

NAUKA – DYDAKTYKA – PRAKTYKA

18590
M.2

GRZEGORZ GMITEREK

BIBLIOTEKA 2.0

WYDAWNICTWO
SBP

Biblioteka 2.0

S B P

STOWARZYSZENIE
BIBLIOTEKARZY
POLSKICH

Polish Librarians Association
SCIENCE - DIDACTICS - PRACTICE

Grzegorz Gmiterek

LIBRARY IN SOCIAL NETWORK

Library 2.0

Warsaw
2012

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
NAUKA - DYDAKTYKA - PRAKTYKA

Grzegorz Gmiterek

**BIBLIOTEKA W ŚRODOWISKU
SPOŁECZNOŚCIOWEGO INTERNETU**

Biblioteka 2.0

Warszawa
2012

Komitet Redakcyjny serii wydawniczej
<< NAUKA – DYDAKTYKA – PRAKTYKA >>

Jacek Wojciechowski (*przewodniczący*), Stanisław Czajka, Artur Jazdon, Danuta Konieczna,
Dariusz Kuźmina, Krzysztof Migoń, Mieczysław Muraszkiewicz, Janusz Nowicki (*sekretarz*),
Joanna Papuzińska-Beksiak, Wanda Pindłowa, Maria Próchnicka, Jadwiga Sadowska,
Barbara Sosińska-Kalata, Barbara Stefaniak, Elżbieta Stefańczyk, Hanna Tadeusiewicz.

**Książka wydana przy pomocy finansowej Instytutu Informacji Naukowej
i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego**

Recenzenci:
dr hab. Zbigniew Osiński
prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek

Projekt okładki:
Studio Kałamarnica (www.studiokalamarnica.pl)
Redakcja techniczna i korekta:
Justyna Grzymała

© Copyright by Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich

ISBN 978-83-61464-82-2

CIP - Biblioteka Narodowa
Gmiterek, Grzegorz
Biblioteka w środowisku społecznościowego
Internetu : biblioteka 2.0 / Grzegorz Gmiterek ;
Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. - Warszawa :
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich,
2012. - (Nauka, Dydaktyka, Praktyka ; 136)

Moim Rodzicom

Spis treści

WSTĘP.....	11
CEL I STRUKTURA KSIĄŻKI.....	18
1. W ŚWIECIE KONWERGENCJI MEDIÓW I RZECZYWISTOŚCI WEB 2.0.....	21
1.1. TECHNOLOGICZNA KONWERGENCJA MEDIÓW.....	24
1.2. TECHNOLOGICZNA KONWERGENCJA MEDIÓW. MOŻLIWOŚCI PREZENTOWANIA MULTIMEDIALNYCH TREŚCI.....	28
1.3. KULTURA KONWERGENCJI.....	29
1.4. WEB 2.0 – ŚWIAT INFORMACJI, KOMUNIKACJI I WSPÓŁPRACY.....	33
1.5. POCZĄTKI I GENEZA KONCEPCJI WEB 2.0.....	35
1.6. DEFINICJA WEB 2.0.....	37
1.7. WEB 1.0 VS. WEB 2.0.....	45
1.8. CECHY SERWISÓW TWORZONYCH W STYLU WEB 2.0.....	50
1.8.1. Web jako platforma.....	52
1.9. KRYTYKA WEB 2.0.....	53
1.9.1. A. Keen i jego krytyka Web 2.0.....	57
2. ZJAWISKO BIBLIOTEKI 2.0.....	63
2.1. BIBLIOTEKA 2.0 – DEFINICJA ZJAWISKA.....	65
2.2. ZMIANA JAKO PODSTAWA EWOLUCJI BIBLIOTEKI.....	73
2.2.1. Geneza i przyczyny zmian.....	73
2.2.2. Typologia zmian.....	77
2.2.3. Kompleksowość wprowadzanych zmian.....	79
2.3. ZMIANY ORGANIZACYJNE.....	80
2.3.1. Metodologia wprowadzania zmian w Library 2.0.....	83
2.3.2. Koncepcja zmian M. Casey'a i L. Savastinuk.....	84
2.3.3. Płaska i smukła struktura organizacyjna a Biblioteka 2.0.....	87
2.3.4. Klastrowy model tworzenia biblioteki cyfrowej i Społeczna Pracownia Digitalizacji ŚBC.....	90
2.3.5. Koncepcja „długiego ogona” a Library 2.0.....	93

2.4.	ZMIANY WYNIKAJĄCE Z ZASTOSOWANIA NOWYCH TECHNOLOGII.....	99
2.4.1.	Technologie i standardy Web 2.0 w bibliotece.....	100
2.4.1.1.	Oprogramowanie biblioteczne.....	100
2.4.1.2.	OPAC 2.0.....	104
2.4.1.3.	RSS i syndykacja treści.....	115
2.4.1.4.	AJAX jako przykład programistycznego narzędzia Web 2.0.....	119
2.4.2.	Urządzenia mobilne w bibliotece.....	122
2.5.	ZMIANY ODNOŚĄCE SIĘ DO MIEJSCA UŻYTKOWNIKA W OTWARTYM SYSTEMIE BIBLIOTEKI I JEGO WPŁYWU NA DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNO-BIBLIOTECZNĄ.....	125
3.	WYBRANE NARZĘDZIA WEB 2.0 W BIBLIOTECE.	
	PRZYKŁADY PRAKTYCZNEGO WYKORZYSTANIA.....	133
3.1.	SERWISY SPOŁECZNOŚCIOWE I ICH WYKORZYSTANIE W PRAKTYCE BIBLIOTECZNEJ.....	134
3.1.1.	Geneza i rozwój serwisów społecznościowych.....	134
3.1.2.	Biblioteki a serwisy społecznościowe.....	134
3.1.3.	Nasza-Klasa, MySpace, GoldenLine i Facebook a biblioteki.....	138
3.2.	BLOGI.....	141
3.2.1.	Typologia blogów.....	142
3.2.2.	Blogi w bibliotekach.....	143
3.3.	MIKROBLOGI.....	151
3.4.	PODCASTY.....	154
3.4.1.	Geneza i definicja podcastów.....	154
3.4.2.	Możliwości wykorzystania podcastów w bibliotece.....	157
3.5.	BIBLIOTECZNA „TELEWIZJA INTERNETOWA”.....	162
3.6.	WIRTUALNE ŚWIATY – SECOND LIFE.....	168
3.6.1.	Wirtualne światy i wirtualna rzeczywistość.....	168
3.6.2.	Second Life.....	169
3.6.3.	Biblioteki w Second Life.....	170
3.7.	FOLKSONOMIA, TAGOWANIE I <i>SOCIAL BOOKMARKING</i>	179
3.7.1.	Serwisy typu <i>Social Bookmarking</i>	186
3.7.2.	Przykłady wykorzystania zjawiska folksonomii i <i>Social Bookmarking</i> w działalności bibliotek.....	193
3.8.	SERWISY TYPU WIKI I ICH ZASTOSOWANIE W BIBLIOTECE.....	194
3.8.1.	Geneza i cechy serwisów wiki.....	195
3.8.2.	Sposoby wykorzystania serwisów typu wiki przez biblioteki.....	198
3.9.	INNE NARZĘDZIA WEB 2.0 I ICH WYKORZYSTANIE W PRAKTYCE BIBLIOTECZNEJ.....	204
	ZAKOŃCZENIE.....	207
	BIBLIOGRAFIA.....	213
	ROZPRAWY, MONOGRAFIE, ARTYKUŁY.....	213
	ARTYKUŁY PRASOWE.....	242
	DOKUMENTY ZAMIESZCZONE W SERWISACH INTERNETOWYCH (BLOGI, WIKI, SERWISY SPOŁECZNOŚCIOWE ITP.).....	249

Contents

INTRODUCTION.....	11
AIM AND STRUCTURE OF BOOK.....	18
1. IN THE WORLD OF MEDIA CONVERGENCE AND WEB 2.0.....	21
1.1. TECHNOLOGICAL CONVERGENCE OF MEDIA.....	24
1.2. MULTIMEDIA CONTENTS – METHODS OF PRESENTATION.....	28
1.3. CONVERGENCE CULTURE.....	29
1.4. WEB 2.0 – A NEW WORLD OF INFORMATION, COMMUNICATION AND COOPERATION....	33
1.5. BACKGROUND OF THE WEB 2.0 CONCEPT.....	35
1.6. DEFINITION OF THE WEB 2.0.....	37
1.7. WEB 1.0 VS. WEB 2.0.....	45
1.8. CHARACTERISTICS OF THE WEB 2.0 SERVICES.....	50
1.8.1. Web as a platform.....	52
1.9. CRITICISM OF THE WEB 2.0.....	53
1.9.1. A. Keen and his criticism of the Web 2.0.....	57
2. A LIBRARY 2.0 PHENOMENON.....	63
2.1. DEFINITION OF THE LIBRARY 2.0 CONCEPT.....	65
2.2. CHANGE AS A FUNDAMENT OF LIBRARY’S EVOLUTION.....	73
2.2.1. Genesis and reasons for changes.....	73
2.2.2. Typology of changes.....	77
2.2.3. Complexity of changes.....	79
2.3. ORGANIZATIONAL CHANGES.....	80
2.3.1. Methodology of changes in the Library 2.0.....	83
2.3.2. M. Casey’s and L. Savastinuk’s concepts of changes.....	84
2.3.3. Library 2.0 vs. flat and thin organizational structures.....	87
2.3.4. Cluster model of a digital library’s development. The Social Digitization Workshop of the Silesian Digital Library.....	90
2.3.5. Library 2.0 vs. a „long tail” concept.....	93

2.4.	CHANGES RESULTING FROM THE ICT APPLICATIONS.....	99
2.4.1.	Web 2.0 technologies and standards in libraries.....	100
2.4.1.1.	Library software 2.0.....	100
2.4.1.2.	OPAC 2.0.....	104
2.4.1.3.	RSS and content syndication.....	115
2.4.1.4.	AJAX as a Web 2.0 programming tool.....	119
2.4.2.	Mobile tools in libraries.....	122
2.5.	CHANGES CONCERNING USERS' ROLE IN AN OPEN LIBRARY SYSTEM AND THEIR INFLUENCE ON LIBRARY AND INFORMATION ACTIVITIES.....	125
3.	SELECTED WEB 2.0 TOOLS IN LIBRARIES, PRACTICAL EXAMPLES.....	133
3.1.	SOCIAL NETWORK AND THEIR APPLICATIONS IN LIBRARIES.....	134
3.1.1.	Background and development of social network.....	134
3.1.2.	Libraries vs. social network.....	134
3.1.3.	Nasza-Klasa, MySpace, GoldenLine and Facebook vs. libraries.....	138
3.2.	BLOGS.....	141
3.2.1.	Typology of blogs.....	142
3.2.2.	Blogs in libraries.....	143
3.3.	MICROBLOGS.....	151
3.4.	PODCASTS.....	154
3.4.1.	Background and definitions of podcasts.....	154
3.4.2.	Potential podcasts applications in libraries.....	157
3.5.	INTERNET „LIBRARY TV”.....	162
3.6.	VIRTUAL WORLDS – SECOND LIFE.....	168
3.6.1.	Virtual words and virtual reality.....	168
3.6.2.	Second Life.....	169
3.6.3.	Libraries in Second Life.....	170
3.7.	FOLKSONOMY, TAGGING AND SOCIAL BOOKMARKING.....	179
3.7.1.	Social Bookmarking services.....	186
3.7.2.	Examples of folksonomies and social bookmarking in libraries.....	193
3.8.	WIKI SERVICES AND THEIR LIBRARY APPLICATIONS.....	194
3.8.1.	Background and characteristic of Wiki services.....	198
3.9.	OTHER WEB 2.0 TOOLS IN LIBRARY PRACTICE.....	204
	CONCLUSION.....	207
	REFERENCES.....	213
	THESIS, MONOGRAPHS, RESEARCH ARTICLES.....	213
	PRESS ARTICLES.....	242
	INTERNET DOCUMENTS (BLOGS, WIKI, SOCIAL MEDIA, ETC.).....	249

*Biblioteka to przybytek na oścież otwarty,
zapraszający każdego w progi.
Wejdz gościu i stań się przyjacielem.*
Jan Wiktor

Wstęp

Zmieniający się świat, stale rozwijane i udoskonalane technologie informatyczne czy urządzenia, którymi posługują się czytelnicy bibliotek, stawiają przed księżnicami nowe cele, wyzwania i zadania, którym powinny one sprostać. Również bibliotekarze i pracownicy nauki zajmujący się sferą komputeryzacji i automatyzacji tych instytucji coraz częściej zwracają uwagę na konsekwencje wynikające z technologicznej ewolucji środków przekazu informacji, ale także możliwości wykorzystania nowoczesnych, interaktywnych rozwiązań informatycznych w szeroko rozumianym bibliotekarstwie. Co więcej, mamy dziś do czynienia ze zjawiskiem, w którym użytkownik cyfrowych mediów zaczyna odgrywać istotną rolę w tworzeniu i organizowaniu dostępnych za ich pośrednictwem treści (również przy użyciu urządzeń przenośnych, na przykład telefonu komórkowego). W literaturze naukowej zjawisko to określane jest różnymi pojęciami. Mówi się o kulturze konwergencji i kulturze uczestnictwa, czyli swoistym wzajemnym przenikaniu się treści tradycyjnie należących do sfery medialnej, kulturowej czy komercyjnej, w obrębie których rola ich dotychczasowego konsumenta ulega wyraźnym zmianom. Jak twierdzi H. Jenkins, „staje się on bardziej widoczny i ma coraz większy wpływ na tę nowo powstającą kulturę”¹. Z drugiej strony, pojawiają się głosy, że dzisiaj nie mówimy już o epoce nowych mediów, ale raczej „nowych nowych mediów”, które w odróżnieniu od swoich poprzedników (np. poczty elektronicznej, stron internetowych) stały się bardziej elastyczne i dostępne dla użytkownika, dając mu jednocześnie wolność i władzę – aspekty nieistniejące w przypadku wcześniejszych środków przekazu².

Powyższe głosy w największym stopniu dotyczą faktu zaistnienia nowego sposobu wykorzystania i tworzenia zasobów WWW. Sposobu przez wielu badaczy określanego mianem zjawiska Web 2.0 i utożsamianym z praktycznym wykorzystaniem wchodzących w jego skład narzędzi i technologii (np. blogów, podcastów, serwisów typu wiki, *social bookmarking* itp.). Zjawisko to coraz częściej jest też przywoływane w charakterystykach nawiązujących do funkcjonowania instytucji kultury, nauki i edukacji. Słyszymy o Szkole 2.0, Eduka-

¹ H. Jenkins: *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*. Warszawa 2007, s. VII.

² P. Levinson: *Nowe nowe media*. Kraków 2010, s. 14-15.

cji 2.0, Nauce 2.0, Kulturze 2.0, ale również Bibliotece 2.0³. Wszystkie wymienione przykłady cechuje przy tym dobrowolne współuczestnictwo w tworzeniu sieciowych zasobów, ich rozproszenie, współdzielenie się informacjami i współodpowiedzialność za powstałe w ten sposób treści. W przypadku Library 2.0 mamy jednak do czynienia z dodatkowymi aspektami, które powodują, że ten specyficzny model funkcjonowania placówki bibliotecznej dla wielu bibliotekarzy – z niemal całego świata – znalazł zastosowanie zarówno w przypadku możliwości poszerzenia oferty tej instytucji o nowe zasoby i interaktywne usługi, usprawnienia organizacji jej pracy, jak i sposobów zainteresowania działalnością ksiąźnicy większej liczby użytkowników.

Sprecyzowania wymaga także zawarty w tytule książki termin „społecznościowy Internet” (ang. *Social Web*), który za Karoliną Żernicką rozumiem jako „rodzaj interaktywnych stron WWW, współtworzonych przez użytkowników mających wspólne zainteresowania lub chcących poznać zainteresowania innych oraz zaprezentować się w sieci”⁴. Wykorzystanie serwisów internetowych tworzonych w duchu zjawiska Web 2.0 skutkuje nieustanną wymianą opinii i poglądów. Internauci „dzielą się swoimi zasobami, na bieżąco komentują najnowsze wiadomości, spontanicznie reagują na aktualne wydarzenia”⁵. Coraz częściej mamy też okazję obserwować sytuacje, kiedy to biblioteka staje się częścią nowoczesnego środowiska informacyjnego użytkowników (zwłaszcza tych młodych), proponuje im współdziałanie w ramach procesu tworzenia multimedialnych treści czy informacyjnych usług on-line. Konieczność dostosowania się biblioteki do warunków panujących w tym środowisku oznacza zgodę na ewolucyjne zmiany, które w dużym stopniu mogą przyczynić się do wzbogacania oferty i poszerzania ram działania współczesnych i przyszłych ksiąźnic.

W książce podjęto próbę analizy kilku obszarów problemowych odnoszących się z jednej strony do kultury konwergencji i Web-u 2.0, z drugiej natomiast do samego zjawiska Library 2.0, jego charakterystyki, zmian jakie proponuje oraz możliwych do wykorzystania w placówce bibliotecznej narzędzi informatycznych. Omówione zagadnienia są wynikiem transpozycji oferty i usług proponowanych przez różnego typu biblioteki do interaktywnego środowiska społecznościowego Internetu. Scharakteryzowałem także wybrane problemy dotyczące zmian wynikających z wdrażania modelu Library 2.0. Zmiany te, ze względu na strategiczną perspektywę i charakter ich wprowadzania, podzieliłem na trzy zasadnicze grupy: organizacyjne, technologiczne oraz mające związek z centralnym miejscem użytkownika w otwartym systemie biblioteki i jego wpływem na działalność informacyjno-biblioteczną. Zastosowany podział wynika z potencjalnych możliwości udziału instytucji bibliotecznych w technologicznym postępie dokonującym się zarówno w odniesieniu do wykorzystywanych przez nie narzędzi, ale także organizacyjnej, społecznej i kulturowej sfery ich funkcjonowania.

Zasięg terytorialny analizowanych problemów, jak również wykorzystanej literatury, jest międzynarodowy. Zasięg chronologiczny analizy obejmuje okres od roku 2004 do marca 2011 roku. Warto zaznaczyć, że wyznaczone obszary badawcze zjawiska Library 2.0 z powodu dużej niestabilności nie poddają się łatwo analizom. Następuje dość szybka rotacja pomysłów

³ W książce terminy Biblioteka 2.0, Library 2.0 i biblioteka drugiej, względnie następnej generacji, są stosowane zamiennie. Jednakże warto zaznaczyć, że w polskim piśmiennictwie dotyczącym analizowanej problematyki często znajdziemy przykłady zastosowania tylko angielskiego terminu.

⁴ K. Żernicka: *Wyszukiwanie w czasie rzeczywistym – przyszłość Internetu?* [on-line]. „e-mentor” 2010, nr 4, s. 23. [Dostęp: 15 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/36/id/770>.

⁵ Tamże, s. 23.

i projektów interaktywnych usług informacyjno-bibliotecznych. Spośród wdrożonych, niektóre już w trakcie pisania pracy zostały usunięte z sieci i zastąpione nowymi, inne przestano aktualizować. Również w przypadku literatury przedmiotu następuje lawinowy przyrost publikacji, jak i szybka ich dezaktualizacja. Widoczne jest zjawisko przenikania się różnych dziedzin i domen, gdzie bibliologia zaczyna wchodzić w relacje z innymi dyscyplinami nauki. W ten sposób, dzięki wspólnym podmiotom zainteresowania, uzupełniają się one wzajemnie. Dzieje się tak zarówno w przypadku typowo ścisłych dziedzin, jak informatyka, teleinformatyka, ekonomia, ale także w socjologii, marketingu i zarządzaniu czy kulturoznawstwie. Jedne proponują utrwaloną już metodologię badawczą, drugie – nowoczesny, często innowacyjny sposób prowadzenia badań nad zachowaniami użytkowników w sieci.

Ważnym etapem pracy był wybór odpowiedniej metody badawczej, ale także technik i narzędzi, którymi posługiwałem się w trakcie analizowania problemu badań. Opis zjawiska został przygotowany na podstawie analizy i krytyki piśmiennictwa, selekcji materiału, obserwacji (w tym uczestniczącej) i wywiadu, jak również interpretacji, kategoryzacji i definiowania poszczególnych zjawisk. W trakcie gromadzenia danych empirycznych posłużyłem się zarówno przeglądaniem baz danych (ich zawartości), jak i obserwacją zachowań informacyjnych użytkowników poszczególnych narzędzi (serwisów) – w jaki sposób korzystają z zasobów, ale także je współtworzą. Poddałem analizie poszczególne projekty i narzędzia społecznościowe, co z kolei posłużyło do wymieniania możliwości ich wykorzystania w bibliotece.

Na temat zjawiska Web 2.0 i Biblioteki 2.0 powstało wiele prac. Mówiąc o sieci drugiej generacji w pierwszej kolejności należy przywołać artykuły Tima O'Reilly'ego, który przez wielu badaczy jest uznawany za autora samego terminu Web 2.0⁶. W 2004 roku zaprezentował on publicznie szczegółową charakterystykę tej koncepcji. Ważne wydają się także tezy stawiane przez Henry'ego Jenkinsa (zwłaszcza dotyczące kultury konwergencji i kultury uczestnictwa), Yochai Benklera, Lawrence'a Lessiga, Dona Tapscotta, Anthony'ego D. Williamsa oraz Chrisa Andersona (rozważania na temat koncepcji tzw. „długiego ogona”)⁷. Również polscy badacze wielokrotnie na łamach naukowych publikacji, internetowych serwisów i blogów zabierali głos w sprawie szeroko rozumianej koncepcji sieci drugiej generacji. Szczególną uwagę zwrócić należy na tezy stawiane przez Justynę Hofmoki, Bohdana Junga, Monikę Krakowską, Pawła Frankowskiego, Arvinda Juneja, Edwina Bendyka, Mirosława Filiciaka, Aleksandra Tarkowskiego, Włodzimierza Gogołka oraz Zbigniewa Osińskiego⁸. Poddają oni szczegółowej analizie

⁶ Zob. T. O'Reilly: *What is Web 2.0* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>; J. Musser, T. O'Reilly: *Web 2.0. Principles and Best Practices* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://oreilly.com/catalog/web2report/chapter/web20_report_excerpt.pdf; T. O'Reilly: *Web 2.0: Compact definition?* [on-line]. [Dostęp: 27 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://radar.oreilly.com/archives/2005/10/web-20-compact-definition.html>.

⁷ Zob. H. Jenkins: dz. cyt.; *Confessions of an Face-Fan. The Official Weblog of Henry Jenkins* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.henryjenkins.org/>; Y. Benkler: *Bogactwo sieci. Jak produkcja społeczna zmienia rynki i wolności*. Warszawa 2008; L. Lessig: *Wolna kultura*. Warszawa 2005; L. Lessig: *Remiks. Aby sztuka i biznes rozkwitały w hybrydowej gospodarce*. Warszawa 2009; D. Tapscott: *Cyfrowa dorosłość. Jak pokolenie sieci zmienia nasz świat*. Warszawa 2010; D. Tapscott, A. D. Williams: *Wikinomia. O globalnej współpracy, która zmienia wszystko*. Warszawa 2008; Ch. Anderson: *The Long Tail* [on-line]. „Wired” 2004, iss. 12.10. (October). [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.wired.com/wired/archive/12.10/tail.html>; Ch. Anderson: *Długi ogon. Ekonomia przyszłości – każdy konsument ma głos*. Poznań 2008.

⁸ Przykładem publikacji odnoszących się do analizowanej w niniejszej książce problematyki są: J. Hofmoki: *Internet jako nowe dobro wspólne*. Warszawa 2009; „Kultura Popularna” 2008, nr 1 (temat przewodni numeru to Kultura 2.0); P. Frankowski, A. Juneja: *Serwisy społecznościowe. Budowa, administracja i moderacja*. Gliwice 2009; W. Gogołek: *Komunikacja sieciowa. Uwarunkowania kategorie i paradoksy*. Warszawa 2010; M. Krakowska: *Nowe formy komunikacji społecznej w europejskiej przestrzeni edukacyjnej*. Kraków 2008; *Wokół mediów ery Web 2.0*,

dokonującą się na naszych oczach rewolucję informatyczną, której jednym z głównych aspektów jest zaoferowanie użytkownikom bardziej interaktywnych, społecznościowych możliwości udziału w tworzeniu informacyjnych przekazów i organizowaniu multimedialnych treści dostępnych w światowej sieci.

W przypadku prac na temat zjawiska Biblioteki 2.0 na szczególną uwagę zasługują publikacje amerykańskich badaczy, a zwłaszcza Michaela Casey'a – twórcy terminu Library 2.0, który w 2005 roku na łamach swojego blogu *LibraryCrunch* w poście *Librarians without borders* (Bibliotekarze bez granic) zapoczątkował dyskusję na temat wykorzystania narzędzi Web 2.0 w praktyce bibliotecznej⁹. Michael Casey to także współtwórca wielu projektów, których główną ideą jest wykorzystanie elementów wchodzących w skład Web 2.0 w wirtualnych usługach bibliecznych. Przykładem jest Kochief – jeden z projektów skomputeryzowanych katalogów (tzw. OPAC 2.0) – umożliwiający czytelnikom kooperację w tworzeniu informacyjnych zasobów o zbiorach danej biblioteki. M. Casey wraz z L. Savastinuk dokonał dokładnej analizy koncepcji Library 2.0 w pracy *Library 2.0. A Guide to Participatory Library Service*¹⁰.

Wśród nazwisk zagranicznych badaczy, którzy zajmują się tą problematyką nie może zabraknąć także Michaela Stephensa, Paula Millera, Johna Blyberga, Darlene Fichter, Jacka Manessa, Ellyssy Kroski, Meredith Farkas, Phila Bradley'a, Nancy Courtney i Laury Cohen. Ich wkład w konstruowanie koncepcji Biblioteki 2.0 wydaje się nieoceniony, zwłaszcza w kontekście praktycznych walorów wykorzystania poszczególnych narzędzi wchodzących w skład tego zjawiska. Wymienione osoby to autorzy wielu publikacji na temat Library 2.0¹¹, w któ-

pod red. B. Junga. Warszawa 2010; *Re: internet – społeczne aspekty medium. Polskie konteksty i interpretacje*. Warszawa 2006; Z. Osiński: *Nauka 2.0 w środowisku historyków najnowszych dziejów Polski* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://zbyszeko.startowy.com/download/15216/Perspektywy+Web+2.0+%2C+a+rozwoj+C3%B3j+edukacji+historycznej.pdf>; Z. Osiński: *Perspektywy Web 2.0, a rozwój edukacji historycznej* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://zbyszeko.startowy.com/download/793897/Nauka+2.0+w+%C5%9Brodowisku+historyk%C3%B3w+najnowszych+dziej%C3%B3w+Polski.pdf>. Warto także zwrócić uwagę na pamiętniki internetowe autorstwa A. Tarkowskiego, M. Filiciaka, J. Hofmokl, K. Krzysztofka czy E. Bendyka – zob. blog *Kultura 2.0. Cyfrowy wymiar przyszłości* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://kultura20.blog.polityka.pl/>; *Antymatrix. Blog Edwina Bendyka* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bendyk.blog.polityka.pl/>.

⁹ M. Casey: *Librarians without borders* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/09/librarians_without_borders.html.

¹⁰ M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0. A Guide to Participatory Library Service*. Medford 2007. Zob. także M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0. Services for the Next-Generation Library* [on-line]. „Library Journal” 2006 (styczeń). [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6365200.html>.

¹¹ Zob. M. Stephens: *Better Library Services for More People* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2006/01/better-library-services-for-more-people.html>; na podstawie M. Stephens: *Web 2.0. Where will it take libraries? Into a new world of librarianship* [on-line]. „Next Space” 2006, nr 2. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oclc.org/nextspace/002/3.htm>; M. Stephens: *The Academic Library 2.0 Model: An ALA TS Blog Interview with Michael C. Habib* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2007/01/the-academic-library-20-model-an-ala-ts-blog-interview-with-michael-c-habib.html>; P. Miller: *Web 2.0: Building the new library* [on-line]. „Ariadne” 2005, nr 45. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ariadne.ac.uk/issue45/miller/>; K. Chad, P. Miller: *Do Libraries matter? The rise of Library 2.0* [on-line]. Birminham 2005. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.talis.com/applications/downloads/white_papers/DoLibraries-Matter.pdf; J. Blyberg: *Mause Bites Cat: Taking Back the 21-st Century ILS*. [W:] *Information tomorrow : reflections on technology and the future of public and academic libraries*. Medford 2007, s. 31-41; J. Blyberg: *Library 2.0 Perils* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blyberg.net/2005/11/07/library-20-perils/>; J. Blyberg: *Library 2.0: The road ahead* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blyberg.net/2005/12/13/library-20-the-road-ahead/>; J. Blyberg: *11 reasons why Library 2.0 exists and matters* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blyberg.net>.

rych analizowane są możliwości wykorzystania nie tylko typowych, interaktywnych usług sieciowych, ale również urządzeń przenośnych w ramach informacyjno-bibliotecznych usług oferowanych przez księżnice.

Zwraca uwagę różnorodność zaproponowanych rozwiązań. Analizując literaturę przedmiotu narzuca się pogląd, że już sama istota koncepcji Library 2.0 nie zawsze jest przez nich postrzegana w jednoznaczny sposób. M. Casey i L. Savastinuk nie ograniczają jej tylko do wirtualnych usług, ale podkreślają możliwość oddziaływania użytkowników na tradycyjną ofertę biblioteki poprzez zmianę organizacji poszczególnych agend wchodzących w skład tej instytucji¹². J. Maness natomiast ideę Biblioteki 2.0 ogranicza tylko i wyłącznie do aspektów informatycznych oraz usług opierających się na funkcjonalności sieci drugiej generacji¹³.

Warto dodać, że zjawisko to – obok publikacji naukowych – było analizowane na łamach internetowych blogów prowadzonych przez osoby zainteresowane zastosowaniem interaktywnych sposobów kreowania multimedialnych treści w instytucjach bibliotecznych. Wśród angielskich i amerykańskich bibliotekarzy, którzy zabrali głos w dyskusji na temat tworzenia i ewolucji koncepcji biblioteki drugiej generacji wymienić możemy Angela Riviera (blog *The Gypsy Librarian* – gypsylibrarian.blogspot.com), Cassey'a Bissona (blog *MaisonBisson* – maisonbisson.com), Charlesa W. Bailey'a Jr. (blog *DigitalKoans* – digital-scholarship.org/digitalkoans), Laurę Crosssett (blog *Lis.dom* – lisdom.blogspot.com), Billa Drewa (blog *A Baby Boomer Librarian* – babyboomerlibrarian.blogspot.com), Briana Smitcha (blog *Laughing Librarian* – laughinglibrarian.com), Eliego Edwardsa (blog *Confessions of a mad librarian* – edwards.orcas.net/blog), Meredith Farkas (blog *Information wants to be free* – meredith.wolfwater.com/wordpress), Michaela A. Gorlica (blog *Thoughts from a library administrator* – michaelgolrick.blogspot.com), Morgana Wilsona (blog *Exploded Library* – explodedlibrary.info), Stephen'a Abrama (blog *Stephen's lighthouse* – stephenslighthouse.com), Steve'a Oberga (blog *Family Man librarian* – familymanlibrarian.com), Stevena Bella (blog *ACRLog* – acrlog.org), Stevena M. Cohena (blog *Library stuff* – acrlog.org) czy T. Scotta Plutchaka (blog *tscott* – tscott.typepad.com)¹⁴.

net/2006/01/09/11-reasons-why-library-20-exists-and-matters/; J. Blyberg: *Library 2.0 Debased* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blyberg.net/2008/01/17/library-20-debased/>; D. Fichter: *Web 2.0, Library 2.0 and Radical Trust: A First Take* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://library2.usask.ca/~fichter/blog_on_the_side/2006/04/web-2.html; J. Maness: *Library 2.0 Theory: Web 2.0 and Its Implications for Libraries* [on-line]. „Webology” 2006, vol. 3, nr 1. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://webology.ir/2006/v3n2/a25.html>; E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians and Information Professionals*. New York and London 2008; E. Kroski: *Text Message Reference: Is It Effective? | Stacking the Tech* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6701869.html?nid=2673&source=title&rid=1105906703>; E. Kroski: *Next-Gen Libraries* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/ellyssa/nextgen-libraries>; *Library 2.0 Initiatives In Academic Libraries*, pod red. L. B. Cohen. Chicago 2007; L. Cohen: *A Librarian 2.0 Manifesto* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://liblogs.albany.edu/library20/2006/11/a_librarians_20_manifesto.html. Zob. także N. Courtney: *Library 2.0 and Beyond: innovative technologies and tomorrow's user*. Wetsport-Connecticut 2007; *Information Literacy Meets Library 2.0*, ed. by P. Godwin, J. Parker. London 2008; W. Evans: *Building Library 3.0. Issue in creating a culture of participation*. Oxford 2009; P. Bradley: *How to use eb 2.0 in your library*. London 2007; M. P. Sauers: *Searching 2.0*. London 2009; M. G. Farkas: *Social software in libraries: building collaboration, communication, and community Online*. Medford 2007.

¹² M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0. Service for...*

¹³ J. Maness: dz. cyt.

¹⁴ Warto zaznaczyć, że również polscy bibliotekarze i bibliolodzy są autorami licznych blogów internetowych, na łamach których poruszają zagadnienia bezpośrednio odnoszące się do zjawiska Library 2.0. Wykaz tych dokumentów znajduje się na stronie WWW tworzonej przez Marcina Malinowskiego – zob. <http://www.malin.net.pl/biblioblogi>. [Dostęp: 17 lutego 2011].

Należy zaznaczyć, że od momentu, w którym M. Casey zaprezentował na swoim blogu post *Bibliotekarze bez granic* i pojawieniu się w nim po raz pierwszy terminu Library 2.0, zjawisko to jest obecne w publikacjach powstających w wielu zakątkach świata, m.in. w Niemczech¹⁵, Francji¹⁶, Czechach¹⁷, Rosji¹⁸, Turcji¹⁹, Republice Południowej Afryki²⁰ czy Chinach²¹.

Również w polskim środowisku naukowym i bibliotekarskim powstało wiele publikacji na ten temat, a także projektów, które w swoich głównych założeniach mają odpowiadać na potrzeby czytelników bibliotek, społeczności internetowych oraz pojedynczych użytkowników sieci. Co więcej, na przestrzeni ostatnich lat zjawisko Library 2.0 było tematem przewodnim konferencji organizowanych w różnych ośrodkach naukowych i bibliotecznych²².

Wśród polskich badaczy tej koncepcji (lub wchodzących w jej skład narzędzi) w pierwszej kolejności wymienić należy Adama Dudczaka, Agnieszkę Koszowską, Bożenę Jaskowską, Marcina Werłę, Michała Zajęca, Sebastiana Kotułę, Tomasza Kalotę, Marcina Roszkowskiego, Marcina Malinowskiego, Jarosława Packa i Remigiusza Lisa. W ich pracach analizowane są aspekty wykorzystania poszczególnych elementów należących do Web 2.0 w różnego typu placówkach bibliotecznych i repozytoriach cyfrowych²³. Wskazywane są także praktyczne rozwiąza-

¹⁵ Zob. P. Danowski, L. Heller: *Bibliothek 2.0: Die Zukunft der Bibliothek?* [on-line]. „Bibliotheksdienst” 2006, 40. Jg., h. 11, s. 1250-1271. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.zlb.de/aktivitaeten/bd_neu/heftinhalte2006/DigitaleBib0111106.pdf; F. Figge, K. Kropf: *Chancen und Risiken der Bibliothek 2.0: Vom Bestandsnutzer zum Bestandsmitgestalter* [on-line]. „Bibliotheksdiens” 2007, 41 Jg., h. 2, s. 139-149. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://eprints.rclis.org/8778/1/Figge_Kropf.pdf; H. Lambert: *Bibliothek 2.0 – Perspektiven, Probleme, Handlungsbereiche. Erfolgreiches Management von Bibliotheken und Informationseinrichtungen* [on-line]. „Verlag Dashöfer” 2008, s. 1-30. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: [http://eprints.rclis.org/13808/1/\(25\)-9.3.7.pdf](http://eprints.rclis.org/13808/1/(25)-9.3.7.pdf); *Bibliothek 2.0 und mehr* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bibliothek2null.de/>.

¹⁶ Zob. B. Prémel: *E-bibliothèques, e-bibliothécaires* [on-line]. „BBF” 2006, nr 5, s. 87-88. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2006-05-0087-003>; V. T. Mathiot: *Les outils du web 2.0 en bibliothèque* [on-line]. „BBF” 2007, nr 6, s. 100-101. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2007-06-0100-011>.

¹⁷ E. Marvanová: *Knihovna 2.0: model služeb* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2008/februar/03.pdf.

¹⁸ Д. М. Мэнесс: *Теория Библиотеки 2.0 [второй версии]: Веб 2.0 и его значение для библиотек* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://ifapcom.ru/files/Monitoring/2009/mannes_library_20.pdf.

¹⁹ Y. Tonta: *Information Services and Web 2.0: New Challenges and Opportunities* [on-line]. [W:] *Electronic Library: International Scientific Conference, Belgrade, September 25th-28th, 2008*. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-belgrade-2008-full-text-son.pdf>.

²⁰ H. Pienaar, I. Smith: *Development of a Library 2.0 service model for an African library* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/146-Pienaar_Smith-en.pdf.

²¹ D. Cao: *Chinese Library 2.0: Status and Development* [on-line]. „Chinese librarianship” 2009. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.white-clouds.com/iclc/cliej/cl27.htm>.

²² Zob. konferencje: *Biblioteka 2.0 – zasoby cyfrowe w nauce, kulturze i administracji*. Uniwersytet Śląski, Katowice 15 maja 2008 r.; *Ogólnopolskie Seminarium Biblioteki drugiej generacji – teraźniejszość i przyszłość*. Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku, Białystok 28 października 2008 r.; Warsztaty dydaktyczne nt. *Web 2.0 – jego narzędzi, wpływu na biblioteki i społeczny obieg informacji* zorganizowane w ramach konferencji *Biblioteka i Informacja w roku 2008*. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji naukowej UMCS w Lublinie, Lublin 20-21 listopada 2008 r.; *Biblioteka 2.0 i co dalej? Nowe technologie i rozwiązania w bibliotekach*. Koło Naukowe Specjalistów Informacji przy Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 16 kwietnia 2010 r.

²³ A. Dudczak: *Możliwości wykorzystania technologii Web 2.0 w bibliotekach cyfrowych* [on-line]. [W:] *Materiały z warsztatów „Biblioteki Cyfrowe”. 12-13 grudnia 2006 r.* [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://dlibra.psnk.pl/biblioteka/Content/111/Web2.0wBC.pdf>; B. Jaskowska, A. Dudczak: *Library 2.0 – rewolucja i przełom. Czy kolejny etap rozwoju współczesnego bibliotekarstwa?* „Przegląd Biblioteczny” 2007, z. 3, s. 354-365; R. Lis, A. Koszowska: *Biblioteka cyfrowa w wersji 2.0? (wybór możliwości)* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/doccontent?id=13390&dirids=1>; A. Koszowska: *Spółeczna Pracownia Digitalizacji ŚBC przy Bibliotece Śląskiej. Forum i blog Biblioteka 2.0* [on-line]. [W:] *Biblioteka 2.0*

nia problemów bezpośrednio dotyczących dostępu do informacji, jej aktualności, organizacji (np. Bibliografia 2.0), możliwości współkreowania bibliotecznych zasobów i usług przez użytkowników. Inne osoby, w których rozważaniach pojawiają się elementy bezpośrednio dotyczące zjawiska Library 2.0, to: Bożena Boryczka, Małgorzata Filipczak, Danuta Ostrowska, Grażyna Piotrowicz, Agata Duda, Danuta Kapela, Justyna Golanowska i Agnieszka Korzeń²⁴. Również autor niniejszej książki od kilku lat zajmuje się w swoich badaniach koncepcją bibliotek drugiej generacji, pokłosiem czego jest kilka publikacji na ten temat, ale także blog internetowy *Wirtualna Informacja – Okiem Młodego Badacza* (www.wirtualnainformacja.blogspot.com/), serwis WWW *Wirtualny Pilot* (<http://wirtualnypilot.umcs.lublin.pl/>) oraz pierwszy polski *Subject Gateway – KINIA* (Katalog Internetowy Nauki o Informacji – <http://kinia.czytelnia.net/>) współtworzony razem z Jarosławem Packiem, Sebastianem Kotułą i Piotrem Zielińskim²⁵.

– *Zasoby cyfrowe w nauce, kulturze i administracji*. Katowice 2008, s. 152-166. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=10043&from=FBC>; A. Koszowska: *Web 2.0 a biblioteki – możliwości, narzędzia, zastosowania*. [W:] *Internet w bibliotece dla dzieci i młodzieży. Od teorii do praktyki. Poradnik*. Warszawa 2009, s. 27; A. Koszowska: *Biblioteka 2.0 – usługi biblioteczne z wykorzystaniem technologii i narzędzi Web 2.0*. [W:] *Nowe technologie w bibliotekach publicznych. Materiały z VIII ogólnopolskiej konferencji pt. „Automatyzacja bibliotek publicznych”*. Warszawa 26-28 listopada 2008 r. Warszawa 2009, s. 75-86; M. Zając: *Biblioteka dziecięca 2.0 – najnowsze tendencje komunikacyjne i organizacyjne*. [W:] *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Warszawa 2007, s. 93; S. Kotuła: *Współczesny Internet w modelu Web 2.0 jako biblioteka 2.0*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2008, nr 3, s. 5-20; S. Kotuła: *Od Web 1.0 do Biblioteki 2.0*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2008, nr 1, s. 27-34; S. Kotuła: *Biblioteka 2.0 i jej czytelnicy*. „Książka i Czytelnik” 2008, nr 2, s. 9-10; T. Kalota: *Analiza funda(mentalna)* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=15>; R. Lis: *Bogactwo bibliotek i siła sieci* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=18>; J. Pacek: *Darmowe oprogramowanie wspomagające prace bibliograficzne*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2008, nr 3, s. 10-11; J. Pacek: *Bibliografia 2.0*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2008, nr 1, s. 35-44; M. Roszkowski: *Czym jest tagowanie?* [on-line]. „Warsztaty Bibliotekarskie” 2008, nr 3-4. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2008/3-4/080306.htm>; M. Roszkowski: *Folksonomia jako narzędzie społecznego tagowania* [on-line]. „Warsztaty Bibliotekarskie” 2007, nr 4. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2007/4/070404.htm>.

²⁴ Zob. M. Miller, E. Mroczek: *Profil użytkownika i inne elementy Web 2.0 w bibliotekach cyfrowych* [on-line]. „EBIB” 2007, nr 7. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2007/88/a.php?miller_mroczek; M. Filipczak: *Jak daleko stąd do nowoczesności – w stronę biblioteki drugiej generacji* [on-line]. „EBIB” 2008, nr 1. [Dostęp: 26 lutego 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2008/92/a.php?filipczak>; D. Ostrowska: *Od Web 2.0 do Biblioteki 2.0*. „Bibliotekarz” 2008, nr 3, s. 12; B. Boryczka: *Blog, podcast, RSS itd. w bibliotece szkolnej* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.etwinning.pl/sites/etwinning.pl/files/7-etwinning_BozenaBoryczka.ppt; A. Duda: *Biblioteka-czytelnik (sposoby komunikacji)* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=14>; D. Kapela: *Z perspektywy Analoga 2.0* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=17>; A. Korzeń: *Interaktywne narzędzia internetowe w promocji wizerunku bibliotek publicznych*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2009, nr 1, s. 58.

²⁵ Zob. G. Gmiterek: *Library 2.0. Możliwości zastosowania Web 2.0 w bibliotekach polskich* [on-line]. „EBIB” 2007, nr 4. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/85/a.php?gmiterek>; G. Gmiterek: *Library 2.0. Nowe wyzwanie dla polskich bibliotek*. [W:] *Oblicza internetu. Architektura komunikacyjna sieci*, pod red. M. Sokołowskiego. Elbląg 2007, s. 195-206; G. Gmiterek: *Czego potrzebują Bibliotekarze 2.0 i co mogą im dać informatycy. Nowe media a środowisko biblioteczne XXI wieku. W stronę społeczeństwa nadmiaru informacji* [on-line]. [W:] *Materiały z konferencji. Biblioteka 2.0 – zasoby cyfrowe w nauce, kulturze i administracji*. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sbc.org.pl/dlibra/docmetadata?id=oai:www.sbc.org.pl:10043&from=http://fbc.pionier.net.pl>; G. Gmiterek: *Audialne i audiowizualne dokumenty on-line. Możliwości ich wykorzystania, tworzenia i udostępniania w praktyce biblioteki dla dzieci i młodzieży*. [W:] *Internet w bibliotece dla dzieci i młodzieży. Od teorii do praktyki. Poradnik*, pod red. Grażyny Lewandowicz-Nosal. Warszawa 2009, s. 128-162; G. Gmiterek: *Katalogi OPAC „następnej generacji”. Charakterystyka, różnorodność i możliwości ich wykorzystania*. [W:] *Biblioteka, książka, informacja i Internet 2010*, pod red. Z. Osińskiego. Lublin 2010, s. 183-199; G. Gmiterek, S. Kotuła, J. Pacek, P. Zieliński: *Katalogowanie internetu na przykładzie polskiego subject gateway’a nauki o informacji*. [W:] *Oblicza Internetu. Architektura komunikacyjna sieci*, pod red. M. Sokołowskiego. Elbląg 2007, s. 341-347.

CEL I STRUKTURA KSIĄŻKI

Celem książki było wykazanie, że zjawisko Web 2.0 oddziałuje na ewolucję tradycyjnych, jak i cyfrowych bibliotek oraz że zmiany te w wielu sytuacjach mogą mieć pozytywny wpływ na oferowane przez książki usługi informacyjno-biblioteczne. Szczegółowej analizie poddałem funkcjonalność kluczowych elementów i narzędzi wchodzących w skład koncepcji Library 2.0, jak również scharakteryzowałem możliwości ich praktycznego wykorzystania w poszczególnych instytucjach. Posłużyłem się przy tym przykładami implementacji interaktywnych narzędzi w różnego typu bibliotekach biorąc pod uwagę zarówno placówki publiczne, szkolne, uniwersyteckie, biblioteki specjalne. Analizę zjawiska Web 2.0, konwergencji mediów i Library 2.0 przeprowadziłem na podstawie własnych obserwacji, dostępnych w sieci witryn WWW oraz literatury przedmiotu. Tezy szczegółowe, wokół których koncentruje się treść książki, są następujące:

1. Rozwiązania technologiczne będące częścią zjawiska konwergencji mediów i Web 2.0 znajdują zastosowanie w ofercie usług informacyjno-bibliotecznych.
2. Zmiany wynikające z implementacji elementów będących częścią Library 2.0 nie ograniczają się tylko i wyłącznie do technologicznych innowacji (trzy rodzaje zmian).
3. Wprowadzane zmiany są podstawą ewolucji usług informacyjno-bibliotecznych.
4. Interaktywność nowych technologii pozwala na współpracę bibliotekarzy i użytkowników w tworzeniu multimedialnych treści (nowe formy komunikacji i kooperacji).
5. Wykorzystanie bezpłatnych i ogólnodostępnych usług sieciowych może w znaczący sposób przyczynić się do postrzegania działalności biblioteki jako instytucji nowoczesnej i odpowiadającej na potrzeby informacyjne użytkowników.
6. Koncepcja Library 2.0 ma zastosowanie we wszystkich bibliotekach, niezależnie od ich typu.

Książka składa się z trzech rozdziałów, w których zjawisko Biblioteki 2.0 przedstawiłem zarówno z teoretycznego punktu widzenia (definicje i charakterystyka zjawisk), jak i praktycznych implementacji poszczególnych narzędzi w instytucjach bibliotecznych.

Rozdział pierwszy pt. *W świecie konwergencji mediów i rzeczywistości Web 2.0* poświęcony został zagadnieniom odnoszącym się do zjawiska wzajemnego przenikania się środków przekazu (tzw. technologiczna konwergencja mediów i treści), kultury konwergencji, kultury uczestnictwa oraz Web 2.0. Podstawą wymienionych zjawisk są zmiany zachodzące w świecie technologii i sposobach komunikacji pomiędzy ludźmi, które w istotny sposób wpływają na funkcjonowanie instytucji kultury, nauki i edukacji, w tym różnego typu bibliotek. W rozdziale przeprowadziłem analizę poszczególnych pojęć i terminów, jak również zaprezentowałem przykłady technologicznych rozwiązań zarówno w odniesieniu do tradycyjnych środków przekazu, jak i typowych urządzeń wykorzystywanych przez użytkowników nowych mediów. W drugiej części rozdziału skupiłem się na problematyce szeroko rozumianego Web 2.0. Zaprezentowałem genezę, wybrane definicje oraz główne cechy sieci drugiej generacji. Dokończyłem także porównania sposobów wykorzystania zasobów Internetu w ramach koncepcji Web 1.0 i 2.0. Zwróciłem przy tym uwagę zarówno na głosy wskazujące na pozytywne efekty generowania multimedialnych treści przez samych użytkowników, jak i badaczy wyrażających negatywne opinie o procesie „uspołeczniania” WWW.

Dalsza część książki została poświęcona koncepcji Library 2.0 – jej powstaniu, najważniejszych definicjach i głównych cechach. Charakterystykę zjawiska przedstawiłem na podstawie

obserwacji zmian modelu biblioteki wynikających z implementacji elementów wchodzących w jego skład. Posłużyłem się przy tym typologią zmian stworzoną w trakcie prowadzenia badań nad omawianym zjawiskiem (zmiany organizacyjne, technologiczne i odnoszące się do centralnego miejsca użytkownika w Bibliotece 2.0 i jego wpływu na działalność informacyjno-biblioteczną).

Trzeci, ostatni rozdział rozprawy dotyczy praktycznych implementacji narzędzi należących do Web 2.0 w placówkach bibliotecznych. Starłem się tutaj zaprezentować szeroki wachlarz możliwości wykorzystania sieciowych usług przez bibliotekarzy i badaczy nauki o informacji. Wśród scharakteryzowanych narzędzi znalazły się między innymi blogi, mikroblogi, podcasty, serwisy typu „social bookmarking” i wiki czy wirtualny świat Second Life.

W świecie konwergencji mediów i rzeczywistości Web 2.0

Poznanie świata i odkrywanie praw nim rządzących to aspekty, które towarzyszą człowiekowi od zawsze. Zmiany zachodzące w świecie technologii i sposobie komunikacji pomiędzy ludźmi powodują, że dzisiaj bardziej niż kiedykolwiek uzależnieni jesteśmy od alternatywnych, elektronicznych źródeł informacji, wiedzy, ale także rozrywki. Żyjemy w kulturze cyfrowej, a nowe technologie w szczególny sposób wpływają na proces kulturowej transformacji¹. Nie trzeba chyba nikogo przekonywać, że w erze społeczeństwa informacyjnego dostęp do aktualnych treści jest o wiele prostszy niż to miało miejsce w okresie społeczeństwa przemysłowego. Co więcej, jak słusznie zauważa w jednej ze swoich publikacji Tomasz Hofmokl, „rewolucja cyfrowa, wywołana rozwojem technologii informacji i komunikacji, zmienia organizację przedsiębiorstw i instytucji. Przyspiesza ona integrację rynków światowych; zmienia sposób naszego życia i pracy”².

Internet z jego integracyjnością i interaktywnością pozwala na jednoczesne uczestnictwo w wielu ważnych wydarzeniach mających miejsce w różnych zakątkach ziemskiego globu, co wpływa na przekształcenia sfery aktywności człowieka. Nowe media w większym niż dotychczas stopniu oddziałują na nasze poczucie czasu oraz postrzeganie przestrzeni i rzeczywistości³. Stanowią podstawę codziennej komunikacji, swoiste środowisko informa-

¹ D. Barney: *Spółeczeństwo sieci*. Warszawa 2008, s. 193.

² T. Hofmokl: *Wizja społeczeństwa informatycznego w Raporcie Bangemanna. Wpływ infostrady na społeczeństwo i gospodarkę*. [W:] *Spółeczeństwo informacyjne. Doświadczenia i przyszłość*, red. nauk. G. Bliźniuk, J. S. Nowak. Katowice 2006, s. 13.

³ Termin „nowe media” występuje w literaturze w bardzo szerokim znaczeniu. Dotyczy między innymi dużego ilościowo spektrum zachowań komunikacyjnych (on-line, rejestracja wideo i audio, edycja i obróbka cyfrowa dokumentów elektronicznych itp.), aspektu społecznego czy technologicznego. Najczęściej spotykane rozumienie tego terminu odnosi się do szeregu aplikacji komunikacyjnych (Internet, komputer, aparat cyfrowy, telefon komórkowy, czytnik książek elektronicznych itp.). M. Lister, J. Dovey, S. Giddings, I. Grant i K. Kelly zwracają uwagę, że nowe media dotyczą szerokiej gamy zmian dotyczących produkcji, dystrybucji i wykorzystania mediów. Podkreślają także, że nie ma możliwości sformułowania jednoznacznej, precyzyjnej i zamkniętej definicji. Jako główne cechy nowych mediów wymieniają cyfrowość, interaktywność, hipertekst, hipermediacja, rozproszenie i wirtualność (zob. M. Lister, J. Dovey, S. Giddings, I. Grant, K. Kelly: *New Media: A Critical Introduction*, Routledge. London and New York 2003, s. 35-37). L. Manovich natomiast, nowe media definiuje jako wszystkie istniejące media, które zostają zamienione w dane numeryczne zrozumiałe dla komputera. W rezultacie grafika, ruchome obrazy, dźwięki, kształty, przestrzenie i teksty stają się danymi komputerowymi, na których można dokonywać obliczeń (zob. L. Manovich: *Język nowych mediów*. Warszawa 2006, s. 90). Przedstawia on także najważniejsze różnice pomiędzy mediami tradycyjnymi i nowymi (zob. L. Manovich: dz. cyt., s. 91-118).

cyjno-komunikacyjne, tworząc jednocześnie dodatkowe możliwości powstawania nowych przestrzeni aktywności społecznej. Patrząc jednak na to samo zagadnienie z innej strony, w świecie zdeterminowanym przez media elektroniczne coraz częściej mamy do czynienia z nadmiarem przekazywanych informacji. W 2008 roku na świecie utworzono 487 miliardów gigabajtów cyfrowych danych, a liczba ta według aktualnych prognoz ma się podwajać co osiemnaście miesięcy⁴.

Jak trafnie dostrzegła Jadwiga Woźniak-Kasperek, „informacja stała się aktywna, sama poszukuje użytkowników i dociera do nich różnymi kanałami. Często przychodzi nieproszona, wywołując obawy, lęki czy fobie powodowane tym, że nie są znane cele czy przeznaczenie konkretnej informacji”⁵. Często też stajemy przed problemem, czy współczesne przekazy informacyjne mają więcej wspólnego z nieograniczoną wolnością czy też totalną anarchią.

Od dłuższego czasu trwają dyskusje dotyczące zawartości Internetu i jakości danych w nim dostępnych. Zwraca się przy tym uwagę na zjawisko powstawania szumu informacyjnego, który powoduje zalew informacji niemożliwy do ogarnięcia przez umysł ludzki. Światowa sieć internetowa umożliwia dostęp do zasobów informacyjnych dwadzieścia cztery godziny na dobę, przekraczając przy tym wcześniej ustanowione bariery czasowe i przestrzenne. Coraz częściej spotykamy się z też z poglądem wyrażanym przez jej użytkowników, że nie ma konieczności odwiedzania biblioteki, aby skorzystać z poszczególnych numerów ulubionych tytułów prasowych lub zapoznać się z aktualnymi informacjami z interesujących nas dziedzin nauki. Również nie trzeba odwiedzać tradycyjnej wypożyczalni wideo i DVD, aby obejrzeć ulubioną produkcję filmową. Za pośrednictwem podłączonego do sieci stacjonarnego komputera, telewizora, ale i powszechnie dziś używanych urządzeń mobilnych (np. telefon komórkowy, smartfon, laptop, tablet, czytnik e-book) jesteśmy w stanie szybko dotrzeć do konkretnych publikacji, artykułów i innych multimedialnych dokumentów, jak również zapisać je w pamięci naszego urządzenia. W ten sposób tworzony jest nasz własny, swoisty, cyfrowy zasób informacyjny. Warto zaznaczyć, że zasób ten przez wielu twórców elektronicznych narzędzi nazywany jest osobistą biblioteką cyfrowych treści, a tym, co w największym stopniu wpływa na możliwości jej wzbogacania, jest właśnie światowa sieć internetowa, która – jak pisze Tomasz Goban-Klas – stanowi środek integralnej komunikacji. „Integruje w sobie tekst, obraz i dźwięk dostarczając przy tym równoczesną łączność wielu osób i wielu zasobów w synchroniczny i asynchroniczny sposób w dowolnym czasie w skali globalnej”⁶.

Słuszne wydaje się także stwierdzenie, że Internet to nie tylko zbiór oddzielnie funkcjonujących kanałów komunikowania ani synteza cyfrowych i tradycyjnych mediów, wspólnota jego użytkowników czy zbiór określonych zasobów. Internet, jak zauważa P. Płaneta, to przede wszystkim system, w którym mogą zaistnieć warunki chaosu⁷.

Chaos w odniesieniu do zasobów sieciowych pojawia się także w tezach stawianych przez Tomasza Gobana-Klasa. W jednej z internetowych audycji wideo przygotowanych przez Akademicką Telewizję Internetową (ATVN) zwrócił on uwagę na to, że nowe media telematycz-

⁴ Miliardy gigabajtów danych. „PC World” 2009, nr 7, s. 10. Zob. również *The Expanding Digital Universe: A Forecast of Worldwide Information Growth Through 2010* [on-line]. [Dostęp: 12 grudnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.emc.com/collateral/analyst-reports/expanding-digital-idc-white-paper.pdf>.

⁵ J. Woźniak-Kasperek: *Problemy nauki i praktyki informacji. Wybór subiektywny*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2009, nr 1, s. 12.

⁶ T. Goban-Klas: *Ontologia Internetu* [on-line]. [Dostęp: 10 kwietnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty2/0095/033-040.pdf>.

⁷ P. Płaneta: *Chaos w globalnej sieci perswazji*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2002, nr 2-3, s. 46.

ne, takie jak Internet i gry komputerowe, umożliwiające dostarczenie informacji na żądanie (np. *video on demand*) są źródłem problemów związanych z niczym innym, jak właśnie chaosem nadmiaru danych. Pojawia się też pytanie, czy ten zalew przekazów będący podwaliną cywilizacji społeczeństwa informacyjnego jest sprawcą zagubienia się zwykłego człowieka w morzu informacji, czy też są dostępne metody wyodrębniania treści i wiedzy, która jest dla nas najbardziej aktualna, wiarygodna, przystępna w odbiorze oraz dająca gwarancję rzetelności opracowania⁸. Z pomocą mogą nam przyjść, charakteryzowane w dalszej części książki, serwisy społecznościowe, blogi, podcasty, kanały edukacyjnych i naukowych telewizji internetowych czy serwisy wiki. Występowanie w jednym dokumencie obok siebie takich elementów jak tekst, grafika, zdjęcia, dźwięk, sekwencje wideo oraz linki wzbogaca publikację i zachęca odbiorcę do częstszego odwiedzania internetowej witryny danego projektu. Co więcej, trudno sobie dzisiaj wyobrazić niektóre rodzaje wydawnictw elektronicznych, które byłyby pozbawione chociaż jednego z tych elementów. Przykładem może być encyklopedia multimedialna, ale również serwisy i portale informacyjne powiązane z poszczególnymi redakcjami prasowymi (np. *Gazeta.pl*), radiowymi (np. *Tok FM*) czy telewizyjnymi (np. *TVP.pl*). Z drugiej strony użytkownicy Internetu za pośrednictwem takich portali jak *MySpace* i *Facebook* udostępniają tworzone przez siebie sekwencje wideo, pliki dźwiękowe, zdjęcia i teksty. Dodatkowo elementy te przenikają i wspomagają się nawzajem, co w konsekwencji powoduje powstanie nowej jakości przekazu – jakości, której nie oferowało dotąd żadne tradycyjne medium. Dlatego słuszny wydaje się głos H. Jenkinsa, który w pracy *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów* stwierdza, że „myślenie o jakimkolwiek medium w oderwaniu od pozostałych jest błędem”⁹.

Tradycyjne, jak i nowoczesne formy mediów są ściśle włączone w naturę systemu komunikowania i nie mogą istnieć niezależnie od siebie. Każda nowsza forma powstaje i rozwija się wraz ze starszą, wpływając na siebie wzajemnie. Koegzystencja i współewolucja, a nie następujące po sobie sekwencyjne następstwo, to widoczna cecha dzisiejszych mediów, a także element bogactwa technologii komunikacyjnych. Internet jest takim medium, które rozwija się w symbiozie i synergii z wcześniejszymi środkami przekazu, będąc, jak trafnie zauważa T. Goban-Klas, „jakby podglebieniem dla ich dalszego rozwoju”¹⁰. Co więcej, integracja Internetu z telefonią mobilną, jak i innymi usługami dostępnymi dzisiaj za pośrednictwem telefonu komórkowego, odnosi się do kompilacyjnej istoty sieci. Dzięki temu nowe media proponują zintegrowane sposoby komunikacji, zawierające wszelkie dotychczasowe możliwości środków przekazu i elementy, które nie pojawiły się nigdy dotąd. Jest to także przenikanie i łączenie poszczególnych cech i elementów charakterystycznych dla tradycyjnych środków przekazu oraz ich wzajemne współdziałanie. Nowe media nie powstają spontanicznie i niezależnie. Wyłaniają się stopniowo poprzez metamorfozę starych środków przekazu. W momencie gdy te nowe formy powstają, dawne zwykle nie zanikają, lecz nadal ewoluują i przystosowują się do nowych warunków¹¹. Stapianie się radia, prasy, telewizji, telefonu i Internetu powoduje powstawanie nowego „supermedium”, za pomocą którego mamy dostęp do ogromnych zasobów różnego typu dokumentów i informacji.

⁸ *Szum informacyjny* [on-line], audycja wideo przygotowana na potrzeby Akademickiej Telewizji Naukowej (ATVN) z cyklu *Media Corporation przedstawia – program edukacyjny*. [Dostęp: 10 stycznia 2008]. Dostępny w World Wide Web: http://www.atvn.pl/index_sub_page.php?atvn=archiwum/index&title=ARCHIWUM&icm=edit_lista#.

⁹ H. Jenkins: dz. cyt., s. 206.

¹⁰ T. Goban-Klas: dz. cyt.

¹¹ Tamże.

1.1. TECHNOLOGICZNA KONWERGENCJA MEDIÓW

Od dłuższego czasu na naszych oczach dokonuje się rewolucja zmieniająca zasady dostępu do informacji. Jak zauważył M. Castells, już w latach dziewięćdziesiątych „futurologi, inżynierowie i promineni świata mediów przepowiadali, że dojdzie do połączenia komputerów, Internetu i mediów tradycyjnych”¹². Badacz wspominał także o magicznej skrzynce utożsamianej ze słowem „multimedia”, które symbolizowało interaktywną komunikację za pomocą obrazu, dźwięku i tekstu¹³. Od pewnego czasu jesteśmy świadkami dokonującego się procesu, w którym świat informacji zbiega się ze światem znanym z tamtych przepowiedni. Co więcej, proces ten jest nieco bardziej skomplikowany niż wydawało się w przeszłości. Kluczem do jego zrozumienia jest cyfrowa konwergencja, czyli wielowymiarowy proces zachodzący dzisiaj na szeroką skalę¹⁴.

Pojęcie konwergencji po raz pierwszy zostało zdefiniowane w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. W encyklopediach i słownikach występuje zazwyczaj w odniesieniu do zagadnień biologicznych, chemicznych, socjologicznych i politologicznych. W. Kopaliński termin ten definiuje jako „zbieżność, podobieństwo wytworów kulturalnych, powstałych niezależnie od siebie u różnych ludów, w aspekcie biologicznym to podobieństwo cech u organizmów z różnych grup systematycznych, wynikających nie z pokrewieństwa, lecz z przystosowania się do podobnych warunków życia”¹⁵.

Pojęcie konwergencji związane jest także z technologicznymi procesami, które od początku XXI wieku zachodzą we współczesnym świecie mediów i na rynku elektronicznej komunikacji¹⁶. Wpływ na to ma w największym stopniu rozwój telefonii komórkowej oraz światowej sieci internetowej. *Słownik terminologii medialnej* podaje, że konwergencja mediów (z łac. *convergere* ‘zbierać się’) to „postępujące wzajemne powiązanie i przenikanie się sieci telekomunikacyjnych, audiowizualnych i informatycznych. Podstawą, punktem wyjścia dla tych procesów jest technologia cyfrowa, wdrażana przez wyżej wymienione sektory, a konsekwencją stopniowe zacieranie się różnic między nimi. Przykładem konwergencji jest między innymi oferowanie programów telewizyjnych przez operatorów telekomunikacyjnych lub usług telekomunikacyjnych w sieciach operatorów kablowych”¹⁷.

Mówiąc o konwergencji, jako zjawisku przenikającym różne obszary codziennego funkcjonowania człowieka, warto przywołać również głos jednego z autorów *Raportu Kultura 2.0: wyzwania cyfrowej przyszłości* – Tomasza Kulisiewicza – który zauważa, że „w komunikacji elektronicznej, obejmującej informatykę, telekomunikację oraz media elektroniczne, konwergencja oznacza zbieganie się, czy wręcz zlewanie tych dziedzin oraz świadczonych przez nie usług i wytwarzanych cyfrowych, niematerialnych produktów w niemal nierozróżnialną całość”¹⁸. W konsekwencji, cyfrowe treści i informatyczne usługi są dostępne niezależnie

¹² M. Castells: *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*. Poznań 2003, s. 213.

¹³ Tamże.

¹⁴ J. Hartley: *Communication, Cultural and Media Studies. The Key Concepts*. London and New York 2007, s. 39-40.

¹⁵ W. Kopaliński: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*. Warszawa 1994, s. 278.

¹⁶ G. Grabowski: *Nowe modele biznesowe na konkurencyjnym rynku łączności elektronicznej* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.iir.pl/UserFiles/Image/INNE/EA0008_grabowski_grzegorz.pdf.

¹⁷ *Konwergencja mediów*. [W:] *Słownik terminologii medialnej*, pod. red. W. Pisarka [wersja elektroniczna]. Kraków 2006.

¹⁸ T. Kulisiewicz: *Konwergencja w komunikacji elektronicznej i jej wpływ na operatorów, media i odbiorców* [on-line]. [W:] *Raport Kultura 2.0: wyzwania cyfrowej przyszłości*. Warszawa 2007, s. 7. [Dostęp: 9 kwietnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pwa.gov.pl/pl/home/75/news/0/350/index.html>.

od kanałów transmisji czy urządzeń, jakimi posługuje się użytkownik (np. telefon komórkowy, komputer, telewizor)¹⁹. Co więcej, odwołując się do tez stawianych przez Bernarda Perrona i Marka J. P. Wolfa, autorów książki *The Video Game Theory Reader 2*, termin „konwergencja” dotyczy się zadziwiających interaktywnych i komunikacyjnych możliwości nowych mediów²⁰. Warto zaznaczyć, że możliwości te podlegają zmianom wynikającym z rozwoju samego Internetu, biznesu elektronicznego, aplikacji informatycznych i multimedialnych oraz wzrostu mocy obliczeniowej komputerów i spadku ich cen²¹.

Najprościej jednak technologiczną konwergencję można scharakteryzować jako upodabnianie się urządzeń, które zaczynają pełnić te same funkcje, chociaż nie były one ze sobą wcześniej technicznie spokrewnione (łączenie różnych funkcji w obrębie jednego urządzenia²²). W szerszym rozumieniu, zjawiskiem tym określamy różne formy integracji telekomunikacji, komunikacji danych i komunikacji masowej (np. integracja telefonii stacjonarnej i sieci mobilnej)²³. Technologiczną konwergencję utożsamiać też możemy ze skutkiem rozwoju technologii komputerowych, który powoduje, że każdą treść, od zwykłej rozmowy po tekst, obraz i film można zakodować w sposób zrozumiały dla mikroprocesorów, czyli binarny ciąg zer i jedynek.

Analizując to zjawisko z technologicznego punktu widzenia, nie sposób nie wspomnieć również o problemie zmian dystrybucji cyfrowych zasobów oraz tzw. konwergencji treści. Innymi słowy, dzisiaj coraz częściej jesteśmy świadkami sytuacji, w której przekaz medialny jest dostosowywany do pojawienia się w wielu kanałach masowej komunikacji. Jest to próba jego przystosowania do zmieniających się potrzeb użytkownika będącego już nie tylko biernym odbiorcą, ale aktywnym uczestnikiem rynku medialnego²⁴. Z drugiej strony możliwości dostarczania cyfrowej treści oraz coraz bardziej liczne i zaawansowane kanały jej dystrybucji powodują, że mamy do dyspozycji cały wachlarz takich sposobów, wliczając komórkową sieć telefoniczną, sieć telewizji kablowej i satelitarnej, nośniki danych, takie jak CD, DVD, Blu-ray czy w końcu Internet z jego ikonicznością, integracyjnością i interaktywnością.

Tak rozumiana konwergencja oznacza też, że dotychczasowe modele współpracy tradycyjnych mediów zanikają. Epoka przedcyfrowa charakteryzowała się tym, że telekomunikacyjni operatorzy konkutowali z innymi operatorami, telewizje naziemne z telewizjami naziemnymi, satelitarne z satelitarnymi, tygodniki z tygodnikami, a dzienniki z dziennikami²⁵. W erze konwergencji i nowych mediów sytuacja zmieniła się diametralnie. Tradycyjne podziały przestały istnieć, co przejawia się między innymi tym, że każdy konkuruje z każdym (np. nadawcy telewizyjni tworzą informacyjne portale, a redakcje prasowe – kanały telewizji internetowej).

¹⁹ Zob. B. Jaskowska: *O kulturze konwergencji słów kilka* [on-line]. „EBIB” 2008, nr 1. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2008/92/a.php?jaskowska#11>.

²⁰ B. Perron, M. J. P. Wolf: *The Video Game Theory Reader 2*. New York 2009, s. 199.

²¹ F. Kamiński: *Konwergencja w obszarze komunikacji elektronicznej*. „Przegląd Telekomunikacyjny” 2000, nr 1, s. 23.

²² H. Jenkins: dz. cyt., s. 256.

²³ K. Kopecka-Piech: *Konwergencja jako strategia. Charakterystyka konstytutywnych elementów komunikacji skonwertowanej na przykładzie mobloga*. [W:] *Nowe strategie komunikacyjne*, pod red. M. Sokołowskiego. Toruń 2008, s. 287.

²⁴ Zob. *Drugi raport z prac międzyresortowego Zespołu ds. Realizacji Programu „Cyfrowa Polska”* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.polskacyfrowa.ms.gov.pl/download.php?s=63&id=602>.

²⁵ Tamże.

Warto w tym miejscu wspomnieć o głosie Piotra Gawrysiaka, który w ramach charakterystyki konwergencji mediów wymienia dystrybucję treści multimedialnej i rozrywkowej. Wskazując na rozrywkę jako siłę napędową nowego przemysłu opisuje multimedialne urządzenia integrujące różne media (np. odtwarzacz MP3, czytnik książek elektronicznych, radio, telewizja w telefonie komórkowym). Badacz zwraca także uwagę, że mobilność urządzenia pozwala nie tylko na „konsumpcję” treści, ale także jej tworzenie²⁶. Ważny z punktu widzenia użytkownika jest również obszar połączenia urządzeń mobilnych z możliwościami odnoszącymi się do odtwarzania treści pochodzących z Internetu, jak również tworzenia dokumentów właśnie za pośrednictwem urządzeń przenośnych (np. telefon komórkowy) i przesyłanie ich bezpośrednio do witryny internetowej, na łamach której od razu są one dostępne.

Mówiąc o konwergencji treści mamy też do czynienia z coraz częściej pojawiającym się w literaturze naukowej zjawiskiem, które bezpośrednio odnosi się do tradycyjnych typów dokumentów, ale poszerzonych o nowe, multimedialne i interaktywne, elementy. Za przykład mogą posłużyć tzw. książki konwergencyjne (konwergentne), które w przyszłości – z dużym prawdopodobieństwem – wiązać się będą z niekonwencjonalnym sposobem przygotowywania wydawnictw zwartych dla nowego typu odbiorcy. Odbiorcy, który obok interaktywności oczekuje również intermedialności, nielinearności oraz wysokiej atrakcyjności wizualnej dokumentu²⁷. W ślad za Michałem Zającem przyjmijmy, że książka konwergencyjna, w pełni wykorzystująca możliwości nowych mediów, byłaby „formatem otwartym, w którym narracja stanowiłaby w dalszym ciągu podstawę, tyle, że papier (druk) nie domykałby jej. Część papierowa takiej książki stanowiłaby rdzeń, od którego mogłaby rozpocząć się dalsza medialna eksploracja narracji (czy, szerzej, treści). Czytelnik miałby bowiem do czynienia z szeregiem medialnych „rozszerzeń” narracji (nie: „wersji”, jak to bywało dotychczas). Część z owych „rozszerzeń” zakładałaby z definicji aktywność intelektualną i kreatywność czytelnika (czy może raczej użytkownika)”²⁸. Jako pierwsze oznaki formowania się tego zjawiska, badacz wymienia dostępne dzisiaj na rynku wydawniczym książki dla dzieci i młodzieży, takie jak: *Tunele*, *Pamiętnik Cathy*, *Kościany Przyjemniaczek* czy cykl autorstwa Jamesa Pattersona *Maximum Ride*²⁹.

Technologiczna konwergencja mediów to zjawisko dokonujące się na styku trzech obszarów: telekomunikacji, samej transmisji przekazywania informacji medialnej i technologii informacyjnych³⁰. Niektórzy badacze dostrzegają także czwarty rynek – rozrywki³¹. Integrowanie wspomnianych sfer dokonuje się przy tym zarówno na płaszczyźnie sprzętu, infrastruktury, jak i samych treści. Coraz trudniejsze staje się zdefiniowanie i wyselekcjonowanie środków technicznych należących do poszczególnych sektorów.

²⁶ P. Gawrysiak: *Cyfrowa rewolucja...*, s. 277.

²⁷ E. T. Dresang: *Radical Change, Book for Youth in a Digital Age*. New York 1999, s. 125. Za: M. Zajęc: *Książka dziecięca – w stronę konwergencji mediów*. [W:] *Biblioteka, książka, informacja, Internet 2010*. Lublin 2010, s. 105.

²⁸ Zob. M. Zajęc: dz. cyt., s. 106-112; zob. także M. Zajęc: *Książka konwergencyjna* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://zajeczanora.blogspot.com/2007/10/ksika-konwergencyjna.html>. Zob. także S. Miszczak, A. Miszczak: *Książka konwergencyjna* [on-line]. „EBIB” 2008, nr 1. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2008/92/a.php?miszczak_miszczak.

²⁹ Zob. M. Zajęc: *Książka dziecięca...*, s. 108-112.

³⁰ R. Tadayoni, K. E. Skouby: *Terrestrial digital broadcasting: convergence and its regulatory implications*. „Telecommunications Policy” 1999, nr 23, s. 177. Zob. także A. Picot: *Telecommunication and Convergence. The situation in Germany*. [W:] *Convergence of Telecommunications and Broadcasting in Japan, United Kingdom and Germany: Technological Change, Public Policy and Market Structure*, red. K. Nakamura, K. Agata. Richmond 2001, s. 16.

³¹ J. Eberspächer: *The Evolution of Broadcasting In Germany. Digitalisation, Convergence, Competition*. [W:] *Convergence of Telecommunications and Broadcasting in Japan...*, s. 25-43.

Warto zaznaczyć, że analizowane zjawisko zostało także szczegółowo przedstawione w dokumencie przygotowanym przez Komisję Europejską *Green Paper on the Convergence of the Telecommunications, Media and Information Technology Sectors, and the Implications for Regulation. Towards an Information Society Approach*³² wydanym w 1997 roku. Zawarty został tutaj pogląd charakteryzujący dokonującą się konwergencją technologiczną jako zespół cech właściwych różnym platformom sieciowym, umożliwiający realizowanie podobnych typów usług w ramach ich działania. Z drugiej strony stwierdzono, że konwergencja to również kompatybilność sprzętu konsumenta, czego przykładem jest telewizor, komputer czy telefon³³. W celu lepszego zrozumienia na czym polega fenomen wymienionej kompatybilności, przywołajmy w tym miejscu charakterystykę konwergencji przedstawioną przez T. Białobłockiego i J. Moroza. Według nich zjawisko to dokonuje się w obszarach, które badacze definiują jako obszary urządzeń końcowych (łączenie wielu urządzeń w jedno), konwergencji rozwiązań (ujednoczenie metod dostępu do sieci i usług) oraz konwergencji sieci (ujednoczanie rozwiązań sieciowych, które służą do realizacji różnych usług)³⁴. Ważne z punktu widzenia omawianego problemu wydaje się także zwrócenie szczególnej uwagi na fakt, że nowe usługi oferowane przez operatorów muszą być jednolite pod względem użytkowym, niezależne od technologii, terminala i aplikacji, z których korzysta użytkownik.

Nie mniej ciekawie przedstawia się rozpatrywanie tego zjawiska w perspektywie funkcjonalności (ang. *functional convergence*), czyli zastosowania technik analogowych w ramach nowych mediów oraz procesu symbiozy z ich starymi odpowiednikami (np. aparat fotograficzny w telefonie komórkowym)³⁵. Ten rodzaj konwergencji określany jest także jako wynik potrzeb samych użytkowników, którzy chcą nosić przy sobie możliwie najmniejszą liczbę urządzeń elektronicznych oferujących jak największą ilość usług multimedialnych³⁶.

Zjawisko to może przybierać również formę konwergencji transmisji i sieci. Na ich styku tworzy się nowa forma medium przez J. Van Dijka utożsamiana z „drugą rewolucją komunikacyjną” (strukturalną i techniczną rewolucją komunikacyjną)³⁷.

Upodabniają się do siebie zarówno platformy, usługi, jak i sam sprzęt elektroniczny, z którego użytkownik na co dzień korzysta. Powstają nowe, nieznanne do tej pory projekty będące efektem przenikania się technologii, np. telewizja mobilna³⁸. Słuszna wydaje się więc uwaga K. Jakubowicza, że „konwergencja jest oczywiście czymś więcej niż zjawiskiem technologicznym: jest technologicznym fundamentem społeczeństwa informacyjnego, a tym samym jedną z sił napędowych zmian cywilizacyjnych, którą jego nadejście oznacza”³⁹.

Konwergencja zatem to zjawisko, dzięki któremu mamy dzisiaj możliwość oglądania programów telewizyjnych na ekranie telefonu komórkowego, czytania gazet na ekranie monitora, słuchania muzyki oraz oglądania filmów za pośrednictwem iPod'a (iPad'a) czy czytania

³² *Paper on the Convergence of the Telecommunications, Media and Information Technology Sectors, and the Implications for Regulation. Towards an Information Society Approach*. „COM” 1997, nr 62.

³³ R. Tadayoni, K. E. Skouby: dz. cyt., s. 178.

³⁴ Tamże, s. 131-133.

³⁵ D. Holmes: *Communication Theory: Media, Technology and Society*. London 2005, s. 64.

³⁶ P. Gawrysiak: *Cyfrowa rewolucja. Rozwój cywilizacji informacyjnej*. Warszawa 2008, s. 277.

³⁷ J. van Dijk: *Społeczny aspekt nowych mediów*. Warszawa 2010, s. 13-16.

³⁸ P. Stępka: *Zintegrowane ciała regulacyjne w dobie konwergencji technologicznej*. „Studia Medioznawcze” 2007, nr 4, s. 79.

³⁹ K. Jakubowicz: *Konwergencja i jej konsekwencje dla rozwoju i regulacji radia i telewizji w erze cyfrowej*. Warszawa 2000, s. 14.

(słuchania) książek i prasy przy pomocy czytnika e-book Amazon Kindle. Tak opisywana technologiczna konwergencja to dzisiaj jeden z głównych elementów otaczającego nas świata informacji. Co więcej, wpływ tego zjawiska nie ogranicza się tylko do określonych sfer życia człowieka, ale dokonuje się raczej na wielu obszarach – zarówno w odniesieniu do typowo technicznych aspektów (np. dostarczanie przez operatorów kilku usług jednocześnie – telefon, telewizja, Internet), jak również integracji środków przekazu treści na przykład w ramach szkolnego czy uniwersyteckiego nauczania (wykorzystanie platformy e-learningowej, na łamach której zamieszczane są multimedialne treści).

1.2. TECHNOLOGICZNA KONWERGENCJA MEDIÓW. MOŻLIWOŚCI PREZENTOWANIA MULTIMEDIALNYCH TREŚCI

Powyższe przykłady uwiadcniają, że zastosowanie technologicznych rozwiązań w wielu sytuacjach jest tożsame z tworzeniem jednej platformy, która umożliwi zaferowanie użytkownikowi szerokiego wachlarza usług. Również w odniesieniu do tradycyjnych środków masowego przekazu, takich jak prasa, dostrzegamy znaczące zmiany, które mają bardzo wiele wspólnego z dokonującą się od jakiegoś czasu technologiczną konwergencją mediów. Choć ostatnio coraz częściej słyszymy o końcu słowa drukowanego⁴⁰, to samo zjawisko zniknięcia z rynku tego środka masowego przekazu wydaje się póki co mało realne⁴¹. Dlatego z ciekawością podchodzimy dzisiaj do przypadków zaprzestania wydawania tradycyjnej prasy i ukazywania się danego tytułu tylko w Internecie. Przykładem takiej sytuacji może być amerykański ilustrowany tygodnik „Life” ukazujący się od 1936 roku lub szwedzki dziennik „Post-och Inrikes Tidningar” wydawany od 1645 roku⁴². Oba tytuły jakiś czas temu zniknęły z tradycyjnego rynku wydawniczego, stając się tym samym przykładem wydawnictw, które wykorzystując wcześniejszą popularność „budują” swoją nową wersję tylko w Internecie. Dlatego pogląd M. Castellsa, mówiący o tym, że „redakcje wiadomości we wszystkich rodzajach mediów zmieniają wyposażenie techniczne, tak by oprzeć swoją działalność na Internecie” w tym przypadku wydaje się być jak najbardziej trafny. Dzięki temu mają one dostęp do bardzo szerokiego, przetwarzanego w czasie rzeczywistym strumienia informacyjnego⁴³. Warto dodać, że dzisiaj praktycznie każdy tytuł posiada swoją stronę internetową, na której zamieszczone są pełne teksty artykułów lub ich fragmenty.

Równie interesująco przedstawia się sytuacja w jakiej znalazły się tradycyjne wydawnictwa, dla których nowoczesne technologie stają się elementem uzupełniającym treść tekstową. Ciekawie w tym kontekście prezentuje się pogląd Krzysztofa Urbanowicza, który podkreśla, że „gazety papierowe przekształcają się, a raczej będą częścią produktu multimedialnego albo znikną”⁴⁴. Dobrym przykładem dokonujących się zmian jest umieszczenie w amerykańskiej gazecie „Entertainment Weekly” (18 września 2009 r.) interaktywnego ekranu LCD (grubości papieru i wielkości ekranu telefonu komórkowego) umożliwiającego obej-

⁴⁰ Zob. J. Żakowski: *Ginące plemię*. „Polityka” 2009, nr 37, s. 16.

⁴¹ Zob. także *Kwestionariusz. Wokół Internetu*. [W:] „Raport 2009 magazyn” (dodatek do czasopisma „Media & Marketing” 2009, nr 38), s. 8-9.

⁴² *Najstarsza gazeta tylko w Internecie* [on-line]. „Dziennik Internautów”. [Dostęp: 23 kwietnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://di.com.pl/archiwum/15522.html>. Zob. także K. Kenig: *Life umiera po raz trzeci*. „Gazeta Wyborcza”, 7-9 kwietnia 2007, s. 9.

⁴³ M. Castells: *Galaktyka...*, s. 216.

⁴⁴ K. Urbanowicz: *Czy gazety umrą jutro?* [on-line]. [Dostęp: 23 kwietnia 2009] Dostępny w World Wide Web: <http://mediacafepl.blogspot.com/2008/10/czy-gazety-umr-jutro.html>.

rzenie przez czytelnika dołączonych, multimedialnych spotów reklamowych. Za ciekawostkę można uznać fakt, że bateria wyświetlacza wystarcza na 70 minut emisji. Po jej rozładowaniu można ją naładować, w czym pomaga wbudowane złącze mini USB⁴⁵.

Inne przykłady dotyczące konwergencji, które bezpośrednio odnoszą się do wpływu, jaki wywierają nowe technologie na prasę to: konsolidacja firm i powstanie koncernów medialnych, sposoby prezentacji treści prasowych w postaci elektronicznych dokumentów i ich uzupełnienie przez elementy multimedialne, dostępność e-wydań i archiwów elektronicznych, wykorzystanie narzędzi typu RSS i newsletter, powstanie dziennikarstwa obywatelskiego oraz blogów tworzonych przez profesjonalnych dziennikarzy, jak i „amatorów” tej profesji, a także zjawisko odwzorowania siedzib poszczególnych redakcji w wirtualnych światach, takich jak Second Life oraz udostępnianie w nich aktualnych czy archiwalnych numerów tytułów prasowych⁴⁶.

1.3. KULTURA KONWERGENCJI

Konwergencja to nie tylko zmiany zachodzące na płaszczyźnie technicznej. W pracy *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów* Henry Jenkins, dyrektor Programu Komparatystyki Mediów w Massachusetts Institute of Technology zauważył, że „dzisiaj nie mówimy już o rewolucji cyfrowej, która przewidywała, że stare media zostaną zastąpione nowymi. Teraz mówimy o konwergencji mediów, gdzie stare i nowe media wchodzi w coraz bardziej skomplikowane interakcje. Gdzie każda opowieść, marka, dźwięk, obraz, relacja znajduje odzwierciedlenie w maksymalnej liczbie kanałów i platform medialnych”⁴⁷. Jenkins postrzega konwergencję jako termin określający technologiczne, przemysłowe, ale także kulturowe i społeczne zmiany sposobów cyrkulacji mediów w obrębie naszej kultury. Pewne popularne idee, do których się ona odwołuje, to przepływ treści pomiędzy różnymi platformami medialnymi, poszukiwanie nowych struktur finansowania mediów oraz zachowania migracyjne publiczności medialnej, dowolnie przemieszczającej się w poszukiwaniu pożądanej przez siebie rozrywki⁴⁸. Badacz zauważa, że „w szerszym ujęciu konwergencja mediów odnosi się do sytuacji, w której współegzystują ze sobą różne systemy medialne, a treści medialne przepływają pomiędzy tymi systemami bez przeszkód”⁴⁹. Wobec powyższego, tak rozumiane zjawisko „nie jest ustalonym porządkiem, lecz ciągłym procesem lub serią zderzeń pomiędzy różnymi systemami medialnymi”⁵⁰.

Pomimo faktu, że H. Jenkins charakteryzuje konwergencję mediów dość szeroko, słuszne wydaje się analizowanie tego zjawiska zarówno w odniesieniu do technologii, ale przede wszystkim z punktu widzenia swoistej kultury uczestnictwa (partycypacji, Kultury 2.0) oraz tzw. zbiorowej inteligencji. Wszystkie wymienione przez badacza elementy są ukazane w świetle relacji zachodzących pomiędzy starymi i nowymi środkami przekazu. W ramach opisywanego zjawiska trafne jest także wyróżnienie trzech oddzielnych jego części, czyli kon-

⁴⁵ *Reklama video w gazecie* [on-line]. [Dostęp: 25 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.fo-cus.pl/newsy/zobacz/publikacje/reklama-video-w-gazecie/nc/1/>.

⁴⁶ Zob. G. Gmiterek: *Prasa w erze konwergencji i nowych mediów* [on-line]. „EBIB” 2008, nr 1. [Dostęp: 12 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2008/92/a.php?gmiterek>.

⁴⁷ H. Jenkins: dz. cyt., s. VII.

⁴⁸ Tamże, s. 256.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Tamże.

wergencji korporacyjnej, oddolnej oraz technologicznej⁵¹. Badacz zauważa jednocześnie, że dokonująca się na naszych oczach zmiana kulturowa może być utożsamiana z sytuacją, kiedy to użytkownicy (konsumenci) w coraz większym stopniu są zachęceni do samodzielnego wyszukiwania aktualnych informacji i tworzenia połączeń między treściami rozproszonymi w różnych środkach przekazu. Co więcej, wymieniane w książce praca i zabawa stają się istotną częścią nowych mediów⁵².

Integracja, wzajemne wpływanie na siebie oraz przenikanie się różnych rodzajów środków przekazu (tekst, grafika, dźwięk, sekwencje wideo itp.) dostępnych on-line, a także zaawansowane możliwości interakcji użytkowników to elementy wchodzące w skład informacyjnej rzeczywistości, w ramach której egzystujemy. Rzeczywistości, która charakteryzuje się zaawansowaną multimedialnością oraz dostępem do interaktywnych treści. Wobec powyższych sformułowań opisywane zjawisko to nie tylko rewolucja dokonująca się na płaszczyźnie wykorzystania urządzeń medialnych. Jej istota to zmiany zachodzące w umysłach pojedynczych konsumentów mediów i ich społeczne interakcje z innymi użytkownikami. Ważną rolę odgrywa tutaj wymieniana przez Jenkinsa „zbiorowa inteligencja” (ang. *collective intelligence*) – termin ukuty przez francuskiego cybernteoretyka, Pierre’a Lévy’ego – odnosząca się do zdolności wirtualnych społeczności w podnoszeniu poziomu wiedzy i kompetencji eksperckich ich członków⁵³. Mamy więc tutaj do czynienia z aktywnymi (twórczymi) zachowaniami użytkowników mediów, które coraz częściej stanowią nieodłączną część zasobów Internetu. W tym znaczeniu, sama sieć jawi się jako nowa, lepsza wirtualna rzeczywistość gdzie nikt nie jest samotny, a każdy z nas ma coś ciekawego do pokazania czy powiedzenia.

W taki oto sposób funkcjonuje nowy rodzaj kultury, nazywanej przez niego „kulturą partycypacji”, w której użytkownik interaktywnych technologii jest zarówno odbiorcą, jak i aktywnym nadawcą informacji, a samo medium przeobraża się nie tylko w przekaźnik, ale także wirtualny magazyn wiedzy, zbudowany i uzupełniany przez wszystkich użytkowników. Co ważne, jest to magazyn, w którym poszczególne treści krążą między nimi.

Dzisiejszy świat informacji i kultura konwergencji, w której uczestniczymy charakteryzują się znaczącym obniżeniem kosztów produkcji i dystrybucji kulturalnej. W konsekwencji stajemy się świadkami powstania mieszanki wybuchowej nazywanej przez E. Bandyka swoją „bronią masowego tworzenia”. Cyfryzacja prowadzi do obniżenia kosztów aktywnego uczestnictwa w kulturze, jak również jest powodem tzw. konwergencji technologii medialnych – każdy może być nadawcą i dystrybutorem. Wcześniej występujące ograniczenia i bariery przestają istnieć. Pojawia się za to tzw. długi ogon kultury, na który składa się ogromna ilość niszowych produkcji uprzednio wprowadzone, ale tylko na obrzeżach oficjalnej kultury, bez większej szansy na wyjście poza kluby i lokalne społeczności. Co więcej, rzeczywistość, w której aktualnie funkcjonujemy nazywana jest oryginalnie przez badacza *Attention Economy* (gospodarką uwagi). Oznacza to, że konsument w jak najszybszym czasie pragnie dotrzeć do stworzonej przez producentów oferty, niezależnie czy stworzył ją tzw. amator czy „profesjonalny twórca”⁵⁴. Epoka druku, która do niedawna dominowała, została zastą-

⁵¹ Konwergencja korporacyjna to przepływ treści medialnych spowodowany względami komercyjnymi. Konwergencja oddolna jest przez Jenkinsa określana jako nieformalna, a czasem też nieautoryzowany przepływ treści medialnych, który następuje w sytuacji, gdy konsumenci łatwo mogą archiwizować, komentować, przejmować i redystrybuować treści medialne. (Zob. H. Jenkins: dz. cyt., s. 256.)

⁵² H. Jenkins: dz. cyt., s. 9.

⁵³ Zob. P. Lévy: *Collective Intelligence: Mankind's Emerging World in Cyberspace*. New York 1994.

⁵⁴ Zob. E. Bandyk: *Broń masowego tworzenia*. [W:] *Biblioteki cyfrowe. Projekty, realizacje, technologie*, pod. red. J. Woźniak-Kasparek i J. Franke. Warszawa 2009, s. 17-20.

piona przez epokę transmisji. Trafna w tym miejscu wydaje się więc uwaga Łukasza Gołębiewskiego, który stwierdził, że „sama informacja wymyka się spod kontroli. Jest dobrem powszechnym, niczym chleb. Jest globalna i demokratyczna. Każdy może ją tworzyć i emitować, każdy także może być jej odbiorcą”⁵⁵.

Dobrym przykładem konwergencji mediów, świata nauki czy kultury, ale także możliwych działań użytkowników to, niestety do tej pory jeszcze niezrealizowany, projekt Internetowego Polskiego Słownika Biograficznego, którego idea narodziła się wiosną 2005 roku. Przedsięwzięcie, przy współpracy TVP, Polskiego Radia, Instytutu Historii PAN, Biblioteki Narodowej oraz innych instytucji powołanych do kultywowania polskiej kultury, miało na celu udostępnienie zasobów Polskiego Słownika Biograficznego, jak również archiwaliów wideo, audio i innych dokumentów, które stanowiłyby oprawę dla poszczególnych haseł osobowych w nim zamieszczonych. Sam pomysł polegać miał na tym, aby tekstowe przedstawienie danego hasła (biogramu) z PSB uzupełnić i wzbogacić o sieć linków, które prowadziłyby internautów do multimedialnych zasobów polskich archiwów radiowych i telewizyjnych, bibliotek oraz muzeów. Ważnym elementem miało być także wnoszenie do projektu przez samych użytkowników dodatkowych prywatnych materiałów, które stanowiłyby doskonałe uzupełnienie zgromadzonych treści⁵⁶. Projekt pomyślany był także jako swoista platforma dyskusji dla internautów, na łamach której mogliby oni rozmawiać o historii Polski i życiu wybitnych Polaków. Jako przykład opracowywania konkretnego hasła W. Władyka, jeden z twórców projektu, podaje osobę Eligiusza Niewiadomskiego – zabójcy prezydenta Gabriela Narutowicza. W odniesieniu do tej postaci rysują się możliwości uatrakcyjnienia, uplastycznienia i bliższego przybliżenia historii państwa polskiego – szczególnie młodszemu użytkownikom sieci. W tym konkretnym przypadku istnieje okazja do odwołania się do filmu Jerzego Kawalerowicza „Śmierć prezydenta”. W scenie poprzedzającej wejście Niewiadomskiego do Zachęty, tuż przed zamachem, czyta on, siedząc na ławce, tekst w gazecie autorstwa Stanisława Strońskiego. Pojawia się więc tutaj następna możliwość rozwinięcia hasła o wiadomości dotyczące samej osoby S. Strońskiego i jego osławionych artykułów z grudnia 1922 roku (okazja do digitalizacji zbiorów bibliotek lub dokumentów będących w posiadaniu przez internautów) wzmagających atmosferę nienawiści wobec Narutowicza⁵⁷. Przykład ten uwidacznia, że uspołecznienie PSB, wprowadzenie go w obieg masowy, stanowi ciekawy sposób na prowadzenie i rozwijanie badań naukowych nad kolejnymi biogramami. Nie bez znaczenia wydają się też możliwości włączenia internautów do szerszej dyskusji nad tym internetowym projektem, wspólnym budowaniu i późniejszym wykorzystywaniu zdigitalizowanych zasobów w edukacji historycznej i nie tylko.

Współpraca użytkowników oraz zastosowanie w tym celu komputerów i interaktywnych możliwości Internetu to aspekty widoczne zarówno w biznesie, kulturze, nauce, ale i rozrywce. Zgodzić się także należy z tezą, że jest to jeden z najaktywniej rozwijających się sposobów pracy użytkowników wykorzystujących nowe technologie, w wielu sy-

⁵⁵ Ł. Gołębiewski: *Śmierć książki. No future book*. Warszawa 2008, s. 10.

⁵⁶ *Internetowy Polski Słownik Biograficzny* może być także uznawany za przykład opisywanego wcześniej nowego formatu edytorskiego (tzw. książki konwergencyjnej). Warto zaznaczyć, że projekt ten jest w dużym stopniu odpowiedzią na wymienione przez M. Zająca zalety tego formatu (w pełni wykorzystującego koncept przekazów hybrydowych, złożonych z komponentów zapisanych na różnych nośnikach; pozwalającego na rozbudzenie kreatywności użytkowników; zakotwiczonego w Internecie i wykorzystującego wszystkie atuty sieci; formatu, który nie wyrzekałby się swoich gutenbergońskich korzeni i w konsekwencji byłby oparty na papierowym kodeksie). Zob. M. Zając: *Książka dziecięca...*, s. 106-107.

⁵⁷ Na podst. W. Władyka: *Sieć znakomitości*. „Polityka” 2005, nr 35, s. 75-76.

tuacjach zastępujący tradycyjne sposoby kooperacji⁵⁸. Podobnie jak w przypadku zmian zachodzących w świecie informatyki, także same sposoby współpracy zaczynają być ściśle powiązane z takimi narzędziami, jak aplikacje pozwalające na organizowanie telekonferencji czy edytory tekstu on-line umożliwiające wspólne tworzenie przez użytkowników dokumentów elektronicznych. Głównymi kierunkami rozwoju tej współpracy są zwłaszcza integracja (ang. *integration*) i interoperacyjność (ang. *interoperability*) przy aktywnym wykorzystaniu technologii informatycznych (ang. IT – *information technology*). Dodatkowo wymieniane są także: zdolność adaptacji nowych narzędzi oraz łączenie ich poszczególnych funkcji w celu ulepszenia multimedialnych rozwiązań opartych na komunikacji (ang. *communication*) i interakcji (ang. *interaction*) użytkowników⁵⁹.

Mówiąc o konwergencji w kontekście zmian dokonujących się na płaszczyźnie kulturowej, nie sposób nie wspomnieć pracy Lawrence Lessiga *Remix. Aby sztuka i biznes rozkwitały w hybrydowej gospodarce*. Badacz trafnie opisuje w niej dwa rodzaje kultur i twórczości. Pierwsza, RO (*Read Only*), jest tworzona i napędzana przez zawodowców i stanowi świadectwo profesjonalizmu, a „jej nośniki wymagają traktowania z szacunkiem. Zawierają w sobie autorytet. Nauczają, ale nie zachęcają do zadawania pytań. A nawet jeśli zachęcają do pytań, kierują je do kogoś innego niż autor wypowiedzi. Albo innego niż wykonawca. Innego niż twórca”⁶⁰. Jednocześnie Lessig widzi w tej kulturze niezbędne elementy w rozpowszechnianiu nauki i wiedzy. Jest ona także kluczowa jeżeli chodzi o rozwój sztuki oraz, co ważne, pozwala na zachowanie integralności utworów, co dla niektórych twórców ma ogromne znaczenie (niezmienność formy dzieł zgodna z intencjami autorów)⁶¹.

Inaczej jawi się mu kultura RW (*Read Write*), której rozwój i sposób rozprzestrzeniania się jest całkowicie odmienny od kultury RO. Jak czytamy, „inaczej wpływa ona na życie społeczne. Daje publiczności coś więcej. Nawet lepiej: wymaga od widowni czegoś więcej. Występuje w formie brudnopisu. Zachęca do reakcji. W kulturze, w której jest to powszechne, obywatele rozwijają w sobie rodzaj wiedzy, która zwiększa ich możliwości w takim samym stopniu, w jakim zapewnia informację lub rozrywkę”⁶².

Na pierwszy rzut oka wydawać by się mogło, że te dwa obszary nie mogą istnieć obok siebie. Jednak istotą i gwarancją rozwoju kultury XXI wieku jest nie tyle koniec jednego z nich, co dalsze ich trwanie, wzajemne przenikanie i uzupełnianie. Co więcej, „obie kultury będą się rozprzestrzeniać w miarę rozpowszechniania technologii cyfrowych”⁶³. To technologie wraz z ich interaktywnością, multimedialnością, uniwersalnością oraz powszechną dostępnością są dzisiaj istotą kulturowej transformacji. Uniwersalność dostępu do informacji, jak również wolna i nieskrępowana możliwość ekspresji użytkowników, to dzisiaj jedna z głównych cech konwergencji w znaczeniu kulturowym, tzn. partycypacji, współuczestnictwa w tworzeniu sieciowych zasobów.

Z drugiej strony nie brakuje głosów, że zmiana kulturowa, która dokonuje się na naszych oczach jest bardzo często przeceniana, a jej skala wyolbrzymiana. Jako dowód przytaczane są sposoby organizacji ekonomicznej, mające póki co bardzo duże znaczenie i wpływ na

⁵⁸ W. Robbins, S. Dustdar: *Collaborative Computing*. [W:] *Encyclopedia of Multimedia*. Springer Science – Business Media, LLC 2008, s. 67.

⁵⁹ Tamże, s. 71.

⁶⁰ L. Lessig: *Remiks...*, s. 90.

⁶¹ Tamże, s. 90-91.

⁶² Tamże, s. 91.

⁶³ Tamże, s. 90.

użytkowników (stopień wykorzystania przez użytkowników komputerów komercyjnego, a nie darmowego, współtworzonego przez internautów oprogramowania – np. Windows)⁶⁴. Podobnie ten problem rozpatruje Jarosław Lipszyc, który stara się być ostrożny w prorokowaniu tempa zmian, a kulturę współuczestnictwa (użytkowników) widzi raczej w perspektywie dalszej przyszłości, jako funkcjonującą w „społeczeństwie panoptycznym, archiwizującym każdy krok i słowo, pozbawionym prywatności”⁶⁵.

Nie ulega wątpliwości, że kultura konwergencji to nowy etap rozwoju społeczeństw. Etap, w którym interaktywność dostępnych technologii pozwala na wymianę idei, pomysłów, umiejętności i informacji. Za ich pośrednictwem na naszych oczach tworzą się relacje pomiędzy użytkownikami, tak inne od tych, do których byliśmy do niedawna przyzwyczajeni. Są one istotą i siłą napędową nowej kultury. Kultury, w ramach której zaawansowane aplikacje umożliwiają współpracę użytkowników, promowanie własnej twórczości czy edukację na odległość stając się tym samym nieodłącznym elementem kształtowania globalnego świata informacji. Pojawiająca się często w jej charakterystykach wolność tworzenia treści niesie za sobą także pewne zagrożenia, które wynikać mogą z braku przestrzegania przez użytkowników zasad prawa autorskiego przy wykorzystywanych przez nich utworach czy dokumentach. Dlatego należy zgodzić się z E. Bendykiem, który we wstępie do jednej z książek Lessiga (*Wolna kultura*) zwraca uwagę na prawo, jako mechanizm ochrony najważniejszych dla społeczeństwa zasobów: symboli, twórczości i specyficznego *commons*, dobra wspólnego, czyli właśnie kultury⁶⁶. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że wymieniona przez Lessiga „wolność” nie odnosi się w żadnym wypadku do dóbr rozdawanych za darmo. Jest to raczej termin, który w swej istocie przypomina znaczeniem inne podobne znaczeniowo zwroty jak: wolność słowa, wolny rynek, wolność gospodarcza, wolna wola czy wolne wybory. Dlatego też analizowaną kulturę konwergencji należy rozumieć jako fenomen wspierający i chroniący samych twórców, ale jednocześnie gwarantujący innym, kolejnym autorom treści (czy wynalazcom) „możliwie największą wolność od kontroli przeszłości”⁶⁷.

1.4. WEB 2.0 – ŚWIAT INFORMACJI, KOMUNIKACJI I WSPÓŁPRACY

W publikacjach naukowych, słownikach i encyklopediach znaleźć możemy wiele opisów Internetu, w których przedstawiany jest on między innymi jako nowa technologia komunikacji integrująca znane już wcześniej media⁶⁸ czy największy zbiór informacji i usług w historii ludzkości⁶⁹. To platforma, dzięki której nie tylko zaczerpnijemy praktycznych informacji, ale także współtworzymy cyfrowe treści. Warto zaznaczyć, że Internet może być jednocześnie postrzegany w trzech powiązanych ze sobą wzajemnie aspektach:

- technicznym – jako połączone sieci komputerowe, oparte na wspólnym protokole przesyłania danych,

⁶⁴ *Kultura 2.0? „Kultura Popularna”* 2008, nr 1, s. 7.

⁶⁵ Tamże, s. 8.

⁶⁶ E. Bendyk: *Kultura chce być wolna* [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.futrega.org/wk/02.html>.

⁶⁷ L. Lessig: *Wolna kultura. Wydanie sieciowe* [on-line]. [Dostęp: 24 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.futrega.org/wk/03.html>. Zob. także „EBIB” 2009, nr 1 („Wolna kultura i edukacja”) [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2009/101/>.

⁶⁸ G. Zaraziński: *Komunikacja i media. Wprowadzenie*. Siedlce 2006, s. 64.

⁶⁹ J. Zieliński: *Czym jest Internet?* [on-line]. [Dostęp: 17 lipca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.winter.pl/internet/czym.html>.

- społecznym – jako zbiorowość ludzi, którzy wspólnie użytkują i rozwijają te treści,
- informacyjnym – jako zbiór zasobów, które mogą być pozyskiwane za pomocą tych sieci⁷⁰.

Jeszcze do niedawna wykorzystując możliwości sieci mieliśmy do dyspozycji nieliczną grupę usług informacyjnych. Były to głównie: poczta elektroniczna, WWW, Usenet, grupy dyskusyjne, pogawędki IRC czy usługa umożliwiająca pobieranie plików poprzez protokół FTP (protokół transmisji danych). Jednak na początku XXI wieku istota sieci uległa zasadniczym zmianom. W konsekwencji dzisiaj coraz częściej zwracamy uwagę na jej społeczne postrzeganie jako płaszczyznę, na bazie której może zaistnieć współpraca użytkowników. Ta swoista dynamika zmian zachodzących w odniesieniu nie tylko do odbioru, ale także tworzenia własnych treści, to element sygnalizujący nowe możliwości kreowania cyfrowej zawartości sieci. Projekty informatyczne, z których na co dzień korzystamy to coraz częściej przyjazne dla użytkownika platformy komunikacji, na bazie których może on udostępniać stworzone przez siebie treści, nawiązywać i podtrzymywać kontakty z innymi czy współtworzyć wirtualne społeczności⁷¹.

W ciągu ostatnich dwudziestu lat WWW ze zbioru narzędzi wykorzystywanych przez naukowców pracujących w CERN (Europejskiej Organizacji Badań Jądrowych) przekształciła się w globalną przestrzeń informacyjną, z której korzystają miliardy użytkowników. Obecnie coraz większą uwagę przywiązujemy do możliwości uczestnictwa w tworzeniu tych zasobów – wspólnym, jak zauważają autorzy pracy *Wikinomia. O globalnej współpracy, która zmienia wszystko*, „rozwoju wszechobecnej globalnej platformy, umożliwiającej łączenie mocy obliczeniowej komputerów i podejmowanie wspólnych działań, w celu kształtowania na nowo niemal wszystkich aspektów naszego życia”⁷². To nowe stadium rozwoju sieci, które dało początek światowej eksplozji uczestnictwa określane jest wieloma nazwami: Web 2.0, siecią drugiej generacji, żywym internetem, hipernetem, aktywną siecią czy siecią do odczytu i zapisu⁷³. Przyjrzyjmy się zatem bliżej czym jest to stadium rozwoju i jakie są jego główne cechy.

⁷⁰ *Internet w marketingu*, pod red. A. Bajdaka. Warszawa 2003, s. 14. Zob. także E. Krol, E. Hoffman: *RFC 1462 – Request for Comments 1462 albo FYI on "What is the Internet?"*. (Dokument przygotowany w 1993 roku w ramach działalności zespołów roboczych Internet Engineering Task Force – organizacji zajmującej się opracowywaniem standardów działania sieci). [Dostęp: 18 lipca 2009]. Dostępny w World Wide Web (za pośrednictwem archive.org): <http://web.archive.org/web/20080304210200/http://rfc.net/rfc1462.html>.

⁷¹ „Wirtualne społeczności” (wirtualne wspólnoty, społeczności sieciowe, wspólnoty internetowe) za Victorią Bernal rozumiem jako pojęcie odnoszące się do „gromadzenia ludzi w przestrzeni wirtualnej oraz zjawiska obejmującego szereg działań on-line łącznie z elektroniczną współpracą, sieciami wirtualnymi, dyskusjami poprzez web czy listami dyskusyjnymi” (zob. V. Bernal: *Building Online Communities: Transforming Assumptions Into Success* [on-line]. [Dostęp: 12 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.benton.org/archive/publibrary/practice/community/assumptions.html?0#0>). „Wirtualne społeczności” powstają, kiedy użytkownicy dzięki dostarczonym narzędziom (umożliwiającym dzielenie się swoimi doświadczeniami tak, aby wywołać jak największe wrażenie na innych, np. chat roomy, przestrzenie do dyskusji) mogą w sposób publiczny oraz bezpośredni (dyskusja – bezpośrednia wymiana zdań) używać swoich głosów (możliwość wypowiedzenia się jako akt władzy integrujący członków danej społeczności), tworząc bliskie relacje niezależnie od czasu (nic się nie dzieje natychmiast, najważniejsza jest cierpliwość, która integruje społeczność on-line). Por. D. M. Powazek: *Design for Community the art of connecting real people in virtual places* [on-line]. Indianapolis 2002, s. XX-XXIII. [Dostęp: 11 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.amazon.com/exec/obidos/ASIN/0735710759/ref=nosim/kvetch#reader_0735710759; wirtualne społeczności konsumenckie to grupy konsumentów obecnych w sieci komputerowej, pozostających we wzajemnej interakcji, komunikujących się ze sobą w celu zaspokajania potrzeb indywidualnych i społecznych. (Zob. D. Banks, K. Daus: *Customer Community: Unleashing the Power of Your Customer Base*. San Francisco 2002, s. 19).

⁷² D. Tapscott, A. D. Williams: *Wikinomia...*, s. 39.

⁷³ Tamże.

1.5. POCZĄTKI I GENEZA KONCEPCJI WEB 2.0

Mówiąc o Web 2.0 mamy na myśli raczej pierwszą dekadę nowego tysiąclecia, choć tak naprawdę jego prapoczątki dostrzec możemy dużo wcześniej. Pierwsze oznaki powstawania społecznościowych inicjatyw znajdziemy już na początku lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku, kiedy to Michael S. Hart wpadł na pomysł tworzenia cyfrowych kopii książek i udostępniania ich za pośrednictwem komputera Xerox Sigma V należącego do Uniwersytetu Stanowego w Illinois w USA. Dwudziestoczteroletni wówczas student, dał w ten sposób podstawy do uruchomienia globalnego Projektu Gutenberg, który jest dzisiaj prawdopodobnie najstarszą cyfrową biblioteką na świecie. Warto zaznaczyć, że w skład tej biblioteki wchodzi obecnie – udostępniane w Internecie – teksty książek (ponad 33 000 tytułów), do których prawa autorskie już wygasły. Proces digitalizacji, od dłuższego czasu istnienia tej inicjatywy, spoczywa w rękach pochodzących z całego świata wolontariuszy, którzy zajmują się archiwizacją literackiego i kulturowego dziedzictwa⁷⁴.

Inny przykład współtworzenia informatycznego przedsięwzięcia przez użytkowników nowych technologii to system operacyjny Linux, który od 1991 roku skupia wokół siebie miłośników wolnego i otwartego oprogramowania, dając w ten sposób podstawy do rozwijania projektu alternatywnego dla komercyjnych aplikacji. Warto dodać, że fenomenem Linuxa jest nie tylko jego bezpłatna dystrybucja, ale zwłaszcza dowolność w wykorzystaniu, modyfikowaniu i rozpowszechnianiu kodu źródłowego przez osoby, które są zainteresowane aktualizacją i poszerzaniem możliwości tego systemu⁷⁵.

Powyższe przykłady śmiało możemy uznać za swoiste namiastki nowej ery interaktywnych technologii ograniczonych jednak do konkretnych grup użytkowników (informatyków, pasjonatów ochrony skarbów literatury i digitalizacji tych dokumentów itp.). Z drugiej strony, Web 2.0 to również projekty serwisów internetowych, które powstały kilka lat przed zaistnieniem samej koncepcji tego zjawiska. Za przykład może nam posłużyć założony w 1994 roku, grupujący użytkowników za pomocą poszczególnych kanałów wchodzących w skład internetowego chatu, serwis TheGlobe.com czy GeoCities.com pozwalający internautom na tworzenie i zamieszczanie prostych stron WWW w ramach wirtualnych przestrzeni projektu. Do pierwszych społecznościowych serwisów bez wątpienia możemy także zaliczyć ClassMates.com (1995 r.), który umożliwił utrzymywanie kontaktów ze znajomymi z klasy, szkoły itp. Zarejestrowany użytkownik uzyskał w ten sposób prawo do stworzenia własnego, uzupełnionego o prywatne informacje profilu, wysyłania wiadomości do osób znajdujących się na „liście znajomych” i wyszukiwania informacji o internautach posiadających podobne zainteresowania. Sam projekt funkcjonuje do dziś i w rankingu popularności zajmuje wysoką pozycję wśród najbardziej obleganych przez amerykańskich i kanadyjskich użytkowników społecznościowych witryn⁷⁶.

Ramy chronologiczne tego zjawiska można więc wyznaczyć w granicach pierwszej połowy lat dziewięćdziesiątych, czyli momentu powstania pionierskich, internetowych projektów

⁷⁴ Na podstawie M. Hart: *The History and Philosophy of Project Gutenberg* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.gutenberg.org/wiki/Gutenberg:The_History_and_Philosophy_of_Project_Gutenberg_by_Michael_Hart.

⁷⁵ Zob. *Linux – wprowadzenie do systemu operacyjnego* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.eioba.pl/a/vr/linux-wprowadzenie-do-systemu-operacyjnego>.

⁷⁶ Na podstawie *Historia Internetu cz. 32 – Serwisy społecznościowe* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://internetum.blox.pl/2010/11/Historia-Internetu-cz32.html>.

stymulujących tworzenie internetowych społeczności i dnia dzisiejszego. Granice Web 2.0 obejmowałyby natomiast swoim zasięgiem wszystkie przedsięwzięcia, w ramach których pojawiają się materiały stworzone i zamieszczone przez użytkowników. Nie ma tutaj też większego znaczenia w jakiej technologii powstał dany serwis. Najważniejszy jest aspekt społecznościowego tworzenia treści i interakcje zachodzące pomiędzy korzystającymi z danego projektu internautami⁷⁷. Pewnym problemem jest tutaj wprawdzie kwestia serwisów aukcyjnych i internetowych księgarni (np. Amazon.com), które przez niektórych badaczy są uznawane za należące do Web 2.0. Za Krzysztofem Urbanowiczem przyjmijmy jednak, że pomimo przekształcania się tych projektów w kierunku witryn należących do sieci drugiej generacji, pozostają one wciąż w sferze e-commerce, „tzn. używają aplikacji i narzędzi z Web 2.0, system opinii i komentarzy, do robienia biznesu. To nie jest na pewno serwis Web 2.0, niemniej sytuuje się gdzieś na granicy nurtu”⁷⁸.

Mówiąc o genezie teoretycznej koncepcji zjawiska, w pierwszej kolejności warto zaznaczyć, że pojawiają się problemy i wątpliwości już w odniesieniu do autorstwa samego terminu. Załączka należałoby się dopatrywać w 1997 roku, kiedy to Esther Dyson w pracy pt. *Wersja 2.0. Przepis na życie w epoce cyfrowej* dostrzegła ważną rolę Internetu jako narzędzia sprzyjającego rozwojowi wspólnot i współdziałania ludzi. Stwierdziła ona, że „jedną z zalet Internetu jest możliwość tworzenia wspólnot niezależnie od geografii. Wystarczy, żeby ludzie mieli podobne zainteresowania i żeby się odszukali”⁷⁹. Autorka szczególną rolę w rozwijaniu interakcyjnych przestrzeni wirtualnych przypisała licznym społecznościom i właśnie wspólnotom sieciowym⁸⁰.

Jednak z perspektywy czasu wydaje się, że źródeł opisu tego zjawiska należy szukać w pochodzącym z 1999 roku artykule Darcy DiNucci *Niekompletna przyszłość (Fragmented Future)*⁸¹. Badaczka zwróciła w nim uwagę na fakt, że sieć, którą w tamtym czasie znaleźliśmy i z którą na co dzień obcowaliśmy, miała charakter statyczny i była tylko załączkiem pełnej funkcjonalności jej nowego wymiaru, w jaki miała ona w niedługim czasie się przekształcić. Podkreślała fakt, że pierwsze symptomy tego zjawiska zaczęły się pojawiać znacznie wcześniej niż dzisiaj sugeruje większość publikacji naukowych. DiNucci sformułowała tezę, że można było także zaobserwować w jakim kierunku będzie się ono w przyszłości rozwijać. Autorka nie utożsamiała tego rozwoju z większymi możliwościami użytkowników w odniesieniu do tworzenia oraz dodawania przez nich własnych tekstów czy grafiki, lecz raczej ze swoistym mechanizmem pozwalającym transportować interaktywne usługi i treści. Zjawisko Web 2.0

⁷⁷ Zob. M. Górak: *Najpopularniejszy serwis Web 2.0 w Polsce* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.internetstandard.pl/news/97928/Najpopularniejszy.serwis.Web.2.0.w.Polsce.html>.

⁷⁸ M. Górak: *Web 2.0 według Krzysztofa Urbanowicza* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.internetstandard.pl/news/98029/Web.2.0.wedlug.Krzysztofa.Urbanowicza.html>. Podobnie problem ten rozpatruje Olgierd Cygan, prezes IAB Polska, Digital One, który zwraca uwagę, że serwisy aukcyjne nie należą raczej do Web 2.0, ponieważ jeśli zaliczylibyśmy je do tej koncepcji, „wtedy każdy serwis, który jest obudowany forum też byłby Web 2.0. Aukcje traktuję jako coś odmiennego – to przecież e-commerce. Web 2.0 odnosi się raczej do serwisów o informacyjnym charakterze, które opierają się na contencie tworzonym przez użytkowników”. Zob. M. Górak: *Najpopularniejszy...*

⁷⁹ E. Dyson: *Wersja 2.0. Przepis na życie w epoce cyfrowej*. Warszawa 1999, s. 38.

⁸⁰ E. Dyson za główną cechę tego zjawiska uważa decentralizację (kiedy łączność odbywa się bez pośrednictwa wyznaczonego centrum). Ma ona miejsce, gdy duże społeczności podzielone są na małe grupy. W niektórych z nich może panować zasada większości, w innych – konsensusu, a w jeszcze innych reguły może ustalać komercyjny dostawca usługi lub dyktator. Sieć jednakże ma tę ogromną zaletę, że użytkownicy, którym reguły danej społeczności nie odpowiadają, mogą ją opuścić. Zob. E. Dyson: dz. cyt., s. 15-16.

⁸¹ Pogląd taki, w odniesieniu do terminu Web 2.0, prezentowany jest w anglojęzycznej *Wikipedii*. Zob. http://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0.

wiązała z estetyką i projektowaniem stron internetowych, a jego istotę widziała w jego fragmentaryzacji. Duże znaczenie przypisywała także urządzeniom przenośnym, dzięki którym możemy korzystać z bogactwa treści zgromadzonych w sieci⁸².

W 2003 roku amerykański badacz Kingsley Uyi Idehen na łamach swojej strony internetowej *Kingsley Idehen's Blog Data Space* zwrócił uwagę na mechanizm RSS (*Really Simple Syndication*), który przedstawił jako jedno z najważniejszych narzędzi w dotarciu do aktualnych informacji. RSS to według niego ważny element przekształcający sieć pierwszej generacji w Web 2.0. Idehen przedstawił także możliwości wykorzystania technologii RSS w odniesieniu do różnorodnych aktywności użytkowników Internetu⁸³.

Ciekawie prezentuje się również zestawienie przygotowane przez Juliana Cole'a, który zaprezentował dwanaście najważniejszych momentów rozwoju społecznościowych projektów – z marketingowego punktu widzenia. Początkiem, swoistym zwiastunem nowej ery mediów, jest dla niego dzień 15 maja 1997 roku, kiedy to umożliwiono klientom księgarni Amazon.com dodawanie własnych treści, recenzji, opinii dotyczących sprzedawanych produktów. Ta, wydawać by się mogło, mała zmiana pozwoliła na nowe możliwości promowania, a co za tym idzie – kupowania produktów przez użytkowników Amazona. Inne ważne momenty w rozwoju sieci społecznościowych to: 22 marca 2002 roku (powstanie pierwszego dużego serwisu społecznościowego Friendster), 20 listopada 2002 roku (start Technorati.com – wyszukiwarki pamiętników internetowych), 6 kwietnia 2006 roku (zamieszczenie pierwszego klipu wideo w YouTube będącego specyficznym rodzajem marketingu, tzw. *viral marketing* – marketingu wirusowego)⁸⁴.

Jednak najczęściej spotykany jest pogląd, że określenie „Web 2.0” (w znaczeniu społecznościowym) sformułował Dale Dougherty (wiceprezes i współtwórca O'Reilly Media) w 2004 roku⁸⁵. Warto zaznaczyć, że czasami autorstwo przypisywane jest także Timowi O'Reilly'emu, jak również Johnowi Batelle⁸⁶. O'Reilly przedstawiany jest też jako osoba, która jako pierwsza publicznie zaprezentowała bardziej szczegółową charakterystykę Web 2.0.

1.6. DEFINICJA WEB 2.0

Jednoznaczne zdefiniowanie zjawiska Web 2.0 napotyka na trudności. Do tej pory nie do czekało się ono jednej i powszechnie obowiązującej definicji. Trudności te biorą się z jednej strony z rozległej tematyki jaką obejmuje, a z drugiej – z brakiem porozumienia w odniesieniu do głównych elementów właściwych dla większości serwisów i aplikacji należących do tego nurtu. Wpływ na to ma również jego ciągły rozwój w postaci powstawania coraz bardziej zaawansowanych projektów. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że Web 2.0 nie jest żadnym nowym i obowiązującym standardem czy wersją Internetu⁸⁷. Nie jest to także konieczny

⁸² D. DiNucci: *Fragmented Future* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cdinucci.com/Darcy2/articles/articlesindex.html>.

⁸³ K. U. Idehen: *RSS: INJAN (It's not just about news)* [on-line]. [Dostęp: 3 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.openlinksw.com/dataspace/kidehen@openlinksw.com/weblog/kidehen@openlinksw.com%27s%20BLOG%20%5B127%5D/241>.

⁸⁴ J. Cole: *12 Historical Social Media (Marketing) Moments* [on-line]. [Dostęp: 23 grudnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://adspace-pioneers.blogspot.com/2008/08/12-historical-social-media-marketing.html>.

⁸⁵ D. Tapscott, A. D. Williams: *Wikinomia...*, s. 39.

⁸⁶ G. Notes: *The Terrible twos: Web 2.0, Library 2.0 and more* [on-line]. „Online” 2006, nr 3, s. 40. [Dostęp: 3 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/anilmis/two-terrible-twos-web-20-library-20-and-more>.

⁸⁷ Zob. E. L. Black: *Web 2.0 and Library 2.0: What librarians need to know*. [W:] *Library 2.0 and beyond. Innovative Technologies and Tomorrow's User*. London 2007, s. 1.

do spełnienia wymóg odnoszący się do poszczególnych aplikacji czy systemów operacyjnych, z którymi musi być kompatybilny⁸⁸. Jest to wprawdzie nowa struktura architektury informacyjnej, jednakże funkcjonująca obok lub w koegzystencji ze starszą (Web 1.0), bardziej hermetyczną, tworzoną na podstawie wiedzy organizacji, instytucji, czy firm komercyjnych⁸⁹. Słuszna zatem wydaje się uwaga, że określenie „Web 2.0” pojawiło się w celu oddzielenia nowych serwisów internetowych od witryn, które zdobyły popularność pod koniec lat 90. Serwisy te przypominają swoimi funkcjami zaawansowane aplikacje, posiadając jednocześnie proste interfejsy; w pełni rozwinęły one usługi internetowe dając przy tym użytkownikom dużo swobody w ich wykorzystywaniu⁹⁰.

Wśród powodów trudności sformułowania jednej, uniwersalnej definicji wymieniane są także te bezpośrednio powiązane z tezą, że istnieje spora grupa projektów, które należą do nurtu Web 2.0, lecz nie stanowią jednocześnie stron czy aplikacji dostępnych on-line za pośrednictwem przeglądarki. Jako przykłady mogą być tutaj wymienione niektóre programy służące wymianie treści i plików pomiędzy internautami (P2P), jak Napster czy BitTorrent⁹¹. Z drugiej strony, wydaje się, że Web 2.0 to zjawisko *in statu nascendi*. Do czynienia mamy raczej ze zbiorom przykładów odnoszących się do elementów, które należą do danej definicji lub tego co jest odzwierciedleniem „starego porządku”⁹². Wpisując termin „Web 2.0” do wyszukiwarki Google otrzymujemy dziesiątki milionów odpowiedzi. W pierwszych wynikach, jeśli od chwili pisania tych słów się one nie zmieniły, otrzymujemy definicję zjawiska w Wikipedii, artykuł T. O’Reilly’ego (*What is Web 2.0*), krótkie sekwencje wideo z serwisu YouTube (*What is Web 2.0?* i *Web 2.0: The Machine is Us/ing Us*) oraz wykaz projektów należących do tego nurtu (Go2Web20.net). Warto zaznaczyć, że pomiędzy wynikami przewijają się także takie wyrażenia, jak: zbiorowa inteligencja, mądrość tłumu, stan umysłu, modne powiedzonko, niebezpieczeństwo dla starego ładu, codzienność, totalna destrukcja, slogan marketingowy, bzdura, nonsens, znajdowanie nowych sposobów interakcji i współpracy w Internecie, niezależność, dystrybucja usług, zdolność do tworzenia remiksów (ang. *remixability*), swobodna klasyfikacja (etykietkowanie) w odniesieniu do różnorodnych usług i aplikacji⁹³. Widać tutaj wyraźnie, że zjawisko to jest charakteryzowane na wiele sposobów. Pojawiają się akcenty optymistyczne, jak również pesymistyczne w odniesieniu do społecznej aktywności internautów. Bywa, że trudno jest czasami ocenić, który projekt należy do tego nurtu, a który nie. Nawet w przypadku sztandarowych przykładów społecznościowych serwisów (np. Amazon czy polski FilmWeb) nie ma pełnej zgodności co do ich przynależności do zjawiska Web 2.0⁹⁴. Z drugiej strony, zgodzić należy się z zarzutem, że w wielu przypadkach serwisy czy aplikacje niemające w swojej budowie elementów odnoszących się do kooperacji, aspirują do miana społecznościowych posługując się przy tym sloganem Web 2.0 z powodów czysto marketingowych. Jednakże społecznościowymi nie są.

⁸⁸ Tamże, s. 2.

⁸⁹ S. Kotuła: *Współczesny Internet w modelu Web 2.0 jako Biblioteka 2.0*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2008, nr 3, s. 18.

⁹⁰ Shu-Wai Chow: *PHP Web 2.0. Tworzenie aplikacji typu mashup*. Gliwice 2009, s. 19.

⁹¹ T. O’Reilly: *What is Web 2.0...*

⁹² *Sieć zmienia oblicze* [on-line]. [Dostęp: 29 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.idg.pl/news/84628/Siec.zmienia.oblicze.html>.

⁹³ Por. P. Bradley: *How to use...*, s. 1-2.

⁹⁴ Krzysztof Urbanowicz stwierdził, że takie serwisy jak Ebay czy Amazon są tylko przykładami projektów, które ewoluowały w stronę sieci drugiej generacji. Badacz charakteryzując to zjawisko zwraca uwagę na technologie: „przed 2004 rokiem nie mieliśmy tak dopracowanych technologii i narzędzi jak obecnie. [...] Web 2.0 to przede wszystkim technologie *open source*, które tak naprawdę są potężnym ruchem tworzonym przez programistów. Bez oprogramowania *open source* nie byłoby Web 2.0”. Zob. M. Górak: *Web 2.0 według...*

Jeden z najczęściej spotykanych opisów Web 2.0 odnosi się do przedstawiania tego zjawiska jako nowej koncepcji i sposobu konstruowania serwisów internetowych. Takie ogólne rozumowanie wiązane jest z gruntowną metamorfozą globalnej sieci polegającą na większym niż to było dotychczas stopniu pozostawienia użytkownikom pola do własnej aktywności oraz współtworzenia dostępnych w serwisie treści. Warto zaznaczyć, że zjawisko to najpierw powstało, a dopiero jakiś czas później zaczęto je definiować. Jednakże tak, jak sama idea jest bardzo płynna i ewolucyjna, tak i poszczególne definicje wydają się być zbyt ogólnikowe i nieodkreślone. Mówiąc o Web 2.0, mamy do czynienia z ideą akcentującą coraz większą rolę samych internautów w kreowaniu zawartości światowej sieci internetowej. Rola ta dla jednych utożsamiana jest z istotą sieci (centralne miejsce użytkownika), pozytywnym aspektem jej rozwoju, dla drugich natomiast – z elementem, który negatywnie i destrukcyjnie wpływa na szeroko rozumianą kulturę, edukację czy rozrywkę.

Zapoznając się z poszczególnymi definicjami tego zjawiska nasuwa się pogląd, że odnoszą się one do kilku aktywności, w ramach których funkcjonują internauci, takich jak: tworzenie pamiętników internetowych, współtworzenie serwisów społecznościowych czy dzielenie się informacjami o ulubionych stronach WWW. Jednocześnie opisy te są powiązane z jednej strony z aspektami społecznymi, a z drugiej – z technologicznymi. Jedne podkreślają techniczne perspektywy społecznościowego tworzenia treści, drugie natomiast, interaktywność użytkowników. Te dwa sposoby prezentacji mieszają się i mają na siebie wzajemny wpływ. Co więcej, niektórzy badacze drugą generację stron WWW identyfikują głównie z technologią stron internetowych AJAX, Ruby on Rails i wykorzystanie JavaScript w aplikacjach, takich jak Google Maps⁹⁵. Inni omawiane zjawisko łączą bezpośrednio z nową filozofią czy sieciami społecznymi – aktywnym wykorzystaniem narzędzi, takich jak blogi, wiki, mashupy, podcasty czy tagi, które umożliwiają opisywanie jednego obiektu wieloma terminami⁹⁶. Duże znaczenie ma również charakteryzowanie Web 2.0 z punktu widzenia zagadnień związanych z „wolnym oprogramowaniem” i „wolnymi treściami” – *open content*, *open source* i *open access*⁹⁷. Charakterystyczne są także sytuacje, gdy termin ten chętnie wykorzystywany jest również z marketingowego punktu widzenia przez szeroko rozumiany biznes. Często służy za swoistą etykietę, która podnosi wartość internetowych inwestycji.

Ze względu na pojawiające się trudności z jednoznacznym zdefiniowaniem zjawiska Web 2.0, warto powołać się w tym miejscu na najczęściej pojawiające się w literaturze przedmiotu definicje. Dodam, że zdecydowałem się na przywołanie tylko tych deskrypcji, które z punktu widzenia tematu niniejszej książki w najbardziej trafny sposób opisują zagadnienie Web 2.0.

Tak, jak wcześniej zaznaczono, osobą, która najczęściej jest wymieniana w odniesieniu do pierwszej definicji Web 2.0 jest Tim O'Reilly, właściciel jednego z największych amerykańskich wydawnictw informatycznych, który użył tego terminu w 2004 roku. Opisując zjawisko na łamach swojego bloga *O'Reilly Radar* stwierdził, że Web 2.0 to „utożsamianie sieci z platformą obejmującą swoim zasięgiem ogrom urzędów i usług powiązanych ze sobą wzajem-

⁹⁵ A. Shuen: *Web 2.0. Przewodnik po strategiach*. Gliwice 2009, s. 15.

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ D. Giustini: *Open Access (OA) and Web 2.0 – What's the connection?* [on-line]. [Dostęp: 16 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://oalibrarian.blogspot.com/2007/03/open-access-oa-and-web-20-whats.html>; M. M. Waldrop: *Science 2.0 – Is Open Access Science the Future? Is posting raw results online, for all to see, a great tool or a great risk?* [on-line]. [Dostęp: 16 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=science-2-point-0>; zob. także S. Cisek: *Narzędzia, technologie i zasoby internetowe w działalności brokera informacji: wybrane aspekty* [on-line]. [Dostęp: 16 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/11350/1/Cisek_internet_w_dzial_brokera_informacji.pdf.

nie. Najważniejszymi zaletami będącymi jednocześnie ważnymi elementami w budowie serwisów i projektów „drugiej generacji” są: tworzenie oprogramowania, które charakteryzuje się dowolnymi możliwościami rozwijania (poprawiania, zmieniania itp.) przez użytkowników, dzięki czemu staje się ono bardziej zaawansowane i użyteczne, jak również konkurencyjne w stosunku do komercyjnych aplikacji. Następnie, Web 2.0 wyraża konsumowanie oraz remiksowanie (*remixing*) danych cyfrowych pochodzących z różnych źródeł przez indywidualnych użytkowników. Zjawisko odnosi się również do dostarczania własnych treści elektronicznych i usług, które w następnej kolejności są wykorzystywane (np. remiksowane) przez innych. Jest to wreszcie kreowanie efektu sieci rozumianej jako „architektura partycypacji” oraz dążenie do jak najbardziej wszechstronnego rozwijania umiejętności i zdobywania przez użytkowników bogatych doświadczeń informacyjnych⁹⁸. Warto zaznaczyć, że powyższa definicja w pracach poświęconych zjawisku Web 2.0 pojawia się najczęściej.

O'Reilly podkreślił przy tym, że Internet jest platformą wymiany informacji, usług i aplikacji on-line między użytkownikami, co w znaczącym stopniu prowadzi do powstania „zbiorowej inteligencji”. Zauważył także, że wśród użytkowników istnieją duże różnice w pojmowaniu czym jest zjawisko Web 2.0 będące dla jednych nic nieznającym sloganem, a dla drugich coraz bardziej popularną „mądrością”⁹⁹.

Podobnie do analizowanego problemu podeszli autorzy dokumentu *Polska 2.0. Platforma polskiej architektury: Architektura bez granic*, którzy zwracają uwagę na fakt, że „Web 2.0 określa standard komunikacyjny i stojące za nim technologie informatyczne, w działaniu których podstawową rolę odgrywa treść generowana przez użytkowników sieci”¹⁰⁰. Obejmuje ona swoim zasięgiem różne zjawiska, w których głównym sprawcą jest z jednej strony informatyk tworzący szablon projektu, a z drugiej użytkownik kreujący zasoby informacyjne poszczególnych serwisów internetowych.

Dla Ellyssy Kroski natomiast Web 2.0 to gigantyczny ekosystem, w którym ludzie z różnym stopniem towarzyskości, o różnym statusie ekonomicznym czy edukacyjnym potrafią tworzyć społeczności internetowe zrzeszające miłośników danej dziedziny lub tematu, tworzyć nowe treści, a ich działalność jest widoczna dla innych. Swoistość tych wirtualnych miejsc polega na koegzystowaniu profesjonalistów i amatorów w jednej przestrzeni informacyjnej. Nie bez znaczenia wydaje się tutaj poczucie przynależności do konkretnej wspólnoty czy wyznawanie podobnych wartości¹⁰¹.

Interesujący jest też głos A. Deshpande'a i A. R. Jadada, którzy wymieniają termin „Web 2.0” jako zapowiedź drugiej fali w rozwoju WWW, pozwolenie jednostce na publikowanie treści, współpracę i dzielenie się doświadczeniami z innymi indywidualnymi użytkownikami bądź ich grupami¹⁰². Podobne uwagi pojawiają się w opisie przedstawionym w *i-słowniku.pl*, gdzie Web 2.0 definiuje się jako „nowy nurt tworzenia stron internetowych nowej generacji, które zostało stworzone w celu odróżnienia od tradycyjnych stron internetowych określanych jako Web 1.0”¹⁰³.

⁹⁸ T. O'Reilly: *Web 2.0: Compact definition...*

⁹⁹ T. O'Reilly: *What is Web 2.0...*

¹⁰⁰ *Polska 2.0. Platforma polskiej architektury: Architektura bez granic* [on-line]. [Dostęp: 28 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.annakrenz.net/Architecture_pdf/content_Polska20.pdf.

¹⁰¹ E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 8.

¹⁰² A. Deshpande, A. R. Jadad: *Web 2.0: Could it Help Move to Health System into the 21st Century?* „The Journal of Men's Health & Gender” 2006, vol. 3, iss. 4, s. 332-336.

¹⁰³ *Web 2.0* (definicja terminu) [on-line]. [Dostęp: 20 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.i-slownik.pl/1,1894,web,2,0.html>.

Element odnoszący się do współtworzenia przez internautów zasobów sieciowych, pojawia się we wszystkich znanych definicjach zjawiska. Tak jest w przypadku charakterystyki przedstawionej przez Stevena Rubela, który próbując sformułować prostą i zwięzłą deskrypcję stwierdza, że Web 2.0 to „wszystkie serwisy internetowe, których wartość jest generowana przez samych użytkowników”. Jako przykłady wymienia takie serwisy jak: Wikipedia, Digg, Technorati, Flickr¹⁰⁴. Mówi się nawet czasami o swoistej „filozofii Web 2.0”, organizacji przestrzeni w sieci, która w większym niż to było do tej pory stopniu, pozostawia użytkownikom pole do własnej aktywności¹⁰⁵. Wspomnę choćby o głosie P. Frankowskiego i A. Juneja sugerujących, że motto ugrupowań libertariańskich „Informacja chce być wolna” w odniesieniu do sieci internetowej drugiej generacji stało się faktem¹⁰⁶. Niekiedy podkreślany jest także wcześniej analizowany w niniejszej książce, aspekt dotyczący kultury konwergencji, jak również konflikt pomiędzy dwoma kulturami uczestnictwa (Web 1.0 i 2.0). W ten sposób do problemu podchodzi Kazimierz Krzysztofek, który konflikt ten utożsamia z batalią prowadzoną między spontanicznością a organizacją i instytucjonalizacją, ale także „konflikt między taksonomią, czyli ustalonym przez ekspertów systemem indeksowania i klasyfikowania treści, a tym co się określa *folksonomy*” – społeczne tagowanie (nazywane przez J. Hofmoka „kumplonomią”)¹⁰⁷. Konsekwencją równoczesnego istnienia konkurujących ze sobą dwóch kultur uczestnictwa jest powstawanie wielu mniej lub bardziej interaktywnych projektów i usług. Świadomość sieciowości i społecznego wymiaru jednostki wzrasta, a sami użytkownicy Internetu mają do czynienia z coraz większą ilością różnorodnych narzędzi ułatwiających im kontakt z innymi, jak również dostęp do ogromnego „magazynu” wspólnie tworzonych zasobów informacyjnych¹⁰⁸. Wszyscy badacze podkreślają też, że ten nowy wymiar sieci zaoferował użytkownikom nieznane do tej pory usługi i rozwiązania technologiczne. Niektórzy z nich (np. David Bollier) Web 2.0 utożsamiają także z innowacjami technologiczno-społecznymi, które dostarczają kulturze znacząco odmiennych ram¹⁰⁹. Znamienne jest podkreślenie przez Tomasza Marszał, że Web 2.0 nie jest jedną konkretną technologią, ale zjawiskiem, które prawdziwie demokratyzuje Internet (aby dzisiaj prowadzić swoją stronę nie trzeba wiedzieć nic o programowaniu)¹¹⁰.

J. Hofmoka Web 2.0 nazywa „rewolucją sieciową, która jest bezpośrednim efektem istnienia architektury uczestnictwa leżącej u podstaw Internetu”. Podkreśla, że jest to również „symbol odrodzenia się przemysłu informatycznego i internetowego po załamaniu rynkowym, które nastąpiło na przełomie XX i XXI wieku”. Charakteryzuje to zjawisko jako „cały arsenał nowych technologii, które dokonują redefinicji spojrzenia na „tradycyjny”, o ile taki zdołał się ukształtować, Internet”¹¹¹. Agnieszka Koszowska natomiast, zauważa, że termin

¹⁰⁴ S. Rubel: *Finally, a Definition for Web 2.0 We Can Agree On?* [on-line]. [Dostęp: 21 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.micropersuasion.com/2006/09/finally_a_defin.html.

¹⁰⁵ Z. Domaszewicz: *Web 2.0 to rewolucja w Internecie?* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://gospodarka.gazeta.pl/gospodarka/1,68367,3196659.html>.

¹⁰⁶ P. Frankowski, A. Juneja: dz. cyt., s. 9.

¹⁰⁷ K. Krzysztofek: *Wprowadzenie. WEBSki świat: mądrość tłumów sieciowych czy zbiorowe nieuctwo?* [W:] A. Keen: *Kult amatora. Jak internet niszczy kulturę*. Warszawa 2007, s. 15.

¹⁰⁸ T. Franklin, M. van Harmelen: *Web 2.0 for Content for Learning and Teaching in Higher Education* [on-line]. 2007, s. 4. [Dostęp: 15 lipca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/programmes/digitalrepositories/web2-content-learning-and-teaching.pdf>.

¹⁰⁹ *Kultura 2.0? „Kultura Popularna”* 2008, nr 1, s. 10.

¹¹⁰ T. Marszał: *Web 2.0 w świecie finansów* [on-line]. „Nowe Technologie” 2007, nr 3, s. 11. [Dostęp: 21 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.comarch.pl/files_pl/file_1545/Nowe_Technologie_3_2007_10_Web2_0.pdf.

¹¹¹ J. Hofmoka: *Internet jako dobro wspólne...*, s. 216.

Web 2.0 może być używany zarówno w odniesieniu do „serwisów współtworzonych przez użytkowników, jak i trendu w rozwoju Internetu, „*User-generated content*” (treści wytwarzane przez użytkowników) czy „*read/write Web*” („Sieć do odczytu i zapisu”)”¹¹². Również Bohdan Jung widzi w tym zjawisku „przejście Internetu od sieci „tylko do odczytu” (*read only, downloading*) do fazy aktywnego uczestnictwa, w którym jej użytkownicy zapewniają ją wyprodukowanymi przez siebie treściami (*read and write, uploading*)”¹¹³.

Inny, powszechny wśród badaczy analizujących to zjawisko pogląd dotyczy komunikacji pomiędzy użytkownikami. Ciekawie w tym względzie przedstawia się teza stawiana przez Joshuę Portera. Stwierdza on, że obok komunikacji jednokierunkowej i dwukierunkowej pojawił się także trzeci rodzaj komunikowania się – wielokierunkowy (społecznościowy, wiele do wielu). Zauważa on, że „zestawy opcji ewoluowały w oparciu o opcje, które przetrwały w nowym środowisku. Zamiast rozmawiać jedynie z ludźmi, którzy opublikowali serwis, możesz też rozmawiać z wszystkimi innymi, którzy go odwiedzili”¹¹⁴. Nieco inaczej problem ten postrzega Monika Krakowska, która widzi w tym zjawisku sieć przypominającą platformę e-learningową, „wokół której powstają cybernetyczne społeczności, odpowiedzialne za informację umieszczaną w serwisach”¹¹⁵. Akcentowanie roli tego zjawiska oraz możliwości wykorzystania poszczególnych narzędzi jako pomocy dydaktycznych w edukacji jest też właściwe dla definicji przedstawianych przez T. Franklina i M. van Harmelena¹¹⁶.

Charakteryzując Web 2.0 z różnych punktów widzenia, nie można także pominąć tez stawianych przez Dona Tapscotta i Anthonyego D. Williama. Również i tutaj akcentowane są elementy odnoszące się do współpracy internautów i to, że obecnie „wszyscy uczestniczymy w rozwoju wszechobecnej globalnej platformy, umożliwiającej łączenie mocy obliczeniowej komputerów i podejmowanie wspólnych działań, w celu kształtowania na nowo niemal wszystkich aspektów naszego życia”¹¹⁷. Według nich „nowa sieć to wspólnota, uczestnictwo i partnerstwo, a Internet przekształca się w jeden globalny, żywy komputer sieciowy, który może zostać zaprogramowany przez dowolną osobę. [...] Nawet prosty akt uczestnictwa w internetowej społeczności jest wkładem w budowę nowego cyfrowego repozytorium”¹¹⁸. Badacze utożsamiają powstanie i rozwój sieci drugiej generacji z punktem zwrotnym w historii społeczno-gospodarczej świata, momentem, w którym reguły, światopogląd i strategię biznesowe uległy zasadniczej zmianie¹¹⁹. Zresztą wymienione strategię biznesowe to element, który także według innych w największym stopniu wpływa na rozwój Web 2.0¹²⁰.

¹¹² A. Koszowska: *Web 2.0 a biblioteki...*, s. 13.

¹¹³ *Wokół mediów ery Web 2.0*, red. nauk. B. Jung. Warszawa 2009, s. 7. „Sieć tylko do odczytu”, czyli sieć, w której informacja płynęła od osoby czy organizacji, która stworzyła stronę do osoby przeglądającej; z ograniczonymi możliwościami interakcji. Wprawdzie istniała możliwość konwersacji, lecz była ona utrudniona. „Sieć do odczytu i zapisu” to nawiązanie do przekształcenia stron internetowych w aplikacje. Nie są one przeznaczone już tylko do odczytu, ale oferują także możliwość zapisywania informacji. Następuje komunikacja dwukierunkowa – między osobą korzystającą z serwisu i osobą czy organizacją, która go uruchomiła. (Zob. J. Porter: *Serwisy społecznościowe. Projektowanie*. Gliwice 2009, s. 26).

¹¹⁴ J. Porter: dz. cyt., s. 27.

¹¹⁵ M. Krakowska: *Nowe formy komunikacji społecznej w europejskiej przestrzeni edukacyjnej*. Kraków 2008, s. 61-62.

¹¹⁶ Zob. T. Franklin, M. van Harmelen: *Web 2.0 for Content for Learning and Teaching in Higher Education* [on-line]. [Dostęp: 24 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/programmes/digitalrepositories/web2-content-learning-and-teaching.pdf>.

¹¹⁷ D. Tapscott, A. D. Williams: *Wikinomia...*, s. 39.

¹¹⁸ Tamże, s. 39-40.

¹¹⁹ Tamże.

¹²⁰ Zob. S. Holtz: *Communicating in the world of Web 2.0*. „Communication World” 2006, nr 3, s. 24-27. Dostępny również w bazie pełnotekstowych artykułów naukowych Bnet [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://findarticles.com/p/articles/mi_m4422/is_3_23/ai_n26855782/?tag=content;col1.

Pojawiają się na przykład tezy, że zjawisko to powinno być łączone z tzw. „wieczną wersją beta” i przeciwstawiane ukończonym wersjom komercyjnych aplikacji i usług. „Beta” w tym przypadku oznacza sytuację, kiedy dany projekt jest w ciągłej fazie rozwoju i zmian. Nigdy nie jest ukończony. Zawsze podlega kontroli, a jego użyteczność jest monitorowana i testowana przez internautów. Znaczące jest także to, że w razie potrzeby, odpowiednio do okoliczności jest poprawiany¹²¹ – zdarza się, że przez samych użytkowników. Również sukces poszczególnych firm wytwarzających oprogramowanie komputerowe jest w dużym stopniu uzależniony od nieustannego rozwijania danego projektu i jego ciągłego udoskonalania oraz poprawiania. Rolą użytkownika staje się współpraca z producentem, a on sam wyrasta na pewnego rodzaju współtwórcę (ang. *co-developer*) danego projektu. Przy czym odnośnie zasady „wieczna wersja beta”, istotą fachowości tego swoistego Web Development 2.0 jest odpowiednia obsługa użytkownika polegająca na całodobowej pomocy i opiece on-line. Główne korzyści takiego modelu rozwijania i dystrybucji oprogramowania (ang. *perpetual beta*) to szybsze wprowadzanie aplikacji na rynek, redukcja ryzyka porażki, bliższe kontakty z użytkownikami (klientami), przetwarzanie danych w czasie rzeczywistym oraz wzrastająca elastyczność¹²². Warto zaznaczyć, że wiele projektów, z których dzisiaj korzystamy, funkcjonuje właśnie na zasadzie „beta test mode” – nieukończonej wersji testowej.

W skład zjawiska Web 2.0 wchodzi zarówno narzędzia, sieciowe usługi, ale także technologie umożliwiające łatwiejsze tworzenie i zapoznawanie się z cyfrowymi treściami (np. nowoczesne sposoby programowania aplikacji jak AJAX). Wśród najczęściej wymienianych narzędzi i usług znajdziemy:

- blogi i mikroblogi (rodzaje stron internetowych, na łamach których użytkownik umieszcza datowane wpisy),
- serwisu typu wiki (pozwalające internautom na wspólne pisanie, redagowanie i poprawianie dokumentów, np. Wikipedia),
- RSS (format używany do dostarczania internautom często aktualizowanych danych),
- serwisy społecznościowe (rodzaj witryn WWW umożliwiających interakcję i budowanie sieci kontaktów),
- folksonomię i tagowanie (kategoryzacja treści za pomocą dowolnie dobranych słów kluczowych),
- podcasting, screencasting, vodcasting (zjawiska utożsamiane z publikacją audycji dźwiękowych/wideo w Internecie),
- społecznościowe narzędzia umożliwiające streaming audio i wideo (w tym tworzenie telewizji i radia internetowego),
- komunikatory internetowe (programy umożliwiające przesyłanie komunikatów pomiędzy dwoma lub większą liczbą komputerów),
- wirtualne światy (np. Second Life),
- serwisy umożliwiające tworzenie zbiorów społecznościowych zakładek, tzn. odnośników do stron internetowych lub elementów wchodzących w ich skład (np. Delicious.com)¹²³.

Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione definicje i uwagi, zjawisko to należy rozumieć jako nowy rodzaj witryny internetowej, ale raczej umiejętność i gotowość użytkowników do

¹²¹ E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 4.

¹²² J. Musser, T. O'Reilly: *Web 2.0. Principles and Best Practices* [on-line]. [Dostęp: 17 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://oreilly.com/catalog/web2report/chapter/web20_report_excerpt.pdf.

¹²³ Poszczególne narzędzia i usługi wchodzące w skład zjawiska Web 2.0 zostaną scharakteryzowane w dalszych częściach książki.

modyfikowania stron, z których w danym momencie korzystają. W takim rozumieniu Web 2.0 stanowi ważną rewolucję, a zarazem powrót do pierwotnych korzeni i cech Internetu. W większości przypadków mówi się raczej o społecznym fenomenie przejawiającym się w szerokich możliwościach konwersacji, interpersonalnego tworzenia treści, personalizacji oraz indywidualizmu¹²⁴. W tym świetle dość trafnie brzmi teza postawiona przez Bryan Alexandera, który analizowane zjawisko utożsamia z wnoszeniem mikrowkładu (ang. *microcontent*) do stron internetowych (np. Wikipedii). Wszystkie mikrowkłady pochodzące od różnych użytkowników stanowią o sile danego serwisu¹²⁵. Z drugiej strony, charakteryzując Web 2.0, trudno jest nie zwrócić uwagi na wielowymiarowe i technologiczne przeobrażanie się tego zjawiska. Przy czym wydaje się, że istotą Web 2.0 jest w tym przypadku raczej sama możliwość łatwego publikowania treści, a nie budowanie stron czy serwisów WWW¹²⁶. Jako typowe przykłady serwisów wchodzących w skład tego zjawiska, w pierwszej kolejności wymienić należy YouTube.com, Vimeo.com, Wikipedia.org, Facebook.com, MySpace.com, ale także najpopularniejsze polskie portale społecznościowe – Nasza-Klasa.pl czy GoldenLine.pl.

Web 2.0 obejmuje swoim zasięgiem wciąż powiększającą się kolekcję narzędzi opierających się w swojej istocie na interaktywnych właściwościach sieci (np. blogi, serwisy typu wiki, *social bookmarking* itp.). Wiele z nich to projekty zbliżone do aplikacji desktopowych, jednakże w tym przypadku głównym narzędziem używanym przez użytkowników jest przeglądarka internetowa w przeciwieństwie do tradycyjnych aplikacji instalowanych na dyskach komputerów. Za najważniejsze cechy tego zjawiska należy uznać bezpłatny dostęp do poszczególnych funkcji wchodzących w skład projektów 2.0 oraz ich społeczną naturę, czy promowanie wyrażania własnego „ja” za pomocą interaktywnych, społecznościowych narzędzi. Mamy tutaj do czynienia zarówno z wcześniej wspomnianą treścią generowaną przez samych użytkowników (ang. *user-generated content*¹²⁷), wspólnym tworzeniem narzędzi i aplikacji komputerowych udostępnianymi później na zasadzie wolnych licencji, nowymi możliwościami interakcji z innymi internautami oraz aktywnym i kreatywnym wykorzystaniem wcześniej stworzonych zasobów. Charakterystyczna jest sytuacja, kiedy to internauci stali się społecznością, nie publicznością¹²⁸. To na nich, czyli dotychczasowych odbiorcach (publiczności), spoczywa główny ciężar dostarczania treści do serwisów internetowych.

¹²⁴ Por. S. Abram: *Web 2.0, Library 2.0, and Librarian 2.0: Preparing for the 2.0 World* [on-line]. „Monthly e-Newsletter for the Worldwide Sirsidynix Community” 2006, vol. 2, iss. 1. [Dostęp: 21 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.imakenews.com/sirsi/e_article000505688.cfm?x=b6yRqLJ,b2rpQhRM.

¹²⁵ Zob. B. Alexander: *A New Wave of Innovation for Teaching and Learning* [on-line]. [Dostęp: 27 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.educause.edu/EDUCAUSE+Review/EDUCAUSEReviewMagazineVolume41/Web20ANewWaveofInnovationforTe/158042>. Zob. także S. Holtz: dz. cyt., s. 24-27.

¹²⁶ Oryginalnie w tym względzie prezentuje się pogląd R. Peeka, który zwraca uwagę, że obecnie ktoś, kto nigdy nie był częścią przemysłu wydawniczego, dzisiaj ma szansę nią być poprzez generowanie znaczącej części zasobów światowej sieci. Badacz posługuje się także terminem społecznościowe publikowanie (ang. *social publishing*). Oznacza on wspólne udostępnianie przez użytkowników sieci, na bazie różnorodnych narzędzi i usług Web 2.0, jak serwisy społecznościowe, serwisy wiki, blogi, podcasty, czy telewizje internetowe, jedynych w swoim rodzaju treści w formie tekstu, dokumentów audio, wideo, zdjęć itp. *Social publishing* pozwala także na łatwe, niewymagające specjalistycznej wiedzy z zakresu języków programowania, tworzenie i udostępnianie treści pojedynczym internautom, jak również łączenie się w grupy większej ilości osób w celu wspólnego publikowania materiałów. Zob. R. Peek: *Web Publishing 2.0* [on-line]. [Dostęp: 27 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.redorbit.com/news/technology/308091/web_publishing_20/.

¹²⁷ Oprócz takiego określenia treści generowanych przez samych użytkowników spotykamy także *Consumer Generated Media* (CGM), *Conversational Media* oraz *User Created Content* (UCC). Wszystkie terminy odnoszą się do treści kreowanych i wytwarzanych, a później udostępnianych przez użytkowników (internautów).

¹²⁸ M. Górak: *Web 2.0 według...* Zob. także S. Levy, B. Stone: *Żywy Internet*. „Newsweek” 2006, nr 16, s. 61-63; B. Miś: *Władza myszki*. „Polityka” 2006, nr 14, s. 86-87.

Nie stanowią już oni „zobojętniałej masy” bezkrytycznie odnoszącej się do informacji znajdujących się w Internecie, ale przekształcają się w nową grupę odbiorców (społeczność), w ramach której współtworzą i modyfikują istniejące już treści udostępnione w tym multimediu. W odniesieniu do tego faktu, coraz częściej mamy do czynienia z kulturą partycypacji czy remiksu, pojawieniem się nowego typu odbiorcy przekazów medialnych, aktywnego i twórczego konsumenta przez jednych nazywanego prosumentem¹²⁹, a innych wreaderem¹³⁰ czy sendceiverem – „nadawcą i odbiorcą w jednym, który ma potencjalnie władzę definiowania ludzi, rzeczy, zjawisk i wydarzeń wedle własnych pojęć i znaczeń”¹³¹.

Jednak charakteryzując użytkowników sieci jako społeczność nie sposób nie zwrócić uwagi na fakt, że tylko nieliczna ich część tworzy nowe treści, inni natomiast, korzystają z nich w bardziej lub mniej aktywny sposób. Trafnie tę sytuację charakteryzuje Tomasz Bienias, który zauważa, że mówiąc o Web 2.0 „jedna osoba tworzy treść, dziesięć ją przetwarza np. komentując, a już sto osób czyta”¹³². Z drugiej strony nie sposób też jest wymienić wszystkich serwisów tworzonych na bazie tego nurtu. Każdy z nich ma swoją grupę użytkowników, każdy też dba o to, aby jak największa ilość osób dodawała nowe, autorskie treści.

1.7. WEB 1.0 VS. WEB 2.0

Charakteryzując zjawisko Web 2.0, w celu lepszego zrozumienia w jaki sposób wpływa ono na działalność, komunikowanie i współpracę internautów, warto zatrzymać się przy krótkim opisie modelu Web 1.0, czyli jednokierunkowego przekazywania informacji jako zbioru pojedynczych aktów komunikacyjnych. Przekaz ten związany jest przy tym z udostępnianiem zasobów przez właściciela serwisu (strony WWW) innym, bez możliwości aktywnego współdziałania i tworzenia treści przez „zwykłych” internautów. Ta jednostronność często wiązana i porównywana jest do tradycyjnych mediów, których przekaz charakteryzowała właśnie jednokierunkowość. Sieć pierwszej generacji była hierarchiczna i zinstytucjonalizowana. Utożsamiana jest też raczej z medium komunikacji, a nie środowiskiem społecznym¹³³. W pierwszych latach rozwoju Internet traktowany był przez wiele komercyjnych firm, twórców stron i serwisów WWW, jako kolejny, tradycyjny kanał przekazu, podobny do radia czy telewizji. Powstawały w masowych ilościach serwisy internetowe wprawdzie odmienne od przekazów medialnych jakie wcześniej znaliśmy, ale w większości przypadków posiadające nieintuicyjną grafikę, nawigację i mało czytelną treść, zupełnie niepasującą do interaktywnych właściwości sieci¹³⁴.

¹²⁹ Termin ten został sformułowany przez Alvina Tofflera w pracy pt. *Trzecia fala*. Poznań 2006, s. 305-329.

¹³⁰ Termin został użyty w odniesieniu do hipertekstu przez Michaela R. Allena w publikacji *This is not a hypertext, but...: a set of lexias of textuality* [on-line]. [Dostęp: 28 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cttheory.net/articles.aspx?id=389>. Mianem „wreadera” określił on użytkownika, który stał się dzisiaj tak samo producentem tekstów, jak wcześniej ich odbiorcą.

¹³¹ Terminu „sendceiver” użył K. Krzysztofek w publikacji *Status mediów cyfrowych: stare i nowe paradygmaty* [on-line]. „Global Media Journal – Polish Edition” 2006, nr 1, s. 11. [Dostęp: 28 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.globalmediajournal.collegium.edu.pl/artykuly/wiosna%202006/Krzysztofek-status%20mediow%20cyfrowych.pdf>.

¹³² P. Zalewski: *Web 2.0 to społeczność* [on-line]. [Dostęp: 29 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.internetstandard.pl/news/94750/Web.2.0.to.spolecznosci.html>.

¹³³ K. Krzysztofek: *Web 2.0 jako dobrodziejstwo* [on-line]. [Dostęp: 25 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.computerworld.pl/artykuly/58155/Web.2.0.jako.dobrodziejstwo.html>.

¹³⁴ G. Mazurek: *Blogi i wirtualne społeczności – wykorzystanie w marketingu*. Kraków 2008, s. 97.

Web 1.0 rozumiany jest często właśnie jako wcześniej wspomniany zespół pojedynczych aktów komunikacyjnych, a nie proces komunikacyjny¹³⁵. Interaktywność, czyli jedna z najważniejszych cech Internetu, jest w tym przypadku ograniczona. Jednakże ze względu na możliwości przeglądania stron internetowych (surfowania) oraz dodawania komentarzy do różnych dokumentów (np. artykuły z prasy elektronicznej), jak również korzystania z forów i grup dyskusyjnych stwarza okazję do szerszego niż miało to miejsce w przypadku mediów tradycyjnych¹³⁶, interaktywnego odbioru informacji i tworzenia własnego przekazu.

Na sieć pierwszej generacji, tworzoną od początku lat dziewięćdziesiątych, składał się zbiór statycznych stron internetowych, bywało, że nieaktualizowany o nowe informacje. Obraz Web 1.0 najlepiej oddaje model organizmu rozproszonego, który przypomina swoim wyglądem gwiazdę. W centralnym miejscu znajduje się „posiadacz” informacji czy treści, który jest właścicielem i jednocześnie twórcą serwisu. To od niego zależy, jakiego rodzaju informacje będą dostępne (wideo, audio, tekst, multimedia, zdjęcia itp.) i to on posiada „tajemną wiedzę” tworzenia stron internetowych oraz przekazywania informacji za ich pośrednictwem. Model ten nie dawał możliwości ingerencji odbiorców (użytkowników) w samą treść. Ich opinie były ważne dla „posiadacza”, jednakże nie przywiązywał on do nich dużej wagi (pojawiające się komentarze czytelników dotyczące przedstawianego problemu i brak na nie odpowiedzi autora – np. artykuły w czasopismach internetowych). To on „wiedział najlepiej” czego potrzebowali czytelnicy (odbiorcy) tworzonego przez niego serwisu oraz w jaki sposób mają być przedstawione poszczególne treści. Wprawdzie teoretycznie mógł tutaj zaistnieć pewien rodzaj interakcji, jednakże sprowadzał się on najczęściej jedynie do kontroli rzetelności pracy zespołu tworzącego serwis będącego podwładnymi „posiadacza” lub jego pracownikami¹³⁷. Sieć pierwszej generacji była fenomenem jednokierunkowym, w ramach którego informacje płynęły jedynie od administratorów do użytkowników¹³⁸.

Ilustracja 1 przedstawia model sieci pierwszej generacji. Widać wyraźnie, że użytkownicy nie mogą wymieniać informacji pomiędzy sobą. Istnieje widoczny podział na nadawcę (posiadacza sieciowych treści) i grupę „pokornych” i „wdzięcznych” odbiorców, których kompetencje komunikacyjne są ograniczone do obsługi podstawowych narzędzi, jakim jest na przykład poczta elektroniczna czy fora internetowe. Charakterystycznymi cechami Web 1.0 były statyczność i brak interakcji z innymi użytkownikami sieci. Dominujące formaty to przede wszystkim HTML, JPG, GIF, TXT, a głównym celem – kategoryzacja ludzkiej wiedzy oraz jej uporządkowanie¹³⁹. Z drugiej strony, trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem Kazimierza Krzysztofka, że sieć pierwszej generacji to „dyktatura gatekeeperów, koncentracja, hierarchia, kontrola przez fachowców, bierni użytkownicy, komercjalizacja, dominacja tradycyjnych wyszukiwarek i portali, narzucone indeksowanie i pozycjonowanie dokumentów na wyświetlanych przez nie stronach”¹⁴⁰.

¹³⁵ S. Kotuła: *Web 2.0 – współczesny paradygmat internetu*. [W:] *Oblicza Internetu. Architektura komunikacyjna Sieci*, red. nauk. M. Sokołowski. Elbląg 2007, s. 181.

¹³⁶ Por. M. Górska: *Fenomen multimediów w 1999 r.* [on-line]. „EBIB” 1999, nr 4. [Dostęp: 21 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib04/mgoralska.html>.

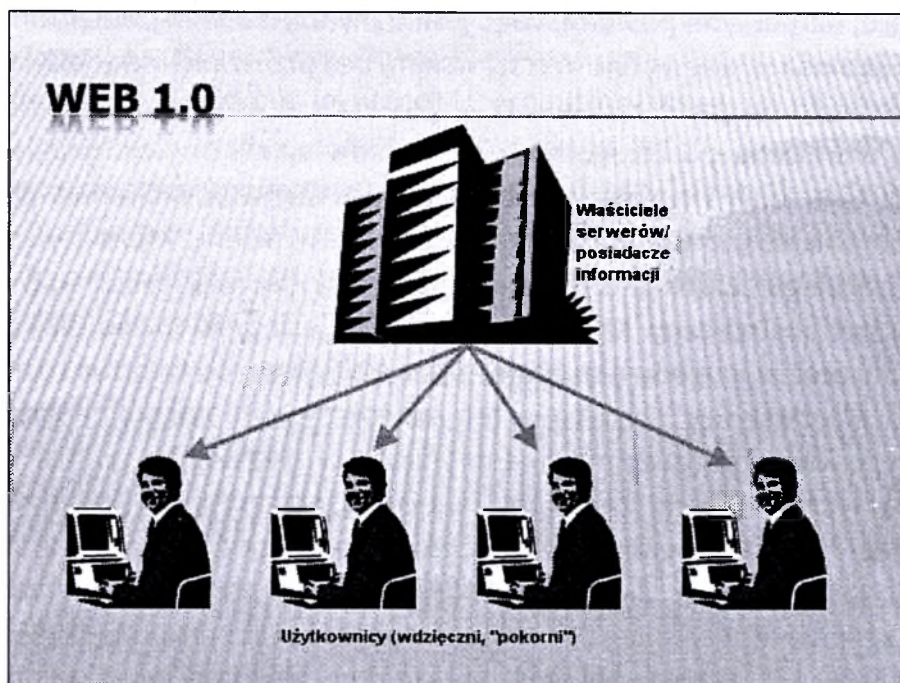
¹³⁷ Na podstawie Ł. Bigo: *Web 2.0 – ewolucja, rewolucja czy... anarchia?!* [on-line]. [Dostęp: 25 maja 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.idg.pl/news/85027_2/Web.2.0.ewolucja.rewolucja.czy.anarchia.html.

¹³⁸ *Semantyczna sieć zwiększy skuteczność reklamy on-line?* [on-line]. [Dostęp: 14 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://e-biznes.pl/2008/10/semantyczna-siec-zwiekszy-skutecnosc-reklamy-online/>.

¹³⁹ Ł. Bigo: *Web 2.0...*

¹⁴⁰ K. Krzysztofek: *Web 2.0 jako dobrodziejstwo...*

Ilustracja 1. Sieć pierwszej generacji

Źródło: *Web 2.0 and you*, slajd 7 [prezentacja multimedialna] [on-line]. [Dostęp: 21 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/thomaid/web-20-and-you>.

Zaznaczę, że Web 1.0 nie jest żadną tajemniczą technologią, tylko nazwą tego, z czym każdy z nas codziennie ma do czynienia. Jego elementy nadal są obecne i widoczne w większości witryn, które znamy. Istotą jest tutaj symetryczna komunikacja w odróżnieniu do egalitarności dostępu w Web 2.0, w którym to użytkownicy sami rozstrzygają co jest dla nich naprawdę ważne i warte uwagi¹⁴¹.

Warto też podkreślić, że Web 2.0 nie jest żadną nową jakością jeżeli chodzi o komunikacyjne relacje pomiędzy użytkownikami. Co więcej, jest to powrót do korzeni, idei światowej sieci. W odniesieniu do wyżej charakteryzowanego momentu rozwoju tego multimediu, warto powołać się na przykład USENET-u (ang. *USER NETWORK* – sieć użytkowników), czyli sieci założonej w 1979 roku przez Toma Truscotta i Jima Ellisa na Uniwersytecie w Duke i Uniwersytecie Karoliny Południowej, która rozwijała się równoległe do Internetu jaki znamy. Główną funkcją tej usługi było stworzenie systemu grup dyskusyjnych zwanych *news group*, ułożonych w hierarchiczną strukturę tematyczną. USENET został stworzony, rozwijany i zarządzany przez samych użytkowników. Jego zdecentralizowana struktura posiadała demokratyczny charakter. Nad prawidłowym funkcjonowaniem czuwali administratorzy głównych hostów, którzy najczęściej pracowali społecznie i wspólnie rozwiązywali problemy techniczne. Dołączenie do sieci nie wymagało spełnienia specjalnych wymagań, wystarczyło regularne kontaktowanie się z konkretnym adresem oraz pobieranie, względnie wysyłanie, poczty lub dokumentów tekstowych. Koszty korzystania z tej usługi ograniczały się do opłat za lokalne połączenie telefoniczne oraz uiszczania niskich opłat członkowskich w poszczególnych grupach dyskusyjnych. Brak większych ograniczeń skutkowało tym, że do USENET-u przyłączały się zarówno organizacje, firmy i instytucje, jak również osoby prywatne¹⁴². Jedną z najciekawszych cech tej sieci była jej ogólnoswiatowa unifikacja, a także możliwość dzielenia się wiedzą

¹⁴¹ G. Mazurek: dz. cyt., s. 97.

¹⁴² Na podstawie: J. Hofmokl: *Internet...*, s. 73.

z innymi użytkownikami. Polegała ona na tym, że poszczególne serwery regularnie wymieniały się najbardziej aktualnymi postami, więc jeśli dany użytkownik podłączony był np. do serwera pracującego na Uniwersytecie Warszawskim, bez przeszkód mógł brać udział w dyskusji mającej swoje źródło np. na Florydzie w USA¹⁴³.

W wyniku wdrażania poszczególnych elementów zjawiska sieci drugiej generacji, tradycyjny model tworzenia i dystrybucji treści zostaje zachwiany. Granica pomiędzy nadawcą (twórcą komunikatu), a odbiorcą (biernym użytkownikiem, który „tylko” zapoznaje się z komunikatem) ulega zatarciu. Widoczna jest dowolność w przybieraniu roli, w jakiej internauta chce być postrzegany. Każdy może stać się, jeśli tylko okaże taką wolę, aktywnym twórcą zasobów oraz w wygodny, wybrany przez siebie sposób tworzyć i publikować własne treści cyfrowe. Użytkownicy uzyskują w ten sposób swoistą wirtualną tożsamość. Poprzez obecność i działanie pokazują, że mają istotny udział w ewolucji Internetu¹⁴⁴. Współdzielenie się wiedzą, praktycznymi umiejętnościami, zdjęciami, prezentacjami multimedialnymi, plikami wideo i wieloma innymi typami dokumentów elektronicznych to tylko niektóre przykłady możliwości aktywności użytkownika w odniesieniu do treści zamieszczanych w Internecie. Trafna wydaje się w tym miejscu uwaga B. Junga, że „różnica między Web 1.0 a 2.0 jest taka, jak między pasywnym, a aktywnym korzystaniem z mediów, między konsumpcją a twórczością (kreacją)”¹⁴⁵. Dzisiaj miłośnicy fotografii nie muszą posiadać zaawansowanej wiedzy z zakresu programowania, aby zaprezentować swoje portfolio na łamach witryny internetowej. Dziennikarze i ambitni pisarze nie muszą znać języka HTML, aby zamieszczać swoje treści na łamach blogu. Przeciętny użytkownik sieci może przysyłać stworzone w domowych warunkach klipy wideo do różnorodnych projektów społecznościowych, takich jak YouTube, Vimeo czy Facebook bez jakiegokolwiek technicznej wiedzy o zaawansowanej transmisji danych. Dodatkowo, twórczość ta może być natychmiastowo oceniona i skomentowana przez społeczności internetowe w duchu szeroko rozumianej merytokracji, gdzie każda jednostka w społeczeństwie jest potencjalnym zasobem. Te nowe możliwości stworzyły doskonałą okazję do odkrywania własnych talentów i szacunkowej wartości wyników pracy internautów¹⁴⁶. Nie bez znaczenia są tutaj także możliwości edukacyjne serwisów należących do tego zjawiska i wykorzystanie takich narzędzi jak: wiki, blogi, mikroblogi, podcasty, wideocasty, fora i grupy dyskusyjne czy RSS¹⁴⁷. Te nieznane do niedawna możliwości tworzenia przestrzeni dla nowych form komunikacji i współpracy wydają się być dzisiaj nieodłącznym elementem towarzyszącym kulturze, nauce czy wspomnianej wcześniej edukacji.

Ilustracja 2 trafnie oddaje sens opisywanego zjawiska. Tradycyjny podział na posiadaczy, właścicieli serwerów i „zwykłych internautów” wyraźnie zanika. To, co charakteryzowało sieć pierwszej generacji, coraz częściej ustępuje miejsca nowej formie tworzenia, organizowania i udostępniania treści. Widać tutaj wyraźnie sytuację, kiedy użytkownicy z podrzędnych, „biernych odbiorców” przeistaczają się w aktywnych twórców informacji. Oczekują oni przy tym nowych, bardziej interaktywnych możliwości uczestnictwa, współtworzenia treści i formy, komentowania, recenzowania czy spersonalizowania usług¹⁴⁸. W wielu przypadkach

¹⁴³ L. Olszański: *Dziennikarstwo internetowe*. Warszawa 2006, s. 33.

¹⁴⁴ M. Górak: *Jak ugryźć Web 2.0?* [on-line]. [Dostęp: 29 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.internetstandard.pl/news/94696/Jak.ugryzc.Web.2.0.html>.

¹⁴⁵ *Wokół mediów...*, s. 7.

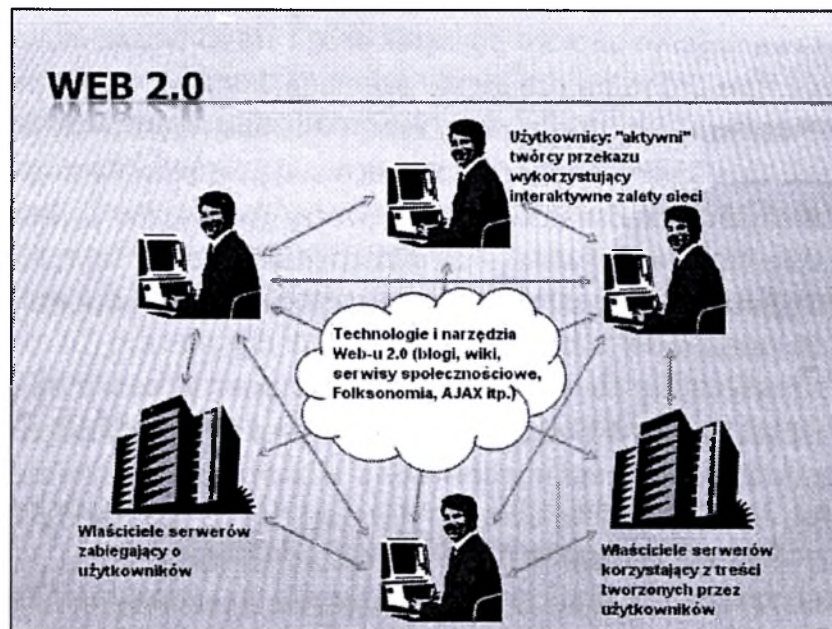
¹⁴⁶ E. Krosky: *Web 2.0 for...*, s. 1-2.

¹⁴⁷ Szczegółowa charakterystyka narzędzi należących do Web-u 2.0 została przedstawiona w dalszej części książki.

¹⁴⁸ B. Bednarek-Michalska: *Czasopisma bibliotekarskie w nowej kulturze*. „Bibliotekarz” 2008, nr 5, s. 5.

mamy także do czynienia z zabieganiem o ich względy przez właścicieli serwerów czy serwisów. Dostrzegalna jest sytuacja, gdy dążą oni do tego, aby internauci mieli możliwie największy wpływ na kształt i grafikę serwisu. Samo przygotowanie portalu (platformy) to zadanie programistów, jednakże po oddaniu jej w ręce internautów ingerują w niego w ograniczonym zakresie. Widać to wyraźnie w przypadku takich projektów jak YouTube, Flickr, Vimeo czy najbardziej znany polski serwis społecznościowy – Nasza-Klasa. To już nie „posiadacze” tworzą i udostępniają zasoby, oni „tylko” proponują narzędzia, reszta należy do indywidualnych użytkowników. To oni dobrowolnie współuczestniczą w tworzeniu zasobów poszczególnych projektów społecznościowych.

Ilustracja 2. Sieć drugiej generacji

Źródło: I. Thomas: *Web 2.0 and you*, slajd 9 [prezentacja multimedialna] [on-line]. [Dostęp: 21 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/thomaid/web-20-and-you>.

Także z punktu widzenia samych zasobów Web 2.0 można stwierdzić, że nie są to już tylko dokumenty, w których dominuje przekaz tekstowy, tak jak to było w pierwszych latach istnienia Internetu¹⁴⁹, ale multimedialne treści będące często doskonałym sposobem na poszerzenie wiedzy użytkownika poprzez zapoznanie się z filmami, dźwiękami, animacjami, trójwymiarową grafiką itp. Internauta szukający pomocy w sieci ma do dyspozycji nie tylko informacje przygotowane przez instytucje czy organizacje, ale również stale dodawane opinie zamieszczane przez innych użytkowników. To także serwisy, w których nacisk położony jest na wygodę internauty – poprawne wyświetlenie strony i prostotę w organizacji informacji na niej występujących. Istotą jest tutaj współpraca, współdzielenie treści, współkształtowanie, współtworzenie zasobów, a z drugiej strony – dynamika, decentralizacja i rozproszenie treści. Ciekawie w tym względzie prezentuje się pogląd, iż wiele z tych cech ma swoje źródło

¹⁴⁹ Wiesława Osińska w odniesieniu do rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych wymienia kilka generacji witryn WWW: strony tekstowe (1990-1994), strony multimedialne (od 1995 r.), strony interaktywne (od 1996 r.), strony dynamiczne (od 1998 r.), strony wystylizowane (od 1998 r.), strony strukturalizowane (od 2001 r.), strony adaptacyjne (od 2002 r.), strony CMS (od 2003 r.), strony osobiste (od 2004 r.). Zob. W. Osińska: *Dynamika historycznego rozwoju stron WWW* [on-line]. „EBIB” 2007, nr 7. [Dostęp: 18 grudnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/88/a.php?osinska>.

w dawnej kulturze hakerskiej – idei dzielenia się wszelkimi informacjami¹⁵⁰. Jak zauważył Cezary Meszyński, kultura ta charakteryzuje się między innymi tym, że zdobywanie reputacji przez np. hakerów „odbywa się nie przez dominację nad innymi ludźmi, nie dzięki urodzie, nie dlatego, że posiadamy to, co inni chcą mieć, ale dlatego, że dajemy coś innym za darmo: swój czas, swoją kreatywność oraz wyniki swoich umiejętności”¹⁵¹. Podobnie rzecz ma się w przypadku poszczególnych projektów należących do nurtu 2.0. Szablon projektu jest stworzony przez informatyków, ale to internauci dodają do niego treści. Dodają, co ważne, w sposób wolny i nieskrępowany. Ta wolność w odniesieniu do kultury hakerskiej to fundamentalna wartość działania i warunek postępu technologicznego.

Web 2.0 obejmuje swoim zasięgiem zarówno cechy tradycyjnie pojmowanych multimediiów, jak również możliwości szerszej współpracy samych użytkowników. Samo stworzenie i opublikowanie zawartości to dopiero początek drogi. Treści tworzone w ramach projektów należących do tego zjawiska są bardzo często oceniane, komentowane, polecane znajomym, opisywane i współdzielone poprzez serwisy typu Delicious, Wykop czy Gwar oraz otagowywane. Wymienione działania w wielu przypadkach stają się nieodłączną częścią aktywności użytkowników. Sama społeczność internetowa tworzy serwis jako konstrukcję dynamiczną, elastyczną, ale także nieprzewidywalną. Nie bez znaczenia jest tutaj rola moderatora, który już nie jest typem „cenzora”, lecz raczej opiekuna nadzorującego i upominającego niezdyscyplinowanych użytkowników¹⁵².

1.8. CECHY SERWISÓW TWORZONYCH W STYLU WEB 2.0

Zjawisko Web 2.0 utożsamiane jest ze swoistą platformą współpracy będącą podłożem aktywności użytkowników i dającą nowe możliwości w odniesieniu do tworzenia cyfrowych treści. To dużo więcej niż nowa technologia. Zwraca uwagę nowe rozumienie pojęcia „współpraca”. Nie jest to już zorganizowana działalność grup czy zespołów ludzi mających przed sobą z góry określony cel. To raczej nowa strategia, która pozwala na lepsze zagospodarowanie ludzkich umiejętności, pomysłowości i inteligencji¹⁵³. Zjawisko to wydaje się także być następnym etapem uspołecznienia światowej sieci po powstawaniu for i grup dyskusyjnych w pierwszej kolejności oraz udostępnienia wolnego oprogramowania (środowisko GNU/Linux) w następnej.

Głównymi cechami serwisów tworzonych w ramach zjawiska Web 2.0 są: interaktywność (ang. *interactivity*) – wykorzystanie interaktywnych technik tworzenia stron internetowych, takich jak na przykład AJAX – charakterystyczny wygląd witryny (np. prosta grafika, gradienty, duże czcionki), generowanie treści przez samych użytkowników, tworzenie społeczności sieciowych, wykorzystanie tagów i folksonomii, mechanizm wiki, licencja Creative Commons, łamanie istniejących zasad, innowacyjność i kreatywność, udostępnianie interfejsów XML i możliwość korzystania z danych znajdujących się na danej stronie za pośrednictwem innych witryn WWW (np. poprzez RSS) oraz tzw. model „długiego ogona”¹⁵⁴. War-

¹⁵⁰ S. D. Kotuła: *Współczesny internet w modelu...*, s. 12.

¹⁵¹ C. Meszyński: *Wpływ kultury hakerskiej na rozwój społeczeństwa informacyjnego. Hakerzy jako awangarda technologiczna*. [W:] *Spółczesność informacyjna. Aspekty funkcjonalne i dysfunkcjonalne*, pod red. L. H. Habera i M. Niezgody. Kraków 2006, s. 151.

¹⁵² P. Frankowski, A. Juneja: dz. cyt., s. 10.

¹⁵³ D. Tapscott, A. D. Williams: *Wikinomia...*, s. 38.

¹⁵⁴ *Web 2.0* (definicja terminu) [on-line]. [Dostęp: 20 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.i-slownik.pl/1,1894,web,2,0.html>. W podobny sposób charakteryzuje Web 2.0 K. Urbanowicz. Jako główne cechy

to dodać, że model ten nawiązuje do koncepcji, która głosi, że „posiadanie bardzo szerokiego asortymentu może zaowocować wygenerowaniem na pojedynczych, rzadko poszukiwanych pozycjach sumarycznie większych obrotów niż te osiągnięte na najpopularniejszych, masowo sprzedawanych towarach”¹⁵⁵.

Z punktu widzenia cech poszczególnych społecznościowych narzędzi (serwisów, usług sieciowych itp.), ciekawie prezentują się poglądy Seana Seton-Rogersa. Według niego projekty tworzone w duchu Web 2.0 charakteryzuje kilka istotnych cech. Pierwsza z nich – możliwość nawiązywania kontaktów (ang. *connectedness*) odnosi się do elementów społecznościowych ułatwiających komunikację z innymi (przykład: bebo.com). Druga – łamanie istniejących zasad (ang. *shattering the existing*), czyli nowa jakość, łamanie schematów i kreatywność w tworzeniu projektów należących do tego nurtu (przykład: zopa.com). Trzecia cecha odnosi się do partycypacji (ang. *sharing*). Chodzi tutaj głównie o dzielenie się i wymienianie informacją oraz aktywne jej współtworzenie, opiniowanie i komentowanie (przykład: Metacafe.com). Czwarty element charakterystyczny dla Web 2.0 to kreatywność (ang. *creativity*) odnosząca się do możliwości twórczych i nowatorskich projektów użytkowników (przykład: wirtualny świat Second Life). Piąta cecha to niskie koszty stworzenia projektu WWW drugiej generacji (przykład: Igglo.fi). Oprócz wyżej wymienionych, Seton-Rogers zwraca uwagę na zasadę „to czego chcę i kiedy chcę” (ang. *What I Want*), dającą użytkownikowi wolną rękę w tworzeniu informacji oraz personalizacji danego serwisu. Nie bez znaczenia wydaje się także głos dotyczący szybkości w generowaniu poszczególnych projektów. Ostatnia zasada wymieniona przez niego to śmiertelność, charakteryzująca większość serwisów Web 2.0. Wynika z niej, że jeśli projekt nie zgromadzi w odpowiednim czasie wystarczającej liczby użytkowników, przestaje istnieć, a na rynku pozostają tylko te produkty, które cieszą się największą popularnością – inne „umierają śmiercią naturalną”¹⁵⁶. Warto dodać, że podobną charakterystykę, z podziałem na poszczególne zasady, przedstawił także T. O’Reilly we wspomnianym wcześniej artykule¹⁵⁷.

Inne istotne cechy poszczególnych narzędzi (serwisów) należących do zjawiska Web 2.0 to:

- kategoryzowanie, klasyfikowanie i opisywanie treści za pomocą dowolnie dobranych słów kluczowych (tagi i folksonomia),
- komentowanie, ocenianie, selekcjonowanie i proponowanie informacji kreowanych przez innych internautów (komentarze dodawane do poszczególnych postów na blogach, ocenianie ciekawych treści i ich premiowanie itp.),
- personalizacja odbioru treści i ich organizacja przez użytkowników (subskrypcja kanałów RSS, dodawanie i organizowanie linków w ramach serwisów bookmarkingowych (zakładkowych), tworzenie chmur tagów, kompilowanie elementów pochodzących

tego zjawiska wymienia on: wykorzystanie RSS, technologię API (ang. *Application Programming Interface* – interfejs programowania aplikacji) umożliwiającą wymianę treści pomiędzy serwisami, wykorzystanie systemów do zarządzania treścią CMS oraz AJAX, bez którego nie istniałoby to zjawisko. Zob. M. Górak: *Web 2.0 według Krzysztofa Urbanowicza*.... Zob. także P. Zalewski: *Osiem cech Web 2.0* [on-line]. [Dostęp: 15 grudnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.internetstandard.pl/news/107199/Osiem.cech.Web.2.0.html>; *Web 2.0* (definicja terminu) [on-line]. [Dostęp: 15 grudnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://pl.wikipedia.org/wiki/Web_2.0.

¹⁵⁵ *Długi ogon* (definicja terminu) [on-line]. [Dostęp: 16 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://pl.wikipedia.org/wiki/D%C5%82ugi_ogon. Koncepcja ta zostanie szerzej scharakteryzowana w dalszej części książki.

¹⁵⁶ Na podstawie: P. Zalewski: dz. cyt. Podobnie problem Web-u 2.0 rozpatruje K. Urbanowicz – zob. K. Urbanowicz: *Pięć sposobów jak rozpoznać serwis Web 2.0* [on-line]. [Dostęp: 21 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://web.archive.org/web/20071006064247/http://mediacafepl.blogspot.com/2007/05/jak-rozpozna-serwis-web-20.html>.

¹⁵⁷ T. O’Reilly: *What is Web 2.0...*

z różnych narzędzi drugiej generacji i publikacja ich w postaci serwisu mashup¹⁵⁸, proste i szybkie osadzanie na własnych stronach filmów, fotografii czy prezentacji zamieszczonych na innych witrynach itp.),

- tworzenie i organizowanie sieci kontaktów, grup zainteresowań i wirtualnych społeczności,
- tworzenie własnych przestrzeni informacyjnych zawierających informacje o nas, naszych zainteresowaniach i kontaktach. Publikacja, archiwizacja i dystrybucja własnej twórczości (blogi, audioblogi, fotoblogi, wideoblogi, serwisy społeczności internetowych),
- prowadzenie dyskusji na różne tematy z innymi użytkownikami (grupy dyskusyjne, fora dyskusyjne, czaty, komunikatory Instant Messaging umożliwiające prowadzenie rozmowy w grupie, komentarze do opublikowanych artykułów lub wpisów na blogach),
- praca społeczności internetowych nad wspólnymi projektami, współtworzenie i rozwijanie nowych produktów zgodnie z zasadami „produkcji partnerskiej” – modelu wytwarzania towarów i usług wykorzystującego potęgę globalnej współpracy (Wikipedia, Scholarpedia, KINIA, wolne oprogramowanie)¹⁵⁹.

Charakteryzowana w ten sposób sieć to miejsce gdzie każdy swobodnie, według własnego uznania, ma możliwość rozprzestrzeniania własnych idei i myśli. Pozwala przy tym ona na dotarcie do szerokiego grona odbiorców, internautów o podobnych zainteresowaniach bez ponoszenia kosztów, które niewątpliwie trzeba by ponieść w odniesieniu do tradycyjnych mediów, jak i Web 1.0.

1.8.1. WEB JAKO PLATFORMA

Świat Web 2.0 to rzeczywistość sieciowa, której twórcami są zarówno informatycy, jak i zwykli użytkownicy Internetu. Wykorzystując nowe standardy technologiczne mogą oni aktywnie wpływać na tworzenie sieci drugiej generacji poprzez dodawanie własnych, mniej lub bardziej multimedialnych treści¹⁶⁰. Zastosowane standardy mają także wiele wspólnego z jedną z najczęściej przywoływanych przez badaczy cechą Web 2.0, czyli jego utożsamiania z siecią jako platformą¹⁶¹. Cecha ta oznacza, że poszczególne aplikacje nie stanowią już oprogramowania oferowanego przez komercyjnych producentów, ale są kolekcjami niezależnych usług, w odniesieniu do których wskazanie granic pomiędzy poszczególnymi twórcami czy dostawcami napotyka duże trudności. Web jako platforma to także sytuacja, kiedy programy komputerowe są dostarczane i wykorzystywane przez samą sieć. Aplikacje uruchamiane są on-line, przy aktywnym wykorzystaniu przeglądarki internetowej. Nie wymagają przy tym jakiegokolwiek instalacji programu na dysku komputera. Dodatkowo umożliwiona jest tutaj współpraca internautów w tworzeniu cyfrowych treści. Przykładem takiej sytuacji jest aplikacja sieciowa Google Dokumenty, w ramach której zaproponowano użytkownikom sieci wspólne, wirtualne przygotowywanie dokumentów tekstowych, prezentacji, arkuszy kalkulacyjnych itp. Dzięki przeniesieniu aplikacji i dokumentów do świata sieci, osoby współtworzące cyfrowe zasoby mają do nich dostęp niezależnie od czasu, miejsca, a w wielu przypadkach także urządzenia, za pomocą którego łączą się z Internetem.

¹⁵⁸ Więcej na ten temat można przeczytać w dalszej części książki – zob. s. 386-387.

¹⁵⁹ Por. A. Koszowska: *Web 2.0 a biblioteki...*, s. 14-15.

¹⁶⁰ T. Pelczar: *Technologie Web 2.0 – Zastosowanie w biznesie* [on-line]. [Dostęp: 15 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://pcarena.pl/articles/show/87926/Technologie-Web-20-Zastosowanie-w-biznesie.html>.

¹⁶¹ Zob. T. O'Reilly: *What is Web 2.0...*

1.9. KRYTYKA WEB 2.0

Biorąc pod uwagę fakt, że zjawisko Web 2.0 od dłuższego czasu jest szeroko komentowane oraz wdrażane w różnych sferach życia, kultury, nauki czy rozrywki, warto zwrócić uwagę na liczne krytyczne głosy dotyczące tego nurtu. Jednym z najczęściej pojawiających się jest pogląd, że sieć drugiej generacji to tylko nikły procent wszystkich witryn WWW. Również wartość należących do niej projektów często jest minimalizowana. Zwraca także uwagę pomijanie narzędzi należących do tego zjawiska w polskiej nauce i edukacji oraz szeroko pojętej kulturze. Do rzadkości należą przypadki, kiedy dana instytucja tworzy swój blog, podcast, serwis wiki, korzysta z takich narzędzi, jak twitter, blip, RSS, tworzy newsletter, w którym przedstawiane są bieżące wydarzenia związane z jej działalnością, zakłada i rozwija galerię fotograficzną w serwisie Flickr itp. Źródłem takiej sytuacji, wydaje się, jest z jednej strony bierność użytkowników komputerów w odniesieniu do nowych projektów, brak chęci poznawania nowych rozwiązań, błędne rozumienie zjawiska Web 2.0 i przez to pomijanie go w codziennej działalności. Z drugiej strony dostrzegalne są przypadki, kiedy to strona WWW danej instytucji aspiruje do miana „społecznościowej”. Jednakże i tutaj w większości są to próby zaimplementowania danego narzędzia należącego do nurtu Web 2.0, które po krótkiej, spontanicznej aktywności przestają funkcjonować.

W opisach zjawiska znaleźć możemy wiele uwag dotyczących marketingowego punktu widzenia w odniesieniu do społecznościowych elementów wykorzystywanych w ramach działalności różnych instytucji. Przykładem jest publikacja Ł. Bigo, który zastanawia się czy Web 2.0 to na pewno renesans sieci i powrót do klasycznych źródeł pierwotnej WWW Internetu, czy raczej wielkie komercyjne przedsięwzięcie mające zachęcić użytkowników do zakupu kolejnych produktów¹⁶². Tego rodzaju postrzeganie problemu jest dosyć częste. Za przykład może posłużyć pogląd publicysty Z. Domaszewicza, który w jednym ze swoich artykułów podkreśla, że dla większości użytkowników nurt ten to tylko pustostowie czy chwyt marketingowy¹⁶³. Olgierd Cygan, prezes IAB Polska, Digital One stwierdza, że omawiane zjawisko to kolejna metka niemająca znaczenia dla samych użytkowników. Według niego Web 2.0 „to tylko forma zaszufłakowania pewnych zjawisk, co pozwala na łatwiejszą orientację w sieci osobom, które się mniej znają na internecie. Z punktu widzenia biznesowego metka ta ma jednak pewne znaczenie”¹⁶⁴. Również zagraniczni badacze zauważają, że Web 2.0 ma więcej wspólnego z marketingiem niż prawdziwym rozwojem sieci. Stanowisko takie prezentują między innymi Paul Boutin i Russel Shaw¹⁶⁵.

W literaturze pojawiają się także głosy, że Web 2.0 i Kultura 2.0 to hasła, które odwołują się do czegoś, co w Internecie istniało już od samego początku, ale pozostawało niewidoczne dla większej części społeczeństwa. Tomasz Ganicz przywołując lata dziewięćdziesiąte, a więc czas kiedy sieć nie była jeszcze skomercjalizowana, stwierdził, że „wszystkie dostępne w Internecie usługi, takie jak listy dyskusyjne, IRC czy gopher – protoplasta stron WWW – były tworzone i zarządzane przez skupione wokół nich społeczności, którym nikt niczego nie

¹⁶² Ł. Bigo: *Web 2.0 – ewolucja...*

¹⁶³ Z. Domaszewicz: *Web 2.0 to rewolucja...*

¹⁶⁴ M. Górak: *Najpopularniejszy serwis...*

¹⁶⁵ Zob. P. Boutin: *The new internet "boom" doesn't live up to it's name* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slate.com/id/2138951>; R. Shaw: *Web 2.0? It doesn't exist* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://blogs.zdnet.com/ip-telephony/?p=805>.

narzucał. Dziś powiedzielibyśmy, że były właśnie 2.0¹⁶⁶. Dla osób, które nie spotkały się z Internetem sprzed okresu komercjalizacji (powstania dużych serwisów i portali, nagłego wzrostu liczby internautów) ta swoista kooperacja w tworzeniu zasobów to coś przełomowego. Nie dostrzegają oni, że istnienie zasobów i usług tworzonych przez niekontrolowane społeczności nie jest czymś nowym¹⁶⁷.

Warto zaznaczyć, że także Tim Berners-Lee, twórca World Wide Web, nie zgadza się z koncepcją i nazwą nowego etapu rozwoju sieci. W wywiadzie udzielonym w 2006 roku stwierdził, że Web 1.0 odnosił się w głównej mierze do łączenia użytkowników i oferowania im nowych narzędzi do komunikacji. Istotą sieci utożsamia on z interaktywną przestrzenią, a sam termin „Web 2.0” widzi jako pojęcie należące do swoistego żargonu „i nikt nie wie co tak naprawdę oznacza”¹⁶⁸. Berners-Lee podkreśla, że „jeśli Web 2.0 jest dla Ciebie blogami i serwisami typu wiki, to zauważ, że te narzędzia także służą komunikacji pomiędzy użytkownikami, a w tym celu był stworzony Internet. Ten nowy rodzaj sieci jest tak naprawdę stworzony na bazie i z użyciem standardów, które były opracowane przez ludzi pracujących w Web 1.0. Interakcja użytkowników to nic więcej niż to co w sieci było od dawna”¹⁶⁹. Badacz zauważa, że sieć internetowa od początku swojego istnienia cały czas się rozwijała i przekształcała. Nikt nie jest w stanie przewidzieć jak będzie wyglądała w przyszłości. Obecny nacisk położony na współpracę i siłę mądrości tłumu, społeczną inteligencję to części dawnej wizji rozwoju World Wide Web. Nic nowego¹⁷⁰.

Podobnie prezentują się tezy amerykańskiego dziennikarza Johna Dvoraka, który kwestionuje nazywanie tego zjawiska rewolucją. Dla niego jest to raczej ewolucja sieci. Stwierdza, że zjawisko to wprawdzie wprowadza samoobsługowość, ale tak naprawdę od początku istnienia Internetu użytkownicy wykorzystują jego możliwości w ramach własnych potrzeb. Fakt, że narzędzia, które pozwalają internautom być samowystarczalnymi są coraz bardziej skuteczne i sprawne nie ma tutaj nic do rzeczy. Produkty utożsamiane z Web 2.0, takie jak podcasty czy blogi, są zbudowane na bazie technologii funkcjonujących w latach dziewięćdziesiątych. Sytuację tę Dvorak przyrównuje do starego wina w nowej butelce (ang. *old wine in new bottles*). Stwierdza, że „zmiana etykiety z nową nazwą na butelce nie powoduje poprawy jakości wina, ale sprawia, że kupujemy go więcej”¹⁷¹. Podobnie widzi ten problem Marshall Breeding, specjalista z zakresu nowych technologii w bibliotece, który zwraca uwagę na brak konkretnego ujęcia znaczenia terminu „Web 2.0”. Według niego zjawisko to jest swoistą hiperbolą, a łączone z nim aktywności użytkowników istniały w sieci pierwszej generacji, na długo przedtem zanim w 2004 roku Tim O’Reilly wygłosił swój referat¹⁷².

Jednak w poglądach tych zarysowuje się pewna nieścisłość. Zarówno J. Dvorak, jak i T. Berners-Lee wprawdzie mówią o sieci drugiej generacji jako pewnego rodzaju sloganie, jednak nie zauważają fenomenu tego zjawiska i coraz powszechniejszego wykorzysta-

¹⁶⁶ *Kultura 2.0?...*, s. 10.

¹⁶⁷ Tamże.

¹⁶⁸ T. Berners-Lee: *Interview by Scott Laningham. IBM Developer Works. IBM*, 22 sierpnia 2006 r. [on-line]. [Dostęp: 23 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ibm.com/developerworks/podcast/dwi/cm-int082206.txt>.

¹⁶⁹ Tamże. Zob. także T. Berners-Lee: *Nobody even knows what it means* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://arstechnica.com/business/news/2006/09/7650.ars>.

¹⁷⁰ T. Berners-Lee: *Interview by Scott Laningham...*

¹⁷¹ J. C. Dvorak: *Web 2.0 Baloney* [on-line]. „PC Magazine” 2006, nr 5, s. 61. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pcmag.com/article2/0,2817,1931858,00.asp>.

¹⁷² M. Breeding: *We need to Go Beyond Web 2.0. „Computers in Libraries”* 2007, nr 27 (5), s. 22-25.

wania nowych usług sieciowych. Także łatwość tworzenia zarówno prostych stron internetowych, jak i bardziej zaawansowanych projektów to w dużej mierze rezultat oddania w ręce internautów gotowych narzędzi, które pozwalają na tego rodzaju aktywności. Przed 2004 rokiem trudno było znaleźć aplikacje działające on-line, przy pomocy których moglibyśmy wspólnie z innymi internautami tworzyć albumy fotograficzne, mapy myśli, udostępniać prezentacje multimedialne, dzielić się aktualnymi informacjami pochodzącymi z różnych źródeł czy prezentować wyprodukowane w domowych warunkach krótkie „produkcje” filmowe i telewizyjne. Faktem jest, że Internet jest usługą, która stale ewoluuje i rozwija się. Jednak wiele elementów, które odpowiadają za ten rozwój należy do kompetencji użytkowników. To właśnie im zamiast ograniczonych interaktywnych możliwości w pewnej chwili zaproponowano usługi pozwalające na tworzenie własnych zasobów i udostępnianie ich innym internautom. Niezależnie jak byśmy nazwali ten etap rozwoju internetowych usług, bezsporna wydaje się jakościowa zmiana w odniesieniu do możliwości użytkowników.

Z nieco innej perspektywy Web 2.0 krytykuje Jaron Lanier, amerykański muzyk i autor wielu tekstów dotyczących nowych mediów, który posługując się przykładami najpopularniejszych projektów, takich jak Wikipedia, MySpace czy Flickr, zwraca uwagę na pozorną „fachowość” treści tworzonych przez amatorów. Lanier dostrzega, że zastąpienie profesjonalnych źródeł poprzez twórczość i informacje pochodzące od amatorów to zwykłe nieporozumienie oraz brak wiarygodności takich treści. „Historia nieustannie uczy nas, że zbiorowy umysł (ang. *a hive mind*) to wielki idiota, w momencie kiedy automatycznie działa na autopilocie. Jego podstępne działanie opiera się na znanych od wielu lat ideologiach, takich jak maoizm czy faszyzm, a także na swoistej formie religijności wyznawców „internetowego kolektywizmu”, co bezpośrednio prowadzi do godzenia się na losowo wybrane oraz anonimowe informacje i treści”¹⁷³. Jednakże, odwołując się do wyżej wymienionego poglądu trzeba stwierdzić, że Lanier nie potrafi stwierdzić dlaczego kolektywność i społecznościowość nowych mediów nie mają przyszłości. Zwraca za to uwagę na złudny charakter tego zjawiska i swoistą przykrywkę dla technologicznego utopizmu. Analizując tezy stawiane przez tego badacza naiwny wydaje się także pogląd dotyczący ulegania społeczności internetowych wszechobecnej manipulacji. Ten zbyt radykalizm uwidocznia się zwłaszcza w porównaniu istoty systemów totalitarnych i ich przywódców do zjawiska społecznego, zespołowego tworzenia treści on-line.

Ze sformułowanych przez Laniera tez nawiązujących do opisywanej w artykule „kolektywnej głupoty” w odniesieniu do powstających i rozwijających się form globalnej komunikacji oraz współpracy w sieci nie wynikają żadne konkretne przesłanki, a wręcz, jak trafnie zauważyli D. Tapscott i A. D. Williams, „takie rozumowanie wiedzie na manowce”¹⁷⁴. Razi także zbyt krytycyzm wobec narzędzi i projektów, które pozwalają na wspólne tworzenie zasobów informacyjnych w sieci¹⁷⁵.

Wśród krytyków zjawiska Web 2.0 uwagę zwracają także argumenty podawane przez Billa Gatesa, który w wywiadzie dla portalu cnet.com porównał wspólne tworzenie wolnych tre-

¹⁷³ J. Lanier: *Digital Maoism: The Hazards of the New Online Collectivism* [on-line]. [Dostęp: 25 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.edge.org/3rd_culture/lanier06/lanier06_index.html.

¹⁷⁴ D. Tapscott, A. D. Williams: *Wikinomia...*, s. 35.

¹⁷⁵ W odniesieniu do argumentów podnoszonych przez Jarona Laniera warto zwrócić uwagę na głosy badaczy, takich jak Douglas Rushkoff, Yochai Benkler, Cory Doctorow, Jimmy Wales, Esther Dyson, Howard Rheingold, którzy podjęli dyskusję z powyższymi tezami na łamach czasopisma naukowego „Edge – the third culture” [on-line]. [Dostęp: 12 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.edge.org/discourse/digital_maoism.html.

ści, aplikacji i innych projektów do współczesnych odmian komunizmu. Problemy dotyczące ochrony praw autorskich do gromadzonych przez internautów dokumentów utożsamiane są przez niego z dręczącą dzisiejsze cywilizację chorobą wywołaną przez osoby, których głównym celem jest zanegowanie sensu istnienia ograniczeń prawnych w odniesieniu do wykorzystywanych treści¹⁷⁶.

Wydaje się jednak, że i ten głos jest zbyt radykalny. Biorąc pod uwagę sferę działalności internautów będącą częścią szeroko rozumianego zjawiska Web 2.0 trzeba stwierdzić, że nie wszystkie społecznościowe projekty powiązane są ze ścisłą ochroną praw autorskich. Oczywiście drugą generację sieci można utożsamiać z programami typu P2P, które wykorzystując narzędzia i usługi pozwalające na tworzenie wspólnych zasobów informacyjnych łamią często przy tym prawa autorskie do gromadzonych dokumentów (książek, filmów, muzyki, gier itp.). Jednak większość projektów należących do nurtu Web 2.0 kładzie nacisk na kreatywność, kooperację oraz współdziałanie w ramach tworzenia treści. Co ważne, treści te od początku należą do sfery „wolnej informacji”, z której korzystać mogą wszyscy internauci. Bill Gates nazwał społeczność należącą do ruchu Open Source niebezpieczeństwem i „nowym źródłem komunizmu”, jednakże biorąc pod uwagę cechy otwartego oprogramowania (możliwość bezpłatnego wykorzystania, wprowadzania zmian w kodzie źródłowym, poprawianie i tworzenie nowych funkcji, standaryzację i upowszechnianie „otwartych formatów” itp.) wydaje się, że dla wielu użytkowników nie jest ono tożsame z jakimkolwiek zagrożeniem, a raczej ze zmniejszaniem technologicznych nierówności i elementem konkurencji z informatycznymi potentatami.

Wśród pozycji literatury odwołujących się do negatywnych wpływów sieci drugiej generacji znajduje się m.in. czasopismo elektroniczne „First Monday”, którego jeden z numerów w całości został poświęcony krytyce zjawiska Web 2.0. Na łamach tego czasopisma wypowiedziało się siedmiu badaczy, którzy ukazali różne aspekty funkcjonowania zjawiska sieci drugiej generacji oraz wynikające z tego faktu zagrożenia. Zwrócono między innymi uwagę na zanikanie granic pomiędzy użytkownikami i twórcami, konsumowaniem i partycypacją, profesjonalistami i amatorami, zabawą i pracą, rzeczywistością i wirtualnym światem. Trafne wydaje się wskazanie konsekwencji implementacji społecznościowych narzędzi, które mogą być uznawane za patologie wynikające z wdrażania idei zjawiska Web 2.0. Jako przykład takiej sytuacji można wymienić lawinowe powiększanie się liczby osobistych treści wprowadzanych przez użytkowników Internetu, rozproszenie informacji pochodzących od jednego użytkownika po całej światowej sieci (rozproszenie tożsamości), pojawienie się narzędzi umożliwiających obserwację innych, wykorzystywanie pracy internautów w celu uzyskania korzyści materialnych przez informatycznych potentatów oraz strach przed zwiększającym się zjawiskiem korporacyjności w odniesieniu do wirtualnych przestrzeni społecznościowych i ich zdolności wytwórczych¹⁷⁷.

Z drugiej strony ciekawie prezentują się filozoficzne przemyślenia dotyczące zjawiska Web 2.0. Jaka jest rola jednostki w świecie zdominowanym przez wolną informację? Czy dzięki nowym technologiom jest ona bardziej uspołeczniona, czy wręcz przeciwnie – co-

¹⁷⁶ Zob. M. Kanellos: *Newsmaker: Gates taking a seat in your den*. [Wywiad z B. Gatesem przeprowadzony 5 stycznia 2005 r.] [on-line]. [Dostęp: 29 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://news.cnet.com/Gates-taking-a-seat-in-your-den---page-4/2008-1041_3-5514121-4.html?tag=mncol. Zob. także komentarz R. Stallmana: *Perspective: Bill Gates and other communists* (15.02.05) [on-line]. [Dostęp: 25 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://news.cnet.com/Bill-Gates-and-other-communists/2010-1071_3-5576230.html.

¹⁷⁷ Zob. „First Monday” 2008, nr 3 [on-line]. [Dostęp: 29 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/issue/view/263/showToc>.

raz bardziej samotna? Odpowiedzi na te pytania stara się udzielić Slavoj Žižek, który w tekście *Komputerowa iluzja demokracji* zastanawia się czy przeciętny internauta, siedzący samotnie przed ekranem komputera, nie jest w coraz większym stopniu leibnizjańską monadą pozbawioną okien na rzeczywistość i napotykającą tylko wirtualne symulacje, ale równocześnie głęboko zanurzoną w światowej sieci, sprawnie komunikującą się z dowolnie wybranymi osobami w czasie rzeczywistym. Autor tego filozoficznego tekstu zwraca jednocześnie uwagę, że otoczenie wirtualne człowieka jest złudne oraz „dostarcza rzeczywistości pozbawionej swej istoty – kawa bezkofeinowa pachnie i smakuje jak prawdziwa, ale nie jest prawdziwa i na tej samej zasadzie moja ekranowa persona – owo „ja”, które tam widzą – zawsze jest jaźnią już bezkofeinową”¹⁷⁸. Anonimowość w sieci jest tutaj postrzegana jako iluzja, która wprawdzie jest w stanie poprawić nasz nastrój, ale tylko pozornie. Pojawia się też problem dotyczący subiektywności wrażeń – kim są moi partnerzy w komunikacji internetowej? „Czy za ekranową personą w ogóle kryje się jakaś „prawdziwa” osoba, czy ekranowa persona jest maską dla mnogości osób, czy jedna „prawdziwa” osoba posiada więcej ekranowych person i żongluje nimi, czy też mamy po prostu do czynienia z cyfrowym bytem, który nie reprezentuje żadnej „prawdziwej” osoby?”¹⁷⁹.

Rozważania S. Žižka prowadzą w konsekwencji do przygnębiającej tezy, że pomimo zbiorowości w sieci, tak naprawdę jesteśmy samotni i oddzieleni od siebie, a relacje z drugim człowiekiem nigdy nie odbywają się „twarzą w twarz”, ale zapośredniczone „są przez cyfrową maszynę, której struktura jest strukturą labiryntu”¹⁸⁰. Jednak z drugiej strony badacz ten jest najlepszym przykładem, że pomimo powszechnej obecności sieci „wielu ważnych myślicieli jednak zupełnie nie czuje specyfiki internetu”¹⁸¹.

1.9.1. A. KEEN I JEGO KRYTYKA WEB 2.0

Jednym z najczęściej przytaczanych w literaturze krytyków nurtu Web 2.0 jest Andrew Keen – przedsiębiorca z Doliny Krzemowej oraz twórca serwisu z muzyką on-line Audiocafe¹⁸². W pracy *Kult amatora. Jak internet niszczy kulturę* przedstawia on światową sieć drugiej generacji jako swoisty śmietnik cywilizacji oraz główny powód śmierci kultury jaką znamy. Jako główne zagrożenia wymienia między innymi miliony blogów, „które razem tworzą i wprowadzają do szerokiego obiegu błędne przekonanie dotyczące wszystkiego – od polityki, przez handel, po sztukę i kulturę, [...] podważając kategorie prawdy i fałszu – nie wiemy co jest realne, a co wymyślone”¹⁸³. Również Wikipedia jest tutaj postrzegana jako „ślepy wiodący kulawego – gdzie każdy, kto ma przeciwstawne kciuki i wykształcenie na poziomie piątej klasy szkoły podstawowej, może opublikować co mu się podoba na każdy temat”¹⁸⁴. Co więcej, Keen porównuje działalność rzeszy internautów tworzących zasoby informacyjne w światowej sieci do teorii Thomasa Huxleya o nieskończonej liczbie małp. Według niej, „jeśli nieskończonej liczbie małp dostarczymy nieskończoną liczbę ma-

¹⁷⁸ S. Žižek: *Komputerowa iluzja demokracji* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://zizekstudies.org/index.php/ijzs/article/viewFile/117/186>.

¹⁷⁹ Tamże.

¹⁸⁰ Tamże.

¹⁸¹ *Czy amatorzy zagrażają kulturze? Dyskusja o książce Kult amatora Andrew Keena*. „Kultura Popularna” 2008, nr 1, s. 99.

¹⁸² K. Krzysztofek: *Wprowadzenie. WEBski świat...*, s. 12.

¹⁸³ A. Keen: *Kult amatora...*, s. 26-27.

¹⁸⁴ Tamże, s. 27.

szyn do pisania, gdzieś jakieś mały w końcu stworzą arcydzieło – sztukę Szekspira, dialog platoński lub traktat ekonomiczny Adama Smitha”¹⁸⁵. Taki według Keena jest też Internet drugiej generacji, którego ciągły rozwój powoduje, że już niedługo w naszej kulturze nie będzie miejsca dla profesjonalnych reporterów i prezenterów informacji, redaktorów, firm muzycznych i studiów filmowych. Zamiast ekspertów i strażników bram kulturowych pozostanie nam tylko kult amatora z jego nijakością i brakiem kompetencji oraz profesjonalizmu, reprezentowany przez „bloggerów, grafomańskie recenzje, domorośłych filmowców i artystów nagrywających swoje utwory na strychach”. Keen przekonuje, że „w tym samym czasie radykalne nowe modele biznesu oparte na treściach stworzonych przez użytkowników wysysają wartość ekonomiczną z tradycyjnych mediów i kultury”¹⁸⁶. Uważa również, że konsekwencją tego stanu rzeczy jest ciągłe zmniejszanie się ilości informacji, na których można polegać, a jednocześnie wzrost i chaos w odniesieniu do informacji bezużytecznych. „Zatrważająca rzeczywistość tej nowej wspaniałej epoki cyfrowej to zacieranie, zaciemnianie, a nawet całkowity zanik prawdy”¹⁸⁷. Jednak mówiąc o konsekwencjach rewolucji Web 2.0, Keen bierze pod uwagę najbardziej znane przykłady współtworzenia treści (Wikipedię, dziennikarstwo obywatelskie czy serwisy P2P). Nie potrafi on dostrzec złożoności skutków dobrowolnego współdziałania w ramach sieci. Wprawdzie zgodzić się można z tezą, że w serwisach społecznościowych obok wiarygodnych i aktualnych informacji znaleźć możemy także informacje wprowadzające w błąd, nieprawdziwe czy wręcz niebezpieczne, to jednak błędem wydaje się niedostrzeżenie przez Keena szerokich możliwości edukacyjnych i naukowych społecznościowych portali i usług. Nie zwraca on uwagi na popularyzatorskie możliwości serwisów należących do tego nurtu. Web 2.0 to według niego nie tylko zagrożenie dla tradycyjnego modelu działania komercyjnych czy publicznych organizacji i instytucji. To także ogromna szkodliwość i niebezpieczeństwo dla dzieci, które według Keena powinny być chronione „przed złem czyhającym w Web 2.0”¹⁸⁸. W zjawisku tym widzi on zło konieczne, które w negatywny sposób wpływa na kolejne obszary ludzkiej działalności i aktywności.

Największym wyzwaniem Web 2.0 jest dla niego właśnie wyłuskanie prawdziwego talentu z oceanu amatorszczyzny. Z drugiej strony, Keen twierdzi, że w sieci jesteśmy jednocześnie twórcami amatorami, producentami amatorami, technikami amatorami, jak również odbiorcami amatorami¹⁸⁹. Jednak wymieniani przez niego „amatorzy” to w gruncie rzeczy osoby, które swój czas wolny poświęcają tworzeniu blogów, podcastów, zakładzek (tzw. ulubionych) w Delicious czy definicji haseł w Wikipedii. Słuszna wydaje się przy tym uwaga Magdaleny Szpunar, że we współczesnym „skomercjalizowanym świecie niewielu ludzi stać na bezinteresowne i niematerialne działania na rzecz innych”¹⁹⁰. Krytykowane przez Keena aktywności internautów ani razu nie są przez niego rozpatrywane w kontekście możliwości przełamywania barier wykluczenia społecznego. Osoby aktywnie tworzące treści w Internecie posługując się takimi narzędziami, jak serwis wiki, prosty kreator stron WWW, platforma blogowa, serwisy bookmarkingowe czy usługi umożliwiające stworzenie telewizji internetowej

¹⁸⁵ Tamże, s. 25.

¹⁸⁶ Tamże, s. 37.

¹⁸⁷ Tamże, s. 37.

¹⁸⁸ Tamże, s. 184.

¹⁸⁹ Tamże, s. 47-51.

¹⁹⁰ M. Szpunar: *Wikipedia – zbiorowa mądrość czy kolektywna głupota?* [on-line]. [Dostęp: 26 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.magdalenaszpunar.com/_publikacje/2008/Wikipedia-zbiorowa_madroszczy_kolektywna_glupota.pdf.

lub stworzenie biblioteki audycji wideo, nabywają w ten sposób nowe umiejętności, które w przyszłości mogą okazać się przydatne zarówno w prywatnym, jak i zawodowym życiu. Keen o tym zapomina.

Warto zaznaczyć, że stawiane przez niego tezy stanowią dla wielu innych krytyków Web 2.0 istotne źródło informacji jak światowa sieć nie powinna wyglądać. Autor wskazuje na najbardziej dochodowe przedsięwzięcia, takie jak YouTube, MySpace czy Facebook, ale odnosi się do nich z rezerwą jako swoistych „kapliczek wyznawców kultu autoemisji”¹⁹¹, które stają się miejscami, gdzie każdy może się zareklamować oraz pokazać wszystko na co ma ochotę. Odnosi się do nich jako magazynu nie zawsze potrzebnych treści. Zwraca uwagę na zaśmiecanie sieci informacjami nieistotnymi, często fałszywymi. Mówi o trywializacji i sptyczeniu informacji. Jednak i tutaj pojawiają się pewne nieścisłości. Z jednej strony A. Keen stwierdza, że blogi to potencjalny „nośnik ukrytej propagandy korporacyjnej i oszustwa”¹⁹², a z drugiej wiadome jest, że sam nie stroni od tego narzędzia i spersonalizowanego nośnika informacji tworząc swój autorski dziennik internetowy oraz aktywnie wykorzystując możliwości mikrobloggingu¹⁹³.

Autor zwraca uwagę, że światowa sieć staje się pewnego rodzaju lustrem, w którym przeglądają się użytkownicy. Wskazuje mechanizmy rządzące najbardziej popularną dziś wyszukiwarką internetową – Google. Dobór informacji ukazany jest tutaj z jednej strony jako zgodny z potrzebami internautów, z drugiej – z ich kapryśnymi, co prowadzi w konsekwencji do powstawania swoistych rankingów najbardziej poczytnych treści. W konsekwencji, stwierdza dalej Keen, im częściej klikamy w dany link, tym większe jest prawdopodobieństwo, że akurat ten link częściej będzie pojawiał się w odpowiedziach na podobne zapytania. Wobec powyższego, „wyszukiwarka mówi nam to, co już wiemy”¹⁹⁴. Keen nie daje jednak odpowiedzi co zrobić, aby tak nie było. Nie wskazuje innych narzędzi wyszukiwawczych takich, jak np. wyszukiwarki dokumentów naukowych. Nie ma także pomysłu w jaki sposób znaleźć te najbardziej wiarygodne treści. Jako totalny krytyk wymienia tradycyjne sklepy muzyczne, które z różnych powodów, wydaje się, że nie tylko związanych z Internetem, zostały zamknięte. Dostęp do ogromnej ilości plików muzycznych będących częścią zasobów sieci to dla niego pewnego rodzaju „świętokradztwo” oraz wynik globalnej rewolucji cyfrowej, która dotknęła wiele sfer komercyjnej działalności. Jednak w jego rozważaniach brak jest spojrzenia od strony zwykłego użytkownika – melomana, miłośnika filmu czy książek. Liczy się tylko finansowy zysk ulubionych sklepów muzycznych, w których na początku lat 90. przesiadywał jako znany dziennikarz i krytyk muzyczny¹⁹⁵. Używając w odniesieniu do personelu tego sklepu terminu „dobrze poinformowany”, jednocześnie neguje wiedzę prezentowaną przez internautów skupionych wokół różnych muzycznych projektów społecznościowych nie rozumiejąc, że prawdopodobnie wiele osób, mniej lub bardziej powiązanych z branżą muzyczną, współtworzy ich treści.

Jednak Andrew Keen nie jest przeciwnikiem nowych technologii i postępu, który się dokonuje. Nie widzi też innej możliwości, jak codzienne wykorzystywanie technologii cyfrowej, ale zwraca uwagę na dwustuletnią tradycję prawa autorskiego i konieczność jego dalszej ochrony. W swoich rozważaniach powołuje się na tradycyjny model publikacji oraz to, że głównym

¹⁹¹ A. Keen: *Kult amatora...*, s. 30.

¹⁹² Tamże, s. 38.

¹⁹³ Andrew Keen *on Media, Culture and Politics: the future with a twist. The Great Seduction* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://andrewkeen.typepad.com/the_great_seduction/.

¹⁹⁴ A. Keen: *Kult amatora...*, s. 29.

¹⁹⁵ Tamże, s. 102-103.

„celem powinno być zachowanie kultury i wartości, przy jednoczesnym czerpaniu korzyści z możliwości oferowanych przez Internet”¹⁹⁶. Jako „lekarstwo” na społecznościowe projekty typu Wikipedia, YouTube, MySpace czy Facebook wymienia projekt Citizendium (encyklopedię elektroniczną założoną przez Larry’ego Sanger, współtwórcę Wikipedii i tworzoną przez zwykłych internautów oraz ekspertów z poszczególnych dziedzin). Warto zaznaczyć, że wymieniony projekt opiera się głównie na wiedzy specjalistów. To oni są redaktorami poszczególnych definicji zatwierdzającymi stworzone przez innych artykuły, osobami rozstrzygającymi spory, ale tylko i wyłącznie w dziedzinach, w których się specjalizują. A. Keen posługując się przykładem Citizendium stara się zwrócić uwagę na projekt, który ma stać się realnym przeciwstawieniem Wikipedii. Jednak już dzisiaj, po kilku latach jego funkcjonowania, widać, że nim raczej nie zostanie. Z niepełną liczbą trzynastu tysięcy artykułów stanowi niewielkie zagrożenie dla projektu wolnej encyklopedii (Wikipedii), która tylko w angielskiej wersji językowej zawiera ponad trzy miliony haseł.

Jako pozytywny aspekt wykorzystania narzędzi drugiej generacji, przedsięwzięcie na miarę nowych mediów cyfrowych oraz przeciwwagę dla YouTube, Keen wymienia serwis Joost, który w swoich pierwotnych założeniach miał zastąpić tradycyjną telewizję¹⁹⁷. Wspomina także, że projekt ten w odniesieniu do twórców dokumentów audiowizualnych wykorzystuje tak znieprawdowaną przez niego technologię P2P w ramach dystrybucji i sprzedaży audycji w sieci. Jednak nie przywołuje faktu, że te same treści są dostępne także w ramach innych usług, np. domowych witryn WWW poszczególnych projektów lub YouTube, które jednocześnie tak mocno krytykuje. Dzisiaj już wiadomo, że twórcy Joost nie przekonali do niego większej ilości internautów. Pomimo dość dużej liczby audycji transmitowanych w dobrej jakości oraz sporych środków finansowych zainwestowanych w ten projekt, idea Joost upadła, a głównym powodem był fakt, że serwis nie spełniał podstawowego wymogu sieci drugiej generacji – „Web jako platforma”¹⁹⁸ i w porę nie zrezygnował z klienta desktopowego. Użytkownicy mając ogromny wybór spośród podobnych projektów, wybrali te, z których mogą korzystać z poziomu przeglądarki, bez konieczności, tak jak to było przypadku omawianego serwisu, instalowania dodatkowego oprogramowania.

Wydaje się, jak słusznie zauważył K. Krzysztofek, że A. Keen stara się być w pewnym sensie konstruktywistą¹⁹⁹. Jego wywody nie wieszczą upadku Web 2.0, ale służą przedstawieniu radykalnego poglądu dotyczącego zagrożeń płynących dla świata kultury, nauki czy gospodarki. Razi jednak jednostronność jego tez odnoszących się do indywidualnych internautów współtworzących zasoby społecznościowych projektów oraz wybieranie wygodnych dla siebie przykładów funkcjonowania serwisów Web 2.0. Nie znajdziemy w książce charakterystyki projektów odnoszących się do opisywanej kultury jako sfery eksperymentalnej, otwartej na nowe doświadczenia, będącej zjawiskiem dopiero powstającym i jednocześnie się formującym. Autor książki nie dostrzega także faktu, że dzisiejszy świat informacji bardzo różni się od poprzedniego. Również sama kultura na przestrzeni lat zmieniała się wraz z pojawianiem się coraz bardziej zaawansowanych sposobów przekazywania informacji. Tak było z radiem, telewizją, a wcześniej z wynalazkiem Gutenberga. Keen wydaje się nie widzieć, że w przeszłości już wiele razy obawiano się powszechnego wprowadzania nowego medium, ponieważ miało ono stanowić zagrożenie dla poprzedniego²⁰⁰.

¹⁹⁶ Tamże, s. 170.

¹⁹⁷ A. Keen: *Kult amatora...*, s. 172-173.

¹⁹⁸ Jedną z głównych cech Web 2.0 podana przez T. O’Reilly’ego w artykule *What is Web 2.0...*

¹⁹⁹ K. Krzysztofek: *Wprowadzenie. WEBSki świat...*, s. 16.

²⁰⁰ Zob. M. Hopfinger: *Doświadczenia audiowizualne. O mediach w kulturze współczesnej*. Warszawa 2003.

Nie do końca zrozumiały wydaje się także podział na profesjonalistów i amatorów, którzy tworzą nowe treści. Co ich odróżnia? Czy jest to wymienione przez autora wynagrodzenie za wykonaną pracę? Czy samo miejsce jej wykonywania? Wątpliwe jest również zbyt ogólne utożsamianie tradycyjnych mediów z profesjonalizmem, wiarygodnością czy fachowością i przeciwstawienie ich nowym mediom, które są według Keena amatorskie, samorodne, nieudolne i niekompetentne. Obawy budzi również wizja kultury, którą przedstawia. Z drugiej strony, jak zauważa Edwin Bendyk, jego tezy są dobrym punktem wyjścia do dyskusji na temat funkcji współczesnej kultury – czy ma być ona „przestrzenią wolności, czy instrumentem kontroli?”²⁰¹.

Wydaje się, że Keen reprezentuje anachroniczne stanowisko polegające na afirmacji tradycyjnych środków masowego przekazu oraz przypominającego je modelu sieci. Neguje otwartość, sugerując, że zbyt duża demokratyzacja w tworzeniu cyfrowych treści to spłykanie i degenerowanie kultury, jaką znamy. Mówiąc o kulcie amatora ma na myśli witryny i usługi internetowe, które są współtworzone przez „zwykłych użytkowników”. Nie stawia ich na równi z tradycyjnymi mediami, a wręcz przeciwnie. Traktuje je jako zagrożenie dla sfery masowej komunikacji i kultury. To zagrożenie nie jest związane tylko i wyłącznie ze zdefiniowanym przez O'Reilly'ego zjawiska sieci drugiej generacji, ponieważ autor charakteryzując kryzys rynku muzycznego cofa się aż do 1995 roku, czyli okresu, kiedy jeszcze nie mówiliśmy o Web 2.0. E. Bendyk trafnie dostrzega w jego obawach „lęk przed nowymi regułami gry”. Jednocześnie określa to zachowanie jako „lęk arystokraty, który krytykuje kulturę burżuazji, ale tak naprawdę martwi się nie o sztukę, lecz o to, że traci władzę”²⁰².

Zapoznając się z poglądami różnych badaczy ewoluującej sfery mediów elektronicznych wydaje się, że sama krytyka Web 2.0 to w przeważającej części argumenty, które propagatorzy tego zjawiska wychwalają. Również podmiot krytyki zmienia się zależnie od poglądów poszczególnych badaczy. Slavoj Žižek na przykład krytykuje Web 2.0 za zbyt dużą anonimowość i indywidualizację. Jaron Lanier natomiast w swoich tezach zagrożenie widzi raczej w przesadnym jednoczeniu i kolektywizacji internautów. To, co dla jednych jest nową szansą dla komunikacji oraz integrowania użytkowników wokół wspólnych projektów, dla innych wydaje się być elementem zagrażającym tradycyjnej gospodarce, kulturze, edukacji czy nauce, a w skrajnych przypadkach częścią filozofii osamotnienia i odosobnienia, która mimowolnie wyznacza kierunki ludzkiej egzystencji²⁰³.

Podsumowując należy stwierdzić, że wprawdzie sieć pierwszej generacji umożliwiała przeglądanie i zapoznawanie się z ogromną ilością informacji, ilością do tej pory niewyobrażalną, ale nie pozwalała na pełny rozwój interaktywnych możliwości komunikacyjnych. Wprawdzie przed pojawieniem się Web 2.0 istniały już grupy dyskusyjne i fora²⁰⁴, jednak wszelkie dyskusje prowadzone na ich łamach były zazwyczaj kontrolowane przez administra-

²⁰¹ E. Bendyk: *A. Keen w „Polityce”* [on-line]. [Dostęp: 24 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://bendyk.blog.polityka.pl/?p=369>.

²⁰² Głos w dyskusji E. Bendyka: *Czy amatorzy zagrażają kulturze? Dyskusja...*, s. 97.

²⁰³ Wśród krytyków Web 2.0 najczęściej wymieniani są także: Rich „Lowtax” Kyanka: *The Hogosphere: „Web 2.0: No Thanks, I'm Holding Out for Web 3.0”* [on-line]. [Dostęp: 29 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.somethingawful.com/d/hogosphere/web-20.php>; P. Boutin: dz. cyt.; R. Shaw: dz. cyt.; A. Orłowski: *Web 2.0: It's... like your brain on LSD!* [on-line]. [Dostęp: 29 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.theregister.co.uk/2005/10/21/web_two_point_nought_poll/; N. G. Carr: *The amorality of Web 2.0* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://rougthtype.com/archives/2005/10/the_amorality_o.php.

²⁰⁴ Zob. *Informacja Naukowa. Rozwój – Metody – Organizacja*, pod red. Z. Żmigrodzkiego, W. Babibka i D. Pietruch-Reizes. Warszawa 2006, s. 232-240.

torów czy moderatorów, którzy pilnowali, aby rozmowa pomiędzy użytkownikami toczyła się zgodnie z wcześniej wyznaczonym tematem. Ważną rolę odgrywał także regulamin poszczególnych forów oraz swoista etykieta (netykieta) korzystania z tych popularnych grup dyskusyjnych. „Potrzeba kształtowania i uczestniczenia w medium, które tworzone byłoby przez każdego, kto miałby na to ochotę; bez zbędnych zobowiązań, formalności, przeszkód, generalizowania i szufladkowania profesji, w jakiej czujemy się najlepiej, bez przynależności do jakiegokolwiek grupy, organizacji i bez bycia odnotowanym na jakiegokolwiek liście”²⁰⁵ wydawała się celem, do którego dążyły gromady użytkowników Internetu. Wiązało się to oczywiście w dużej mierze z wypracowywaniem nowych kanałów komunikacyjnych pomiędzy internautami oraz możliwościami „społecznościowymi” tworzenia grup osób o podobnych zainteresowaniach oraz porozumiewającymi się bez wcześniejszej, często zbyt radykalnej, kontroli moderatora. W ten sposób narodziła się nowa jakość w światowej sieci internetowej. Tą nową jakością były wirtualne społeczności²⁰⁶, które z wcześniejszego bezinteresownego połączenia różnych osób zmieniły się w narzędzia i platformy społecznościowe. Nie bez znaczenia wydaje się tutaj także ich zdolność wpływu i determinowanie rozwoju komercyjnych projektów (np. Amazon), a z drugiej strony dostarczanie jedynych w swoim rodzaju informacji, których pozyskanie w inny sposób było wcześniej nieosiągalne²⁰⁷. Ogromną rolę odgrywa tutaj możliwość komentowania przez internautów różnych zjawisk zaistniałych tak w rzeczywistości, jak i Internecie. Komentarz stał się potężną bronią, ochroną użytkownika nowych mediów przed nieuczciwym sprzedawcą, demagogicznym politykiem czy dostawcą nieprawdziwych informacji²⁰⁸. Dzięki temu internauta w trakcie podejmowania decyzji ma większe możliwości weryfikowania informacji, opinii, osądów czy dostępnych za pośrednictwem sieci usług. Jest to więc dla niego dodatkowy i praktyczny sposób zdobywania nowej wiedzy, co ważne, wiedzy, którą może sam współtworzyć. To współtworzenie oczywiście nie ogranicza się tylko i wyłącznie do informacji tekstowej, ale także multimedialnej. Może być również tożsame z tworzeniem nowych szans i rozwiązań informatycznych, takich jak aplikacje komputerowe, języki programowania, systemy operacyjne itp. Wykorzystanie i rozwijanie sposobów komunikacji (np. narzędzi) przez społeczności użytkowników to ważny aspekt otwierania nowych perspektyw dla współpracy, tworzenia wartości i konkurowania z usługami komercyjnymi.

²⁰⁵ M. Glijer: *Web 2.0 przyszłością Internetu?* [on-line]. [Dostęp: 26 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://pcarena.pl/page/78268/Web-20-przyszloci-Internetu/>.

²⁰⁶ Termin „wirtualne społeczności” (ang. *virtual communities*) został po raz pierwszy użyty przez pioniera Internetu H. Rheingolda w 1993 roku. Za: G. Mazurek: dz. cyt., s. 96.

²⁰⁷ Tamże, s. 96.

²⁰⁸ Ł. Gołębiewski: dz. cyt., s. 22.

Zjawisko Biblioteki 2.0

Zjawisko Web 2.0 i konwergencji mediów w coraz większym stopniu wpływa na funkcjonowanie instytucji kultury, edukacji i nauki. Daje się dostrzec problem wykluczenia cyfrowego odnoszący się zarówno do informatycznych umiejętności pracowników poszczególnych placówek, ale także technologii, z których powinni oni na co dzień korzystać. Wprawdzie do rzadkości należy dzisiaj sytuacja, kiedy taka instytucja, jak biblioteka funkcjonuje bez dostępu do stacjonarnego telefonu, komputera czy sieci internetowej, to jednak w wielu przypadkach nadal dostrzegalne są opóźnienia wynikające ze zbyt niskiego stopnia komputeryzacji poszczególnych ksiąźnic. Również poziom przygotowania pracowników bibliotek do efektywnego wykorzystywania nowych technologii i dostępnych narzędzi (w tym aplikacji) informatycznych pozostawia wiele do życzenia. Widoczny jest zwłaszcza niedostatek odnoszący się do wykorzystania bezpłatnych internetowych zasobów elektronicznych. Efektem tego jest powiększająca się przepaść istniejąca od pewnego czasu pomiędzy użytkownikami nowych mediów (często młodych, należących do tzw. „pokolenia Google”, „Generacji M” czy „pokolenia generacji mediów”¹) a pracownikami instytucji kultury, w tym również bibliotek. Nie bez znaczenia jest też fakt, że środowisko informacyjne tych nowych odbiorców przekazów informacyjnych powiązane jest coraz częściej właśnie z dokumentem elektronicznym, a nie tradycyjnym – drukowanym.

Jesteśmy świadkami rewolucji, która dokonuje się nie tylko na polu informacyjnym, ale również technologicznym. Dlatego tak ważna jest determinacja w pogłębianiu i rozwijaniu umiejętności wyszukiwania, selekcji, gromadzenia, jak również sposobów udostępniania informacji. Umiejętności te wydają się w największym stopniu charakteryzować profesję bibliotekarza w XXI wieku. Ważne jest również to, aby były one stale wzbogacane o nowe doświadczenia z zakresu praktycznego oraz efektywnego wykorzystania narzędzi informatycz-

¹ Dla określenia grupy osób urodzonych pomiędzy wczesnymi latami osiemdziesiątymi a późnymi dziewięćdziesiątymi w literaturze przedmiotu pojawia się termin „Generacja M”, który można tłumaczyć jako generacja mediów, milenium czy MySpace. Zob. D. F. Roberts, Ulla J. Foehr: *Generation M: Media In the lives of 8-18 years-olds* [on-line]. 2005, s. 39. [Dostęp: 24 kwietnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.kff.org/entmedia/upload/Executive-Summary-Generation-M-Media-in-the-Lives-of-8-18-Year-olds.pdf>. Zob. także S. Vie: *Digital Divide 2.0: „Generation M” and Online Social Networking Sites in the Compositions Classroom*. [W:] „Computers and Composition” 2008, nr 25, s. 10.

nych umożliwiających tworzenie multimedialnych treści, które mogłyby pomóc w przełamywaniu barier, a także polepszaniu kontaktów pomiędzy bibliotekarzem i czytelnikiem.

Mówiąc o nowoczesnym obliczu bibliotekarstwa warto zatrzymać się na chwilę przy problemach, które stanowią codzienność pracy osób zatrudnionych w instytucjach informacji. Wydaje się, że tak często, jak są wprowadzane zmiany w świecie nowych technologii, równie często są zadawane przez bibliotekarzy pytania: jak mamy nadażyć? W jaki sposób wiedza, którą dysponujemy oraz zdobyte dotychczas umiejętności techniczne mogą pomóc w przezwyciężeniu trudności, uczeniu się oraz efektywnym wykorzystywaniu nowych narzędzi i ich łatwej implementacji w bibliotece? Decydujące znaczenie odgrywa przy tym samo zrozumienie, czym są nowe technologie i jakie efekty można osiągnąć wdrażając i wykorzystując je w codziennej pracy. Dostrzeżenie roli, jaką odgrywają one w dzisiejszym świecie kultury i nauki to zagadnienia, na które warto zwrócić uwagę w trakcie rozpatrywania problematyki funkcjonowania Web 2.0 w takich instytucjach jak biblioteki. Poszczególne narzędzia należące do tego zjawiska oferują możliwość multimedialnego i interaktywnego prezentowania treści, dzięki czemu oferta usług bibliotecznych może być poszerzana o nowe, udostępniane w atrakcyjny dla czytelnika sposób, zasoby. Istotą jest także efektywna komunikacja pomiędzy bibliotekarzem a użytkownikiem, zarówno tym na co dzień wykorzystującym nowe aplikacje, projekty i narzędzia, jak również tym, który do tej pory stronił od tego rodzaju nowości, jednak pod wpływem otaczającej go informacyjnej rzeczywistości zaczyna okazywać nimi zainteresowanie. Nie bez znaczenia jest tutaj rola zasobów tworzonych przy interaktywnej współpracy czytelników z pracownikami bibliotek. Zastosowanie mediów elektronicznych w celu rejestrowania oraz odtwarzania treści multimedialnych wydaje się być atrakcyjnym aspektem dostarczania użytkownikom nowych form dokumentacyjnych bogatych w informacje, ale także w rozrywkę.

Bibliotekarz we współczesnym społeczeństwie informacyjnym staje się specjalistą, który powinien posiadać szeroką wiedzę odnoszącą się do możliwości dotarcia i wykorzystania dokumentów elektronicznych, czasopism dostępnych on-line, baz danych², tworzenia wirtualnych i cyfrowych bibliotek. Stoi on również przed szansą zorganizowania nowoczesnego centrum informacyjnego, gdzie każdy może bezpłatnie i poprzez fachową pomocy uzyskać rzetelną informację na dany, często specjalistyczny temat. Zastosowanie narzędzi i usług należących do zjawiska Web 2.0 w bibliotece to przy tym nowa koncepcja, zasadniczo odmienna od tego, co znamy. Istotą jest rozwijanie przez bibliotekarzy zasobów elektronicznych oraz sprawowanie nad nimi kontroli w bezprecedensowy w dziejach światowego bibliotekarstwa sposób³. Trafne wobec tego wydaje się stwierdzenie Michała Zająca, że zjawisko Library 2.0 stanowi amorficzną, niedodefiniowaną, „ale szybko zyskującą coraz większą popularność i szeroko dyskutowaną” koncepcję „nadającą współczesnemu bibliotekarstwu kierunek najbardziej awangardowej refleksji bibliotekarskiej”⁴. Tak postrzegana Biblioteka 2.0 być może

² Baza danych to uporządkowany zbiór informacji (danych) z określonej dziedziny lub tematyki, przeznaczony do wyszukiwania. Termin „baza danych” upowszechnił się wraz z rozwojem informatyki, umożliwiającym tworzenie baz danych na maszynowym nośniku informacji. Obecnie oznacza zazwyczaj komputerową bazę danych. Ostatnio daje się zaobserwować tendencja zamiennego stosowania terminów „baza danych” i „system informacyjny” (system informacyjno-wyszukiwawczy). Często, zwłaszcza w literaturze z zakresu informatyki, terminem „baza danych” określany jest zbiór danych wraz z oprogramowaniem i innymi środkami służącymi do przetwarzania danych. Baza danych składa się z wielu zbiorów (plików), z których najważniejszymi są zbiór główny i indeks (indeksy). Zob. *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, oprac. B. Bojar. Warszawa 2002, s. 27-28.

³ P. Bradley: *How to...*, s. 8.

⁴ M. Zajac: *Biblioteka dziecięca 2.0...*, s. 93.

jest też odpowiedzią na pytania dotyczące konceptu uosabiającego marzenia bibliotekarzy o nowoczesnej, silnej, poważnej, związanej z najnowocześniejszymi technologiami księżnicy⁵.

Z drugiej strony zmienia się także charakter usług proponowanych przez bibliotekę. Coraz częściej mają one formę elektronicznej pomocy w odniesieniu do informacyjnych i edukacyjnych potrzeb użytkowników. Jak zauważył J. Opoka „nieprzebrane zasoby Internetu pełne są materiałów o charakterze edukacyjnym. Zgodnie z duchem kultury 2.0, szerzącej takie wartości, jak dostępność, współdzielenie, otwartość zasobów [...] każda instytucja realizująca misję edukacyjną (wydawnictwa i edukacyjne stacje telewizyjne, muzea, parki narodowe itd.) umieszcza na swoich stronach internetowych materiał o charakterze edukacyjnym”⁶. Ważne, aby treści te były tworzone profesjonalnie, a z drugiej strony – przy współudziale samych użytkowników, aktywnych odbiorców informacji dostępnych na łamach danego serwisu WWW. Dynamiczna witryna i wykorzystywanie prostych i darmowych narzędzi przydatnych w społecznym przetwarzaniu informacji to tylko niektóre charakterystyczne sposoby działania instytucji aspirującej do miana 2.0. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby mogły być one płaszczyzną zmian w takich placówkach jak tradycyjne księżnice.

2.1. BIBLIOTEKA 2.0 – DEFINICJA ZJAWISKA

Zarówno w przypadku Web 2.0, jak i zjawiska Biblioteki (Library) 2.0 pojawiają się trudności w stworzeniu jednej i powszechnie obowiązującej definicji. Dzieje się tak z kilku powodów. Po pierwsze, większość elementów i narzędzi wchodzących w jego skład to elementy należące do sfery Web 2.0. Są to więc w wielu przypadkach narzędzia dynamiczne, cały czas ewoluujące i nigdy do końca niedookreślone. Tak jak zmienne jest to zjawisko, tak i definicja Biblioteki 2.0 podlega ciągłym zmianom⁷. Słuszne wydaje się też stwierdzenie Johna Blyberga, że mnogość dyskusji prowadzonych w odniesieniu do głównych założeń Library 2.0 traktuje o podstawowym zestawie idei, które są interpretowane przez badaczy na różny sposób⁸. Trudności stwarza także opisanie w jednym miejscu narzędzi wchodzących w skład tego zjawiska i wielość możliwości ich różnorodnego zastosowania. Jednocześnie, pomimo faktu, że koncepcja dotyczy w większości przypadków rozwiązań informatycznych, to istnieją sfery, w których stosuje się ją w tradycyjnych działaniach i organizacji biblioteki. Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione powyżej przykłady należy stwierdzić, że dzisiaj w literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele definicji Library 2.0, których autorzy charakteryzują to zagadnienie z punktu widzenia różnych procesów bibliotecznych, ale także wykorzystywanych narzędzi czy roli samego użytkownika w prezentowaniu informacyjnych usług.

Z drugiej strony, od dłuższego czasu pojawiają się także poglądy, że najbardziej odpowiednie w odniesieniu do możliwości wykorzystania narzędzi 2.0 są biblioteki cyfrowe, w których istnieją doskonałe warunki do wdrożenia niemal wszystkich usług należących do tego zjawiska⁹. Również stopień ich stosowania w placówkach należących do różnych sieci bibliotecznych (szkolnych, publicznych, akademickich itd.) to element, który w decydujący sposób wpływa na trudność sformułowania definicji odnoszącej się do wszystkich typów placówek

⁵ Tamże.

⁶ J. Opoka: *Multimedia w edukacji*. „Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej” 2008, z. 2, s. 125.

⁷ Por. M. Stephens: *Better Library...*

⁸ J. Blyberg: *Library 2.0: The road ahead...*

⁹ A. Dudczak: *Możliwości wykorzystania technologii Web 2.0...*; U. Pośłada: *Biblioteka 2.0 – pragmatyka funkcjonowania* [prezentacja multimedialna] [on-line]. [Dostęp: 14 września 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bg.umcs.lublin.pl/nowa/wyklady/biblioteka20.ppt>.

bibliotecznych. Spotkać można wreszcie pogląd mówiący o istnieniu zasadniczych różnic pomiędzy samą koncepcją Biblioteki 2.0, a ruchem osób działających na rzecz tego zjawiska (dla odróżnienia W. Crawford postępuje się cudzysłowem – „Library 2.0”¹⁰). Poprzez swoje działania przyciąga on osoby odrzucające tradycyjny model bibliotekarstwa na rzecz przekształcenia i ciągłego wprowadzania zasadniczych zmian w celu poprawienia i poszerzenia katalogu usług bibliotecznych¹¹. Ostatni aspekt mający fundamentalne znaczenie dla trudności w definiowaniu tego zjawiska dotyczy wpływu „społecznościowych” doświadczeń wdrażanych w przedsiębiorstwach komercyjnych na możliwości zastosowania podobnych rozwiązań w takich instytucjach jak biblioteki.

Termin Library 2.0 po raz pierwszy został użyty przez Michaela Casey’a, amerykańskiego badacza bibliotek i technologii informacyjnych. Pojawił się na jego blogu LibraryCrunch w 2005 roku (rok po scharakteryzowaniu przez T. O’Reilly’ego zjawiska Web 2.0) w poście *Librarians without borders* (Bibliotekarze bez granic)¹². Warto zaznaczyć, że już niedługo po opublikowaniu wyżej wymienionego wpisu w amerykańskiej biblioblogosferze¹³ przetoczyła się dyskusja dotycząca koncepcji Library 2.0, jej granic, możliwości jakie za sobą niesie oraz kryteriów wdrażania¹⁴.

Do dnia dzisiejszego powstało wiele definicji tego zjawiska. Niemożliwym jest zacytowanie wszystkich, jednak niezbędne wydaje się przytoczenie kilku najważniejszych głosów, które w znaczący sposób wpłynęły na późniejsze ewoluowanie sposobu postrzegania Library 2.0.

M. Casey w definicji zamieszczonej na łamach swojego blogu, opisuje Library 2.0 w następujących sposób: „jest to zbiór pochodzących z różnych źródeł pomysłów i narzędzi, które mogą być zintegrowane z modelem działalności bibliotecznej zarówno w celu poprawy jakości już istniejących usług, ale także zaproponowania użytkownikom nowych możliwości interaktywnej współpracy z bibliotekarzami. Jest to także ciągłe badanie użyteczności proponowanych rozwiązań, zastępowanie ich nowszymi, bardziej zaawansowanymi usługami”¹⁵. Aspekty, na które autor zwraca szczególną uwagę to przełamywanie ograniczeń czasu, jak i przestrzeni w dostarczaniu innowacyjnej oferty informacyjnej, z jednoczesną ewolucją polityki tradycyjnych bibliotek. Istotna jest tutaj promocja aktywności użytkowników, dzięki czemu stają się oni współtwórcami zasobów, co w konsekwencji przekłada się na doskonalenie usług bibliotecznych. Partycypacja użytkowników oznacza według Casey’a uczestnictwo, zaangażowanie klientów biblioteki w tworzenie i rozwijanie działalności bibliotecznej (program działania, usługi)¹⁶. Jako przykłady takiej współpracy wymienia on możliwość persona-

¹⁰ W. Crawford: *Library 2.0 and „Library 2.0”* [on-line]. „Cites & Insights” 2006, nr 2, s. 1. [Dostęp: 14 września 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://citesandinsights.info/civ6i2.pdf>.

¹¹ Tamże.

¹² Artykuł dotyczył działalności kulturalnej i edukacyjnej organizacji Librarians Without Borders stworzonej przez grupę kanadyjskich bibliotekarzy z Ontario, których głównym celem była społeczna pomoc w budowaniu zasobów bibliotek w różnych częściach świata (np. podanej przez Casey’a biblioteki uniwersyteckiej w Angoli), współpraca z działającymi tam organizacjami oraz zapewnienie równego dostępu do informacji i wiedzy mieszkańcom najuboższych regionów; M. Casey: *Librarians without borders*...

¹³ Biblioblogosferę rozumiem jako społeczność bibliotekarzy, którzy aktywnie wykorzystują blogi internetowe do prezentowania swoich poglądów, pomysłów, pasji itp.

¹⁴ Zob. *Where Do We Begin? A Library 2.0 Conversation with Michael Casey* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2005/12/where-do-we-begin-a-library-20-conversation-with-michael-casey.html>.

¹⁵ M. E. Casey: *Library 2.0, Beta* [on-line]. [Dostęp: 26 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/library_20_beta.html.

¹⁶ M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0. A Guide...*, s. 14.

lizacji interfejsu witryny bibliotecznej (wzorem są dla niego My Yahoo! i Google News), dodawanie tagów (np. na bazie doświadczeń serwisu Flickr, Amazon), pisanie recenzji dotyczących dokumentów dostępnych w bibliotece (lub sieci) oraz ocenianie zasobów przy użyciu bibliotecznego katalogu on-line lub domowej witryny WWW instytucji¹⁷. Do narzędzi, które wzmacniają pozycję użytkownika w środowisku informacyjnym biblioteki Casey zalicza: blogi (wewnątrzbiblioteczne i skierowane bezpośrednio do czytelników), narzędzia typu wiki, komunikatory internetowe i chat, podcasty oraz szeroko rozumiane serwisy społecznościowe (np. MySpace.com, Facebook.com, Friendster.com)¹⁸. Do urzeczywistnienia idei Biblioteki 2.0 prowadzą według badacza trzy drogi: powiększanie liczby użytkowników bibliotek, zapraszanie ich do współpracy w tworzeniu zasobów i ich oceny oraz ciągłe wprowadzanie zmian, których większość (ale nie całość) odbywa się na bazie wykorzystania nowych technologii¹⁹.

Również definicja w anglojęzycznej Wikipedii w dużym stopniu bazuje na tezach stawianych przez Casey'a. Znamienne jest także to, że stanowi ona chyba najczęściej cytowany dokument w dostępnych charakterystykach Library 2.0. Znajdziemy tutaj pogląd, że analizowane zjawisko to model modernizacji usług bibliotecznych, który odzwierciedla przemiany zachodzące w świecie cyfrowej informacji. Istotą przemian jest przy tym przejście od usług dostarczanych czytelnikowi przez bibliotekarza, do modelu skoncentrowanego na roli, jaką w odniesieniu do zasobów, może odgrywać sam użytkownik (udział w tworzeniu dostępnych treści czy społeczności skupionej wokół biblioteki). Koncepcja ta jest ściśle związana ze zjawiskiem Web 2.0 i Biznesu 2.0. Przejmuje także od nich niektóre filozoficzne podstawy funkcjonowania²⁰. Niestety ten element nie jest w Wikipedii szerzej scharakteryzowany, jednak warto dodać, że Casey analizując Library 2.0 powołuje się na efektywność rozwiązań przyjętych w serwisie Amazon.com, Ebay.com czy Netflix.com i możliwości zaangażowania klientów tych projektów we wspólne tworzenie informacji o dostępnych produktach. Posługuje się także terminami zapożyczonymi z ekonomii i biznesu. Mówi nie o czytelniku, ale o kliencie biblioteki, dużą wagę przywiązuje do analizowanego w dalszej części książki, modelu zjawiska „długiego ogona” (ang. *Long Tail*), a w odniesieniu do działalności bibliotecznej postuluje wykorzystywanie wskaźnika rentowności (ROI), w ekonomii stosowanego w celu zmierzenia efektywności działania przedsiębiorstwa²¹. Takie podejście do problemu Library 2.0, ze względu

¹⁷ Tamże, s. 15.

¹⁸ Tamże, s. 73-102.

¹⁹ Tamże, s. 1-18; zob. także *What Library 2.0 Is Not* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/what_library_20_is_not.html; *Library 2.0, Beta...*; *Working Towards a Definition of Library 2.0* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/working_towards_a_definition_o.html; *Is There a Library 1.0? Does it help to ask?* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/is_there_a_library_10_does_it.html; *Don't Forget the Need for Constant Change* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/11/dont_forget_the_need_for_const.html; *Whatever tools take us there are the ones we will use* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/12/whatever_tools_take_us_there_a.html; *A Dialogue on L2: The services change, the mission does not* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/12/a_dialogue_on_l2.html; *M. Casey: Born in the Biblioblogsphere* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2006/01/post_1.html; M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Service for the next-generation...*

²⁰ *Library 2.0* (definicja terminu) [on-line]. [Dostęp: 23 lutego 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://en.wikipedia.org/wiki/Library_2.0. Zob. także M. Stephens: *Web 2.0. Where will it take libraries? Into a new world of librarianship* [on-line]. „Next Space” 2006, nr 2. [Dostęp: 12 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oclc.org/nextspace/002/3.htm>.

²¹ Zob. M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0...*, s. 109.

na kulturowy i niekomercyjny charakter funkcjonowania placówek bibliotecznych, wydaje się jednak być zbyt dużym nadużyciem. Wprawdzie w dokumentach stworzonych przez badaczy zajmujących się tą problematyką, znajdziemy ściślejsze nawiązania do koncepcji tzw. „długiego ogona” w bibliotece, jednak rozpatrywanie działalności Library 2.0 z punktu widzenia podstaw i standardów ekonomii, poza marketingowym charakterem też stawianych przez Casey’ a, zdaje się nie mieć większego znaczenia.

W definicji zamieszczonej w Wikipedii, w celu utożsamienia użytkownika z nowymi, bardziej interaktywnymi możliwościami, wprawdzie pojawia się termin „klient”, lecz w tym przypadku jest on raczej postrzegany jako partycypant, współtwórca i konsultant, niezależnie czy mamy do czynienia z projektami odnoszącymi się do świata wirtualnego czy realnego. Autorzy definicji postrzegają zjawisko Library 2.0 jako odpowiedź na potrzeby użytkowników, dotyczące organizacji informacyjnej tradycyjnych księżnic i stosowania przez nie nowych technologii. Pojawia się także uwaga, że Biblioteka 2.0 to na bieżąco aktualizowane i oceniane usługi, w razie potrzeby poprawiane lub usuwane, aby w jak najefektywniejszym stopniu instytucja biblioteczna mogła służyć swoim czytelnikom. Podkreślana jest także możliwość uczestniczenia użytkowników w procesie zmian, projektowaniu i realizacji usług bibliotecznych (np. poprzez nadsyłanie swoich własnych propozycji, które mogłyby w przyszłości stanowić część oferty informacyjnej biblioteki). W definicji uwypuklone też zostały elementy odnoszące się do aktywnego wykorzystania przez czytelników dostępnych w sieci aplikacji (np. modułów zintegrowanych systemów, takich jak katalog OPAC) przy jednoczesnym przekazywaniu przez nich własnych treści (np. tagi).

W podobny, aczkolwiek bardziej technologicznie zawężony, sposób zjawisko Library 2.0 rozumie Paul Miller, pracownik informatycznej brytyjskiej firmy TALIS. W artykule *Web 2.0: Building the New Library* definiuje on Bibliotekę 2.0 jako instytucję, która wykorzystuje narzędzia Web 2.0 (np. Delicious, wyszukiwarka blogów technorati.com) nie tylko w celu wyszukiwania informacji, ale także zaprezentowania swoim czytelnikom nowych usług w atrakcyjniejszej dla nich formie. „Dzięki aktywnemu poznawaniu i posługiwaniu się dostępnymi narzędziami, bibliotekarze mogą poszerzyć grono swoich odbiorców, wyjść poza mury fizycznej biblioteki czy treści znajdujących się na jej domowej witrynie WWW”²². Biblioteka 2.0 to dla tego badacza również możliwość współpracy z innymi instytucjami informacji, przełamywanie fizycznych i psychologicznych barier odnoszących się do bogactwa sieciowych zasobów oraz innowacyjnych technologii, ich efektywne wykorzystanie, oferowanie nowoczesnych usług czy dotarcie do potencjalnego odbiorcy za pomocą niekonwencjonalnych sposobów. Zdaniem Millera poszczególne księżnice powinny wykorzystywać każdą z nadarzających się okazji do zaprezentowania swojej oferty. Web 2.0 ze swoimi możliwościami kooperacji, wspólnego odkrywania i tworzenia nowych treści może w znaczący sposób wspomóc ich działalność²³.

John Blyberg natomiast dostrzega, że aby w pełni zrozumieć ideę Web 2.0 i Biblioteki 2.0 potrzebne jest gruntowne zapoznanie się z technologiami, które za nimi stoją²⁴. Definiując zjawisko Biblioteki 2.0 zwraca uwagę, że ten model funkcjonowania instytucji „napędzany jest przez technologiczny postęp, a główną rolę odgrywa rozwój społecznych interakcji – bibliotekarzy z bibliotekarzami i bibliotekarzy z użytkownikami. Biblioteka 2.0 zapewniła po-

²² P. Miller: *Web 2.0: Building the new library...*

²³ Tamże.

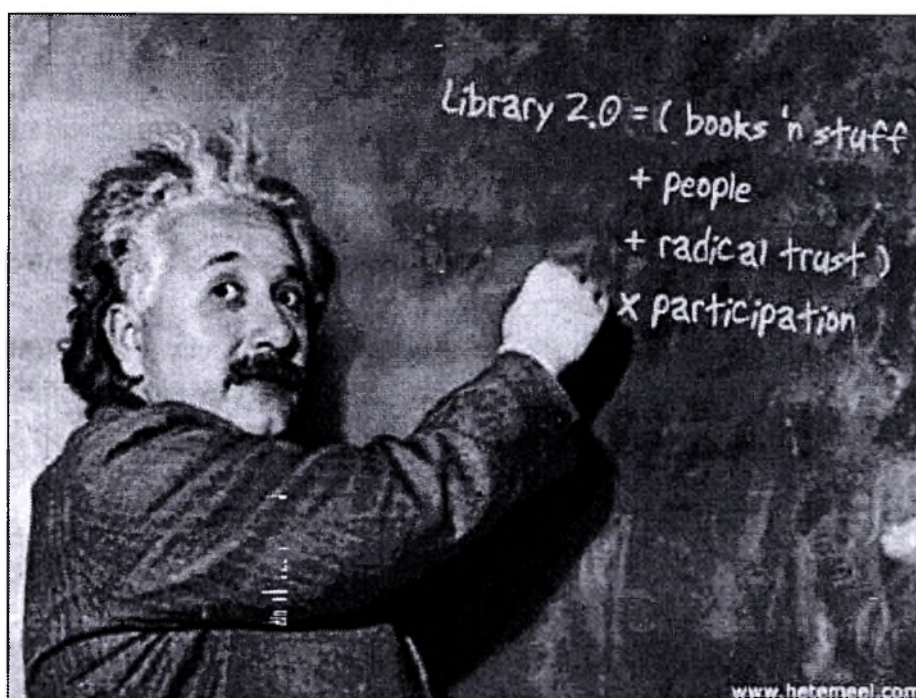
²⁴ J. Blyberg: *Library 2.0 Perils...*

wstanie struktury, dzięki której jesteśmy w stanie dokonać powtórnej oceny każdego elementu wchodzącego w skład klasycznego bibliotekarstwa z myślą o jego użyteczności i znalezienia odpowiedzi na pytanie, jak efektywnie korzystać z dobrodziejstw, jakie niosą za sobą możliwości Internetu (ang. *findability*)”²⁵.

Ciekawie przedstawia się także teza sformułowana przez Darlene Fichter, która na łamach swojego blogu, w poście *Web 2.0, Library 2.0 and Radical Trust: A First Take*, dla ukazania głównych idei zjawiska posłużyła się stworzonym do tego celu kolażem fotograficznym, na którym Albert Einstein przedstawia prostą formułę:

Library 2.0 = (zasoby i usługi + bibliotekarze i czytelnicy + pełne zaufanie) x uczestnictwo (współdział)²⁶.

Ilustracja 3. Web 2.0, Library 2.0 and Radical Trust

Źródło: D. Fichter: *Web 2.0, Library 2.0 and Radical Trust: A First Take* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.flickr.com/photos/65735987@N00/114899622/>.

Autorka wyżej przedstawionego równania podkreśliła, że szczególnej uwagi wymaga zwłaszcza rozwijanie sfery zaufania czytelników do bibliotekarzy i bibliotekarzy do czytelników. To właśnie ten aspekt determinuje rozwój modelu biblioteki drugiej generacji. Odnosi się on do możliwości komunikacyjnych (przy aktywnym wykorzystaniu nowych technologii), które mogą mieć znaczący wpływ na skuteczność funkcjonowania instytucji. Nie mniej ważny jest także współdziałanie użytkowników w tworzeniu zasobów i usług. Badaczka zaznacza, że bez trzech pierwszych składników nie ma możliwości pełnego urzeczywistnienia idei Library 2.0, jak również trudno jest mówić o szerszej współpracy, w której decydującą rolę odgrywaliby właśnie użytkownicy (partycypanci). Jednocześnie zwraca uwagę, że Biblioteka 2.0 to nie tylko treści tworzone przy udziale czytelników danej placówki, ale także możliwość wykorzystania bogactwa informacyjnego prezentowanego w całej sieci drugiej generacji. W przekonaniu Darlene Fichter istotą Web 2.0 jest właśnie pełne, wzajemne zaufanie użytkowników,

²⁵ J. Blyberg: *Library 2.0* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.squidoo.com/library20#module1352452>.

²⁶ D. Fichter: *Web 2.0, Library 2.0 and Radical Trust...*

które stanowi fundament tworzenia i funkcjonowania wirtualnych społeczności. Przykładami są dla niej Wikipedia oraz serwis społecznościowy Eventful.com pozwalający w multimedialny sposób dzielić się informacjami na temat ciekawych wydarzeń, koncertów, wystaw itp. To właśnie pełne zaufanie odgrywa tutaj najważniejszą rolę, a w odniesieniu do zjawiska Library 2.0 – jest największym wyzwaniem stojącym przed pracownikami biblioteki. Nie bez znaczenia jest przy tym opracowanie takich mechanizmów, które pomogą zabezpieczyć sam proces współtworzenia, a w konsekwencji zachować treści będące podstawą funkcjonalności instytucji bibliotecznej drugiej generacji²⁷.

W podobnym kierunku zmierzają tezy stawiane przez Michaela Stephensa. Na łamach swojego blogu *Tame The Web: Libraries and Technology* stwierdził on, że Biblioteka 2.0 to zjawisko wykraczające swoim zasięgiem poza nowe technologie i planowanie nowoczesnych, kreatywnych usług bibliotecznych. To miejsce społeczne i emocjonalnego zaangażowania, centrum dla edukacji i zdobywania nowych doświadczeń. Wprowadzie pojawiają się tutaj wcześniej znane zadania biblioteki (np. jako instytucja, której pracownicy są nauczycielami i przewodnikami po świecie cyfrowych zasobów²⁸), to według badacza naczelną zasadą promującą to zjawisko powinno być poszukiwanie jak najlepszych możliwości funkcjonowania placówki bibliotecznej i sposobów komunikowania (kontaktu) z użytkownikiem proponując mu zarówno profesjonalnie tworzone, specjalistyczne zasoby informacyjne, ale także inne treści i usługi o bardziej społecznościowym charakterze. Wpływ nowych technologii na usługi biblioteczne może przybierać formę dwóch możliwych interakcji: pomiędzy pracownikami jednej lub wielu instytucji oraz bibliotekarzami i ich czytelnikami, jak również innymi użytkownikami Internetu. Celem głównym jest użyteczność i efektywność w wyszukiwaniu i tworzeniu zasobów²⁹.

Postrzeganie Library 2.0 jako technologicznej ewolucji usług informacyjno-bibliotecznych jest właściwe dla większości tez stawianych przez badaczy. Oprócz wcześniej wymienionych, poglądy takie prezentują także między innymi Thomas Brevik, Sarah Houghton czy Casey Bisson³⁰. W ostatnim przypadku, podobnie jak to ma miejsce w analizach M. Stephensa i M. Casey'a, Biblioteka 2.0 wykracza poza sferę nowych technologii. Jednak to wykraczanie Bisson rozumie nieco inaczej. „Chodzi o to, aby pozbierać cenne pomysły z zewnątrz i wykorzystać je w celu usprawnienia usług oraz dotarcia do nowych grup docelowych użytkowników. Jest to rodzaj nowej konstrukcji, w której zmiana stanowi ważny element wszystkich działań bibliotecznych. To właśnie w celu wypracowania nowego poziomu usług bibliotecznych wykorzystujemy nowoczesne technologie, w tym także technologie Web 2.0”³¹. Dla Bissona zjawisko Library 2.0 ma więcej wspólnego z tradycyjnym rozumieniem bibliotekarstwa, niż zastosowaniem nawet najnowocześniejszego oprogramowania. Technologie są tylko narzędziem, pomocnym we wprowadzaniu zmian, a Library 2.0 to sposób na ewolucję usług bibliotecznych tak, aby stanowiły one trafną odpowiedź na potrzeby użytkowników. Badacz widzi dwie możliwe drogi rozwoju księżnic. Pierwsza – opierająca się na starych zasadach, poszukująca spon-

²⁷ Tamże.

²⁸ Więcej na temat zadań nowoczesnych bibliotek można przeczytać w artykule A. Kanczak, K. Szołtysik: *Czy w bibliotece XXI wieku jest miejsce dla bibliotekarza?* [W:] *Biblioteki XXI wieku czy przetrwamy? Materiały konferencyjne*. Łódź 2006, s. 185-193.

²⁹ M. Stephens: *Update: Defining Library 2.0: Is it More than Technology?* [on-line]. [Dostęp: 26 lutego 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://tametheweb.com/2006/01/defining_library_2_0_is_it_m.html.

³⁰ Zob. *Library 2.0 Reading List...*

³¹ C. Bisson: *Library 2.0?* [on-line]. [Dostęp: 28 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://maisonbisson.com/blog/post/10957/library-20/>. Tłum. B. Jaskowska.

sorów, którzy wspomogą jej dalszą działalność oraz druga – stosująca nowe modele usług nawiązujących do powszechnie stosowanych przez użytkowników technologii³².

Wśród publikacji dotyczących implementowania elementów zjawiska Web 2.0 w bibliotekach warto także zwrócić uwagę na koncepcję Jassamyna Westa. Porównuje on Library 2.0 do systemu przechowywania, wyszukiwania i pozyskiwania informacji uzupełnionego dodatkowymi możliwościami, które pozwalają użytkownikom na większą niż to było do tej pory interakcję z personelem bibliotecznym. Istotą jest tutaj otwartość w odniesieniu do zasobów, możliwości ich współtworzenia oraz powszechność dostępu do elektronicznych treści³³. Funkcjonalność technologii to najważniejsza cecha tego zjawiska uwidoczniła w definicji przedstawionej przez Billa Drewa. Stwierdza on, że Biblioteka 2.0 to najlepszy jak dotąd sposób dostosowania nowych narzędzi do działalności bibliotecznej. To nie tylko zastąpienie starszych usług nowszymi, ale także ciągłe poszerzanie obszaru ich zastosowania, również poprzez wyszukiwanie i wprowadzanie kolejnych elementów do oferty bibliotecznej w celu jej przystosowania do potrzeb odbiorców³⁴. Janet L. Balas natomiast zwraca uwagę na fakt, że aktualnie funkcjonujemy w świecie wielkich wyzwań odnoszących się do rzeczywistości informacyjnej nowych mediów, która powinna mieć znaczący wpływ na motywacje i chęć działania osób pracujących w takich instytucjach jak biblioteki. Nowe technologie powinny być wykorzystywane w księżnicach nie w celu pokazania, że są one zgodne z „modą na nowoczesność”, ale raczej jako wartość dodana do już istniejących usług. Dostarczając je w oryginalnej i unikatowej formie, bibliotekarze mają szansę stać się rzeczywistymi przewodnikami w świecie informacji. Balas zwraca również uwagę na możliwości wykorzystania e-learningu w ramach działalności biblioteki drugiej generacji. Ze względu na to, że wiele treści zamieszczanych jest w ramach różnorodnych społecznościowych projektów, stanowią one istotne źródło informacji dla osób, które pragną poszerzyć swoją wiedzę na różnorodne tematy, w tym problemy dotyczące Library 2.0³⁵.

Jason Boog zauważa, że koncepcja Library 2.0 to sposób na przetrwanie bibliotek w świecie opartym na informacji pochodzącej z sieci i tworzonej przez samego użytkownika. Narzędzia należące do Web 2.0 są przy tym w stanie stać się elementami łączącymi wiedzę zgromadzoną przez bibliotekarzy z nowoczesnymi technologiami³⁶. Dość oryginalnie brzmią też tezy stawiane przez Luke’a Rosenberga. Według niego Biblioteka 2.0 to sposób na rozmowę z użytkownikiem, w której wiarygodność informacyjna, szeroka wiedza odnosząca się do danego tematu, biegłość w odniesieniu do technologii, efektywne wykorzystanie zgromadzonych kolekcji oraz ich prezentowanie za pośrednictwem nowych mediów to najbardziej istotne elementy. Celem pracowników księżnic powinno być zachęcanie zarówno osób wykonujących zawód bibliotekarza, jak i użytkowników do partycypacji w ramach funkcjonowania „biblioteki odczytu i zapisu” (termin stworzony na podobieństwo *read/write Web*) przy aktywnym wykorzystaniu wszystkich możliwych narzędzi (zarówno tych starszych, jak i należących do nowych, technologicznych sposobów prezentacji treści)³⁷.

³² Tamże.

³³ J. West: *Library 2.0* [on-line]. [Dostęp: 23 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.librarian.net/stax/1531/library-20/>.

³⁴ B. Drew: *Academic Libraries and Library 2.0* [on-line]. [Dostęp: 26 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://babyboomerlibrarian.blogspot.com/2005/11/academic-libraries-and-library-20.html>.

³⁵ Na podstawie J. L. Balas: *Learning about Library 2.0*. „Computers in Libraries” 2007, nr 1, s. 39-42.

³⁶ J. Boog: *Library 2.0 Movement Sees Benefits in Collaboration with Patrons* [on-line]. [Dostęp: 24 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.publish.com/c/a/Online-Media/Library-20-Movement-Sees-Benefits-in-Collaboration-with-Patrons/>.

³⁷ L. Rosenberg: *The Gordian Knot (blog)*. „Cites & Insights” 2006, vol. 6, nr 2, s. 21.

Nieco inaczej zjawisko to definiuje Jack Maness. Stwierdza on, że ograniczanie definicji Library 2.0 do usług odnoszących się do możliwości sieci internetowej, a nie do całokształtu funkcji bibliotecznych stwarza szansę na uniknięcie potencjalnych pomyłek i pozwala na dalsze definiowanie, rozwijanie i badanie tego zjawiska, jak również czyni je bardziej użytecznym w naukowym (specjalistycznym) dyskursie. Według Manessa „Biblioteka 2.0 – to wykorzystywanie interaktywnych, współtworzonych oraz multimedialnych technologii sieciowych do udostępniania w Internecie bibliotecznych zasobów i usług”³⁸. Badacz dodaje, że utożsamianie Library 2.0 z szeroko rozumianym bibliotekarstwem wykraczającym poza wykorzystywanie narzędzi 2.0 jest mile widziane, jednakże powinno być raczej określane i łączone z innymi terminami. Jakimi? Maness tego nie precyzuje.

Podobnie, w technologiczny sposób, zjawisko Biblioteki 2.0 było rozpatrywane przez polskich badaczy. A. Dudczak i B. Jaskowska zwrócili uwagę na możliwości wykorzystania narzędzi drugiej generacji w repozytoriach cyfrowych. Trafne wydaje się przy tym stwierdzenie, że różnorodne implementacje elementów zjawiska Library 2.0 mogą być podzielone na dwie grupy, które odnoszą się do działalności tradycyjnych bibliotek (fora dyskusyjne, RSS, e-mail itp.), jak również procesów digitalizacyjnych, tworzenia i rozwijania rozproszonej platformy bibliotek cyfrowych oraz umożliwienia użytkownikowi kreowania swojego własnego profilu, dodawania do niego ulubionych dokumentów czy tworzenia kolekcji³⁹.

Na potrzeby dalszej analizy zjawiska Biblioteki 2.0 przyjmijmy definicję podaną przez Michaela Cassey’a i Laurę Savastinuk, w której Library 2.0 utożsamiana jest z „modelem operacyjnym zachęcającym do nieustannego i zdecydowanego wprowadzania zmian w księżnicach przy jednoczesnym zapraszaniu ich użytkowników do partycypacji w tworzeniu zasobów i oferty bibliotecznej odnoszących się zarówno do wirtualnej, jak i fizycznej rzeczywistości. Istotą ewolucji wprowadzanych usług jest przy tym ciągła ocena w stosunku do ich możliwości i stopnia wykorzystania przez użytkowników. Biblioteka 2.0 to także próba dotarcia do potencjalnych odbiorców, nie korzystających do tej pory z jej oferty, jak również coraz lepsza obsługa informacyjna dotychczasowych klientów tej instytucji. Każda wprowadzona zmiana stanowi przy tym nową część systemu usług bibliotecznych oraz kolejny krok zbliżający bibliotekę do istoty tego zjawiska, czyli skoncentrowania wszelkiej działalności tej instytucji na użytkownika i jego centralnym miejscu w odniesieniu do zachodzących procesów bibliotecznych”⁴⁰. Wydaje się, że wyżej podana definicja, pomimo dość dużego stopnia ogólności, w najtrafniejszy sposób oddaje sens charakteryzowanego zjawiska. Odnosi się ona do modelu funkcjonowania instytucji bibliotecznej adaptującej nowe technologie oraz do możliwości wykorzystania wirtualnych usług w celu zaspokojenia informacyjnych potrzeb użytkowników. Jednak nie ogranicza się tylko i wyłącznie do sfery technologicznej, ale wskazuje także ewentualne możliwości aktywnego działania na polu rzeczywistego kontaktu z czytelnikiem. To swoista filozofia działalności, której celem z jednej strony jest efektywna współpraca z innymi bibliotekami i użytkownikami, a z drugiej wdrażanie praktycznych narzędzi i usług. Dla publiczności to właśnie atrakcyjne usługi wyznaczają sens istnienia biblioteki⁴¹. Jeśli będą przestarzałe i niemodyfikowane, użytkownicy przestaną z nich korzystać. W tym rozumieniu Biblioteka 2.0 to także instytucja wspierająca edukacyjny i kulturalny rozwój swoich czytelników.

³⁸ J. Maness: *Library 2.0 Theory...*

³⁹ B. Jaskowska, A. Dudczak: *Library 2.0...*, s. 360-361.

⁴⁰ M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0. Service...*

⁴¹ J. Wojciechowski: *Bibliotekarze – różne warianty ról*. [W:] *Dokument, książka i biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim*, pod. red. M. Skalskiej-Zlat i A. Żbikowskiej-Migoń. Wrocław 2008, s. 74.

ków. W ramach swojej organizacyjnej struktury wspiera ona tworzenie przez użytkowników wirtualnych i rzeczywistych społeczności zrzeszonych wokół konkretnych problemów czy tematów. Jest dla nich pomocna w selekcjonowaniu informacji i treści, ale także odpowiada na indywidualne potrzeby (np. pomoc w przygotowywaniu prac pisemnych, prezentacji multimedialnych, przekazów audialnych i audiowizualnych itp.). To instytucja, która nie rezygnuje z dotychczasowych form działalności (np. miejsce spotkań, dyskusji), takich jak udostępnianie tradycyjnego księgozbioru, ale dodatkowo proponuje możliwość skorzystania z dokumentów zapisanych na nośnikach elektronicznych i wskazuje ciekawe zasoby dostępne on-line. Biblioteka 2.0 to odpowiedź na rewolucję, która dokonuje się w odniesieniu do możliwości wykorzystania nowych technologii. Rewolucję, która dzisiaj nie ogranicza się tylko i wyłącznie do sposobów komunikowania użytkowników za pośrednictwem narzędzi należących do Web 2.0, ale także do tworzenia, edycji, wyszukiwania, szacowania wartości, organizowania oraz społecznościowego dzielenia się multimedialnymi treściami. Pomimo, że koncepcja Library 2.0 dotyczy także fizycznych działań biblioteki, istotą jest tutaj efektywne wykorzystanie przez bibliotekarzy nowych, interaktywnych technologii oraz integralny związek działalności tej instytucji ze środowiskiem sieciowym.

Ramy chronologiczne analizowanego zjawiska wyznaczyć można od 2003-2004 roku do dnia dzisiejszego. Data początkowa to okres globalnego upowszechnienia się narzędzi i technologii Web 2.0 (blogów, wiki, ale także AJAX) wśród użytkowników nowych mediów, czyli ich zaangażowania w tworzeniu treści dostępnych w światowej sieci oraz wpływu na kształt dzisiejszego Internetu. To także moment, kiedy pracownicy bibliotek zaczynają dostrzegać możliwości efektywnego wykorzystania narzędzi 2.0 w funkcjonowaniu tych instytucji⁴². Odbiorcami, ale i twórcami poszczególnych usług tworzonych w ramach sieci drugiej generacji są zarówno bibliotekarze wszystkich typów ksiąźnic, jak i czytelnicy (obecni i potencjalni).

2.2. ZMIANA JAKO PODSTAWA EWOLUCJI BIBLIOTEKI

2.2.1. GENEZA I PRZYCZYNY ZMIAN

Głównymi cechami nowych mediów są intuicyjność w posługiwaniu się poszczególnymi aplikacjami czy urządzeniami oraz łatwość i szybkość w dotarciu do poszukiwanych informacji. J. M. Zajęc trafnie więc zwraca uwagę, że sieć internetowa zmienia niemal każdy aspekt funkcjonowania jednostki we współczesnym społeczeństwie⁴³. Biblioteki powinny stanowić ważną część tych zmian, tak jak ich częścią zawsze byli czytelnicy tych instytucji. Bez urzeczywistnienia tego postulatu bezzasadne wydaje się twierdzenie o technologicznym zaawansowaniu ksiąźnic, ale także pełnym i profesjonalnym wykorzystaniu dostępnych zasobów informacyjnych.

⁴² Za przykład pierwszych aktywności w wykorzystaniu narzędzi Web 2.0 w bibliotece może nam posłużyć blog Michaela Stephensa *Tame the Web* założony już w kwietniu 2003 roku i wdrożenie przez niego w tym samym roku – w ramach bibliotecznej witryny WWW – agregatora aktualności RSS. Michael Stephens był też najprawdopodobniej pierwszym bibliotekarzem, który wykorzystał w ramach swojej pracy serwis Flickr.com w celu prezentacji zdjęć, na których uwidoczniono bieżące wydarzenia w ksiąźnicy. Zob. E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. XI.

Inny przykład posłużenia się narzędziem Web 2.0 przez pracownika biblioteki to stworzenie przez Helen Blowers bloga *Library Bytes*. Blog ten pojawił się w sieci w 2004 roku i jest rozwijany do dnia dzisiejszego. Zob. *Welcome to Blogosphere* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://librarybytes.com/archive/2004_08_01_archive.html.

⁴³ J. M. Zajęc, K. Krejtz: *Internet jako przedmiot badań psychologii społecznej*. „Psychologia Społeczna” 2007, nr 3-4, t. 2, s. 191-200.

Znamienne jest także specyficzne postrzeganie działalności bibliotecznej przez młodych ludzi, tak często przywoływane przez autorów różnego rodzaju publikacji. Przykładem jest książka Michaela E. Casey'a i Laurry C. Savastinuk *Library 2.0. A guide Participatory Library Service*. Wymienieni badacze, osoby nadzorujące funkcjonowanie dużej księżnicy Gwinnett County Public Library w USA, zauważają, że czytelnicy tracą zainteresowanie usługami biblioteki, a instytucje te nie potrafią zapewnić im tego, czego oni najczęściej oczekują. Nie są też zazwyczaj miejscami pierwszego kontaktu w sytuacji, kiedy ich klienci poszukują informacji na danym temat. Krótko mówiąc, są na dobrej drodze, aby użytkownicy, szczególnie ci młodzi, coraz częściej rezygnowali z ich usług informacyjnych, przenosząc jednocześnie swoje poszukiwania informacji do światowej sieci internetowej⁴⁴. Z drugiej strony ciekawy wydaje się głos Agnieszki Koszowskiej, która przywołuje raport OCLC *Perceptions of Libraries and Information Resources* opracowany na podstawie badań przeprowadzonych w Australii, Kanadzie, Indiach, Singapurze, Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych. W tym przypadku biblioteki to miejsca głównie utożsamiane z wypożyczaniem książek, a nie nowoczesnymi usługami informacyjnymi czy wykorzystaniem nowych technologii w ich prezentowaniu. Ciekawostką jest fakt, że przyczyna takiej sytuacji nie leży w braku wiedzy na temat informatycznych narzędzi i możliwości ich wykorzystania, ale w utrwalonym wśród użytkowników poglądzie, że najważniejszą (czasem nawet jedyną) znaną przez nich usługą biblioteczną jest możliwość skorzystania z tradycyjnego księgozbioru⁴⁵.

Powyższe głosy wydają się zbyt upraszczać problem sposobu postrzegania księżnic przez młodych ludzi. Jednak należy zgodzić się z tezą, że trafnie diagnozują one trudności, z którymi już niedługo możemy mieć do czynienia. Biblioteki powinny poszerzać zakres swoich usług, wychodzić poza tradycyjne funkcje udostępniania zbiorów, a także w większym stopniu uwzględniać nowe typy dokumentów i nowoczesne formy ich udostępniania⁴⁶. Ważne jest również zastanowienie się, w jaki sposób dostępne możliwości technologiczne mogą być przydatne w pracy bibliotekarzy. Słuszny wydaje się także głos M. Drzewieckiego powołującego się na angielskiego teoretyka informacji Davida Nicholasa, że „rola biblioteki w środowisku musi być aktywna wobec społeczności, która nie zawsze uzewnętrznia swoje potrzeby”⁴⁷. Pracownicy bibliotek są zmuszeni pogodzić się z koniecznością podnoszenia swoich informatycznych i technologicznych kompetencji, rozwijania umiejętności wyszukiwania oraz tworzenia informacji (nie tylko w postaci źródeł bibliograficznych czy opracowań zasobów, ale również metadanych⁴⁸, multimedialnych dokumentów, treści będących częścią projektów społecznościowych), co w dużym stopniu może pomóc zacieśnić stosunki pomiędzy nimi i użytkownikami.

Termin „zmiana” to chyba najczęściej pojawiające się słowo w publikacjach na temat bibliotek drugiej generacji. W zależności od sytuacji jest też uważane za synonim „innowacji” bądź „transformacji”, a czasem utożsamiane z „ewolucją społeczną” lub „dynamiką organizacyjną”. Jednak odwoływanie się do tego rodzaju sformułowań nie zawsze jest zasadne.

⁴⁴ M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0...*, s. XXIV.

⁴⁵ A. Koszowska: *Biblioteka 2.0 – partycypacyjny model usług bibliotecznych* [recenzja] [on-line]. [Dostęp: 24 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=76>. Zob. także K. Wolff: *Spółeczny zasięg bibliotek w Polsce. Potrzeby i oczekiwania użytkowników*. [W:] *Nowoczesna biblioteka. Materiały z ogólnopolskiej, przedjazdowej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Konstancin-Jeziorna, 29-30 maja 2009 r.*, pod red. M. Drzewieckiego. Warszawa 2009, s. 49.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ M. Drzewiecki: *Udział bibliotek publicznych w rozwoju społecznym*. „Bibliotekarz” 2008, nr 10, s. 8.

⁴⁸ Zob. J. Wojciechowski: *Bibliotekarze – różne warianty ról...*, s. 76.

Jeśli chcemy dane zjawisko scharakteryzować jako „zmianę”, musi ono być percypowane (postrzeżone), empiryczne i w pewnym stopniu planowe (sterowalne)⁴⁹.

Pomimo dość dużej liczby definicji terminu „zmiana” w wydawnictwach encyklopedycznych, słownikach czy publikacjach poświęconych zarządzaniu w organizacji, daje się zauważyć niedostatek odpowiedniej terminologii w literaturze fachowej z zakresu nauki o informacji⁵⁰. Jednym z niewielu przykładów próby wyjaśnienia tego zjawiska jest definicja stworzona przez M. Wojciechowską, w której zmiana jest rozumiana „jako proces (samorzutny lub celowy), zachodzący w bibliotece lub jej otoczeniu, w wyniku którego dochodzi do modyfikacji samej biblioteki lub jej części. Innowacja zaś to celowo wprowadzona zmiana, podnosząca efektywność pracy biblioteki”⁵¹. W celu lepszego zrozumienia na czym polegają zmiany i innowacje w instytucjach usługowych typu non-profit, a takimi są biblioteki⁵², niezbędne wydaje się odwołanie do publikacji dotyczących organizacji i zarządzania w placówkach bibliotecznych. Termin „organizacja” w tym przypadku rozumiem jako strukturę, konstrukcję, złożony, celowy i podporządkowany realizacji wytyczonych zamierzeń układ elementów, w którym każdy składnik ma swoje ściśle wyznaczone miejsce oraz rejestr powinności do tego miejsca przypisanych⁵³. W odniesieniu do sfery działalności bibliotek, organizacja w ujęciu czynnościowym może oznaczać opis procesów zachodzących w ramach tej instytucji (np. gromadzenie, opracowanie, udostępnianie itd.). W ujęciu rzeczowym natomiast, podstawą charakterystyki są jednostki organizacyjne: działy lub wydziały, oddziały, sekcje i filie⁵⁴.

Biblioteki, niezależnie od typu, nie są układem autonomicznym⁵⁵. Funkcjonują w określonym środowisku, wchodzą w interakcje i współzależności z otoczeniem społecznym i komunikacyjnym⁵⁶, ale także są uzależnione od zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań, które w wielu sytuacjach decydują o konieczności wprowadzania zmian w ich organizacji. Dlatego słuszne wydaje się stwierdzenie J. Wojciechowskiego, że „skoro zmienia się otoczenie – a zmiany są mnogie i znaczne – to musi też zmieniać się biblioteka. Inaczej nie pofunkcjonuje”⁵⁷. Przywołany cytat dotyczy również roli, jaką mają do spełnienia bibliotekarze. To oni byli i z pewnością jeszcze długo będą główną siłą napędową ewolucji zachodzących w instytucjach bibliotecznych.

Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione wcześniej aspekty narzuca się stwierdzenie, że zmiany w bibliotece mogą przybierać formę strategiczną (długoterminową): planowych, kompleksowych, przewidywalnych i istotnych dla tworzenia przewagi konkurencyjnej nad innymi instytucjami. Mogą też mieć charakter nieplanowany (losowy), niezamierzony i nieprze-

⁴⁹ E. Mastłyk-Musiał: *Organizacje w ruchu: strategie zarządzania zmianami*. Kraków 2003, s. 29-30. Zob. także S. Sokołowska: *Organizacja i zarządzanie. Ujęcie teoretyczne*. Opole 2000, s. 167-169.

⁵⁰ Naukę o informacji za T. Saracevicem rozumiem jako „dziedzinę badań naukowych i działalności profesjonalnej zogniskowanych na problemie efektywnego komunikowania wiedzy i zapisów wiedzy między ludźmi w kontekście społecznych, instytucjonalnych lub indywidualnych potrzeb informacyjnych i wykorzystywania informacji. Rozwiązania tego problemu zapewnić powinno możliwie najskuteczniejsze wykorzystanie nowoczesnej technologii informacyjnej”. T. Saracevic: *Information Science: Origin, Evolution and Relations*. Za: B. Sosińska-Kalata: *Czym jest dzisiaj nauka o informacji?* [W:] *Spółczesność informacyjna i jej technologie*, pod. red. B. Sosińskiej-Kalaty, K. Materskiej i W. Glińskiego. Warszawa 2004, s. 11.

⁵¹ M. Wojciechowska: *Zarządzanie zmianami w bibliotece*. Warszawa 2006, s. 33-34.

⁵² Tamże, s. 13; zob. także J. Wojciechowski: *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*. Warszawa, Kraków 1998, s. 24.

⁵³ J. Wojciechowski: *Organizacja...*, s. 16-17.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ J. Wojciechowski: *Bibliotekarze – różne warianty ról*. [W:] *Dokument, książka, biblioteka...*, s. 63.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ Tamże.

widny i w sposób nieintencjonalny wzmacniać daną organizację⁵⁸. Biblioteki są zmuszone sprostać różnym rodzajom zmian, również tym, których przyczyną są czynniki zewnętrzne niezależne od funkcjonowania poszczególnych placówek (np. ewolucja technologii, nowe trendy tworzenia, gromadzenia i rozpowszechniania informacji), jak również poszukiwać najlepszych rozwiązań w prezentowaniu swojej oferty i usług. Warto też zaznaczyć, że usługowy charakter struktury organizacyjnej biblioteki jest zorientowany w dwojaki sposób – na użytkownika i zbiory. Analiza efektów działalności poszczególnych placówek może w tym przypadku być przeprowadzona w dwojaki sposób: satysfakcji użytkownika, co się z tym łączy, dążenia do maksymalnego wykorzystania zbiorów, a z drugiej strony – satysfakcji pracownika instytucji, bibliotekarza⁵⁹.

W trakcie obserwacji przeobrażeń jakim ulegają księżnice, widoczne są transformacje odnoszące się zarówno do charakteru działalności poszczególnych typów placówek, wykorzystywanych technologii, ale także proponowanych usług i ich wpływu na przyzwyczajenia oraz możliwości współtworzenia treści przez odbiorców (np. tagów, komentowanie postów na bibliotecznych blogach, udział w nagrywaniu podcastów itp.). Bezdyskusyjny wydaje się fakt, że wymienione powyżej przykłady to tylko niewielki ułamek możliwych propozycji dla użytkowników, które mogą w praktyczny sposób pomóc w budowaniu społecznego zrozumienia miejsca bibliotek w nowoczesnym społeczeństwie. Nie bez znaczenia jest tutaj także edukacja społeczności lokalnych w odniesieniu do roli, jaką w erze organizowania kapitału intelektualnego odgrywa dostęp do informacji⁶⁰. Dlatego słuszne wydaje się stwierdzenie Mai Wojciechowskiej, że głównym zadaniem bibliotek jest świadczenie usług wysokiej jakości na rzecz otoczenia, tj. użytkowników tych placówek. „Podnoszenie skuteczności i efektywności bibliotek może mieć znaczący wpływ na kształtowanie otoczenia, w którym funkcjonują. Ponadto pozwala ono na poprawianie sprawności ich działania i lepsze realizowanie celów, zadań oraz funkcji społecznych”⁶¹. Skuteczne działania bibliotek to takie, które prowadzą do celu jako zamierzonego zdarzenia⁶². Cechą zbliżoną do skuteczności jest dokładność procesów, czynności oraz rezultatów tych czynności⁶³. Efektywność natomiast, za Mirosławem Górnym i M. Wojciechowską, rozumiem jako stopień realizacji celów, zaspokojenia potrzeb i zadowolenia użytkowników, jakość usług („informatywność”, czyli zdolność źródła do dostarczenia informacji), możliwości realizacji potrzeb użytkowników i oczekiwań właściciela biblioteki, zdobywania potrzebnych dla jej dalszego działania zasobów, zdolność osiągnięcia równo-

⁵⁸ E. Mastyk-Musiał: *Organizacje w ruchu*. Kraków 2003, s. 36.

⁵⁹ J. Grzymała, M. Ziótek: *Bibliotekarz w miejscu pracy – wybrane aspekty organizacji i zarządzania w bibliotece*. [W:] *Profesjonalna biblioteka*, pod red. Z. Gruszki. Łódź 2009, s. 23.

⁶⁰ Kapitał intelektualny to „ukryte” aktywa przedsiębiorstwa, które nie są w pełni ujęte w sprawozdawczości bilansowej firmy, a które obejmują zarówno to, co tkwi w głowach członków organizacji, jak i to, co pozostaje w przedsiębiorstwie, gdy oni je opuszczają. Obejmuje on zarówno połączoną wiedzę, umiejętności, zdolności i innowacyjność poszczególnych pracowników przedsiębiorstwa do sprawnego wykonywania zadań oraz wartości przedsiębiorstwa, kulturę organizacyjną i filozofię, jak i wszystko, co jest zdolnością przedsiębiorstwa i wspiera produktywność pracowników w postaci sprzętu komputerowego, organizowania baz danych, struktur organizacyjnych, patentów i znaków handlowych. Oczywiście nie każda wiedza jest kapitałem intelektualnym. Podstawą kapitału intelektualnego jest wiedza użyteczna dla firmy. Nabiera ona cech kapitału dopiero wtedy, gdy można ją przetworzyć i wykorzystać dla dobra firmy. Za: A. Sopińska, P. Wachowiak: *Jak mierzyć kapitał intelektualny w przedsiębiorstwie?* [on-line]. [Dostęp: 17 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-mentor.edu.pl/artukul_v2.php?numer=4&id=51; zob. także D. Dziuba: *Koncepcja kapitału informacyjnego*. [W:] *Kierunki i priorytety rozwoju informacji naukowej w kontekście budowania społeczeństwa wiedzy*. Katowice 2006, s. 13-18.

⁶¹ M. Wojciechowska: dz. cyt., s. 13.

⁶² *Słownik terminologiczny informacji naukowej*, pod red. M. Dembowskiej. Wrocław 1979, s. 106.

⁶³ J. Wojciechowski: *Organizacja...*, s. 31.

wagi i stabilności oraz stopień, w jakim klienci, decydenci czy administratorzy systemu są zadowoleni z usług systemu⁶⁴.

Istotą koncepcji Library 2.0 jest to, że zmiany występują na wielu poziomach funkcjonowania bibliotek. Zjawisko wprowadzania innowacji to dziś nieodłączny składnik funkcjonowania tych placówek. Zdarza się, że sam termin „zmiana” utożsamiany jest z synonimem współczesnego bibliotekarstwa. Bożena Jaskowska w odniesieniu do księżniczek wyższych sformułowała tezę, że „dzięki umiejętnemu dostosowywaniu się placówki do zmiennego otoczenia oraz dzięki inicjowaniu i wprowadzaniu zmian do działalności informacyjno-bibliotecznej, biblioteka akademicka będzie nadal pozostawała w centrum życia naukowego, kulturowego i społecznego”⁶⁵. Przytoczony cytat można również odnieść do działalności innych typów bibliotek. W każdej z nich efektywne wprowadzanie zmian może mieć związek z odpowiedzią na potrzeby społeczności użytkowników czy odbiorców usług. Inny będzie jedynie stopień intensywności wprowadzanych innowacji w odniesieniu do konkretnych celów, zastosowania technologii, roli jaką w organizacji ma sprawować czytelnik.

Zmiany towarzyszyły bibliotekom od zawsze. Pomimo, że w większości przypadków placówki te utożsamiane są z instytucjami konserwatywnymi, słabo podatnymi na innowacje, to potrzeby i oczekiwania klientów niejednokrotnie stawały się najważniejszym czynnikiem ich ewolucji. J. Wojciechowski w pracy *Marketing w bibliotece* wydanej w 1993 roku podkreślił, że najbardziej oczywistą przyczyną zmian w księżniczkach „bywa zazwyczaj niesprawność, nikła skuteczność dotychczasowych form działania, kiedy trzeba szukać innych, efektywniejszych sposobów postępowania, a więc nowych reguł i rozwiązań organizacyjnych”⁶⁶.

2.2.2. TYPOLOGIA ZMIAN

Istnieje wiele charakterystyk i typologii zmian. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest między innymi różnorodność wprowadzanych innowacji czy źródło (impuls) danej zmiany⁶⁷. Kompleksowego zestawienia dokonała Stanisława Sokołowska, która podała następujące kryteria wyróżnienia poszczególnych typów zmian:

- kryterium przewidywalności zmian (zmiany: planowane i dostosowawcze),
- kryterium głębokości zmian (zmiany: powierzchowne i głębokie),
- kryterium szybkości zmian (zmiany: długotrwałe i krótkotrwałe),
- kryterium sposobu zmian (zmiany: narzucone i uzgodnione),
- kryterium podziału ze względu na fazy ruchu organizacyjnego (zmiany związane z identyfikacją organizacji z otoczeniem; zmiany w sposobach koordynacji działań umożliwiające dostosowanie struktur do życia organizacji; zmiany w sposobach kontroli zachowań, a także właściwościach odzwierciedlających układy władzy i interesy dominujących koalicji),
- kryterium podziału zmian według ich oddziaływania na otoczenie (zmiany: psychologiczne, kulturalne, polityczne, ekonomiczne, technologiczne)⁶⁸.

⁶⁴ M. Górny: *Ocena efektywności udostępniania informacji w bibliotekach naukowych*. Poznań 1999, s. 206. Szerzej na temat efektywności i skuteczności bibliotek pisała M. Wojciechowska w pracy *Zarządzanie zmianami...*, s. 13-30. Zob. także M. Górny: *Dlaczego oceny efektywności są mało efektywne?* [W:] *Dokument, książka i biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim*, pod red. M. Skalskiej-Zlat i A. Żbikowskiej-Migoń. Wrocław 2008, s. 47-61.

⁶⁵ B. Jaskowska: *Kultura organizacyjna służb informacyjnych bibliotek akademickich – na przykładzie uczelni ekonomicznych* [on-line]. Warszawa 2007, s. 38. [Dostęp: 5 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/doccontent?id=1183&from=FBC>.

⁶⁶ J. Wojciechowski: *Marketing w bibliotece*. Warszawa 1993, s. 127.

⁶⁷ W. Małyk-Musiał: *Organizacje w ruchu...*, s. 42.

⁶⁸ S. Sokołowska: dz. cyt., s. 169-172.

Podobnie szczegółową typologię, ale odnoszącą się do zmian zachodzących w bibliotece i jej otoczeniu, przedstawiła M. Wojciechowska⁶⁹. Również w tym przypadku mamy do czynienia z praktycznie każdym elementem należącym do systemu, jakim jest instytucja biblioteczna (pracownicy i użytkownicy, baza materialno-technologiczna, zasoby informacyjno-biblioteczne – również w ujęciu funkcjonalnym). Zdarza się, że opisywana przez badaczkę zmiana należąca do jednego podsystemu wywołuje konieczność transformacji innego⁷⁰. Niektóre z wymienionych typów zmian mogą być także tożsame z problemami dotyczącymi wprowadzania innowacji w bibliotece drugiej generacji (np. kryterium podziału: ze względu na charakter zmian, sposób ich przeprowadzenia, zasięg, przedmiot, źródło, stopień złożoności zmian czy strukturę), jednakże z powodu swoistej nieszablonowości zjawiska Library 2.0, w książce została przyjęta typologia, według której ze względu na strategiczną perspektywę i charakter wprowadzanych zmian, możemy je podzielić na trzy zasadnicze grupy:

- zmiany organizacyjne (skierowane na ludzi, tj. pracowników biblioteki, zmiany struktury, podziału pracy, decentralizacji podejmowania decyzji, ale także dotyczące aspektu promowania i udostępniania zasobów informacyjnych⁷¹),
- zmiany technologiczne (odnoszące się do informatycznych standardów i narzędzi, generowania, gromadzenia, przetwarzania, organizowania, udostępniania informacji i treści, obejmują metody działania, procedury, sprzęt, oprogramowanie, możliwość korzystania przez użytkowników z urządzeń mobilnych w budynku biblioteki, kwalifikacje i kompetencje pracowników)⁷²,
- zmiany odnoszące się do możliwości działań użytkownika w otwartym systemie biblioteki i jego wpływu na działalność informacyjno-biblioteczną⁷³.

Zaproponowana typologia zmian jest podstawą analizy instytucji bibliotecznej, której działania zmierzają w kierunku zaproponowania swoim użytkownikom interaktywnych usług, w dużej mierze będących odpowiedzią na ich informacyjno-technologiczne potrzeby. Library 2.0 to nie tylko magazyn z książkami czy informacjami, ale także ośrodek kulturalno-naukowy, w którym występują razem takie działania, jak dokonywanie zmian i łączenie nowych mediów z profesjonalizmem i inwencją twórczą⁷⁴. Przy czym impulsem dla wielu wprowadzanych innowacji jest środowisko użytkowników biblioteki, jej zewnętrzne otoczenie. To instytucja, dla której obce jest bierne obserwowanie rewolucji czy „przewrotu on-line”⁷⁵ dokonującego się na naszych oczach, ale aktywnie współtworząca zasoby światowej sieci. Biblioteka 2.0 to ośrodek kulturalny, gdzie zainteresowana osoba uczy się, odpoczywa, nawiązuje kontakty i tworzy treści elektroniczne wraz z innymi aktywnymi użytkownikami oraz bibliotekarzami. Fundamentem jej działania jest ciągłe wprowadzanie zmian korzystając jednocześnie z doświadczeń innych instytucji informacji, ale też przedsięwzięć komercyjnych – najczęściej

⁶⁹ M. Wojciechowska: dz. cyt., s. 36-49.

⁷⁰ B. Jaskowska: *Kultura organizacyjna służb informacyjnych...*, s. 39.

⁷¹ Aspekt promocji i udostępniania zasobów bibliotecznych został przedstawiony w rozdziale IV w kontekście wykorzystania poszczególnych narzędzi Web 2.0 w praktyce bibliotekarskiej.

⁷² Podobną zmianę wymienia M. Wojciechowska w odniesieniu do kryterium podziału ze względu na przedmiot zmian, czyli na temat i treść. Zob. M. Wojciechowska: dz. cyt., s. 40.

⁷³ Otwarty system za J. Wojciechowskim rozumiem jako system, który oprócz wejścia, wyjścia oraz cyklu procesów wewnętrznych i transformacji, obejmuje również elementy otoczenia. Zob. J. Wojciechowski: *Organizacja i zarządzanie...*, s. 27.

⁷⁴ A. Wojciechowicz: *Biblioteka moich marzeń*. „Bibliotekarz” 2009, nr 5, s. 21.

⁷⁵ Przewrót (rewolucja) on-line – termin ten został użyty w artykule M. Paszkowskiego i oddaje sens przemian informatycznych, których jesteśmy świadkami. Autor porównuje te przemiany do przewrotu kopernikańskiego. Zob. M. Paszkowski: *Czy biblioteki utoną w sieci?* „Bibliotekarz” 2005, nr 5, s. 16.

odmiennych od działalności informacyjno-bibliotecznej. Główny cel to poszerzenie oferty o nowe, interaktywne usługi, które w dużym stopniu mogą świadczyć o tym, że mówi się o niej „biblioteka jutra”.

Warto zaznaczyć, że również zagraniczni badacze źródło zmian widzą w różnorodnych transformacjach odnoszących się zarówno do wewnętrznej organizacji biblioteki, jej oferty, ale także działalności instytucji funkcjonujących poza sferą usług informacyjnych. Dostrzegalne są także bariery, które w znaczący sposób ograniczają technologiczne (i nie tylko) możliwości ewolucji książnic. M. Casey zwraca uwagę, że przyczyną wszelkich dyskusji dotyczących zjawiska Library 2.0 jest obawa o przyszłość bibliotek. „Klienci tych instytucji domagają się różnorodności i różnorodności w prezentowaniu dokumentów oraz usług bibliotecznych. Niestety, bibliotekarze nie dysponują wystarczającymi funduszami, co w dużym stopniu ogranicza ich możliwości reagowania na te potrzeby. Z drugiej strony, nie ma szansy na powstrzymanie procesu technologicznych zmian, jak również zmieniających się przyzwyczajień użytkowników. Zmiany to wymóg naszych czasów”⁷⁶. Na pytanie czym one są i dlaczego odgrywają decydującą rolę w działalności bibliotecznej, M. Casey odpowiada: „sedno podawanych przeze mnie argumentów tkwi w powiększaniu bazy użytkowników bibliotek poprzez rozsądne wdrożenia elastycznych usług, implementowanie nowych technologii oraz pomysłów pochodzących z zewnątrz, niekoniecznie od osób wchodzących w skład środowiska bibliotekarskiego”⁷⁷. Dlatego obejmują one, według badacza, całość działań przeprowadzanych w bibliotece – organizacyjne procedury, hierarchię instytucji, filozofię gromadzenia zbiorów, podnoszenie standardu usług, rolę jaką w tej instytucji odgrywa użytkownik (ang. *user-centered change*), jak również wspólne (wraz z bibliotekarzem) prezentowanie treści za pośrednictwem elektronicznych środków przekazu, takich jak OPAC czy innych usług on-line⁷⁸.

2.2.3. KOMPLEKSOWOŚĆ WPROWADZANYCH ZMIAN

Biblioteka to z natury rzeczy miejsce aktywności i twórczości. Nowe media i poszczególne elementy zjawiska Web 2.0 doskonale pomagają utrzymać jej ten status. Wprowadzanie technologicznych i organizacyjnych zmian wydaje się dzisiaj być koniecznym warunkiem jej rozwoju. Jest to związane z jednej strony z szybkością przeobrażania się sposobów przekazywania informacji, a z drugiej z wykorzystaniem przez użytkowników nowych technologii w życiu codziennym. Oczywiście nie powinno się mówić o rewolucji, ale raczej ewolucji w kierunku instytucji przystającej do dzisiejszej rzeczywistości informacyjnej. Warto też zwrócić uwagę na tradycyjną rolę biblioteki jako miejsca spotkań (centrum prelekcji naukowych, dyskusji, prezentacji ciekawych zjawisk dotyczących świata kultury i nauki itp.), która w odniesieniu do multimedialności może być poszerzona o swoisty aspekt wirtualności i dodatkowe możliwości komunikacji z czytelnikiem (np. wirtualny świat Second Life, wideokonferencje, komunikatory internetowe, serwisy typu wiki czy mikroblogging). Niezmienna zostaje także przewodnia powinność każdej książnicy – mediacja pomiędzy ofertą komunikacyjną a społeczeństwem, jak również rejestr zadań poszczególnych instytucji bibliotecznych (informacyjne, edukacyjne, przysposabiające, intelektualne, rozrywkowe, substytutywne, integracyjne, wychowawcze)⁷⁹.

⁷⁶ M. E. Casey: *Change* [on-line]. [Dostęp: 26 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.library-crunch.com/2005/12/>.

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0 A Guide...*, s. 6. Zob. także *Where Do We Begin...*

⁷⁹ J. Wojciechowski: *Biblioteczna wartość naddana*. Kraków 2006, s. 35-37.

Czy więc polskie biblioteki borykające się często z problemami finansowymi są w stanie skutecznie i aktywnie współuczestniczyć w informacyjnej rzeczywistości swoich użytkowników, w której nowe technologie odgrywają najważniejszą rolę? Czy jedynym rozwiązaniem jest tutaj pomoc finansowa zewnętrznych organizacji? Czy wdrożenie nowych narzędzi i usług jest nierozzerwalnie związane z ponoszeniem dużych nakładów pieniężnych? Czy istnieją sposoby, aby zaistnieć w masowej wyobraźni odbiorców informacji i czytelników jako instytucja nowoczesna i oswojona z informatycznymi technologiami, które są powszechnie akceptowane przez użytkowników? Czy biblioteka drugiej generacji może stać się modelem przyszłego bibliotekarstwa dla ludzi młodych, tak świetnie radzących sobie z technologią informatyczną i czy ta „net generacja” zajmie w całości obszar przyszłego bibliotekarstwa?⁸⁰ A patrząc na ten problem z perspektywy badaczy środowiska informacyjnego oraz samych bibliotek, w jaki sposób zmienić sposób postrzegania funkcjonowania tych instytucji, wyrażonego w słowach J. Wojciechowskiego, który w jednej ze swoich publikacji na temat działalności i wizerunku księżnic we współczesnym świecie stwierdził, że „daliśmy się utopić w stereotypie zawodu jak w szambie i z tego narodziła się fatalna praktyka komunikacyjna – nie potrafimy rozmawiać z innymi. Z organizatorami, z użytkownikami oraz z otoczeniem postronnym. Żółć wyływa z nas nawet tam, gdzie nas lubią, chwala i cenią”?⁸¹ Równie znaczące wydają się pytania zadane przez J. Woźniak-Kasperek odnoszące się do rezerwy z jaką bibliotekarze podchodzą do zjawiska Web 2.0: „dlaczego próby wykorzystania narzędzi Web 2.0 w działalności bibliotecznej przez wielu bibliologów i bibliotekarzy uznawane są za zamach na kulturę nauki i wiedzy? Czy naprawdę tyle nam grozi z tej strony, czy też kieruje nami strach przed nieznanym?”⁸² Pytania te nawiązują do praktycznych zagadnień dotyczących problemów funkcjonowania różnego typu księżnic. Chcąc na nie w pełni odpowiedzieć, niezbędne wydaje się przeprowadzenie analizy wprowadzanych w bibliotekach zmian oraz przywołanie głosów pochodzących od osób zajmujących się w swoich badaniach problematyką Library 2.0, jak również przykładów dotyczących efektywnego wykorzystania nowych mediów w księżnicach, transformacji informacyjnych usług oraz samej organizacji placówek bibliotecznych.

2.3. ZMIANY ORGANIZACYJNE

Konieczność wprowadzania zmian odnoszących się do struktury organizacji biblioteki⁸³ to element, który wielokrotnie pojawia się w tezach stawianych przez różnych badaczy analizujących zjawisko biblioteki drugiej generacji. Co więcej, nie mówi się o rewolucji w funkcjonowaniu placówki, ale raczej o osobliwej ewolucji niektórych agend i sposobów realizowa-

⁸⁰ Pytanie to pojawiło się w publikacji M. Drzewieckiego: *Udział bibliotek publicznych w rozwoju społecznym* „Bibliotekarz” 2008, nr 10, s. 10.

⁸¹ J. Wojciechowski: *Trwałość nietrwałości*. „Bibliotekarz” 2008, nr 10, s. 3.

⁸² J. Woźniak-Kasperek: *Problemy nauki i praktyki...*, s. 19.

⁸³ Strukturę organizacji rozumiem jako swoisty układ odpowiednio dopasowanych, funkcjonalnie powiązanych i wzajemnie na siebie oddziałujących elementów składowych organizacji, który dzięki dobrze określonym zasadom współdziałania i współpracy poszczególnych jego części jest zdolny, jako całość, osiągać wyznaczone cele oraz trwać i rozwijać się. Strukturę organizacji określają wielkość, jakość oraz swoistość zasobów ludzkich, kapitałowych, rzeczowych i informacyjnych. (J. Borowski i in.: *Człowiek w organizacji. Podręczny słownik psychologii zarządzania i dziedzin pokrewnych*. Warszawa 2001, s. 131). Struktura organizacyjna biblioteki ma charakter funkcjonalny, to znaczy, że stanowi odbicie głównych procesów i grup czynności, według których dokonuje się wyodrębnienie agend. Czynności te to: gromadzenie, opracowanie, przechowywanie, a także kierowanie, administrowanie i prace instrukcyjno-metodyczne (procesy zaplecza) oraz udostępnianie, informowanie i promocja (procesy wewnętrzne). Za: J. Wojciechowski: *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach...*, s. 27.

nia poszczególnych zadań. Wewnętrzna reorganizacja to jeden z najważniejszych postulatów stawianych przez Johna Blyberga. W artykule *11 Reasons Why Library 2.0 Exists and Matters* zwraca on uwagę, że koncepcja Library 2.0 rzuca wyzwanie tradycyjnej organizacji biblioteki na prawie każdym poziomie jej funkcjonowania. Reorganizacja polegać ma przy tym na większym niż to było dotychczas wyeksponowaniu możliwości działów (ich integracji), które mają znaczący wpływ na rozwój biblioteki (np. poprzez przesunięcie większej puli środków pieniężnych na działalność oddziałów bazujących na wykorzystaniu nowoczesnych technologii – ang. *IT Department*). Według badacza, to właśnie te organizacyjne komórki w największym stopniu odpowiadają za postrzeganie instytucji bibliotecznych przez użytkowników. Dlatego też ich pracownicy powinni mieć znaczący udział w procesie podejmowania decyzji, ale także wpływ na możliwości współpracy z innymi, działającymi poza sferą biblioteczną, instytucjami⁸⁴. Odnosząc się jednak do istoty analizowanego w rozdziale problemu, w zaprezentowanej przez badacza koncepcji, poza ogólnymi тезami, trudno jest znaleźć bardziej szczegółowe wytłumaczenie, na czym ta reorganizacja miałaby polegać. Oczywiście znaczenie roli oddziałów odpowiadających za automatyzację procesów bibliotecznych czy ranga rozwijania przez nie usług udostępnianych za pośrednictwem nowych mediów nie podlegają dyskusji. Jednak patrząc na ten problem z drugiej strony, tworzenie (integrowanie) wyspecjalizowanych agend zajmujących się wyłącznie nowymi technologiami tylko wtedy ma sens, jeśli nie prowadzi do zbytnej ich odrębności w stosunku do całej struktury instytucji (innych komórek organizacyjnych biblioteki). W przeciwnym razie zamiast poprawy w relacjach pomiędzy pracownikami, może dojść do swoistego kryzysu i uformowania się nienaturalnej hierarchii w odniesieniu do stanowisk pracy, funkcji i zadań poszczególnych agend bibliotecznych⁸⁵.

Nieco inaczej prezentują się argumenty podawane przez P. Bradley'a. Według niego, niemożliwością jest, aby każdy z pracowników biblioteki był częścią organizacyjnych zmian oraz zagorzałym entuzjastą ciągłego wprowadzania technologicznych innowacji w jej funkcjonowaniu. Swoistą naiwnością jest także oczekiwanie od współpracowników aby wyszukiwali, a gdy już znajdą, wdrażali każde nowoczesne rozwiązanie informatyczne w celu oferowania lepszych usług bibliotecznych. Każdy z nich ma swoje własne zadania wynikające ze służbowych obowiązków, co w dużym stopniu utrudnia zajmowanie się dodatkowymi czynnościami⁸⁶. Z drugiej jednak strony, w przypadku wdrażania nowej usługi, Bradley postuluje wcześniejsze przeprowadzanie rozmów na ten temat z innymi bibliotekarzami. Celem tych konwersacji jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie czy personel placówki jest gotowy (chęci, umiejętności) na wprowadzenie danej innowacji do oferty usług informacyjno-bibliotecznych. Przy czym, korzystanie przez bibliotekarzy z aplikacji i serwisów należących do zjawiska Web 2.0 wcale nie musi być związane z reorganizacją placówki. Narzędzia te są utożsamiane przez badacza z nowymi możliwościami w prezentowaniu oferty bibliotecznej oraz dostosowywaniem działalności księżnic do informacyjnej rzeczywistości użytkowników. Wykorzystanie nowych mediów w oferowaniu nowoczesnych usług nie ma przy tym dla niego większego znaczenia w odniesieniu do struktury organizacji tych instytucji⁸⁷.

⁸⁴ J. Blyberg: *11 reasons why Library 2.0 exists and matters* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blyberg.net/2006/01/09/11-reasons-why-library-20-exists-and-matters/>.

⁸⁵ Na ten aspekt między innymi zwrócił uwagę Bob Kosovski (pracownik Nowojorskiej Biblioteki Publicznej) odpowiadając na pytanie dotyczące możliwości reorganizacji placówek bibliotecznych, zadane na łamach społecznościowego serwisu bibliotekarskiego *Library 2.0* (www.library20.org). Zob. <http://www.library20.org/group/publib20/forum/topics/515108:Topic:33901>. [Dostęp: 10 lipca 2010].

⁸⁶ P. Bradley: *How to use Web 2.0...*, s. 196-197.

⁸⁷ Tamże, s. 198-199.

Dość oryginalnie, z punktu widzenia omawianego problemu, prezentują się tezy przedstawione przez Małgorzatę Filipczak, pracownika Biblioteki Politechniki Łódzkiej. W jednej ze swoich publikacji odnoszących się do informatycznych narzędzi w tradycyjnych księżnicach, powołując się na blog biblioteki uniwersyteckiej w Albany, zaprezentowała ona następujący porządek chronologiczny w rozwoju i ewolucji bibliotek:

1. Biblioteka 0.0 – tradycyjny model, na który składają się księgozbiory drukowane, a wyszukiwanie następuje za pośrednictwem katalogów kartkowych.
2. Biblioteka 1.0 – współistnienie zasobów (zbiorów) drukowanych i dokumentów elektronicznych (zamknięta grupa odbiorców), wykorzystywanie zintegrowanych systemów bibliotecznych (w tym OPAC), usługi jednokierunkowe; model, który w tym momencie jest dominujący.
3. Biblioteka 2.0 – model przyszłościowy, przewaga zbiorów elektronicznych dostępnych on-line, dostęp otwarty, współpraca czytelników, komunikacja dwukierunkowa⁸⁸.

Wydaje się, że powyższe rozróżnienie etapów w historii rozwoju bibliotek pod względem automatyzacji procesów, cyfryzacji dokumentów, ale także udostępniania bardziej zaawansowanych, interaktywnych możliwości współpracy i komunikacji odbiorcom usług bibliotecznych to dość trafne odwzorowanie zmian, jakie dokonują się w sferze organizacji tradycyjnych księżnic. Zwraca jednak uwagę brak szerszej analizy poszczególnych „wersji” instytucji bibliotecznych oraz charakterystyki odnoszącej się do takich terminów jak „model przyszłościowy” czy „otwarty dostęp”. Bez ich zdefiniowania przedstawiona koncepcja zdaje się być tylko zbiorem pustych haseł odwołujących się z jednej strony do zjawiska Web 2.0, a z drugiej do automatyzacji i komputeryzacji procesów zachodzących w różnych typach bibliotek.

Bardziej konkretną i merytoryczną wizją z punktu widzenia wprowadzania zmian w sferze organizacyjnej biblioteki jest koncepcja zarządzania tą placówką przedstawiona przez J. Wojciechowskiego. Zarządzanie jest tutaj pojmowane jako proces całościowy, który z powodu nowych okoliczności (zmiany paradygmatyczne, merytoryczne, technologiczne i organizacyjne) powinien być dopełnieniem wiedzy bibliotekarsko-informacyjnej, „ponieważ przywódcą, liderem profesjonalistów, może być wyłącznie profesjonalista, dobrze zorientowany w zawodowej problematyce i mający perspektywną wizję bibliotekarstwa”⁸⁹. Wiedza i kompetencje merytoryczne postrzegane są jako najważniejsze cechy takiej osoby. Pomimo, że w powyższym głosie nie pojawia się termin Library 2.0, wydaje się on być ważnym elementem opisu zmian, trafnie diagnozującym problemy wynikające z możliwego, innowacyjnego charakteru działania placówek bibliotecznych. Zwłaszcza zwraca uwagę postulat konieczności dokonania oceny roli zarządzania księżnicą w sposób pośredni i w kilku formułach, w tym biorąc pod uwagę opinie użytkowników na temat działalności i oferty placówki bibliotecznej⁹⁰. Warto dodać, że przypadku Library 2.0 oceny użytkowników mają zasadniczo inną formę od dotychczasowych, a wykorzystanie do tego celu narzędzi Web 2.0 w ramach usług proponowanych przez bibliotekę to konsekwencja ewolucji tej instytucji, także z marketingowego punktu widzenia.

Zmiany w organizacji Library 2.0 to aspekt, który dość często pojawia się w poglądach badaczy analizujących to zjawisko. Jednak jak wcześniej zauważono, w wielu przypadkach jego opis ogranicza się tylko do krótkiej wzmianki na ten temat. Przykładem są tezy stawia-

⁸⁸ Zob. M. Filipczak: *Jak daleko stąd do nowoczesności...*

⁸⁹ J. Wojciechowski: *Bibliotekarze – różne warianty...*, s. 80.

⁹⁰ Tamże.

ne przez S. Kotułę, dla którego Biblioteka 2.0 może być rozpatrywana na trzy sposoby, w tym jako „zmiana filozofii organizacji pracy całego systemu jakim jest biblioteka, a więc z możliwie najszerszym zaangażowaniem w pracę szerokich rzesz internautów – czytelników”⁹¹. M. Stephens dostrzega w tym modelu szansę dotyczącą planowania oraz efektywnego wdrażania nowych technologii i społecznościowych narzędzi, ulepszania umiejętności bibliotekarzy w zakresie wyszukiwania, gromadzenia i udostępniania informacji, jak również pełnej realizacji misji bibliotek⁹². A. Koszowska natomiast, porównuje filozofię wdrażania tego zjawiska do zaleceń zawartych w książce Shiyali Ramamrita Ranganathana *Five Laws of Library Science*. Zalecenia te odnosiły się do dwóch aspektów: funkcjonowania księżnic i pracy bibliotekarzy. A. Koszowska stwierdziła też, że w odniesieniu do tych praw nic się tak naprawdę nie zmieniło. Za autorem wymienionego dokumentu stwierdza też, że „biblioteki zawsze funkcjonowały jako systemy komunikacji i są żywymi, rozwijającymi się organizmami”⁹³. Zmianom podlegają również narzędzia, które służą udostępnianiu oferty usług bibliotecznych, co w konsekwencji może mieć znaczący wpływ na ewolucję samej struktury bibliotecznej.

2.3.1. METODOLOGIA WPROWADZANIA ZMIAN W LIBRARY 2.0

W innym kierunku zmierzają tezy stawiane przez belgijską bibliotekarkę – Karolien Selhorst, dla której zmiany w organizacji biblioteki powinny być wynikiem zastosowania swobodnego, metodologicznego procesu projektowania i wdrażania nowych usług informacyjnych (w tym narzędzi należących do Web 2.0). Warto zaznaczyć, że proponowany przez badaczkę system tzw. „siedmiu kroków” nie jest gotowym rozwiązaniem wszelkich problemów utożsamianych z wprowadzaniem innowacji w księżnicach, ale może się okazać efektywnym sposobem na uporządkowanie poszczególnych etapów całego procesu przy użyciu szeregu proponowanych przez nią technik.

Proponowany system wprowadzania zmian skomponowany jest z siedmiu podstawowych modułów (kroków), w skład których wchodzi mniejsza lub większa ilość elementów użytych w celu rozwiązania pojawiających się w trakcie całego procesu wątpliwości czy komplikacji. Te moduły to:

1. Rozpoznanie problemu. Wskazanie głównych potrzeb wprowadzania innowacji (diagnoza działalności instytucji – sprecyzowanie, które usługi są efektywne, a które wymagają naprawy, wskazanie przyczyn i celów zmian).
2. Określenie i oszacowanie wartości zmian (ich zakresu, typu, skali innowacyjności). Wskazanie innych potencjalnych, alternatywnych rozwiązań. Zastanowienie się czy dany moment jest właściwy dla wprowadzania konkretnych innowacji. Wskazanie szans powodzenia projektu, stosunków nakładów do uzyskanych korzyści, społecznego zapotrzebowania na dane usługi itp.
3. Formalne przygotowanie organizacji do wprowadzania zmian (rozmowy i dyskusje z pracownikami, wskazanie prawnych podstaw innowacji – np. prawa autorskie).
4. Stworzenie grup roboczych, których celem będzie wykonanie poszczególnych zadań (wdrożenie zmian). Wskazanie liderów, zaplanowanie spotkań grup.

⁹¹ S. Kotuła: *Współczesny Internet w modelu Web 2.0...*, s. 16.

⁹² M. Stephens: *Foreword*. [W:] *Library 2.0. A Guide to Participatory Library Service*. Medford, New Jersey 2007, s. XV.

⁹³ Zalecenia zawarte w wymienionej książce to: książki są po to, by z nich korzystać; daj każdemu czytelnikowi odpowiednią dla niego książkę; każda książka ma swojego czytelnika; oszczędzaj czas czytelnika; biblioteka jest żywym, rozwijającym się organizmem. Zob. A. Koszowska: *Biblioteka 2.0 – usługi biblioteczne...*, s. 86.

5. Przygotowanie planu działania (wizja rozwoju wprowadzanych usług). Zdefiniowanie strategii i wyznaczenie czasu, w którym zmiany będą wprowadzane. Ustalenie wskaźników miary powodzenia wprowadzania innowacji.
6. Wdrożenie zmian w życie. Testowanie nowych usług (kontrola ich trwałości i wytrzymałości) przy stałej komunikacji osób wchodzących w skład poszczególnych grup roboczych.
7. Wybór metody oceniania⁹⁴ i szacowanie efektywności wprowadzonych zmian. Wyznaczenie czasu, w którym nowe usługi będą rozwijane oraz następnych spotkań grup roboczych. Ciągłe dopasowywanie wprowadzonych usług do potrzeb użytkowników i pracowników biblioteki⁹⁵.

Jak zauważa S. Sokołowska, „realizowanie procesu zmian jest na ogół trudne. Powinien być on starannie przygotowany i prowadzony stosownie do charakteru, zakresu i głębokości zmian”⁹⁶. Również w takich instytucjach jak biblioteki procedura wprowadzania innowacji powinna być oparta na wcześniej przyjętych lub wypracowanych w danej placówce metodologiach służących jasnemu sprecyzowaniu zadań i celów. Przykładem efektywności takiej praktyki były stosowane w latach dziewięćdziesiątych metodologie służące projektowaniu i wdrażaniu zintegrowanych systemów bibliotecznych. Użycie odpowiedniej przyczyniło się w wielu przypadkach do szybszego rozwiązania problemu komputeryzacji poprzez jego uporządkowanie i zastosowanie szeregu wypracowanych wcześniej technik⁹⁷. Dlatego też ważne jest przywiązywanie wagi do sposobu podejmowania decyzji dotyczących wprowadzanych innowacji, a co za tym idzie, ich wpływu na codzienność funkcjonowania placówki bibliotecznej. Prezentowana przez Karolien Selhorst metodologia stanowi dobry przykład kompleksowej procedury, uwzględniającej zarówno informatyczny (wirtualny), jak i fizyczny proces wprowadzania zmian w instytucji aspirującej do miana Library 2.0.

2.3.2. KONCEPCJA ZMIAN M. CASEY’A I L. SAVASTINUK

Nieco inaczej problem reorganizacji struktury bibliotek, jak i sposobów implementowania innowacji został scharakteryzowany przez M. Casey’a i L. Savastinuk. W pracy *Library 2.0. A Guide to Participatory Library Services* dokonują oni wnikliwej analizy możliwości wprowadzania zmian w instytucjach bibliotecznych, ale skupiają się głównie na księżnicach publicznych. Postulują przy tym wdrożenie trzech procesów w jej funkcjonowaniu (ang. *Three-Step Cycle*). Procesy te mają przyczynić się do zaproponowania publiczności nowych usług, przy jednoczesnym potencjalnym udziale użytkowników w ich projektowaniu i późniejszym wdrożeniu. Celem pierwszego – nazwanego „burzą mózgow” – jest wskazywanie nowych, jak i modyfikacja już istniejących, usług. Odnosi się on do pracowników i klientów bibliotek. Istotą jest tutaj możliwość wspólnego poszukiwania i wprowadzania oryginalnych elementów do oferty bibliotecznej przy aktywnym wykorzystaniu dostępnych społecznościowych narzędzi. Ważnym komponentem tego procesu jest zasygnalizowanie użytkownikom, że biblioteka umożliwia im zgłaszanie swoich własnych propozycji. Główny cel to spojrzenie z punktu

⁹⁴ Karolien Selhorst jako przykładową metodę oceny wprowadzanych zmian podaje ekonomiczną Metodę Księgowej Stopy Zwrotu (ang. *Accounting Rate of Return – ARR*). Zob. P. Dobrzyński: *Statyczne metody oceny projektów inwestycyjnych: księgowy stopa zwrotu* [on-line]. [Dostęp: 13 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.teoria-inwestowania.pl/index.php/statyczne-metody-oceny-projektow-inwestycyjnych-2-ksiegowa-stop-zwrotu>.

⁹⁵ K. Selhorst: *Change and change management in libraries* [on-line]. [Dostęp: 13 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/KarolienSelhorst/change-and-change-management-in-libraries>.

⁹⁶ S. Sokołowska: dz. cyt., s. 174.

⁹⁷ Zob. A. Radwański: *Komputery – biblioteki – systemy. Podręcznik*. Warszawa 1996, s. 57-73.

widzenia użytkownika na ofertę biblioteczną i proponowanie takich usług, które pozwoliłyby na lepsze dostosowanie działalności tej instytucji do jego potrzeb. W tym przypadku istotą jest przenikliwość i zrozumienie oczekiwań klientów. Badacze, na podstawie wcześniej przeprowadzonych przez siebie badań (obserwacje dyrektorów, pracowników amerykańskich bibliotek i czytelników), doszli do wniosku, że zaledwie 35% przebadanych użytkowników postrzegało systematycznie wprowadzane zmiany w księżnicach, jako odpowiadające ich rzeczywistym potrzebom. Znamienny jest także fakt, że tylko dla niewielkiej grupy bibliotekarzy niewystarczająca wydawała się ilość usług oferowanych za pośrednictwem informatycznych technologii w stosunku do możliwości wykorzystania dostępnych narzędzi. Za przyczyny takiej sytuacji podawano najczęściej niechęć bibliotekarzy do nowych rozwiązań z powodu strachu przed odrzuceniem lub ignorowaniem tego rodzaju aktywności.

Z drugiej strony badacze zwrócili uwagę na możliwość wykorzystania pomysłów pochodzących od wszystkich pracowników biblioteki. Pomysły te mogą być wykorzystane jako ważny komponent wprowadzanych zmian, a patrząc na ten problem z komunikacyjnej perspektywy – pozytywnie wpływać na relacje z innymi bibliotekarzami oraz klientami instytucji informacji. Casey i Savastinuk postulują także wykorzystanie potencjału zaangażowania bibliotekarzy, jako sposobu na gromadzenie ciekawych pomysłów, ich późniejszej selekcji oraz przeobrażania już istniejących usług w bardziej nowoczesne i przyjazne dla użytkownika.

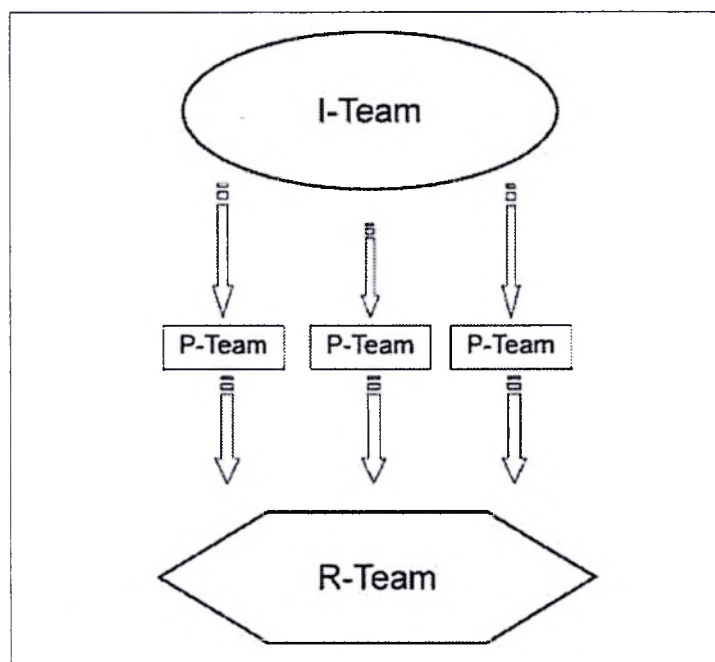
Drugim proponowanym procesem jest planowanie i projektowanie implementacji w odniesieniu do wcześniej przeprowadzonej „burzy mózgów”. Również i tutaj istotnym elementem są potrzeby społeczności lokalnych, co oznacza, że wszelkie głosy dotyczące wprowadzania zmian pochodzące od użytkowników (lub pracowników) powinny być brane pod uwagę i uwzględnione w szerszej dyskusji. Ważne jest też, aby nie wdrażać nowoczesnych usług, które wcześniej nie spotkały się z potencjalnym zainteresowaniem. Wszelkiego rodzaju próby teoretycznego zaspokojenia potrzeb informacyjnych klientów niepoparte wynikami badań i dokładnych analiz mogą spotkać się z późniejszym brakiem jakiegokolwiek odpowiedzi ze strony użytkowników. Nie bez znaczenia jest tutaj także kwestia konieczności ponoszenia kosztów finansowych, która wiąże się z zakupem nowych technologii – szczególnie w przypadku, gdy ich potencjalny stopień wykorzystania jest nikły. W procesie planowania każdy pracownik, który zgłasza chęć działania w odniesieniu do wprowadzanych zmian, powinien mieć możliwość przyłączenia się do wdrażania interesującego go przedsięwzięcia.

Ostatni, trzeci proces odnosi się do ciągłej oceny wprowadzanych zmian lub rezygnacji z przestarzałych czy nieefektywnych usług, które nie spotkały się z zainteresowaniem użytkowników. Główny nacisk kładzie się przy tym na aktywne rozwijanie usług i ich bieżące dopasowywanie do pojawiających się informatycznych rozwiązań. Pomocne może się w tym przypadku okazać opracowanie planu, w którym wskazuje się najważniejsze elementy adaptacji oferty do oczekiwań użytkowników oraz dostosowywania działalności biblioteczej do ich informatycznych umiejętności⁹⁸. Casey i Savastinuk dla właściwego wprowadzania powyższych zmian w strukturze biblioteczej, proponują również wdrożenie trzystopniowego, wertykalnego podziału organizacji instytucji na odrębne zespoły robocze. Pierwszy to zespół badawczy (*Investigative Team* – I-Team). Głównym zadaniem tego zespołu jest prowadzenie poszukiwań nowych usług, które stanowiłyby odpowiedź na informacyjne potrzeby użytkowników danej biblioteki. I-Team współpracuje także z innymi instytucjami wdrażającymi nowoczesne informatyczne rozwiązania. Zespół ten składa się z pracowników każdego szcze-

⁹⁸ M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0...*, s. 44-52.

bla organizacji oraz podlega częstej rotacji. Drugim zespołem jest zespół planowania i projektowania (*Planning Team* – P-Team). W jego skład wchodzi grupy robocze tworzone przez I-Team za każdym razem, gdy istnieje potrzeba analizy przedstawionego przez zespół badawczy raportu odnoszącego się do potencjalnych potrzeb i usług. P-Team dokonuje ich przeglądu oraz poddaje teoretycznej ocenie. Jest odpowiedzialny za trzy priorytetowe zadania: określa prawdopodobieństwo wykonalności implementacji usługi, tworzy szczegółowy plan jej wdrożenia i wykonalności, wyznacza ramy mierzenia powodzenia projektu. Po dokonaniu teoretycznej analizy danej usługi zespół roboczy ulega rozwiązaniu. Ostatnia z wymienionych grup to zespół oceniania (*Review Team* – R-Team). Odpowiada on za wprowadzenie w życie poszczególnych projektów oraz wdrażanie usługi, decyduje czy zaimplementowana propozycja spełnia wyznaczone wcześniej cele i zadania. Do niego też należy ostateczny głos o zaprzestaniu oferowania danej usługi. Również i w tym przypadku zespół składa się z pracowników różnych szczebli organizacyjnej hierarchii instytucji i podlega częstej rotacji⁹⁹. Warto podkreślić, że propozycja badaczy obejmuje wszystkich pracowników biblioteki, niezależnie od stanowiska, które w danym momencie zajmują. Jednym z głównych celów takiej organizacji pracy jest zrozumienie przez nich wagi wprowadzania innowacyjnych zmian w codziennym funkcjonowaniu placówki.

Wykres 1. Proces wprowadzania zmian według M. Casey'a i L.Savastinuk

Źródło: M. C. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0. A Guide to Participatory Service*. Medford 2007, s. 54.

Na wykresie 1 został zaprezentowany sposób przepływu idei usługi (trzystopniowy podział organizacji bibliotecznej).

Przedstawione rozwiązania zostały wdrożone w macierzystej bibliotece badaczy, ale także w innych współpracujących z nią instytucjach. W nawiązaniu do głównych, zawartych

⁹⁹ M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0...*, s. 53-57. Warto wspomnieć, że tematyką nowoczesnej struktury organizacyjnej biblioteki, w której istotną rolę odgrywa praca zespołowa, a tradycyjny hierarchiczny układ stosunków pomiędzy zwierzchnikiem a pracownikami ustępuje miejsca współpracy w działalności informacyjno-bibliotecznej, zajmują się także polscy badacze i bibliotekarze. W szczególności wymienić tutaj należy prace B. Jaskowskiej. Przykładem są: *Kultura organizacyjna służb informacyjnych bibliotek akademickich – na przykładzie uczelni ekonomicznych*. Warszawa 2007; *Jak włączyć pracowników w procesy zarządzania biblioteką?* „Poradnik Bibliotekarza” 2010, nr 3, s. 3-7.

w książce tez oraz opisywanych innowacji, autorzy stworzyli także specjalny blog internetowy (www.librarychange.com), którego celem jest zaprezentowanie dodatkowych materiałów służących wdrożeniu charakteryzowanych przez nich usług i narzędzi¹⁰⁰.

Warto zaznaczyć, że niektóre proponowane przez Casey'a i Savastinuk elementy, wchodzące w skład postulowanych przez nich zmian struktury organizacji biblioteki, pojawiały się już wcześniej. Bożena Jaskowska w jednej ze swoich publikacji wskazuje przykład teorii autorstwa R. Kandola i J. Fullertona¹⁰¹, która odnosi się do działalności biblioteki akademickiej, jako instytucji uczącej się. Wymieniając charakterystyczne cechy tej koncepcji, badaczka mówi także o możliwościach zaangażowania pracowników do aktywnej współpracy służącej ewolucji i wprowadzaniu zmian w placówkach bibliotecznych („kierownictwo delegujące uprawnienia lub włączające pracowników w procesy decyzyjne”¹⁰²). W odniesieniu do tego aspektu, powołując się na głosy wcześniej wymienionych badaczy, B. Jaskowska zauważa, że „z jednej strony dyrekcja biblioteki powinna godzić się na ograniczenie zakresu odgórnego kierowania i zasięgu kontroli, z drugiej strony, pracownicy biblioteki powinni chcieć część tych uprawnień przejąć i samodzielnie, z własnej inicjatywy podejmować działania. Podkreśla się potrzebę zespołowego rozwiązywania problemów, wraz z zastrzeżeniem aktywnego (a nie biernego i milczącego) uczestnictwa wszystkich członków w tym twórczym zespole”¹⁰³. Widać więc tutaj wyraźnie, że rozwiązania polegające na wykorzystaniu potencjału pracowników instytucji bibliotecznej we współdecydowaniu o jej kierunkach działalności czy ofercie usług informacyjnych to nic nowego. Jednak warto zaznaczyć, że w koncepcji przedstawionej przez Casey'a i Savastinuk zmiany organizacyjne są w dużej mierze spowodowane ewolucją nowych technologii i społecznościowych mediów. To one stanowią podstawę wprowadzanych innowacji, jak również odnoszą się do interaktywnych możliwości w oferowaniu informacyjnych usług. Dobrym przykładem wykorzystania nowych technologii we wprowadzaniu zmian wydają się być opisane w następnym rozdziale sposoby stosowania narzędzi 2.0 (m.in. serwisy typu wiki, blogi wewnątrzbiblioteczne). Służą one lepszej i szybszej komunikacji pomiędzy bibliotekarzami, wymianie pomysłów czy idei oraz dyskusji mającej na celu analizę zaproponowanych usług.

2.3.3. PŁASKA I SMUKŁA STRUKTURA ORGANIZACYJNA A BIBLIOTEKA 2.0

Problem zmian występujących w organizacji Biblioteki 2.0 można także rozpatrywać z perspektywy liczby poziomów zarządzania i rozpiętości kierowania (liczba osób i działów bezpośrednio podległych jednemu kierownikowi). W tym przypadku mamy do czynienia z dwoma rodzajami struktur organizacyjnych – płaską i smukłą¹⁰⁴. Struktura płaska kształtuje się w wyniku ograniczenia liczby szczebli pionowych, następuje rozrost poziomy, który polega na powiększającej się liczbie agend równorzędnych, czyli departamentów: działów, oddziałów lub sekcji. Struktura smukła (wysmukła) posiada niewielką liczbę agend równorzędnych

¹⁰⁰ Niestety, blog ten po krótkim okresie dodawania przez autorów nowych wpisów, przestał być aktualizowany.

¹⁰¹ Koncepcja została przedstawiona przez R. Kandola i J. Fullertona w pracy *Managing the mosaic: diversity in action, institute of personnel and development*. London 1994.

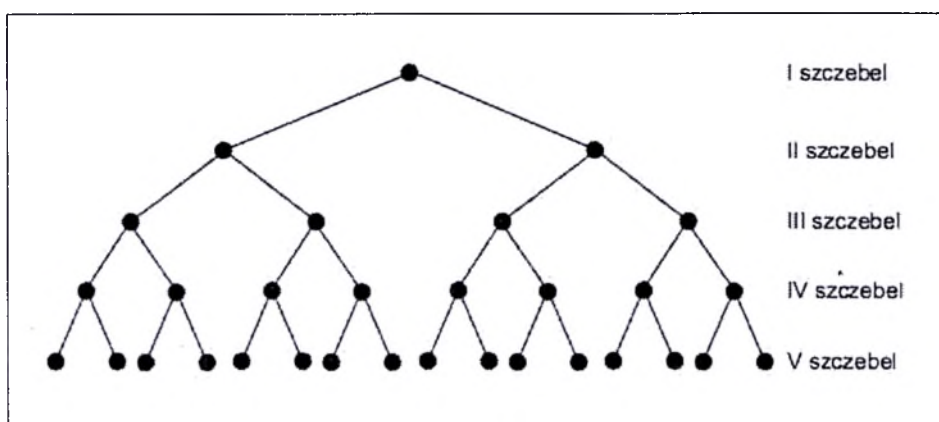
¹⁰² B. Jaskowska: *Koncepcja biblioteki uczącej się odpowiedzią na dylemat: stare czy nowe*. [W:] *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich : materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej Rzeszów-Czarna, 1-3 czerwca 2005 r.* Rzeszów 2005, s. 35. Zob. także R. Tomaszewski, M. Polarczyk: *Biblioteka ucząca się*. [W:] *Biblioteki XXI wieku...*, s. 129-142.

¹⁰³ Tamże.

¹⁰⁴ S. Sokołowska: dz. cyt., s. 107.

i podległości bezpośrednich, jednocześnie występuje tutaj zwiększona ilość szczebli¹⁰⁵. Można zaryzykować stwierdzenie, że smukła struktura jest odzwierciedleniem organizacji tradycyjnej biblioteki (centralizacja decyzji – proces utrzymywania władzy w rękach kierownictwa), a płaska – Library 2.0 (decentralizacja decyzji – delegowanie władzy na niższe szczeble hierarchiczne organizacji). W ten sposób problem wewnętrznej reorganizacji księżnic postrzega Ryan Deschamps, który w artykule *What Can Organization Structure do For User-centred Change?* zastanawia się nad zaletami i wadami stosowania tych dwóch systemów w organizacji księżnic. Pomimo stwierdzenia, że struktura płaska charakteryzuje się większym udziałem pracowników we wprowadzaniu zmian w instytucji, czy utożsamianiem jej z wzorem zawodowego równouprawnienia, autor stoi na stanowisku, że w większości przypadków to właśnie smukła struktura najlepiej odpowiada potrzebom i celom tradycyjnie zorganizowanych bibliotek, zwłaszcza tych dużych (publicznych, akademickich). Jednocześnie stwierdza on, że wprowadzanie do niej innowacyjnych zmian powinno być raczej symbolicznym gestem ukazującym wagę zastosowania technologii, niż strategicznym planem mającym na celu poprawę usług bibliotecznych¹⁰⁶. Korzyści wynikające z takiej organizacji biblioteki to przede wszystkim lepsza koordynacja współdziałania pracowników w ramach jednej komórki (zarządzanie strategiczne, czytelny podział pracy, wewnętrzna rywalizacja), wyspecjalizowany personel, awans jako element motywacji (klarowny system wynagrodzeń), unikanie nadmiernej rozbudowy poszczególnych agend, nieskomplikowany system przepływu dokumentacji (pomiędzy kierownikami poszczególnych szczebli zarządzania a dyrektorem generalnym), indywidualna odpowiedzialność pracowników za wykonywane przez nich czynności czy różnorodność prezentowania opinii na dany temat z punktu widzenia wyspecjalizowanych oddziałów bibliotecznych¹⁰⁷.

Wykres 2. Smukła struktura organizacyjna

Źródło: www.oxford215.pl/konspekty/PZ_struktury.pdf.

Jednak Deschamps nie twierdzi, że wdrażanie struktury płaskiej jest szkodliwe czy nieuzasadnione. Co więcej, uważa, że w przyszłości może ona efektywnie wspomóc funkcjonowanie księżnic. Jako przykład podaje biblioteki publiczne, w których zjawisko Library 2.0 zadomowiło się najwcześniej¹⁰⁸. Wskazuje także zalety spłaszczania organizacyjnej struktury,

¹⁰⁵ J. Wojciechowski: *Organizacja i zarządzanie...*, s. 56-58.

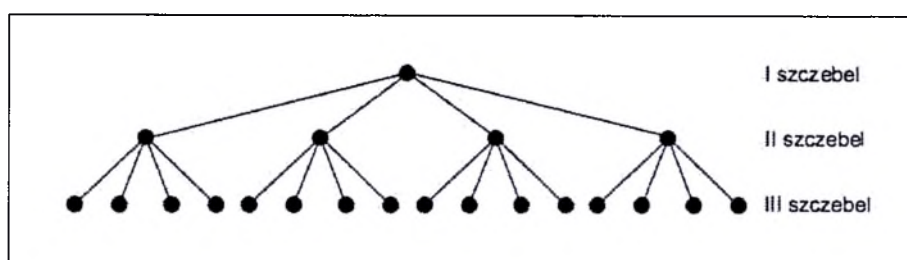
¹⁰⁶ R. Deschamps: *What Can Organizational Structure do for User-centered Change?* [on-line]. [Dostęp: 10 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://otherlibrarian.wordpress.com/2007/10/14/what-can-organizational-structure-do-for-user-centred-change/>.

¹⁰⁷ Tamże.

¹⁰⁸ Zob. także W. Crawford: *Library 2.0 and „Library 2.0”...*, s. 2.

ale głównie w perspektywie wykorzystania nowych technologii i narzędzi Web 2.0. Rezultatami takiego rozwiązania mogą być: krótszy czas przepływu informacji pomiędzy pracownikami i oddziałami, ciągłe ulepszanie usług on-line (warunki do wyzwania inicjatywy oddolnej bibliotekarzy, większa podatność na innowacje powstałe na niższych szczeblach, decentralizacja decyzji), łączenie agend i tworzenie samodzielnych, uniwersalnych jednostek szerokozakresowych¹⁰⁹, większa rola oddziałów informacji (specjalizacja usług informacyjnych), wdrażanie modeli komunikacji i współpracy z wykorzystaniem narzędzi 2.0, takich jak wiki, blogi (ułatwienie przepływu informacji pomiędzy pracownikami wszystkich szczebli a dyrektorem biblioteki), podnoszenie kwalifikacji personelu przy aktywnym wykorzystaniu możliwości nowych mediów (np. e-learning)¹¹⁰. Warto zaznaczyć, że we współczesnych organizacjach istnieje ogólna tendencja do spłaszczania struktur organizacyjnych. Również w odniesieniu do bibliotek mówi się o stosunkowo częstym występowaniu struktur płaskich¹¹¹.

Wykres 3. Płaska struktura organizacyjna

Źródło: www.oxford215.pl/konspekty/PZ_struktury.pdf,

Jednak z drugiej strony, słuszny wydaje się głos W. Wudarzewskiego stwierdzający, że „z teoretycznego punktu widzenia za optymalne rozwiązanie uznaje się takie, które sprzyja zasadzie pokrywania się rozpiętości rzeczywistej z rozpiętością potencjalną. Dlatego wadliwa będzie zarówno struktura, w której rozpiętość rzeczywista jest mniejsza od potencjalnej (co zwykle charakteryzuje strukturę smukłą), jak i ta, w której rozpiętość rzeczywista jest większa od potencjalnej (co może wystąpić w przypadkach struktur nadmiernie spłaszczonych)”¹¹². Cenna jest także uwaga dotycząca kształtowania rozpiętości potencjalnej. Istnieją różne sytuacje, w których podlega ona specyficznym dla danej instytucji czynnikom wewnętrznym i zewnętrznym, w optymalny sposób wyznaczającym kształt struktury pod względem szczebli i rozpiętości kierowania¹¹³. Takimi czynnikami, w przypadku Library 2.0, mogą być nowe technologie, a z punktu widzenia efektywności prezentowania usług informacyjnych – zadowolenie użytkowników.

Tabela 1 przedstawia wady i zalety zastosowania analizowanych w książce organizacyjnych struktur¹¹⁴.

¹⁰⁹ Element ten pojawił się także w charakterystyce przygotowanej przez J. Wojciechowskiego. Zob. J. Wojciechowski: *Organizacja i zarządzanie...*, s. 57.

¹¹⁰ R. Deschamps: dz. cyt.

¹¹¹ J. Wojciechowski: *Organizacja i zarządzanie...*, s. 57.

¹¹² M. Przybyła, W. Wudarzewski, J. Koziński: *Struktura organizacyjna jako narzędzie zarządzania*. Wrocław 1992, s. 105.

¹¹³ Tamże, s. 105.

¹¹⁴ Więcej na temat struktur organizacyjnych bibliotek i innych instytucji można przeczytać w pracach: J. Wojciechowski: *Organizacja i zarządzanie...*, s. 53-76; S. Sokołowska: dz. cyt., s. 89-110; W. Przybyła, W. Wudarzewski, J. Koziński: dz. cyt.

Tabela 1. Wady i zalety struktur płaskich i smukłych

Struktury płaskie		Struktury smukłe	
Zalety	Wady	Zalety	Wady
<ul style="list-style-type: none"> – krótsza droga i czas przepływu informacji (informacja bardziej wiarygodna i aktualna), – większa podatność na innowacje, – większa możliwość wyzwalania inicjatywy oddolnej, – pełniejsze wykorzystanie możliwości kierowników, – niższe koszty funkcjonowania instytucji, – łatwość koordynacji współdziałania jednostek organizacyjnych. 	<ul style="list-style-type: none"> – trudności w koordynacji współdziałania wielu podwładnych w ramach danej jednostki organizacyjnej, – brak rezerw w ramach danej jednostki organizacyjnej (co utrudnia np. natychmiastową realizację potrzebnych działań). 	<ul style="list-style-type: none"> – łatwość koordynowania współdziałania niewielu podwładnych w ramach danej jednostki organizacyjnej, – występowanie rezerw w ramach danej jednostki organizacyjnej (co ułatwia natychmiastową realizację nowych, potrzebnych działań). 	<ul style="list-style-type: none"> – dłuższe drogi i czas przepływu informacji (informacja mniej wiarygodna i aktualna), – mniejsza podatność na innowacje, – mniejsze możliwości wyzwalania inicjatywy oddolnej, – niepełne wykorzystanie możliwości kierowników, – wyższe koszty funkcjonowania instytucji, – trudności w koordynacji współdziałania licznych jednostek organizacyjnych (konieczne uzgodnienia).

Źródło: W. Przybyła, W. Wudarzewski, J. Koziński: dz. cyt., s. 104.

2.3.4. KLASTROWY MODEL TWORZENIA BIBLIOTEKI CYFROWEJ I SPOŁECZNA PRACOWNIA DIGITALIZACJI ŚBC

Zmiany w strukturze funkcjonowania ksiąźnic odnoszą się nie tylko do tradycyjnych bibliotek. Coraz częściej mamy także do czynienia z próbami wdrażania innowacyjnych projektów w tworzeniu i rozwijaniu cyfrowych repozytoriów. W wielu przypadkach projekty te są tożsame ze społecznościowym przetwarzaniem treści, a ich współtwórcami stają się osoby prywatne. To one podpowiadają jakie dokumenty w pierwszej kolejności powinny być ucyfrowione, ale także sami wyszukują i dostarczają elektroniczne treści – często pochodzące z ich własnych skarbni zawierających pamiątki rodzinne (zdjęcia, rękopisy, książki, nagrania dźwiękowe itp.).

Mówiąc o sposobach reorganizacji odnoszącej się do funkcjonowania cyfrowych bibliotek, warto wspomnieć o ekonomicznej koncepcji przestrzennej koncentracji powiązanych kooperacyjnie przedsiębiorstw i ich instytucjonalnego otoczenia – tzw. teorii klastrów. Termin „klaster” (zastępowany czasem terminem „grono”) został po raz pierwszy użyty przez M. E. Portera w pracy *The Competitive Advantage of Nations* w 1990 roku. Był on w niej zdefiniowany jako „geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (na przykład uniwersytetów, jednostek normaliza-

cyjnych i stowarzyszeń branżowych) w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale również współpracujących¹¹⁵. Warto dodać, że w ostatnich latach nastąpił wyraźny wzrost zainteresowania teorią klastrów. Uwidaczniane są zwłaszcza aspekty dotyczące jej znaczenia i zastosowania w przeprowadzaniu innowacyjnych działań, konkurencyjności przedsiębiorstw czy rozwoju regionalnego¹¹⁶. Jako główne wyznaczniki klastra podawane są najczęściej trzy podstawowe czynniki: koncentracja na określonym obszarze współzależnych przedsiębiorstw działających w tych samych bądź pokrewnych sektorach przemysłu lub usług; interakcje i funkcjonalne powiązania pomiędzy firmami; ponadsektorowy wymiar klastra obejmującego swym zasięgiem zarówno horyzontalne, jak i wertykalne powiązania¹¹⁷. Zwraca się także uwagę na korzystną jakość środowiska lokalnego sprzyjającego powstawaniu skupisk firm – klastrów¹¹⁸.

Również biblioteki nie oparły się funkcjonalności tej koncepcji. Została ona zaimplementowana w procesie tworzenia i rozwijania zasobów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej, zorganizowanej w klaster instytucji i osób prywatnych, których głównym celem jest znajdowanie i wybór dokumentów przeznaczonych do publikacji w tym regionalnym repozytorium wiedzy. Remigiusz Lis, jeden z jego pomysłodawców i twórców, termin „klaster” definiuje jako „luźną formę organizacji współdziałania wielu instytucji i osób, która wykorzystując formalne i nieformalne powiązania pomiędzy jego uczestnikami, pomimo ich ewentualnej konkurencji w pewnych obszarach, jest w stanie realizować wspólnie zamierzony cel. Zapewnia to jednocześnie efekt synergii (wzajemnego wzmacniania) działań, dzięki udostępnieniu i współdzieleniu posiadanych możliwości i zasobów¹¹⁹. Cechami charakterystycznymi funkcjonowania omawianego klastra jest przy tym „otwartość i wzajemne wsparcie uczestników, dzięki czemu jego skład wzbogaca się o kolejne instytucje, dzielące zamierzone cele¹²⁰. Efektem działalności tak zorganizowanego przedsięwzięcia jest wzajemne oferowanie pomocy w odniesieniu do zasobów i środków, którymi dysponują poszczególni członkowie projektu (transfer technologii, wymiana wiedzy, przekazywanie kompetencji, dostęp do dodatkowych usług)¹²¹. Skuteczność zastosowania tego modelu w przypadku działalności biblioteki oznacza poszerzenie jej możliwości funkcjonowania o ekonomiczne podstawy współdziałania (tworzenie przez kooperantów wspólnej bazy technicznych środków i zasobów informacyjnych, z których każdy z nich może korzystać). Według R. Lisa „utrzymanie w wymaganej spójności rozproszonej struktury biblioteki cyfrowej jest możliwe dzięki praktycznie bezkosztowym narzędziom komunikacji pomiędzy uczestnikami, takimi jak forum internetowe lub powszechnie używane przez redaktorów komunikatory¹²². Twórcy projektu zwracają także uwagę na próbę przełamania instytucjonalnych barier i branżowych podziałów pomiędzy pracownikami poszczególnych placówek, ale także zwykłymi użytkownikami, których zaangażowanie jest częścią two-

¹¹⁵ M. E. Porter: *Porter o konkurencji*. Warszawa 2001, s. 246.

¹¹⁶ M. Huczek: *Klustry jako środek przedsiębiorczości lokalnej*. „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas dawnej Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu” 2006, nr 2, s. 57.

¹¹⁷ Zob. T. Brodzicki, S. Szultka: *Koncepcja klastrów a konkurencyjność przedsiębiorstw*. „Organizacja i Kierowanie” 2002, nr 4, s. 46.

¹¹⁸ Tamże, s. 46.

¹¹⁹ R. Lis: *Tworzenie biblioteki w modelu klastrowym – doświadczenia ŚBC*. [W:] *Polskie Biblioteki Cyfrowe 2008. Materiały z konferencji*. Poznań 2009, s. 45-46.

¹²⁰ Tamże, s. 46.

¹²¹ Tamże, s. 46.

¹²² Tamże, s. 48.

zenia repozytorium¹²³. Za główne zalety zastosowania architektury klastrowej są uznawane między innymi: możliwość dotarcia do interesujących treści dzięki rozproszeniu uczestników projektu, wzmaganie kooperatywnej konkurencji, luźne zasady współpracy i autonomia poszczególnych instytucji, usieciowienie (ang. *networking* – praca sieciowa) instytucji i osób prywatnych (wykształcenie rodzaju integrującej „sieciowej świadomości” wspólnego przedsięwzięcia, przy zachowaniu podmiotowości uczestników), edukacyjna wartość współpracy, czy szybki przyrost publikacji w wyniku dzielenia się przez kooperantów technikami digitalnymi oraz doświadczeniami z zakresu szeroko pojętej digitalizacji¹²⁴.

Jednym ze składników bibliotecznego klastra jest powstała w październiku 2007 roku, jako nowa komórka organizacyjna w Bibliotece Śląskiej w Katowicach, Społeczna Pracownia Digitalizacji Śląskiej Biblioteki Cyfrowej. Środki finansowe na działalność tej instytucji pochodzą z dotacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego przydzielonej w ramach programu *Mecenat 2007*. Projekt polegał na stworzeniu pracowni digitalizacyjnej, w której udostępniono cztery stanowiska komputerowe do skanowania dokumentów (dwa skanery A4 i dwa skanery A3, oprogramowanie – DJVU DocumentExpress, Adobe Acrobat, serwer kompresji DJVU Enterprise)¹²⁵. Do wspólnych prac nad rozwojem zasobu Śląskiej Biblioteki Cyfrowej zaproszono osoby zainteresowane tworzeniem tego elektronicznego repozytorium, a w zamian zaoferowano im możliwość zapoznania się z pracą nowoczesnej biblioteki, naukę obsługi komputerów i skanera, a także poszerzenie wiedzy o nowych technologiach¹²⁶. Warto zaznaczyć, że w trakcie wcześniejszego procesu tworzenia ŚBC zgłaszali się do tej księżnicy pasjonaci śląskiej kultury, posiadacze dokumentów dotyczących przeszłości Śląska, wolontariusze i inne osoby, które chciały bezinteresownie pomagać w rozwijaniu zasobów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej. Niejednokrotnie osoby te były w posiadaniu cennych dla projektu kolekcji, które pozostając przez dłuższy okres w domenie prywatnej, mogły teraz zaistnieć w szerszym obiegu czytelniczym poprzez nadanie im cyfrowej formy i udostępnienie w Internecie¹²⁷. Jednym z głównych argumentów przy tworzeniu Pracowni była także niewielka wiedza bibliotekarzy na temat cyfryzacji zbiorów bibliotecznych. Pod uwagę wzięto w szczególności pracowników bibliotek publicznych, które w największym stopniu borykają się z problemami finansowymi i kadrowymi. Nie mogą one także pozwolić sobie na stworzenie profesjonalnej pracowni digitalizacji. Dlatego też jednym z głównych celów wdrażania projektu, było udostępnienie jego uczestnikom stanowisk ułatwiających przeprowadzenie czynności digitalizacyjnych i tworzenie cyfrowego zasobu¹²⁸.

Instytucja ta zdaje się być ewenementem nie tylko na skalę polską czy europejską, ale także światową. Od pewnego czasu stanowi również wzór dla innych podobnych przedsięwzięć¹²⁹. Jako wielofunkcyjna pracownia digitalizacyjna prowadzi zarówno podstawowe kur-

¹²³ Tamże, s. 50.

¹²⁴ Tamże, s. 50.

¹²⁵ A. Koszowska: *Społeczna Pracownia Digitalizacji ŚBC przy Bibliotece Śląskiej. Forum i blog Biblioteka 2.0* [on-line]. [W:] *Biblioteka 2.0 : Zasoby cyfrowe w nauce, kulturze i administracji...*, s. 152-166. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://fbc.pionier.net.pl/owoc/rstats?url=http%3A%2F%2Fwww.sbc.org.pl%2Fdlibra%2Fdocmetadata%3Fid%3Doai%3Awww.sbc.org.pl%3A10043%26amp%3Bfrom%3DFBC>.

¹²⁶ A. Koszowska: *Społeczne Pracownie Digitalizacji – sprawdzony sposób na współpracę z wolontariuszami* [on-line]. [Dostęp: 16 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblioteki.org/pl/wiadomosci/czytaj/339>.

¹²⁷ A. Wałek: *Biblioteki cyfrowe na platformie dLibra*. Warszawa 2009, s. 93.

¹²⁸ Tamże, s. 92.

¹²⁹ Zob. R. Lis: *Cyfrowi kopiści w klasztorze, czyli warsztaty bibliotekarstwa cyfrowego w słupskiej MBP oraz otwarcie nowej Społecznej Pracowni Digitalizacji* [on-line]. [Dostęp: 16 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://relis-blog.blogspot.com/2009/11/cyfrowi-kopisci-w-kosciele-czyli.html>.

sy (m.in. obsługa komputera i Internetu), ale także bardziej zaawansowane szkolenia – dla redaktorów ŚBC – ukazujące techniki skanowania, sposoby obróbki skanów, możliwości aplikacji redaktorskiej, metody przetwarzania i kompresji plików publikacji, pracę w programie dLibra. Umożliwia uczestnikom projektu nabycie doświadczenia w przetwarzaniu do postaci publikacyjnej przesłanych siecią skanów. Dużą rolę w funkcjonowaniu Pracowni odgrywa także edukacja medialna użytkowników (w tym seniorów – słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku) i zawodowa – w odniesieniu do osób kształcących się w ramach studiów stacjonarnych.

Interesujące, z punktu widzenia roli jaką może pełnić nowoczesna instytucja informacji w środowisku swoich użytkowników, wydaje się stwierdzenie, że działalność SPD „zapewnia lokalne, społeczne umocowanie się biblioteki cyfrowej, realizację postulatu podnoszenia medialnych kompetencji społecznych, zapobieganie e-wyłączeniu oraz istotnie obniża koszty wytwarzania zasobów cyfrowych”¹³⁰. Warto dodać, że w ciągu roku funkcjonowania Pracowni wolontariusze stworzyli 924 publikacji, czyli 10% zasobu publikacji całej ŚBC, funkcjonującej od sierpnia 2006 roku i 19% publikacji umieszczonych w ŚBC w czasie istnienia Społecznej Pracowni Digitalizacji¹³¹.

Odnosząc się do wyżej charakteryzowanego projektu będącego sposobem na efektywną współpracę (bibliotekarz i czytelnik), warto zaznaczyć, że współtworzone w jego ramach elektroniczne dokumenty należą dzisiaj nie tylko do zasobów polskiej Federacji Bibliotek Cyfrowych, ale także Europeany – europejskiego przedsięwzięcia mającego na celu stworzenie punktu dostępu do dziedzictwa kulturowego, którego źródłem są muzea, archiwa oraz książki funkcjonujące na terenie zjednoczonej Europy.

Za podsumowanie krótkiej analizy tego nowatorskiego projektu mogą posłużyć słowa socjologa, Alka Tarkowskiego, który Społeczną Pracownię Digitalizacji określił jako „wszystko, co dobre: otwieranie dziedzictwa poprzez cyfryzację, wyrównywanie nierówności – tu związanych z wiekiem, oraz wzorowe wykonywanie profesjonalnych czynności przez amatorów”¹³². Cytat ten, to także dobry punkt odniesienia działalności SPD do idei Web 2.0, jak również wdrażania elementów należących do zjawiska biblioteki drugiej generacji w tradycyjnych księżnicach, ale i cyfrowych repozytoriach.

2.3.5. KONCEPCJA „DŁUGIEGO OGONA” A LIBRARY 2.0

Wśród różnorodnych koncepcji ściśle powiązanych ze społecznym tworzeniem treści w duchu zjawiska Web 2.0, znajdują się również takie, które swoje źródło mają w marketingu, ekonomii i biznesie. „Długi ogon” (ang. *The Long Tail*) stanowi koncepcję biznesową, której początek dał w 2004 roku Chris Anderson. Scharakteryzował on nowe modele marketingowo-biznesowe i ekonomiczne opierając się na obserwacjach ogromnych potentatów internetowych, takich jak Amazon czy Netflix. Badacz zauważył, że firma, która ma w swojej ofercie bardzo bogaty asortyment jest w stanie uzyskać – sprzedając pojedyncze, rzadko poszukiwane produkty – większy dochód niż poprzez sprzedaż najpopularniejszych, masowo ku-

¹³⁰ R. Lis: *Tworzenie biblioteki w modelu...*, s. 50-51. Zob. także R. Lis: *Śląska Biblioteka Cyfrowa. Społeczna Pracownia Digitalizacji* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=7645&dirids=1>; D. Śpiechowicz, E. Strokosz: *Społeczna Pracownia Digitalizacji ŚBC po roku działalności* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=77>.

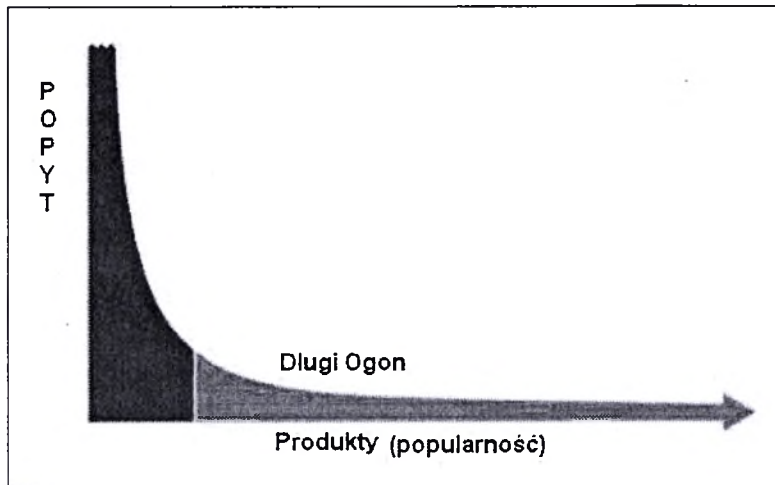
¹³¹ Tamże.

¹³² A. Tarkowski: *Społeczna Pracownia Digitalizacji* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://kultura20.blog.polityka.pl/?p=657>.

powanych towarów¹³³. Warto zaznaczyć, że jeszcze do początków XXI wieku handlem rządziła zasada włoskiego ekonomisty Vilfredo Pareto, która głosiła, że dwadzieścia procent całego asortymentu generuje osiemdziesiąt procent przychodów. Zbyt szeroka oferta sprzedawcy generuje więc niepotrzebne koszty. Od szerokiego wyboru, lepiej jest skupić się właśnie na tych dwudziestu procentach¹³⁴.

Termin „długi ogon” utożsamiany jest z wykresem w układzie współrzędnych, na którym po początkowym gwałtownym spadku z wysokiego poziomu, w dalszej części następuje wydłużone, bardzo powolne zbliżanie się do zera. Koncepcja została przedstawiona na wykresie 4.

Wykres 4. Koncepcja „długiego ogona”

Źródło: *The long tail (Długi ogon)* [on-line]. [Dostęp: 18 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sprawnymarketing.pl/wiki-sem/long-tail-dlugi-ogon/>.

Według Ch. Andersona teorię „długiego ogona” można sprowadzić do następującej tezy: „nasza kultura i gospodarka w coraz mniejszym stopniu koncentrują się na względnie niewielkiej liczbie przebojów (czyli wytworów należących do mainstreamu), okupujących początek krzywej popytu, na rzecz ogromnej liczby nisz, które odzwierciedla pozostała część wykresu. W epoce, w której brak ograniczeń fizycznych w postaci przestrzeni na półkach, wąskich gardeł dystrybucji, takie dobra i usługi skierowane do wąskiej grupy odbiorców mogą być atrakcyjne ekonomicznie [...]”. Jednakże, jak zauważa badacz, „za rozbudowaną stale podażą musi podążać popyt. Jeżeli o tym elemencie zapomnimy, długi ogon ucierpi ekonomicznie. [...] Prawdziwa forma popytu ujawnia się dopiero wówczas, gdy konsumentom oferuje się nieograniczony wybór”¹³⁵.

Charakteryzując omawiane zjawisko, Anderson wymienił też sześć głównych składowych wchodzących w skład długiego ogona. Są to sytuacje, kiedy: liczba nisz znacznie przewyższa liczbę przebojów; następuje niezwykle szybki spadek kosztów dotarcia do tych nisz; możliwość zaoferowania klientom swoistych filtrów (narzędzi, instrumentów, jak systemy rekomendacyjne czy rankingi), które stymulują popyt wzdłuż całego „długiego ogona”; spłaszczenie krzywej popytu, gdy oferta jest nieograniczona oraz udostępnienie klientom narzę-

¹³³ Ch. Anderson: *The Long Tail* [on-line]. [Dostęp: 18 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.wired.com/wired/archive/12.10/tail.html>.

¹³⁴ Ł. Gołębiowski: dz. cyt., s. 125. Zob. także E. Brynjolfsson, Y. J. Hu, D. Simester: *Goodbye Pareto Principle, Hello Long Tail: The Effect of Search Costs on the Concentration of Product Sales* [on-line]. [Dostęp: 18 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=953587.

¹³⁵ Ch. Anderson: *Długi ogon...*, s. 81.

dzi pomocnych w trakcie wyboru produktów; liczba produktów niszowych jest tak znaczna, że w sumie tworzą ogromny rynek, skutecznie konkurujący z przebojami; gdy już wszystko jest ustalone, ujawnia się naturalna forma popytu, którego nie krępują wąskie gardła dystrybucji, brak dostępu do informacji i ograniczenie miejsca na półkach sklepowych¹³⁶.

Zastanówmy się teraz, w jaki sposób ekonomiczna koncepcja „długiego ogona” może wpłynąć na funkcjonowanie bibliotek i poszerzanie ich oferty o nowe, bardziej społecznie interaktywne aspekty. Na początku tych rozważań, należy stwierdzić, że elementy wchodzące w skład tej teorii od wielu lat są zakorzenione w tradycyjnych usługach bibliotecznych¹³⁷. Dowodem na to jest gromadzenie przez biblioteki tematycznie szerokiej oferty wydawniczej w celu zaspokojenia czytelniczych potrzeb u jak największej liczby odbiorców¹³⁸. L. Cohen uważa, że dostępność szerokiej gamy usług informacyjnych i wykorzystanie potencjału wypożyczeń międzybibliotecznych¹³⁹ to elementy, które w największym stopniu odnoszą się do ekonomicznej koncepcji „długiego ogona”. Dlatego badaczka stawia je na równi z wypełnieniem nisz na rynku dostępu do wiedzy, które połączone w jedną dużą ofertę informacyjną są następnie udostępniane użytkownikowi przez placówki biblioteczne¹⁴⁰. Oczywiście dla środowiska bibliotek naukowych to nic nowego. Użytkownicy tych instytucji mogą na co dzień korzystać z usług wypożyczalni międzybibliotecznej i zapoznawać się z dokumentami, które nie są dostępne w zbiorach ich macierzystej księżnicy. Od pewnego czasu jesteśmy jednak świadkami wdrażania projektów, w ramach których wypożyczenia międzybiblioteczne są wykorzystywane także w przypadku działalności bibliotek publicznych, szkolnych i specjalnych. Za przykład może nam posłużyć system współpracy księżnic funkcjonujących w amerykańskim stanie Illinois w ramach tzw. „Szlaku Lincolna” (*Lincoln Trail Libraries System*). Istotą tego projektu jest zapewnienie mieszkańcom regionu szerokiego wachlarza usług informacyjno-bibliotecznych (w dowolnym dla nich miejscu i czasie). Wśród najbardziej popularnych usług oferowanych w ramach „Szlaku Lincolna” znajduje się LINC Catalog. Jest to swoisty społecznościowy OPAC¹⁴¹, dzięki któremu użytkownicy w prosty sposób mogą dotrzeć do informacji o ponad dwóch milionach dokumentów zgromadzonych przez 105 uczestniczących w projekcie bibliotek (akademickich, szkolnych, publicznych, specjalnych). Co ważne, czytelnicy mają w tym przypadku dostęp nie tylko do informacji odnoszących się do książek, ale także płyt DVD, audiobooków, gier komputerowych, muzyki na CD itp. Zarezerwowane dokumenty są przesyłane przez daną bibliotekę bezpośrednio na adres domowy użytkow-

¹³⁶ Tamże, s. 82.

¹³⁷ P. Griffis i in.: *Discovering Places to Serve Patrons in the Long Tail*. [W:] *Library 2.0 Initiatives...*, s. 1.

¹³⁸ Warto zaznaczyć, że takie stanowisko jest prezentowane przez większość badaczy zajmujących się problematyką Library 2.0. (Zob. P. Griffis i in.: *Discovering...*, s. 1); T. Storey: *The Long Tail and Libraries* [on-line]. [Dostęp: 17 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oclc.org/news/publications/newsletters/oclc/2005/268/thelongtail.htm>; L. Dempsey: *Libraries and the Long Tail* [on-line]. [Dostęp: 17 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dlib.org/dlib/april06/dempsey/04dempsey.html>; A. Koszowska: *Biblioteka 2.0 – usługi biblioteczne z wykorzystaniem technologii i narzędzi Web 2.0*. [W:] *Nowe technologie w bibliotekach publicznych. Materiały z VIII ogólnopolskiej konferencji pt. „Automatyzacja bibliotek publicznych”*. Warszawa, 26-28 listopada 2008, s. 81. Odmienne zdanie na ten temat ma M. Casey i L. Savastinuk, którzy twierdzą, że „długi ogon” to 80% wszystkich książek wydawanych w ciągu roku, a pojedyncza biblioteka nie jest w stanie zgromadzić nawet ich nikłej części. Również wielkość zbiorów przeciętnej księżnicy nie jest w swej istocie wystarczająca, aby mówić o długim ogonie w prezentowaniu czytelnikom bardzo szerokiego asortymentu wchodzącego w skład oferty zasobów tej instytucji.

¹³⁹ Ocena efektywności wypożyczeń międzybibliotecznych w polskich i zagranicznych księżnicach, została przedstawiona w publikacji M. Górnego: *Ocena efektywności...*, s. 80-84.

¹⁴⁰ *Library 2.0 Initiatives in Academic Libraries*, ed. by L. B. Cohen. Chicago 2007, s. VI. Zob. także M. Casey, L. Savastinuk: *Library 2.0...*, s. 65-66.

¹⁴¹ Zobacz podrozdział 2.4.1.1. Oprogramowanie biblioteczne 2.0.

nika. Zwrócić je można w dowolnej, należącej do systemu „Szlak Lincolna” księżnicy. Dzięki temu mieszkańcy dużej części stanu Illinois mają szansę zapoznać się z publikacjami, które w „tradycyjnym” systemie bibliotecznym są zgromadzone i przechowywane przez konkretne, czasem oddalone od siebie, placówki i nie zawsze istnieje fizyczna możliwość skorzystania z tych dokumentów przez osoby mieszkające w różnych częściach danego regionu¹⁴².

„Długi ogon” w bibliotece to jednak nie tylko zaoferowanie szerokiej oferty usług i dokumentów przeciętnemu użytkownikowi tej instytucji, ale także posiadanie przez nią materiałów mogących zaspokoić potrzeby informacyjne nawet najbardziej wybrednych czytelników¹⁴³. Dodatkowo, gdy weźmiemy pod uwagę liczbę formatów, w których udostępniane są różne typy dokumentów (tradycyjne, ale także elektroniczne), narzuca się stwierdzenie, że występowanie tego zjawiska w bibliotece to codzienna rzeczywistość pracowników i użytkowników tych instytucji¹⁴⁴. To tutaj znajdują oni szeroki wybór publikacji na różnorodne tematy, zdarza się, że odnoszące się do bardzo wąskich dziedzin nauki czy życia. Ważny jest również symboliczny wymiar swoistego „odkrywania” przez czytelników nieznanych dotąd przez nich autorów, tytułów, wykonawców itp. To właśnie biblioteka wraz ze swoją ofertą ma szansę pośrednio kształtować czytelnicze gusta poprzez promowanie aktualnie modnych, ale i mniej znanych wydawnictw.

„Długi ogon” w bibliotece może być również utożsamiany z wdrażaniem niszowych usług dla publiczności do tej pory niekorzystającej z oferty biblioteki oraz aktywizacją posiadanej części księgozbioru, która nie cieszyła się dotąd powodzeniem¹⁴⁵. Z pomocą mogą przyjść bibliotekarzom dobrze znane, tradycyjnie marketingowe metody uaktywniania tzw. „martwego zasobu”¹⁴⁶, ale także narzędzia wchodzące w skład zjawiska Web 2.0, które w osobliwy sposób pozwalają zachęcać innych czytelników do zapoznania się z danym dokumentem. Służyć temu mogą recenzje, oceny i rekomendacje tworzone przez użytkowników Internetu i klientów bibliotek na łamach takich społecznościowych serwisów, jak biblionetka.pl czy facebook.com, ale także blogu, forum dyskusyjnego czy witryny WWW prowadzonej przez daną księżnicę. Nie bez znaczenia jest tutaj także możliwość dotarcia do potencjalnego czytelnika i ukazanie mu atrakcyjności oferty biblioteczej. Aspekt ten jest szczególnie uwiidaczniany przez takich badaczy, jak M. E. Casey, L. C. Savastinuk czy Laura Cohen¹⁴⁷.

Jednak odnosząc się do zjawiska Library 2.0, „długi ogon” w bibliotece to nie tylko bogactwo tradycyjnego księgozbioru i wykorzystanie marketingowych sposobów mających na celu zachęcenie czytelników do korzystania z oferty biblioteczej. Wydaje się, że koncepcja ta

¹⁴² Więcej na ten temat można dowiedzieć się z witryny projektu. Zob. www.lincolntrail.info. [Dostęp: 20 grudnia 2010]. Zob. także K. Materska: *Na szlaku Lincolna* [on-line]. [Dostęp: 20 grudnia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bibliolabpl.blogspot.com/2010/12/na-szlaku-lincolna.html>.

¹⁴³ Zob. także K. Mossman: *Serving the Niche. Viewing libraries through Chris Anderson's "Long Tail" lens* [on-line]. „Library Journal” 2006, 15 lipca. [Dostęp: 23 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6349032.html>.

¹⁴⁴ Dobrym przykładem jest druga usługa wchodząca w skład „Szlaku Lincolna” – MyMediaMall – polegająca na zaoferowaniu użytkownikom bibliotek zrzeszonym w ramach tego systemu sieciowego dostępu do bogatej bazy e-booków i audiobooków. Więcej na ten temat można się dowiedzieć na stronie głównej projektu. Zob. www.lincolntrail.info/mediamall.html. [Dostęp: 20 grudnia 2010].

¹⁴⁵ T. U. Szmigielska: *Model biblioteki a standardy biblioteczne* [on-line]. [Dostęp: 19 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://bg.uwb.edu.pl/download/PFB-Model_biblioteki_a_standardy_biblioteczne.ppt. Jako jeden z takich sposobów M. Casey wymienia usługę polegającą na wysłaniu zamówionej przez użytkownika publikacji bezpośrednio do jego domu, bez konieczności odwiedzania przez niego placówki biblioteczej. Zob. M. Casey, L. Savastinuk: *Library 2.0...*, s. 65-66.

¹⁴⁶ Zob. J. Wojciechowski: *Marketing w bibliotece...*, s. 77-82.

¹⁴⁷ Zob. M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0...*, s. 64-66.

w dużym zakresie odnosi się do cyfryzacji zasobów, jak również udostępniania przez bibliotekarzy większej liczby informacyjnych usług, ale za pośrednictwem nowych, społecznościowych mediów. Oczywiście księgozbiór odgrywa tutaj niebagatelną rolę, jednakże dopiero w uzupełnieniu z ciekawymi i niebanalnymi usługami analizowana koncepcja ma szansę na stałe zadowolnić się w instytucjach bibliotecznych. Mówiąc o digitalizacji, warto stwierdzić, że jest ona jednym z fundamentów zjawiska „długiego ogona”. To właśnie cyfryzacja zbiorów w największym stopniu umożliwiła udostępnienie większej liczby nader rzadko wykorzystywanych dokumentów użytkownikom Internetu (niezależnie od czasu i miejsca, w jakim się oni znajdują).

Zarówno cyfrowe zbiory, jak i informacyjno-biblioteczne usługi powinny być udostępniane za pośrednictwem sieci internetowej, która w osobliwy sposób zniósła wcześniej funkcjonujące w bibliotece bariery. Utożsamiane one były zazwyczaj z ograniczeniami dotyczącymi prezentowania (wypożyczania) dokumentów wielu osobom jednocześnie, wysokimi kosztami zakupu publikacji (czy kosztami ich wytwarzania i użytkowania), utrudnieniami wynikającymi z fizycznych ograniczeń przechowywania większej ilości dokumentów w magazynach placówki, bezpośrednim udostępnianiem treści czytelnikom niemogącym z różnych względów odwiedzić instytucji bibliotecznej, ale także współpracy księżnic współtworzących zasoby repozytoriów elektronicznych, w których dostępne byłyby publikacje pochodzące od osób prywatnych bądź też instytucji funkcjonujących w różnych częściach Polski, Europy i świata. Jako jedno z najczęściej podawanych utrudnień w „erze przedinternetowej” w odniesieniu do działalności bibliotek, wymienia się właśnie ograniczony charakter dostępnych wtedy narzędzi służących zarówno komunikacji, jak i współpracy międzybibliotecznej¹⁴⁸. Przełamanie wymienionych barier to ważna część ewolucji oferty proponowanej przez księżnice, ale także element służący powiększaniu się znaczenia zjawiska „długiego ogona” w działalności placówek bibliotecznych.

Dzisiaj coraz częściej zwraca się uwagę na możliwości, które pozwalają odbiorcom na opisywanie dokumentów za pomocą etykiet (tagów), dodawanie przez nich własnych komentarzy odnoszących się do dostępnych w sieci treści, czy oferowanie pełnotekstowego przeszukiwania publikacji elektronicznych gromadzonych w tworzonych przez biblioteki repozytoriach. Do dyspozycji mamy stale powiększającą się liczbę internetowych projektów, których głównym celem jest prezentacja kulturowych i naukowych zbiorów należących do bibliotek, archiwów, muzeów, ale także teatrów czy filharmonii¹⁴⁹. Instytucje te coraz częściej także same tworzą cyfrowe i multimedialne zasoby, które czasem obejmują swoim zasięgiem specjalne lokalne kolekcje składające się z gazet, fotografii, map, manuskryptów, nagrań dźwiękowych, miejscowych zbiorów sztuki i filmów lub nagrań wideo¹⁵⁰. Jest to także efektywny sposób na poszerzanie zasobów danej biblioteki. Dzisiaj mamy do czynienia z wieloma inicjatywami, które wiążą się bezpośrednio z działalnością instytucji bibliotecznych. Jako przykłady wymienić można instytucjonalne i regionalne projekty wchodzące w skład Federacji Bibliotek Cyfrowych (sieci rozproszonych bibliotek cyfrowych i repozytoriów w Polsce), ale także takie przedsięwzięcia jak Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego, Polska Biblioteka Internetowa, portal Wolne Lektury czy ICM – Biblioteka Wirtualna udostępnio-

¹⁴⁸ Zob. M. C. Habib: *Toward Academic Library 2.0: Development and Application of a Library 2.0 Methodology*. Chapel Hill 2006, s. 17.

¹⁴⁹ Jako modelowy przykład współpracy różnych instytucji kulturalnych podawany jest najczęściej przykład projektu *The Commons*, który polega na udostępnianiu on-line (w ramach serwisu społecznościowego Flickr.com) fotografii pochodzących z kolekcji instytucji uczestniczących w projekcie (amerykańskie, europejskie i australijskie archiwa, biblioteki, muzea).

¹⁵⁰ *Biblioteki publiczne w erze cyfrowej. Poradnik*, pod red. J. Burskiej. Warszawa 2004, s. 225.

na przez Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego¹⁵¹. Coraz więcej księżnic, zwłaszcza akademickich, decyduje się również na zakup dokumentów w formie elektronicznej (książek, audiobooków, prasy) w sklepach internetowych specjalizujących się w wydawnictwach cyfrowych (np. Nexto.pl, Virtualo.pl) lub wykupienie licencji na korzystanie z publikacji udostępnianych przez wirtualne czytelnice on-line. Przykładem takiego rozwiązania jest serwis ibuk.pl oferujący wybrane publikacje wydawnictwa PWN i dwudziestu jeden innych oficyn funkcjonujących na polskim rynku księgarskim. Godne wymienienia są również przedsięwzięcia o charakterze międzynarodowym (np. Google Books, Europeana, Project Gutenberg), które mogą stanowić doskonałe uzupełnienie bibliotecznych zasobów o starsze, ale też aktualne, niedawno wydane publikacje.

Dobrym rozwiązaniem dla wdrażania koncepcji „długiego ogona” w księżnicach może się także okazać tworzenie przez ich pracowników bibliotek webowych. Są to uporządkowane zbiory odnośników do wiarygodnych i aktualnych źródeł informacji dostępnych w Internecie, rozszerzające zasoby tradycyjnej biblioteki. Trafne wydaje się stwierdzenie, że dobrze przygotowany projekt tego typu może z powodzeniem pełnić rolę wirtualnego regału z książkami, słownikami, mapami, nagraniami audio i video oraz innymi cennymi źródłami informacji. Taki zasób informacji nie zajmuje fizycznie miejsca w bibliotece, ma nieograniczoną pojemność, można go szybko przeszukiwać i łatwo dodawać nowe pozycje. Przy jego tworzeniu nie tyle liczą się same umiejętności bibliotekarzy, co wytrwałość w poszukiwaniu interesujących zasobów i zwracanie uwagi na ich aktualizację¹⁵². Biblioteka webowa może być doskonałym uzupełnieniem tradycyjnych zbiorów bibliotecznych, jak również źródłem najbardziej aktualnych informacji organizowanych przez bibliotekarzy przy aktywnej pomocy użytkowników¹⁵³.

Co więcej, wykorzystanie charakteryzowanych w następnym rozdziale zjawisk i narzędzi 2.0 to dodatkowe atrakcyjne dla użytkowników i bibliotekarzy metody prezentacji treści, które już dziś, w wielu sytuacjach stanowią praktyczne rozwiązanie problemów dotyczących udostępniania dokumentów i oferowania nowoczesnych usług. Są także skutecznym nośnikiem informacji o możliwościach wykorzystania interaktywnych aplikacji przez placówki biblioteczne. Oczywiście narzędzia te mogą być traktowane jako dodatkowy element w prowadzonych przez bibliotekarzy i czytelników poszukiwaniach, mających na celu znajdowanie i porządkowanie ciekawych dokumentów. Pozwalają również na łatwiejsze i skuteczniejsze gromadzenie informacji z wielu niezależnych źródeł, a także udostępnianie własnych treści innym podmiotom.

W świecie Library 2.0 „długi ogon” jest utożsamiany z rozwijaniem kolekcji na równi z technologicznymi innowacjami wprowadzanymi w odniesieniu do już istniejących usług. Przy czym próba zaproponowania szerokiego asortymentu w ofercie bibliotecznej (tradycyjne i elektroniczne zbiory, interaktywne usługi) jest przez niektórych badaczy wiązana z jedną z centralnych zasad wdrażania elementów idei Web 2.0 do codziennego funkcjonowania bibliotek¹⁵⁴.

¹⁵¹ Więcej na temat projektów elektronicznych repozytoriów bibliotecznych można przeczytać w publikacji autorstwa Jerzego Franke *Googletheca Iniversalis?* [W:] *Biblioteki cyfrowe. Projekty, realizacje, technologie*, pod red. J. Woźniak-Kasperek i J. Franke. Warszawa 2007, s. 121-166.

¹⁵² *Vadamecum Bibliotekarza*, pod red. L. Bilińskiego. Warszawa 2008. Rozdział 9.4. *Biblioteki Webowe*.

¹⁵³ Więcej na temat bibliotek webowych i sposobach ich tworzenia można przeczytać w pracy N. G. Tomaiuolo i B. Quint: *The Web library : building a world class personal library with free Web resources*. Medford 2004.

¹⁵⁴ Ciekawą charakterystykę „długiego ogona” w odniesieniu do działalności bibliotek akademickich i narzędzi należących do Web 2.0, prezentują w swojej publikacji *Discovering Places to Serve Patrons in the Long Tail* Patrick Griffiths, Kristen Costello, Darcy Del Bosque, Cory Lampert i Eva Stowers (zob. *Library 2.0 Initiatives...*, s. 1-15). Wśród wymienionych znajdują się takie narzędzia, jak: otwarte forum, serwis typu Wiki, RSS, MySpace, blogi, portale społecznościowe itp. Każde z nich oferuje inny sposób prezentowania aktualnych informacji (nauka, kultura, polityka),

2.4. ZMIANY WYNIKAJĄCE Z ZASTOSOWANIA NOWYCH TECHNOLOGII

Współczesna biblioteka to nie tylko magazyn z książkami czy informacjami. To także ośrodek kulturalno-naukowy, gdzie mają miejsce takie działania jak dokonywanie zmian i łączenie nowoczesnych technologii z profesjonalizmem, uprzejmością i inwencją twórczą¹⁵⁵. To instytucja, która nie tylko biernie obserwuje rewolucję czy „przewrót on-line”¹⁵⁶ dokonujący się na naszych oczach, ale aktywnie współtworzy zasoby światowej sieci. Z drugiej strony, trudno jest sobie dzisiaj wyobrazić, aby taka placówka kulturalna, jak biblioteka obyła się bez nowoczesnych rozwiązań informatyczno-komunikacyjnych. Instytucja ta, niezależnie od jej typu jest w sposób immanentny związana z technologią informacyjną. Technologia ta stanowi siłę napędową jej rozwoju, tak jak imperatyw technologiczny jest siłą napędową rozwoju współczesnych społeczeństw. Nie ma więc przesady w stwierdzeniu, że automatyzacja jest na całym świecie głównym czynnikiem postępu organizacyjnego i technicznego w bibliotekarstwie¹⁵⁷.

Postęp ten w odniesieniu do procesów informacyjnych rozpatrywany jest w literaturze naukowej z różnych punktów widzenia. Bożena Jaskowska za jego główne aspekty uważa: „wpływ technologii informacyjno-komunikacyjnych na sposoby świadczenia usług przez biblioteki (implementacja nowych rozwiązań do praktyki bibliotecznej), wpływ technologii na wzrost produktywności i komunikacji naukowej, której efektem jest gigantyczny wzrost źródeł informacji oraz wpływ technologii na zachowania i postawy użytkowników, którzy z jednej strony wykazują wzrastające i różnorodne potrzeby informacyjne, z drugiej zaś często nie potrafią (lub nie chcą) poradzić sobie z chaosem informacyjnym w otaczającym świecie”¹⁵⁸. A. Jacquesson wśród najczęściej wysuwanych racji na rzecz szerszej automatyzacji procesów bibliotecznych wymienia natomiast: usprawnienie obsługi technicznej (zwiększenie szybkości i jakości odnoszących się do gromadzenia, katalogowania, wypożyczeń itp.), ograniczenie kosztów (oferowanie nowych usług lub produktów – wewnętrznych, na rzecz biblioteki, a także przeznaczonych dla użytkowników) czy usprawnienie usług dla użytkowników (szybkość przetwarzania, bardziej kompletne dane itp.)¹⁵⁹. Biblioteka początków XXI wieku powinna być, jak zauważył J. Wojciechowski, organizmem supertechnologicznym¹⁶⁰, który w innowacyjny sposób traktuje problemy wynikające z rozwoju i funkcjonowania nowych mediów.

Na podstawie badań przeprowadzonych przez K. Maciąga (*Miejsce bibliotek publicznych w systemie edukacji*) śmiało można stwierdzić, że młodzi użytkownicy oczekują od bibliotek nowoczesności, a instytucje te swoją ofertą powinny odpowiadać na ich potrzeby. Ma to w konsekwencji dać odpowiedź na pytanie, czy będą oni z nich korzystać w przyszłości¹⁶¹.

jak również pozwala na promowanie dostępnych w bibliotece kolekcji.

¹⁵⁵ A. Wojciechowicz: dz. cyt., s. 21.

¹⁵⁶ Przewrót (rewolucja) on-line – termin ten został użyty w artykule M. Paszkowskiego i oddaje sens przemian informatycznych, których jesteśmy świadkami. Autor porównuje te przemiany do przewrotu kopernikańskiego. Zob. M. Paszkowski: dz. cyt., s. 16.

¹⁵⁷ *Bibliotekarstwo*, pod red. Z. Żmigrodzkiego. Warszawa 1994, s. 282.

¹⁵⁸ B. Jaskowska: *Kultura organizacyjna...*, s. 45-46.

¹⁵⁹ A. Jacquesson: *Automatyzacja bibliotek*. Warszawa 1999, s. 51-52.

¹⁶⁰ J. Wojciechowski: *Trwałość nietrwałości...*, s. 4. Na ten aspekt, ale w odniesieniu do bibliotek akademickich wskazują także wyniki badań przeprowadzonych przez B. Fereta i M. Marcinek. Zob. B. Feret, M. Marcinek: *Przyszłość bibliotekarzy i bibliotek akademickich* [on-line]. „EBIB” 2000, nr 9. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e009-06.html>. Zob. także B. Feret, M. Marcinek: *Przyszłość bibliotekarzy i bibliotek akademickich* [on-line]. „EBIB” 2005, nr 7. [Dostęp: 26 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://ebib.oss.wroc.pl/2005/68/feret_marcinek.php.

¹⁶¹ Zob. K. Maciąg: *Miejsce bibliotek publicznych w systemie edukacji*. Warszawa 2006. Dla niektórych badaczy Bi-

Mówiąc o zmianach technologicznych w odniesieniu do zjawiska Library 2.0, należy zaznaczyć, że transformacja usług bibliotecznych ma na celu nie tylko szerszy dostęp do informacji, ale także zmianę procesu komunikacyjnego pomiędzy bibliotekarzami i czytelnikami. Problem wprowadzania technologicznych zmian może się odnosić z jednej strony do formatów i informatycznych standardów, które są w bezpośredni sposób związane z Web 2.0, z drugiej natomiast – być związany z narzędziami do niego należącymi, które w osobiwy sposób pomagają w generowaniu, gromadzeniu, przetwarzaniu, organizowaniu oraz udostępnianiu informacji i treści. Nie bez znaczenia jest tutaj także aspekt odnoszący się do wykorzystywanego sprzętu (np. urządzenia przenośne), jak również kwalifikacji i technologicznych kompetencji pracowników bibliotek.

2.4.1. TECHNOLOGIE I STANDARDY WEB 2.0 W BIBLIOTECE

2.4.1.1. Oprogramowanie biblioteczne 2.0

Wśród zmian technologicznych, które odnoszą się do Web 2.0 i zastosowania jego elementów w księżnicach, przez badaczy wymieniane są często te bezpośrednio dotyczące typowego „bibliotecznego” oprogramowania. Na uwagę zasługują zwłaszcza aplikacje i zintegrowane systemy biblioteczne udostępnione na zasadzie wolnego dostępu, tzw. Open Source (Oprogramowanie o Otwartym Kodzie Źródłowym), które w większości przypadków jest oprogramowaniem pozbawionym opłat licencyjnych¹⁶². Warto w tym miejscu zaznaczyć, że idea Open Source to jeden z najważniejszych wyznaczników swoistości sieci, na bazie której możliwa staje się współpraca jej użytkowników nad nawet najbardziej skomplikowanymi projektami informatycznymi¹⁶³. Słuszne wydaje się więc stwierdzenie

blioteka 2.0 to nie tylko tworzone w ramach tej instytucji centra edukacji elektronicznej, ale też specjalne przestrzenie, gdzie użytkownicy mogą na przykład grać w gry planszowe czy komputerowe (tzw. *gaming*). Zjawisko to obejmuje przy tym swoim zasięgiem nie tylko biblioteki publiczne, ale również uniwersyteckie (np. Biblioteka Uniwersytetu Stanowego w Illinois – zob. *Gaming Initiative* <http://www.library.illinois.edu/gaming/index.html>). Problem ten był analizowany w publikacjach: J. D. Sutter: *The future of libraries, with or without books* [on-line]. [Dostęp: 11 września 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://edition.cnn.com/2009/TECH/09/04/future.library.technology/index.html>; K. Makens: *Gaming in Libraries 2.0* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dev-lcg.com/Kathy%20Makens%27%20YALSA%20Summer%20Newsletter%20article.pdf>; A. Doshi: *How gaming could improve information literacy*. „Computers in Libraries” 2006, nr 26, s. 14-17; B. Gallaway: *Game On! Gaming at the Library*. New York 2007; J. Kirriemuir: *The librarian as video game player*. „The New Review of Information Networking” 2006, nr 1-2, s. 61-75; E. Neiburger: *Gamers... in the Library?! The Why, What, and How of Videogame Tournaments for All Ages*. Chicago 2007; E. Neiburger: *Gamers... in the library?* „American Libraries” 2007, nr 5, s. 58-60; B. Saxton: *All Thumbs Isn't a Bad Thing: Video Game Programs @ your library*. „Young Adult Library Services” 2007, nr 2, s. 31-33; A. Schmidt: *Are You Game? Thanks to electronic games, attracting teens has never been easier*. „School Library Journal” 2006, nr 6, s. 52-54; J. Scordato: *Gaming as a Library Service*. „Public Libraries” 2008, nr 1, s. 67-73; H. Wilson: *Gaming for Librarians: An Introduction*. „Voice of Youth Advocates” 2005, nr 6, s. 446-449. Zob. także *Library Success: A Best Practices Wiki. Gaming* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libsuccess.org/index.php?title=Gaming>.

¹⁶² Ruch Open Source (jak również Free Software) został szczegółowo scharakteryzowany między innymi w publikacji Piotra Gawrysiaka *Cyfrowa rewolucja* (Warszawa 2008, s. 285-315) oraz pracy *Spółeczeństwo Informacyjne*, pod red. J. Papińskiej-Kacperek (Warszawa 2008, s. 76-86).

¹⁶³ Open Source opiera się na 10 zasadach, wśród których najważniejszymi wydają się być: dostępność kodu źródłowego programu (zapis programu, który umożliwia jego modyfikacje); brak dyskryminacji osób i grup osób; brak wykluczenia jakiegokolwiek obszaru zastosowań (możliwość zastosowania komercyjnego); brak ograniczeń odnoszących się do dystrybucji oprogramowania (możliwość odsprzedaży); zachowanie licencji w pracach pochodnych. Na podstawie M. Jarocki: *Otwarte oprogramowanie edukacyjne w szkole i bibliotece – wybór rozwiązań* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://e-pedagogiczna.edu.pl/upload/file/zasoby/konferencje/seminarium_olsztyn/jarocki_olsztyn.pdf.

J. Hofmoki, że o „środowisku i projektach open source mówi się niejednokrotnie w kategoriach fenomenu, zarówno bowiem stanowią one przykład efektywnego przełamania licznych mitów na temat pułapek i zagrożeń zbiorowego działania, jak i dostarczają wzorców tworzenia nowych modeli biznesowych wykorzystujących potęgę technologii i wzbogacających narzędzi komunikacji”¹⁶⁴.

Możliwości zastosowania wolnego oprogramowania w bibliotekach są bardzo szerokie i daleko wykraczają poza tematykę niniejszego rozdziału. Niemniej jednak warto zaznaczyć, że Open Source to zarówno kompletne systemy zintegrowane, aplikacje do obsługi bibliotek cyfrowych, e-learningowa platforma Moodle, ale także specjalistyczne narzędzia, jak moduły Perla do manipulowania rekordami MARC czy zestaw narzędzi do obsługi protokołu Z39.50¹⁶⁵. Szczegółowe informacje na temat darmowego oprogramowania dla instytucji bibliotecznych, a także spis dostępnych w ten sposób narzędzi znajdziemy na stronach: Oss4lib – Open Source Systems for Libraries (www.oss4lib.org) czy Library Automation Tools For You (www.smecc.org/library_automation_tools_for_you.htm). Aktualizowany wykaz darmowych aplikacji do tworzenia bibliotek cyfrowych dostępny jest na stronie internetowej The British Columbia Digital Library (<http://bcdlib.tc.ca/tools-software.html>). Warto zaznaczyć, że wolne oprogramowanie dla bibliotek to także kwestia, która obecna jest na łamach polskich konferencji naukowych oraz bibliotekarskich forów internetowych (np. Forum Społeczności Czytelników i Bibliotekarzy Cyfrowych)¹⁶⁶.

Znaczące zdają się być też rozwiązania, które wprawdzie odnoszą się do oprogramowania komercyjnego, ale w swojej istocie mają na celu wdrożenie niektórych elementów i narzędzi należących do szeroko rozumianego zjawiska Web 2.0 i Library 2.0. W podrozdziale zostały przedstawione teoretyczne podstawy, jak i przykłady praktycznych wdrożeń informatycznych rozwiązań wspomagających pracę tradycyjnych księżnic w duchu sieci drugiej generacji.

Problem uzupełniania informacji (np. o zbiorach) dostarczanych użytkownikowi za pośrednictwem oprogramowania bibliotecznego poprzez wprowadzanie nowatorskich i społecznościowych narzędzi dość często pojawia się w charakterystykach zjawiska Library 2.0. Przykładem jest publikacja Paula Millera i Kena Chada, w której postulują oni używanie przez bibliotekę elastycznych, efektywnych rozwiązań systemowych – zamiast tradycyjnych, kompleksowych procedur (metodologii) wdrażania zintegrowanych systemów, księżnice powinny współpracować z wieloma dostawcami informatycznych rozwiązań. W ten sposób ma szansę powstać produkt „mieszany”, w skład którego wchodziłyby komponenty pochodzące od różnych firm, użytkowników czy organizacji¹⁶⁷. Usługi informacyjne świadczone w sposób tradycyjny lub przy aktywnym wykorzystaniu nowych technologii (szeroka gama urządzeń np. mobilnych), integracja usług z narzędziami i projektami tworzonymi przez innych (portale, wortale, serwisy dziedzinowe, e-learningowe i wreszcie handel elektroniczny – ang. *e-commers* – jak np. Amazon). To właśnie Amazon jest dla badaczy przykładem efektywności we współpracy instytucji bibliotecznych z komercyjnymi firmami. Dzisiaj

¹⁶⁴ J. Hofmoki: *Internet jako nowe dobro...*, s. 90.

¹⁶⁵ A. Radwański: *Wolne oprogramowanie dla bibliotek*. [W:] *Automatyzacja bibliotek publicznych*. Warszawa 2005, s. 86. Zob. także A. Radwański: *Biblioteczne oprogramowanie Open Source w polskich realiach*. [W:] *Nowe technologie w bibliotekach publicznych*. Warszawa 2009, s. 87-92.

¹⁶⁶ Zob. *Przypadki projektu Koha, czyli o znaczeniu licencji na soft* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://forum.biblioteka20.pl/viewtopic.php?t=484&postdays=0&postorder=asc&start=0>.

¹⁶⁷ K. Chad, P. Miller: *Do Libraries matter...*

współpraca ta nie tylko ma swoje odzwierciedlenie w informowaniu klientów tej największej księgarni, w których bibliotekach znajduje się poszukiwana przez nich książka (na przykład projekt realizowany we współpracy z bibliotekami brytyjskimi), ale także udostępnianie klientom amerykańskich publicznych placówek bibliotecznych ponad 11 000 książek elektronicznych za darmo¹⁶⁸.

Library 2.0 wykracza poza struktury biblioteki funkcjonującej w sieci („biblioteki bez ścian”). To próba promowania i dzielenia się on-line doświadczeniami bibliotecznymi (np. organizacja informacji) na szeroką skalę, jak również wykorzystanie informacji już dostępnych w sieci w formie recenzji czy opinii, na przykład na temat dokumentów oferowanych przez wyżej wspomniany Amazon. Co więcej, istotą jest tutaj efektywne dzielenie się zasobami w świetle wykorzystania różnego rodzaju serwisów internetowych (w tym społecznościowych). Zamiast udostępniania treści w ramach domowej witryny bibliotecznej WWW, księżnice powinny wykorzystywać szersze możliwości Internetu oraz aplikacje należące do wcześniej wspomnianego nurtu Open Source, tworzone i rozwijane zarówno przez informatyków, bibliotekarzy, ale i samych użytkowników. Dlatego nadrzędnym hasłem odzwierciedlającym działalność tej instytucji powinna być demokratyzacja informacji poprzez współpracę z innymi instytucjami i dostawcami treści na zasadzie partnerstwa w celu zwiększenia dostępności danych istniejących w sieci. Przy czym biblioteka zobowiązana jest do przejęcia funkcji lidera w tym procesie, patronując projektom ułatwiającym dostęp i współtworzenie przez odbiorców treści w skali globalnej. Oczywiście główną rolę odgrywać mają narzędzia informatyczne, takie jak komercyjne i bezpłatne oprogramowanie, serwisy WWW i aplikacje sieciowe (dostęp do nich uzyskuje się za pomocą przeglądarki internetowej)¹⁶⁹.

Podobny pogląd prezentuje John Blyberg, który propaguje nowy sposób tworzenia zintegrowanych systemów bibliotecznych. Zwraca on uwagę, że producenci i dostawcy oprogramowania bibliotecznego powinni obrócić na własną korzyść możliwości wykorzystania poszczególnych narzędzi Web 2.0, projektując na przykład odpowiednie interfejsy, pozwalające łączyć katalogi biblioteczne, aktywności czytelników, treści znajdujące się na stronach internetowych tworzonych przez biblioteki, ale także samych użytkowników. Dla Blyberga jest to swoisty „surowiec”, który w przyszłości może posłużyć za doskonałą podstawę do stworzenia nowych, oryginalnych usług bibliotecznych. Zintegrowane systemy biblioteczne powinny według badacza charakteryzować się wolnością dodawania i prezentowania różnorodnych treści. Społecznościowe elementy mogą stać się w tym przypadku doskonałym uzupełnieniem profesjonalnie tworzonych informacji bibliograficznych. Badacz proponuje także zbiór uzupełniających się wzajemnie zasad, które stanowią podstawę stworzenia nowoczesnego, w pełni zintegrowanego z wolnymi, cyfrowymi i sieciowymi zasobami systemu (charakteryzującego się np. otwartością treści, bezpośrednim dostępem do baz danych, ale także wysokimi standardami bezpieczeństwa). Charakteryzując możliwości takiego rozwiązania, Blyberg posiłkuje się przykładami odwołującymi się z jednej strony do serwisów społecznościowych służących komunikacji i organizowaniu informacji (np. Flickr, Delicious), z drugiej natomiast – elementów możliwie najpełniej uzupełniających oraz wzbogacających moduł OPAC (np. RSS, dostępność chmur słów kluczowych)¹⁷⁰.

¹⁶⁸ Zob. *Public Library Books for Kindle* [on-line]. [Dostęp: 4 marca 2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.amazon.com/gp/help/customer/display.html/?nodeId=200747550>.

¹⁶⁹ Tamże.

¹⁷⁰ J. Blyberg: *Library 2.0: The road ahead...*

Przytaczając niektóre głosy dotyczące koncepcji Library 2.0 i swoistości technologicznych zmian, warto także wspomnieć o tezach stawianych przez inne osoby zainteresowane wdrażaniem w instytucjach bibliotecznych nowych interaktywnych narzędzi. Wśród nich na uwagę zasługuje zwłaszcza Aron Schmidt, który pomimo niepostępowania się terminem Biblioteka 2.0 odnosi się do narzędzi drugiej generacji i możliwości ich wykorzystania w tradycyjnej księżnicy. Na łamach serwisu internetowego *Walking Paper* zwraca uwagę na szansę wykorzystania powiązanych z nowymi technologiami usług informacyjnych, takich jak tagowanie, blogi, wiki, podcasty, czy zamieszczanie dokumentów graficznych w ramach tworzonego przez bibliotekę spersonalizowanego profilu w serwisach społecznościowych. Wymienia przy tym główne cechy tych usług: niskie koszty lub ich brak, łatwy i prosty interfejs, możliwość ich wykorzystania w ramach wewnętrznej organizacji biblioteki (np. w celu stworzenia platformy służącej komunikacji pomiędzy bibliotekarzami, łatwego przechowywania dokumentów elektronicznych itp.), przywództwo w promowaniu nowych narzędzi, a także interaktywnych usług informacyjnych (biblioteki muszą stać się swoistymi przewodnikami dla społeczności lokalnych w świecie informacyjnej technologii), budowanie reputacji biblioteki jako instytucji nowoczesnej i otwartej na nowe wyzwania. Nowe technologie są przy tym dla niego możliwym, lecz niekoniecznym rozwiązaniem problemów bibliotek. Na pytanie, czy społeczne (otwarte) oprogramowanie jest panaceum na dzisiejsze problemy bibliotek, odpowiada – nie. Jednak zastosowanie takiego rozwiązania to dla niego słuszny kierunek zmian, w którym powinny zmierzać te instytucje i ich użytkownicy¹⁷¹. Ciekawe wydaje się, że badacz szczególny nacisk kładzie już nie na sposoby wyszukiwania czy tworzenia cyfrowych treści, ale na szybkość dotarcia do dokumentu, nawet jeśli wiązałaby się ona z koniecznością uiszczenia niewielkiej opłaty pieniężnej¹⁷².

Analizując publikacje osób zajmujących się omawianym zjawiskiem, nasuwa się stwierdzenie, że aspekt wykorzystania przez bibliotekę narzędzi Web 2.0 (serwisy społecznościowe, blogi, wiki, podcasty, RSS itd.¹⁷³), jak również tradycyjnych systemów zintegrowanych, uzupełnionych przez elementy należące do sieci drugiej generacji (np. możliwość dodawania opinii przez użytkowników, dowolnych słów kluczowych), pojawia się nader często. Badacze, którzy postrzegają zjawisko Library 2.0 w ten sposób to między innymi: P. Bradley, M. Casey i L. Savastinuk, M. Stephens, M. Habib, Ch. Harris, J. Mannes, L. Cohen, S. Houghton, J. Boog, L. Rosenberg, J. West, C. Bisson, B. Drew, J. L. Balas¹⁷⁴. Ważne z punktu widzenia charaktery-

¹⁷¹ A. Schmidt: *Getting out there* [on-line]. [Dostęp: 23 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.walkingpaper.org/264>.

¹⁷² Tamże.

¹⁷³ Te, jak i inne narzędzia 2.0 zostały scharakteryzowane w dalszej części książki.

¹⁷⁴ Zob. O. Bradley: *How to use...*; M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0. A Guide...*; *Library 2.0. Beta...*; *Working Towards a Definition...*; *Is There a Library 1.0...*; *Don't Forget the Need...*; *Whatever tools...*; *A Dialogue on L2...*; M. Casey: *Born in the Biblioblogsphere...*; M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Service for the...*; P. Miller: *Web 2.0...*; J. Blyberg: *Library 2.0 Perils...*; J. Blyberg: *11 reasons why Library 2.0...*; M. Stephens: *Update: Defining...*; M. Stephens: *Web 2.0. Where will it take...*; M. Stephens: *The Academic Library...*; Ch. Harris: *SL2.0: Synthesis 2.0* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://schoolof.info/infomancy/?p=129>; J. Maness: *Library 2.0 Theory...*; *Library 2.0 Initiatives In Academic Libraries*, pod red. L. B. Cohen. Chicago 2007; L. Cohen: *A Librarian 2.0 Manifesto...*; S. Houghton: *Library 2.0: New or no?* [on-line]. [Dostęp: 24 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://librarianinblack.net/librarianinblack/2006/01/library_20_new_.html; J. Boog: *Library 2.0 Movement Sees...*; L. Rosenberg: *The gordian Knot (blog)*. „Cites & Insights” 2006, vol. 6, nr 2, s. 21; J. West: *Library 2.0...*; C. Bisson: *Library 2.0...*; B. Drew: *Academic Libraries...*

zowanego problemu wydają się być także głosy podnoszone przez polskich badaczy takich, jak: A. Dudczak, B. Jaskowska; R. Lis, A. Koszowska, M. Zając, S. Kotuła, S. Cisek, T. Kalota czy J. Pacek¹⁷⁵. Na uwagę zasługują zwłaszcza analizy dotyczące możliwości zastosowania narzędzi drugiej generacji w repozytoriach cyfrowych¹⁷⁶.

2.4.1.2. OPAC 2.0

Charakteryzując możliwości zastosowania narzędzi Web 2.0 w działalności instytucji bibliotecznych, warto także odnieść się do sposobów uzupełniania interfejsów katalogów bibliotecznych poprzez implementowanie w nich interaktywnych elementów wspomagających i ułatwiających wyszukiwanie przez czytelnika informacji o dostępnych w sieci i poszczególnych książkach dokumentach. Wiele z tych elementów to dzisiaj już dość dobrze znane metody wzbogacania bibliotecznych narzędzi wyszukiwawczych (np. możliwość dodawania dowolnych słów kluczowych, wykorzystanie RSS), jednak warto zaznaczyć, że punktem wyjścia dla ich powstania było zastosowanie rozwiązań informatycznych, które wyszłyby naprzeciw potrzebom użytkowników, na co dzień korzystających z takich narzędzi, jak Google czy serwisy społecznościowe¹⁷⁷.

OPAC (Open Public Access Catalogue) to powszechnie stosowany skrót określający katalog występujący w systemach zautomatyzowanych. Często zastępowany jest terminem katalog on-line, katalog komputerowy, katalog interaktywny (ang. *interactive catalog*) lub interfejs użytkownika. Jest to katalog działający w systemie informacyjno-wyszukiwawczym on-line¹⁷⁸. Umożliwia szybkie i wielostronne wyszukiwanie różnego typu informacji na temat zasobów biblioteki zarówno czytelnikom, jak i każdej osobie posiadającej dostęp do sieci Internet. Dla użytkownika jest nie tylko najbardziej widocznym, ale także najważniejszym aspektem komputeryzacji biblioteki¹⁷⁹. OPAC to efekt technologicznego rozwoju zautomatyzowanych systemów bibliotecznych. Stanowi najczęściej jeden z ich modułów, ale może być także niezależnym oprogramowaniem¹⁸⁰.

Dzięki integracji różnorodnych serwisów, systemów i baz danych w jednej przeglądarce internetowej oraz umożliwieniu poprzez nowoczesne protokoły prowadzenia symultanicznych wyszukiwań w wielu informacyjnych zasobach rozproszonych w środowisku sieciowym, biblioteki stanęły przed szansą przeprowadzenia generalnej reorganizacji swoich usług, adaptacji nowoczesnych technologii cyfrowych, czy czynnego uczestnictwa w powstającej globalnej infrastrukturze informacyjnej¹⁸¹.

¹⁷⁵ Zob. A. Dudczak: *Możliwości wykorzystania technologii Web 2.0...*; B. Jaskowska, A. Dudczak: *Library 2.0...*, s. 354-365; R. Lis, A. Koszowska: *Biblioteka cyfrowa w wersji 2.0...*; M. Zając: *Biblioteka dziecięca 2.0...*, s. 93; A. Koszowska: *Web 2.0 a biblioteki...*, s. 27; S. Kotuła: *Współczesny Internet w modelu...*, s. 5-20; S. Kotuła: *Od Web 1.0...*, s. 27-34; S. Kotuła: *Biblioteka 2.0 i jej czytelnicy...*; S. Cisek: *Biblioteka uniwersytecka i Nauka 2.0. Nowe wyzwania?* [on-line]. [Dostęp: 23 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/sabinacisek/biblioteka-uniwersytecka-i-nauka-20-nowe-wyzwania-presentation>; T. Kalota: *Analiza fundametalna...*; R. Lis: *Bogactwo bibliotek i siła sieci...*; J. Pacek: *Darmowe oprogramowanie...*; J. Pacek: *Bibliografia 2.0...*

¹⁷⁶ Zob. A. Dudczak: *Możliwości wykorzystania technologii...*; *Forum dLibra – temat: Otwarte/osobiste biblioteki cyfrowe* [on-line]. [Dostęp: 12 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://dlibra.psnc.pl/index.php?option=com_joomlaboard&Itemid=86&func=view&id=173&catid=7&limit=6&limitstart=0.

¹⁷⁷ A. Danskin: *„Tomorrow never knows”: the end of cataloguing?* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://archive.ifla.org/IV/ifla72/papers/102-Danskin-en.pdf>.

¹⁷⁸ B. Bojar: *Słownik encyklopedyczny informacji...*, s.116.

¹⁷⁹ *Bibliotekarstwo...*, s. 149.

¹⁸⁰ P. Chalon, E. Di Pretoro, L. Kohn: *OPAC 2.0: Opportunities, development and analysis* [on-line]. [Dostęp: 3 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.terkko.helsinki.fi/bmf/EAHILpapers/Patrice_Chalon_paper.pdf.

¹⁸¹ G. Piotrowicz: *Wpływ technologii teleinformatycznych na kształt i funkcjonowanie współczesnych bibliotek uczelnianych* [on-line]. [W:] *Materiały konferencyjne EBIB*, nr 6. [Dostęp: 3 września 2010]. Dostępny w World Wide

Gwałtowny rozwój technik informacyjnych¹⁸² spowodował, że instytucje te zostały także zobligowane do przeprowadzenia zmian w sposobach prezentacji własnych zbiorów i zasobów. To z kolei w dużej mierze wiązało się z koniecznością wprowadzenia organizacyjnych zmian w pracy biblioteki i zapewnienia swoim użytkownikom dostępu do zewnętrznych, wirtualnych źródeł informacji. Nie ma więc przesady w stwierdzeniu G. Piotrowicz, że „w ten sposób rozpoczął się i trwa proces transformacji bibliotek ze zorientowanych na zbiory, ku zorientowanym na dostęp”¹⁸³. Dostęp ten nie obejmuje przy tym tylko dokumentów piśmienniczych i graficznych, ale także dokumenty audialne, audiowizualne czy obiekty 3D¹⁸⁴. Z drugiej strony, w stale rozwijającej się przestrzeni internetowej dostawcy, użytkownicy i biblioteki pozostają we wzajemnych relacjach¹⁸⁵. Web 2.0 z całą złożonością swojej natury jest przy tym zjawiskiem, które w oryginalny sposób przesuwając granicę pomiędzy nadawcą a odbiorcą treści w kierunku użytkownika sieci. Także biblioteki zdają się ulegać tym przemianom. Jak trafnie dostrzegła B. Jaskowska, „stają się one nie tylko bramą do zasobów cyfrowych i organizatorem zintegrowanych systemów informacyjno-wyszukiwawczych, systematyzującym źródła i dołączającym tzw. wartość dodaną informującą o zawartości źródeł. Jej zadaniem staje się również aktywne pośredniczenie i organizowanie narzędzi wzajemnej komunikacji pomiędzy bibliotekarzami a jej użytkownikami, a także łączenie ich kapitału intelektualnego w celu tworzenia nowych zasobów wiedzy”¹⁸⁶. Skomputeryzowane katalogi biblioteczne zdają się być nie tylko swoistymi uniwersalnymi łącznikami pomiędzy potrzebami informacyjnymi użytkowników a zasobami (elektronicznymi i tradycyjnymi) bibliotek, ale także narzędziami, w których powinny być zaimplementowane nowoczesne technologie i usługi odnoszące się do dodatkowych możliwości dostępu do dokumentów, niekoniecznie powiązanych z macierzystą księżnicą¹⁸⁷. Użytkownicy tych instytucji (szczególni ci młodzi) oczekują od nich, że wyszukiwanie informacji o dokumentach w katalogu OPAC będzie przypominać możliwości poszukiwań w dobrze im znanych serwisach internetowych, aplikacjach czy usługach sieciowych. Wzorem jest dla nich po pierwsze wyszukiwarka Google, po drugie zaś takie serwisy jak Amazon, YouTube czy Flickr i wdrożone w nich rozwiązania, jak na przykład dedykowane forum, ocenianie i tagowanie dokumentów, automatyczne sugestie bazujące na podpowiedziach pochodzących od użytkowników¹⁸⁸. Nie dziwi więc uwaga niektórych badaczy, że potrzeba wdrożenia tego rodzaju narzędzi staje się ważnym pretekstem w procesie poszerzenia katalogów bibliotecznych o nowe usługi¹⁸⁹. Głównymi cechami tak przygotowanych OPAC-ów powinny być przy tym proste możliwości wyszukiwania informa-

Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/iwb2/piotrowicz.php>.

¹⁸² Zob. W. Babik, B. Rykaczewska-Wiorogórska: *Telématyka – koncepcja i wykorzystanie w społeczeństwie informacyjnym*. „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 1998, nr 1, s. 64-73.

¹⁸³ G. Piotrowicz: *Wpływ technologii teleinformatycznych...*

¹⁸⁴ Por. M. Breeding: *Next generation library catalogs* [on-line]. „Library Technology Reports” 2007, vol. 43, nr 4. [Dostęp: 18 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/ltr/next-generation-library-catalogs>.

¹⁸⁵ B. Jaskowska: *Kultura organizacyjna służb informacyjnych...*

¹⁸⁶ Tamże.

¹⁸⁷ Z. Han, Y. Q. Liu: *Web 2.0 application in top Chinese university libraries*. „Library Hi Tech” 2010, vol. 28, s. 53.

¹⁸⁸ P. Chalon, E. Di Pretoro, L. Kohn: dz. cyt.; W. Tam, A. M. Cox: *Student user preferences for features of next – generation OPACs. A case study of University of Sheffield international students*. „Program: electronic library and information system” 2009, vol. 43, iss. 4, s. 349.

¹⁸⁹ Zob. P. Anderson: *All That Glitters...*, s. 196; P. Danowski: *Library 2.0 and user-generated content: What can the users do for us? World Library and Information Congress: 73rd IFLA General Conference and Council. Durban, South Africa: IFLA 2007* [on-line]. [Dostęp: 28 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/113-Danowski-en.pdf>; M. Casey, L. Savastinuk: *Library 2.0: Service for the next-generation...*

cji za pośrednictwem jednego okna wyszukiwarki, spersonalizowane i fasetowe zawężanie wyników przeszukiwania odnoszące się tak do bazy opisów bibliograficznych, jak i wybranych zasobów sieciowych¹⁹⁰.

Najczęściej wymieniane problemy dotyczące efektywności i użyteczności tradycyjnych skomputeryzowanych katalogów to:

1. Większość katalogów jest pod względem dostępu do informacji niekompletna. Brakuje w nich wyszczególnienia opisów dotyczących wszystkich dokumentów, które posiada dana biblioteka. Dlatego ksiąźnice powinny poszerzyć wykorzystywane narzędzia wyszukiwawcze o nowe możliwości dotarcia do informacji tak, aby bardziej przypominały internetową wyszukiwarke niż tradycyjny OPAC¹⁹¹.
2. Katalogi komputerowe i ich możliwości wyszukiwacze bazują na tradycyjnych rozwiązaniach organizacji informacji bibliograficznych¹⁹². Problemem jest także ich niedostateczna intuicyjność w odniesieniu do wyszukiwań przeprowadzanych przez czytelników (np. brak podpowiedzi kontekstowych, informacji na temat podobnych dokumentów itp.)¹⁹³. Użytkownikom trudność może również sprawiać prawidłowe korzystanie z języków informacyjno-wyszukiwawczych, których opanowanie nie jest łatwe nawet dla samych specjalistów, jakimi są bibliotekarze¹⁹⁴.
3. Zachowania użytkowników odnoszące się do wyszukiwania informacji w Internecie w ostatnich latach podlegały rewolucyjnym zmianom. Obecne możliwości działania wyszukiwarek zdają się odpowiadać potrzebom informacyjnym internautów. Oczekują oni, że podobna sytuacja będzie miała miejsce w przypadku systemów informacyjnych wykorzystywanych przez biblioteki¹⁹⁵.

¹⁹⁰ W tym przypadku okno wyszukiwarki OPAC ma odzwierciedlać dobrze znane użytkownikom narzędzia. Oczywiście nadal mają oni dostęp do tradycyjnych metod przeszukiwania bazy opisów bibliograficznych (np. wyszukiwanie złożone i zaawansowane). Zob. M. Casey: *Looking toward...*, s. 15-18; D. Pattern: *OPAC Survey* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.daveyp.com/blog/archives/category/opac-survey>. Na temat struktury wyników wyszukiwania w katalogu bibliotecznej następnej generacji szerzej pisał D. Lewandowski: *Ranking library...*, s. 590-592. Zob. także JISC & SCOUNL: *Library Management Systems Study Report* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.sconul.ac.uk/news/lms_report/lmsstudy/; K. Antelman, E. Lynema, A. Pace: *Toward a twenty-first...*, s. 129-130; E. Quintarelli, A. Resmini, L. Rosati: *FaceTag: Integrating Bottom-up and Top-down Classification in a Social Tagging System*. „Bulletin of the American Society for Information and Technology” 2007, June/July, s. 10-15.

¹⁹¹ D. Lewandowski, P. Mayr: *Exploring the academic invisible web*. „Library Hi Tech” 2006, vol. 24, iss. 4, s. 529-539; D. Lewandowski: *Suchmaschinen als Konkurrenten der Bibliothekskataloge: Wie Bibliotheken ihre Angebote durch Suchmaschinentechnologie attraktiver und durch Öffnung für die allgemeinen Suchmaschinen populärer machen können*. „Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie” 2005, vol. 53, iss. 3, s. 137-147.

¹⁹² W jednej ze swoich publikacji Christine L. Borgman postużyła się terminem „Online Card Catalog” – zob. Ch. L. Borgman: *Why Are Online Catalog Still Hard to Use?* „Journal of the American Society for Information Science” 1996, nr 7, s. 494-500. Również Barbara Sosińska-Kalata zwróciła uwagę na fakt, że przez długi czas w katalogach OPAC preferowano stosowanie alfabetycznego systemu indeksowania negując jednocześnie możliwości wykorzystania narzędzi opisu tematycznego – zob. B. Sosińska-Kalata: *Struktury klasyfikacyjne w organizacji zasobów informacyjnych Internetu* [on-line]. [W:] *III Krajowa Konferencja pt. Multimedialne i Sieciowe Systemy Informacyjne, 19-20 września 2002 r.* [Dostęp: 15 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.zsi.pwr.wroc.pl/zsi/missi2002/pdf/s403.pdf>; Zob. także M. Breeding: *Technology for the next generation* [on-line]. „Computers in Libraries” 2006, vol. 26, iss. 10, s. 28-30. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.librarytechnology.org/ltg-displaytext.pl?RC=12342>.

¹⁹³ Szerzej na ten temat pisała Ch. L. Borgman: *Why Are Online...*, s. 494-496. Zob. także *Rethinking How We Provide Bibliographic Services for the University of California: Final Report*. „Library Resources & Technical Services” 2006, nr 4, s. 295-297; M. Casey: *Looking Toward...*, s. 16-17.

¹⁹⁴ Zob. J. Woźniak: *Cechy dobrego języka informacyjno-wyszukiwawczego*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1998, nr 2, s. 3-17.

¹⁹⁵ D. Lewandowski: *Ranking library materials...*, s. 586.

4. OPAC powinien być przystosowany zarówno do lokalizacji wcześniej zdefiniowanych przez nas dokumentów (ang. *known item search*), jak również różnorodnych możliwości wyszukiwania publikacji odnoszących się nie do konkretnego tytułu czy autora, ale tematu (ang. *topic based search*), tak jak ma to miejsce w przypadku wykorzystywanych dzisiaj przez użytkowników wyszukiwarek internetowych¹⁹⁶.

Zaznaczyć należy, że również polscy badacze analizując wpływ komputeryzacji procesów informacyjnych na ewolucję języków informacyjnych zwracali uwagę na trudności odnoszące się do wyszukiwania informacji przez użytkowników w zautomatyzowanych katalogach bibliotecznych. Na uwagę, oprócz przytoczonego artykułu autorstwa J. Woźniak, zasługują zwłaszcza publikacje Eugeniusza Ścibora, Jerzego Franke, Barbary Sosińskiej-Kalaty, Wiesława Babika i Jarosława Packa¹⁹⁷. Co więcej, brak wiedzy na temat prawidłowego posługiwania się językiem haseł przedmiotowych przez czytelników to także jeden z głównych elementów sprawiających trudności w obcowaniu ze specjalistycznymi narzędziami wyszukiwawczymi. Na dowód tego Wanda Klenczon w jednej ze swoich publikacji wskazuje przykład zachowań informacyjnych użytkowników Oklahoma University Library, którzy w bardzo niskim stopniu (4,6%) swoje poszukiwania informacji bibliograficznych realizują przy wykorzystaniu indeksu przedmiotowego. Większość z nich (64,8%) w tym celu stosuje słowa kluczowe, co w dużym stopniu wiąże się z brakiem odpowiedniego przygotowania z zakresu posługiwania się sztuczną i sztywną składnią języków haseł przedmiotowych¹⁹⁸. Co więcej, „zadają oni pytania zawierające jeden, najwyżej dwa elementy hasła, kompletne hasła przedmiotowe formułują jedynie bibliotekarze”¹⁹⁹. Ważny z punktu widzenia analizowanej problematyki jest także głos Bożenny Bojar, która zwraca uwagę na prawdopodobieństwo nastania swoistego kryzysu w odniesieniu do rozwoju i wykorzystania języków informacyjno-wyszukiwawczych²⁰⁰. Z drugiej jednak strony, teoria i praktyka budowy tych języków znajduje zastosowanie w nowoczesnych systemach zarządzania wiedzą i elektronicznych bazach danych²⁰¹. Jest to być może do-

¹⁹⁶ Tamże. Zob. także A. Broder: *A taxonomy of Web search*. „SIGIR Forum” 2002, vol. 36, nr 2, s. 3-10.

¹⁹⁷ E. Ścibor: *Języki informacyjne w warunkach postępującej informatyzacji procesów informacyjnych – kilka refleksji*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1994, nr 1/2, s. 33-37; W. Babik: *Kartoteki wzorcowe a terminologiczne banki danych*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1994, nr 1/2, s. 81-85; W. Babik: *Zarządzanie wiedzą we współczesnych systemach informacyjnych*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2005, nr 1, s. 3-22; B. Sosińska-Kalata: *Struktury klasyfikacyjne...*; B. Sosińska-Kalata: *Tezaurusy w zmieniającym się środowisku wyszukiwania informacji*. [W:] *Informacja w sieci. Problemy, metody, technologie*, pod red. B. Sosińskiej-Kalaty, E. Chuchro, W. Daszewskiego. Warszawa 2006, s. 140-156; J. Franke: *Biblioteki wobec zmian w opisie bibliograficznym*. [W:] *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*, pod red. E. B. Zybert. Warszawa 2002, s. 218-227; J. Pacek: *Bibliografia w zmieniającym się...*

¹⁹⁸ W. Klenczon: *Indeksowanie zawartości treściowej w bibliograficznych bazach danych* [on-line]. [W:] *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy. Ogólnopolska konferencja naukowa z okazji 10-lecia bazy danych BazTech. Bydgoszcz, 27-29 maja 2009*. [Dostęp: 15 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat19/klenczon.php>. Podobne badania zostały przeprowadzone w Bibliotece Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Zob. W. Wojtkowska: *Potrzeby informacyjne użytkowników a język informacyjno-wyszukiwawczy systemu. Komunikat o badaniach prowadzonych w Bibliotece Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1998, nr 1, s. 74-77.

¹⁹⁹ W. Klenczon: *Indeksowanie zawartości...*

²⁰⁰ B. Bojar: *Języki informacyjno-wyszukiwawcze wczoraj, dziś... czy jutro?* „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2009, nr 1, s. 3-24.

²⁰¹ Zob. J. Woźniak-Kasperek: *Narzędzia wyszukiwania treściowego w spisach bibliograficznych*. [W:] *Bibliografia. Teoria, praktyka, dydaktyka*, pod red. J. Woźniak-Kasperek, M. Ochmańskiego. Warszawa 2009, s. 223-232; J. Woźniak-Kasperek: *Organizacja informacji w internetowych serwisach kontrolowanej jakości* [on-line]. [W:] *Opracowanie przedmiotowe dokumentów z zakresu nauk ścisłych: matematyczno-przyrodniczych i technicznych. Język haseł przedmiotowych KABA: teoria, praktyka, przyszłość. Kazimierz Dolny, 20-22 września 2006 roku*. [Dostęp: 2 marca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/kaba/wozniak-kasperek.php>; B. Sosińska-Kalata: *Struktury klasyfikacyjne w organizacji...*, J. Pacek: *Bibliografia w zmieniającym...*, M. Roszkowski:

wód na zaistnienie nowego etapu w rozwoju języków informacyjno-wyszukiwawczych, który w mniejszym stopniu dotyczy procesów czysto bibliotecznych (np. organizacja danych w katalogach OPAC), w większym natomiast pracy samych informatyków i porządkowania informacji w dużych bazach danych czy wewnętrznych sieciach (tzw. Intranecie).

Dyskusje nad nowym, bardziej interaktywnym komputerowym katalogiem bibliotecznym rozpoczęły się w 2005 roku, na kilka dni przed zaprezentowaniem szerszej publiczności koncepcji zjawiska Library 2.0 przez M. Casey'a. Warto zauważyć, że i w tym przypadku źródłem dysput dotyczących tego problemu był post (*Where's MY OPAC Browser?*) zamieszczony na blogu tego badacza²⁰². W swoim krótkim artykule Casey zwrócił uwagę na możliwość zastosowania elementów Web 2.0 w tradycyjnych katalogach OPAC. Posługując się przykładami internetowych serwisów społecznościowych oraz komercyjnych przedsięwzięć, które w krótkim czasie zgromadziły wokół siebie szerokie rzesze użytkowników (np. Netvibes, Flickr, NetFlix) wskazał na wykorzystane w nich narzędzia umożliwiające tworzenie osobistych zakładek (ang. *bookmarks*), list ulubionych tytułów, przechowywanie informacji w spersonalizowanych kontach, dostęp do historii wyszukiwania, dzielenie się z innymi własnymi przemyśleniami na temat poszczególnych dokumentów w postaci opinii, recenzji, sugestii. Casey zaproponował także, aby nowy katalog służył czytelnikom nie tylko do wyszukiwania informacji o dokumentach, ale także by mogli oni tworzyć i przechowywać w nim osobiste notatki, mając do nich jednocześnie dostęp z każdego komputera posiadającego łączność z siecią (podobnie, jak np. w przypadku serwisu Google Docs)²⁰³. Wkrótce po opublikowaniu wyżej wymienionego postu, w wyniku dyskusji prowadzonych w Internecie przez zainteresowanych tą tematyką bibliotekarzy, powstała lista cech i narzędzi, jakimi powinien charakteryzować się nowy OPAC²⁰⁴. W odniesieniu do każdej z nich podano przy tym macierzysty serwis internetowy, z którego pochodziła wyszczególniona właściwość. Były to:

- możliwość wirtualnego zapisywania zakładek – ulubionych (Delicious),
- ocenianie (w postaci gwiazdek) przez użytkowników dostępnych dokumentów (Amazon),
- opiniowanie (budowanie reputacji) użytkowników (iKarma),
- rekomendacje użytkowników – recenzje (Amazon),
- tagowanie (Flickr),
- tworzenie list tytułów, z których użytkownik korzystał lub będzie korzystać w przyszłości (NetFlix),
- dostępność historii wyszukiwania (Google Toolbar),
- możliwość wskazywania znajomym ciekawych dokumentów (Amazon),

Język informacyjno-wyszukiwawczy jako narzędzie organizacji informacji w dziedzinowych systemach hipertekstowych [on-line]. [Dostęp: 15 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doc-content?id=12770&from=FBC>.

²⁰² Warto zaznaczyć, że M. Casey jest dzisiaj jednym z twórców bibliotecznego katalogu OPAC 2.0 – Kochief (zob. <http://code.google.com/p/kochief/>).

²⁰³ M. Casey: *Where's My OPAC Browser?* [on-line]. [Dostęp: 11 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/09/wheres_my_opac_browser.html.

²⁰⁴ Zob. M. Casey: *Take My Desktop – Web 2.0 and Libraries* [on-line]. [Dostęp: 11 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/09/please_take_my_desktop.html; M. Casey: *OPAC Wishlist, Continued* [on-line]. [Dostęp: 11 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/opac_wishlist_continued.html; M. Casey: *OPAC Wishlist, more* [on-line]. [Dostęp: 11 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/opac_wishlist_continued_1.html; M. Casey: *Looking Toward Catalog 2.0*. [W:] *Library 2.0 and Beyond...*, s. 18-21.

- lista życzeń (Amazon)²⁰⁵,
- subskrypcja treści; agregatory aktualności i RSS (Netvibes),
- możliwość tworzenia listy kontaktów, przesyłania innym linków do stron z opisem bibliograficznym i innymi dodatkowymi informacjami (Flickr),
- społecznościowe tworzenie listy rzeczy do zrobienia (Backpack),
- internetowy edytor tekstu – pojedyncze lub wspólne tworzenie notatek i dokumentów (Writely),
- konto e-mail wraz z pojemną skrzynką na korespondencję (Gmail),
- funkcja autouzupełniania (podpowiedzi) w trakcie wyszukiwania (Google Suggest),
- dostępność skryptów GreaseMonkey²⁰⁶.

Wydaje się, że w czasie przygotowywania powyższej listy bogactwo rozwiązań zaprezentowanych przez bibliotekarzy daleko wykraczało poza technologiczne możliwości ich zastosowania w katalogach OPAC. Dość naiwne jest również stwierdzenie, że wszystkie wymienione elementy mogłyby wzbogacać i przyciągać nowych użytkowników do informacyjnych usług instytucji bibliotecznych²⁰⁷. To, co sprawdza się w przypadku globalnych serwisów społecznościowych (np. zaawansowana rozbudowa kont przez użytkownika, możliwość ich wzbogacania przez elementy multimedialne), niekoniecznie musi mieć użyteczne odzwierciedlenie w takich narzędziach, jak skomputeryzowane katalogi biblioteczne²⁰⁸. Z drugiej jednak strony, lista ta wyznaczyła pewien kierunek, w którym powinno zmierzać wprowadzanie zmian w katalogach bibliotecznych. Nie bez znaczenia była tutaj oczywiście sympatia użytkowników do na co dzień wykorzystywanych przez nich serwisów i aplikacji internetowych, których wybrane społecznościowe rozwiązania chciano przekształcić w elementy wchodzące w skład nowych katalogów OPAC. Ich przyszli projektanci mieli w ten sposób zwracać większą uwagę na potrzeby i sugestie pochodzące już nie tylko od bibliotekarza, ale zwłaszcza użytkownika końcowego sieciowych usług²⁰⁹.

W literaturze naukowej i publikacjach dostępnych w globalnej sieci zjawisko uzupełniania komputerowych katalogów bibliotecznych o elementy interaktywne, należące do szeroko pojętego Web 2.0 nazywa się zamiennie OPAC-iem 2.0, katalogiem 2.0, społecznym OPAC-iem (ang. *Social OPAC* – SOPAC), katalogiem XXI wieku lub katalogiem drugiej, względnie następnej generacji²¹⁰. Bywa, że tego rodzaju rozwiązanie określane jest także jako

²⁰⁵ Jest to jedna z funkcji spersonalizowanego konta w Amazon.com służąca tworzeniu listy przedmiotów, które użytkownik chciałby w przyszłości dostać w prezencie (np. na urodziny, imieniny). Poszczególne listy życzeń dostępne są dla zarejestrowanych innych użytkowników Amazona – tzw. grupy znajomych. Zob. *Amazon Wishlist* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.amazon.com/wishlist?tag=particculturf-20>.

²⁰⁶ GreaseMonkey jest rozszerzeniem, które poprzez skrypty użytkownika pozwala zmienić zachowanie i wygląd stron internetowych. Zob. http://mozillapl.org/baza_rozszerzen/dla_tworcov_stron/greasemonkey.

²⁰⁷ K. Antelman, E. Lynema, A. K. Pace: dz. cyt., s. 128.

²⁰⁸ Szerzej na temat użyteczności elementów Web 2.0 w katalogach OPAC pisali Winnie Tam, Andrew M. Cox i Andy Bussey. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzili oni, że nie wszystkie narzędzia drugiej generacji spotykają się z aprobatą czytelników bibliotek. Najbardziej chwalone były przy tym takie usługi, jak wieloaspektowe wyszukiwanie (ang. *Faceted Browser* – możliwość łatwego zawężania ilości wyników, np. ze względu na rodzaj i typ dokumentów, autora, język, rok wydania), chmura tagów (ang. *Tag Clouds*), ranking relewantności odpowiedzi na zadane pytanie (zamiast rankingu alfabetycznego), zamierzone lub niezamierzone sugestie pochodzące innych czytelników (np. „czytelnik, który wypożyczył tę książkę, wypożyczył także...”). Zob. W. Tam, A. M. Cox, A. Bussey: dz. cyt., s. 349-374; zob. także P. Chalou, E. Di Pretoro, L. Kohn: dz. cyt.

²⁰⁹ M. Casey: *Looking Toward Catalog 2.0*. [W:] *Library 2.0 and Beyond...*, s. 15.

²¹⁰ Zob. M. Casey: *Looking toward Catalog 2.0...*, s. 18; K. Antelman, E. Lynema, A. K. Pace: dz. cyt., s. 128; J. Furner: *User tagging of library resources: Toward a framework for system evaluation* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/157-Furner-en.pdf>; B. Nowwiskie, E. Sadler,

dodatkowy interfejs wyszukiwawczy katalogu bibliotecznego funkcjonującego niezależnie od zaimplementowanego w bibliotece zintegrowanego systemu i jego OPAC-u²¹¹. Wszystkie wymienione terminy odnoszą się jednocześnie do sposobów projektowania tych narzędzi z punktu widzenia udostępniania przez bibliotekę zgromadzonych zbiorów i sieciowych treści, proponowania interaktywnych (społecznościowych) usług oraz nowych sposobów wyszukiwania informacji o dokumentach²¹². Widoczna jest tutaj szczególnie rola integracji wcześniej wspomnianych narzędzi pozwalających użytkownikom oceniać, „szacować wartość” oraz dodawać dowolne słowa kluczowe odnoszące się do udostępnianych przez księżnicę informacji i dokumentów²¹³. Po kilku latach rozwijania i rozbudowywania nowej generacji OPAC-ów, za ich najważniejsze cechy uznać należy:

- partycypację użytkowników w tworzeniu informacji o dokumentach (recenzje, tagi, oceny),
- uzupełnianie metadanych odnoszących się do poszczególnych dokumentów o możliwie jak najszersze informacje (pochodzące np. z serwisu Amazon, LibraryThing, WorldCat, Google Book Search itp.)²¹⁴,
- wyszukiwanie fasetowe polegające w dużej mierze na swoistym „odkrywaniu” przez użytkownika dokumentów na interesujący go temat. Łatwa nawigacja, zastosowanie tzw. drill-down menu (drażenie danych, uszczegóławianie, schodzenie z poziomu ogólnego do poziomu szczegółów²¹⁵) w odniesieniu do strony z rezultatami przeprowadzanych wyszukiwań,

E. Hatcher: *Adapting an Open – Source, Scholarly Web 2.0 System for Findability In Library Collections*. [W:] *Library 2.0 Initiatives...*, s. 59-61; P. Chalon, E. Di Pretoro, L. Kohn: dz. cyt.; T. Sierra, J. Ryan, J. Wust: *Beyond OPAC 2.0: Library catalog as versatile discovery platform* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://journal.code4lib.org/articles/10>; P. Danowski: *Library 2.0...*; J. Blyberg: *AADL.org goes social* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blyberg.net/2007/01/21/aadlorg-goes-social/>; J. Blyberg: *Library 2.0 Debased...*; K. Wilson: *OPAC 2.0: Next generation online library catalogues ride the Web 2.0 wave!* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://epubs.scu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=lib_pubs; W. Tam, A. Cox, A. Bussey: *Student user preferences...*; D. Lewandowski: *Ranking library materials*. „Library Hi Tech” 2009, vol. 27, iss. 4; Z. Han, Y. Q. Liu: dz. cyt.; T. Sierra, J. Ryan, M. Wust: dz. cyt.; A. Koszowska: *Społeczny OPAC – nowe trendy*. Cz. 1 i Cz. 2 [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępne w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=107> i <http://blog.biblioteka20.pl/?p=132>; A. J. Rathemacher, M. R. Sanders: *2009 New England Technical Services Librarians (NETSL) Spring Conference: Working the Cataloging Landscape: Fishing, Mining, and Harvesing*. „Blythe” 2009, nr 35, s. 184-188.

²¹¹ Więcej na ten temat można dowiedzieć się z materiałów odnoszących się do interfejsu Primo firmy Ex Libris udostępnionych na stronie polskiego jej przedstawiciela Aleph Polska. Zob. www.aleph.pl (Primo). Zob. *Konferencja Ex Libris. Parktyczne doświadczenia. Materiały* [on-line]. [Dostęp: 2 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.aleph.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=139&Itemid=42.

²¹² M. Breeding: *Next generation library...* Na temat rozwoju katalogów bibliecznych powstała do tej pory dość duża liczba publikacji i raportów naukowych. Wśród nich na uwagę zasługują między innymi: K. Calhoun: *The changing nature of the Catalog and its integration with Rother Discovery tools* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/catdir/calhoun-report-final.pdf>; *Bibliographic Services Task Force, University of California Libraries: Rethinking how we provide bibliographic services for the University of California* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://libraries.universityofcalifornia.edu/sopag/BSTF/Final.pdf>; *University of Wisconsin – Madison Libraries: Resources Discovery exploratory task force final report* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://staff.library.wisc.edu/rdetf/RDETf-%C4%8F%C2%AC%C2%81nal-report.pdf>.

²¹³ W. Tam, A. M. Cox, A. Bussey: dz. cyt., s. 351.

²¹⁴ D. Pattern: *Supporting your library users: OPAC 2.0* [on-line]. [Dostęp: 16 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/daveyp/online>.

²¹⁵ *Drill down i drill up w Cognos* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ibmognos.pl/powerplay-raportowanie/drill_up-drill_down.htm.

- wdrożenie wyszukiwania zintegrowanego (ang. *federated search*), pozwalającego na równoczesne przeprowadzenie poszukiwań w wielu bazach danych²¹⁶,
- posiadanie przez pojedynczy opis bibliograficzny własnego, widocznego dla wyszukiwarek adresu URL (tzw. permalink),
- podpowiedzi kontekstowe wspomagające wyszukiwanie, automatycznie pojawiające się sugestie odnoszące się do poszczególnych dokumentów, jak i użytkowników (np. „książki o podobnej tematyce...”, „czytelnik, który przeczytał tę książkę, czytał również...”²¹⁷).

Zarówno w przypadku tradycyjnych OPAC-ów, jak i elektronicznych katalogów drugiej generacji, mówimy o jednym module należącym do zintegrowanych systemów bibliotecznych, jak również o samodzielnych pakietach aplikacji (ang. *application suite*), które służyć mogą jako swoiste dodatkowe uzupełnienie użytkowanego w bibliotece systemu (spełniając przy tym funkcję OPAC WWW, ale także multiwyszukiwarki umożliwiającej jednoczesne wyszukiwanie w katalogach wielu bibliotek – podobnie, jak np. w WorldCat)²¹⁸. Zintegrowane systemy, w których zastosowano elementy należące do zjawiska Web 2.0 to między innymi: Virtua firmy VTLIS Inc., Agent Verso firmy Auto-Graphics, Millenium firmy Innovative Interfaces Inc., KOHA firmy LibLime czy Vubis Smart firmy Infor Library and Information Solutions²¹⁹. Aplikacje, które są dostarczane jako niezależne oprogramowanie to na przykład: AFI OPAC 2.0 firmy Agence Français Informatique, VuFind stworzony w Villanova University czy Aquabrowser firmy Serials Solutions. Wśród elementów zapożyczonych z sieciowych usług należących do Web 2.0 znajdziemy między innymi: kanały RSS, kontekstowe podpowiedzi, oceny i rekomendacje dokumentów, możliwość dodawania komentarzy i recenzji przez użytkowników oraz dynamiczną chmurę tagów dotyczącą najczęściej wyszukiwanych przez czytelników terminów²²⁰.

Warto zaznaczyć, że katalogi następnej generacji to aplikacje komercyjne, jak i dość duża grupa rozwiązań bezpłatnych. W tym drugim przypadku, zdarza się, że mamy do czynienia z aplikacjami przygotowanymi przez pracowników bibliotek. Często też są one udostępnione bezpłatnie szerszej publiczności, która oprócz darmowego korzystania z aplikacji może ją też dowolnie rozwijać i wzbogacać o nowe elementy czy usługi²²¹. Przykładami komercyjnych ka-

²¹⁶ N. Joint: *Managing the implementation of federal search tool in an academic library*. „Library Review” 2009, vol. 58, iss. 1, s. 10-16. Za: D. Lewandowski: *Ranking library...*, s. 586. Zob. także K. Schneider: *How OPACS suck, part 1: relevance rank (or the lack of it)* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2006/03/how-opacs-suck-part-1-relevance-rank-or-the-lack-of-it.html>; K. Schneider: *How OPACS suck, part 2: the checklist of shame* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2006/04/how-opacs-suck-part-2-the-checklist-of-shame.html>; K. Schneider: *How OPACS suck, part 3: the big Picture* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2006/05/how-opacs-suck-part-3-the-big-picture.html>; D. Pattren: *Decorative Tag Cloud self – plagiarism is style* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010] Dostępny w World Wide Web: <http://www.daveyp.com/blog/archives/297>; M. Breeding: *Next generation library catalogs...*; T. Sierra J. Ryan, J. Wust: dz. cyt.

²¹⁷ W. Tam, A. Cox, A. Bussey: dz. cyt., s. 351; P. Chalon, E. Di Pretoro: dz. cyt. Zob. także Ch. Harris: dz. cyt.

²¹⁸ A. Koszowska: *Spółeczny OPAC – nowe trendy. Cz. 1...*

²¹⁹ Na podstawie P. Chalon, E. Di Pretoro, L. Kohn: dz. cyt., s. 11-13.

²²⁰ Chmura słów kluczowych (tagów) – „metoda zobrazowania popularności treści w serwisie internetowym, szczególnie często stosowana w serwisach społecznościowych. Poszczególne treści (np. artykuły, wpisy w blogach) są opatrywane przez autorów tagami, czyli znacznikami klasyfikującymi ich zawartość. Tagi te są następnie zliczane i wyświetlane w postaci listy, przy czym im większa częstość występowania danego tagu, tym większa (i niekiedy grubsza) jest czcionka – wizualnie powstaje efekt chmury, z czego wzięta się nazwa. Technikę wprowadzono po raz pierwszy w składnicy fotografii Flickr i obecnie jest ona powszechnie stosowana”. Za: *Helionica. Sieciowa Encyklopedia Informatyki* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://encyklopedia.helion.pl/index.php/Chmura_tag%C3%B3w. Tagi są częścią szerszego zjawiska jakim jest folksonomia. Została ona szerzej scharakteryzowana w III rozdziale książki, dotyczącym narzędzi wykorzystywanych w Bibliotece 2.0.

²²¹ Por. A. Koszowska: *Spółeczny OPAC – nowe trendy. Cz. 2...*

talogów drugiej generacji są: AquaBrowser, Primo firmy Ex Libris²²², Encore firmy Innovative Interfaces²²³, Enterprise firmy SirsiDynix²²⁴ czy Prism stworzone przez Talis Platform²²⁵. Darmowe rozwiązania to między innymi: Scriblio²²⁶, VuFind²²⁷, LibraryFind²²⁸, Kochief²²⁹, Project Blacklight²³⁰, The Social OPAC – SOPAC²³¹.

Jako przykład implementacji elementów 2.0 w katalogach bibliotecznych on-line można podać narzędzie przygotowane i rozwijane przez dobrze znanego wśród pasjonatów zjawiska Library 2.0 Johna Blyberga. Badacz ten dla jednej z najbardziej innowacyjnych amerykańskich bibliotek publicznych – Ann Arbor District Library – stworzył ciekawe rozwiązanie (Social OPAC – SOPAC) będące odzwierciedleniem idei implementacji narzędzi należących do Web 2.0 w elektronicznych katalogach bibliotecznych²³². Warto zaznaczyć, że SOPAC został udostępniony na wolnej licencji i można z niego korzystać bezpłatnie. Tworzony jest przy tym na bazie wykorzystania systemu zarządzania treścią CMS – Drupal²³³. Cała dokumentacja tego projektu (instrukcje, przewodniki itp.) wraz z niezbędnymi do instalacji plikami, znajduje się na stronie przedsięwzięcia (www.thesocialopac.net).

W OPAC-ach 2.0 stosowane są najczęściej następujące rozwiązania:

- prezentacja wyników wyszukiwania w katalogu z uwzględnieniem różnych typów dokumentów oraz wzbogacenie informacji elementami graficznymi (np. okładka książki). Przykładem może być katalog SOPAC (zob. www.aadl.org/catalog),
- możliwość oceniania (gwiazdkowego) dokumentów, tworzenia tagów i recenzji przez czytelników. Opisy dokumentów są dodatkowo uzupełnione linkami kierującymi użytkownika do omówień danego tytułu w prasie, not o autorach, spisów treści itp.,
- wyszukiwanie fasetowe (wielokontekstowe) – ang. *Faceted Search*, czyli wdrożenie koncepcji organizowania wiedzy z analityczno-syntetycznego punktu widzenia oraz jej wykorzystanie w procesie wyszukiwania informacji (elastyczna struktura indeksowania rezultatów wyszukiwania)²³⁴. Zawężenie wyników dokonuje się poprzez wpisanie dodatkowego terminu w oknie wyszukiwawczym (który jest dodawany do pierwotnego terminu wyszukiwawczego) lub wybierając zaprezentowaną przez katalog fasetę z listy.

²²² Zob. http://www.aleph.pl/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=15&Itemid=74. [Dostęp: 15 września 2010].

²²³ Zob. <http://www.iii.com/products/encore.shtml>. [Dostęp: 15 września 2010].

²²⁴ Zob. <http://www.sirsidynix.com/products/enterprise>. [Dostęp: 15 września 2010].

²²⁵ Zob. <http://www.talis.com/prism/>. [Dostęp: 15 września 2010].

²²⁶ Zob. <http://about.scriblio.net/>. [Dostęp: 15 września 2010].

²²⁷ Zob. <http://vufind.org/>. [Dostęp: 15 września 2010].

²²⁸ Zob. <http://libraryfind.org/>. [Dostęp: 15 września 2010].

²²⁹ Zob. <http://code.google.com/p/kochief/>. [Dostęp: 15 września 2010].

²³⁰ Zob. <http://projectblacklight.org/>. [Dostęp: 15 września 2010].

²³¹ Zob. <http://thesocialopac.net>. [Dostęp: 15 września 2010]. Pełna lista darmowych, jak i komercyjnych katalogów drugiej generacji dostępna jest w publikacji P. Chalon, E. Di Pretoro, L. Kohn: dz. cyt., s. 11-13. Charakterystyka wymienionych elementów wchodzących w skład poszczególnych katalogów OPAC 2.0 została przedstawiona w dalszej części rozdziału.

²³² SOPAC został także wdrożony w czterech innych amerykańskich bibliotekach: Darien Library (www.darienlibrary.org), Palos Verdes Library District (www.pvld.org), Newport Beach Public Library, SAILS Library Network.

²³³ Zob. www.drupal.pl.

²³⁴ *Faceting* to jedna z metod kategoryzacji treści znalezionych w procesie wyszukiwania informacji. Zob. D. Lesieur: *Faceted Search* [on-line]. [Dostęp: 17 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://drupal.org/project/faceted_search. Szerzej na temat wyszukiwania fasetowego pisał Daniel Tunkelang: *Faceted Search*. San Francisco 2009. (Fragmenty książki dostępne są w serwisie Google Books – zob. http://books.google.com/books?id=Y_FZPtpgntwC&printsec=frontcover&dq=faceted+search&hl=pl&ei=gnugTOOeNZSLOIOc8JoM&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CC8Q6AEwAA#v=onepage&q&f=false).

Przy czym za liczbę i rodzaj dostępnych faset odpowiada najczęściej administrator systemu (definiuje je w panelu administracyjnym oprogramowania). Dla zaawansowanych użytkowników dostępne są także możliwości stosowania wielu filtrów jednocześnie (np. VTLS Chamo)²³⁵. Innym przykładem funkcjonalności takiego rozwiązania może być dla nas możliwość wyszukiwania informacji bibliograficznych w bibliotekach Uniwersytetu w Oksfordzie za pośrednictwem oprogramowania Primo (zob. http://solo.bodleian.ox.ac.uk/primo_library/libweb/),

- uzupełnienie wyników wyszukiwania dokumentów o dodatkowe informacje (np. recenzje pisane przez fachowców, pełne lub fragmentaryczne teksty dokumentów) pochodzące z innych serwisów i usług sieciowych (Google Book Search, Amazon, WorldCat, LibraryThing, internetowe słowniki i encyklopedie, serwisy tematyczne o kontrolowanej jakości itp.). Takie treści zostały udostępnione na przykład w katalogu OPAC 2.0 Blacklight (Biblioteka Uniwersytetu Standforda²³⁶) i Primo (Biblioteka Uniwersytetu Oksfordzkiego²³⁷). W tych przypadkach mamy do czynienia z treściami dostępnymi w serwisie Google Book Search (informacje o dokumentach, pełna lub fragmentaryczna treść, wyszukiwanie pełnotekstowe), Amazon (recenzje, tagi), katalog rozproszony WorldCat (informacje o dostępności dokumentów w innych bibliotekach) oraz OLIS (Oxford Libraries Information System)²³⁸,
- automatyczne sprawdzanie pisowni zapytań użytkownika. Opcja pochodząca z wyszukiwarek internetowych, bazująca na funkcjonalności mechanizmu korygowania błędów w słowach wpisanych przez internautę²³⁹ (np. Biblioteka Uniwersytetu Huddersfield – katalog OPAC 2.0)²⁴⁰,
- propozycje (w formie listy) innych dokumentów odnoszących się do poszukiwanego przez użytkownika tytułu (ang. *borrowing suggestion*). Element wzorowany na roz-

²³⁵ D. Witczak: *Konferencja 23rd Annual EMEA Users' Group Meeting, Gdańsk 2009 (sprawozdanie)* [on-line]. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2009, nr 5. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://kangur.ue.krakow.pl/biblioteka/biuletyn/artykuly.php?Strona=Art&Wybor=34&Art=ks_006.

²³⁶ Zob. <http://searchworks.stanford.edu/>.

²³⁷ Zob. http://solo.bodleian.ox.ac.uk/primo_library/libweb/action/search.do?vid=OXVU1&fromLogin=true&reset_config=true.

²³⁸ Warto zaznaczyć, że problem wzbogacania opisów dokumentów o dodatkowe, często nietypowe, elementy pojawił się w analizie przeprowadzonej przez Jadwigę Woźniak, odnoszącej się do tendencji w stosowaniu nowoczesnych technik informacyjnych w projektowaniu, ale także wykorzystania języków informacyjno-wyszukiwawczych oraz katalogów rzeczowych. Jako przykład takich dodatkowych dokumentów, J. Woźniak podała adnotacje, analizy dokumentacyjne, terminy pobierane ze spisów treści czy indeksów przedmiotowych katalogowanych dokumentów, a nawet całe spisy treści i indeksy. Ważna wydaje się również uwaga, że systemy informacyjno-wyszukiwawcze mają skłonność do przeobrażania się w systemy pełnotekstowe (tzn. archiwa pełnotekstowe). W publikacji autorki pojawia się także element integracji („naczynie połączone”) w stosunku do możliwości wykorzystania różnorodnych technik wyszukiwawczych, jakie są dostępne w danym systemie (np. operatory logiczne Boole’a, maskowanie terminów, operatory kontekstowe itd.). Co więcej, sam słownik języka informacyjno-wyszukiwawczego powinien być zintegrowany ze zautomatyzowanym katalogiem biblioteki. Dzięki temu proces wyszukiwania prowadzony przez użytkownika może być wzbogacony o nową jakość. Zob. J. Woźniak: *Cechy dobrego języka...*, s. 3-17.

²³⁹ J. Pacek zauważa, że „w odniesieniu do zastosowań kontrolowanego słownictwa, taka funkcja mogłaby wykorzystywać materiał zgromadzony w lokalnej kartotece haseł wzorcowych. Miałaby na celu wskazanie użytkownikom właściwej formy terminów i fraz, w danym systemie dających najlepsze wyniki wyszukiwania”. Zob. J. Pacek: *Bibliografia w zmieniającym...* Por. J. Franke: *Biblioteki wobec zmian...*, s. 225.

²⁴⁰ Dzisiaj opcja ta jest również wdrożona w wyszukiwarkach stosowanych przez biblioteki cyfrowe tworzonych za pomocą oprogramowania dLibra (zob. P. Rygiel: „*Subject Access Points*” w *polskich bibliotekach cyfrowych (prze-gląd)* [on-line]. [Dostęp: 15 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.europeana.pl/download/document/1260454744.ppt>).

wiązaniu Amazon.com. W odniesieniu do katalogów OPAC drugiej generacji, najczęściej ma formę podpowiedzi „użytkownik, który wypożyczył tę książkę, wypożyczył również...”,

- możliwość skorzystania z równoczesnych opcji wyszukiwania informacji o dokumentach w zasobach lokalnych i globalnych – katalogach bibliotecznych, pełnotekstowych bazach artykułów naukowych (np. EBSCO, Science Direct), bibliotecznych stronach internetowych (w tym blogach), repozytoriach cyfrowych, materiałach dydaktycznych (ang. *education resource*), bibliografiach (np. katalog VuCat biblioteki uniwersyteckiej Villanova stworzony na bazie darmowego oprogramowania VuFind – zob. <https://library.villanova.edu>),
- możliwość kontaktu z bibliotekarzem on-line, np. „Ask a Librarian. Live Chat” dostępne w katalogu VuCat,
- wirtualna półka z książkami, ściany książek (możliwość graficznego przeglądania dostępnych tytułów – np. nowości wydawniczych). Przykładem jest katalog Biblioteki Uniwersytetu Huddersfield (zob. <http://webcat.hud.ac.uk/ipac20/ipac.jsp?full=3100001~!395175~!0>),
- możliwość skorzystania z języka znaczników RSS w celu pozyskiwania informacji (nagłówków wiadomości) dotyczących nowości wydawniczych, nowych usług itp.²⁴¹,
- zamieszczenie przez użytkownika informacji o danym dokumencie pochodzących z katalogu bibliotecznego w popularnych serwisach społecznościowych (np. MySpace, Facebook, Twitter, Delicious i innych), na przykład katalog biblioteki Plymouth State University (zob. <http://plymouth.worldcat.org>),
- informacje o popularnych słowach kluczowych w formie dynamicznej chmury tagów (ang. *Tag Clouds*),
- grupy i fora dyskusyjne dostępne z poziomu katalogu bibliotecznego (zob. Darien Library Catalog <http://www.darienlibrary.org/catalog>),
- integracja katalogów OPAC z blogami tworzonymi przez pracowników danej biblioteki (artykuły na temat nowości wydawniczych, wydarzeń, spotkań itp.). Przykładem może być Darien Library Catalog – oprócz okna wyszukiwania informacji bibliograficznych, znajdują się tutaj także posty pochodzące z bibliotecznego blogu, chmura najczęściej wyszukiwanych słów kluczowych oraz linki do ostatnio dodanych przez użytkowników recenzji,
- „użyteczne linki” – odnośniki do innych stron internetowych, na łamach których dostępne są informacje dotyczące poszukiwanego przez użytkownika dokumentu (np. jego treści, możliwości zakupu)²⁴²,
- pozostawienie możliwości skorzystania z funkcji wyszukiwania zaawansowanego i dodatkowych opcji filtrowania wyników (np. jednoczesne ograniczenie rezultatów z punktu widzenia daty wydania i typu dokumentów),
- możliwość wyszukiwania informacji w katalogu za pośrednictwem urządzeń przenośnych (np. telefon komórkowy).

²⁴¹ Charakterystyka RSS została przedstawiona w następnym podrozdziale.

²⁴² Porównanie wybranych katalogów OPAC 2.0 dostępne jest na stronie *Special Project Developer, Library Information Technology Services* [on-line]. [Dostęp: 17 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bsu.edu/libraries/lits/rtv/opacwork.htm>. Więcej na temat możliwości implementacji usług w tych narzędziach znaleźć można w publikacjach: M. Casey: *Looking toward...*, s. 15-23; B. Christensen-Dalsgaard: *Research and advanced technology for digital libraries : 12th European conference, ECDL 2008, Aarhus, Denmark, September 14-19, 2008 : proceedings*. Berlin 2008, s. 148-159.

Wymienione przykłady stanowią dowód na praktyczne zastosowanie społecznościowych elementów w katalogach bibliotecznych drugiej generacji. Wzbogacając ofertę proponowanych przez bibliotekę zasobów informacyjnych stają się narzędziami, które z punktu widzenia użytkownika charakteryzują się intuicyjnością, łatwością wyszukiwania oraz przyjaznym interfejsem, co z kolei bezpośrednio związane jest z jego częstszymi odwiedzinami witryny i OPAC-u danej biblioteki²⁴³.

2.4.1.3. RSS i syndykacja treści²⁴⁴

Jedną z najważniejszych cech sieci drugiej generacji jest możliwość szybkiego dotarcia do aktualnych informacji. Element, który od zawsze odgrywał ważną rolę w rozwoju Internetu, dzisiaj zdaje się być istotą zjawiska Web 2.0. Należy dodać, że zjawisko to w dużym stopniu ułatwia natychmiastowy dostęp nie tylko do zasobów od jakiegoś czasu już istniejących, ale także pojawiających się jako nowo dodane treści. Coś, co całkiem niedawno wydawało się niemożliwe, dzisiaj stanowi codzienność użytkowników, którzy chcą być na bieżąco informowani odnośnie interesujących ich problemów i tematów. Wpływ na to, w największej mierze mają nowoczesne metody dystrybucji informacji, a w tym technologie pozwalające na organizację newsów oraz innych treści publikowanych w Internecie. Łatwość ich wykorzystania, możliwość wskazania przez użytkowników źródeł informacji, z których w przyszłości chcą korzystać, jak również pomoc w dystrybuowaniu tworzonych przez nich dokumentów to obecnie ważny element pozwalający określić zjawisko nadprodukcji elektronicznych treści dostępnych za pośrednictwem sieci.

Termin RSS odnosi się do spopularyzowanego w ostatnich latach formatu kanałów informacyjnych (swoisty biuletyn składający się z określonej przez nas liczby stron²⁴⁵). Warto zaznaczyć, że posiada on kilka wersji, w których skrót RSS to akronim trzech różnych nazw. I tak, skrót 0.90 i 1.0 oznacza *RDF Site Summary* (streszczenie strony wg. standardu RDF), 0.91 – *Rich Site Summary* (obszerne streszczenie strony), a najbardziej zaawansowana jego wersja 2.0 określana jest jako *Really Simple Syndication*, czyli „bardzo proste rozpowszechnianie” treści²⁴⁶. Usługa ta pozwala na organizowanie przepływu informacji i utożsamiana jest najczęściej z możliwością subskrybowania wybranych przez użytkownika informacyjnych źródeł.

2.4.1.3.1. Możliwości zastosowania RSS w bibliotece

Głównym zadaniem RSS jest efektywne współdzielenie różnorodnych treści²⁴⁷. Jest to technologia pomocna w organizowaniu ich przepływu, tzn. użytkownik ma możliwość do-

²⁴³ Wyniki badań przeprowadzanych w odniesieniu do częstotliwości korzystania z tych katalogów przez użytkowników zostały przedstawione między innymi w następujących publikacjach: P. Chalon, Em. Di Pretoro, L. Kohn: dz. cyt.; W. Tam, A. M. Cox: dz. cyt.; D. Lewandowski: *Ranking library materials...*, s. 584-593; Z. Han, Y. Q. Liu: dz. cyt., s. 41-62.

²⁴⁴ RSS jest często wymieniany jako jedno z bardziej praktycznych narzędzi Web 2.0. Ze względu na dużą rolę tego mechanizmu w wyszukiwaniu, organizowaniu i udostępnianiu informacji, jak i potencjalnych możliwości jego zastosowania w ramach usług oferowanych przez biblioteki, zdecydowano się na charakterystykę tego narzędzia w kontekście zmian technologicznych odnoszących się do koncepcji Library 2.0. Narzędzia, w których pojawia się element interaktywnego tworzenia treści (np. blogi), zostały omówione w dalszej części książki (Rozdział III).

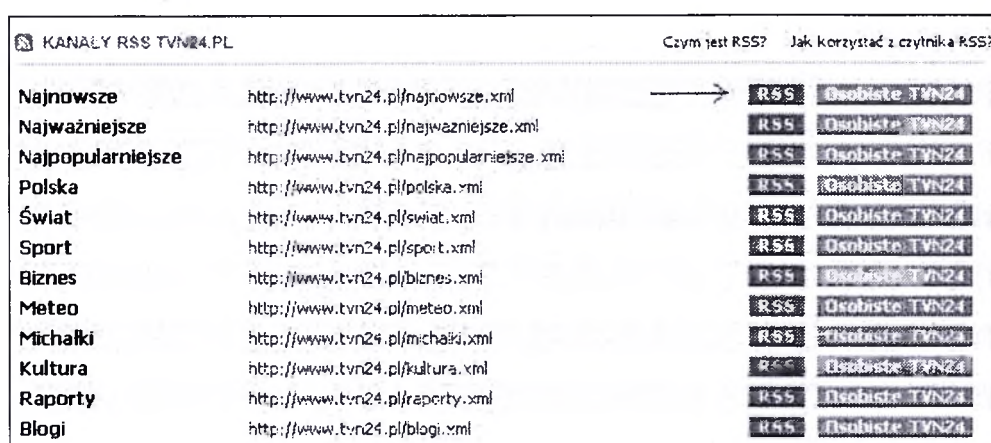
²⁴⁵ W tym przypadku termin „kanał” oznacza źródło RSS i może być rozumiany jako analogia do kanałów telewizyjnych i radiowych. Dokonując subskrypcji źródła RSS, jednocześnie subskrybujemy kanał. Zob. S. Holzner: *Sekrety RSS*. Gliwice 2007, s. 19.

²⁴⁶ Ł. Sobek: *Co to jest RSS, czym jest kanał informacyjny?* [on-line]. [Dostęp: 20 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://topblogger.pl/co-to-jest-rss-czym-jest-kanal-informacyjny/>.

²⁴⁷ P. Grzesiak: *RSS – syndykacja treści*. „Magazyn Internet” 2003, nr 12, s. 92.

konania subskrypcji wybranych źródeł informacji. Filozofia działania tej technologii jest ściśle związana z językiem XML (Extensible Markup Language), za pomocą którego użytkownik może realizować od strony technicznej dokument w standardzie RSS²⁴⁸. Przy czym poprawnie stworzony plik RSS to jednocześnie kanał RSS (przez analogię do kanałów telewizyjnych i radiowych²⁴⁹) – jego źródło. W każdym kanale znajdziemy więc opis zawartości (tytuł kanału, opis, adres URL witryny itp.) oraz dowolną ilość elementów składowych²⁵⁰. Mogą one zawierać jeden wątek, news, fakt lub informację²⁵¹. Warto jednak pamiętać, że kanał RSS jest tylko pośrednikiem. Zawarte w nim nagłówki informują skrótowo o zawartości poszczególnych wiadomości, zaś odsyłacze pozwalają wczytać stronę z właściwym tekstem²⁵². Upraszczając, RSS to plik w odpowiednim formacie dołączony do danej witryny internetowej i prezentujący wybrane przez autora tejże witryny treści – najczęściej bieżące informacje związane z tematyką strony. Przy czym, aby skorzystać z informacji rozsyłanych za pomocą technologii RSS, niezbędne jest użycie odpowiedniego programu, tzw. czytnika RSS (agregatora)²⁵³. Obecność kanałów sygnalizują nam widoczne na stronach WWW charakterystyczne przyciski i ikony z napisem XML lub RSS. Za przykład posłuży nam lista kanałów udostępniona na stronie www.tvn24.pl.

Ilustracja 4. Kanały RSS na stronie www.tvn24.pl

Źródło: <http://www.tvn24.pl/rss.html>. [Dostęp: 23 września 2010].

Korzyści, jakie oferuje RSS, dotyczą zarówno publikujących nowe treści w sieci, jak i ich czytelników (odbiorców). Pierwsi uzyskują wygodną i tanią metodę dystrybuowania publikowanych informacji, co bezpośrednio przyczynia się do zwiększenia liczby odwiedzających wi-

²⁴⁸ Innym opartym na XML-u standardem syndykacji jest opracowany w latach 2003-2005 Atom. W zamierzeniu miał on stanowić przeciwagę dla RSS (być odpowiedzią na jego niedoskonałości i wielość dostępnych wersji). Zasada działania Atomu jest zbliżona do RSS. Zob. W. Wowra: *Rss Błyskawiczne wieści z sieci*. „Magazyn Internet” 2008, nr 2, s. 41.

²⁴⁹ S. Holzner: dz. cyt., s. 19.

²⁵⁰ W literaturze informatycznej i popularnonaukowej można także spotkać pogląd, że kanały RSS składają się z trzech elementów stałych i w zależności od rodzaju kanału – elementów opcjonalnych. Elementami stałymi są: tytuł – zazwyczaj pokrywający się z tytułem witryny, z której chcemy uzyskiwać wiadomości poprzez kanał, opis – element informujący użytkowników o treści kanału RSS zazwyczaj ograniczający się do jednego, dwóch zdań, łącze – adres URL strony, z której będziemy uzyskiwać informacje poprzez RSS. Spotykamy także kanały RSS zawierające inne informacje, np.: informacje o języku w jakim została napisana wiadomość. Za: *Co to jest RSS?* [on-line]. [Dostęp: 23 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://rssicons.pl/pl/article/Co-to-jest-RSS-/1>.

²⁵¹ P. Grzesiak: dz. cyt., s. 92.

²⁵² P. Wimmer: *RSS – zrób to sam*. „PC World Komputer” 2004, nr 4, s. 138.

²⁵³ D. Wartecki: *RSS i świat jest twój*. „Magazyn Internet” 2007, nr 3, s. 22.

trynę²⁵⁴. Drudzy mają natomiast szansę na znalezienie w jednym miejscu spisów dokumentów z wybranej dziedziny lub zasubskrybować informacje opublikowane przez konkretne serwisy²⁵⁵. Wśród najczęściej wymienianych zalet tej technologii są także: zebranie w jednym miejscu informacji na dany temat z wielu źródeł jednocześnie, brak konieczności przeglądania całości stron ze zbędnymi informacjami (np. reklamy) przed dotarciem do tego, co nas interesuje, gdyż korzystając z RSS pobieramy tylko swoisty spis treści wybranych witryn, a nie całe strony²⁵⁶.

Najczęściej wykorzystywane przez użytkowników czytniki RSS zazwyczaj sprawdzają za-subskrybowane źródła co godzinę²⁵⁷. Bardziej zaawansowane programy pozwalają określić, co jaki czas wiadomości będą pobierane, a także w jaki sposób ich odbiorca będzie informowany o tym fakcie²⁵⁸. Czytniki RSS możemy podzielić na trzy grupy: samodzielne aplikacje, czytniki dostępne on-line oraz tzw. startowe strony WWW. Wśród najpopularniejszych czytników RSS wymieniane są: samodzielne aplikacje (Cafe News – www.cafenews.pl, RSSOwl – www.rssowl.org, RSSBandit – www.rssbandit.org, FeedReader – www.feedReader.com, Cliper – www.cliper.pl), czytniki on-line (Bloglines – www.bloglines.com, AXV.pl – www.axv.pl, Fider – www.fider.pl) oraz strony startowe (Netvibes – www.netvibes.com, Start.com – www.start.com, Google Homepage – www.google.com/ig, My Yahoo – www.my.yahoo.com) lub specjalne pluginy (wtyczki) do popularnych przeglądarek internetowych – np. Feedly.com, która pomaga organizować subskrybowane kanały RSS w formie osobistego portalu, gdzie informacje są dobierane pod kątem wcześniej zdefiniowanych zainteresowań użytkownika²⁵⁹.

Wykorzystanie czytników RSS ma na celu pobieranie i prezentację informacji o nowych treściach udostępnionych w sieci. Pobierają one i w razie potrzeby aktualizują informacje o dostępnych dokumentach, np. informacje o nowościach wydawniczych, ostatnie wątki z forum dyskusyjnego czy ostatnie posty pochodzące z internetowego blogu. Jak dostrzeża Paweł Grzesiak: „agregator dostarcza jednolitego interfejsu, co pozwala za pośrednictwem jednego programu przeglądać aktualności nawet z pięciu różnych witryn. Może również ukryć już przeglądane wątki, a także przypisać wybrane dokumenty do oddzielnych kategorii. Można także przejść do pełnej wersji tekstu, klikając odpowiedni odnośnik”²⁶⁰. Korzystanie z kanałów RSS za pośrednictwem specjalnie do tego celu przygotowanych czytników to na dzień

²⁵⁴ Przewodniki odnoszące się do tworzenia kanałów RSS oraz szczegółowej charakterystyki tej technologii to między innymi: *Kurs RSS 2.0* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.egrafik.pl/kurs-rss/czesc1/>; *Poradnik tworzenia kanałów RSS* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://webmaster.helion.pl/starocie/rss/poradnik.htm>; *Co to jest RSS i Atom?* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://taat.pl/article/rss/index.php>.

²⁵⁵ D. Wartecki: dz. cyt., s. 22.

²⁵⁶ Tamże, s. 23.

²⁵⁷ S. Holzner: dz. cyt., s. 19.

²⁵⁸ D. Wartecki: dz. cyt., s. 22.

²⁵⁹ Szczegółowe informacje i charakterystyka poszczególnych czytników dostępne są między innymi w następujących artykułach: F. Gruber: *The State of Online Feed Readers* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://techcrunch.com/2006/03/30/the-state-of-online-feed-readers/>; P. Miller: *Syndicated content: it's more than Just some file formats* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ariadne.ac.uk/issue35/miller/>; Z. Remiszewska: *Porównanie czytników RSS* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://iem.pw.edu.pl/~remiszew/opis_czytnikow_rss.htm; *Czytniki RSS* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://wiro.home.pl/marcin/myrss/index.php?option=com_content&task=category§ionid=5&id=90&Itemid=57; R. Ścisłowski: *RSS – najlepsze programy* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pcworld.pl/news/92235/7/RSS.najlepsze.programy.html>; P. Wimmer: *RSS – zrób to sam...*, s. 138-141.

²⁶⁰ D. Wartecki: dz. cyt., s. 22.

dzisiejszy jeden z najprostszych i najbardziej przystępnych sposobów otrzymywania informacji o aktualnościach pojawiających się na wybranych przez użytkownika stronach internetowych. Dodatkowo, jeśli chcemy korzystać z gromadzonych w ten sposób informacji za pośrednictwem wielu stacji komputerowych (np. w domu, pracy, kawiarence internetowej itp.), możemy wybrać dostosowaną do tego celu usługę on-line (np. Google Reader czy Bloglines), która umożliwi zapoznanie się z subskrybowanymi treściami za pomocą jakiegokolwiek komputera z dostępem do sieci²⁶¹.

Funkcjonalność technologii RSS może także w efektywny sposób wspomóc gromadzenie i organizowanie aktualnej informacji przez bibliotekarzy. Jak słusznie dostrzegła Lidia Derfert-Wolf, „codzienne wertowanie potrzebnych serwisów zajmuje bardzo dużo czasu i nie zawsze kończy się powodzeniem, bo nie we wszystkich (np. w blogach, bibliotekach cyfrowych) jest coś nowego każdego dnia. Korzystanie z agregatorów wiadomości skraca ten czas”²⁶². Możliwości dotarcia do treści za pomocą czytników RSS wydają się nieocenione, a gromadzone w ten sposób informacje dotyczące różnych dziedzin mogą stanowić doskonałe uzupełnienie oferowanej przez bibliotekę wiedzy. Dodatkowo, za pomocą tej technologii każda księżnica łatwo i szybko może też rozpowszechniać wiadomości o swojej działalności, na przykład w odniesieniu do wykazów nabytków, baz do testowania czy informacji będących częścią działu „Aktualności”, znajdującego się na niemal każdej bibliotecznej stronie WWW²⁶³. Przykładami takich praktyk są „Aktualności” Biblioteki Politechniki Poznańskiej (http://www.ml.put.poznan.pl/pl/3_10_1.html), „Aktualności”, „Wydarzenia”, „Ogłoszenia” przygotowane przez Bibliotekę Narodową (<http://www.bn.org.pl/rss>), katalog kanałów dostępny na stronie Morawsko-Śląskiej Biblioteki Naukowej w Ostrawie (<http://www.svkos.cz/pl/rss/>) czy „Aktualności”, „Wybrane nabytki książkowe”, „Nowości w Bibliotece Cyfrowej PL” Biblioteki Politechniki Lubelskiej (<http://biblioteka.pollub.pl/rss>). Ciekawym przedsięwzięciem jest usługa udostępniona przez bibliotekę The College of New Jersey w USA (informacje o nowo zakupionych publikacjach). Za każdym razem, kiedy księżnica wchodzi w posiadanie nowego tytułu, informacja o tym zdarzeniu jest automatycznie dodawana do listy nabytków przedstawianej użytkownikowi wraz z podaniem tematu (dziedziny), której dokument dotyczy oraz uwag odnoszących się do jego formatu i typu (zob. www.tcnj.edu/~library/rss/).

Innym sposobem wykorzystania RSS przez księżnice jest tworzenie elektronicznych katalogów interesujących kanałów RSS i udostępnianie ich na łamach serwisu WWW. Za przykład może nam posłużyć Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Wejherowie²⁶⁴ czy biblioteka szkolna Wieloprofilowego Zespołu Szkół w Tarnowskich Górach²⁶⁵.

Ciekawym rozwiązaniem jest także gromadzenie (subskrybowanie) nagłówek informacji (bądź też pełnych tekstów) pochodzących z różnych serwisów, blogów, elektronicznych czasopism itp., integrujące w ten sposób wiadomości odnoszące się do danego tematu czy dziedziny. Przykładem takiego przedsięwzięcia jest *Dziennik z blogów bibliotek i bibliotekarzy* (bibliotekarz.com), który bazuje na dostępnych w sieci treściach pochodzących z bibliotekarskich pamiętników internetowych i zaimplementowanej w nich opcji subskrybowania

²⁶¹ T. Urban: *RSS dla blogerów*. Gliwice 2008, s. 12-13.

²⁶² L. Derfert-Wolf: *Blogi i RSS dla bibliotekarzy i bibliotek* [on-line]. „EBIB” 2007, nr 7. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/88/a.php?derfert>.

²⁶³ Tamże.

²⁶⁴ Zob. http://biblioteka.wejherowo.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=132&Itemid=66. [Dostęp: 27 września 2010].

²⁶⁵ Zob. http://www.bibliotekawzs.yoyo.pl/index.php?option=com_newsfeeds&Itemid=17. [Dostęp: 27 września 2010].

ukazujących się w formie kanałów RSS nowych wpisów (postów)²⁶⁶. Na podobnym rozwiązaniu opiera się także amerykański projekt przygotowany przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Kansas (zob. www.kclibrary.org/?q=rss). W tym przypadku mamy do czynienia z możliwością przeglądania aktualnych wpisów z bibliotecznych blogów tworzonych i skierowanych do najmłodszych oraz nastoletnich czytelników tej książki.

Inne sposoby wykorzystania RSS przez instytucje biblioteczne to między innymi:

- kompleksowe informacje na temat dostępnych materiałów, dokumentów i usług bibliotecznych oraz tematyczne (dziedzinowe) przewodniki po aktualnościach (zob. The Hennepin County Library – <http://hclib.org/pub/search/rss.cfm>)²⁶⁷,
- spisy treści odnoszące się do najnowszych numerów czasopism (np. naukowych) wraz z podaniem linków do poszczególnych artykułów (zob. Biblioteka Uniwersytecka w Nevadzie – <http://knowledgecenter.unr.edu/ejournals/alphaRSS.aspx>),
- możliwość subskrypcji aktualnych postów z blogów bibliotecznych, podcastów, kursów e-learningowych itp. (zob. The Library Channel Arizona State University – <http://lib.asu.edu/librarychannel>; Ohio University Library – www.library.ohiou.edu/serv/rss/blogs.html; Univeristy of Alberta Libraries (Kanada) „Library Instruction and Training” – www.library.ualberta.ca/studenttraining)²⁶⁸,
- subskrypcja kanałów RSS odnoszących się do recenzji nowości książkowych, filmowych, muzycznych (zob. The Topeka and Shawnee County Public Library – www.tscpl.org/guides/),
- korzystanie przez biblioteki z gotowych serwisów informacyjnych (newsowych) bazujących na technologii RSS (zob. www.eufeds.eu – na bieżąco aktualizowane, zgrupowane informacje prasowe pochodzące z ponad tysiąca tytułów prasowych z całej Europy, w tym 34 polskich),
- możliwość zapisywania historii procesu wyszukiwania dokumentów przez użytkowników w formie odnośników RSS (zob. The Hennepin County Library – <http://hclib.org/pub/search/rss.cfm>)²⁶⁹.

2.4.1.4. AJAX jako przykład programistycznego narzędzia Web 2.0

W celu lepszego zrozumienia na czym polegają zmiany technologiczne w odniesieniu do Web 2.0, zatrzymajmy się na chwilę przy klasycznym modelu aplikacji internetowych. W tym przypadku interakcja użytkownika ma postać trybu żądanie – odpowiedź. Oznacza to, że interfejs, na bazie którego prowadzone są wszystkie aktywności użytkownika, można scharakteryzować jako powiązane ze sobą reguły nawigacji stron internetowych, w całości lub częściowo generowane programowo przez aplikacje po stronie serwera²⁷⁰. Użytkownik

²⁶⁶ Więcej na temat wykorzystania RSS w blogach bibliotecznych można przeczytać w artykule L. Derfert-Wolf: dz. cyt. Zob. także rozdział poświęcony temu zagadnieniu w książce P. Bradley: *How to use Web 2.0...*, s. 11-32.

²⁶⁷ Więcej na ten temat można przeczytać w publikacji G. McKiernan: *Features – Rich Site Services: Web Feeds for Extended Information and Library Services* [on-line]. [Dostęp: 29 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.llrx.com/features/richsite.htm>.

²⁶⁸ Tamże.

²⁶⁹ Więcej przykładów wykorzystania technologii RSS w bibliotece można znaleźć w publikacjach: M. Block: dz. cyt., s. 144-145; M. Stephens: *Libraries and the Read/Write...*, s. 97-112; J. Wusteman: *RSS...*, s. 404-413; C. Mu: dz. cyt., s. 10-11; C. Chen, Z. Wu, C. Ran, Q. Tang, S. Chen, X. Zhang: dz. cyt., s. 222-236; Z. Çelikbaş: dz. cyt.; P. Miller: *Syndicated content...*; G. McKiernan: dz. cyt.; P. Bradley: *How to use Web 2.0...*, s. 22-32.

²⁷⁰ Zob. M. Wojciechowski: *AJAX – rewolucja w tworzeniu aplikacji internetowych* [on-line], s. 1-2. [Dostęp: 17 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cs.put.poznan.pl/mwojciechowski/papers/sem06.pdf>.

za pośrednictwem przeglądarki WWW wysyła żądanie HTTP do serwera. Po jego odebraniu, serwer przetwarza je i zwraca kod strony WWW do przeglądarki. Model ten jest odzwierciedleniem pierwotnego zastosowania usługi WWW, w którym istotą relacji pomiędzy hipertekstowymi dokumentami opublikowanymi w Internecie jest ich wzajemne powiązanie linkami (łączami). To z kolei umożliwia przechodzenie od jednego dokumentu do drugiego, z tym jednak, że w chwili, kiedy użytkownik chce zapoznać się z kolejną stroną WWW powiązaną z tą, na której obecnie się znajduje, musi poczekać na jej wygenerowanie i całościowe przestanie z serwera do przeglądarki. W przypadku bardziej skomplikowanych aplikacji (np. wymagających dostępu do bazy danych i obciążonego serwera) czas wczytywania się strony może być znacząco wydłużony. M. Wojciechowski słusznie więc zwraca uwagę na fakt, że „często kolejna strona wysłana przez serwer do przeglądarki niewiele różni się od poprzedniej, a mimo to generowana jest od początku i przesyłana w całości. Mamy więc w tym wypadku do czynienia z marnowaniem czasu serwera i przepustowości sieci”²⁷¹.

Odpowiedzią na te problemy może być koncepcja AJAX (akronim angielskiej nazwy Asynchronous JavaScript and XML)²⁷², która w chwili obecnej jest definiowana na wiele różnych sposobów²⁷³. Polega na wykorzystaniu i łączeniu kilku już istniejących technologii (technik programowania) w celu budowania aplikacji internetowych charakteryzujących się nie tylko przyjaznym interfejsem, ale również szybkością ładowania się strony internetowej (modyfikacja witryny dokonuje się w przeglądarce WWW z wykorzystaniem obiektowego modelu dokumentu)²⁷⁴. Pod wpływem interakcji użytkownika wygląd i treść witryny ulegają zmianie i zaczynają przypominać zwykłe aplikacje okienkowe (desktopowe)²⁷⁵. Jak trafnie dostrzegł R. Janus, „przeglądarka służy w tym przypadku nie tylko do przeglądania stron WWW, ale staje się też, na równi z systemem operacyjnym, platformą uruchamiania aplikacji”²⁷⁶. AJAX umożliwia przetwarzanie danych bez konieczności ponownego wczytywania (przeładowywania) dokumentu (strony WWW). Cały proces odbywa się w sposób asynchroniczny. W porównaniu z tradycyjnym modelem (przesyłanie całej strony HTML do przeglądarki), następuje bardziej dynamiczna interakcja z użytkownikiem²⁷⁷. Asynchroniczność komunikacyjna dotyczy sposobów korzystania z treści znajdujących się na łamach danej strony czy aplikacji internetowej (wcześniejsze ich wczytanie), niezależnie od późniejszej komunikacji z serwerem²⁷⁸.

Pomimo faktu, że technologie będące podstawą koncepcji AJAX były już znane od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, to jednak w połączeniu z obsługą dzisiejszych przeglądarek internetowych dokonały swoistej wirtualnej rewolucji w programowaniu sieciowym. Z chwi-

²⁷¹ Tamże, s. 1.

²⁷² Koncepcja AJAX została przedstawiona w lutym 2005 roku przez Jesse James’a Garrett’a z Adaptive Path w artykule *Ajax: A New Approach to Web Applications* [on-line]. [Dostęp: 26 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.adaptivepath.com/ideas/essays/archives/000385.php>. Autor skoncentrował się w nim na nowych technikach z zakresu skryptów w Internecie.

²⁷³ Ch. Schmitt, K. Blessing i in.: *CSS i AJAX. Strony WWW zgodne ze standardami sieciowymi W3C*. Gliwice 2008, s. 89.

²⁷⁴ R. Janus: *Nowe oblicze Internetu*. „PC World Komputer” 2006, nr 8; Zob. także P. Ballard: *Ajax w mgnieniu oka*. Gliwice 2007, s. 12; T. Pelczar: dz. cyt.; Ch. Schmitt, K. Blessing i in.: dz. cyt., s. 89; Ł. Lach: *AJAX czyli aplikacje dla WWW*. „Magazyn Internet” 2006, nr 3, s. 106-107.

²⁷⁵ W. Gajda: *AJAX Kurs od podstaw – interaktywne aplikacje WWW* [on-line]. [Dostęp: 18 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://internetmaker.pl/artykul/3289,1,ajax_kurs_od_podstaw_-_interaktywne_aplikacje_www.

²⁷⁶ R. Janus: dz. cyt.

²⁷⁷ AJAX (definicja terminu) [on-line]. [Dostęp: 17 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/AJAX>.

²⁷⁸ Proces ten dokonuje się poprzez wykorzystanie napisanego w JavaScriptcie silnika Ajax. Spełnia on rolę pośrednika pomiędzy przeglądarką WWW a serwerem. Za: R. Janus: dz. cyt.

lą, kiedy programiści zorientowali się, że programy JavaScript mogą funkcjonować podobnie, jak ma to miejsce w przypadku oprogramowania biurowego, łącznie z wymianą danych w tle i bez konieczności oczekiwania na wysyłanie formularza i uzyskanie odpowiedzi, nagle zaczęły przyciągać uwagę większej ilości informatyków, stając się przy tym coraz bardziej popularnym rozwiązaniem prezentowania treści w Internecie²⁷⁹.

Bez AJAX Web 2.0 nie mógłby istnieć. Co więcej, nie moglibyśmy dzisiaj również korzystać nie tylko z takich usług sieciowych jak Gmail czy GoogleMaps, ale także Facebook i Twitter. To właśnie AJAX umożliwia dopasowywanie poszczególnych modułów strony WWW do osobistych potrzeb użytkownika, dzięki czemu może on tworzyć i korzystać z internetowych witryn będących kombinacją elementów pochodzących z różnych serwisów²⁸⁰.

W bardziej technicznym rozumieniu, AJAX to termin określający podejście do wykorzystania dotychczasowych technologii razem, włączając w to: HTML lub XHTML, kaskadowe arkusze stylów (CSS), JavaScript, Obiektowy model dokumentu (DOM), XML, XSLT oraz XMLHttpRequest²⁸¹. Przy czym XHTML lub HTML oraz CSS służą do formatowania wyświetlanych treści, DOM – wywoływany z wykorzystaniem języków skryptowych typu JavaScript i JScript – pozwala na dynamiczne wyświetlanie i interakcję z wyświetlaną zawartością, XMLHttpRequest – stosowany w większości przeglądarek WWW – umożliwia asynchroniczną wymianę danych z serwerem, a XML jest formatem wymiany danych między przeglądarką i serwerem²⁸². AJAX obsługuje komunikację z serwerem w tle, zgłaszając żądania do serwera i przetwarzając zwrócone dane. Wyniki mogą być niewidocznie zintegrowane z oglądaną witryną WWW, która potrzebuje odświeżenia lub ze stroną zupełnie nowo wczytywaną²⁸³.

Tak jak wcześniej zaznaczono, AJAX nie jest jedną, ale integracją kilku technologii, z których każda rozwija się osobno, ale w połączeniu oferują nową, atrakcyjniejszą jakość w prezentowaniu informacji. Inne cechy to: szybszy czas odpowiedzi na określone akcje użytkownika, mniejszy transfer danych oraz ułatwiona separacja danych od warstwy prezentacji²⁸⁴.

Również w przypadku bibliotecznych serwisów internetowych widać kilka możliwości i powodów zastosowania AJAX. Wydaje się, że najważniejsze z nich to uczynienie ich bardziej interaktywnymi, udostępnianie informacji pochodzących z zewnętrznych serwisów WWW czy brak konieczności pobierania przez użytkowników dodatkowych wtyczek (pluginów) w celu skorzystania z opcji zaimplementowanych w witrynie bibliotecznej²⁸⁵. Wśród możliwych zastosowań AJAX wymieniany jest w szczególności przykład jego wdrożenia w ramach jednego z modułów zintegrowanych systemów bibliotecznych – katalogu OPAC, względnie in-

²⁷⁹ Ch. Schmitt, K. Blessing i in.: dz. cyt., s. 89.

²⁸⁰ Zob. M. Górak: *Web 2.0 według...*. Zob. także M. Kosedowski: *Co lubimy w serwisach społecznościowych* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://internetmaker.pl/arttykul/6716,1,co_lubimy_w_serwisach_spolecznościowych.

²⁸¹ P. Kierzkowska, T. Kapelak: *Jak stworzyć serwis Web 2.0. Poradnik praktyczny*. „Magazyn Internet” 2007, nr 9, s. 25.

²⁸² R. Janus: dz. cyt.

²⁸³ P. Ballard: dz. cyt., s. 12.

²⁸⁴ T. Kapelak: *ASP.NET AJAX* [on-line]. [Dostęp: 18 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.fizyka.umk.pl/~bigman/kursv/prezentacjaAJAX.pdf>; Zob. także P. Grzesiak: *Ajax w kilka minut* [on-line]. [Dostęp: 17 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://internetmaker.pl/arttykul/723,1,ajax_w_kilka_minut.

²⁸⁵ Więcej powodów dla zastosowania AJAX podaje między innymi A. Charland: *Top ten reasons AJAX is here to stay* [on-line]. [Dostęp: 26 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.developer.com/design/article.php/3567706/Top-Ten-Reasons-AJAX-is-Here-to-Stay.htm>. Zob. także J. A. Clark: *AJAX for Libraries* [on-line]. [Dostęp: 27 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/guest5aa3e8/ajax-for-libraries-presentation>.

nych narzędzi wyszukiwawczych, z których korzysta dana biblioteka²⁸⁶. Powodem są najczęściej oczekiwania użytkowników odnoszące się do niewystarczającej szybkości działania katalogu komputerowego, braku dostępności permalinków oraz możliwość dostosowywania do własnych potrzeb interfejsu aplikacji internetowej (np. udostępnianych przez księżnicę bibliograficznych baz danych)²⁸⁷. AJAX pomaga rozwiązać te problemy. Co więcej, jego wdrożenie pozwala na poszerzenie zasobów informacyjnych dostępnych za pośrednictwem katalogu on-line (dodatkowe narzędzia wyszukiwawcze, bezpośredni dostęp do ustawień konta użytkownika, kontekstowe podpowiedzi odnoszące się do zapytania użytkownika, możliwość rozszerzenia listy z wynikami w kolejności od najbardziej relewantnych oraz łatwy dostęp do poszczególnych sesji wyszukiwawczych użytkownika)²⁸⁸. Wprawdzie wszystkie te elementy mogą pojawiać się w przypadku tradycyjnych elektronicznych katalogów bibliotecznych, trzeba jednak zaznaczyć, że w większości przypadków pozostają one elementami powiązаныmi z koniecznością każdorazowego przeładowania się danej strony WWW. AJAX upraszcza mechanizm przechodzenia od jednej do następnej informacji, a szybkość działania i dotarcia do poszukiwanych przez użytkownika treści to jego główna, jeśli nie najważniejsza cecha.

Przykładem OPAC-u, w którym zastosowano omawiane rozwiązanie jest katalog biblioteki publicznej w Georgii (USA) – Georgia PINES Catalog (<http://gapines.org>). W tym przypadku narzędzie to obejmuje swoim zasięgiem wszystkie katalogi bibliotek funkcjonujące na terenie tego stanu i użytkujące udostępniony w ramach otwartego oprogramowania zintegrowany system Evergreen²⁸⁹.

2.4.2. URZĄDZENIA MOBILNE W BIBLIOTECE

Oprócz technologii i narzędzi Web-u 2.0, które dotyczą bezpośrednio innowacyjnych rozwiązań udostępnianych za pośrednictwem światowej sieci internetowej i będących w większości aplikacjami on-line, na uwagę zasługują także sytuacje, kiedy to biblioteka w ramach proponowanych usług informacyjnych zachęca użytkowników do korzystania z urządzeń przenośnych (telefonów komórkowych, palmtopów, laptopów, tabletów itp.). W tym przypadku obok społecznościowych elementów wchodzących w skład zjawiska Library 2.0 (np. tworzenie za pomocą multimedialnych urządzeń postów do blogów i mikroblogów, nagrywanie podcastów, korzystanie z komunikatorów internetowych²⁹⁰) do czynienia mamy z przykładami, które są bezpośrednio związane ze scharakteryzowanym w pierwszym rozdziale zjawiskiem konwergencji mediów²⁹¹.

²⁸⁶ E. Breid: *Ajax in Libraries* [on-line]. [Dostęp: 26 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://web.simmons.edu/~breid/xml/Breid_paper.pdf. Więcej na temat popularnych serwisów i usług internetowych utworzonych w tej technologii – zob. R. Janus: *Koniec klasycznych aplikacji?* „PC World Komputer” 2006, nr 8, s. 114-125.

²⁸⁷ J. West: *Ajax: Not just another acronym or is it?* „Searcher” 2006, nr 14, s. 14.

²⁸⁸ E. Breid: dz. cyt.

²⁸⁹ Zob. Także J. A. Clark'a: *AJAX (Asynchronous JavaScript and XML): This Isn't the Web I'm Used To* [on-line]. [Dostęp: 27 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.infotoday.com/online/nov06/Clark.shtml>; J. A. Clark, K. A. Coombs: *AJAX for Libraries: Code Samples, Explanations, and Downloads* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.lib.montana.edu/~jason/talks/il2008-workshop-ajax-handout.pdf>.

²⁹⁰ Te, jak i inne narzędzia należące do zjawiska Library 2.0 zostały szerzej omówione w rozdziale III.

²⁹¹ Zob. Ch. Strauber: *Handheld Computers In Libraries*. [W:] *Library 2.0 and Beyond...*, s. 49-61. Zob. także *Cell Phones in Libraries* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://liswiki.org/wiki/Cell_phones_in_libraries; C. Cuddy: *Using PDAs In libraries. A how-to-do-it manual*. New York 2005; M. Fox: *Mobile trends. Finding information on the go* [on-line]. [Dostęp: 4 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://web.simmons.edu/~fox/pda/fox_cil_2010.pdf; M. Fox: *Trends in Mobile Tools and Applications for Libraries, Connecticut Library Association* [online]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://web.simmons.edu/~fox/pda/cla_4_08_fox.pdf.

Przypatrzmy się zatem, w jaki sposób biblioteki starają się wykorzystać możliwości urządzeń mobilnych w ramach proponowanych usług i procesu udostępniania dokumentów:

- katalogi OPAC i biblioteczne strony WWW.

Informacje bibliograficzne dotyczące zbiorów, biblioteczna witryna WWW (informacje o działalności księżnicy, godzinach otwarcia, dostępnych kolekcjach i proponowanych usługach, wystawach, aktualnościach itp.) dostępne są za pośrednictwem serwisów dostosowanych wizualnie do wyświetlaczy urządzeń przenośnych. Przykładem takiej aplikacji jest MobiLib Catalog – narzędzie umożliwiające wyszukiwanie i sprawdzanie dostępności wybranego dokumentu znajdującego się w zbiorach danej biblioteki. Do wyszukiwania opisów wykorzystywane są w tym przypadku indeksy: słów kluczowych, autorski, tytułowy oraz numer ISBN. W odpowiedzi na zapytanie, użytkownik otrzymuje informacje dotyczące lokalizacji i osiągalności danego dokumentu²⁹².

Biblioteczna strona internetowa w wersji „lite” to z kolei „odchudzona”, opcjonalna wersja witryny księżnicy²⁹³. Za przykład może nam posłużyć strona Ball State University Libraries (USA), na łamach której oprócz wcześniej wymienionych elementów, takich jak OPAC, informacje o księgozbiorze i działalności biblioteki, użytkownik znajdzie także na bieżąco aktualizowane informacje dotyczące dostępności stanowisk komputerowych w budynkach księżnicy oraz narzędzia przeszukujące zasoby katalogu WorldCat, serwisu Google Books, czy cyfrowej biblioteki IEEE Xplore²⁹⁴.

- „mobilne” kolekcje – audiobooki.

Wśród tego typu przedsięwzięć wymienić należy w pierwszej kolejności dostępne za pośrednictwem sieci cyfrowe repozytoria, w ramach których udostępniane są książki mówione. Za przykład może nam posłużyć wcześniej wspomniany w pracy projekt „Szlak Lincolna” i usługa MyMediaMall, w ramach której udostępniono użytkownikom bibliotek należących do tego systemu pokazną liczbę elektronicznych dokumentów, w tym tysiące audiobooków. Po wcześniejszym zalogowaniu, czytelnik pobiera na dowolne urządzenie wybrany przez siebie dokument, z którego następnie może korzystać przez określony czas (np. przez dwa tygodnie). Po upływie tego czasu audiobook ulega kasacji. Warto dodać, że na stronie głównej projektu zamieszczony jest także obszerny spis urządzeń, na których można odtwarzać dostępne w ramach MyMediaMall dokumenty (np. telefony komórkowe, odtwarzacze iPod, tablety itp.)²⁹⁵. Udostępnianie

²⁹² Charakterystyka narzędzia dostępna jest w publikacji T. Sierra, J. Ryan, M. Wust: dz. cyt. Lista księżnic oferujących swoim czytelnikom możliwość skorzystania z interfejsów przystosowanych do wyświetlania na ekranach telefonów komórkowych dostępna jest na łamach bloga Edwarda Vielmetti'ego „Superpatron” (zob. <http://vielmetti.typepad.com/superpatron/2008/05/mobile-versions.html>). Zob. także M. Fox: *Mobile Technologies in Libraries. How the academic library is using pda's, handhelds and other mobile technologies* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://web.simmons.edu/~fox/pda/>; E. Rumscy: *Mobile Library Catalogs* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.lib.uiowa.edu/hardinmd/2010/03/02/mobile-library-catalogs/>.

²⁹³ Wskazówki dotyczące tworzenia serwisów bibliotecznych w wersji „lite” znajdują się w publikacji K. Griggsa, L. M. Bridges, H. G. Rempel: *Library/mobile: Tips on Designing and Developing Mobile Web Sites* [on-line]. „Code4Lib Journal” 2009, nr 8. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://journal.code4lib.org/articles/2055>.

²⁹⁴ Zob. <http://www.bsu.edu/libraries/mobile/>. [Dostęp: 3 października 2010]. Zob. także *Top 30 Library iPhone Apps (Part 1 i 2)* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://oedb.org/blogs/ilibrarian/2010/top-30-library-iphone-apps-%E2%80%93-part-1/>, <http://oedb.org/blogs/ilibrarian/2010/top-30-library-iphone-apps-%E2%80%93-part-2/>.

²⁹⁵ Zob. *Device Resource Center* [on-line]. [Dostęp: 20 grudnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://overdrive.com/resources/drc/>.

dokumentów elektronicznych w formie audiobooków w postaci plików mp3 może odbywać się także poprzez bezpośrednie wgranie przez samego bibliotekarza wybranych książek do urządzenia będącego w posiadaniu czytelnika. Dodatkowo, w niektórych amerykańskich księżnicach istnieje możliwość wypożyczenia elektronicznego urządzenia, na którym użytkownik może odtworzyć dany dokument (np. Miejska Biblioteka Publiczna w Chicago).

- audio- i wideoprzewodniki po budynku i zbiorach księżnicy oraz krótkie szkolenia biblioteczne.

Usługi te zostały przygotowane dla użytkowników, którzy nie korzystali do tej pory z oferty danej biblioteki. W prosty i przystępny sposób przybliżają możliwości wyszukiwacze katalogów zaimplementowanych w księżnicy, funkcjonowanie poszczególnych agend bibliotecznych, ale także procedury związane z dodawaniem do serwisu bibliotecznego własnych treści (np. tagów do opisów bibliograficznych). Zob. np. „How To...” w Washington State University Libraries – www.wsulibs.wsu.edu/science/podcast.htm, „Audio Walking Tour” w Duke University Libraries – <http://library.duke.edu/support/renovation/tours.html>).

- udostępnianie interfejsów baz danych przygotowanych z myślą o użytkownikach urządzeń przenośnych.

Przykładami takich rozwiązań są bazy: Endnote (zob. www.endnote.com), Factiva (zob. <http://mobile.dowjones.com>), Westlaw (zob. <https://m.next.westlaw.com/n/i>).

- tekstowe powiadomienia (w formie wiadomości SMS)²⁹⁶.

Usługa ta najczęściej jest wykorzystywana w celu poinformowania czytelnika o aktualnych wydarzeniach odbywających się na terenie biblioteki, nowych usługach i nabytkach, ale także przypomnieniu o konieczności zwrotu wypożyczonej przez niego książki (np. „OCLS Alerts!” w Orange County Library System – <https://websecure.ocls.info/sms/signup.asp>)²⁹⁷.

Na podstawie powyższych przykładów można zaryzykować stwierdzenie, że włączanie mobilnych technologii do działalności informacyjnej bibliotek to w wielu przypadkach już nie tylko innowacyjne rozwiązanie, ale standard w oferowaniu nowych usług. Technologiczne zmiany zachodzące w środowisku cyfrowej informacji zdają się mieć decydujące znaczenie w kontekście prezentowania oferty bibliotecznej²⁹⁸. Dowodem na to może być coraz częstsze udostępnianie i wypożyczanie czytelnikom amerykańskich księżnic elektronicznych czyt-

²⁹⁶ Na temat efektywności tej usługi pisała E. Kroski: *Text Message...*

²⁹⁷ Więcej przykładów odnoszących się do możliwości wykorzystania urządzeń przenośnych w różnego typu bibliotekach znajdziemy w publikacji E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 41-48. Zob. także *Library Mobile Initiatives*. „Library Technology Reports” 2008, vol. 44, iss. 5, s. 33-38. Wskazówki dotyczące tworzenia usług dostarczanych za pośrednictwem urządzeń przenośnych znaleźć można w publikacji E. Kroskiego: *How to Create Mobile Experience*. [W:] *Library Technology...*, s. 39-42; R. Singer Gordon: *Information tomorrow : reflections on technology and the future of public and academic libraries*. Medford 2007, s. 6-18; A. Koszowska: *Do biblioteki po e-książkę* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://biblioteki.org/pl/wiadomosci/czytaj/795>; R. T. Greenall: *Mobiles in Libraries*. „Online Magazine” 2010, vol. 34, iss. 2, s. 16-19; A. Burchardt: *Top Ten iPad Apps for Librarians* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://andyburkhardt.com/2010/07/07/top-ten-ipad-apps-for-librarians/>; J. Hadro: *“The Future is Mobile”: Strategy, Predictions as Smartphone Service Booms* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.libraryjournal.com/lj/home/885270-264/the_future_is_mobile_strategy.html.csp; E. Kroski: *Libraries to go. Mobile Tech In Libraries* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slide-share.net/ellyssa/libraries-to-go-mobile-tech-in-libraries-presentation>.

²⁹⁸ Zob. K. Chad, P. Miller: dz. cyt.

ników książek (tzw. e-booków), w pamięci których zapisane są pełne teksty dokumentów, będące w posiadaniu księżnicy. W tym przypadku, z punktu widzenia użytkownika, zmianie podlega tylko sposób dystrybucji treści udostępnianych w bibliotece. Zamiast tradycyjnego kodeksu czy numeru zeszytu czasopisma, proponuje mu się jedno mobilne urządzenie integrujące w sobie nie tylko możliwość zapoznawania się z treściami książek (prasy), ale także dostęp do sieci internetowej czy odsłuchiwanie audycji dźwiękowych lub utworów muzycznych zapisanych w formacie MP3 (przykład: usługa „Technology Lending” w NCSU Libraries www.lib.ncsu.edu/techlending)²⁹⁹. W niektórych przypadkach, gdy użytkownik posiada własny czytnik, biblioteka oferuje zapisanie w pamięci tego urządzenia – będących w jej posiadaniu – dokumentów.

Jak trafnie zauważyła Katarzyna Materska, „informowanie użytkowników o istniejących zasobach oraz ich popularyzacja coraz częściej odbywa się na platformie elektronicznej. Biblioteki decydują się na przeniesienie usług informacyjnych do sfery wirtualnej (w całości lub jako uzupełnienie oferty tradycyjnej). Obserwujemy, że rozwój elektronicznych usług informacyjnych zmierza w kierunku coraz większej mobilności i personalizacji”³⁰⁰. Wykorzystanie urządzeń przenośnych w działalności instytucji bibliotecznej staje się tym samym ważnym składnikiem dostępu do elektronicznych treści (i informacji o nich), jak również elementem tworzenia nowoczesnego wizerunku księżnicy wśród jej czytelników³⁰¹.

2.5. ZMIANY ODNOSZĄCE SIĘ DO MIEJSCA UŻYTKOWNIKA W OTWARTYM SYSTEMIE BIBLIOTEKI I JEGO WPŁYWU NA DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNO-BIBLIOTECZNĄ

W świecie zdominowanym przez informację elektroniczną, w którym zdarza się, że tradycyjne dokumenty, takie jak książka i prasa tracą swoją pozycję na rzecz dokumentów multimedialnych i cyfrowych, rola „aktywnych” odbiorców informacji, w tym także klientów bibliotek, staje się nieoceniona. Pomimo faktu, że pojawiają się opinie podważające rację samej idei społecznego tworzenia treści³⁰², wydaje się, że tej ewolucji nie da się już zatrzymać.

²⁹⁹ Problem udostępniania czytników książek w amerykańskich bibliotekach został szerzej scharakteryzowany w artykule G. van Dyk: *Amazon: “OK to Lend Kindles in Libraries”* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://shapinglibraries.wordpress.com/2009/03/13/amazon-ok-to-lend-kindles-in-libraries/>; *Libraries lending out Kindle* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://ireaderreview.com/2009/06/16/libraries-lending-kindle/>.

³⁰⁰ Zob. K. Materska: *Mobilność usług informacyjnych* [on-line]. [Dostęp: 4 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ptin.org.pl/konferencje/9forum/9forum.html>. Zob. także E. Kroski: *Next-Gen Libraries...*

³⁰¹ Warto zaznaczyć, że również polscy twórcy oprogramowania bibliotecznego zwracają uwagę na funkcjonalność elementów wzbogacających moduły zintegrowanych systemów bibliotecznych o dodatkową funkcję, odnoszącą się do wyszukiwania informacji o dokumentach za pomocą interfejsów katalogów OPAC dostępnych za pośrednictwem telefonów komórkowych. Przykładem takiego rozwiązania jest system Mateusz autorstwa Mirosława Domańskiego zaimplementowany w kilkudziesięciu placówkach bibliotecznych w Polsce. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w szczegółowej charakterystyce systemu. Zob. System Biblioteczny Mateusz – www.bemowo.e-bp.pl/bemowo/makowe.php. [Dostęp: 4 października 2010]. Zob. także A. Koszowska: *Biblioteka w komórce* [on-line]. [Dostęp: 4 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://bibliowizjer.blogspot.com/2008/11/biblioteka-w-komrce.html>.

³⁰² W odniesieniu do działalności bibliotek, krytyczne stanowiska kwestionujące możliwości stosowania narzędzi Web 2.0 prezentują: Scott Plutchak (zob. W. Crawford: *Library 2.0 and „Library 2.0...”, s. 2-3*; T. Scott Plutchak: *Why I dislike the Library 2.0 tag* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://tscott.typepad.com/tsp/2006/01/why_i_dislike_t.html; K. Greenhill: *What’s new about Library 2.0? Shift in power* [on-line]. [Dostęp: 18 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://librariansmatter.com/blog/2007/09/10/whats-new-about-library-20-shift-in-power/>; B. Smith: *Library 2.0 is Evil* [on-line]. [Dostęp: 15 kwietnia 2010].

W poglądach badaczy, którzy analizują zjawisko Library 2.0, mamy także do czynienia z opisem zmian dotyczących roli, jaką w instytucji bibliotecznej odgrywa użytkownik (ang. *User-Centered Change*)³⁰³. Wprawdzie w literaturze naukowej spotkać można przykłady przeciwstawiania się stwierdzeniu, że biblioteka drugiej generacji jest w całej swojej złożoności działań w wyjątkowy sposób skoncentrowana na użytkowniku (np. argument, że każda osoba, która wykonuje profesję bibliotekarza w sposób dokładny i efektywny zawsze koncentruje swoje działania na odbiorcach usług bibliotecznych – niezależnie czy pracuje w Library 1.0 czy 2.0³⁰⁴), to jednak w przypadku tego zjawiska możliwości działań czytelnika charakteryzuje niespotykana dotąd oryginalność rozwiązań. Co więcej, niektórzy badacze w Bibliotece 2.0 widzą sposób na rozmowę z użytkownikiem, w której wiarygodność informacyjna, wspólna wiedza odnosząca się do różnorodnych tematów, biegłość w odniesieniu do technologii, efektywne wykorzystanie zgromadzonych kolekcji oraz ich prezentowanie za pośrednictwem nowych mediów to najbardziej istotne elementy wchodzące w skład tej koncepcji. Dlatego też głównym celem wdrażania tego zjawiska jest w tym przypadku zachęcanie zarówno osób wykonujących zawód bibliotekarza, jak i użytkowników do partycypacji w ramach funkcjonowania Library 2.0 przy aktywnym wykorzystaniu wszystkich możliwych narzędzi (zarówno tych starszych, jak i należących do nowych, technologicznych sposobów prezentacji treści)³⁰⁵. Sami bibliotekarze powinni zaś kontynuować to, co potrafią najlepiej – tworzyć połączenie pomiędzy ludźmi a informacyjnymi zasobami, których oni potrzebują. Nie ma przy tym znaczenia skąd pochodzą poszczególne treści (np. tradycyjna książka, prasa czy zasoby wchodzące w skład serwisów społecznościowych)³⁰⁶.

Idea Biblioteki 2.0 ma na celu poszerzanie tradycyjnych zadań i funkcji księżnic, między innymi poprzez ustanowienie nowych form komunikacji i współpracy pomiędzy bibliotekarzem a czytelnikiem. Warto zaznaczyć, że ten swoisty model działalności instytucji koncentruje się na usługach (wirtualnych i realnych) bezpośrednio skierowanych do obecnego, jak również potencjalnego użytkownika. To on jest centralnym ogniwem, a Library 2.0 do-

Dostępny w World Wide Web: http://www.laughinglibrarian.com/2006_03_01_archive.html#114260365800793134; M. Breeding: *Web 2.0? Let's get to Web 1.0 first*. „Computers in Libraries” 2006, nr 5, s. 30-33; W. Crawford: *Library 2.0 and „Library 2.0”...*, s. 1. Zob. także W. Crawford: *Library 2.0 Revisited* [on-line]. „Cites & Insights” 2009, nr 9. [Dostęp: 18 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://citesandinsights.info/v9i9c.htm>; S. Chabot: *Empirical Research and Library 2.0* [on-line]. [Dostęp: 25 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://subjectobject.net/2007/10/31/empirical-research-and-library-20/>; M. Farkas: *It's not all about the tech – why 2.0 tech fails* [on-line]. [Dostęp: 27 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://meredith.wolfwater.com/wordpress/2009/03/14/its-not-all-about-the-tech-why-20-tech-fails/>. Również wśród polskich bibliotekarzy i badaczy znajdują się osoby, które mają krytyczny stosunek do zjawiska wdrażania idei Bibliotek 2.0. Przykładem może być teza postawiona przez H. Hollendra, który w jednej ze swoich publikacji utożsamia serwis społecznościowy z kolejnym zamkniętym obiegiem informacji. Zob. H. Hollender: *Strategia rozwoju bibliotek cyfrowych z uwzględnieniem zasad współpracy przy ich tworzeniu*. [W:] *Praktyczne doświadczenia w zarządzaniu dostępem do bibliotek cyfrowych. XII edycja konferencji z cyklu Digitalizacja. 17 stycznia 2008 r. Materiały*. Warszawa 2008, s. 159.

³⁰³ Publikacje badaczy, w których pojawia się ten problem to między innymi: M. Casey: *What is Library 2.0???* [on-line]. [Dostęp: 23 lutego 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/12/what_is_library_20.html; K. Chad, P. Miller: dz. cyt.; J. Blyberg: *11 reasons...*; M. Stephens: *Update...*; M. Stephens: *Web 2.0...*; D. Fichter: *Web 2.0, Library 2.0...*; J. Maness: *Library 2.0 Theory...*; *Library 2.0 Initiatives In Academic Libraries...*, s. V; L. Rosenberg: *The Gordian Knot...*, s. 21; J. West: *Library 2.0...*; C. Bisson: *Library 2.0...*; B. Drew: *Academic Libraries...*; P. Danowski, L. Heller: dz. cyt.; F. Figge, K. Kropf: dz. cyt.; H. Lambert: dz. cyt.; *Bibliothek 2.0 und mehr...*; D. Cao: dz. cyt.; A. Dudczak: dz. cyt.; B. Jaskowska, A. Dudczak: dz. cyt., s. 357. Zob. także *Where Do We Begin? A Library 2.0 Conversation with Michael Casey...*; M. Stephens: *The Academic Library...*; M. Zając: *Biblioteka dziecięca 2.0...*, s. 98.

³⁰⁴ Por. S. Chabot: dz. cyt.

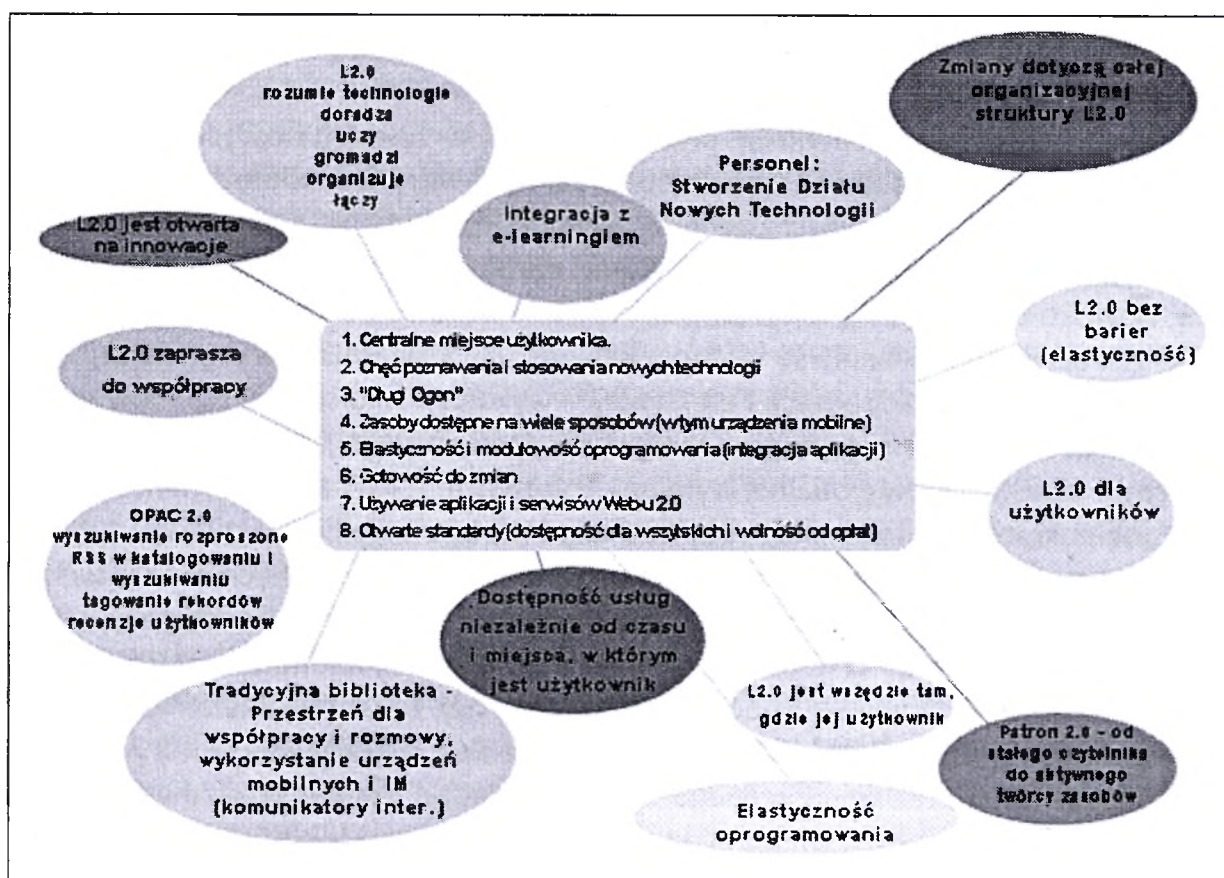
³⁰⁵ L. Rosenberg: *The Gordian Knot...*, s. 21.

³⁰⁶ Tamże.

starczając mu technologicznych narzędzi do zdobywania nowej wiedzy (doświadczeń), jednocześnie zachęca i promuje wspólne, wraz z bibliotekarzem, tworzenie treści³⁰⁷. Nie bez znaczenia jest tutaj także zaznajomienie się pracowników instytucji z możliwościami praktycznego wykorzystania technologii i narzędzi, którymi posługują się odbiorcy ich oferty w codziennym obcowaniu ze światem informacji (np. urządzenia przenośne)³⁰⁸. Bibliotekarze powinni dążyć do rozpoznania jakiego rodzaju usługi biblioteczne mogą być wzmocnione poprzez wykorzystanie tych technologii i społecznościowego charakteru sieci. Co więcej, ich zadaniem jest proponowanie usług odnoszących się do wykorzystania potencjału twórczego użytkowników³⁰⁹.

Dla lepszego ukazania zjawiska Library 2.0 i modelu skoncentrowanym na użytkowniku posłużę się diagramem przygotowanym przez włoską bibliotekarkę Bonarię Biancu (ilustracja 4).

Ilustracja 5. Biblioteka 2.0 „Meme Map”

Źródło: B. Biancu: *Library 2.0 Meme Map* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://flickr.com/photo_zoom.gne?id=113222147&size=o. Tłumaczenie: G.Gmiterek.

³⁰⁷ M. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0*. „Library Journal” 2006, nr 14, s. 40-42. Zob. także *Library 2.0 Reading List* [on-line]. [Dostęp: 27 lutego 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.squidoo.com/library20>.

³⁰⁸ Na ten aspekt zwraca uwagę Laura Cohen, która wśród najważniejszych cech Library 2.0 wymienia „bibliotekę tam, gdzie jej użytkownicy” – tzn. bibliotekarze poszukują projektów społecznościowych, w ramach których użytkownicy tworzą i udostępniają multimedialne treści (zdjęcia, sekwencje wideo, zakładki, blogi, podcasty itp.). Starają się w ten sposób być widoczni w tych wirtualnych miejscach, w których użytkownicy funkcjonują. W ramach bibliotecznych profili, blogów i innych narzędzi 2.0, pracownicy księżnic mogą skutecznie dzielić się gromadzonymi zasobami i pomocą w ramach wyszukiwania informacji, odpowiadać na pytania dotyczące ich działalności, rozwijać i udostępniać zestawienia tematyczne oraz inne profesjonalne usługi w społecznościowej przestrzeni gromadzącej treści pochodzące od internautów z całego świata. Zob. *Library 2.0 Initiatives In Academic...*, s. V-VII.

³⁰⁹ M. Stephens: *Web 2.0. Where will...*

Ukazuje on rolę użytkowników w instytucji Library 2.0. Otwartość na nowe technologie, sposoby dotarcia i organizowania informacji elektronicznej, zasoby dostępne na wiele sposobów, używanie aplikacji i serwisów Web 2.0, brak barier (w tym edukacyjnych, komunikacyjnych, organizacyjnych i technologicznych³¹⁰) oraz zaproszenie do współpracy wszystkich (zarówno personel biblioteczny, dostawców nowych technologii, jak i szeroko rozumianych odbiorców treści³¹¹), którzy chcieliby tworzyć profesjonalne zasoby pod okiem specjalistów i przewodników w świecie informacji – to tylko niektóre cechy modelu *User-Centered*. Obecność bibliotek w sieci wymaga aktywności jej użytkowników w rozwijaniu projektów, które ona wdraża. Mogą one przybierać postać synchroniczną (np. komunikatory internetowe), jak również asynchroniczną (np. serwisy typu wiki)³¹². Docenić należy także wartość zmian zachodzących w świecie informacji, które powodują, że mamy coraz częściej do czynienia z treściami pochodzącymi od osób niebędących specjalistami, bądź profesjonalistami w danej dziedzinie wiedzy. Jednakże z punktu widzenia aktualności i praktycznego charakteru zasobów dostępnych w sieci, dla biblioteki równie przydatne mogą się okazać także te treści, które zostały stworzone przez tzw. „amatorów”³¹³.

Library 2.0 znosi lub minimalizuje przeszkody w wykorzystaniu dostępnych zasobów informacyjnych. Zamiast udostępniania treści w ramach witryny bibliotecznej WWW preferuje i promuje szersze możliwości sieci oraz projekty (np. serwisy społecznościowe, serwisy typu wiki) tworzone zarówno przez bibliotekarzy, użytkowników, jak i osoby trzecie. Z drugiej strony, zjawisko to wydaje się stwarzać odpowiednie warunki do współpracy pomiędzy różnymi księżnicami. Biblioteki nie są w stanie konkurować z gigantami ery informacji (np. Google), ale przy aktywnej kooperacji i efektywnym wykorzystaniu swoich zasobów oraz zgromadzonych doświadczeń mogą zaproponować oryginalne usługi, jak również poszerzać krąg odbiorców i uczestniczyć w globalnej wymianie informacji³¹⁴. Ich nadrzędnym hasłem powinna być „demokratyzacja informacji” poprzez współpracę z innymi instytucjami i dostawcami treści na zasadzie partnerstwa w celu zwiększania dostępności danych istniejących w sieci. Przy czym biblioteka przyjmuje funkcję lidera w „demokratyzowaniu informacji”, patronuje poszczególnym projektom i współtworzy wraz z odbiorcami multimedialne treści³¹⁵. Trafne wydaje się więc stwierdzenie A. Dudczaka i B. Jaskowskiej, że „rozwijanie umiejętności działania pracowników biblioteki w obliczu zmian, tworzenie organizacyjnej kultury znacznej tolerancji niepewności oraz zmniejszonego dystansu władzy, a także preferowanie pracy zespołowej wydaje się być kluczem do efektywnego przekształcania bibliotek w zorientowane na użytkownika i zaawansowane technologicznie instytucje demokratyzacji i „uwalniania” informacji oraz wiedzy. Stała i zaplanowana zmiana, użytkownik w centrum uwagi oraz biegłość w posługiwaniu się technologiami powinny zostać na stałe wpisane do codziennej filozofii prowadzenia usług informacyjno-bibliotecznych”³¹⁶.

W wyniku wprowadzania nowych usług dla użytkowników, otwierania przed nimi możliwości współtworzenia i korzystania z dostępnych zasobów, bibliotekarze rezygnują z pełnej kontroli nad dotychczas organizowanymi przez nich treściami. Może to być sytuacja,

³¹⁰ Zob. *Library 2.0 Initiatives ...*, s. V.

³¹¹ Zob. K. Chad, P. Miller: dz. cyt.

³¹² J. Maness: *Library 2.0 Theory...*

³¹³ Zob. J. Blyberg: *11 reasons why Library...* Zob. także M. Stephens: *Web 2.0. Where will...*; Ch. Harris: *SL2.0...*; R. Lis, A. Koszowska: *Biblioteka cyfrowa w wersji 2.0...*

³¹⁴ J. Blyberg: *11 reasons why Library...*

³¹⁵ K. Chad, P. Miller: dz. cyt.

³¹⁶ B. Jaskowska, A. Dudczak: dz. cyt., s. 360.

gdy jedną z części opisów dokumentów w katalogach OPAC stają się słowa kluczowe (tagi). Inne przykłady to tworzenie wraz z użytkownikami podcastów, blogów czy serwisów wiki, jak również umożliwienie im współdecydowania o rozwoju wirtualnych projektów (np. Second Life). Na bazie różnorodnych typów aktywności, pracownicy bibliotek oraz użytkownicy wypracowują nowy rodzaj partnerskiej współpracy³¹⁷. Podkreśla się także aspekt zwiększania zaangażowania pasywnej części użytkowników oraz zachęcania ich do inwestowania swojego czasu w polepszanie jakości usług bibliotecznych³¹⁸. Przy czym, użyty w wykresie termin Patron 2.0 rozumiem jako odniesienie do stałego czytelnika, który w Library 2.0 jest aktywnym twórcą elektronicznych treści, jak również osobą na co dzień utrzymującą bezpośrednio kontakty z placówką biblioteczną i często ją odwiedzającą.

Biblioteka 2.0 to instytucja nowoczesna, adaptująca nowe technologie oraz możliwości wykorzystania wirtualnych usług do swoich codziennych potrzeb. Jej otwartość polega też na większym niż to było do tej pory zaufaniu do swoich gości³¹⁹. W ramach funkcjonowania tej instytucji mogą oni współtworzyć fora i internetowe grupy dyskusyjne, społecznościowe projekty dotyczące konkretnych tematów lub dziedzin, katalogi tematyczne o kontrolowanej jakości informacyjnej (*Subject Gateway*). Biblioteka 2.0 to także instytucja umożliwiająca praktyczne wykorzystanie telefonów komórkowych oraz innych urządzeń przenośnych w obcowaniu z prezentowaną ofertą. Nie bez znaczenia są tutaj także bardziej zaawansowane aspekty użycia dostępnych technologii, na przykład w celu wspólnego – wraz z użytkownikiem – tworzenia bibliotecznych audycji w formacie audio i wideo³²⁰. Popularyzatorem tego typu rozwiązań w działalności księżnic jest jeden z pionierów promowania zjawiska Library 2.0 – Jack Mannes, dla którego multimedialne przekazy treści (w tym możliwości bezpłatnego wykorzystania strumieniowych mediów) są jednym z głównych przejawów nowoczesnego prezentowania kolekcji i usług bibliotecznych, jak również szansą na atrakcyjne przedstawienie głosów (opinii, recenzji, dyskusji itp.) odnoszących się do czynności na co dzień wykonywanych przez bibliotekarzy³²¹.

Library 2.0 pozwala zdobywać nową wiedzę, zarówno przez bibliotekarzy, jak i użytkowników, która pochodzi nie tylko z tradycyjnych dokumentów, ale także z treści tworzonych przez społeczności internetowe, tzw. zbiorową inteligencję. Przykładem narzędzi ułatwiających pozyskiwanie ciekawych treści mogą być dla nas serwisy typu social bookmarking, social news, wiki, blogosfera, ale także wirtualne światy, takie jak Second Life³²². Co więcej, nowe media oraz narzędzia należące do zjawiska Web 2.0 wraz z możliwościami ich wszechstronnego wy-

³¹⁷ Zob. *Library 2.0 Initiatives In Academic...* s. V-VII.

³¹⁸ Zob. A. Dudczak: *Możliwości wykorzystania technologii...*

³¹⁹ Zaufanie wymieniane jest często jako jeden z najważniejszych elementów w charakterystyce Library 2.0 – zwłaszcza odnoszących się do wdrażania tego zjawiska w bibliotekach dla dzieci i młodzieży. Odnosi się ono bezpośrednio do możliwości tworzenia przez użytkownika, za pośrednictwem dostępnych społecznościowych narzędzi, nowych treści (komentowanie, ocenianie, tagowanie, dodawanie własnych notatek itp.). Tworzy on je jednakże w dobrej wierze, że nie zostaną nigdy wykorzystane w nieodpowiedni sposób. Celem Biblioteki 2.0 jest udostępnienie wirtualnych przestrzeni do różnego rodzaju aktywności oraz umiejętne wykorzystanie potencjału młodych ludzi w odniesieniu do efektywnego wdrażania społecznościowych projektów. Nie bez znaczenia jest tutaj także możliwość skorzystania przez bibliotekarzy z praktycznej wiedzy i doświadczeń użytkowników, dla których nowe technologie i projekty często nie mają tajemnic. Zob. *Library 2.0 Initiatives In Academic...*, s. V-VII. Zob. także D. Fichter: *Web 2.0, Library 2.0...*; Ch. Harris: *A Matter of (Radical) Trust* [on-line]. „School Library Journal” 2006, 1 XI. [Dostęp: 24 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.schoollibraryjournal.com/article/CA6386682.html>; *Library 2.0 Initiatives In Academic...*, s. V-VII; M. Zając: *Biblioteka dziecięca 2.0...*, s. 98-102.

³²⁰ Zob. G. Gmiterek: *Audialne i audiowizualne dokumenty on-line...*, s. 128-162.

³²¹ J. Maness: *Library 2.0 Theory...*

³²² Projekty te szerzej zostały scharakteryzowane w rozdziale III.

korzystania, wydają się doskonale wpisywać w działalność i misję poszczególnych typów bibliotek. Przy czym analizując poszczególne elementy wchodzące w skład Library 2.0, nasuwa się stwierdzenie, że wdrażanie tego zjawiska to wyzwanie zarówno dla użytkowników, jak i bibliotekarzy³²³. Wyzwanie odnoszące się do nabywania nowych umiejętności, prezentowania niebanalnych usług czy tworzenia strategii zawierających w sobie wykorzystanie dostępnych narzędzi 2.0 w działalności biblioteczej. Biblioteka 2.0 to odpowiedź na rewolucję, która dokonuje się w odniesieniu do możliwości nowych technologii. Rewolucji, która dzisiaj nie ogranicza się tylko i wyłącznie do komunikacji użytkowników, ale także do tworzenia, edycji, wyszukiwania, szacowania wartości, organizowania, dzielenia się treściami i informacjami. Library 2.0 to wreszcie próba włączenia elementów kultury konwergencji, jak i zjawiska społecznościowego Internetu do szeroko pojętej kultury informacyjnej i biblioteczej.

Zjawisko to dotyczy wszystkich użytkowników, również tych potencjalnych, którzy z różnych przyczyn nie korzystają z oferty księżnicy. Polega na zatrzymaniu dotychczasowych czytelników i aktywnym poszukiwaniu nowych. Z drugiej strony Biblioteka 2.0 nie oznacza rezygnacji z tradycyjnych usług skierowanych do osób, którzy odwiedzają naszą bibliotekę w celu przechadzania się wśród półek pełnych książek, jak również bezpośredniej rozmowy z pracownikami tej instytucji. Nie jest to również rezygnacja z dotychczasowej misji biblioteki, czyli gromadzenia, opracowywania i udostępniania zbiorów, organizowania spotkań z autorami, wieczorków literackich czy pomagania użytkownikom w rozwijaniu ich umiejętności wyszukiwania i wykorzystywania informacji. Library 2.0 to raczej swoista filozofia szybko dokonujących się zmian, elastyczności w podejmowaniu decyzji, wskazywanie i udostępnianie narzędzi, które służą tworzeniu nowych zasobów informacyjnych. Jest to również współudział użytkowników w organizacji treści odnoszących się do działań pojedynczej biblioteki, jak również biblioteki w znaczeniu globalnym – wirtualnym³²⁴. Library 2.0 to próba promowania i dzielenia się on-line doświadczeniami bibliotecznymi (np. klasyfikacja, organizacja informacji) na szeroką skalę, jak również wykorzystanie informacji już dostępnych w sieci w formie recenzji czy opinii, na przykład na temat dokumentów oferowanych przez Amazon

³²³ Por. L. Bell, T. Peters, K. Pope: *Library 2.0 and Virtual Worlds = Innovation + Exploration*. [W:] *Library 2.0 and Beyond...*, s. 123.

³²⁴ W ten sposób zjawisko Library 2.0 definiuje Sebastian Kotuła. Jako etap poprzedzający zaistnienie koncepcji biblioteki drugiej generacji, wymienia on okres formowania się w sieci zjawiska liternetu wyłaniającego się ze związków literatury i Internetu. Definiuje je jako „życie literackie w sieci, które tworzą czytelnicy. Wymieniają opinie o książkach, nie tylko między sobą, ale również z autorami. Dopisują dalsze fragmenty utworów lub wyrażają chęć przeczytania o losach ulubionego bohatera w konkretnej sytuacji, na co z kolei żywo reagują pisarze”. Brane są tutaj także pod uwagę takie aktywności czytelników i użytkowników Internetu, jak blogi i strony pisarzy, witryny grupujące recenzje, abstrakty czy fragmenty dokumentów. Sama koncepcja Library 2.0 powinna być według S. Kotuły rozpatrywana na dwa sposoby, jako „zaprzęgnięcie do działalności biblioteczej wszystkich dostępnych technologii Web 2.0” oraz „jako zmiana filozofii organizacji pracy całego systemu jakim jest biblioteka, a więc z możliwie najszerszym zaangażowaniem w pracę szerokich rzesz internautów – czytelników”. Ze względu na to, że dzisiaj każdy internauta jest potencjalnym użytkownikiem biblioteki, badacz wyznacza także trzeci aspekt (wymiar) rozpatrywania tego zjawiska – cywilizacyjny (kulturowy). Stwierdza również, że Biblioteką 2.0 możemy dzisiaj nazwać sam Internet, w którego skład wchodzi nieustannie tworzone przez rzesze internautów (amatorów), jak i specjalistyczne instytucje, treści i informacje, a w przyszłości z dużym prawdopodobieństwem znajdzie się w tym gronie „całość uniwersum książek” (zob. S. Kotuła: *Współczesny Internet...*, s. 5-20). W innej publikacji S. Kotuła określa Bibliotekę 2.0 jako Internet w wydaniu 2.0, „który bogaty jest nie tylko w wytwory wyspecjalizowanych firm (biblioteki cyfrowe, wydawnictwa), lecz głównie w wytwory pracy intelektualnej przeciętnych użytkowników”. Tradycyjna księżnica jest wobec tego opisana jako instytucja, która gromadzi wszelkie tradycyjne nośniki informacji. Badacz zauważa jednocześnie, że „aby się dostać do tradycyjnej biblioteki trzeba przejść przez skomplikowany proces wydawniczy. Droga do biblioteki 2.0 jest znacznie krótsza” (zob. S. Kotuła: *Od Web 1.0...*, s. 27-34).

i eBay³²⁵. Jeden z głównych celów wdrażania tej koncepcji to danie użytkownikom większej niż dotychczas swobody w ramach organizacyjnej struktury biblioteki, wprowadzaniu nowych treści, jak i zmian w bibliotecznym „społecznościowym” serwisie WWW. Nie bez znaczenia jest tutaj także gotowość pracowników księżnicy do udzielania pomocy w tworzeniu, wyszukiwaniu i organizowaniu elektronicznych zasobów. Oczywiście funkcja jaką przyjmuje bibliotekarz powinna być raczej utożsamiana z pomocą w organizowaniu informacji i edukacją dotyczącą wykorzystania społecznościowych narzędzi niż moderatorem, który czyta i usuwa niewłaściwe wpisy.

³²⁵ K. Chad, P. Miller: dz. cyt.

Wybrane narzędzia Web 2.0 w bibliotece. Przykłady praktycznego wykorzystania

Istotą zjawiska Biblioteki 2.0 jest efektywne wykorzystanie narzędzi społecznościowych w dostarczaniu za ich pośrednictwem nowych treści i dokumentów oraz wspomaganie komunikacji z użytkownikami. Poszczególne usługi mają przy tym odzwierciedlać nowe możliwości w tworzeniu, organizowaniu i udostępnianiu zasobów informacyjnych, tak dla pracowników biblioteki, jak i ich klientów. Aktywne wykorzystanie usług należących do zjawiska Web 2.0 ma także na celu pozyskiwanie nowych użytkowników, którzy do tej pory nie korzystali z oferty księżnicy. Podkreśla się tutaj raczej rolę szeroko rozumianej interaktywności. Narzędzia, których jest ona główną cechą w dużej mierze mogą się przyczynić do zwiększenia stopnia wykorzystania możliwości komunikacyjnych poszczególnych usług, nawiązania relacji z czytelnikiem (obecnym i potencjalnym), zdobywania nowych doświadczeń przez bibliotekarzy i użytkowników oraz prezentowania oferty bibliotecznej w oryginalny i atrakcyjny sposób. W większości pozwalają one także na jednoczesne współtworzenie treści i ich natychmiastowe publikowanie on-line, dzielenie się nimi z innymi, kontakt i współpracę przy różnorodnych projektach współtworzonych przez czytelników i bibliotekarzy.

Wśród najczęściej wymienianych w literaturze narzędzi Biblioteki 2.0 znajdują się: blogi i mikroblogi, podcasty, wiki, społecznościowe tworzenie zakładek (*social bookmarking*) i folksonomia, spersonalizowane startowe strony WWW, komunikatory internetowe, telewizja i radio internetowe, platformy społecznościowe (w tym dzielenie się fotografiami, tzw. *photo sharing*), serwisy social news (tzw. serwisy digg-opodobne), fora i grupy dyskusyjne, Second Life, edytory tekstu on-line oraz serwisy typu mashup¹. Poniżej zaprezentowano charakterystykę możliwości wykorzystania wybranych narzędzi przygotowaną na podstawie własnych badań i analiz, jak również propozycji występujących w dotychczasowej literaturze przedmiotu².

¹ W skład narzędzi Library 2.0 wchodzi również scharakteryzowane w poprzednim rozdziale RSS i OPAC 2.0.

² Zob. E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*; *Library 2.0 and Beyond...*; P. Bradley: *How to use Web 2.0...*; M. P. Sauers: *Searching 2.0...*; W. Evans: *Building Library 3.0...*; *Library 2.0 Initiatives in Academic...*; *Information literacy meets...*

3.1. SERWISY SPOŁECZNOŚCIOWE I ICH WYKORZYSTANIE W PRAKTYCE BIBLIOTECZNEJ

3.1.1. GENEZA I ROZWÓJ SERWISÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH

Serwis społecznościowy, portal społecznościowy lub serwis społecznościowy internetowych (ang. *Social Networking*) za Wikipedią można zdefiniować jako rodzaj interaktywnych stron WWW, które są współtworzone przez sieci społeczne osób dzielących wspólne zainteresowania lub odczuwających potrzebę poznania zainteresowań innych. Przy czym większość tego typu projektów umożliwia korzystanie przez użytkowników z wielu sposobów komunikacji, np.: czatów, komunikatorów, list dyskusyjnych, blogów, for dyskusyjnych³.

Portale społecznościowe to, obok serwisów o typowo „ogólnym” charakterze (MySpace, Facebook), projekty, które skierowane są do konkretnego typu odbiorcy (np. GoldenLine.pl, LinkedIn.com – utrzymywanie kontaktów biznesowych, rozwijanie własnej kariery zawodowej; Nasza-Klasa – uczniowie), zachęcające do dzielenia się dokumentami (np. YouTube – wideo, Flickr – zdjęcia), prezentujące opinie i recenzje (np. Filmweb.pl, Biblionetka.pl), jak również serwisy branżowe (na przykład skupiające lekarzy konsylium24.pl), tematyczne i naukowe (np. researchgate.net). Ich głównymi cechami są przy tym:

- tworzenie własnego profilu (informacje o danym użytkowniku uzupełnione zdjęciami, wideo itp.),
- możliwość wyszukiwania znajomych według określonych cech,
- tworzenie list znajomych,
- możliwość komunikacji pomiędzy użytkownikami danego serwisu (np. wewnętrzna poczta, komunikator),
- tworzenie nowych grup tematycznych i dołączanie do już istniejących (według różnych kluczy, np. zainteresowań internautów),
- miejsca do prowadzenia dyskusji, które odbywają się głównie za pomocą postów (fora dyskusyjne), czatów, blogów i stron pogawędek,
- możliwość umieszczania odnośników, zdjęć, filmów oraz utworów muzycznych⁴.

3.1.2. BIBLIOTEKI A SERWISY SPOŁECZNOŚCIOWE

Scharakteryzowane w dalszych podrozdziałach narzędzia 2.0 należą do popularnych wirtualnych sposobów komunikacji czy współpracy bibliotekarza i użytkownika książki. Są to też najczęściej podawane przykłady usług sieciowych, które odzwierciedlają sens i efektywność wdrażania elementów zjawiska Web 2.0 w bibliotekach. Jednak trzeba zaznaczyć, że nie oddają one w pełni możliwości wykorzystania interaktywnych i multimedialnych cech sieci drugiej generacji. Obok wymienionych przykładów, mamy dzisiaj do czynienia z innymi narzędziami, które oferują sposobność efektywnego dotarcia do klienta biblioteki oraz zaprezentowanie mu nowoczesnych informacyjnych usług w atrakcyjny i interesujący dla niego sposób. Mam tutaj na myśli korzystanie przez bibliotekarza z takich serwisów lub aplikacji (on-line), które pomagają zbliżyć się do potencjalnego czytelnika, poznać jego informacyjne potrzeby i zaoferować mu niekonwencjonalne metody współtworzenia sieciowych treści.

³ *Serwis społecznościowy* (definicja terminu) [on-line]. [Dostęp: 9 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://pl.wikipedia.org/wiki/Serwis_spo%C5%82eczno%C5%9Bciowy.

⁴ Na podstawie: P. Frankowski, A. Juneja: dz. cyt., s. 16.

Wśród nich znajdziemy więc zarówno najbardziej znane serwisy 2.0, jak Facebook, MySpace czy Nasza-Klasa, ale także projekty, których główną zaletą jest możliwość tworzenia globalnego „wirtualnego magazynu” składającego się z dokumentów tekstowych, zdjęć, plików dźwiękowych, multimedialnych prezentacji czy informacji o domowych księgozbiorach użytkowników sieci (np. Flickr, Scribd, Slideshare, LibraryThing)⁵. Wszystkie one określane są mianem wcześniej krótko scharakteryzowanych serwisów społecznościowych⁶.

Serwis LibraryThing to praktyczna usługa umożliwiająca samodzielne katalogowanie domowych biblioteczek (również przy użyciu telefonu komórkowego), wykorzystując przy tym dobrze znaną wszystkim bibliotekarzom zasadę współkatalogowania⁷. Co więcej, zwraca się uwagę na możliwość komercyjnego wykorzystania tego serwisu przez mniejsze biblioteki, które do tej pory nie korzystały ze zintegrowanych systemów bibliotecznych i nie posiadają komputerowej bazy rekordów bibliograficznych⁸. Dodatkowymi elementami są tutaj: możliwość dodawania tagów do poszczególnych dokumentów, pisanie recenzji, tworzenie blogów, serwisów wiki czy dyskusowanie z innymi użytkownikami na dość szczegółowo rozbudowanym forum. Nie bez znaczenia jest także fakt, że serwis dostępny jest w wielu wersjach językowych, w tym w języku polskim. Warto zaznaczyć, że w celu lepszej obsługi internautów zainteresowanych wykorzystaniem LibraryThing, twórcy serwisu podjęli współpracę z ponad 690 bibliotekami z całego świata (w tym Biblioteką Kongresu) oraz największymi wirtualnymi projektami, w których działalności istotną rolę odgrywa słowo pisane i książka (np. Amazon)⁹. Współpraca z księżnicami służy przede wszystkim możliwościom skorzystania przez użytkowników ze zgromadzonych wcześniej przez nie danych bibliograficznych. Oprócz tego każdy z internautów ma do swojej dyspozycji możliwość rozbudowywania swojego profilu o różnorodne informacje (zdjęcia, linki, wirtualne półki z ulubionymi publikacjami itp.). Również sami autorzy książek mogą tworzyć w serwisie specjalne przestrzenie skupiające fanów swojej twórczości (do dyspozycji jest także tzw. „autorski chat”). Ciekawe uzupełnienie funkcjonalności serwisu stanowi swoista „brama do wiedzy” o działalności tysięcy amerykańskich księgarń, bibliotek czy organizowanych uroczystościach odnoszących się do szeroko rozumianego świata książki. Interesującą częścią serwisu, szczególnie dla osób, które chcą jak

⁵ Scribd (scribd.com) to największy serwis społecznościowy służący dzieleniu się dokumentami tekstowymi. Bywa nazywany YouTubem dla dokumentów. Wśród dużej ilości użytkowników znaleźć możemy także wiele kont bibliotecznych (między innymi Nowojorskiej Biblioteki Publicznej), w ramach których udostępniane są dokumenty należące do tzw. domeny publicznej. Zob. <http://www.scribd.com/search-people?query=library>. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Zob. także M. Stępień: *Scribd krok po kroku. Publikuj i zarabiaj*. „PC World” 2010, nr 4, s. 112-113. Slideshare (slideshare.net) to serwis pozwalający na publikowanie i udostępnianie on-line innym własnych prezentacji multimedialnych. Jako typowy serwis należący do zjawiska Web 2.0, Slideshare umożliwia tworzenie indywidualnych kont (w skład których wchodzi między innymi „księżka kontaktów”), ocenianie i komentowanie poszczególnych prezentacji, jak również dodawanie do nich znaczników (tagów). Wśród użytkowników tej usługi znajdują się także bibliotekarze (np. Marcin Malinowski – zob. <http://www.slideshare.net/mallin>) i biblioteki (np. Biblioteka Śląska – zob. <http://www.slideshare.net/SlaskaBC>). Zob. M. Malinowski: *Prezentacje multimedialne prosto ze strony internetowej*. „Biblioteka w Szkole” 2009, nr 2, s. 12-14. Zob. także M. Malinowski: *Biblioprezentacje* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.malin.net.pl/biblioprezentacje>.

⁶ Wykaz zagranicznych serwisów społecznościowych (pogrupowanych tematycznie) dostępny jest na stronie *Go to Web 2.0. Web Applications Index* – zob. www.go2web20.net. [Dostęp: 10 lutego 2011]. Spis polskich serwisów społecznościowych znajdziemy na stronie *Startups – New Web Project* – zob. <http://startups.pl/>. [Dostęp: 10 lutego 2011].

⁷ Projekt jest przedsięwzięciem komercyjnym. Twórcy pobierają niewielkie opłaty za bardziej zaawansowane funkcje.

⁸ R. Walsler, M. VanTine: *Cataloging a Small Library Using LibraryThing* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://home.southernct.edu/~walserr1/courses/585LibraryThing.htm>.

⁹ Warto zaznaczyć, że księgarni Amazon przygotowuje również rekordy bibliograficzne (Marc 21) dla oferowanych wydawnictw. Biblioteki mogą bezpłatnie korzystać z tych zasobów. Zob. <http://amazon.libcat.org/cgi-bin/azorder.pl>. [Dostęp: 15 lutego 2011].

najszybciej zapoznać się z wydawniczymi nowościami jest program Early Reviewers. Polega on na zachęceniu użytkowników do pisania recenzji książek, których nie ma jeszcze na rynku (ang. *pre-publication*). Dodatkowo, w kontekście możliwości wykorzystania projektu przez biblioteki, zwraca się uwagę na opcję integracji poszczególnych elementów serwisu (np. rekomendacje, tagi, recenzje) z katalogiem OPAC danej księżnicy. Obecnie z możliwości takiej korzysta ponad tysiąc sześćset bibliotek z całego świata¹⁰.

LibraryThing to nowoczesny i technologicznie zaawansowany serwis łączący cechy Web 2.0 z działalnością księgarń i tradycyjnych bibliotek. Jednak warto zaznaczyć, że istota projektu sprowadza się do aktywności jego użytkowników, którzy nie tylko katalogują swoje domowe biblioteczki za pomocą wcześniej przygotowywanych rekordów bibliograficznych, ale także tworzą internetowe społeczności skupiające się wokół ulubionego gatunku literackiego czy autora, jak również księgarń i bibliotek. Tego rodzaju rozwiązania służyć mogą zarówno promocji czytelnictwa, działalności poszczególnych księżnic, ale także współpracy poszczególnych instytucji¹¹.

Innym przykładem serwisu społecznościowego, którym mogą posługiwać się różnego typu biblioteki jest Flickr (Flickr.com). Głównym aspektem funkcjonalności tej usługi jest bezpłatny hosting (przechowywanie) zdjęć użytkowników sieci. Nie bez znaczenia jest także możliwość tworzenia za jej pośrednictwem własnej witryny WWW, na łamach której użytkownik prezentuje wcześniej dodane przez siebie fotografie. Dodawanie tych dokumentów odbywa się również za pośrednictwem poczty elektronicznej i urządzeń przenośnych (telefon komórkowy, iPad itp.). Oglądający fotografie mogą je oceniać i komentować, ale także przypisywać im tagi, czyli słowa kluczowe pomagające w tematycznym grupowaniu zdjęć. Flickr to typowy serwis społecznościowy. Umożliwia tworzenie grup użytkowników skupionych wokół wybranej przez nich problematyki oraz wzajemną komunikację. Warto zaznaczyć, że obecnie do grupy „Biblioteki i Bibliotekarze” należy ponad 3600 osób z całego świata, które dodały prawie 39 000 zdjęć¹². Większość zamieszczonych w serwisie fotografii dostępnych jest na bazie licencji Creative Commons, co w dużym stopniu ułatwia internautom ich nieodpłatne wykorzystanie¹³.

¹⁰ Zob. *LTFL:Libraries using LibraryThing for Libraries* [on-line]. [Dostęp: 10 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarything.com/wiki/index.php/LTFL:Libraries_using_LibraryThing_for_Libraries.

¹¹ Zob. J. Welzner: *LibraryThing and the Library Catalog: Adding Collective Intelligence to the OPAC* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.cni.org/tfms/2007b.fall/Abstracts/Handouts/CNI_Library_Wenzler.pdf; J. Westcott, A. Chappel, C. Lebel: *LibraryThing for libraries at Claremont*. „Library Hi Tech” 2009, nr 27, s. 78-81; A. Hvass: *Cataloguing with LibraryThing: as easy as 1,2,3!* [on-line]. „Library Hi Tech News” 2008, nr 25, s. 5-7. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://oro.open.ac.uk/17233/2/79D8C636.pdf>; Ch. DeZelar-Tiedman: *Doing the LibraryThing in an Academic Library Catalog* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://dc2008.de/wp-content/uploads/2008/10/11_dezelar_poster.pdf; P. Miller: *What Happens When We Mash The Library?* [on-line]. „Ariadne” 2007, iss. 50. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ariadne.ac.uk/issue50/miller/>; M. Ojala: *LibraryThing Finds a 'CIGNificant' Other* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://newsbreaks.infotoday.com/NewsBreaks/LibraryThing-Finds-a-CIGNificant-Other-52416.asp>; F. M. Lanza: *LibraryThing la catalogació a l'abast de tothom* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ub.edu/bid/22/pdf/moreno.pdf>; A. M. Santolaria: *LibraryThing as a library service. Assessment report* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://e-collection.ethbib.ethz.ch/eserv/eth/777/eth-777-01.pdf>; V. Sterken: *Folksonomy as a Thing for a Library. An analysis of user generated metadata in LibraryThing* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.abd-bvd.net/cah/2009-1_Sterken.pdf. Podobne, chociaż mniej funkcjonalne, projekty to Guru Lib (www.gurulib.com), Delicious Monster (www.delicious-monster.com) czy Listal (www.listal.com).

¹² Zob. *Libraries and Librarians – Please tag the images you add!* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.flickr.com/groups/librariesandlibrarians/>.

¹³ E. Miller-Stefańska: *Flickr – światowa mega galeria*. „Magazyn Internet” 2005, nr 10, s. 68. Zob. także E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 65-76; Ch. Hall: *Flickr.com – w stronę mobilności*. „Magazyn Internet” 2007, nr 2, s. 66-67.

Biblioteki posługują się tym projektem jako swoistą galerią, w której zamieszczane są fotografie odnoszące się do organizowanych w ich budynkach imprez kulturalnych, konferencji, spotkań z czytelnikami czy zaproszonymi gośćmi¹⁴. Przykładem jest biblioteka Uniwersytetu Stanowego w Georgii (zob. www.flickr.com/photos/gsulibrary/sets)¹⁵. Zdarza się, że udostępnienie zdjęć ma na celu ukazanie wnętrza księżnicy, proponowanych usług i udostępnianych zbiorów¹⁶. Darren Chase, bibliotekarz Stony Brook University Health Science Library w Nowym Jorku, charakteryzując Flickr.com i ukazując możliwości jego praktycznego wykorzystania, zwraca uwagę na uniwersalność i ikoniczność tego projektu. W swojej publikacji na temat stosowania narzędzi Web 2.0 w placówkach bibliotecznych pisze: „słowa są w porządku, jeśli łatwo do Ciebie trafiają. Ja natomiast jestem wzrokowcem i uwielbiam obrazki. Zrobiłem wiele zdjęć naszej biblioteki i wykorzystałem je – wraz z innymi fotografiami – aby dodać naszej stronie internetowej „charakteru” i zilustrować nasze serwisy i usługi. Posłużyłem się także zdjęciami, aby wzbogacić wizualnie prezentacje oraz szkolenia dotyczące obsługi nowych technologii, baz danych i zasobów sieciowych. Uwielbiam sieciowy serwis udostępniania zdjęć Flickr, ponieważ z odpowiednią dynamiką i precyzją ułatwia wyżej wymienione działania, a także wiele innych”¹⁷.

Ale Flickr to także łatwa i szybka możliwość prezentacji zbiorów bibliotecznych. Co więcej, w wielu przypadkach konto (profil) w tym serwisie to swoiste elektroniczne repozytorium zeskanowanych dokumentów będących w posiadaniu danej biblioteki. Nie inaczej jest z najczęściej w literaturze podawanym przykładem takich przedsięwzięć – projektem The Commons (www.flickr.com/commons/), który od stycznia 2008 roku do dnia dzisiejszego integruje działania kilkudziesięciu bibliotek, muzeów i archiwów funkcjonujących w różnych częściach świata. Dzięki temu współpracujące ze sobą instytucje (w tym Biblioteka Kongresu, Biblioteka Publiczna w Nowym Jorku, NASA) w atrakcyjny sposób mogą promować posiadane przez siebie zbiory fotografii, zwiększać widoczność i świadomość ich istnienia czy popularyzować wiedzę historyczną odnoszącą się do poszczególnych państw, regionów, miejsc. Ważnym celem projektu jest też stymulowanie komunikacji pomiędzy bibliotekarzami a użytkownikami sieci (wykorzystanie przez nich udostępnionych zasobów, tagowanie, dodawanie komentarzy do poszczególnych zdjęć, pomoc w identyfikowaniu osób, miejsc wydarzeń uwidocznionych na fotografiach). Zdarza się, że informacje pochodzące od użytkowników na stałe zostają włączane do opisu bibliograficznego w katalogu danej księżnicy¹⁸. Warto zaznaczyć,

¹⁴ Zob. M. McLean: *Information literacy, Web 2.0, and public libraries: an exploration*. [W:] *Information literacy meets...*, s. 70. Zob. także C. Hoffman, S. Polkinghorne: *Sparking Flickrs of insight into controlled vocabularies and subject searching*. [W:] *Information literacy meets...*, s. 117-123; E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 70-73; P. Bradley: *How to use Web 2.0...*, s. 156-165; M. Stephens: *10 More Reasons to Use Flickr in Your Libraries (Updated)* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://tametheweb.com/2006/05/10_more_reasons_to_use_flickr_1.html; M. Stephens: *Flickr + Libraries = Scary, Scary, Scary to Some Folks* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2006/07/flickr-libraries-scary-scary-scary-to-some-folks.html>.

¹⁵ Zob. także *List of Libraries Using flickr* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webjunction.org/768/resources/discussion/25751472>. Zob. także *Libraries that Use Flickr* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.librarystuff.net/2006/07/23/libraries-that-use-flickr/>.

¹⁶ Przykładem może być tutaj profil jednej z amerykańskich bibliotek publicznych (Lackman Library). Zob. <http://www.flickr.com/photos/11329886@N00>. [Dostęp: 2 lutego 2011].

¹⁷ D. Chase: *Dynamiczny sharing z użyciem komunikatorów, mechanizmu wiki, interaktywnych map i serwisu Flickr* [on-line]. „EBIB” 2007, nr 4. [Dostęp: 13 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/85/a.php?chase>.

¹⁸ A. Salarelli: „The Commons”, *indicizzare la fotografia digitale tra istanze biblioteconomiche e social tagging*. „Biblioteche Oggi” 2008, nr 5, s. 21-28. Zob. także A. Koszowska: *Opracowanie zbiorów z udziałem społeczności internetowych* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/AgaK/opracowanie-zbiorow-z-udziaem-spoeczności-internetowych-na-przykadzie-projektu-the-commons>.

że w trakcie kilku pierwszych miesięcy funkcjonowania tego projektu zaprezentowano 4615 fotografii będących w posiadaniu Biblioteki Kongresu i pochodzących z dwóch kolekcji amerykańskiego dziedzictwa (George Grantham Bain Collection i Farm Security Administration/Office of War Information Color Collection). Zdjęcia te były oglądane przez internautów ponad dziesięć milionów razy. Jednocześnie dodano do nich ponad 7000 komentarzy i 67 000 tagów¹⁹.

3.1.3. NASZA-KLASA, MYSPACE, GOLDENLINE I FACEBOOK A BIBLIOTEKI

Również najbardziej popularne wśród użytkowników serwisy społecznościowe, takie jak Facebook, MySpace czy Nasza-Klasa, mogą być efektywnie wykorzystane przez placówki biblioteczne. Można nawet zaryzykować tezę, że dzisiaj to głównie tego typu przedsięwzięcia w największym stopniu przyciągają uwagę pracowników ksiąźnic, jak i czytelników. Świadczyć o tym może mnogość tworzonych kont bibliotecznych, prowadzonych dyskusji, profili tematycznych, ale także bieżące uaktualnianie zamieszczanych na ich łamach treści. Co więcej, serwisy społecznościowe są coraz częściej utożsamiane z najlepszym sposobem komunikacji pomiędzy internautami (zwłaszcza tymi młodszymi). Dla uwidocznienia tego zjawiska, w literaturze naukowej pojawiają się więc takie terminy jak Facebook Generation, MySpace Generation, YouTube Generation²⁰.

Wykorzystanie przez biblioteki portali społecznościowych może przybierać różną formę. Nasza-Klasa na przykład, pomimo dość dużej liczby bibliotecznych kont (kilkadziesiąt, głównie biblioteki publiczne i szkolne) nie oferuje zbyt wielu możliwości swoim czytelnikom. Mamy tutaj raczej do czynienia ze stworzeniem swoistej wirtualnej wizytówki ksiąźnicy, w ramach której zamieszcza się dane adresowe o instytucji, krótkie informacje odnoszące się do jej działalności, galerie zdjęć, listę „znajomych” i linki do zaprzyjaźnionych placówek. Rzadko również rozwijane jest forum biblioteczne powiązane z poszczególnymi kontami²¹. Przykładami mogą być dla nas profile Biblioteki Publicznej Gminy Żary (<http://nk.pl/#profile/22485437>), Gminnej Biblioteki Publicznej w Słubicach (<http://nk.pl/#profile/31694574>), Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej w Krakowie (<http://nk.pl/#profile/34161294>). Z drugiej strony mamy też do czynienia z portalami skierowanymi do poszczególnych grup społecznych, w ramach których tworzone są biblioteczne profile i tematyczne grupy. Przykładem może być tutaj wcześniej wymieniony serwis GoldenLine.pl, gdzie znajdziemy ponad 1200 kont pracowników ksiąźnic i kilka grup tematycznych (między innymi Bibliotekarze – prawie 300 członków i Biblioteka 2.0 – 97). Jednak w tym przypadku zwraca uwagę wykorzystanie tego narzędzia jako swoistej platformy komunikacji przez osoby zainteresowane daną tematyką (znaczna ilość dyskusji poświęconych problemom z zakresu bibliotekarskiej praktyki).

¹⁹ Zob. M. Springer i in.: *For the Common Good: The Library of Congress Flickr Pilot Project* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.loc.gov/rr/print/flickr_report_final.pdf; N. Cohen: *Historical Photos in Web Archives Gain Vivid New Lives* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nytimes.com/2009/01/19/technology/internet/19link.html?_r=2&ref=technology.

²⁰ Zob. M. J. Bugeja: *Facing the Facebook* [on-line]. [Dostęp: 9 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://vpss.ku.edu/pdf/PSDC%20Facing%20the%20Facebook.pdf>; D. Meadows-Klue: *Opinion piece: Falling in Love 2.0: Relationship marketing for the Facebook generation* [on-line]. [Dostęp: 9 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <https://secure.palgrave-journals.com/dddmp/journal/v9/n3/full/4350103a.html>; S. M. Kitsis: *The name assigned to the document by the author. This field may also contain sub-titles, series names, and report numbers. The Facebook Generation: Homework as Social Networking*. „English Journal” 2008, nr 2, s. 30-36; B. Ashraf: *Teaching the Google-eyed YouTube generation*. „Education + Training” 2009, vol. 51, iss. 5/6, s. 343-352; S. Mclester: *Technology Literacy and the MySpace Generation* [on-line]. [Dostęp: 9 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://cil733.pbworks.com/f/Tech+literacy.pdf>.

²¹ Por. A. Koszowska: *Web 2.0 a biblioteki...*, s. 25.

Zupełnie inaczej prezentują się możliwości wykorzystania funkcjonalnych elementów wchodzących w skład takich portali jak MySpace i Facebook. Serwisy te stanowią dla swoich użytkowników swoistą platformę (przestrzeń), dzięki której, jak podkreśla P. Levinson, „mogą oni angażować się w niezliczoną ilość typowych dla nowych mediów działań. Na przykład: wysyłanie prywatnych lub grupowych wiadomości do jednego lub wszystkich znajomych z MySpace, blogowanie, publikowanie zdjęć, filmów i muzyki, korzystanie z komunikatora internetowego czy grupy tematyczne zrzeszające ludzi o podobnych zainteresowaniach i poglądach”²². Trzeba jednak zaznaczyć, że w przypadku MySpace mamy raczej do czynienia z bibliotecznymi profilami, które powstały w okresie największej świetności tego serwisu. Często też już nie są aktualizowane o nowe informacje. Nie znajdziemy tutaj również zbyt wielu przykładów wykorzystania interaktywnych i multimedialnych możliwości serwisu (ograniczone bądź zupełny brak bibliecznych dyskusji, niewielka liczba dokumentów audiowizualnych i informacji o oferowanym księgozborze i usługach). Przykładami nielicznych polskich bibliotek mających swoje konta w tym serwisie są: Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu²³ i Biblioteka Wyższej Szkoły Zawodowej „Kadry dla Europy”²⁴. Również w przypadku zagranicznych instytucji, ich profile są w większości ograniczone treściowo do podstawowych informacji. Przykłady takich kont to: Danville Public Library²⁵, Franklin Parish Library²⁶, Purcell Public Library²⁷.

Jednak na łamach tego portalu znajdziemy również projekty, w których widoczna jest chęć zaprezentowania różnorodnych multimedialnych treści dotyczących gromadzonych zbiorów, oferowanych usług czy codziennej pracy bibliotekarzy. Dobrym przykładem jest profil biblioteki publicznej w Birmingham²⁸. Poza wcześniej wymienionymi elementami, znajdziemy tutaj blog na temat nowych nabytków w księżnicy (wydawnictw zwartych, płyt DVD), ale także wskazówki w jaki sposób korzystać z katalogu OPAC i dostępnych baz danych.

Na tym tle ciekawie prezentują się możliwości wykorzystania elementów wchodzących w skład najbardziej popularnego dzisiaj serwisu społecznościowego – Facebooka. Warto zaznaczyć, że to właśnie w przypadku tego projektu mamy do czynienia z powszechnym, ogólnopolskim zjawiskiem wykorzystania narzędzia należącego do Web 2.0 przez księżnice. Co więcej, w wyniku licznych interakcji zachodzących pomiędzy członkami bibliecznych społeczności, zaobserwować możemy coraz bardziej zaawansowany sposób posługiwania się poszczególnymi narzędziami wchodzącymi w skład Facebooka. Narzędzia te służą z jednej strony organizowaniu sieci kontaktów, wyszukiwaniu innych instytucji i osób mających

²² P. Levinson: dz. cyt., s. 180. „Nowe nowe media” to termin, którym badacz posługuje się w odniesieniu do interaktywnych, społecznościowych projektów internetowych umożliwiających użytkownikom kontrolę nad przekazem (np. YouTube, Wikipedia, MySpace, Facebook itp.). Zob. P. Levinson: dz. cyt., s. 11-22.

²³ Zob. www.myspace.com/buuam. [Dostęp: 10 lutego 2011].

²⁴ Zob. www.myspace.com/bibliotekawszkde. [Dostęp: 10 lutego 2011].

²⁵ Zob. www.myspace.com/135621060. [Dostęp: 10 lutego 2011].

²⁶ Zob. www.myspace.com/franklinparishlibrary. [Dostęp: 10 lutego 2011].

²⁷ Zob. www.myspace.com/purcellpubliclibrary. [Dostęp: 10 lutego 2011].

²⁸ Zob. www.myspace.com/birminghampubliclibrary. [Dostęp: 10 lutego 2011]. Zob. także profil biblioteki publicznej w Stoneham (<http://www.myspace.com/stonehamlibrary>), w Charlocie (www.myspace.com/libraryloft), biblioteki szkolnej w Brooklyn College (www.myspace.com/brooklyncollegelibrary) czy jednej z komórek Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotek YALSA (the Young Adult Library Services Association, która na łamach swojego profilu udostępnia linki do przygotowanych przez jej pracowników podcastów, zasobów Delicious, zdjęć w portalu Flickr, postów na blogach; zob. www.myspace.com/yalsa). Szerzej na temat wykorzystania przez amerykańskie księżnice portalu MySpace pisała E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 111-115.

swoje konta w tym portalu i zapraszaniu ich do grona swoich „znajomych”, z drugiej natomiast – komunikowaniu (wewnętrzna poczta, komunikator), uczestniczeniu w dyskusjach na forach czy grupach dyskusyjnych. Ponadto, każdy z internautów może komentować treści wchodzące w skład kont innych zaprzyjaźnionych osób, instytucji (np. zdjęć), nawiązywać współpracę, dzielić się swoimi doświadczeniami, zainteresowaniami czy informacjami o oferowanych zbiorach i usługach informacyjno-bibliotecznych. Dzięki prostocie procesu rejestracji, przejrzystemu i logicznemu podziałowi poszczególnych funkcji (elementów witryny) każdy internauta, nawet bez wcześniejszego doświadczenia z tego typu usługami, jest w stanie efektywnie wykorzystywać możliwości Facebooka²⁹. Istotnym z punktu widzenia kultury konwergencji i zjawiska Web 2.0 jest również to, że portal ten stanowi dzisiaj efektywną, darmową platformę współpracy i komunikacji pomiędzy pracownikami bibliotek i czytelnikami. Inne użyteczne dla księżnicy funkcje oferowane przez serwis Facebook to: możliwość zamieszczenia w ramach profilu księżnicy okna katalogu OPAC czy informacji o oferowanych bazach danych, bibliotecznego blogu, aktualności z bibliotecznego i wydawniczego rynku (linki do newsów zamieszczanych na zewnętrznych stronach WWW), zarejestrowanych w bibliotece audycji wideo (np. przewodników), galerii zdjęć, zapowiedzi organizowanych wydarzeń (wieczorków autorskich, konkursów, spotkań czytelników itp.)³⁰.

Przykładami wykorzystania tego serwisu w ramach działalności różnego typu bibliotek są konta: Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (<http://www.facebook.com/pages/Biblioteka-Uniwersytecka-w-Warszawie/200194145469>), Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej (<http://www.facebook.com/pages/Biblioteka-Glowna-Politechniki-Warszawskiej/233498676341>), Biblioteki Narodowej (<http://pl-pl.facebook.com/biblioteka.narodowa>), Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie (<http://www.facebook.com/pages/Wojewodzka-Biblioteka-Publiczna-w-Krakowie/278557459504>), Miejskiej Biblioteki Publicznej w Morągu (<http://www.facebook.com/bibliotekamorag>) czy Biblioteki Zespołu Szkolno-Gimnazjalnego w Kętach (<http://www.facebook.com/biblioteka.szkolna>). Warto także zwrócić uwagę na grupy tematyczne tworzone w ramach portalu Facebook. Za przykład mogą nam posłużyć: Biblioteka 2.0 (profil poświęcony zagadnieniom z zakresu wykorzystania narzędzi Web 2.0 w praktyce bibliotecznej, zob. www.facebook.com/Biblioteka2.0), Biblio (profil tematyczny dotyczący problemów z zakresu ogólnie rozumianego bibliotekarstwa, zob. www.facebook.com/home.php?sk=group_156127044423517&id=180217198681168) czy BiblioLab.pl (zob. www.facebook.com/home.php?sk=group_156127044423517&id=180217198681168#!/pages/BiblioLabpl/170764066277885?v=info). We wszystkich wymienionych przypadkach mamy do czynienia z kontami, w ramach których zamieszczane są aktualne informacje dotyczące codzienności funkcjonowania bibliotek, nowych zasobów i usług, bibliotekarskiej praktyki itp.

²⁹ Zob. *Czas na Facebook...*, s. 45-47.

³⁰ Zob. J. Secker: *Whose Space is It Anyway? Librarians, Libraries and Facebook* [on-line]. [Dostęp: 10 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/seckerj/librarians-libraries-and-facebook-presentation>; J. Boyer, J. Ryan: *Considering Facebook in the Library* [on-line]. [Dostęp: 10 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.diglib.org/forums/spring2009/presentations/Boyer.pdf>; M. G. Farkas: *Social Software...*, s. 120-124; S. L. Gibbons: *The academic library and the net gen student: making the connections*. Chicago 2007, s. 88-89; D. E. Agosto, S. Hughes-Hassell: *Urban teens in the library: research and practice*. Chicago 2010, s. 80-82; *Library 2.0 and Beyond...*, s. 76-84; D. Lawson: *Taking the Library to Users: Experimenting with Facebook as an Outreach Tool*. [W:] *Library 2.0 Initiatives...*, s. 145-155.

3.2. BLOGI

Blog (skrót od angielskiego terminu *Weblog*) najczęściej definiowany jest jako sieciowy dziennik internetowy lub pamiętnik. To rodzaj strony internetowej, na której autor zamieszcza datowane wpisy (posty), wyświetlane chronologicznie w kolejności od najbardziej aktualnego. Wpisy są zazwyczaj krótkimi tekstami dostępnymi na głównej stronie pamiętnika lub w przypadku starszych wiadomości – na innych podstronach oraz archiwach. Blogi stanowią w gruncie rzeczy rodzaj stron internetowych o specyficznej strukturze, na łamach których oprócz autora postów, dużą rolę odgrywają sami czytelnicy jego twórczości. Mogą oni komentować poszczególne wpisy – polemizując z nimi czy wyrażając swoje opinie na dany temat. Blogi czasami traktowane są również jako gatunek literacki lub narzędzie opisywane w kategoriach komunikacyjnych³¹.

Według definicji zamieszczonej w *Netopedii. Encyklopedii Internetu i Nowych Technologii*, blogi mają najczęściej postać pisanych na bieżąco i opatrzonych datą notatek. Ich autorzy korzystają z wyspecjalizowanych serwisów udostępniających proste systemy zarządzania treścią, umożliwiające łatwe dodawanie nowych oraz archiwizację starszych tekstów, jak również komentowanie poszczególnych postów przez odwiedzających. Wygodne narzędzia zamieszczania nowych treści sprawiają, że blogi są wykorzystywane do tworzenia swobodnych serwisów tematycznych zarówno przez pojedynczych internautów, jak również grupę osób zainteresowanych daną problematyką. Najpopularniejsze z nich przeistaczają się często w otwarte grupy dyskusyjne, zyskując tysiące stałych czytelników³². Zbiór wszystkich dzienników internetowych nazywany jest blogosferą.

Za autora samego terminu „weblog” (powstałego z połączenia angielskich słów „Web” i „log”) uchodzi Jorn Barger, pracownik Instytutu Pedagogicznego Northwestern University, który stworzył 17 grudnia 1997 roku jeden z pierwszych interaktywnych dzienników internetowych (*Robot wisdom weblog* – <http://robotwisdom.com>). Termin blog to skrócona wersja tego określenia, która została przedstawiona w 1999 roku przez Petera Merholza, jako jedno z dwóch połączonych słów: *we blog* (my blogujemy)³³.

W polskim Internecie za początek obecności blogów można przyjąć lata 2000-2001 oraz moment pojawienia się serwisu nlog.pl (czerwiec 2000 r.), umożliwiającego użytkownikom tworzenie autorskich, internetowych dzienników. Za prekursorów zjawiska pisania blogów można natomiast uznać dziennikarzy czasopisma „Chip”, którzy już od 1997 roku pisali własne, krótkie teksty do działu „Wolna Pagina” na łamach elektronicznej wersji tego tytułu prasowego³⁴.

W potocznym rozumieniu, blog to strona zbudowana zgodnie z powyższą strukturą, „pisana przez jedną osobę (rzadko kilka osób), dzielącą się swoimi osobistymi przeżyciami i przemyśleniami”³⁵. Do jego założenia służy specjalne oprogramowanie, nazywane platformą blo-

³¹ Zob. *Archipelag blogów. Z Ashem o blogach i komunikowaniu w sieci rozmawia Jan Sowa*. [W:] *Liternet.pl*, pod red. P. Mareckiego. Kraków 2003, s. 158.

³² *Blog* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Netopedia. Encyklopedia Internetu i Nowych Technologii*. [Dostęp: 15 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ws-webstyle.com/pl/content/view/full/377>.

³³ L. Olszański: *Dziennikarstwo internetowe*. Warszawa 2006, s. 34. Warto jednak zaznaczyć, że wielu badaczy zwraca uwagę, że pierwszy autorski pamiętnik internetowy stworzył Tim Berners-Lee 6 sierpnia 1991 roku (strona WWW „*What's new?*”), co w dużej mierze sprowadza się do tezy utożsamiającej początek tego zjawiska z powstaniem sieci internetowej WWW. Zob. M. Klimowicz: *Historia blogowania cz. 1* [on-line]. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://klimowicz.blox.pl/2007/07/historia-blogowania-cz-1.html>.

³⁴ Autorami tekstów był między innymi ówczesny redaktor naczelny Marek Zimnak (pseudonim Zimny Reset). Zob. A. Ścibor, K. Skowronek: *Monitoring blogów* [on-line]. [Dostęp: 18 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/krzysztofsk/monitoring-blogw-prezentacja-236673>.

³⁵ Zob. *Archipelag blogów...*, s. 159.

gowa³⁶. Pierwsze platformy zostały zaprezentowane w 1999 roku w Stanach Zjednoczonych. Były to: pitas.com, pyra.com, blogger.com, groksoup.com. Oferowały one osobom, które chciały mieć swoje „własne miejsce w sieci” możliwości szybkiego i prostego założenia pamiętnika, przy jednoczesnym braku zaawansowanej wiedzy na temat technik tworzenia stron internetowych³⁷. Szacuje się, że w światowej sieci codziennie powstaje 120 000 nowych blogów, a ich całkowita liczba w kwietniu 2007 roku przekroczyła 75 milionów, generujących 1.5 miliona postów dziennie³⁸.

3.2.1. TYPOLOGIA BLOGÓW

Istnieje wiele typologii blogów. Jedną z nich jest podział stworzony przez autorów serwisu *redaktor.pl*. Ze względu na wysoki stopień nasycenia charakterystyczną terminologią łatwiej będzie w tym miejscu przywołać ten podział w całości niż streszczać. Postępując się tą typologią blogi dzielimy w następujący sposób:

1. Ze względu na charakter i poruszane tematy:
 - mające charakter osobisty, przybierające formę internetowych pamiętników,
 - specjalistyczne, podobne do portali wertykalnych (o ile blogi wskazane powyżej najczęściej redagowane są przez jednego internautę, to blogi tematyczne czasem pisane są przez kilku autorów – wtedy mamy do czynienia z blogiem kolektywnym).
2. Ze względu na liczbę autorów:
 - blogi indywidualne, tzn. redagowane przez jedną osobę,
 - blogi kolektywne, mające kilku autorów (np. serwisy: Slashdot, Ohmynews, iThink.pl) – te często pełnią rolę mediów, na łamach których swoje prace publikują dziennikarze obywatelscy.
3. Ze względu na rodzaj treści:
 - blog tekstowy (newsowy, poradnikowy, pamiętnikowy, książkowy),
 - videoblog (inaczej vlog), zawierający materiał wideo,
 - photoblog, zawierający zdjęcia (np. photoblog.pl),
 - audioblog, składający się z nagrań dźwiękowych (np. podcastów – audycji dźwiękowych),
 - linklog, zawierający odnośniki.
4. Ze względu na rodzaj urządzenia służącego do blogowania:
 - blog tradycyjny, redagowany przy użyciu komputera,
 - moblog, uzupełniany za pomocą urządzeń przenośnych: telefonów komórkowych i palmtopów.
5. Ze względu na częstotliwość publikacji wpisów oraz komentarzy do nich:
 - blog dynamiczny – taki, w którym posty pojawiają się przynajmniej raz dziennie, a także zawierający pokaźną liczbę komentarzy,
 - blog niedynamiczny³⁹.

³⁶ Zob. S. P. Aune: *40+ Free Blog Hosts* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2007/08/06/free-blog-hosts/>.

³⁷ L. Olszański: dz. cyt., s. 34.

³⁸ Zob. E. Kroski: *Web 2.0 for librarians...*, s. 13-14.

³⁹ *Definicja i rodzaje blogów* [on-line]. [Dostęp: 19 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://eredaktor.pl/teoria/definicja-i-rodzaje-blogow/>. Zob. także M. Sokół, R. Sokół: dz. cyt., s. 11-14; M. Fiołek: dz. cyt.; J. Hendzel: *Uczymy się blogując? „e-mentor” 2007*, nr 4, s. 24-27; G. Mazurek: *Blogi i wirtualne społeczności – wykorzystanie w marketingu*. Kraków 2008, s. 15-95.

Warto zaznaczyć, że blog to strona internetowa najczęściej tworzona na podstawie gotowego szablonu dostępnego bezpłatnie w sieci. Trzeba także podkreślić, że coraz częściej obok elementów tekstowych i graficznych (np. zdjęcia) pojawiają się także na ich łamach multimedia, które nie tylko wzbogacają samą treść pamiętnika, ale są elementem przyciągającym uwagę potencjalnych czytelników. Dlatego trafny wydaje się być komentarz A. Koszowskiej, że „elastyczna organizacja treści bloga pozwala na tworzenie działów z najważniejszymi informacjami dotyczącymi instytucji (dane teleadresowe, godziny otwarcia, oferowane usługi), a także zamieszczanie linków do ciekawych lub powiązanych stron WWW i osadzanie materiałów pochodzących z innych serwisów (np. filmów z YouTube, prezentacji ze SlideShare, podcastów z audycji radiowych, galerii zdjęć)”⁴⁰. Opiswane elementy są więc tutaj traktowane jako części składowe konwergentnej platformy komunikacji i prezentowania multimedialnych treści. Blog staje się takim typem dokumentu, który w swej istocie integruje różne rodzaje środków przekazu informacji (tekst, zdjęcia, dźwięki, wideo, grafika itp.), a wszystko to jest uzupełnione interaktywnymi łączami pozwalającymi użytkownikowi korzystać nie tylko z archiwalnych wpisów, ale także treści dostępnych na łamach innych serwisów lub tematycznie podobnych pamiętników.

3.2.2. BLOGI W BIBLIOTEKACH

Przełóżając poszczególne projekty blogów bibliotecznych, widoczna jest duża różnorodność zastosowania tego narzędzia przez księżnice. Jako przykłady wymienić należy w pierwszej kolejności promocję oferowanych usług bibliotecznych oraz organizowanych na terenie placówki spotkań, imprez kulturalnych, prezentację wydawniczych nowości. Na treść internetowych dzienników mogą się składać teksty pisane przez bibliotekarzy dziedzinowych i czytelników zainteresowanych danym tematem, artykuły dotyczące aktualnych wydarzeń, internetowe szkolenia (np. odnoszące się do obsługi aplikacji komputerowych, urządzeń itp.), ukazanie działalności informacyjnej „od kuchni” czy prezentacja wykorzystywanych przez bibliotekę baz danych. B. Jaskowska zwraca także uwagę na blogowe możliwości edukowania użytkowników, przełamywania ich lęków przed biblioteką, pozyskiwanie nowych czytelników, budowanie korzystnego wizerunku instytucji, obustronną komunikację pracowników i klientów oraz walkę ze stereotypem bibliotekarskim⁴¹. Ilość treści i tematów, jakie mogą być poruszane na łamach tego medium wydaje się być niewyczerpana. Nie dziwi więc uwaga, że blogi stanowią pewnego rodzaju platformę informacyjną, a także narzędzie komunikacyjne, które pozwala bibliotekarzom na luźną charakterystykę wydarzeń bibliotecznych oraz prowadzenie dyskusji z czytelnikami⁴². Trudno

⁴⁰ A. Koszowska: *Biblioteka 2.0 – usługi biblioteczne...*, s. 83. Rodzaje blogów internetowych zostały dość szczegółowo opisane również w publikacji Katarzyny Grabianowskiej (zob. *Rodzaje blogów internetowych*. [W:] *Media i społeczeństwo. Nowe strategie komunikacyjne*, red. nauk. M. Sokołowski. Toruń 2008, s. 354-361).

⁴¹ Zob. B. Jaskowska: *Jak łapać użytkownika w sieć? Elementy Marketingu 2.0 w bibliotece* [on-line]. [Dostęp: 22 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/bjasko/m20-w-bibliotece>.

⁴² M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0...*, s. 79-80. Zob. także A. Mathes: *Weblogs In Libraries: Opportunities and Challenges* [on-line]. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.adammathes.com/academic/reference/weblogs-in-libraries.pdf>; D. Fichter: *Why and How to Use Blogs to Promote Your Library's Services* [on-line]. „Marketing Library Services” 2003, vol. 17, nr 6. [Dostęp: 19 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.infotoday.com/MLS/nov03/fichter.shtml>; R. Reichardt, G. Harder: *Weblogs: Their Use and Application in Science and Technology Libraries*. „Science and Technology Libraries” 2005, vol. 25, nr 3, s. 105-116; G. Schwartz: *Blogs for Libraries* [on-line]. [Dostęp: 19 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webjunction.org/technology/web-tools/articles/content/430713>; G. Singh, S. M. Shahid: *Blogs as Tools for Online Information Sharing* [on-line]. „Library Philosophy and Practice” 2006, vol. 9, nr 1. [Dostęp: 19 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webpages.uidaho.edu/~mbolin/singh-shahid.htm>.

nie zgodzić się z Paulą Hane, że zjawisko wykorzystywania blogów przez biblioteki jest rzeczą oczywistą i naturalną. Jest to narzędzie jakby specjalnie dla nich stworzone⁴³. Z drugiej strony, nie bez znaczenia jest także szczerść oraz swoboda w tworzeniu jego treści. To właśnie te cechy stanowią o powodzeniu blogu. Co więcej, asynchroniczność przekazu powoduje, że w przypadku tego medium nie ma konieczności zebrania użytkowników przed komputerami w jednym czasie, jak w przypadku komunikatorów internetowych czy czatu. To internauta decyduje, kiedy chce zabrać głos w sprawie analizowanego problemu.

Blogi biblioteczne to także szansa na stworzenie platformy informacyjnej, na łamach której znalazłyby się informacje dotyczące bieżącej działalności placówki, jak i wydarzeń z jej przeszłości, promowanie ciekawych projektów powiązanych z książką, prasą, filmem, muzyką, charakterystyką zjawisk odwołujących się do zastosowania nowych mediów w instytucjach kultury i informacji, zamieszczanie publikacji pracowników, ale także czytelników interesujących się zagadnieniami z poszczególnych dziedzin nauki, czy przybliżanie użytkownikom problemów dotyczących wyszukiwania, gromadzenia i udostępniania informacji. Pamiętnik biblioteczny może być również uzupełniony dodatkowymi elementami, które mają szansę przyciągnąć uwagę czytelników. Mogą to być na przykład „cytaty dnia” pochodzące z dzieł literatury polskiej lub światowej, quizy, konkursy, ankiety, najczęstsze pytania zadawane przez czytelników i odpowiedzi na nie, tzw. gadzety pochodzące z różnych serwisów (np. YouTube, Flickr, Facebook) czy ciekawostki odnoszące się do szeroko rozumianej społeczności bibliotecznej⁴⁴.

Pomimo głosów charakteryzujących blogi jako doskonałe narzędzie otwartej komunikacji – ale głównie w ramach działalności jednej biblioteki⁴⁵ – warto podkreślić, że to właśnie wspólne, społecznościowe tworzenie pamiętnika przez bibliotekarzy pochodzących z różnych księżnic może być istotnym elementem wzmacniającym poczucie przynależności do konkretnej grupy zawodowej. Co więcej, w niektórych przypadkach możemy nawet mówić o całym systemie bibliotecznych blogów poświęconych różnym tematom, tworzonych przez jedną lub kilka placówek bibliotecznych⁴⁶.

Na uwagę zasługują również nietypowe próby wykorzystania tego środka przekazywania informacji w działalności księżnicy. Mam tutaj na myśli niekonwencjonalne, oryginalne sposoby przyciągnięcia uwagi użytkowników biblioteki. Za przykład może posłużyć blog two-

⁴³ P. Hane: *Blogs are a natural for librarians* [on-line]. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://newsbreaks.infotoday.com/nbReader.asp?ArticleId=18945>. W odniesieniu do tego problemu warto także zapoznać się z publikacją autorstwa P. Garrod: *Weblogs: Do they belong in libraries?* [on-line]. [Dostęp: 5 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ariadne.ac.uk/issue40/public-libraries/intro.html> oraz z artykułami T. K. Huwe: *Born to Blog*. „Computers in Libraries” 2003, nr 10, s. 44-45. i G. Lavender: *Why You Should Blog* [on-line]. [Dostęp: 5 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://webpages.mcgill.ca/students/ssever1/web/lavender.html>.

⁴⁴ D. Fichter: *Why and How to Use Blog...*

⁴⁵ Tamże, s. 80-82.

⁴⁶ W odniesieniu do tego problemu warto zwrócić uwagę na publikację G. Schwartza, w której autor prezentuje sześć głównych powodów tworzenia bibliotecznych pamiętników internetowych. Są to: 1. Pisanie blogu pomaga w byciu na bieżąco z wszelkimi nowinkami oraz w zapoznawaniu się z nowymi tematami i problemami. 2. Blog pomaga we wprowadzaniu zmian w środowisku bibliotecznym. To otwarte narzędzie, dzięki któremu każdy bibliotekarz może zabierać głos w nurtujących go kwestiach, zgłaszać ciekawe pomysły, kreować nowy wizerunek księżnic. 3. Blogi to narzędzia pomagające tworzyć społeczność biblioteczną. Każdy piszący swój własny bądź też instytucjonalny pamiętnik może aktywnie przyczynić się do rozwoju tej społeczności. 4. Bibliotekarze są wyjątkowi. Blogi to doskonałe narzędzia, które pozwalają na zmianę ich wizerunku w społeczeństwie. 5. Blogi ułatwiają wyrażanie emocji. 6. Tworzenie pamiętników jest łatwe, proste i przyjemne. Nie ma usprawiedliwienia dla niekorzystania z tego narzędzia. Zob. G. Schwartz: *Blogs for libraries...*

rzony przez amerykańską Urbana Free Library, na łamach którego, w latach 2002-2004, opisywane były prace budowlane prowadzone na terenie księżnicy. Warto zaznaczyć, że treść blogu była w tym przypadku uzupełniona bogatą galerią zdjęć, które miały na celu ukazanie czytelnikom, jak z dnia na dzień zmienia się ich biblioteka (były to między innymi szczegółowe opisy dotyczące elementów konstrukcyjnych mających w przyszłości służyć czytelnikom, np. podziemny parking, stanowiska dla rowerów, sala koncertowa)⁴⁷.

Po kilku latach obserwacji bibliotecznych pamiętników internetowych nasuwa się stwierdzenie, że stanowią one źródło praktycznej informacji odnoszącej się do szerokiego spektrum działań księżnicy. Dzisiaj mamy do czynienia nie tylko z dziennikami tworzonymi w ramach funkcjonowania konkretnej instytucji, regionu czy państw⁴⁸, ale, co ważne, z coraz większą liczbą autorskich blogów, pisanych przez pojedynczych bibliotekarzy⁴⁹.

Poniżej zaprezentowane zostały wybrane sposoby i możliwości wykorzystania blogów w działalności różnego typu bibliotek⁵⁰:

1. Blogi jako strony internetowe bibliotek.

Ten sposób wykorzystania dziennika internetowego ma ogromne znaczenie w przypadku, kiedy dana biblioteka nie posiada własnego serwisu internetowego. Przyczyną może być na przykład brak znajomości języka HTML przez pracowników bądź ograniczone środki finansowe instytucji, co bezpośrednio wpływa na możliwości pozyskania usługi stworzenia i administrowania witryny WWW. Platformy blogowe to doskonałe rozwiązanie dla takich placówek. Pozwalają na szybkie i łatwe zbudowanie „serwisu” internetowego, swoistej wizytówki, na której mogą być prezentowane informacje o działalności biblioteki, godzinach otwarcia, historii placówki, wystawach, katalogach, e-źródłach, pracownikach, czytelnikach, nowościach wydawniczych itp. Przykłady wykorzystania platform blogowych do stworzenia strony internetowej to: The Nebraska Library Association (strona dostępna za pośrednictwem archive.org – <http://web.archive.org/web/20070211121721/http://www.nebraskalibraries.org/>), The Lamson Li-

⁴⁷ *Library Construction News. The Urbana Free Library Expansion Project*. Blog dostępny za pośrednictwem archiwum internetowego archive.org [on-line]. [Dostęp: 23 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://web.archive.org/web/20031202202449/http://www.urbanafreelibrary.org/bldgblog.html#construct>.

⁴⁸ L. Derfert-Wolf: *Blogi i RSS...*

⁴⁹ Mówiąc o powstawaniu i rozwoju bibliotecznych pamiętników internetowych, warto także zwrócić uwagę na badania przeprowadzone przez Noa Aharony, których wyniki zostały zaprezentowane w jednym z numerów czasopisma „Library & Information Science Research” w 2009 roku. Badaczka szczególną uwagę zwróciła na możliwości wykorzystania dowolnie utworzonych słów kluczowych dotyczących określonego obiektu informacyjnego (tzw. tagów) w ramach prowadzonych blogów. Przedmiotem analizy były najbardziej poczytne amerykańskie internetowe dzienniki tworzone przez bibliotekarzy. Zob. N. Aharony: *Librarians and information scientists in the blogosphere: An exploratory analysis*. „Library & Information Science Research” 2009, nr 31, s. 174-181. Warto zaznaczyć, że w sieci tworzone są także rankingi najpoczytniejszych bibliotecznych pamiętników internetowych. Zob. *10 Librarian Blogs To Read in 2010* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://lisnews.org/10_librarian_blogs_read_2010. Zob. także R. Jensen: *100 Best Blogs for Library Science Students* [on-line]. [Dostęp: 6 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.onlinedegreeprograms.com/blog/2009/100-best-blogs-for-library-science-students/>.

⁵⁰ Zob. E. Kroski: *Web 2.0 and Librarians...*, s. 17-20; D. Fichter: *Why and How to Use Blogs...*; R. Reichardt, G. Harder: dz. cyt.; G. Skinner: *Filters and Rogue Librarians: Weblogs in the Library World* [on-line]. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.redgravenstein.com/people/gs/mlis/289/weblog/weblog.htm>; S. Brookover: *The only limits on what your blog covers are those imposed by your bloggers’ imaginations* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6497263.html>; M. P. Sauers: *Bloggng and RSS: a librarian's guide*. New York. 2006, s. 3-4, 11-46; J. Kulik: *Blogi w bibliotekach* [on-line]. [Dostęp: 19 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/jnnklk/blogi-w-bibliotekach>.

brary w Plumouth State Univeristy (<http://library.plymouth.edu>) czy polskie projekty – *Biblioteka Blox. Blog Miejskiej Biblioteki Publicznej we Włodawie* (<http://mbpwlo-dawa.blox.pl/html>), blog Gminnej Biblioteki Publicznej w Mierzęcicach (<http://bibliotekamierzecice.blogspot.com>), blog Biblioteki Gimnazjum w Białośliwiu (<http://biblioteka-gimnazjum.blog.onet.pl>), blog *Dyskusyjne Kluby Książki. Relacje ze spotkań w bibliotekach województwa śląskiego* (<http://dkkslask.blogspot.com>) czy blog Biblioteki Zespołu Szkół Budowlanych w Koninie (<http://biblioteka-zsb-konin.blogspot.com>).

Warto zaznaczyć, że istnieją również przypadki, gdy blog jest nieodłącznym elementem serwisu bibliotecznego. W tym przypadku poszczególne posty pełnią centralną rolę na stronie WWW. Przykładem jest witryna Metropolitan Library System (<http://www.mls.lib.il.us>) czy Georgia State Univeristy Library Blog (<http://homer.gsu.edu/blogs/library>), zawierające informacje odnoszące się do licznych obszarów badawczych (np. szczegółowe omówienia dostępnych dziedzinowych baz danych, czasopism naukowych, nowych wydawnictw książkowych, relewantnych witryn WWW). W drugim z wymienionych przykładów, trzydziestu dziedzinowych bibliotekarzy wspólnie tworzy treści zawierające aktualne informacje z zakresu ekonomii, filozofii, psychologii i innych dziedzin⁵¹.

2. Blogi jako „wirtualne wizytówki” bibliotekarzy, pracowników naukowych, studentów studiów bibliologicznych.

Autorskie pamiętniki biblioteczne prowadzone przez wymienione powyżej grupy osób to dzisiaj jeden z najliczniejszych przykładów pamiętnikarskiej twórczości. Warto podkreślić zróżnicowanie problematyki poruszanej na łamach poszczególnych dzienników internetowych. Większość z nich dotyczy osobistych zainteresowań autorów, ich codziennej pracy, prowadzonych badań czy możliwości zastosowania nowych technologii w bibliotece. Przykładami takich projektów są: pamiętnik Ewy Rozkosz, pracownika Biblioteki Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, *Alfabetyzacja Informacyjna. Information Literacy* (<http://alfabetyzacjainformacyjna.blogspot.com/>), blog Marcina Malinowskiego, pracownika biblioteki w Pałacu Młodzieży w Katowicach (www.malin.net.pl), blog Tomasza Kaloty, bibliotekarza z Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu (www.tomasz.kalota.pl), *bibliowizjer* Agnieszki Koszowskiej, Biblioteka Śląska w Katowicach (<http://bibliowizjer.blogspot.com/>), *bjaskoblog* Bożeny Jaskowskiej, Biblioteka Uniwersytecka w Rzeszowie (<http://jaskowska.blogspot.com/>), *jmonika – blog nięstereotypowego bibliotekarza* Moniki Jędralskiej, Biblioteka Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu (<http://jmonika.blogspot.com/>) czy *relis-blog* Remigiusza Lisa, wicedyrektora Biblioteki Śląskiej w Katowicach (<http://relis-blog.blogspot.com/>).

Ciekawym zjawiskiem jest także tworzenie blogów przez pracowników naukowych (np. blog *Zajęcza Nora* prowadzony przez Michała Zajęca, pracownika Instytutu Informatyki Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW – <http://zajeczanora.blogspot.com>, czy *Wirtualna Informacja – Okiem Młodego Badacza*, blog piszącego te słowa – <http://wirtualnainformacja.blogspot.com>) lub studentów studiów bibliologicznych (np. blog Szymona Furmaniaka *Qavtan* – <http://qavtan.blog.pl/>)⁵².

⁵¹ Więcej na temat tego projektu można przeczytać w pracy E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 17-18.

⁵² Listę polskich bibliotekarzy i innych osób piszących blogi na temat rzeczywistości bibliotecznej można znaleźć na stronie Marcina Malinowskiego (zob. <http://www.malin.net.pl/biblioblogi>).

3. Blog jako zasób dziedzinowy.

W tym przypadku internetowe pamiętniki służą jako źródło informacji dla użytkownika, który poszukuje treści odnoszących się do różnych dziedzin nauki i kultury. Są to dzienniki poświęcone konkretnej tematyce, na łamach których poruszane są aktualne problemy, komentowane tezy i wyniki badań naukowych. Przykładami takich projektów są blogi tworzone przez pracowników biblioteki uniwersyteckiej w Binghamton (tematy przewodnie: biznes, kino, międzynarodowe studia, kolekcje specjalne)⁵³. Za przykład może posłużyć też *Business Blog* tworzony w bibliotece uniwersyteckiej Ohio (www.library.ohio.edu/subjects/businessblog/), gdzie prezentowane są informacje dotyczące dziedzinowych baz danych, statystyki, recenzje ciekawych książek itp. Ciekawym przykładem jest blog tworzony przez bibliotekarzy z Mansfield Library Uniwersytetu w Montanie. Użytkownik ma tutaj dostęp do analiz raportów rządowych i wyselekcjonowanych informacji dotyczących administracji regionu, na terenie którego funkcjonuje księżnica (<http://mt-govinfo.blogspot.com/>).

Wśród dużej liczby pamiętników internetowych tworzonych przez pracowników bibliotek, na szczególną uwagę zasługuje projekt amerykańskiej Kankakee Public Library, która podawana jest najczęściej jako modelowy przykład Library 2.0. Na stronie głównej tej instytucji (www.kankakee.lib.il.us) mamy do dyspozycji kilka tematycznych blogów tworzonych zarówno przez pracowników oraz dyrektora biblioteki, ale także czytelników tej placówki (zob. www.kankakee.lib.il.us/blogs.htm).

Ciekawym projektem jest dziennik Jasona Griffey'a *Library Blogging* bezpośrednio odnoszący się do zjawiska bibliotecznego blogowania (<http://libraryblogging.com/>). Inny pamiętnik, tworzony od 2002 roku przez Davida Bigwooda *Catalogablog* (<http://catalogablog.blogspot.com/>) odnosi się do szeroko rozumianej tematyki z pogranicza opracowania formalnego i rzeczowego dokumentów, metadanych oraz klasyfikacji bibliotecznych. W tym przypadku obok tekstowej formy wiadomości, użytkownik ma także możliwość odsłuchania poszczególnych artykułów w trybie audio. Ze względu na specyficzny charakter, aktualność prezentowanych informacji oraz dużą grupę odbiorców na uwagę zasługują także takie projekty jak *American Library Association (ALA) Tech-Source Blog* – www.alatechsource.org/blog (tworzony przez grupę amerykańskich bibliotekarzy w ciekawy sposób charakteryzujących nowe technologie oraz sposoby ich zastosowania w bibliotekach), blog Stephena Cohena (*Library Stuff* – www.librarystuff.net) dotyczący innowacji w świecie bibliotek czy specyficzny z punktu widzenia prezentowanej problematyki *A Librarian's Guide to Etiquette* – <http://libetiquette.blogspot.com/> (Biblioteczny przewodnik po etykiecie), na łamach którego w krótki, skondensowany sposób prezentowane są zagadnienia odnoszące się do codzienności zachowań bibliotekarzy i czytelników⁵⁴.

⁵³ Zob. http://library2.binghamton.edu/mt/librarynews/archives/2010/05/try_refworks_20.html. [Dostęp: 18 maja 2010]. Inne przykłady blogów dziedzinowych to: Blogs in Drexel University Libraries (<http://www.library.drexel.edu/blogslisting>), Duke University Libraries Blogs (<http://library.duke.edu/blogs/>). Lista blogów tworzonych przez instytucje akademickie dostępna jest w serwisie *The Blogging Libraries Wiki* (http://www.blogwithoutalibrary.net/links/index.php?title=Academic_libraries [dostęp 25 maja 2010]).

⁵⁴ Mówiąc o blogach jako zasobach dziedzinowych, warto zwrócić uwagę na tworzenie rankingów bibliotecznych pamiętników internetowych. Jednym z przykładów takich przedsięwzięć jest zestawienie „*Top 25 Librarian Bloggers*” przygotowane przez twórców serwisu OEDB (Online Education Database). Zob. *Top 25 Librarian Bloggers (By the Numbers)*. September 2007 [on-line]. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://oedb.org/library/features/top-25-librarian-bloggers-by-the-numbers>.

Charakterystyka pamiętników internetowych z punktu widzenia tworzenia swoistych zasobów dziedzinowych powinna również dotyczyć projektów, które powstały w ramach szerszej współpracy osób pracujących w różnych księżnicach – niekoniecznie zlokalizowanych na terenie jednego miasta czy regionu. Przykładem takiego przedsięwzięcia jest blog *Biblioteka 2.0*, <http://blog.biblioteka20.pl>, na łamach którego opisywane są między innymi narzędzia i usługi należące do zjawiska Web 2.0 oraz możliwości ich implementacji w tradycyjnych, jak i cyfrowych księżnicach.

Innym polskim przykładem bloga dziedzinowego jest *ISBNik : informator Sekcji Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych SBP*, pamiętnik tworzony pod przewodnictwem Wojciecha Rozwadowskiego – pracownika Biblioteki Wyższej Szkoły Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie. Na jego łamach autor porusza branżowe zagadnienia dotyczące ustawodawstwa, zamieszcza sprawozdania z konferencji naukowych, ciekawych spotkań oraz prezentuje informacje dotyczące działalności wybranych księżnic.

Wśród projektów, których treść dotyczy specjalistycznych tematów warto także wymienić: blog *Cyfrowy świat infobrokera* Adama Jachimczyka, pracownika naukowego Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa na Uniwersytecie Humanistyczno-Przyrodniczym Jana Kochanowskiego w Kielcach (zagadnienia dotyczące wyszukiwania, organizowania i udostępniania informacji – <http://jachimczyk.wordpress.com>), *EBI-Blog* – tworzony przez Bożenę Bednarek-Michalską i Aleksandra Radwańskiego (<http://nowyebib.blogspot.com>), *A Methodology and Philosophy of Information Science* autorstwa Saby Cisek – poświęcony problemom metodologicznym, metateoretycznym i filozoficznym we współczesnej nauce o informacji i dziedzinach pokrewnych (<http://methodologyphilosophyinfoscience.blogspot.com/>) czy wcześniej wspomniany blog *Zajęcza Nora* dotyczący księżnic i bibliotek dla dzieci i młodzieży.

Warto zaznaczyć, że blogi, których treści odnoszą się do specjalistycznych obszarów badawczych mogą także wydatnie przysłużyć się promocji nauki i kultury. Z punktu widzenia przeciętnego użytkownika, tego typu przekazy mają dużą przewagę nad specjalistycznymi, dziedzinowymi wydawnictwami. Zazwyczaj są pisane pozbawionym naukowego żargonu językiem oraz stanowią dowód na to, że badacze potrafią w prosty i atrakcyjny sposób przedstawiać swoje tezy czy wyniki przeprowadzonych badań⁵⁵. Oczywiście, w odniesieniu do bibliotek, blogi mogą być równie ciekawym źródłem aktualnej informacji. Co więcej, organizowanie katalogu odnośników do dostępnych w Internecie pamiętników to możliwość stworzenia swoistych skarbnic wiedzy, gdzie informacje podawane są w ciekawy i niekonwencjonalny sposób (tekst uzupełniony jest często linkami, elementami graficznymi, dźwiękowymi czy sekwencjami wideo)⁵⁶.

⁵⁵ Na ten element zwrócił także uwagę Piotr Cieśliński: *Nauka trafiła do blogów*. „Gazeta Wyborcza” 2006, 10-12 XI, s. 19. Zob. także C. Łazarewicz: *Blogi, blagi, bluzgi*. „Polityka” 2007, nr 41, s. 22-24. Zob. także E. Amsen: *Who Benefits from Science Blog?* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: www.hypothesisjournal.com/index.php/main/article/download/56/56.

⁵⁶ Przykładami zagranicznych projektów, które wiążą się bezpośrednio z problemami z zakresu nauki, warto wymienić: www.io9.com – blog dotyczący szeroko pojętej tematyki science fiction; www.scienceblogs.com – serwis grupujący internetowe pamiętniki z różnych dziedzin nauki; www.realclimate.org – blog dotyczący ziemskiego klimatu; www.olduvaigeorge.com – ilustrujący historię naturalną Ziemi; www.mindhacks.com – problematyka tajników mózgu czy blog Henrego Jenkinsa profesora Massachusetts Institute of Technology, twórcy terminu „kultura konwergencji” – www.henryjenkins.org. Wśród polskich dokumentów odnoszących się do najbardziej aktualnych zagadnień naukowych wymienić należy: blog Edwina Bendyka *Antymatrix* – www.bendyk.blog.polityka.pl, *Słowo*

4. Blogi wewnątrzbiblioteczne (kooperacja, kształcenie i codzienna praca w instytucji informacji).

Celem blogów wewnątrzbibliotecznych (ang. *internal blog*) jest stworzenie wirtualnej przestrzeni do dyskusji, komunikacja z osobami odpowiedzialnymi za organizację instytucji i jej rozwój czy przekazywanie aktualnych informacji dotyczących działalności danej biblioteki. Jako przykład takich przedsięwzięć można wymienić blog tworzony przez pracowników Barnard College Library (<http://barnardrefdesk.blogspot.com/>), *Discerning Meat Cleaver* Webster Public Library (<http://cookies-n-milk.blogspot.com/>) lub Hennepin County Library *Librarians Blog* (<http://www.hclib.org/extranet/LibrariansBlog.cfm>)⁵⁷.

M. Casey i L. Savastinuk charakteryzując internetowe dzienniki jako jedno z głównych narzędzi Library 2.0, zwracają uwagę na możliwość ich wewnątrzbibliotecznego wykorzystania oraz komunikacji pomiędzy wszystkimi bibliotekarzami pracującymi w danej instytucji (prezentowanie i rozwiązywanie problemów w organizacji, zadawanie pytań, dyskusje dotyczące funkcjonowania placówki itp.). Co więcej, w tym przypadku mamy do czynienia nie tylko z blogami, których autorem jest personel biblioteczny, ale także dyrektorzy poszczególnych placówek (okiem osoby zarządzającej instytucją)⁵⁸.

W sieci dostępne są także blogi, których głównym celem jest informowanie bibliotekarzy o możliwościach podnoszenia ich kwalifikacji (szczegółowa charakterystyka dostępnych kursów, szkoleń itp.). Przykładami takich pamiętników są: *Alaska Bush Library Service* (Darla Grediagin dzieli się swoimi doświadczeniami odnoszącymi się do praktycznego wykorzystania narzędzi Web 2.0 – <http://aklibrarian1.edublogs.org>) czy internetowy dziennik *The Learning 2.0* (tworzony przez pracowników biblioteki publicznej w Charlotte-Mecklenburg County i dostarczający informacji na temat szeroko rozumianego nauczania na odległość – <http://plcmclearning.blogspot.com>). Wśród pamiętników zawierających informacje na temat kursów i szkoleń dużą grupę stanowią także blogi prowadzone przez bibliotekarzy szkolnych⁵⁹.

5. Blogi skierowane do dzieci i młodzieży.

Istotą tworzenia pamiętników bibliotecznych skierowanych do młodszych użytkowników jest zaprezentowanie ciekawych informacji w multimedialny oraz interaktywny sposób. W tym przypadku, jak zauważyła A. Koszowska, szata graficzna blogów jest żywa i kolorowa, a materiały dźwiękowe i audiowizualne odgrywają w nich niebaga-

się rzekło – www.bralczyk.blog.polityka.pl – blog prof. Józego Bralczyka, *Media Café Polska* – www.mediacafepl.blogspot.com – blog Krzysztofa Urbanowicza, znawcy nowych mediów czy internetowy pamiętnik *Kultura 2.0* – www.kultura20.blog.polityka.pl – dotyczący zmian, jakie pod wpływem zastosowania nowych technologii zachodzą w szeroko rozumianej kulturze.

⁵⁷ Lista blogów wewnątrzbibliotecznych dostępna jest na stronie serwisu *The Blogging Libraries Wiki* (zob. http://www.blogwithoutalibrary.net/links/index.php?title=Internal_blogs. [Dostęp: 26 maja 2010]).

⁵⁸ Zob. także S. Brookover: dz. cyt.; M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0...*, s. 80-82. Za przykład może posłużyć blog dyrektora biblioteki Rollins College na Florydzie *The Director's Blog* [on-line]. [Dostęp: 18 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://rollins-olin-library.blogspot.com/>. Lista blogów tworzonych przez dyrektorów bibliotek dostępna jest na stronie serwisu *The Blogging Libraries Wiki* (zob. http://www.blogwithoutalibrary.net/links/index.php?title=Library_director. [Dostęp: 26 maja 2010]).

⁵⁹ Listę internetowych pamiętników tworzonych przez szkolnych bibliotekarzy (i nie tylko) i odnoszących się do szeroko rozumianej edukacji prezentują twórcy serwisu *Support Blogging* (zob. <http://supportblogging.com/Links+to+School+Bloggers>). Zob. również listę dostępną w serwisie *The Blogging Libraries Wiki* (zob. http://www.blogwithoutalibrary.net/links/index.php?title=School_libraries). Tematyka dotycząca blogów w bibliotece została przedstawiona w prezentacji B. Boryczki (zob. *Blog, podcast...*)

telną rolę, co w dużym stopniu „pomaga w nawiązaniu komunikacji z młodymi czytelnikami poprzez odwołanie się do ich potrzeb, zachowań i preferowanych form przekazu”⁶⁰. Internetowe pamiętniki skierowane do młodszego odbiorcy to nie tylko metoda na prezentowanie nowości wydawniczych, ale także sposób na dotarcie do użytkowników, którzy dopiero zaczynają swoją przygodę z siecią. Dlatego ważny jest w tym przypadku także walor edukacyjny dotyczący korzystania ze świata multimedialnych i środków masowego przekazu informacji. Blogi mogą się stać swoistym drogowskazem, który w atrakcyjny dla młodego człowieka sposób wskazuje ciekawe projekty, witryny, materiały audio i wideo, edukacyjne gry, możliwości interaktywnego wykorzystania dostępnych narzędzi czy współpracy z innymi użytkownikami w ramach tworzenia elektronicznych treści.

Jako przykłady pamiętników internetowych tworzonych z myślą o młodszych użytkownikach bibliotek wymienić można amerykańskie projekty, takie jak *Youth News Blog* (Lansing Library) – <http://lansinglibraryyouth.blogspot.com/>, *Darien Library blog* – www.darienlibrary.org/youth czy polskie przedsięwzięcia: blog Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach (Filia nr 3) *Trójka* – <http://joan-www.bloog.pl/?ticaid=6a463>, Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie (Filia nr 13) – <http://biblioteka13.blogspot.com>. Na łamach tych kolorowych pamiętników znajdziemy mnóstwo elementów multimedialnych (audio, wideo), recenzje książek dla dzieci, opis ciekawych wydarzeń oraz bogate galerie zdjęć⁶¹.

6. Blogi zawierające materiały pomocne w edukacji szkolnej.

Oprócz naukowych możliwości wykorzystania pamiętników internetowych, warto także zwrócić uwagę na ich rolę w odniesieniu do edukacji szkolnej. W tym przypadku blogi mogą stać się pomocnym źródłem wiedzy lub platformą, na łamach której zamieszczane są ciekawe informacje dla nauczycieli, uczniów i ich rodziców poszukujących multimedialnych treści dotyczących tematów wchodzących w skład poszczególnych przedmiotów szkolnych oraz wydarzeń związanych z działalnością danej szkoły i biblioteki. Co więcej, przekaz ten może być poszerzany o inne dodatkowe treści, w skład których wchodziłyby informacje na temat programów szkolnych, list lektur, materiałów pomocnych w dydaktyce i nauczaniu czy ciekawych internetowych projektów (np. serwisów edukacyjnych).

Przykładami są: *Blog Class Notes* tworzony przez pracowników Mohawk College Library (<http://mohawklrc2.blogspot.com/classnotes/>) czy polskie projekty – pamiętnik Biblioteki Zespołu Szkół w Grzmiącej (<http://bibliotekaszkolna.bloog.pl/?ticaid=65921>), blog Biblioteki Szkoły Podstawowej im. Jana Brzechwy w Okuniewie (<http://bibliotekaszkolna.blogspot.com/>) lub Biblioteki Szkoły Podstawowej w Szepietowie (<http://bspszepietowo.blogspot.com/>).

7. Blog będący przewodnikiem po świecie książek (recenzje).

W tym przypadku biblioteczne pamiętniki są miejscem, na łamach których czytelnikowi przybliżane są ciekawe publikacje oraz sylwetki ich autorów. Często przekaz tekstowy uzupełniany jest dokumentami graficznymi (zdjęcia, grafiki itp.), jak również krótkimi sekwencjami wideo oraz audio pochodzącymi z różnorodnych projektów dostęp-

⁶⁰ A. Koszowska: *Web 2.0 a biblioteki...*, s. 22.

⁶¹ Zob. także E. Burns: *Children's book blogs offer homegrown reviews, Newbery gossip, and, oh yes, hot men* [on-line]. [Dostęp: 13 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.schoollibraryjournal.com/article/CA6410485.html#Must%20Reads>.

nych w sieci (np. Flickr.com, YouTube.com). Jako przykłady wymienić możemy blogi: The Waterloo Public Library – <http://wplbookclub.blogspot.com> (prezentowane są tutaj recenzje tworzone przez czytelników i bibliotekarzy należących do bibliotecznego klubu książkowego) oraz polskie, promowane przez biblioteki projekty – blog *Mały Pokój z Książkami* (<http://poczytajmi.blox.pl/html>) lub blog *Półeczka z Książkami* (<http://poleczkazsiazkamibeel2.blox.pl/html>).

Warto zaznaczyć, że tego rodzaju przedsięwzięcia spełniają ważną funkcję informacyjną na temat nowości wydawniczych w bibliotece. Dlatego też należy dbać o to, aby nowe pozycje dostępne w księgozbiorze danej placówki prezentowane były na bieżąco przy możliwie jak najszerszym wykorzystaniu dostępnych wirtualnych usług.

8. Blog skupiający się na aktualnościach dotyczących świata bibliotek i informacji.

Tworzenie blogów bibliotecznym sprowadza się także do przedstawiania aktualnych i praktycznych informacji, które zaznajomią czytelnika z nowymi kierunkami rozwoju światowego bibliotekarstwa, bazami danych, fachową literaturą, wykorzystaniem nowych technologii w księżnicach itp. Przykładem takiego przedsięwzięcia jest powstały w marcu 2010 roku i tworzony przez grupę bibliotekarzy *EBIBlog* (<http://nowyebib.blogspot.com>), którego głównym założeniem jest stworzenie dynamicznej formy wypowiedzi i wymiany opinii (obok już istniejącej Elektronicznej Biblioteki – platformy cyfrowej SBP – EBIB.info)⁶².

Wśród zagranicznych projektów na uwagę zasługują: *KSL News Blog* (Kelvin Smith Library, Case Western Reserve University) – <http://blog.case.edu/orgs/ksl/news/>, blog bibliotekarzy zainteresowanych możliwościami wykorzystania nowych technologii *TechEssence* (<http://techessence.info/>), *LISNews Library and Information Science News* (www.lisnews.org) czy blogi Long Island Library Conference – <http://www.suffolk.lib.ny.us/lilc/> oraz *Conference Reports* – <http://www.ksulib.typepad.com/conferences/>, gdzie użytkownicy znajdą aktualne informacje dotyczące amerykańskich bibliotekarskich konferencji (sylwetki prelegentów, programy, referaty, prezentacje, sprawozdania itp.).

3.3. MIKROBLOGI

Mikroblog jest jedną z form blogu oraz sposobem na prezentowanie przez użytkowników treści w niekonwencjonalny, a przy tym szybki sposób. Pozwala na dzielenie się krótkimi informacjami, multimedialnymi dokumentami, takimi jak zdjęcia, sekwencje wideo czy dokumenty dźwiękowe. Jego charakterystycznymi cechami są z jednej strony aktualność treści, a z drugiej ich lakoniczność i nieformalność. W tym przypadku na zbiór postów składają się krótkie, zazwyczaj 140-znakowe wiadomości (tzw. miniposty), przypominające swoim charakterem sms-y pisane za pośrednictwem telefonu komórkowego. Na łamach mikroblogów użytkownicy opisują najczęściej to, co w danej chwili robią, myślą, czują itd. Pierwotna idea przyświecająca założeniu w 2006 roku pierwszego tego rodzaju serwisu – Twittera – sprowadzała się do prostego pytania „Co w danej chwili robisz?”.

Dzisiaj mikroblog to narzędzie, którym posługują się profesjonalni dziennikarze, politycy, aktorzy czy naukowcy. Co więcej, mikrobloging utożsamiany jest często nie tylko z rewolu-

⁶² Warto zaznaczyć, że również wcześniej przywoływana E. Krosky, jako jedną z możliwych do wykorzystania form bloga bibliotecznego wymienia stworzenie narzędzia na kształt grupy dyskusyjnej. Podane przez nią przykłady to pamiętnik *DVD Discussion Group* (Ocean County Library) – <http://dvddiscussiongroup.blogspot.com/> oraz *Worthingteens* (Worthington Libraries) – <http://www2.worthingtonlibraries.org/teen/blog/>.

cją w komunikacji, ale także nowym rodzajem dziennikarstwa⁶³. Jest wykorzystywany między innymi przez tradycyjne tytuły prasowe, takie jak „New York Times”, stacje telewizyjne – np. CNN, ale także wirtualne środki przekazu – np. polski internetowy kanał wideo – Książki TV (ksiazki.tv).

Miniposty mogą być publikowane bezpośrednio w ramach tworzonej witryny WWW, jak też za pomocą popularnych serwisów społecznościowych czy komunikatorów internetowych. Najbardziej rozpowszechnionym sposobem tworzenia, przesyłania i prezentowania treści jest wykorzystywanie przez użytkowników urządzeń przenośnych (np. telefonów komórkowych). Serwisy mikroblogowe podobnie jak w przypadku najpopularniejszych platform blogowych, charakteryzują się prostotą zakładania własnego profilu oraz przyjaznym interfejsem usługi. Największą zaletą tego rodzaju projektów jest szybkość pojawiania się dostawianych przez użytkownika informacji. Podstawową usługą jest „śledzenie” (ang. *follow*), na co zwracają uwagę i o czym piszą wybrani przez nas użytkownicy. W ten sposób, w chwili dodania nowych treści przez osobę obserwowaną, zainteresowani są o tym fakcie natychmiast informowani. Mają możliwość zapoznania się z aktualnie prezentowanymi informacjami, ich oceniania, jak również dodawania komentarzy do poszczególnych wpisów. Warto zaznaczyć, że tworzone treści mogą być dostępne dla wszystkich internautów, ale również dla wybranej grupy (np. znajomych) lub pojedynczych odbiorców⁶⁴.

Wśród najbardziej znanych serwisów mikroblogowych znajdują się: amerykańskie – Twitter (www.twitter.com), Jaiku (www.jaiku.com) czy Jammer (jammer.com) oraz ich polskie odpowiedniki – Blip (blip.pl), Robisz (robisz.pl), Flaker (flaker.pl) czy Pinger (pinger.pl). Warto zaznaczyć, że także duże serwisy społecznościowe, takie jak grono.net lub nasza-klasa.pl, posiadają swoje własne funkcje, za pośrednictwem których możemy informować internautów (znajomych) o tym, co w danej chwili robimy. W przypadku grono.net ta opcja to Blimp, a Naszej-Klasy – Śledzik. Każdy z internautów może oceniać (za pomocą gwiazdek) wypowiedzi poszczególnych osób czy wysłać im prywatną wiadomość za pomocą wbudowanej usługi pocztowej⁶⁵.

Mikroblogging może mieć także praktyczne zastosowanie w działalności bibliotek. Na ten aspekt zwraca uwagę Marcin Wilkowski w artykule *Twitter w bibliotece* na łamach serwisu *Historia i Media*⁶⁶. Powołując się na prace amerykańskich badaczy, zauważa że „środowisko bibliotekarzy jest na pewno w awangardzie jeśli chodzi o wdrażanie nowych rozwiązań opartych o Sieć i na pewno może być inspiracją dla osób decydujących o internetowej infrastrukturze naukowej polskiej humanistyki”⁶⁷. Wykorzystanie narzędzi odzwierciedlających ideę

⁶³ Z. Domaszewicz: *Świergot zdechłej wrony*. „Polityka” 2009, nr 24, s. 80-81. Zob. także P. Wimmer: *Twitter podbija świat*. „Next” 2009, nr 8, s. 60-63.

⁶⁴ Zob. także. *Twittering Libraries* [on-line]. [Dostęp: 3 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://lis5313.ci.fsu.edu/wiki/index.php/Twittering_Libraries; M. Malinowski: *Mikroblogowanie* [on-line]. [Dostęp: 3 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.malin.net.pl/mikroblogowanie>; P. Wrzosiński: *Polski mikroblogging według wnet* [on-line]. [Dostęp: 4 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://wnet.bblog.pl/wpis,polski;mikroblogging;wedlug;wnet,17860.html>; M. Böhringer, P. Gluchowski: *Microblogging*. „Informatik Spektrum” 2009, nr 32 (6), s. 505-510.

⁶⁵ K. Gontarek: *Śledzik Naszej-Klasy już działa* [on-line]. [Dostęp: 6 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://di.com.pl/news/28617,0,Sledzik_Naszej-Klasy_juz_dziala.html. Zob. także *10 Micro-Blogging Tools Compared* [on-line]. [Dostęp: 6 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.readwriteweb.com/archives/10_micro-blogging_tools_compared.php.

⁶⁶ M. Wilkowski: *Twitter w bibliotece* [on-line]. [Dostęp: 6 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://historiaimedia.org/2009/10/20/twitter-w-bibliotece/>.

⁶⁷ Tamże.

mikroblogingu może być więc jednym z elementów procesu efektywnego stosowania interaktywnych usług sieciowych, ale także dobrym sposobem promocji bibliotek w Internecie.

Z drugiej strony, mikrobloging może służyć bibliotekarzom jako narzędzie komunikacji (np. nawiązywanie kontaktu pomiędzy pracownikami poszczególnych instytucji), ale również być efektywnie wykorzystywane podczas bibliotekarskich spotkań, seminariów czy konferencji (w ramach bibliotecznego profilu pojawiają się bieżące komentarze, pytania itp.). Warto wspomnieć, że za funkcjonalnością tych serwisów przemawia także możliwość ich poszerzania o dodatkowe elementy, tzw. wtyczki (pluginy)⁶⁸.

E. Kroski opisując zalety serwisu mikroblogingowego Twitter zauważa, że może on być integralną, informacyjną częścią bibliotecznego profilu WWW. Jako przykład podaje projekt współtworzony przez Pasadena City College's Shatford Library, Missouri River Regional Library, Undergraduate Library (University of Illinois at Urbana-Champaign) – <http://www.twitter.com/askundergrad>⁶⁹. W swoim artykule wymienia także dziesięciu najbardziej aktywnych, najczęściej „obserwowanych” amerykańskich bibliotekarzy, którzy posiadają swoje konta na Twitterze i na bieżąco je aktualizują⁷⁰.

Biblioteki aktywnie wykorzystujące w swojej pracy narzędzia do mikroblogingu to między innymi: Biblioteka Kongresu (<http://twitter.com/librarycongress>), Biblioteka Publiczna w Birmingham (<http://twitter.com/bpl>), Biblioteka Publiczna w Kansas (<http://twitter.com/KCPubLibrary>), Biblioteka Prawnicza w Massachusetts (<http://twitter.com/masslawlib>) czy Biblioteki Uniwersyteckie w Alabamie (<http://twitter.com/uahlibrary>), Kalifornii (http://twitter.com/ucsf_library), Kolorado (http://twitter.com/ucsf_library), Michigan (<http://twitter.com/dentlib>) i inne⁷¹.

Polskie biblioteki obecne w serwisach mikroblogingowych to wymieniona przez M. Wilkowskiego ksiąźnica Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu (wydział zamiejscowy w Chorzowie) (<http://twitter.com/bibliotekawsb>) czy Legnicka Biblioteka Publiczna (<http://biblioteka.blip.pl/>)⁷². Warto zaznaczyć, że oprócz instytucji bibliotecznych, w serwisie Twitter mają

⁶⁸ Spis takich rozwiązań dostępny jest na stronie *Web Tips* (zob. <http://www.libsuccess.org/index.php?title=Twitter>) oraz na łamach wcześniej wspomnianej witryny LIS 5313 Course (zob. http://lis5313.ci.fsu.edu/wiki/index.php/Twittering_Libraries#Tools_that_can_Extend_Twitter). Standardowa usługa Twittera, dzięki pomysłowości programistów i otwartości samej platformy, może być poszerzana o nowe programy klienckie. Przykładami takich aplikacji jest aplikacja Tweetdeck, dzięki której użytkownicy mają dostęp do wielu kanałów informacyjnych jednocześnie, bez konieczności otwierania dodatkowych okien przeglądarki. Ten konkretny projekt jest wyposażony we wszystkie niezbędne narzędzia, a we współpracy z innym serwisem (Twitpic) umożliwia dołączanie elementów graficznych. Tweetdeck współpracuje także z Facebookiem i serwisem wideo 12seconds. Inne przykładowe aplikacje to: Twitter Gadget for Gmail (współpraca ze znanym klientem pocztowym), Digsby (łączy usługi wielu popularnych serwisów społecznościowych i komunikatorów internetowych), TwitterContd (umożliwia redagowanie dłuższych wpisów dzieląc je automatycznie na mniejsze części), Twitterfeed (usługa łącząca konto na Twitterze z tradycyjnym blogiem, dodawane posty automatycznie są odnotowywane w Twitterze w postaci zajawek), Twitvid.io (możliwość nagrania krótkiej sekwencji wideo i przesłanie jej do Twittera). Więcej przykładów dostępnych jest w artykule P. Wimmer: *Twitter podbija...*, s. 61-62. Zob. także S. P. Aune: *20 Twitter Badges to Show Off Your Tweets* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2009/03/30/twitter-badges/>.

⁶⁹ E. Kroski: *All a Twitter: Want to Try Microblogging?* [on-line]. [Dostęp: 7 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.schoollibraryjournal.com/article/CA6573999.html>.

⁷⁰ Przewodnik jak wykorzystywać możliwości Twittera w bibliotece dostępny jest w serwisie College @ Home (zob. C. Laun: *Twitter for Librarians: the ultimate guide* [on-line]. [Dostęp: 13 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.collegeathome.com/blog/2008/05/27/twitter-for-librarians-the-ultimate-guide/>).

⁷¹ Spis bibliotek mających swoje konta w serwisie Twitter dostępny jest na stronie http://lis5313.ci.fsu.edu/wiki/index.php/Twittering_Libraries#Libraries_Using_Twitter. [Dostęp: 7 czerwca 2010] oraz w serwisie Library Success <http://www.libsuccess.org/index.php?title=Twitter>. [Dostęp: 7 czerwca 2010].

⁷² Na bieżąco aktualizowany spis bibliotek wykorzystujących w swojej pracy serwis Twitter dostępny jest na stronie *Circulation* tworzonej przez Lindę Brown. Zob. <http://lindybrown.com/blog/2009/01/libraries-on-twitter-updated-list/>. [Dostęp: 12 czerwca 2010].

swoje konta także bibliotekarskie organizacje i stowarzyszenia. Przykładem może być tutaj amerykańskie Stowarzyszenie Usług Bibliotecznych dla Dzieci (Association for Library Service to Children – <http://twitter.com/alscblog>) lub czasopisma: „School Library Journal” (<http://twitter.com/sljournal>) i „Library Journal” (<http://twitter.com/LibraryJournal>). Z polskich przedsięwzięć powiązanych z bibliotecznymi organizacjami lub tytułami prasowymi wymienić należy platformę cyfrową Elektronicznej Biblioteki EBIB (<http://twitter.com/nowyebib>)⁷³.

3.4. PODCASTY

3.4.1. GENEZA I DEFINICJA PODCASTÓW

Podcast to audycja dźwiękowa udostępniona w Internecie w formie regularnych bądź nieregularnych odcinków najczęściej w postaci dokumentów audio (rzadziej wideo). Idea podcastingu została po raz pierwszy zaprezentowana w październiku 2003 roku podczas konferencji *BloggerCon* odnoszącej się do możliwości tworzenia i rozbudowywania blogów internetowych. Autorami referatu dotyczącego tego nowego zjawiska byli Dave Winer (twórca RSS), Kevin Marks (autor bloga *Epeus Epigone*, pracownik Google i Apple) oraz Adam Curry (prezenter MTV, popularyzator wykorzystania nowych technologii)⁷⁴. Ten ostatni od dłuższego czasu szukał sposobu prezentowania multimedialnych treści w Internecie. Warto zaznaczyć, że jego celem nie było tylko i wyłącznie udostępnienie nagrań, które można by wysłuchać za pośrednictwem komputera, ale także ich zsynchronizowanie z posiadany przez niego odtwarzaczem muzycznym iPod. W niedługim czasie wraz z Kevinem Marksem dokonał tego tworząc jedną z pierwszych aplikacji tego typu – iPodder. Curry miał jednocześnie nadzieję, że udostępniając ją w wolnym dostępie szybko zostanie ona zmodyfikowana i ulepszona przez informatyków z całego świata. Program ten stał się z czasem podstawą do powstania jednego z najpopularniejszych obecnie agregatorów podcastów funkcjonującego pod nazwą Juice (zob. <http://juicereceiver.sourceforge.net/>)⁷⁵.

⁷³ Na temat doświadczeń bibliotek amerykańskich, kanadyjskich i nowozelandzkich w wykorzystaniu Twittera oraz innych serwisów mikrobloggingowych szerzej pisali także: D. Kemper: *From Canada to London: How Twitter Opens (Conference) Doors* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.teachinglibrarian.org/weblog/2007/05/reference-services-and-twitter.html>; S. Francoeur: *Reference Services and Twitter* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.teachinglibrarian.org/weblog/2007/05/reference-services-and-twitter.html>; *Eudcause Learning Initiative. 7 Things You Should Know About Twitter* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ELI7027.pdf>; D. Lee King: *Twitter Explained for Librarians, or 10 ways to use Twitter* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.davidleeking.com/2007/03/10/twitter-explained-for-librarians-or-10-ways-to-use-twitter/>; M. Stephens: *Open Conversation: Twitter & Libraries* [on-line]. [Dostęp: 14 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://tametheweb.com/2010/01/27/open-conversation-twitter-libraries/>; S. Milstein: *Twitter for Libraries (and Librarians)* [on-line]. [Dostęp: 5 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.infotoday.com/cilmag/may09/Milstein.shtml>; J. Murphy: *Better Practices From the Field. Micro-Blogging for Science & Technology Libraries* [on-line]. „Science and Technology Libraries” 2008, nr 4. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://eprints.rclis.org/12752/2/Murphy_Microblogging.pdf; G. R. Notess: *Searching the Twitter Realm* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010.]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.allbusiness.com/technology/software-services-applications-internet-social/11466671-1.html>.

⁷⁴ R. Cobbet w publikacji „*Biznes na podcastingu?*” za początek zjawiska uznaje październik 2000 roku, kiedy to blogger Tristan Louis przedstawił swoją koncepcję podcastingu. Według Cobbetta Dave Winer podchwycił ten pomysł, co później rozwinął jako usługę RSS. (Zob. R. Cobbett: *Biznes na podcastingu?* „Magazyn Internet” 2007, nr 1, s. 59).

⁷⁵ Na podstawie: M. Geoghegan, D. Klass: *Podcast Solutions: The Complete Guide to Audio and Video Podcasting*. Berkeley 2008, s. 3-5; P. Kondraciuk: *Podcasting radio na życzenie* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://internetmaker.pl/artukul/3322,1, podcasting_-_radio_na_zyczenie.html.

Mniej więcej w tym samym czasie Christopher Lydon, popularny dziennikarz radiowy, wykorzystując wcześniej opisaną usługę RSS, po raz pierwszy w historii udostępnił na łamach swojego blogu (www.radioopensource.org) audycje będące zapisem rozmów, które przeprowadził ze swoimi gośćmi⁷⁶. Przykład ten trafnie charakteryzuje pogląd prezentowany przez L. Felixa i D. Stolarza, którzy zauważyli, że w pierwszym etapie funkcjonowania tej usługi, podcasty były nazywane audioblogami. Pojawiały się jako elementy dźwiękowe uzupełniające i rozwijające treść pamiętnika internetowego⁷⁷. Inne terminy odnoszące się do tych usług to P-O-D (*Personal on Demand*), audiomagazyny (prasa) czy *web-casting*⁷⁸.

Za autora terminu „podcast” uznawany jest także często Ben Hammersley, który w artykule *Audible Revolution* (Słyszalna rewolucja) opublikowanym na łamach angielskiego czasopisma „Guardian” w 2004 roku, analizując powstanie tego nowego zjawiska i zastanawiając się nad jego określeniem, użył tego słowa, jako połączenie nazwy coraz bardziej popularnego wtedy urządzenia do odtwarzania plików muzycznych iPod oraz rzeczownika broadcast (przekaz, transmisja)⁷⁹. Pomimo tego, że termin „podcast” odnosi się w swojej istocie do konkretnego odtwarzacza plików dźwiękowych, zjawisko to obejmuje swoim zasięgiem również inne urządzenia umożliwiające zapoznanie się z multimedialnymi dokumentami. Podcasty najczęściej udostępniane są w formie plików MP3 zawierających zapis rozmów, dyskusji, wywiadów, audycji, wykładów, które mogą być odtworzone zarówno za pomocą zwykłego komputera, ale i szerokiej gamy urządzeń mobilnych (np. telefon komórkowy, elektroniczny czytnik książek).

Ciekawie prezentuje się też głos Michaela Woodlanda Geoghegana i Dana Klasa, którzy zwracają uwagę, że podcasty stanowią jednocześnie najbardziej fascynujące i destrukcyjne zjawisko w ewolucji środków przekazu informacji. Fascynujące dlatego, że każdy może przyłączyć się do jego rozwijania, w ciekawy i oryginalny sposób dzielić się swoimi zainteresowaniami czy pomysłami. Destrukcyjne, ponieważ jak żadna inna technologia przekazu zmienia zasady tworzenia, udostępniania audycji dźwiękowych i wideo⁸⁰. Każdy w prosty sposób może nagrać i zaprezentować szerszej publice swoją twórczość, dzięki czemu podcasting jest często utożsamiany z rewolucją w komunikacji, umożliwiającą każdemu użytkownikowi tworzenie swojego własnego „radio show”⁸¹. Chociaż wielu nadawców radiowych, telewizyjnych oraz wydawnictw prasowych wykorzystuje dzisiaj możliwości dotarcia do użytkownika właśnie za pośrednictwem udostępnianych w sieci podcastów, to jeszcze nie tak dawno można było spotkać się z tezami, że jest to przede wszystkim zagrożenie dla tradycyjnych mediów⁸². W odniesieniu do tego słuszny wydaje się głos Honoraty Kostrzewy, która zauważa, że podcasting, pomimo, że wydaje się być podobny do radia i telewizji, „również pozwala na nadawanie na cały świat, jednak nie pochłania przy tym wielkich kosztów ani nie wymaga

⁷⁶ M. Woodland, G. D. Klass: *Podcast solutions: the complete guide to podcasting*. Berkeley 2005, s. 4.

⁷⁷ L. Felix, D. Stolarz: *Hands-On Guide to Video Blogging and Podcasting: Emerging Media Tools for Business Communication*. Massachusetts 2006, s. 15.

⁷⁸ J. Blackwell: *The History And Evolution Of Podcasting* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.articledashboard.com/Article/The-History-And-Evolution-of-Podcasting/1613881>. Zob. także definicję terminu „podcast” w serwisie www.podcastalley.com [on-line]. [Dostęp: 19 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: www.podcastalley.com/what_is_a_podcast.php.

⁷⁹ P. Kondraciuk: dz. cyt.

⁸⁰ M. Woodland, G. D. Klass: dz. cyt., s. 5.

⁸¹ C. Kretz: *Podcasting in Libraries*. [W:] *Library 2.0 and Beyond. Innovative Technologies and Tomorrow's User*, pod red. N. Courtney. Westport 2007, s. 35.

⁸² Zob. C. Farivar: *New Food for iPods: Audio by Subscription* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nytimes.com/2004/10/28/technology/28podd.html?pagewanted=print&position>.

skomplikowanej aparatury. Nie tworzy również masowych synchronicznych audytoriów⁸³. Ponieważ w większości przypadków jest oparty na tworzeniu dokumentów dźwiękowych, najczęściej podcasty są porównywane z audycjami radiowymi nadawanymi przez tradycyjne stacje⁸⁴. W poglądzie tym jest wiele prawdy, ponieważ dzisiaj udostępnianie zarchiwizowanych nagrań radiowych to standard dla wielu rozgłośni (na przykład www.polskieradio.pl/podcasting/, www.tok.fm/TOKFM/0,89193.html)⁸⁵. Z drugiej strony, podcasting to zjawisko, które umożliwia użytkownikowi wyszukiwanie i korzystanie z ogromnej bazy dostępnych w sieci audialnych dokumentów. Zwraca uwagę ich różnorodność tematyczna, ale także wyspecjalizowana oferta skierowana do różnego typu odbiorców. Również grono słuchaczy z miesiąca na miesiąc i z roku na rok jest coraz liczniejsze. Wystarczy wspomnieć, że w kwietniu 2005 roku liczba użytkowników tego rodzaju usług szacowana była na sześć milionów⁸⁶. Co więcej, badania amerykańskiej firmy The Diffusion Group zajmującej się doradztwem w dziedzinie nowych technologii, prorokowały, że w 2010 roku wzrośnie ona do 60 milionów słuchaczy⁸⁷. Prognozy te w dużej mierze się już sprawdziły, co uwidacznia się między innymi w tym, że coraz więcej osób prywatnych, ale też firm oraz instytucji oświatowych, obok tekstowego i graficznego zaprezentowania swoich usług czy oferty (np. edukacyjnej), tworzy własne przekazy audio lub wideo właśnie w formie podcastów (lub videocastów)⁸⁸.

Osoby, które tworzą podcasty, w języku nowych mediów nazywane są „podcastersami”⁸⁹. Jak zauważa Przemysław Kondraciuk, cały schemat rozwoju podcastingu jest bardzo prosty. Ujmując problem technologicznie, można powiedzieć, że w skład tego zjawiska wchodzi „serwer, na którym umieszczone zostały pliki z audycją, specjalny program-agregator podcastów (nazywany zwykle podcatcherem) umieszczony na komputerze odbiorcy i przenośny odtwarzacz plików multimedialnych”⁹⁰. Tworzenie tych dokumentów nie wymaga przy tym specjalnych nakładów pieniężnych czy specjalistycznego oprogramowania. Wystarczy komputer, podręczny zestaw słuchawek z mikrofonem oraz darmowe, ogólnodostępne aplikacje. Prezentowanie audycji innym polega na wykorzystaniu specjalnego kanału dystrybucji treści, jakim jest RSS. Dzięki temu internauta nie musi tracić czasu na wyszukiwanie i pobieranie na dysk swojego komputera poszczególnych plików. Przy wykorzystaniu dostępnych znaczników RSS subskrybują oni za pomocą wcześniej zainstalowanego podcatchera interesujące ich

⁸³ H. Kostrzewa: *Czy podcasty mogą zainteresować współczesne biblioteki?* [W:] *Tradycyjne i nowoczesne bibliotekarstwo w oczach studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa*, pod. red. J. Ladoruckiego i R. Malesy. Lublin 2009, s. 107-109.

⁸⁴ P. D. John, S. Wheeler: dz. cyt., s. 35. W podobny sposób podcast jest zdefiniowany w Encyklopedii Britannica – zob. *Podcast* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Encyclopedia Britannica*. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1090452/podcast>.

⁸⁵ Szerzej na ten temat pisał L. Olszański (*Dziennikarstwo internetowe...*, s. 179-182).

⁸⁶ L. Rainie, M. Madden: *Podcasting catches on* [on-line]. „Pew & American Life Project” 2005, kwiecień. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pewinternet.org/Reports/2005/Podcasting-catches-on.aspx>.

⁸⁷ The Diffusion Group: *Podcasting Users to Approach 60 Million US Consumers by 2010* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://tdgresearch.com/blogs/press-releases/archive/2005/06/15/podcasting-users-to-approach-60-million-us-consumers-by-2010.aspx>.

⁸⁸ Na temat wykorzystania podcastów w działalności szkół i uniwersytetów, powstało do tej pory wiele publikacji. Za przykład mogą posłużyć: K. M. Donnelly: *Podcasting: Co-opting MP3 Players for Education and Training Purposes* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.129.2214&rep=rep1&type=pdf>; E. Kaplan-Leiserson: *Podcasting in Academic and Corporate Learning* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.astd.org/LC/2005/0605_kaplan.htm; B. Read: *How to Podcast Campus Lectures* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.itr8.com/attachments/chronicle_on_campus_podcasting.pdf.

⁸⁹ J. Blackwell: dz. cyt.

⁹⁰ P. Kondraciuk: dz. cyt.

audycje. Program jest wyposażony w funkcje, które są odpowiedzialne za pobranie wszystkich odcinków. Przy jego pomocy przegramy je również do pamięci dowolnego odtwarzacza plików muzycznych. Po odsłuchaniu konkretnego podcastu, jest on automatycznie kasowany. Rola użytkownika sprowadza się więc do zapoznania się z zapisanymi treściami w dowolnym dla niego czasie i miejscu (tzw. *time-shifting*).

Warto zaznaczyć, że za najbardziej znany podcatcher, zawierający największą kolekcję podcastów uchodzi serwis i aplikacja (odtwarzacz multimedialny) iTunes firmy Apple. Obok szerokiej gamy funkcji pozwala między innymi na wyszukiwanie, katalogowanie, słuchanie, pobieranie i subskrybowanie audycji dźwiękowych⁹¹. Polskim odpowiednikiem zagranicznych agregatorów podcastów jest Polcaster (www.polcaster.net) pozwalający w prosty i intuicyjny sposób pobierać darmowe audycje udostępniane w sieci⁹².

3.4.2. MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA PODCASTÓW W BIBLIOTECE

Łatwość nagrywania audycji i późniejsze ich udostępnianie na łamach strony WWW ksiąźnicy w wielu przypadkach może okazać się efektywnym sposobem na przyciągnięcie do oferty bibliotecznej większej liczby użytkowników. Nagranie bibliotecznej audycji dźwiękowej przez samych bibliotekarzy lub przy udziale użytkowników może także stanowić nowocześnie metodę przekazywania informacji o życiu biblioteki, recenzji i rekomendacji książek, zapowiedzi wydawniczych, muzycznych, filmowych. Podcast to także sposób na archiwizację i udostępnianie zapisów wykładów bibliotekarzy dziedzinowych, dyskusji z czytelnikami, wieczorów autorskich i poetyckich, ale również możliwość tworzenia swoistego bibliotecznego audiobloga. Nie bez znaczenia dla działalności bibliotek jest także gromadzenie informacji o projektach, które mają na celu tworzenie podcastów jako audiobooków. Co więcej, dzisiaj mamy do czynienia z przedsięwzięciami, których istotą jest społecznościowe tworzenie zasobów zawierających audiobooki nagrane przez samych użytkowników. Dobrym przykładem takiego zjawiska jest powstały w 2005 roku amerykański serwis LibriVox (<http://librivox.org>), będący wirtualną biblioteką oferującą książki mówione tworzone przez wolontariuszy, czyli samych internautów. Każdy może przeczytać i nagrać dokument, do którego prawa autorskie wygasły lub należący do domeny publicznej i udostępnić go innym. Każdy może też odsłuchać zawarte w katalogu projektu książki. Warto zaznaczyć, że serwis funkcjonuje w ramach oddolnej inicjatywy internautów. Dzisiaj, kiedy audiobooki stają się coraz bardziej popularne wśród czytelników, serwis proponuje co miesiąc ok. 60-70 nowych tytułów w kilkunastu językach – w tym również w polskim. Rola bibliotek w promocji i współtworzeniu tego rodzaju działań wydaje być bardzo ważna.

Poniżej przedstawiona została charakterystyka możliwości wykorzystania podcastów w bibliotece:

1. Booktalk.

W przypadku podcastów są to krótkie audycje dźwiękowe (3-5 min.), których głównym zadaniem jest kreatywne, oryginalne i niekonwencjonalne zaprezentowanie słuchaczom wybranych książek. Nie jest to jednak ani ich recenzja, ani krytyczna analiza. Za pośrednictwem booktalka bibliotekarz ma za zadanie wzbudzić ciekawość wśród jego odbiorców, zachęcając jednocześnie do przeczytania danego tytułu. Idea tworze-

⁹¹ Więcej informacji na temat iTunes dostępnych jest w serwisie www.apple.com/pl/itunes/.

⁹² Zob. <http://www.polcaster.net/?p=about>. [Dostęp: 20 czerwca 2010].

nia tego rodzaju przekazów polega na prezentacji wydawnictwa w taki sposób, aby jak największa liczba czytelników sięgnęła po nie w przyszłości⁹³. Booktalk najczęściej jest wykorzystywany w ramach edukacji najmłodszych czytelników oraz działalności bibliotek dla dzieci i młodzieży⁹⁴. Przykładami księżnic, które wdrożyły takie rozwiązania są:

- New Hampshire School Library – projekt Booktalk Nancy Kean „BookTalks Quick and Simple” (<http://nancykeane.com/booktalks/default.htm>) tworzony od sierpnia 2003 roku zawiera ponad 1400 trzyminutowych audycji dotyczących książek dla dzieci i młodzieży. Na stronie głównej dostępnych jest wiele praktycznych informacji odnoszących się do tworzenia tego rodzaju podcastów oraz blog autorki. Słuchacze mogą także skorzystać z forum dyskusyjnego,
- The Hopkinton High School Library w Contoocook w New Hampshire – projekt „Isinglass Booktalk Podcast” autorstwa Shelly Lockhead (www.hopkintonschools.org/hhs/library/podcast.html) skoncentrowany na wydawnictwach, które zostały wyróżnione bądź nagrodzone w konkursie czytelniczym (Isinglass Teen Read Award). Skierowany głównie do uczniów szkół średnich,
- Biblioteka w Multnomah County w Oreganie (USA) – projekt „Multnomah County Library Podcasts” (http://multcolib.libsyn.com/index.php?post_category=Booktalks%20-%20Kids%20and%20Teens) – audycje tworzone od marca 2008 roku. Podcasty zawierają między innymi informacje odnoszące się do działalności biblioteki, rozmowy z autorami książek, materiały historyczne dotyczące regionu. Na stronie dostępny jest blog projektu,
- Southeast Polk Senior High School (Pleasant Hill, Iowa) – projekt „Literacy In the Classroom. 21st Century Style” (<http://booktalk.pbworks.com/>) – podcasty tworzone przez Carol VanHook. Na stronie oprócz audycji odnoszących się do wydawnictw dla dzieci i młodzieży, dostępny jest także blog autorki oraz odnośniki do innych projektów przez nią tworzonych,
- Collins Elementary School Library – projekt „Collins Cougar Booktalk Podcast Project” (<http://sites.google.com/site/jonescollinsschool/home/collins-cougar-library-booktalk-podcasts>) – blog tworzony przez bibliotekarzy Beth Jones i Maria Dominguez. W tym przypadku to uczniowie przedstawiają swoje ulubione książki. Katalog audycji jest podzielony według tematyki prezentowanych wydawnictw.

2. Przewodniki audio.

Istotą zaprezentowania tego typu dokumentów dźwiękowych jest zaoferowanie pomocy czytelnikom, w szczególności tym, którzy do tej pory nie korzystali z usług danej biblioteki. Warto dodać, że z podcastami – przewodnikami mamy do czynienia w różnych instytucjach kultury. Dobry przykład stanowią muzea, w których od dłuższego czasu zwiedzającym oferuje się usługę audioprzewodników. Wśród placówek wykorzystujące takie możliwości wymienić należy polskie Muzeum Przyrody w Drozdowie, Muzeum Narodowe w Krakowie – Muzeum S. Wyspiańskiego, Muzeum Narodowe w Krakowie – Muzeum XX

⁹³ Zob. *Some Tips for Booktalking* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.lili.org/forlibs/ce/sable/course3/s4-booktalking-41.htm>; G. Eaton: *How to do a Book Talk* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.uri.edu/artsci/lsc/Faculty/geaton/MSLMAtalk/>.

⁹⁴ Więcej na ten temat można się dowiedzieć z artykułów dostępnych na łamach witryny education.com. (zob. <http://www.education.com/definition/book-talk/>). Zob. także L. Schall: *Booktalks and beyond: promoting great genre reads to teens*. Westport, Conn 2007; K. D. Shearer, R. Burgin: *The readers' advisor's companion*. Englewood, Colo 2001, s. 155-156.

Czartoryskich oraz zagraniczne Muzeum The Beatles Story w Liverpoolu (przewodnik również w języku polskim) czy Mori Museum w Tokio⁹⁵. Coraz częściej dokumenty te udostępniane są w formie plików MP3, co w dużym stopniu ułatwia zwiedzającym ich odsłuchiwanie za pośrednictwem urządzeń przenośnych (np. telefonów komórkowych).

Także biblioteki korzystają z tego typu rozwiązań. Za przykład może posłużyć „Alden Library Podcast Tour” (www.library.ohio.edu/vtour/podcast), w którym bibliotekarze lub studenci (opcjonalnie) przybliżają użytkownikom poszczególne oddziały znajdujące się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Ohio. W tym przypadku na kolekcję audioprzewodników składa się osiem audycji, w których scharakteryzowana jest oferta proponowanych usług, ale także zasady korzystania ze zbiorów, informacje na temat stosowanych klasyfikacji. łączny czas nagrań to 15 minut. Podcasty dostępne są na stronie głównej tej instytucji.

Podobne rozwiązanie oferuje Biblioteka Uniwersytecka w Illinois (Urbana – Champaign) (<http://www.library.illinois.edu/learn/instruction/tours.html>). W tym przypadku przewodniki są oferowane w kilku językach (chiński, francuski, hiszpański, koreański, serbski, chorwacki, rosyjski oraz suahili).

Biblioteka Uniwersytecka Loyola Marymount (http://library.lmu.edu/about/Library_Tours.htm) oferuje 10-minutowe podcasty, w których przedstawiony jest budynek książki z podziałem na poszczególne piętra, pomieszczenia oraz proponowane usługi. Audycje można odtworzyć w telefonach komórkowych lub przenośnych odtwarzaczach MP3. Inne przykłady bibliotek wykorzystujących w swojej działalności podcasty w formie przewodników audio to: Biblioteka Publiczna w Seattle (www.spl.org/default.asp?pageID=collection_podcasts_central), Biblioteka Uniwersytecka w Newcastle (www.ncl.ac.uk/library/podcasts/) – możliwość wypożyczenia przenośnego odtwarzacza bądź wysłuchania audycji w telefonie komórkowych użytkownika, wielość dostępnych wersji językowych – czy kanadyjska Biblioteka Uniwersytecka w Ottawie (www.library.carleton.ca/help/tours.html#tours).

3. Biblioteczne aktualności.

Usługa funkcjonująca obok lub zamiast przesyłanego przez bibliotekę newslettera czy bloga. W poszczególnych audycjach przedstawiane są zmiany, które w ostatnim czasie wprowadzała księżnica, informacje na temat nowych dokumentów w księgozbiore, aktualna oferta usług, podsumowanie bibliotekarskich konferencji, seminariów czy spotkań. Istotną część stanowią również wiadomości na temat planowanych wydarzeń. Przykładami projektów podcastów zawierających aktualności biblioteczne są:

- LibVibe (<http://libvibe.blogspot.com/>) – podcast, którego autorem jest pochodzący z USA Mark Kaminsky. Prezentacja poszczególnych audycji ma formę bloga (audiobloga). Tradycyjne tekstowe posty są zastąpione w tym przypadku dokumentami dźwiękowymi. Podcast ukazuje się od lipca 2006 roku. W pięciominutowych audycjach przeprowadzany jest przegląd prasy branżowej i poruszane są aktualne problemy oraz zagadnienia dotyczące światowego bibliotekarstwa⁹⁶,

⁹⁵ Szerzej na ten temat pisał R. Kennedy: *With irreverence and an iPod, recreating the museum tour* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nytimes.com/2005/05/28/arts/design/28podc.html>.

⁹⁶ Szczegółowe informacje na temat tego projektu dostępne są w artykule *Library Newscast Explores Blogging for Tenure, Defeat at the Polls in KY, Prizes for Self-Checkout* [on-line]. [Dostęp: 17 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: www.prlog.org/10037162-library-newscast-explores-blogging-for-tenure-defeat-at-the-polls-in-ky-prizes-for-self-checkout.html.

- Listen Up! (<http://gpclibraryradio.blogspot.com/>) – ten podcast ma także formę audiobloga. Niestety jest już nieaktualizowany (tworzony w latach 2005-2007). Autorem był David Free, bibliotekarz z Decatur Campus Library of Georgia Perimeter College. Audycje dostarczały wiadomości na temat aktualnych wydarzeń w książnicy, jak i edukacyjnej działalności placówki, w ramach której funkcjonowała biblioteka. Na jego łamach prezentowane były recenzje książek, porady odnoszące się do wykorzystania katalogów i baz danych dostępnych w bibliotece. Miały także charakter relacji z kulturalnych bądź naukowych imprez, które odbywały się na terenie książnicy. Dodatkowo przedstawiano sylwetki bibliotekarzy, pracowników macierzystej szkoły wyższej (rozmowy, wywiady itp.),
- MedlinePlus: National Library of Medicine Director's Comments (www.nlm.nih.gov/medlineplus/directorscomments.html) to seria cotygodniowych podcastów, w których Donald A.B. Lindberg, dyrektor książnicy, przedstawia aktualne informacje nie tylko odnoszące się do działalności książnicy, ale także szeroko rozumianej medycyny,
- SirsiDynix Institute's Web Seminars (<http://sirsidynixinstitute.com/>) – specjalistyczne, branżowe wykłady i dyskusje prowadzone także przez bibliotekarzy. Wśród najbardziej znanych gości ze świata nauki o informacji, którzy pojawili się w zarchiwizowanych wystąpieniach, wymienić należy Helene Blowers, Michaela Stephensa, Derlene Fichter, Stevena M. Cohena. Podcasty dotyczą wykorzystania nowych technologii we współczesnym bibliotekarstwie, interaktywnej komunikacji z czytelnikiem, umiejętności, jakie powinien posiadać pracownik instytucji informacji, wykorzystania narzędzi Web 2.0.

Oprócz przykładów zaprezentowanych powyżej, istnieje także dość duża liczba projektów, których głównym założeniem jest prezentacja informacji odnoszących się do codziennego funkcjonowania bibliotek. Przykładem takiego projektu jest przedsięwzięcie realizowane w bibliotece publicznej Sunnyvale w Kalifornii (www.librarypodcasts.org). Na łamach poszczególnych audycji prezentowane są wiadomości odnoszące się do bieżących wydarzeń mających miejsce w książnicy.

4. Podcasty będące dźwiękowym zapisem wydarzeń na terenie biblioteki.

W tym przypadku audycje pozwalają na zapoznanie się z wydarzeniami, w których nie mogliśmy uczestniczyć osobiście. Ich czas trwania to już nie 10-15 minut, ale w większości przypadków godzina lub więcej. W ramach takich projektów rejestrowane są różnego rodzaju imprezy biblioteczne, wykłady, przebieg seminariów i konferencji. Ważnym aspektem jest tutaj utrwalenie i udostępnienie całości prezentowanych wydarzeń. Przykładem takiego przedsięwzięcia jest Librarian Live Podcast (<http://librarianlive.libsyn.com/>) realizowany przez sieć bibliotek funkcjonujących na terenie Stanu Texas w USA. Główną maksymą tego projektu jest: Bibliotekarze rozmawiają o bibliotekarstwie. Znajdziemy więc tutaj zarówno wykłady, rozmowy czy wywiady z osobami powiązanymi z tą profesją. Jednym z głównych celów projektu jest dostarczanie wiedzy służącej podnoszeniu kwalifikacji pracowników bibliotek oraz promocja wykorzystania podcastów w bibliotekach.

Inne przykłady:

- kolekcja podcastów (wykłady poświęcone medycynie) tworzonych przez bibliotekarzy z Claude Moore Health Sciences Library na Uniwersytecie w Virginii w USA (www.hsl.virginia.edu/collections/feeds/lecturepodcast.cfm),

- kolekcja podcastów tworzonych przez pracowników Kankakee Public Library (<http://www.lions-online.org/Podcasts.html>). Wśród nich dość dużą część stanowią zapisy dźwiękowe imprez i wydarzeń mających miejsce na terenie księżnicy,
 - materiały z warsztatów dydaktycznych *Web 2.0 – narzędzia, wpływ na biblioteki i społeczny obieg informacji* zorganizowanych przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMCS podczas konferencji Biblioteka i informacja w roku 2008 w Lublinie w dniach 20-21 listopada 2008 roku. Materiały są udostępnione w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej w formie multimedialnych prezentacji, audycji wideo, jak również podcastów (www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=16687&from=FBC).
5. Wystawy i ekspozycje – dźwiękowa prezentacja.
- Możliwość wykorzystania podcastów to także szansa na poszerzenie grona osób odwiedzających bibliotekę w celu obejrzenia przygotowanej przez bibliotekarzy wystawy, prezentacji czy ekspozycji do użytkowników, którzy z różnych przyczyn nie mogą fizycznie uczestniczyć w tych wydarzeniach. Przykładem takiej działalności jest projekt „The Library Channel” (<http://lib.asu.edu/librarychannel/>) przygotowany przez Bibliotekę Uniwersytecką w Arizonie. Obok możliwości obejrzenia audycji w serwisach wideo (YouTube, Vimeo), internauci mogą zapoznać się z nagraniami, w których prezentowane są informacje na temat kolekcji dostępnych w księżnicy. Znajdziemy tutaj także rozmowy i wywiady z bibliotekarzami opiekującymi się najcenniejszymi zbiorami. Inny przykład to kolekcje British Library (www.bl.uk/onlinegallery/virtualbooks/index.html#) przedstawiające najcenniejsze zabytki księżnicy. Niestety brak jest w tym przypadku możliwości pobrania i odtworzenia dokumentów w urządzeniach przenośnych.
6. „Książkowe rozmowy”.
- Audycje będące zapisem rozmów przeprowadzonych w ramach spotkań dyskusyjnych odnoszących się do wybranych wydawnictw książkowych. Przykładem realizowania takiej działalności jest Muskingum University Library Podcasts Biblioteki Uniwersyteckiej w Muskingum w USA (<http://mclibrarypodcast.blogspot.com/>) – podcast tworzony w latach 2005-2007.
7. Podcasty dla dzieci i młodzieży.
- Tworzenie audycji dźwiękowych często jest również powiązane z chęcią zaprezentowania młodym czytelnikom ciekawych dokumentów, które w efektywny sposób mogłyby wspomóc ich edukację i rozwój kulturalny. Na takie podcasty mogą się składać czytane przez bibliotekarzy książki, bajki i opowiadania, piosenki, rymowanki czy wiersze prezentowane przez dzieci. Jako przykłady takich przedsięwzięć można wymienić:
- projekt biblioteki publicznej w Denver (<http://podcast.denverlibrary.org/>) – m.in. wywiady z ciekawymi osobami, piosenki, audycje odnoszące się do baśni, legend i bajek, rymowanki,
 - Orange County Library System Podcast (http://oclsodcast.libsyn.com/index.php?post_category=OCLS%20Children%27s%20Podstory) tworzony od 2006 roku przez biblioteki funkcjonujące na terenie amerykańskich stanów Orlando i Florida,
 - Cheshire Public Library Podcast (Biblioteka Publiczna w Connecticut) (www.cheshirelib.org/teens/cplpodcast.htm) – magazyn kulturalny promujący autorską działalność młodych użytkowników (książki, muzyka, wiersze, zdjęcia itp.), którzy wraz z gospodarzem audycji – bibliotekarką Sarą Kline Morgan – biorą udział w nagraniu każdego podcastu,

- TLC Podcasts Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kansas (www.archive.org/details/TlcPodcast-Episode1) – audycje tworzone przez młodych czytelników bibliotek, w których prezentowane są ich pasje i zainteresowania, a także dyskusje na temat bieżących wydarzeń,
- Lansing Public Library Podcast (<http://lansinglibraryteen.blogspot.com/>) – recenzje książek,
- Lindenhurst Memorial Library Podcast – Other Local Music Recordings (<http://lmlonline.org/AudMus.htm>) – piosenki śpiewane przez młodych czytelników oraz Local Student Reading (<http://lmlonline.org/AudChild.htm>) – poezja i powieściopisarstwo dzieci i młodzieży⁹⁷,
- podcast biblioteki szkolnej w Dryden (USA) (www.dryden.k12.ny.us/~adutche1/Podcasts/Why.htm).

Oprócz wyżej wymienionych możliwości wykorzystania podcastów w bibliotekach na uwagę zasługują również inne projekty tworzenia przez bibliotekarzy autorskich audycji dźwiękowych (przykład: „Check This Out!” Jima Milesa i Charlesa B. Searsa dotyczących zagadnień prawnych w bibliotekarstwie czy „Library Geeks” Dana Chudnova – nowe technologie w bibliotece⁹⁸), audycji wspomagających działalność placówek oświatowych (np. LISRadio Interactive Webcasting – University of Missouri, Columbia – <http://lisradio.missouri.edu/>), ukazujących historię regionu czy państwa (np. kolekcja przygotowana przez bibliotekę wojskową w Chicago – www.pritzkermilitarylibrary.org/podcasts/ czy Sunnyvale Public Library Podcast⁹⁹ – www.librarypodcasts.org/archives/category/historical/) oraz projektów, które mają na celu wspomagać zdobywanie nowej wiedzy przez bibliotekarzy i czytelników (np. „Library Audio To Go” przygotowany przez księżnicę Politechniki w Worcester – www.wpi.edu/Academics/Library/Borrowing/Podcasts/ czy „Sheridan Libraries Podcast” tworzony przez Andrea Bartelstein, pracownika biblioteki uniwersyteckiej w Baltimore – www.library.jhu.edu/podcasts/)¹⁰⁰.

3.5. BIBLIOTECZNA „TELEWIZJA INTERNETOWA”

Telewizja internetowa to elektroniczny środek przekazu informacji umożliwiający zapoznanie się z audiowizualnymi dokumentami za pośrednictwem World Wide Web. Do korzystania z bogactwa tego typu rozwiązań wystarczy komputer lub urządzenie przenośne podłączone do Internetu. Im wyższy jest stopień interaktywności poszczególnych projektów, tym większe możliwości posiada sam użytkownik (zarówno w odniesieniu do tzw. ramówki – wybór, kolejność, kształt programu, jak i własnych produkcji wideo)¹⁰¹. Internet, jako zintegro-

⁹⁷ Więcej na temat podcastów dla dzieci i młodzieży można znaleźć w serwisie wiki www.libsuccess.org/index.php?title=Podcasts_%26_Teens. [Dostęp: 17 czerwca 2010].

⁹⁸ Zob. „Check This Out!” – <http://cto.libsyn.com/>; „Library Geeks” – <http://onebiglibrary.net/>.

⁹⁹ Sunnyvale Voices Podcast Series jest jednym z najczęściej podawanych przykładów w odniesieniu do bibliotekarskich aktywności w tworzeniu podcastów. Projekt miał swoje początki w 2006 roku i w pierwszym założeniu miał być uzupełnieniem programu cyfrowego prezentowania opowiadań (ang. *storytelling*). Oprócz dokumentów dźwiękowych, mamy tutaj także do czynienia z sekwencjami wideo i dokumentami graficznymi. Oprócz blogu księżnicy, audycje dostępne są także w serwisie iTunes. Zob. E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 175-176.

¹⁰⁰ Por. E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 175-178. Zob. także spis podcastów dostępny w serwisie wiki – www.libsuccess.org/index.php?title=Podcasting.

¹⁰¹ Trudno jest podać jednoznaczną, zamkniętą definicję telewizji internetowej. Andrzej Szewczyk określa ją na przykład jako metodę przekazywania ruchomego obrazu i dźwięku na odległość i wykorzystanie w tym przekazywanie protokołów internetowych (IP). (A. Szewczyk: *Telewizja internetowa – co to takiego?* [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://telewizja-internetowa.com.pl/>). Konrad Szlendak definiuje

wane i ikoniczne medium pozwala użytkownikowi nie tylko na oglądanie danego programu, ale także umożliwia mu tworzenie prywatnych playlist, dodawanie komentarzy do poszczególnych audycji, branie udziału w wideoczatach itp. Współczesny odbiorca posiadający kontrolę nad przekazem jest jednym z aktywnych elementów układanki, którą śmiało można nazwać nową, multimedialną erą telewizji. Ponadto serwisy będące internetowymi stacjami telewizyjnymi oraz portale gromadzące pliki wideo są nieocenionym katalogiem zasobów audiowizualnych, ale także potencjalnym uzupełnieniem tradycyjnych zbiorów bibliotecznych. Wielość edukacyjnych materiałów wideo dostępnych za pośrednictwem sieci sprawia, że tradycyjne księżnice mogą stać się instytucjami promującymi oraz wskazującymi najciekawsze audiowizualne zasoby internetowe¹⁰². Może to być także istotny sposób tworzenia nowych form wspierających działalność tych instytucji. Obok zaprezentowania czytelnikowi domowych stron internetowych, blogów, społecznościowych serwisów informacyjnych czy innych projektów należących do szeroko rozumianego zjawiska Web 2.0, uwagę zwracają również inicjatywy tworzenia przez biblioteki własnych dokumentów audialnych (np. podcastów) i audiowizualnych (np. wideoblogów) oraz udostępnianie ich użytkownikom za pośrednictwem sieci.

Poza projektami mającymi edukacyjny, naukowy i kulturalny charakter¹⁰³, w sieci znaleźć możemy także sporo przedsięwzięć bezpośrednio odnoszących się do książek i działalności tradycyjnych bibliotek. Mówiąc o książkowych kanałach telewizyjnych, zaznaczyć należy, że są one w dużej mierze odzwierciedleniem zjawiska tworzenia trailerów (zapowiedzi) literackich. Ramówka tych stacji zawiera także audycje poświęcone relacjom z różnych spotkań, wieczorków literackich, wywiadów z autorami czy rozmów z czytelnikami¹⁰⁴. Wśród dużej liczby internetowych kanałów odnoszących się do tej tematyki, na szczególną uwagę zasługuje stworzony w maju 2007 roku przez Tadeusza Piłasa serwis Książki TV (<http://ksiazki.tv>). Bazując na doświadczeniach projektów obcojęzycznych, jak również na własnych obserwacjach, autor kanału w atrakcyjny sposób stara się przybliżyć problematykę polskiego i za-

Internet TV, jako wielopoziomowe zjawisko, którym jest zarówno IPTV uruchomiona przez Multimedia Polska S.A., czyli dostarczanie użytkownikowi programów telewizyjnych przez Internet dzięki modemowi abonenckiemu, ale także broadcatching, którego używa holenderska Swarm TV (system internetowych odtwarzaczy programów telewizyjnych pozwalających na automatyczne pobieranie z sieci i oglądanie ostatnich programów telewizyjnych na ekranie komputera – sposób wykorzystywany także przez użytkowników, którzy korzystają z sieci Bittorrent). Internet TV może być utożsamiana z portalami działającymi na zasadzie udostępniania treści, tworzonych i umieszczanych przez samych internautów (np. w YouTube). Jest to wreszcie formuła tradycyjnej telewizji, nadawanej przez World Wide Web, np. WPTV – uruchomiona przez Wirtualną Polskę. (K. Szlendak: *Telewizja internetowa czyli medium czasów konwergencji* [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.pcworld.pl/news/107802_1/Telewizja.internetowa.czyli.medium.czasow.konwergencji.html). Zob. także M. Hołyński: *Widz zdecyduje. „i-biz”*. Bezpлатny dodatek do „Media & Marketing Polska” grudzień 2007, s. 25; M. Klepacki: *Telewizja w Internecie czy może Internet w telewizorze – analiza trendów w oparciu wybrane projekty z rynku* [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: [http://www.webhosting.pl/print/Konferencja.Nowe.Media.w.Polsce._.relacja.\(prawie\).na.zywo.cz..ll](http://www.webhosting.pl/print/Konferencja.Nowe.Media.w.Polsce._.relacja.(prawie).na.zywo.cz..ll).

¹⁰² Problem telewizji internetowych, ich tworzenia i wykorzystania przez użytkownika sieci, był tematem kilku przygotowanych wcześniej przeze mnie publikacji. Zob. G. Gmiterek: *Wirtualny Pilot. Edukacyjne i kulturalne zasoby telewizyjnych „stacji” internetowych*. [W:] *Oblicza Internetu. Opus Universale. Kulturowe, edukacyjne i technologiczne przestrzenie Internetu*. Elbląg 2008, s. 96-108; G. Gmiterek: *Audialne i audiowizualne dokumenty online...*, s. 128-162; G. Gmiterek: *Biblioteki i możliwości transmisji wideo on-line* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://biblioteki.org/pl/wiadomosci/czytaj/969>; G. Gmiterek: *Video 2.0 dla Nauki 2.0* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://wirtualnainformacja.blogspot.com/2008/12/video-20-dla-nauki-20_05.html; G. Gmiterek: *Branded Content* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://wirtualnainformacja.blogspot.com/2007/10/branded-content.html>.

¹⁰³ Więcej na ten temat przeczytać można w mojej publikacji pt. *Audialne i audiowizualne dokumenty...*, s. 131-141.

¹⁰⁴ Problem dostępności programów telewizyjnych w Internecie szczegółowo omówił S. D. Kotuła: *Programy telewizyjne o książkach w Internecie*. [W:] *Biblioteka, książka, informacja, Internet 2011*. Lublin 2010, s. 113-124.

granicznego rynku książki (np. audycje dotyczące nowości wydawniczych, recenzji, spotkań z czytelnikami, ciekawych miejsc i wydarzeń powiązanych z wydawnictwami książkowymi). Poszczególne materiały dostępne są według chronologicznego porządku udostępniania ich w Internecie. Opcje wyszukiwania umożliwiają także dotarcie do interesujących nas dokumentów poprzez przeglądanie alfabetycznej listy autorów książek. Dla stałych widzów twórcy projektu przygotowali kanał RSS oraz newsletter, w którym zawarte są informacje o najnowszych audycjach dostępnych w serwisie. Partnerami projektu są Poznańska Telewizja ONTV, Portal Rynku Wydawniczego wydawca.com oraz Organizacja Nieśłyszących i Słabosłyszących Internautów. Informacje na temat nowości kanału Książki TV, oprócz macierzystej witryny, dostępne są także w serwisie YouTube (<http://youtube.com/ksiazkiTV?gl=PL%hl=pl>), Blip (<http://ksiazkitv.blip.pl/>), Twitter (<http://twitter.com/ksiazki/>), Blogger (<http://ksiazkitv.blogspot.com/>) i MyBlogLog (<http://www.mybloglog.com/buzz/community/ksiazkiTV/>)¹⁰⁵.

Od pewnego czasu widoczne jest także zjawisko tworzenia klipów wideo (krótkie filmy), bądź też specjalnych kanałów telewizji internetowej, których autorami są bibliotekarze i czytelnicy. To, co jeszcze do niedawna utożsamiane było ze skomplikowaną technologią, dzisiaj może stanowić element promocji tradycyjnych i elektronicznych księżnic, jak również atrakcyjny sposób dotarcia do potencjalnych użytkowników poprzez udostępnienie w sieci materiałów odnoszących się do organizowanych wydarzeń w bibliotece.

Wśród możliwości wykorzystania tego typu treści wymienić należy w pierwszej kolejności:

- wideowycieczki po bibliotece,
- informacje o ofercie biblioteki,
- wideoprezentacje poszczególnych usług,
- szkolenia z zakresu korzystania ze zbiorów bibliotecznych (np. w postaci wideo tutoriali),
- screencastingi (zapis czynności wykonywanych i widocznych na ekranie komputera z możliwością komentowania poszczególnych kroków)¹⁰⁶,
- prezentacja nowości i zapowiedzi wydawniczych,
- rekomendacje bibliotekarzy i czytelników dotyczące książek, filmów, muzyki itp.,
- transmisja na żywo (tzw. *livecast*)¹⁰⁷ lub zapis wieczorków poetyckich i autorskich, spotkań z gośćmi biblioteki, wykłady bibliotekarzy dziedzinowych, sympozja, konferencje,
- prowadzenie bibliotecznego wideobloga¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Tamże. Inne przykłady kanałów telewizji internetowej odnoszących się do wydawnictw książkowych to: Book TV (<http://booktv.org/>), Expanded Books (<http://expandedbooks.com/>), Meet the Author (<http://www.meettheauthor.co.uk/home.html>), Authors@Google (<http://www.google.com/talks/authors/>), Book Videos TV (<http://www.bookvideos.tv/>), REC TV – Readers Entertainment online television (<http://www.readersentertainment.tv/>), Pulp Secret (<http://www.pulpsecret.com/>), Teachers TV – Great Books (<http://www.teachers.tv/greatbooks>).

¹⁰⁶ S. P. Aune: *12 Screencasting Tools for Creating Video Tutorials* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2008/02/21/screencasting-video-tutorials/>. Zob. także G. Gmiterek: *Audialne i audiowizualne...*, s. 149-150; L. Kless: *The most useful ScreenCast Applications* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.the10most.com/entrepreneurs/10-useful-screencast-applications.html>; T. Quinnelly: *5 Free Screencasting Apps for Creating Video Tutorials* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.makeuseof.com/tag/5-free-screencasting-apps-for-creating-video-tutorials/>.

¹⁰⁷ Zob. G. Gmiterek: *Audialne i audiowizualne...*, s. 151-152. Zob. także S. P. Aune: *How to Live Stream Your Life: 20+ Tools and Resources* [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2008/07/15/video-streaming-tools/>.

¹⁰⁸ Wideoblog (ang. *videoblog*, *vlog* lub *vog*) to jedna z odmian bloga internetowego, którego główną część stanowią dokumenty audiowizualne (VODcast) udostępniane przez autora w kolejności chronologicznej. Videoblog może być udostępniany w technologii streamingu lub jako *video on demand* (wideo na żądanie). Wideoblogom często towarzyszą inne typy dokumentów: tekst, grafika, zdjęcia, muzyka itp. Przykładem bibliotecznego wideobloga jest Vlog Arlington Heights Memorial Library (<http://www.ahml.info/vlog/vault.asp>).

Poniżej zaprezentowano przykłady praktycznego wykorzystania audycji wideo przez różnego typu biblioteki:

1. Promocja biblioteki.

Wiedza, którą posiadają pracownicy dotycząca najbardziej popularnych miejsc w bibliotece, najczęściej wyszukiwanych dokumentów i zadawanych pytań może być doskonałym sposobem na stworzenie oryginalnego i atrakcyjnego dla odbiorcy klipu reklamującego daną księżnicę. Znakomitymi przykładami przedstawiającymi tego typu instytucje są wideo przygotowane przez The Harper College Library¹⁰⁹, Western Kentucky University Library¹¹⁰, Jönköping University Library¹¹¹, Winona State University Library¹¹², Shorewood High School Library¹¹³, Bibliotekę Szkoły Podstawowej nr 127 w Warszawie¹¹⁴ czy Bibliotekę Szkoły Podstawowej w Barczewie¹¹⁵.

Mówiąc o promocji księżnicy, warto także wymienić klipy przygotowane przez Nicka Bake-re, pracownika biblioteki w Williams College. Jest on autorem niekonwencjonalnego wideo *The L-team* (nawiązującego do bardzo popularnego w latach osiemdziesiątych na całym świecie serialu *Drużyna A* – <http://www.youtube.com/watch?v=YwCUtpbUWgk>) oraz twórcą klipu *March of the Librarians* (<http://www.youtube.com/watch?v=Td922l0NoDQ>). Na uwagę zasługuje także projekt prezentujący codzienne funkcjonowanie publicznej biblioteki w St. Joseph County (USA). (Zob. „Ray of Light” St. Joseph County Public Library Version – www.youtube.com/watch?v=vrtYdFV_Eak).

2. Tutoriale biblioteczne.

Biblioteka Brown University w Providence w USA (http://www.brown.edu/Facilities/University_Library/tutorials/gateway_videos.html) udostępnia serię tutoriali, w których krok po kroku ukazane są takie czynności, jak zapisywanie się do biblioteki, wyszukiwanie książek i czasopism w bibliotecznych katalogach itp.

Biblioteka Wyższej Szkoły w DuPage w stanie Illinois (USA) udostępniła krótkie, wykonane w technologii flash, tutoriale ukazujące możliwości wyszukiwania dokumentów przy użyciu dostarczonych przez księżnicę narzędzi (zob. <http://www.cod.edu/library/videos/>). Podobną ofertę przygotowała dla swoich studentów biblioteka Instytutu Technologii w Georgii w USA (<http://www.youtube.com/profile?user=GTMechEngVids>). Wśród oferowanych materiałów znajdziemy klipy pomagające czytelnikom w wyszukiwaniu informacji w katalogach bibliotecznych, posługiwania się dostępnymi zasobami cyfrowymi, korzystania ze zgromadzonych w księżnicy dokumentów itp.

Warto także wymienić projekt biblioteki publicznej w Allen County w USA (<http://www.youtube.com/profile?user=askacpl#p/u/10/BOysqxKnHY8>) – krótkie audycje szkoleniowe odnoszące się do poszczególnych usług bibliotecznych¹¹⁶.

¹⁰⁹ Zob. <http://www.youtube.com/watch?v=JHljR4LYmOA>. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Kanał the Harper College Library w serwisie YouTube – zob. <http://www.youtube.com/user/HarperCollegeLibrary>. [Dostęp: 2 lutego 2011].

¹¹⁰ Zob. http://www.youtube.com/watch?v=aiZBf52T8_c. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Kanał Western Kentucky University Library w serwisie YouTube – zob. <http://www.youtube.com/profile?user=wkulibraries&view=videos>. [Dostęp: 2 lutego 2011].

¹¹¹ Zob. <http://www.youtube.com/watch?v=XbDkwzo3Xa0>. [Dostęp: 2 lutego 2011].

¹¹² Zob. <http://www.youtube.com/watch?v=oOi8eV08Tto>. [Dostęp: 2 lutego 2011].

¹¹³ Zob. <http://www.youtube.com/watch?v=BoRPefi8xsM>. [Dostęp: 2 lutego 2011].

¹¹⁴ Zob. <http://www.youtube.com/watch?v=cioyPCRUnM>. [Dostęp: 2 lutego 2011].

¹¹⁵ Zob. <http://www.youtube.com/user/spbarczewo>. [Dostęp: 2 lutego 2011].

¹¹⁶ Zob. także S. Arieu: *Joining the YouTube conversation to teach information literacy*. [W:] *Information literacy meet...*, s. 125-132.

3. Przewodniki po bibliotekach.

W tym przypadku kilkuminutowe klipy wideo mają służyć za swoisty przewodnik po budynku i zbiorach biblioteki. Ich głównym celem jest zachęcenie potencjalnych czytelników (np. studentów, uczniów, mieszkańców danego miasta) do korzystania z usług ksiąźnicy. W ostatnich latach mamy do czynienia z dość częstym tworzeniem tego typu audiowizualnych prezentacji przez poszczególne amerykańskie biblioteki (szczególnie uniwersyteckie). Za przykład takich projektów mogą nam posłużyć przedsięwzięcia realizowane w Syracuse University Library (<http://www.youtube.com/user/SULLearningCommons#p/u>), nowojorskiej publicznej bibliotece w Richmondtown (www.youtube.com/view_play_list?p=F92EDB1EE37308C8) czy bibliotece w Central Oregon Community College (<http://vimeo.com/15434288>).

4. Rejestracja ciekawych wydarzeń w bibliotece.

Przykładem takiego projektu jest przedsięwzięcie pracowników biblioteki publicznej w Billerica w Massachusetts, którzy w okresie od marca 2006 roku do lutego 2007 roku stworzyli cykl programów *Library Lowdown* (<http://www.billericalibrary.org/main/lowdown/liblwdn.htm>). W każdym z nich dyrektor Barbara Flaherty i wicedyrektor Priscilla Vaughn dyskutują o ciekawych książkach, stronach internetowych, branżowych aktualnościach bibliotecznych i wydarzeniach odbywających się na terenie biblioteki. Autorzy programów stworzyli również kanał w serwisie YouTube (<http://www.youtube.com/user/gmccloy>), gdzie użytkownicy mają możliwość komentowania poszczególnych audycji.

Innym ciekawym projektem jest rejestracja i późniejsze udostępnienie użytkownikom sieci wykładów (konferencji) organizowanych w bibliotece publicznej w Allen County w USA (<http://www.youtube.com/profile?user=askacpl#p/u/33/-YfXBDK98vE>).

Polskie projekty: Biblioteka Śląska TV (<http://tv.bs.katowice.pl/>) – kanał transmituje na żywo imprezy kulturalne odbywające się w gmachu ksiąźnicy w sali audytoryjnej Parnasos; Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego – serwis przygotowany przez bibliotekarzy w ramach organizowanych corocznie w maju *Nocy Biblioteki*. Oprócz informacji dotyczących samego wydarzenia, specjalnie skomponowanego na tę okazję hymnu czy bogatej kolekcji zdjęć, mamy tutaj również do dyspozycji katalog dokumentów audiowizualnych ukazujących poszczególne punkty w programie imprezy. Wideorelacje zostały także zamieszczone w serwisie społecznościowym YouTube (zob. <http://www.youtube.com/profile?user=Bi-bURz&view=videos>); Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMCS w Lublinie – udostępnienie nagrań wystąpień prelegentów na konferencji naukowej „Biblioteka i Informacja w roku 2008” (Lublin, 20-21 listopada 2008 r.). Poszczególne wystąpień dostępne są w internetowych serwisach VidDix (<http://viddix.com/>) i Vcasmo (<http://vcasmo.com/>), jak również w zasobach Śląskiej Biblioteki Cyfrowej (<http://sbc.org.pl>)¹¹⁷.

5. Rekomendacje książek i innych dokumentów.

Ciekawym przedsięwzięciem dotyczącym rekomendacji książek jest serwis Library Production Studio powiązany z kanałem telewizji kablowej odnoszącym się bezpośrednio do świata bibliotek. Na „ramówkę” uruchomionej w 1983 roku stacji Library

¹¹⁷ Warto zaznaczyć, że wykorzystanie wymienionych serwisów internetowych (VidDix, Vcasmo) miało na celu dołączenie do nagrań wideo dokumentów towarzyszących (np. prezentacji multimedialnej, posterów). Nie bez znaczenia jest również opcja pozwalająca na dodawanie przez użytkowników komentarzy odnoszących się do poszczególnych dokumentów audiowizualnych. Więcej na ten temat pisałem w poście blogowym *Video 2.0 dla Nauki 2.0* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://wirtualnainformacja.blogspot.com/2008/12/video-20-dla-nauki-20_05.html.

Cable Network (LCN)¹¹⁸ składa się szeroki wachlarz tematyczny audycji, w których prezentowane są rozmowy z autorami czy recenzje książek. Wiele z nich dostępnych jest w sieci. Dobrym przykładem jest cykliczna audycja „What’s new in libraries?” ukazująca rzeczywistość pracy amerykańskich bibliotek publicznych, szkolnych i uniwersyteckich (zob. www.librarybeat.org/whatsnewinlibraries/shows/).

Warto zaznaczyć, że charakteryzując biblioteczne audycje wideo możemy także mówić (podobnie jak ma to miejsce w przypadku podcastów) o zjawisku booktalkingu. Co więcej, po wpisaniu w okno wyszukiwarki serwisu YouTube terminu „book talk” otrzymujemy ponad 2000 wyników, z których większość to krótkie sekwencje wideo reklamujące książki dla dzieci i młodzieży, nagrane przez pracowników amerykańskich szkolnych oraz publicznych bibliotek. Na uwagę zasługują również booktalki przygotowane przez samych użytkowników tych instytucji. Przykładem może być tutaj zbiór audycji stworzonych i udostępnionych on-line przez amerykańską bibliotekę publiczną w Appleton (zob. <http://www.youtube.com/user/aplRef>)¹¹⁹.

Inny przykład posługiwania się audycjami wideo w celu rekomendacji ciekawych wydawnictw to projekt biblioteki publicznej w Elgin w USA (Gail Borden Library) (zob. www.youtube.com/profile?user=deniseraleigh).

6. Biblioteczny wideoblog.

Wideoblog (ang. *videoblog*, *vlog* lub *vog*) to jedna z odmian bloga internetowego znanego również jako vodcast, którego główną część stanowią dokumenty audiowizualne udostępniane przez autora w kolejności chronologicznej. Wideoblog może być udostępniany w technologii streamingu lub jako *video on demand* (wideo na żądanie). Vlogom często towarzyszą inne typy dokumentów: tekst, grafika, zdjęcia, muzyka, itp.¹²⁰. Przykładem bibliotecznego wideobloga jest dostępny w serwisie YouTube LibVlog Arlington Heights Memorial Library¹²¹ (zob. www.youtube.com/profile?user=LibVlog). Na jego łamach pracownicy przybliżają czytelnikom oferowane usługi informacyjne, prezentują wydarzenia mające miejsce w budynku księżnicy oraz codzienność pracy bibliotekarzy („biblioteka od kuchni”)¹²².

Inne biblioteczne wideoblogi to:

- vlog Biblioteki Uniwersytetu Gallaudet (<http://gallylibrary.blogspot.com/>),

¹¹⁸ Zob. <http://www.libraryps.com/>.

¹¹⁹ Zob. G. Gmiterek: *Amerykańskie biblioteki szkolne i zjawisko book-talkingu* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bibliolabpl.blogspot.com/2010/12/amerykanskie-biblioteki-szkolne-i.html>; B. Cisińska: *Promowanie książek metodą book-talking* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www publikacje.edu.pl/publikacje.php?nr=1249>; Praktyczne porady, w jaki sposób stworzyć booktalka znajdziemy w następujących publikacjach: *Making a Video Book Talk with Microsoft Photo Story* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://drscavanaugh.org/booktalk/making_a_video_book_talk_PhotoStory.htm; *Booktalking Guidelines and Resources* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.infopeople.org/training/past/2006/teens/bktalking_resources_cg.pdf.

¹²⁰ Zob. *7 things you should know about videoblogging* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ELI7005.pdf>; G. Segchrist: *How To Create a Free Video Blog (or “Vlog”)* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://desktopvideo.about.com/od/videoblogging/ht/howtovlog.htm>; R. Thorman: *How to start a video blog – the definitive guide* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://modite.com/blog/2009/05/06/how-to-start-a-video-blog-%E2%80%93-the-definitive-guide/>.

¹²¹ Witryna LibVlog-u od 2009 roku dostępna jest tylko za pośrednictwem internetowego archiwum archive.org. Zob. <http://web.archive.org/web/20080505002347/http://www.ahml.info/vlog/vault.asp>.

¹²² Zob. E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 92-94. Narzędzia pomocne w przygotowaniu wideoaudycji bibliotecznych zostały scharakteryzowane w mojej publikacji pt. *Audialne i audiowizualne...*

- vlog Biblioteki Publicznej w Delft w Holandii (www.dok.info/index.php),
- wideoblog pracownika biblioteki medycznej Davida Rothman'a (www.davidrothman.net),
- *Librarians are weird but in good way* – praca w bibliotece „z przymrużeniem oka” (<http://librariansareweird.com/>),
- *Library Voice* – blog Chada Boeninger'a (<http://libraryvoice.com/vlog>)¹²³.

3.6. WIRTUALNE ŚWIATY – SECOND LIFE

3.6.1. WIRTUALNE ŚWIATY I WIRTUALNA RZECZYWISTOŚĆ

Wśród najczęściej wymienianych narzędzi należących do zjawiska Web 2.0, znajdują się również takie, których istota to zaoferowanie możliwości integracji użytkowników oraz wnoszonych przez nich treści (w wielu przypadkach mających swoje odpowiedniki w świecie rzeczywistym)¹²⁴, ale w nieco inny sposób niż ma to miejsce w przypadku szerzej znanych i popularnych serwisów społecznościowych. Wirtualne światy, bo o nich mowa, poza aspektem różnorodności wykorzystania ich możliwości w nauce, edukacji czy szeroko pojętej kulturze¹²⁵, stały się także jednym z elementów wchodzących w skład zjawiska Library 2.0. Parafrazując słowa Michała Ostrowickiego, „przenosząc do środowiska 3D swoją edukacyjną aktywność, człowiek odkrywa jej nową postać oraz nowe sposoby działania”, co stanowić może określenie sieciowej edukacji (również w kulturowym wymiarze), jako wartościowej i odmiennej od tradycyjnej¹²⁶. Słowa te z całą pewnością dotyczą także działalności instytucji kultury, wśród których na szczególną uwagę zasługują projekty dotyczące sfery wirtualnej działalności bibliotek.

Wirtualne światy nazywane są także światami informacyjnymi¹²⁷. Oznacza to, że obok sfery rozrywkowej, którą proponuje się użytkownikowi, do czynienia mamy także ze sferą edukacyjną, kulturową, a nawet naukową¹²⁸. Budowane są w nich wirtualne odpowiedniki szkół, uniwersytetów (w Second Life ponad 150¹²⁹), muzeów, teatrów, filharmonii, oper, kin,

¹²³ Spis narzędzi umożliwiających tworzenie bibliotecznego kanału wideo znajdziemy w artykule J. Castillo'a: *Comin' Atcha Live* [on-line]. „Streaming Media” 2009, October/November, s. 53-70. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.streamingmedia.com/Articles/News/Featured-News/Comin-Atcha-Live-Web-Based-Live-Streaming-Services-Reviewed-65581.aspx>. Zob. także G. Gmiterek: *Audialne i audiowizualne...*, s. 147-156; *Video Toolbox: 150+ Online Video Tools and Resources* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2007/06/27/video-toolbox/>; *Wirtualny Pilot. Wideo 2.0* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://wirtualnypilot.umcs.lublin.pl/video%202.0%20%28poprawione%29.html>.

¹²⁴ M. Ostrowicki: *Dydaktyka w środowisku elektronicznym 3D* [on-line]. „e-mentor” 2009, nr 1. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.eud.kei.pl/artukul/index/numer/28/id/614>.

¹²⁵ Zob. A. Wodecki: *Second Life Uniwersytetu*. [W:] *E-edukacja dla rozwoju społeczeństwa*, pod red. M. Dąbrowskiego, M. Zająca. Warszawa 2008, s. 175-182; A. Wodecki, R. Moczadło: *Projekty dydaktyczne w środowisku Second Life* [on-line]. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: www.e-edukacja.net/piata/referaty/sesja_1/03_e-edukacja.pdf; A. Jakubiec: *Rozwój polskiego e-learningu w Second Life* [on-line]. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: www.e-mentor.edu.pl/artukul.php?numer=28&id=614.

¹²⁶ M. Ostrowicki: dz. cyt.

¹²⁷ W. Evans: dz. cyt., s. 85.

¹²⁸ Zob. M. Rymaszewski, W. J. Au i in.: *Second Life. Przewodnik gracza*. Gliwice 2007, s. 328-334; B. Markowicz: *Dydaktyka w środowisku elektronicznym 3D* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.servicetek.media.pl/2009/06/dydaktyka-w-srodowisku-elektronicznym-3d/>.

¹²⁹ Zob. *Sim Teach – Institutions and organizations in SL* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://simteach.com/wiki/index.php?title=Institutions_and_Organizations_in_SL.

ale także bibliotek¹³⁰. W budynkach tych organizowane są wykłady i konferencje naukowe¹³¹. Dowody na ten stan rzeczy znaleźć możemy w popularnym wśród internautów projekcie wirtualnego świata Second Life (Drugie Życie).

3.6.2. SECOND LIFE

Second Life, jak podają autorzy przewodnika po tym wirtualnym projekcie, to trójwymiarowy cyfrowy świat on-line, stworzony przez swoich mieszkańców i pozostający ich własnością. Nie dziwi więc marketingowy slogan projektu zamieszczony na jego głównej stronie brzmiący „Your World. Your Imagination” (Twój świat, twoja wyobraźnia)¹³².

Chociaż Second Life jest często określany jako gra komputerowa typu MMORPG (*Massively Multiplayer Online Role Playing Game*)¹³³, tak naprawdę trudno jest w tym przypadku mówić o typowej dla innych podobnych projektów grywalności¹³⁴. Pomimo zbliżonych funkcjonalności do MMORPG, Second Life odróżnia się brakiem standardowych dla gier reguł, konieczności konkurencji (z systemem bądź innymi graczami), poziomów zaawansowania, docelowego ukończenia gry itp. Nie mamy w tym przypadku do czynienia z wygranymi i przegranymi. Nie ma punktów, jednej obowiązującej strategii, początku ani końca¹³⁵.

W cyfrowym świecie SL użytkownicy poruszają się stworzonymi przez siebie awatarami, czyli swoimi graficznymi, wirtualnymi odzwierciedleniami. Warto zaznaczyć, że od internauty zależy czy awatar ma postać grafiki bitmapowej, czy rozbudowanej trójwymiarowej konstrukcji¹³⁶. Awatr może przybierać postać ludzką lub zwierzęcą. Jedynymi ograniczeniami są

¹³⁰ Zob. *Great Places to Visit in Second Life* [on-line]. [Dostęp: 21 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.uncp.edu/home/acurtis/NewMedia/SecondLife/SecondLifeGreatPlaces.html>. Zob. także G. Gmiterek: *Biblioteki w wirtualnym świecie Second Life* [on-line]. [Dostęp: 21 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://bg.uwb.edu.pl/?pid=PFB_Biblioteki_w_wirtualnym_swiecie_Second_Life; G. Gmiterek: *Prasa w dobie konwergencji...*; A. Wodecki: *Second Life Uniwersytetu...*

¹³¹ Przykładami konferencji naukowych organizowanych w wirtualnych światach i dotyczących funkcjonowania Second Life są: *Second Life. Wirtualny świat i realny człowiek*. Katedra Katechetyki Integralnej KUL, 3 listopada 2008 r.; *Internet – Nowe Media – Kultura 2.0. Perspektywy rozwoju wirtualnej nauki i edukacji*. Second MCSU (wyspa UMCS w Lublinie), 5-6 listopada 2010 r. (zob. <http://wiedzaedukacja.eu/archives/35572>); *Projekt Nauka w Second Life*. Instytut Kulturoznawstwa UMCS (zob. <http://kulturoznawstwo.umcs.lublin.pl/archives/335>).

¹³² Zob. <http://secondlife.com/>.

¹³³ „MMORPG to wieloosobowa, interaktywna gra komputerowa rozgrywana za pomocą Internetu – rodzaj gier komputerowych, w których duża liczba graczy może spotykać się ze sobą w wirtualnym świecie. Podobnie jak w innych rodzajach gier fabularnych gracz wciela się w postać i kieruje jej działaniami. Ten rodzaj gier ma swój początek w popularnych grach fabularnych (głównie fantasy), który rozgrywa się za pomocą kartki, ołówka, kostek do gry i ramowego scenariusza” – za: K. Szymeczko: *Naturalny wróg książki, czy mimowolny sprzymierzeniec? O wadach i zaletach wykorzystania gier komputerowych w bibliotekach szkolnych*. [W:] *Internet w bibliotece dla dzieci i młodzieży. Od teorii do praktyki. Poradnik*. Warszawa 2009, s. 90. Jako MMORPG Second Life określił między innymi A. Zwiefka-Zwałek: dz. cyt., s. 395. Zob. także E. Kroski: *Web 2.0...*, s. 149; W. Evans: dz. cyt., s. 86-87; R. C. Hedreen, J. L. Johnson: *Exploring Virtual Librarianship: Second Life Library 2.0*. „Internet Reference Services Quarterly” 2008, vol. 13, nr 2, s. 167-195; Y. Benkler: *Bogactwo sieci...*, s. 90; W. Szpunar: *Czas na drugie życie!* „Magazyn Internet” 2007, nr 1, s. 22-25.

¹³⁴ Grywalność (ang. *playfulness*) – termin określający ogół zasad i mechanizmów gry komputerowej, które wpływają na jakość i przyjemność z gry. Na grywalność składają się takie elementy, jak: fabuła, logiczny schemat powiązań elementów występujących w grze, zasady rozgrywki, liniowość rozgrywki itp. – za: *Grywalność* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Wikipedia*. [Dostęp: 21 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Grywalno%C5%9B%C4%87>. Zob. także *Is Second Life an MMORPG?* [on-line]. [Dostęp: 21 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.surfnetkids.com/safety/is_second_life_an_mmorpg-21939.htm.

¹³⁵ Por. A. Wodecki: *Second Life Uniwersytetu...*; R. C. Hedreen, J. L. Johnson: *Exploring...*; W. Evans: dz. cyt., s. 86-88.

¹³⁶ Nazwa awatar pochodzi od sanskryckiego słowa, które w hinduizmie oznacza wcielenie bóstwa zstępującego z nieba na ziemię w postaci śmiertelnej – ludzkiej, zwierzęcej lub mieszanej. Zob. A. Zwiefka-Chwałek: dz. cyt., s. 396.

tutaj wyobraźnia użytkownika i zasobność jego portfela (odpłatność za bardziej zaawansowane funkcje)¹³⁷. Poruszanie się po wirtualnym świecie może odbywać się na kilka sposobów. SL pozwala na chodzenie, latanie i teleportowanie do różnych miejsc, które użytkownik chciałby odwiedzić. Do ich wyszukiwania służy zaimplementowana w oknie głównym aplikacji wyszukiwarka, jak również serwis slurl.com (Second Life URL) będący swoistym przewodnikiem (mapą) po tym wirtualnym świecie¹³⁸. Z drugiej strony, Second Life to nie tylko okazja do zwiedzania i tworzenia elementów należących do tego wirtualnego świata, ale także możliwość budowania internetowych społeczności, czy korzystania z rozbudowanych opcji komunikowania się pomiędzy użytkownikami (chat, głos, e-mail, newsletter itp.)¹³⁹.

3.6.3. BIBLIOTEKI W SECOND LIFE

Początków bibliotecznego zainteresowania wirtualnym światem SL należy doszukiwać się w kwietniu 2006 roku, kiedy to z inicjatywy amerykańskich organizacji Alliance Library System oraz Online Programming for All Libraries (OPAL) powstał projekt „Second Life Library”¹⁴⁰, w ramach którego zaoferowano czytelnikom bibliotek i użytkownikom SL wirtualne usługi informacyjne¹⁴¹. W wyniku dyskusji prowadzonych pomiędzy bibliotekarzami na łamach forów dyskusyjnych (grupy dyskusyjne Google), zdecydowano się na uruchomienie przedsięwzięcia integrującego działania osób zawodowo związanych z księżnicami (pracowników różnych typów bibliotek), studentów oraz innych, którzy chcieliby uczestniczyć we współtworzeniu informacyjnej rzeczywistości w Second Life. Warto zaznaczyć, że w czerwcu tego samego roku anonimowy darczyńca zaproponował bezpłatne udostępnienie przestrzeni w SL w celu praktycznej realizacji wymienionego powyżej projektu. Tak narodziło się największe do tej pory bibliotekarskie przedsięwzięcie w Second Life. Podarowaną przestrzeń nazwano archipelagiem Info Island. Należy dodać, że w wyniku dużego zaangażowania poszczególnych twórców projektu, już w czerwcu 2006 roku oddano do dyspozycji użytkowników pierwszy budynek biblioteki należącej do Info Island (The Main Library). W jego wnętrzu zapoczątkowano prezentację wystaw poświęconych różnorodnym tematom. Wygenerowano też specjalne pomieszczenia dla organizacji spotkań bibliotekarzy i czytelników, pracownie z komputerowymi stanowiskami (katalogi biblioteczne i inne narzędzia wyszukiwacze), udostępniono dokumenty (w tym audiobooki i pełne teksty książek, prasę) oraz specjalne stanowisko informacyjne (tzw. Reference Desk), gdzie dyżurują awatary pracowników poszczególnych bibliotek uczestniczących w projekcie¹⁴². Od tego czasu całe przed-

¹³⁷ Sama rejestracja w Second Life jest darmowa, ale aby móc w pełni korzystać z możliwości projektu niezbędne jest posiadanie przez użytkownika specjalnej waluty – tzw. Lindenów. Uzyskujemy je wymieniając realne pieniądze na przykład za pośrednictwem karty kredytowej lub konta PayPal. Za Lindeny użytkownik może wynająć mieszkanie, kupić dom, samochód, ubranie itp. Więcej informacji na ten temat znajdziemy w publikacji W. Szponara: *Czas na drugie...*, s. 22-25. Dodać należy, że aby korzystać z usług, jakie oferują biblioteki w SL, użytkownik nie musi ponosić żadnych kosztów finansowych (rejestracja, utworzenie awatara i aplikacja kliencka, którą użytkownik pobiera na dysk swojego komputera są darmowe). Również księżnice, które zdecydowały się na zaistnienie w tym wirtualnym świecie mogą skorzystać z możliwości przyłączenia się do już rozwijanych bibliotecznych projektów (np. Info Island International). Zob. P. Danowski: *Library 2.0...* Zob. także: L. Bell, T. Peters, K. Pope: dz. cyt., s. 119-128.

¹³⁸ Zob. <http://slurl.com/>.

¹³⁹ Więcej na ten temat można przeczytać w publikacji zamieszczonej na łamach bloga SLnews.pl (zob. *Szybki start. Komunikacja w Second Life – szczegóły* <http://www.slnews.pl/p/szybki-start.html>).

¹⁴⁰ W. Evans: dz. cyt., s. 92-93.

¹⁴¹ R. Hedreen, J. L. Johnson i in.: dz. cyt.

¹⁴² R. Hedreen, J. L. Johnson i in.: dz. cyt.

sięwzięcie podlegało dynamicznym zmianom. Istotą tych zmian było poszukiwanie instytucji, które chciałyby uczestniczyć w budowaniu wirtualnego odpowiednika światowych bibliotek. Nawiązano współpracę z mniejszymi, ale też większymi księżnicami (np. amerykańską National Library of Medicine), placówkami edukacyjnymi, fundacjami i organizacjami wspomagającymi działalność bibliotek oraz studentami, uczniami i innymi, którzy chcieliby pomóc w rozbudowie Info Island¹⁴³. W wyniku szerokiego porozumienia, znoszącego bariery geograficzne i językowe, powstała także specjalna fundacja nadzorująca rozwój projektu – The Community Virtual Library Foundation¹⁴⁴.

Dzisiaj Info Island to kilkadziesiąt budynków bibliotecznych, sal konferencyjnych, muzeów, parków (tzw. The Reader's Garden) oraz miejsc służących bibliotecznej edukacji, rozproszonych po kilku wyspach (Info International, Infotainment, Info Island I, Cybrary City, Cybrary City 2, ALA Arts/Info Island, Renaissance Island, HealthInfo Island, Eduislands)¹⁴⁵. Instytucje biblioteczne w SL to przestronne gmachy wyglądające wewnątrz, jak tradycyjne księżnice – z regałami na książki, czytelniami oferującymi stanowiska do pracy, jak również stoiskami komputerowymi z dostępem do katalogów on-line. To również kilkuset aktywnych bibliotekarzy oraz licznych wolontariuszy tworzących wirtualne kolekcje i wystawy oraz oferujących odwiedzającym ten archipelag usługi informacyjno-biblioteczne¹⁴⁶.

Samo korzystanie z możliwości, jakie daje Info Island nie powinno być dla początkującego użytkownika SL zbyt skomplikowane. Kiedy nasz awatar znajdzie się już w punkcie startowym bibliotecznego archipelagu, do dyspozycji ma informacyjno-komunikacyjne centrum pomocne w zapoznaniu się z charakterystyką poszczególnych miejsc. Centrum udostępnia też szczegółową interaktywną mapę pomagającą w podróżowaniu (teleportacji) po zakątkach Info Island, tutoriale (samouczki) odnoszące się do wielu aspektów egzystowania w Drugim Świecie, jak również aktualne wiadomości dotyczące funkcjonowania bibliotek uczestniczących w projekcie. Na program działalności Info Island składają się takie usługi, jak: udostępnianie dokumentów (np. linki do cyfrowych repozytoriów)¹⁴⁷, prezentowanie ciekawych audycji wideo, organizacja spotkań (w których uczestniczą także autorzy książek), seminariów, konferencji, wystaw, koncertów, współdziałanie w ramach wielu tematycznych grup pochodzących z różnych części globu bibliotekarzy, pracowników nauki, studentów i czytelników. Ponadto, użytkownicy mają szansę uczestniczyć w szkoleniach czy lekcjach z zakresu różnych dziedzin nauki (w tym tworzeniu miejsc SL). Słuszna więc wydaje się uwaga Doroty Bednarczyk, że „uruchomienie Second Life Library spowodowało wyzwolenie kreatywnej energii wśród bibliotekarzy na całym świecie, a jednocześnie dzięki SL możliwe jest aktywne poszukiwanie nowych użytkowników. W ten sposób powstaje nowa jakość w usługach bibliotekarskich

¹⁴³ A. Koszowska: *Biblioteki w Second Life – Info Island* [on-line]. [Dostęp: 21 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=46>.

¹⁴⁴ Zob. <http://infoisland.org/about/>.

¹⁴⁵ Zob. *Info Island (Library Success: A Best Practices Wiki)* [on-line]. [Dostęp: 21 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.libsuccess.org/index.php?title=Main_Page. Zob. także *Community Virtual Library* [on-line]. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://infoisland.org/about/>; *blog Second Life Library 2.0* [on-line]. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://secondlifelibrary.blogspot.com/>.

¹⁴⁶ Zob. M. Kribble: *Second Life Workshop* [on-line]. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/mak506/nsu-libraries-second-life>; E. Krosky: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 154; L. Bell, T. Peters: *Virtual Libraries and Education in Virtual Worlds: twenty-first century library services*. „Policy Futures in Education” 2008, nr 6, s. 49-58.

¹⁴⁷ Zob. *Info Island Main Resources* [on-line]. [Dostęp: 21 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.libsuccess.org/index.php?title=Info_Island_Main_resources.

na pożytek zarówno czytelników, którzy uzyskują poszukiwane informacje, jak i bibliotekarzy, którzy w wirtualnym świecie mogą spotkać się, wymienić doświadczeniami, podpatrzeć ciekawe pomysły czy rozwiązania”¹⁴⁸.

Ilustracja 6. Info Island. Przykład zaprezentowania zasobów bibliotecznych.
(Na pierwszym planie postać, którą kieruje użytkownik – jego awatar)

Źródło: własne.

Warto też podkreślić, że biblioteki w Second Life to nie tylko Info Island. To także wiele innych projektów, które odnoszą się do działalności rzeczywistych bibliotek z całego świata¹⁴⁹.

Poniżej zaprezentowano przykłady możliwości efektywnego wykorzystania SL przez różnego typu książki.

1. Second Life jako platforma komunikacji dla bibliotekarzy i czytelników.

W tym przypadku projekt wirtualnego świata służy użytkownikom jako swoiste narzędzie komunikacyjne (chat, głos, e-mail, newsletter itp.) To również multimedialna platforma, za pośrednictwem której bibliotekarze mogą nawiązywać kontakty z osobami wykonującymi podobną profesję, ale pochodzącymi z innych rejonów świata. Nie bez znaczenia jest tutaj możliwość uczestniczenia w różnego rodzaju projektach służących rozwojowi zjawiska funkcjonowania bibliotek w świecie Second Life (między innymi budowa wirtualnych siedzib księżnic, członkostwo w organizacjach lub grupach dyskusyjnych, np. grupie The Effects of Technology on Libraries).

2. Współpraca bibliotekarzy z użytkownikami (wolontariuszami).

Biblioteczne zakątki Second Life powstają jako miejsca, w których bibliotekarze mogą nawiązywać kontakty z użytkownikami tego świata. Oczywiście głównym celem jest zaproponowanie im usług informacyjnych i promocja działalności instytucji bibliotecznych, jednakże SL to także miejsce, w którym użytkownicy – wolontariusze – pomagają tworzyć informacyjno-usługową ofertę tradycyjnych, jak i wirtualnych księżnic. Najlepszym przykładem są tutaj możliwości, które proponują użytkownikom biblioteka-

¹⁴⁸ D. Bednarczyk: *Kolejne wcielenie bibliotek – biblioteki w Second Life* [on-line]. „Warsztaty Bibliotekarskie” 2008, nr 1-2. [Dostęp: 21 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2008/1-2/080105.htm>.

¹⁴⁹ Zob. *Libraries In Second Life* [on-line]. [W:] *Institutions and Organizations in SL*. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.simteach.com/wiki/index.php?title=Institutions_and_Organizations_in_SL#LIBRARIES. Zob. także M. Kribble: *Second Life Workshop...*

rze odpowiadający za rozwój Info Island. Każdy, kto chce pomóc w rozwijaniu oferty poszczególnych bibliotek archipelagu, może przyłączyć się do projektu i być jego współtwórcą. Warto zaznaczyć, że w ramach promocji takich aktywności, uczestnicy przedsięwzięcia co jakiś czas nagradzają wyróżniającego się ochotnika tytułem wolontariusza miesiąca. Fakt ten ma odzwierciedlenie w prezentacji zdjęcia jego awatara w wielu zakątkach Info Island.

3. Prowadzenie warsztatów i organizacja seminariów, konferencji bibliotecznych w wirtualnych budynkach książnic.

Za przykład może nam posłużyć Centrum Genealogii (The Genealogy Center) umiejscowione na Info Island, gdzie użytkownicy mają szansę nie tylko zapoznać się z licznymi drzewami genealogicznymi znanych osób (np. prezydenta USA) czy skorzystać z narzędzi wyszukiwawczych pomagających w prowadzeniu prac genealogicznych, ale co ważniejsze – uczestniczyć w kursach odnoszących się do tej dziedziny wiedzy¹⁵⁰. Ciekawe z punktu widzenia omawianego zagadnienia jest także przedsięwzięcie wdrażane pod kierunkiem Katarzyn Greenhill (pracownik Murdoch University Library w Australii), która od 2007 roku prowadzi wykłady i warsztaty z zakresu możliwości wykorzystania Second Life w pracy biblioteki. (Zajęcia odbywają się na Info Island w tzw. Cybrary City)¹⁵¹. Na uwagę zasługują też liczne bibliotekarskie konferencje, które mają miejsce w tym wirtualnym świecie¹⁵². Zaznaczmy, że w większości przypadków uczestnicy konferencji mogą się także włączyć się do dyskusji w trakcie obrad. Niezbędne jest wtedy posłużenie się podłączonym do komputera mikrofonem. Warto dodać, że w ramach archipelagu wysp bibliotecznych funkcjonują także instytucje, których głównym celem jest zaferowanie użytkownikom możliwości wzbogacania ich wiedzy i nabywania nowych umiejętności. Przykładem jest siedziba Information & Communications Technology (ICT) Library oferującego narzędzia edukacyjne, wskazującego, jak efektywnie wykorzystywać środowisko SL w szkolnictwie¹⁵³. W odniesieniu do naukowych i edukacyjnych aspektów działalności, warto też wymienić takie wirtualne instytucje, jak Virtual Learning Library, Science Center, Stonewall Learning Center czy AVL Training Area. Wszystkie znajdują się na głównej wyspie Info Island. Wszystkie też oferują usługi dotyczące szeroko rozumianej edukacji użytkowników i bibliotekarzy.

4. Zaznajomienie użytkowników z budynkiem tradycyjnej biblioteki i proponowanymi usługami.

Jest to jeden z najważniejszych aspektów tworzenia placówek bibliotecznych w Second Life. Za przykład może posłużyć projekt Biblioteki Uniwersytetu Santa Clara. W tym przypadku mamy do czynienia z wcześniejszym uruchomieniem wirtualnej książnicy w SL, przed udostępnieniem czytelnikom budynku prawdziwej biblioteki. Celem projektu było graficzne, multimedialne zaprezentowanie społeczności uniwersyteckiej przyszłej oferty placówki, ale także pomocy w korzystaniu ze zgromadzonych dokumentów

¹⁵⁰ Por. E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 155; M. Miller: *Od Library 2.0 do Library 3-D – drugie życie bibliotek [on-line]*. „EBIB” 2008, nr 1. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2008/92/a.php?miller>.

¹⁵¹ Więcej na ten temat można przeczytać w publikacji K. Greenhill: *Chat, Commons and Collaboration: Inadvertently Library 2.0 in Western Australia*. [W:] *Library 2.0 Initiatives...*, s. 20-23.

¹⁵² Wykaz organizowanych konferencji i seminariów (wraz z charakterystyką poszczególnych pozycji) dostępny jest na internetowej stronie *Community Virtual Library* (zob. <http://infoisland.org/>).

¹⁵³ D. Bednarczyk: dz. cyt. Zob. także stronę internetową poświęconą projektowi ICT Library – <http://sites.google.com/site/ictlibrary/>.

(np. zasady korzystania z księgozbioru, organizacji poszczególnych agend). Awatary bibliotekarzy miały w tym przypadku za zadanie pomagać odwiedzającym w poruszaniu się po wirtualnym budynku i udzielać im informacji na temat zbiorów książki¹⁵⁴.

Na podobnej zasadzie (niestety bez możliwości komunikowania się z awatarem bibliotekarza) funkcjonuje projekt studentów i pracowników Uniwersyteckiego Centrum Zdalnego Nauczania UMCS w Lublinie polegający na wirtualnym odwzorowaniu lubelskiej starówki, jak również uniwersyteckiego kampusu. W skład tego przedsięwzięcia weszło stworzenie wirtualnego odpowiednika siedziby Biblioteki Głównej UMCS, który zaprezentowano i oddano do użytku w październiku 2008 roku¹⁵⁵.

5. Promowanie zasobów odnoszących się do edukacji, kultury i nauki dostępnych w Second Life.

Wśród przykładów takich aktywności znajdują się zarówno te odnoszące się do tworzenia bazy linków do ciekawych miejsc w SL (np. dostępnej na stronie głównej biblioteki, ich charakterystyka na łamach bibliotecznego bloga itp.¹⁵⁶), ale także dotyczące działalności instytucji, które na bieżąco śledzą powstawanie, rozwój naukowych i edukacyjnych projektów w tym wirtualnym świecie. Biorąc pod uwagę ten aspekt, wymienić należy przykład działalności ICT Library (Information and Communication Technology Library) zlokalizowanej na wyspie głównej Info Island, która oferuje zainteresowanym użytkownikom pomoc (w formie przewodnika) w zwiedzaniu ciekawych miejsc w Second Life¹⁵⁷. Biblioteka ta to także centrum informacyjne dla osób zainteresowanych wykorzystaniem elektronicznego środowiska tego wirtualnego świata w celach edukacyjnych¹⁵⁸. Warto też zaznaczyć, że wśród bibliotekarzy i badaczy środowiska Second Life, pojawiają się także opinie sugerujące możliwość przyjmowania przez pracowników księżnic nie tylko roli przewodników po SL, ale także nauczycieli pomagających użytkownikom stawiać w nim pierwsze kroki, jak również poszerzać wiedzę i umiejętności odnoszące się do bardziej zaawansowanych możliwości – tworzenia nowych miejsc SL, zmiany wyglądu awatara itp.¹⁵⁹.

6. Organizowanie wystaw na terenie instytucji bibliotecznych funkcjonujących w SL.

Jest to podstawowy cel wirtualnych placówek bibliotecznych w Second Life. Na uwagę zasługuje działalność jednej z księżnic dostępnej na głównej wyspie Info Island – Illumination Library. Obok udostępniania bogatych zasobów książkowych, placówka organizuje wystawy poświęcone różnorodnym zagadnieniom odnoszącym się do sztuki, kultury i nauki. Na ilustracji 6 został zaprezentowany fragment jednej z wystaw poświęconej literaturze.

Innymi przykładami bibliotecznych projektów mających na celu organizację różnego rodzaju ekspozycji i wystaw są między innymi: projekt Biblioteki Miejskiej w Kansas (USA)

¹⁵⁴ M. Miller: dz. cyt.

¹⁵⁵ Zob. *Biblioteka wirtualnie* [on-line]. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://secondumcs.blogspot.com/2008/10/biblioteka-wirtualnie.html>.

¹⁵⁶ Przykładem może być blog Nathana McKay'a przybliżający problematykę możliwości wykorzystania narzędzi Web 2.0 przez bibliotekarzy. Wśród postów znajdują się także charakterystyki ciekawych miejsc w Second Life. Zob. *Blog Library 2. OH* [on-line]. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://library2oh.wordpress.com/2009/04/11/second-life-mcgill-university-library/>.

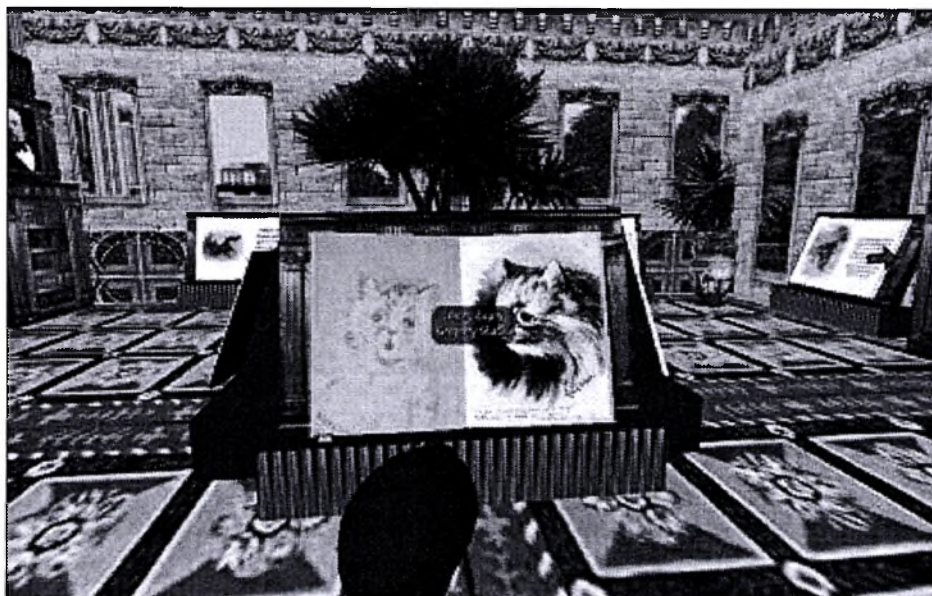
¹⁵⁷ Zob. E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 155. Zob. także stronę główną projektu ICT Library – <http://sites.google.com/site/ictlibrary/home>.

¹⁵⁸ Zob. A. Koszowska: *Biblioteki w Second Life...*

¹⁵⁹ Zob. W. Evans: dz. cyt., s. 98-99.

mającej swoją siedzibę na wyspie Cybrary City II (w ramach ekspozycji prezentowane są interaktywne animacje oraz wybrane, tematyczne zasoby sieciowe), umieszczona w centralnym punkcie Info Island – Galeria Sztuki (Art Gallery) czy wystawy poświęcone japońskiemu filmowi rysunkowemu – anime i manga – zaprojektowane przez Robina Brennera, bibliotekarza z biblioteki publicznej w Brookline i udostępnione szerszemu gronu użytkowników SL w bibliotece głównej (The Main Library)¹⁶⁰.

Ilustracja 7. Illumination Library. Sala wystawowa

Źródło: własne.

7. Zasoby biblioteczne.

Instytucje, które zdecydowały się uczestniczyć w projekcie tworzenia Info Island, w większości przypadków udostępniają także szeroki wachlarz dokumentów elektronicznych. Przykładem jest usługa związana z otrzymaniem przez czytelnika tzw. *note cards* (elektroniczny notes z dowolnymi treściami wraz z możliwością jego uzupełniania przez użytkownika, np. tworzenia własnych notatek. Informacje w nim zawarte są zachowane w profilu czytelnika wirtualnej księżnicy, mogą być też łatwo przesyłane innym rezydentom SL)¹⁶¹. Warto zaznaczyć, że obok linków do stron internetowych, na których zamieszczone są poszczególne teksty i multimedia, do dyspozycji mamy również duży zasób książek (w tym audiobooków), prasy, map, zdjęć dostępnych bezpośrednio w Second Life. Użytkownik (po odpowiednim zbliżeniu dokumentu) może przeglądać poszczególne publikacje w podobny sposób, jak ma to miejsce w przypadku tradycyjnych książek.

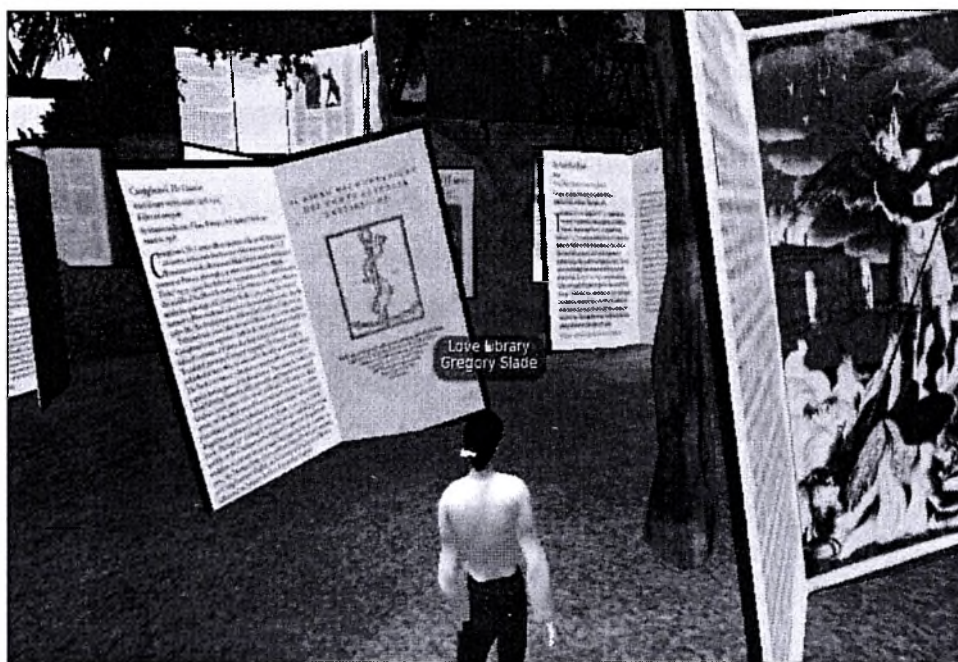
Biblioteki, które udostępniają w ten sposób swoje zasoby elektroniczne to między innymi: Info Island Foster Library, NMC Malcolm Brown Library, Univeristy of Utah – Marriot Library, Standford Univeristies Libraries, Rachelville Childrens Library, The Caledon Whitehorn Library, The Madam Curie Library, The Topeka and Shawnee County Public Library, The Australians Libraries¹⁶².

¹⁶⁰ Zob. E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 155; R. C. Hedreen, J. L. Johnson: dz. cyt.; *Library 2.0 and...*, s. 126.

¹⁶¹ Zob. *Second Life Guides* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://slisweb.sjsu.edu/sl/index.php/Second_Life_Guides.

¹⁶² Zob. S. Acampora: *Libraries and Second Life: Getting Started in Virtual Reality* [on-line]. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/AlexandrianFreeLibrary/libraries-and-second-life-1511585>; E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 155; R. C. Hedreen, J. L. Johnson: dz. cyt.

Ilustracja 8. Second Life. Przykład prezentacji książek

Źródło: własne.

Dodatkowym elementem jest dostarczanie przez bibliotekarzy tworzących środowisko Info Island swoistych informatorów dziedzinowych (ang. *Subject Guides*). Jako przykłady takich przedsięwzięć można wymienić projekt The Stanford University Science and Engineering Libraries (katalog przydatnych linków) oraz Nova Southeastern University Libraries (odnośniki do dokumentów urzędowych)¹⁶³.

8. Dostęp do tematycznych baz danych i zasobów katalogów OPAC poszczególnych bibliotek.

Jest to element, który w przypadku bibliotek mających swoje odzwierciedlenie w Second Life występuje najczęściej. Użytkownik może skorzystać z tych zasobów za pośrednictwem interaktywnych paneli – odzwierciedlających tradycyjny katalog kartkowy – stanowisk komputerowych, bądź wirtualnej tablicy (ekranu informacyjnego) zawierającej linki do bibliotecznych zasobów. Po „dotknięciu” wybranej grafiki (po poleceniu „touch” lub kliknięciu) w pojawiającym się oknie należy kliknąć numer odpowiadający interesującemu nas tematowi lub tytułowi. Po chwili zostaje wyświetlona wybrana przez użytkownika treść (np. strona WWW czy katalog OPAC)¹⁶⁴.

9. Wirtualna pomoc i Virtual Reference Librarian.

Ta usługa to nic innego, jak odzwierciedlenie tradycyjnego stanowiska informacyjnego funkcjonującego w niemal każdej większej bibliotece. W tym przypadku pomoc udzielana jest przez bibliotekarza, który za pośrednictwem swojego awatara dzieli się wskazówkami odnoszącymi się do możliwości wyszukiwania informacji o dokumentach, organizowanych spotkaniach i grupach dyskusyjnych, konferencjach, seminariach, ciekawych miejscach w SL itp. Punkty informacyjne cieszą się dużym zainteresowaniem użytkowników, między innymi z powodu możliwości uzyskania przez nich odpowiedzi na pytania związane z funkcjonowaniem i poruszaniem się po Second Life¹⁶⁵.

¹⁶³ E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 156.

¹⁶⁴ Por. A. Koszowska: *Biblioteki w Second Life...*

¹⁶⁵ Tamże.

Przykładem takich przedsięwzięć są stanowiska umiejscowione na wyspach wchodzących w skład projektu Info Island – tzw. Reference Desk. W przypadku, gdy w danym momencie awatar bibliotekarza jest nieobecny (np. na wyspie Info International Island przeciętnie dyżurują oni około osiemdziesięciu godzin tygodniowo w ramach pracy w tradycyjnej bibliotece¹⁶⁶), użytkownik za pomocą prostego narzędzia (wewnętrzna poczta elektroniczna SL) może wysłać e-mail do dyżurujących w świecie rzeczywistym pracowników księżnicy. W ten sposób, obok dobrze znanych synchronicznych (np. telefon, chat) i asynchronicznych (np. e-mail) narzędzi komunikacyjnych, pojawiła się nowa szansa na graficznie atrakcyjny, wirtualny kontakt z czytelnikiem. Tylko w ciągu pierwszego roku funkcjonowania Info Island (2006 r.) odnotowano 6700 wizyt użytkowników, 2000 razy udzielano im informacji skierowujących i 2500 rzeczowych, w tym 287 dotyczących bibliotecznych usług oferowanych przez księżnice w świecie rzeczywistym¹⁶⁷. Inne analizy ukazują, że pod koniec 2006 roku 30% wszystkich pytań użytkowników dotyczyło całego świata Second Life, następne 30% – Info Island, a reszta – tradycyjnych usług oferowanych przez księżnice. W 2007 roku miesięcznie bibliotekarze odpowiadali czytelnikom przeciętnie od 700 do ponad 1000 razy¹⁶⁸.

Warto zaznaczyć, że każde z informacyjnych stanowisk wyposażone jest w dodatkowe narzędzia (monitory, ekrany, billboardy), za pomocą których użytkownik ma możliwość skorzystania z różnorodnych dokumentów (słowniki, encyklopedie, treści wchodzące w skład portali i wortalii internetowych, elektronicznych projektów organizujących multimedialne i typowo tekstowe zasoby, np. Google Book Search), jak również dołączyć do proponowanych przez Info Island grup tematycznych (poświęconych literaturze, filmowi, muzyce itp.)¹⁶⁹.

10. Podcasty i videocasty.

Dokumenty dźwiękowe i audiowizualne to elementy, które stanowią uzupełnienie usług oferowanych przez biblioteki funkcjonujące w SL. Obok możliwości skorzystania przez użytkownika z audycji nadawanych przez stacje radiowe i telewizyjne w Second Life, może on także obcować z coraz bogatszą ofertą podcastów i wideoaudycji stworzonych przez pracowników księżnic i samych internautów. Przykładem jest działalność bi-

¹⁶⁶ L. Bell, K. Pope, T. Peters: *The Universal library in a virtual universe: Second life and a second chance for librarians?* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-7827582/The-universal-library-in-a.html.

¹⁶⁷ L. Bell, K. Pope, T. Peters: dz. cyt. Zob. także M. Ostrander: *Talking, looking, flying, searching: information seeking behaviour in Second Life*. „Library Hi Tech” 2008, vol. 26, nr 4, s. 512-524; K. Godfrey: *A new world for virtual reference*. „Library Hi Tech” 2008, vol. 26, iss. 4, s. 525-539.

¹⁶⁸ L. Bell, M. C. Linbloom, T. Peters, K. Pope: *Virtual Libraries and Education...*, s. 50-51.

¹⁶⁹ Więcej na ten temat można przeczytać w publikacjach: M. Stephens: *Visiting the Second Life Reference Desk* [on-line]. [Dostęp: 23 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://tametheweb.com/2009/02/24/visiting-the-second-life-reference-desk/>; L. Luo: *Reference service in Second Life: an overview*. „Reference Services Review” 2008, vol. 36, iss. 3, s. 289-300; N. Kellett: *Library Reference Services in Second Life* [on-line]. [Dostęp: 23 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/nkellett/library-reference-services-in-second-life-presentation#>; Ch. van der Ven: *Second Life: A Tool for Reference and International Understanding*. „The Reference Librarian” 2008, vol. 49, iss. 2, s. 141-169; J. Hurst-Wahl: *Librarians and Second Life: it's a source of information, a platform for networking, an opportunity to try out new approaches before you take them to the real world* [on-line]. [Dostęp: 23 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://findarticles.com/p/articles/mi_m0FWE/is_6_11/ai_n19311772/; M. N. Kamel Boulos, L. Hetherington, S. Wheeler: *Second Life: an overview of the potential of 3-D virtual worlds in medical and health education*. „Health Information & Libraries Journal” 2007, vol. 24, iss. 4, s. 233-245; B. Mathews: *Moving Beyond the Reference Desk: Being Where Users Need Us*. „The Reference Librarian” 2008, vol. 48, iss. 2, s. 9-13; L. Bell, T. Peters, K. Pope: *Library 2.0 and Virtual Worlds...*, s. 124-125; L. Barack: *Green Libraries Grow in SL*. „School Library Journal” 2009, nr 1, s. 12-13.

bioteki medycznej (The Medical Library umiejscowionej na wyspie HealthInfo Island), która udostępnia tematyczną bazę dokumentów (dźwiękowych i wideo). Inna biblioteka, położona na wyspie głównej Info Island – tzw. Illumination Library, proponuje odwiedzającym skorzystanie ze stale powiększanego katalogu audiobooków, wchodzących w skład zasobów społecznościowego serwisu Librivox.org.

11. Second Life, Sloodle i edukacja bibliotekarzy.

Mówiąc o możliwościach wdrażania nowych technologii i usług w ramach działalności bibliotecznej, trudno jest nie wymienić e-learningu, jako jednego ze sposobów kształcenia bibliotekarzy i użytkowników ksiąźnic¹⁷⁰. Warto zaznaczyć, że w odniesieniu do Second Life, świat ten często utożsamiany jest przez badaczy z nieco inną e-learningu, tzw. vw-learning (*Virtual-World Learning*) albo VLE (*Virtual Learning Environment*)¹⁷¹. Dzięki możliwościom prezentacji materiałów dydaktycznych w różnych formatach, komunikacji synchronicznej i asynchronicznej, modelowaniu obiektów 3D, tworzeniu praktycznych symulacji, eksperymentów czy interaktywnych materiałów multimedialnych¹⁷², SL może stanowić dodatkowe, atrakcyjne narzędzie w edukowaniu bibliotekarzy, jak i użytkowników ksiąźnic. Warto zaznaczyć, że Second Life może być także wykorzystane jako dodatkowy element zintegrowany z e-learningową platformą Moodle¹⁷³. Służy do tego celu aplikacja Sloodle (należąca do otwartego oprogramowania open source). Głównym celem jej twórców jest połączenie elementów wspierających nauczanie (odznaczających się cechami webowych Systemów Zarządzania Nauczaniem – tzw. LMS – *Learning Management System*) z interaktywną technologią gier bazujących na trójwymiarowym świecie wirtualnym (MUVE – *Multi-User Virtual Environments*)¹⁷⁴. Sloodle umożliwia przekazywanie informacji i treści z jednego

¹⁷⁰ E-learning rozumiem jako „korzystanie z narzędzi elektronicznych – platform edukacyjnych, zapewniających możliwość komunikacji pomiędzy uczniami i nauczycielem. Tworzą one środowisko edukacyjne, w którym uczenie się i nauczanie odbywają się niezależnie od miejsca pobytu uczniów i nauczyciela, czyli nie muszą oni przebywać w jednej przestrzeni. Ponadto mogą kontaktować się asynchronicznie w różnym czasie – za pomocą poczty elektronicznej lub forum albo synchronicznie, korzystając z programów czatowych lub komunikatorów audio i wideo, a także programów wideokonferencyjnych” – za: E. Gajek: *E-learning w edukacji*. [W:] *E-learning wyzwaniem dla bibliotek*. Warszawa 2009, s. 8. Na temat potrzeb wykorzystania e-learningu w kształceniu bibliotekarzy pisała B. Kamińska-Czubała: *Potrzeby zdalnego nauczania bibliotekarzy w perspektywie de-konstrukcji bibliotek*. [W:] *E-learning wyzwaniem...*, s. 76-86.

¹⁷¹ A. Wróbel, A. Wołodko: *Kształcenie bibliotekarzy on-line: od klasyki do awangardy*. [W:] *E-learning wyzwaniem...*, s. 102. Zob. także A. Wodecki, R. Moczadło: dz. cyt.; *Czym jest Sloodle?* [on-line]. [Dostęp: 26 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://slisweb.sjsu.edu/sl/index.php/Sloodle_Home_Page-pl.

¹⁷² Te, jak i inne możliwości wykorzystania Second Life w e-edukacji zostały szerzej omówione przez A. Wodeckiego i R. Moczadło – zob. A. Wodecki, R. Moczadło: dz. cyt.

¹⁷³ „Platforma Moodle jest przykładem systemu klasy CMS (*Content Management System*), czyli platformy e-learningowej o charakterze systemu zarządzania treścią. Termin Moodle jest skrótem od *Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment* (Modułowe, Dynamiczne, Zorientowane Obiektowo Środowisko Nauczania). Platforma dostarczana jest na licencji GPL (*General Public License*), której celem jest zagwarantowanie użytkownikowi swobody bezpłatnego korzystania z legalnego oprogramowania. Moodle służy do przygotowywania i przechowywania materiałów szkoleniowych oraz realizacji nauczania na odległość. Umożliwia przekazywanie informacji także w czasie rzeczywistym oraz interakcję pomiędzy poszczególnymi użytkownikami, przez co dynamizuje proces kształcenia” – za: M. Marczuk: *Multimedialność Moodle – różne wymiary edukacji*. [W:] „E-learning. Horyzonty 2008. Prace Naukowo-Badawcze Instytutu Maszyn Matematycznych” 2008, nr 2, s. 17-18. Zob. także B. Gocłowska, Z. Łojewski: *Platformy edukacyjne. Administrowanie i zarządzanie*. Lublin 2008, s. 25-135; D. Livingstone: *Online Learning In Virtual Environments with SLOODLE* [on-line]. „Computing and Information Systems Technical Reports” 2009, nr 50. [Dostęp: 26 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: https://www.sloodle.org/blog/?page_id=30.

¹⁷⁴ Zob. *Czym jest Sloodle...*

środowiska do drugiego, np. z Moodle do SL¹⁷⁵. Dzięki temu, materiały zamieszczone na platformie Moodle mają swoje odwzorowanie (np. w formie trójwymiarowych obiektów) w Second Life¹⁷⁶.

Przykładem instytucji, która w ramach prowadzonych kursów i szkoleń wykorzystuje zintegrowane możliwości Second Life i Moodle jest amerykańska School of Library and Information Science (San José State University)¹⁷⁷.

3.7. FOLKSONOMIA, TAGOWANIE I *SOCIAL BOOKMARKING*

Swobodne opisywanie przez użytkowników zasobów cyfrowych przy użyciu prostych, najczęściej jednowyrazowych słów to dzisiaj jedna z najbardziej typowych metod organizowania informacji w Internecie. Aktywny udział internautów w obcowaniu z zasobami dostępnymi w sieci jest możliwy dzięki użyciu odpowiednich narzędzi dostępnych w nowocześnie projektowanych serwisach internetowych. Folksonomia, bo o niej mowa, to narzędzie, które umożliwia reakcję użytkownika na udostępniane w serwisach treści przez ich opis¹⁷⁸. Poprzez swoją nieformalność, dowolność i współuczestnictwo internautów w tworzeniu swoistego interaktywnego systemu kategoryzacji treści (wiedzy), staje się, co słusznie zauważył J. Pacek, „świadectwem zaangażowania społecznego w rozwój sieci”¹⁷⁹.

Trudno jednak jest znaleźć jedną obowiązującą definicję folksonomii. Podobnie jak w przypadku Library 2.0 i Web 2.0, termin ten nie jest do końca jednoznaczny. Do tej pory powstała też dość duża ilość określeń charakteryzujących to zjawisko z różnych perspektyw badawczych. Mówi się na przykład o demokratyzacji indeksowania, społecznej kategoryzacji, metadanych generowanych przez użytkowników, obywatelskiej taksonomii, etnoklasyfikacji, tagosferze czy tanich metadanych¹⁸⁰. Zjawisko to, choć dla niektórych stanowi alternatywę dla tradycyjnej klasyfikacji, to – co podkreślają badacze – odnosi się tylko i wyłącznie do świata cyfrowej informacji¹⁸¹.

W pracach naukowych najczęściej cytowana jest definicja zawarta w internetowej encyklopedii Wikipedii. Według jej autorów, folksonomia to neologizm, który oznacza praktykę kategoryzacji treści z wykorzystaniem dowolnie dobranych słów kluczowych. „W znaczeniu potocznym termin ten odnosi się do grupy ludzi współpracujących spontanicznie w celu uporządkowania informacji w kategoriach. Folksonomia może być także określana, jako wspólne tagowanie, społeczna klasyfikacja, społeczne indeksowanie i społeczne tagowanie”¹⁸².

¹⁷⁵ M. Marcuk: dz. cyt., s. 24.

¹⁷⁶ Więcej na temat Sloodle można przeczytać na stronie głównej projektu – zob. www.sloodle.org/moodle/; Zob. także A. Sulčić: *Integrating the learning environment. Moodle in virtual 3D world* [on-line]. [Dostęp: 26 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/ialja/sloodle-presentation>.

¹⁷⁷ R. Urban: *Second Life, Serious Leisure and LIS*. „ASIST Bulletin” 2007, August-September, s. 39.

¹⁷⁸ M. Roszkowski: *Folksonomia jako narzędzie...*

¹⁷⁹ J. Pacek: *Bibliografia w zmieniającym się...*

¹⁸⁰ Szerzej na ten temat pisała I. Peters w pracy *Folksonomies : indexing and retrieval in the Web 2.0*. Berlin 2009, s. 153-161. Zob. także M. Roszkowski: *Czym jest tagowanie...*; D. N. Sturtz: *Communal Categorization: The Folksonomy* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://davidsturtz.com/drexel/622/communal-categorization-the-folksonomy.html>; L. Spiteri: *Editorial. Folksonomies, the Web and Search Engines* [on-line]. „Webology” 2008, vol. 5, nr 3. [Dostęp: 3 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webology.ir/2008/v5n3/editorial17.html#1>.

¹⁸¹ E. Peterson: *Beneath the Metadata. Some Philosophical Problems with Folksonomy* [on-line]. [Dostęp: 3 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dlib.org/dlib/november06/peterson/11peterson.html>.

¹⁸² *Folksonomia* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Wikipedia*. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Folksonomia>.

Warto zaznaczyć, że termin ten, za sprawą Justyny Hofmokl, od jakiegoś czasu ma też swój polski odpowiednik – kumplonomia, czyli „spontaniczny proces kategoryzowania zasobów Internetu przez samych użytkowników”, bez potrzeby angażowania do niego licznych specjalistów posiadających szczegółową wiedzę na określony temat. Cytując Bruce’a Sterlinga, autorka stwierdza, że „kumplonomie rodzą się spontanicznie w chwili, gdy użytkownik internetu dociera do jakiejś informacji, zastanawia się nad jej znaczeniem i przyporządkowuje ją do odpowiedniej kategorii opisanej własnymi słowami. Dzięki specjalnemu oprogramowaniu informacja ta jest dostępna poprzez wyszukiwanie słów kluczowych”¹⁸³.

Folksonomia jest bezpośrednio utożsamiana ze współpracą użytkowników sieci we współtworzeniu treści i ich organizacji. Spotkać można też pogląd, że stanowi ona odzwierciedlenie charakteryzowanej przez Henrego Jenkinsa kultury partycypacji (ang. *participatory culture*), której uczestnicy sami tworzą i wykorzystują stworzone przez innych informacje. Kamil Stępień, powołując się na słowa tego amerykańskiego badacza nowych mediów, pisze: „jest to proces o wymiarze semantycznym, gdzie użytkownicy przypisują nowe znaczenia obiektom i rzeczom. Zdarzają się przypadki, gdy internauci nieświadomie opisują Sieć, nie zastanawiając się nad sensem swoich poczynań. Folksonomia to inicjatywa społeczeństwa sieciowego. Powstała dzięki tłumowi i jego mądrości”¹⁸⁴. Warto dodać, że Howard Rheingold, rozpatrując to zjawisko z punktu widzenia twórczych działań „mądrości tłumu”, nazwał je „kolektywną inteligencją Sieci”, a za główną jej cechę przyjął wzajemne dzielenie się przez użytkowników zgromadzonymi informacjami odnoszącymi się do różnorodnych treści dostępnych w sieci¹⁸⁵. Co więcej, folksonomia często jest uznawana za najlepszy przykład tzw. „efektu sieci” – tym lepiej funkcjonuje, im więcej użytkowników z niej korzysta¹⁸⁶. Innymi słowy, siła pojedynczego tagu (znacznika) zwiększa się wraz z liczbą redaktorów stosujących go w charakterystykach treściowych swoich obiektów¹⁸⁷. Im większa liczba tagów, tym bardziej są one użyteczne. W odniesieniu do tego, Thomas Vander Wal sformułował tezę, że dzisiaj mamy do czynienia z dwoma typami folksonomii – szeroką i wąską (ograniczoną). Szeroka jest tożsama z usługami sieciowymi, za pomocą których duża liczba osób opisuje w różny sposób (cały zestaw słów kluczowych) ten sam obiekt, np. artykuł w czasopiśmie, książkę, stronę WWW. Jednakże praktyka pokazuje, że w tej różnorodności opisów użytkowników niektóre słowa kluczowe dość często się powtarzają. Przykładem zastosowania szerokiej folksonomii są tzw. serwisy bookmarkingowe. Wąska (ograniczona) folksonomia natomiast utożsamiana jest z usługami, za pomocą których użytkownicy tworzą słowa kluczowe najczęściej dla osobistych obiektów cyfrowych. Przykładem jest serwis Flickr, który pozwala zarejestrowanym osobom na prezentowanie i opisywanie w formie znaczników swoich zdjęć. W tym przypadku, pomimo dużej liczby osób zarejestrowanych w serwisie, niewielu jest internautów wspólnie tworzących słowa kluczowe dla pojedynczych, konkretnych obiektów¹⁸⁸.

¹⁸³ J. Hofmokl: *Internet jako nowe...*, s. 164.

¹⁸⁴ K. Stępień: *Folksonomie*. Warszawa 2010, s. 51.

¹⁸⁵ Za: J. Hofmokl: *Internet jako nowe...*, s. 165.

¹⁸⁶ E. Kroski: *Folksonomies and User-Based Tagging*. [W:] *Library 2.0 and Beyond...*, s. 94.

¹⁸⁷ E. Rozkosz: *Folksonomia w kontekście umiejętności informacyjnych. Wstęp do rozważań* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/sarna/folksonomia-w-kontekście-umiejętności-informacyjnych>.

¹⁸⁸ Zob. D. Teridman: *Folksonomies Tap People Power* [on-line]. [Dostęp: 3 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.wired.com/science/discoveries/news/2005/02/66456>.

Twórcą pojęcia „folksonomia” jest wcześniej już wspomniany Thomas Vander Wal¹⁸⁹, który zaprezentował je w marcu 2005 roku podczas obrad amerykańskiej konferencji dotyczącej szeroko rozumianej architektury informacji¹⁹⁰. Samo zjawisko narodziło się już jednak rok wcześniej, kiedy to, jak zauważył John Battelle, powstawał „nowy schemat znakowania, oparty nie na precyzyjnej, odgórnej hierarchii, ale na nieuporządkowanym, oddolnym rozwiązaniu”¹⁹¹. Wiązało się to z umożliwieniem użytkownikom przez właścicieli niektórych serwisów opisywania napotkanych przez nich stron osobistymi znacznikami i udostępnianie tych opisów innym. Dlatego trafne wydaje się stwierdzenie M. Roszkowskiego, że folksonomia polega na umożliwieniu użytkownikowi scharakteryzowania treści, które udostępni mu serwis, ale w taki sposób, aby inni użytkownicy mieli dostęp do tych charakterystyk¹⁹². Vander Wal charakteryzując folksonomię zwrócił uwagę na fakt, że jest ona wynikiem spersonalizowanego opisywania informacji i obiektów (posiadających swój własny adres URL) podczas wyszukiwania przez użytkowników różnorodnych treści w sieci. Powstanie i rozwój tego zjawiska jest ściśle związane z usługą umożliwiającą tworzenie słów kluczowych przez osobę konsumującą informacje¹⁹³.

Etymologii terminu „folksonomia” należy doszukiwać się w połączeniu dwóch wyrazów: *folk* (z ang. ludowy) i taksonomia¹⁹⁴. Przy czym taksonomię rozumiem jako odgórnie ustalony, ekspercki, hierarchiczny system kategoryzacji, klasyfikację obiektów jednorodnych z pewnego punktu widzenia¹⁹⁵. W wyniku scalenia tych dwóch słów powstaje termin, który odnosi się do „klasyfikacji tworzonej przez ludzi”, niezależnie czy są oni ekspertami w danej dziedzinie czy, jak przewrotnie nazywa ich A. Keen, „szlachetnymi amatorami”¹⁹⁶. Patrząc na to zjawisko z perspektywy sieci drugiej generacji, taksonomia to hierarchiczne porządkowanie treści w Internecie charakterystyczne dla serwisów typu Web 1.0 (np. katalogi stron internetowych tworzone na podstawie tradycyjnych zasad klasyfikowania dokumentów przez specjalne zespoły klasyfikatorów, rzadziej przez grupy wolontariuszy)¹⁹⁷. O folksonomii natomiast, jak zauważył Sebastian Kotuła, „należy mówić dopiero w momencie, gdy ktokolwiek użyje dowolnego taga na opisanie elementu strony bądź całej strony WWW. Tagowanie służy

¹⁸⁹ Warto zaznaczyć, że w publikacjach naukowych podawane są różne daty powstania terminu folksonomia. Na przykład Issabella Peters za początek tego zjawiska uznaje rok 2004 i moment zamieszczenia przez Gene Smitha na swoim blogu postu, w którym pojawił się cytat pochodzący z dokumentu przygotowanego przez Thomasa Vander Wala i dotyczącego wdrożenia nowatorskich elementów społecznej klasyfikacji w takich serwisach, jak Flickr i Delicious. Zob. I. Peters: *Folksonomies...*, s. 154.

¹⁹⁰ Zob. T. Vander Wal: *Folksonomies: A wrapper's delight?* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://vanderwal.net/essays/folksonomy/050307folksonomy.pdf>. Zob. także *Summie Program – ASIS&T 2005 Information Architecture Summit* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.asis.org/~iasummit/2005/conference.htm>.

¹⁹¹ J. Battelle: *Szukaj. Jak Google i konkurencja wywołali biznesową i kulturową rewolucję*. Warszawa 2006, s. 196.

¹⁹² M. Roszkowski: *Folksonomia jako narzędzie...*

¹⁹³ T. Vander Wal: *Folksonomy...*

¹⁹⁴ J. Pacek: *Bibliografia w zmieniającym się środowisku informacyjnym*. Warszawa 2010, s. 202.

¹⁹⁵ Zob. B. Sosińska-Kalata: *Klasyfikacja: struktury organizacji wiedzy, piśmiennictwa i zasobów informacyjnych*. Warszawa 2002, s. 212-214; M. Roszkowski: *Folksonomia jako narzędzie...*; S. A. Golder, B. A. Huberman: *The Structure of Collaborative Tagging Systems* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: www.hpl.hp.com/research/idl/papers/tags/tags.pdf.

¹⁹⁶ S. D. Kotuła: *Folksonomia – narodziny i charakterystyka (w aspekcie wyszukiwania informacji)*. [W:] *Biblioteka i informacja w roku 2008. Materiały konferencyjne* (w druku). Zob. także A. Keen: *Kult amatora. Jak internet niszczy kulturę*. Warszawa 2007, s. 52.

¹⁹⁷ P. Siuda: *Jak Web 2.0 stymuluje amatorskie dziennikarstwo i co z tego wynika dla społeczeństwa obywatelskiego* [on-line]. [Dostęp: 3 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.sceno.edu.pl/print_content.php?dsid=&cms_id=2497&ctr=c&tr=&lang=pl; Zob. także B. Sosińska-Kalata: *Klasyfikacja...*, s. 212.

deskrybowaniu dowolnymi słowami kluczowymi, a nie poprzez wykorzystanie kontrolowanego słownictwa¹⁹⁸. Wymienione przez badacza „tagowanie” to właśnie nic innego, jak oznaczanie obiektu¹⁹⁹. Innymi słowy znaczniki stanowią interpretację, podkreślenie lub kontekst oryginalnych danych i tak należałoby je rozumieć²⁰⁰. Tagi określane są także jako upublicznione adnotacje, słowa kluczowe lub nazwy kategorii charakteryzujące plik, stronę WWW czy graficzny obraz²⁰¹. Łączone są także ze specyficznym językiem opisu treści²⁰². Na marginesie warto dodać, że również w terminologii języków informacyjno-wyszukiwawczych istnieje pojęcie „swobodnych słów kluczowych”, które, jak pisze Jarosław Pacek, tworzone są „np. przez indeksatora dla potrzeb charakterystyki konkretnych treści czy dokumentu”²⁰³.

Tagi nadają dokumentom dodatkowe znaczenie. Jak trafnie dostrzegł Lawrence Lessig, „pomagają je zorganizować pośród milionów innych. [...] Penetrując sieć WWW, czytelnicy zostawiają ślady, dzięki którym następnicy użytkownicy mogą lepiej zrozumieć albo znaleźć te same treści”²⁰⁴. Oczywiście, w praktyce zdarzają się sytuacje, kiedy to użytkownicy tworzą błędne znaczniki, jednakże „im więcej osób przedstawia drogowskazy w różne strony, tym więcej osób podąża jednak za rzetelnymi tagami”²⁰⁵.

Posiłkując się pracą D. Tapscotta i A. D. Williama, termin „folksonomia” można rozpatrywać także, jako scalenie angielskiego słowa „folks” (ludzie) z greckim „nomia” – systemem praw rządzących daną dziedziną. Zjawisko to więc jawi się jako oddolna, organiczna klasyfikacja, porządkująca internetowe zasoby²⁰⁶. Innymi słowy, jak stwierdza Anny Maj, „waga informacji zależna jest nie od decyzji odgórnych czy logiki systemowej, lecz od poszczególnych wyborów użytkowników, ich subiektywnych preferencji oraz sposobów kategoryzacji wiedzy”²⁰⁷. Nie mamy tutaj do czynienia ze strukturą narzucającą klasyfikacyjny schemat, ale z elementami będącymi w swej istocie społeczno publicznymi podstawami tego zjawiska²⁰⁸. Folksonomia, z jednej strony ma więc niewiele wspólnego z tradycyjną klasyfikacją biblioteczną (wspólnym elementem jest tutaj tylko kategoryzowanie – przyporządkowanie do większych grup obiektów), ale z drugiej – stanowi specyficzną społeczną klasyfikację, na bazie której użytkownik opisuje treści za pomocą dowolnych słów kluczowych²⁰⁹. Pojawia się wreszcie pogląd, że folksonomia to taksonomia generowana przez samych użytkowników (ang. *user-generated taxonomy*), używana w celu wyszukiwania i kategoryzacji zasob-

¹⁹⁸ S. D. Kotuła: *Folksonomia – narodziny i charakterystyka...*

¹⁹⁹ „Znaczniki korzystają z technologii XML (*Extensible Markup Language*, rozszerzalny język znakowania), która pozwala użytkownikom dołączać do zawartości etykiety z opisem lub słowa kluczowe (fani techniki, nazywają to „metadanymi” – informacjami o informacjach)” – za: D. Tapscott i A. D. Williams: dz. cyt., s. 71

²⁰⁰ A. Shuen: *Web 2.0...*, s. 31.

²⁰¹ Tamże.

²⁰² Sebastian D. Kotuła nazywa je roboczo językiem tagowym, tagowym językiem opisu. Zob. S. D. Kotuła: *Folksonomia – struktura i forma tagów na przykładzie serwisu „Wykop”*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2009, nr 4, s. 9.

²⁰³ „Język swobodnych słów jest to język, którego elementarnymi jednostkami leksykalnymi są słowa kluczowe pochodzące z tekstu indeksowanego dokumentu lub wybrane przez indeksatora z zasobu jego słownika czynnego, służący do indeksowania swobodnego”. Za: B. Bojar: *Słownik encyklopedyczny informacji, języków...*, s. 111.

²⁰⁴ L. Lessig: *Remiks. Aby sztuka i biznes...*, s. 67-68.

²⁰⁵ Tamże, s. 68.

²⁰⁶ D. Tapscott, A. D. Williams: dz. cyt., s. 71; J. Pacek: *Bibliografia w zmieniającym się...*, s. 203.

²⁰⁷ A. Maj: *Folksonomia jako nowy model wiedzy. Komunikacyjne i kulturowe aspekty Web 2.0* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://annamaj.wordpress.com/2009/11/04/folksonomia-jako-nowy-model-wiedzy-komunikacyjne-i-kulturowe-aspekty-web-2-0/>.

²⁰⁸ S. D. Kotuła: *Folksonomia – narodziny i charakterystyka...*

²⁰⁹ M. Roszkowski: *Folksonomia jako narzędzie...*

bów sieciowych, fotografii dostępnych on-line, linków („w zasadzie każdy typ elektronicznej zawartości, jaki jesteśmy w stanie sobie wyobrazić”²¹⁰) za pomocą specjalnych znaczników, słów kluczowych (tzw. tagów) znakujących dany obiekt²¹¹. Warto zaznaczyć, że tagi określane są także często „taniami metadanymi”. Powodem takiego stanu rzeczy jest według M. Roszkowskiego fakt, że „wykonanie poprawnego opisu bibliograficznego wraz z opisem rzeczowym dokumentu jest czasochłonne i wymaga przygotowania osoby sporządzającej. W tagowaniu koszt opisu obiektów cyfrowych w WWW przeniesiony jest na wykonującego to użytkownika”²¹². Działania odnoszące się do nadawania tych znaczników sprowadzają się w swojej istocie do takiego opisywania treści, by ułatwić ich selekcję, odnalezienie i ewaluację w jak najkrótszym czasie²¹³. Głównym elementem odróżniającym ją od tradycyjnych klasyfikacji jest fakt, że w tym przypadku klasyfikatorami treści są zazwyczaj osoby, które same tworzą i organizują informację za pośrednictwem dostępnych w sieci narzędzi zaimplementowanych w poszczególnych projektach serwisów internetowych²¹⁴. Proces klasyfikowania treści, znakowanie i ich organizowanie dokonuje się w ramach w pełni swobodnej, indywidualnej interpretacji i ocenie pochodzącej od zainteresowanego tą kategoryzacją użytkownika²¹⁵. W odróżnieniu od tego, tradycyjna taksonomia powiązana jest bezpośrednio ze znajomością zasad i tworzenia języka słów kluczowych, języka deskryptorowego czy tworzenia słowników kontrolowanych (tezaury) oraz umiejętnością posługiwania się różnego typu klasyfikacjami²¹⁶.

W ostatnich latach na łamach naukowej i popularno-naukowej literatury, przetoczyła się dyskusja na temat zalet i wad folksonomii. Naprzeciw zwolenników klasyfikacji świata przez „zwykłych ludzi” (niehierarchizowane wspólnoty) niestosujących formalnych metod segregowania treści, stanęli przeciwnicy współtworzenia takiej kategoryzacji wskazujący na jej podstawowe wady (np. błędy językowe w znacznikach, brak weryfikacji słów kluczowych, kontroli za pomocą słowników i kartotek, z których korzystają katalogujące osoby)²¹⁷. Spró-

²¹⁰ D. Tapscott, A. D. Williams: dz. cyt., s. 71.

²¹¹ A. Noruzi: *Folksonomies: Why do we need controlled vocabulary?* [on-line]. „Webology” 2007, vol. 4, nr 2. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://webology.ir/2007/v4n2/editorial12.html>.

²¹² M. Roszkowski: *Czym jest tagowanie...*

²¹³ A. Maj: dz. cyt.

²¹⁴ Tamże. Zob. także E. Quintarelli: *Folksonomies: power to the people* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.iskoi.org/doc/folksonomies.htm>; K. Urbanowicz: *Co to jest i jak działają Tagi i folksonomia?* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mediacafepl.blogspot.com/2007/06/co-to-jest-i-jak-dziaaj-tag-i.html>.

²¹⁵ J. Pacek: *Bibliografia w zmieniającym się...*, s. 203.

²¹⁶ J. Tomaszczyk: *Bibliotekoznawstwo – bibliotekarz, informacja naukowa?* „Bibliotekarz” 2006, nr 5, s. 10-11. Inne różnice pomiędzy tradycyjnym rozumieniem taksonomii, a folksonomią zostały omówione w pracach: C. Shirky: *Ontology is Overrated: Categories, Links, and Tags* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://shirky.com/writings/ontology_overrated.html; E. Quintarelli: dz. cyt. Zob. także E. Peterson: *Beneath the Metadata...*; G. Macgregor, E. McCulloch: *Collaborative Tagging as a Knowledge Organisation and Resource Discovery Tool*. „Library Review” 2006, vol. 55, nr 5, s. 291-300; H. S. Al-Khalifa, H. C. Davis: *FolksAnnotation: A Semantic Metadata Tool for Annotating Learning Resources Using Folksonomies and Domain Ontologies* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://eprints.ecs.soton.ac.uk/13123/1/FolksAnnotation_CameraReady.pdf.

²¹⁷ Zob. E. Quintarelli: *Folksonomies: Power...*; D. Fichter: *Intranet applications for tagging and folksonomies* [on-line]. „Online” 2006, nr 30, s. 43-45. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://faculty.philau.edu/kayk/kkay/articles/Tagging_folksonomy.pdf; T. Vander Wal: *Folksonomies: A wrapper's...*; E. Kroski: *The hive mind: Folksonomies and user-based tagging* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://infotangle.blogspot.com/2005/12/07/the-hive-mind-folksonomies-and-user-based-tagging/>; C. Shirky: *Folksonomy* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://many.corante.com/archives/2004/08/25/folksonomy.php>; S. A. Golder, B. A. Huberman: *Usage patterns of collaborative tagging*

bujmy zatem obiektywnie przyjrzeć się zaletom i wadom stosowania folksonomii w odniesieniu do społecznego klasyfikowania sieciowych elektronicznych treści.

Wśród jej zalet najczęściej wymieniane są:

- brak kosztów,
- użyteczność i prostota tworzenia tagów nawet przez osoby niemające zbyt dużego doświadczenia w obcowaniu z interaktywnymi sieciowymi usługami,
- globalny zasięg (za pośrednictwem takich serwisów, jak Delicious internauci z całego świata mogą wspólnie znacznikować poszczególne obiekty),
- popularność i częstotliwość wykorzystania; elastyczność, wieloaspektowość – ang. *multifaceted* (możliwość użycia dowolnej liczby słów kluczowych opisujących dany zasób),
- odkrywanie nowych zasobów przez użytkownika (tradycyjne taksonomie zostały zaprojektowane z myślą o poszukiwaniach określonych, konkretnych dokumentów, podczas gdy folksonomia pozwala na poznawanie innych – pośrednio lub bezpośrednio powiązanych z zapytaniem użytkownika – treści),
- jednoczesna swoboda tworzenia słów kluczowych, a z drugiej strony wskazywanie przez internautów tych najbardziej relewantnych w odniesieniu do opisywanego obiektu²¹⁸,
- transparentność i logiczność w wyborze słów kluczowych,
- wgląd, w jaki sposób internauci widzą (rozumieją) konkretne treści,
- możliwość współdzielenia się z innymi własnymi opisami²¹⁹.

Dodatkowo, podkreśla się też bezskuteczność prób zatrzymania rozwoju tego zjawiska, jak również ingerowania w dowolność w tworzeniu poszczególnych słów kluczowych przez użytkowników²²⁰.

Z drugiej jednak strony nie brakuje głosów krytycznych w stosunku do wykorzystania folksonomii w prawidłowym i skutecznym organizowaniu informacji o poszczególnych dokumentach dostępnych w sieci. E. Kroski, jako pierwszy z defektów wymienia brak kontroli nad bliskoznacznością i synonimami stosowanymi przez użytkowników (w rezultacie czego, dla opisanego obiektu stosują oni różnorodne słowa włączając w to zarówno zdrobnienia, akronimy, przenośnie, porównania, epitety itp.)²²¹. S. D. Kotuła wskazuje częste pojawianie się homonimii w opisach spraw ogólnych (jednakże w odniesieniu do spraw szczegółowych internauci posługują się tworzonymi przez siebie neologizmami, dość trafnie interpretującymi poszczególne obiekty)²²². K. Stępień natomiast za największą wadę uważa brak hierarchii struktury tagów. Stwierdza on jednocześnie, że „nie jest to klasyfikacja w tradycyjnym, naukowym rozumieniu”. Jego zdaniem „brak wyróżnionych klas i podklas oraz fachowców tworzących te klasyfikacje może przesądzić o tworzeniu tzw. śmietnika czy szumu

systems. „Journal of Information Science” 2006, nr 32, s. 198-208; M. Guy, E. Tonkin: *Folksonomies. Tidying up tags?* [on-line]. „D-Lib Magazine” 2006, nr 12. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dlib.org/dlib/january06/guy/01guy.html>; A. Mathes: *Folksonomies – cooperative classification and communication through shared metadata* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.adammathes.com/academic/computer-mediated-communication/folksonomies.html>. Zob. także D. Tapscott, A. D. Williams: dz. cyt., s. 71-72; P. Tańkowski: *Etykietowanie treści w serwisie Podaj.net* [on-line]. „EBIB” 2010, nr 4. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2010/113/a.php?tafilowski>.

²¹⁸ K. Mieszkowski: *“Steal this bookmark!”* [on-line]. „Salon” 2005, February. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.salon.com/technology/feature/2005/02/08/tagging>.

²¹⁹ Na podstawie E. Kroski: *Folksonomies and user-based...*, s. 94-98.

²²⁰ C. Shirky: dz. cyt.

²²¹ E. Kroski: *Folksonomies and user-based...*, s. 98. Zob. także A. Noruzi: dz. cyt.

²²² S. D. Kotuła: *Folksonomia – struktura...*, s. 13.

informacyjnego, ze wskazaniem na „omyłność tłumy”²²³. Inne najczęściej podawane mankamenty folksonomii to niedostatek w stosunku do precyzji tworzenia słów kluczowych, przez co wyszukiwanie treści dotyczących specjalistycznych tematów może być bezowocne; celowe lub niezamierzone wprowadzanie błędnych znaczników; brak homogeniczności form gramatycznych (liczba pojedyncza i mnoga); nieumiejętne łączenie kilku słów w wyrazach wielocłonowych czy rozbieżność pisowni w odniesieniu do tagów złożonych (np. „Creative Commons” i „CreativeCommons”)²²⁴.

Ilustracja 9. Przykładowa chmura słów kluczowych

Źródło: www.museumsandtheweb.com

Mówiąc o folksonomii, warto także odnieść się do jednego z najpopularniejszych sposobów prezentacji tagów – wcześniej wspomnianej (w podrozdziale 2.4.1.2. OPAC 2.0) chmury słów kluczowych. Jest to chyba najczęściej wykorzystywany element pojawiający się w internetowych serwisach drugiej generacji. Chmurę słów kluczowych (ang. *tag cloud*) określa się jako charakterystyczny sposób wyświetlania najbardziej popularnych wśród użytkowników słów w postaci przemieszanego bloku wyrazów (ich swoista statystyka czy ranking). Im słowo bardziej popularne, tym większą czcionką jest wyświetlane²²⁵. W większości przypadków najpopularniejsze znaczniki są wymienione alfabetycznie, a każdy z nich stanowi zazwyczaj link do konkretnej strony czy obiektu. Taka organizacja informacji pomaga w znajdowaniu danej kategorii zarówno według porządku alfabetycznego, jak i jej ważności. Dzięki udostępnieniu zorganizowanych w ten sposób znaczników, użytkownik może dość szybko zorientować się, które tagi – a tym samym powiązane z nimi informacje – najczęściej występują na ta-

²²³ K. Stępień: dz. cyt., s. 56.

²²⁴ Więcej na ten temat można przeczytać w publikacjach: K. Stępień: dz. cyt., s. 56-57. Zob. także E. Kroski: *Folksonomies and user-based...*, s. 98-99; L. F. Spiteri: *Structure and form of folksonomy tags: The Road to the public library catalogue* [on-line]. „Webology” 2007, vol. 4, nr 2. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webology.ir/2007/v4n2/a41.html>; M. Guy, E. Tonkin: dz. cyt.; D. Ohuiginn: *Folksonomies: a new style of metadata* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://ohuiginn.net/docs/folksonomy.html>; P. Tańkowski: *Etykietowanie treści w serwisie...*; E. Mäkelä: *Harnessing Folksonomies of search* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.164.4863>; E. Petersom: *Beneath the Metadata...*

²²⁵ P. Brągoszewski: *Moda na sukces*. „PC World Komputer” 2006, nr 9, s. 122.

mach konkretnej witryny²²⁶. W celu stworzenia takowej wizualizacji dla dowolnych słów kluczowych, możemy posłużyć się wymienionym przez Kamila Stępnia serwisem Wordle (zob. www.wordle.net.create) działającym na bazie technologii Java²²⁷. Inne użyteczne aplikacje, które umożliwiają graficzne odwzorowanie opisywanych w formie znaczników przez internautów wirtualnych obiektów to między innymi: tag2find (www.tag2find.com), Tag Crown (www.tagcrowd.com), Claudelicious (<http://cloudalicio.us/>) czy Tag Cloud Creator (www.yvoschaap.com/tagcloud)²²⁸.

Podsumowując, folksonomia to użyteczny sposób na „amatorskie indeksowanie” cyfrowych treści pomagający użytkownikom w przeszukiwaniu i organizowaniu własnej, jak i „społecznościowej” przestrzeni informacyjnej. Również w działalności bibliotek (np. katalogi OPAC 2.0) może ona stanowić znaczący, dodatkowy element opisu nie tylko umożliwiający czytelnikowi wstępne zorientowanie się w treści dokumentu, ale także stworzenie osobistej interpretacji poszczególnych obiektów. Pamiętać jednak należy, że jest to tylko i wyłącznie element uzupełniający profesjonalnie przygotowane metadane. Dowodem na korzyści płynące z wykorzystania możliwości folksonomii w bibliotece, mogą być słowa Małgorzaty Kisilowskiej, która w jednej ze swoich publikacji poświęconych zastosowaniu nowych technologii w instytucjach kultury (w tym księżnicach) stwierdziła, że „stworzenie możliwości tagowania obiektów/zapisów jest działaniem zwiększającym „partycypacyjność” systemu informacyjnego, jego otwartość na użytkowników, co można wykorzystywać pozytywnie w kształtowaniu wizerunku. [...] Tagowanie zwiększa zaangażowanie i odpowiedzialność odbiorców, sprzyja budowaniu relacji, kształtowaniu się społeczności sieciowej wokół takiego systemu. Badanie tagów (zachowań informacyjnych) daje podstawy do analizowania (i proponowania) efektywnych strategii wyszukiwawczych, czy gromadzenia tzw. katalogu dobrych praktyk”²²⁹.

3.7.1. SERWISY TYPU *SOCIAL BOOKMARKING*

Social Bookmarking (zakładki społecznościowe) to termin odnoszący się do społeczne-go, zbiorowego wyszukiwania, gromadzenia, organizowania i zarządzania odnośnikami (zakładkami) do stron internetowych bądź też konkretnych, pojedynczych obiektów występujących na ich łamach²³⁰. Zakładki są organizowane za pomocą metadanych w formie etykiet (tagów) współtworzonych w ramach wirtualnej działalności społeczności internetowych²³¹. Są to swoiste „katalogi” informacji o zasobach internetowych, porządkowane i rejestrowane

²²⁶ Chmura tagów (definicja terminu) [on-line]. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blogstronywww.com.pl/chmura-tagow/>.

²²⁷ K. Stępień: dz. cyt., s. 60.

²²⁸ Spis narzędzi przydatnych w tworzeniu chmury znaczników znajdziemy na stronie serwisu Mashable. Zob. S. Schroeder: *The Tagging Toolbox: 30+ Tagging Tools* [on-line]. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2007/07/13/tagging-tools/>. Zob. także V. Sah: *How To Create A Tag Cloud?* [on-line]. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.technacular.com/2007/04/22/how-to-create-a-tag-cloud/>.

²²⁹ M. Kisilowska: *Tezaurus czy folksonomia? Narzędzia lingwistyczne a potrzeby użytkowników i organizatorów „Systemu informacji o kulturze regionu”*. [W:] *Konferencja krajowa Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Conrada Korzeniowskiego w Gdańsku „Problemy hierarchizacji i kategoryzacji informacji o kulturze regionu”, 20-21 listopada 2008, Gdańsk*. Gdańsk 2008 [dokument elektroniczny: płyta CD].

²³⁰ Por. *Social Bookmarking* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Wikipedia*. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://pl.wikipedia.org/wiki/Social_bookmarking.

²³¹ J. Pacek: *Bibliografia w zmieniającej się...*, s. 204.

według ich popularności wśród użytkowników²³². Warto dodać, że katalogi te służą nie tylko jako narzędzia do społecznego porządkowania informacji, ale także globalnie tworzona baza linków, za pośrednictwem której może być przeprowadzany proces wyszukiwania. Jak trafnie dostrzegła Karolina Żernicka, „u podstaw wyszukiwania za pomocą zakładek leży założenie, że najwartościowsze strony internetowe to te, które wybrane zostały przez samych użytkowników, a nie mechanizm wyszukiwarki”²³³.

Bookmarks (zakładki) to nic innego, jak dobrze znana opcja obecna w przeglądarkach internetowych, służąca tworzeniu osobistych zestawień adresów URL²³⁴. W tym przypadku zapisane przez użytkownika adresy dostępne są za pośrednictwem menu przeglądarki – w górnej części ekranu. Jednakże przechowywanie „ulubionych” adresów w ten sposób, wiąże się z wieloma problemami dotyczącymi prostego odnajdowania wcześniej zapisanych w przeglądarce informacji. Dodatkowo, powiększający się na bieżąco rejestr linków w dużym stopniu utrudnia ich prawidłową organizację. Innymi słowy, im liczniejsza baza adresów URL, tym większy w niej zamęt. Głównym powodem jest tutaj oczywiście brak możliwości wykorzystania bardziej zaawansowanych opcji odnoszących się do hierarchii struktury opisów odnośników. Nie jest to jednakże jedyny powód niskiej skuteczności rejestrowania i porządkowania informacji za pomocą mechanizmów wbudowanych w przeglądarki internetowe. Do najbardziej istotnych wad takich sposobów organizacji informacji o treściach zamieszczanych w sieci, zaliczyć możemy: wielokrotne dodawanie przez użytkowników jednego linku do „ulubionych” (problem z szybką sprawdzalnością zorganizowanych adresów, brak podpowiedzi, że dany link już istnieje), zapamiętywanie przez przeglądarkę odnośników w sztywny sposób (tzn. bez ich automatycznego aktualizowania w chwili, kiedy adres URL danej witryny ulega zmianie), dostępność informacji o zapisanych adresach tylko i wyłącznie w oknie przeglądarki zainstalowanej na dysku konkretnego komputera, brak możliwości dzielenia się zakładkami z innymi uczestnikami sieci²³⁵. Innym problemem dla osób chcących zabezpieczyć tworzone od dłuższego czasu „bazy” swoich „ulubionych”, jest konieczność regularnego eksportowania adresów URL do pliku. Czynność ta to jeden z niewielu sposobów zapobiegających utracie zapisanych zakładek – na przykład w wyniku awarii systemu operacyjnego i konieczności formatowania dysku²³⁶.

Również bibliotekarze, którzy chcą wykorzystać obecne w przeglądarce narzędzie do organizacji informacji o elektronicznych zasobach, napotkać mogą wiele problemów uniemożliwiających prawidłowe porządkowanie zakładek²³⁷. Sposobem na uniknięcie wyżej wymienionych problemów może być wykorzystanie przez użytkownika aplikacji on-line umożli-

²³² Warto zaznaczyć, że w odniesieniu do serwisów *Social Bookmarking*, Bożena Bednarek-Michalska używa określenia „katalog rekomendowanych stron”. Zob. B. Bednarek-Michalska: *Źródła informacji w Internecie. Podręcznik studenta* [on-line]. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://kpbc.umk.pl/Content/32425>.

²³³ K. Żernicka: *Serwisy typu social bookmarking jako narzędzie wspomagające zarządzanie zasobami naukowymi w Internecie* [on-line]. „EBIB” 2010, nr 6. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2010/115/a.php?zernicka>.

²³⁴ Nazwa *Bookmarks* (zakładki) została zaproponowana użytkownikom w takich przeglądarkach, jak Netscape Navigator czy Firefox. Inne określenia funkcjonujące w przeglądarkach to: hotlist (przeglądarka Mosaic) czy Favorites (Internet Explorer). Zob. T. Hammond, B. Lund, T. Hannay, J. Scott: *Social Bookmarking Tools (I)* [on-line]. „D-Lib Magazine” 2005, nr 4. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dlib.org/dlib/april05/hammond/04hammond.html>.

²³⁵ K. Żernicka: dz. cyt.

²³⁶ W. Wowra: *Ulubione online*. „Magazyn Internet” 2008, nr 8, s. 50.

²³⁷ Szerzej na ten temat pisał M. P. Sauers w pracy *Searching...*, s. 9.

wiających przechowywanie informacji odnoszących się do ulubionych adresów stron WWW lub pojedynczych obiektów, które występują na łamach tych witryn oraz dzielenie się tymi swoistymi, spersonalizowanymi bazami opisów treści z innymi²³⁸. Takie aplikacje umożliwiające zarządzanie i udostępnianie informacji o sieciowych treściach, określa się mianem usług *Social Bookmarking* („społeczne zakładkowanie”).

Historia praktycznego wdrażania idei „społecznego zakładkowania” sięga, jak podaje La-Jean Humphries, kwietnia 1996 roku, kiedy uruchomiono pierwszy serwis umożliwiający przeniesienie osobistych list zakładek użytkowników do Internetu²³⁹. Serwis ten, niestety dzisiaj już niedostępny, nosił nazwę ItList (itlist.com) i w prosty sposób ułatwiał wirtualne zapisywanie linków do ulubionych stron. Obok dodawania odnośników, zarejestrowany użytkownik mógł też do każdego z nich dołączyć krótki opis (charakterystykę). W bardzo szybkim czasie usługa ta zdobyła liczne grono zwolenników. Na rynku zaczęły się pojawiać konkurencyjne projekty, które obok porządkowania i charakteryzowania „ulubionych” pozwalały także na wykonywanie innych operacji na zgromadzonych danych. Przykładami takich przedsięwzięć były Blink (zob. Blink Pro – www.blinkpro.com), HotLinks czy Backflip²⁴⁰. W ramach tych usług zaproponowano także bardziej zaawansowane sposoby organizowania oraz kategoryzowania gromadzonych informacji – tworzenie folderów i podfolderów²⁴¹. Umożliwiono również efektywne sposoby wyszukiwania w katalogu zakładek, np. sortowanie wyników według ich relewantności, jak również dodano opcję przesyłania list „ulubionych” za pomocą elektronicznej poczty innym internautom²⁴². W przypadku usługi Backflip, udostępniono też po raz pierwszy możliwość szybkiego zapisywania informacji w formie zakładek, odnoszących się do treści zamieszczanych na zaprzyjaźnionych z tym serwisem witrynach WWW (zaimplementowany przycisk „Backflip this page”)²⁴³. Jednak pomimo dość dużej popularności tych nowatorskich usług, w wyniku zakończenia okresu euforii (1995-2001) związanego z globalnym rozwojem branży informatycznej i jej późniejszym kryzysem (tzw. *dot-com boom*, *dot-com bubble*)²⁴⁴, wszystkie z wymienionych narzędzi on-line przestały istnieć, stając się tym samym jedynie swoistą, nie do końca zrealizowaną ideą i drogowskazem dla kilka lat później realizowanych podobnych, aczkolwiek bardziej praktycznych przedsięwzięć²⁴⁵.

²³⁸ Warto zaznaczyć, że w sieci istnieje też dość duża grupa usług, które pozwalają na osobiste, wirtualne gromadzenie i zarządzanie zakładkami, bez możliwości dzielenia się nimi. Jedną z takich usług jest polski serwis MyBoo ułatwiający porządkowanie adresów internetowych poprzez ich dodawanie do utworzonych przez użytkownika kategorii (folderów). Organizowane w ten sposób informacje o sieciowych zasobach mogą być dodatkowo uzupełniane przez krótkie opisy poszczególnych zakładek. Zob. www.myboo.pl.

²³⁹ Zob. L. Humphries: *Extras – itList and Other Bookmark Managers* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.llrx.com/extras/itlist.htm>.

²⁴⁰ *Social Bookmarking* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Wikipedia*. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://en.wikipedia.org/wiki/Social_bookmarking#cite_note-4.

²⁴¹ A. Goodman: *HotLinks Taps Bookmarks to Build Scalable Internet Directory* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.traffick.com/article.asp?aID=37>.

²⁴² P. Festa: *Net surfers can backtrack with Backflip* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://news.cnet.com/2100-1023-233926.html>.

²⁴³ A. Goodman: *Someday, We'll All Backflip* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.traffick.com/story/05-2000-backflip.asp>.

²⁴⁴ Zob. *Bańka internetowa* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://wapedia.mobi/pl/Ba%C5%84ka_internetowa.

²⁴⁵ Zob. *Social Bookmarking* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Wikipedia*... Zob. także A. Paparo: *Getting it Wright* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.aripaparo.com/archive/001456.html>.

Momentem przełomowym dla społecznościowego tworzenia globalnej bazy zakładek do stron WWW, było powstanie we wrześniu 2003 roku serwisu Delicious (z ang. Delicje, najbardziej wyśmienite – w pierwszych latach swojego funkcjonowania znany jako del.icio.us). Jego twórcą był Joshua Schachter, wieloletni pracownik portalu Yahoo!, twórca kilku innowatorskich sieciowych projektów²⁴⁶. Serwis ten, choć nie największy²⁴⁷, jest rewolucyjny nie tylko z marketingowego punktu widzenia kreatywnego wykorzystania nazwy domenowej, ale także szybkiego wzrostu liczby użytkowników²⁴⁸. Dodać należy, że z 300 000 internautów korzystających z tego narzędzia w 2007 roku serwis przeistoczył się w projekt porządkowania Internetu, w którym w 2009 roku uczestniczyło ponad pięć milionów użytkowników z całego świata²⁴⁹. Delicious to także pionier, jeżeli chodzi o wykorzystanie zjawiska folksonomii i taggingu w usługach typu *Social Bookmarking*²⁵⁰. Co ważne, sam termin „społecznościowe zakładkowanie” został po raz pierwszy użyty przez twórcę tego przedsięwzięcia, J. Schachtera²⁵¹. Działanie tej usługi w największym uogólnieniu sprowadza się do zamieszczania przez internautów interesujących ich adresów stron WWW oraz opisanie ich poprzez dowolnie dobrane słowa kluczowe. Jak twierdzi M. Roszkowski, „każdy z zarejestrowanych w serwisie użytkowników ma możliwość dodawania adresów swoich ulubionych stron www oraz tagowania adresów już tam zamieszczonych. Tym samym tworzy się społecznie wielki spis adresów stron internetowych, do których z różnych powodów warto zajrzeć, dodatkowo ocenionych i opisanych przez użytkowników”²⁵².

Jak czytamy na stronie głównej projektu, „Delicious to usługa umożliwiająca użytkownikom tworzenie słów kluczowych (tagów), ich łatwą organizację, zarządzanie, jak również scentralizowane dzielenie się informacjami o stronach WWW z innymi uczestnikami projektu. Z punktu widzenia odnoszącego się do siły, jaką dysponuje zbiorowa inteligencja, Delicious polepsza możliwości odkrywania, zapamiętywania i współdzielenia zasobów informacyjnych w Internecie”²⁵³.

Samo korzystanie z tej usługi nie jest zbyt skomplikowane. Jednak pierwszy kontakt z serwisem może zniechęcać („witryna nie jest efektowna, większość okna przeglądarki wypełniają grupy odnośników i w pierwszej chwili trudno się zorientować, do czego służą różne elementy”²⁵⁴). Warto dodać, że internauta, który chce na bieżąco kontrolować i organizować informacje za pomocą tej usługi, może skorzystać z opcji instalacji specjalnego dodatku (pluginu) do przeglądarki (dostępny dla takich przeglądarek, jak Firefox, Google Chrome czy Internet Explorer). Dodatek ten ma formę przycisku ułatwiającego natychmiastowe dodanie linku do aktualnie oglądanej witryny, który następnie staje się elementem bazy „ulubionych” użytkownika Delicious. Warto zaznaczyć, że popularność tej usługi spowodowała powstanie zjawiska tworzenia przez informatyków i samych internautów innych użytecznych dodat-

²⁴⁶ Zob. J. Surowiecki: *Joshua Schachter*, 32 [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.technologyreview.com/tr35/profile.aspx?trid=432>.

²⁴⁷ W. Wowra: *Ulubione...*, s. 51.

²⁴⁸ P. Brągoszewski: *Kolekcjonerzy WWW*. „PC World Komputer” 2007, nr 2, s. 120.

²⁴⁹ Na podstawie L. Baker: *Delicious.com Relaunches : Enhanced Speed, Search & Design with No Dots* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.searchenginejournal.com/deliciouscom-relaunches-enhanced-speed-search-design-with-no-dots/7403/>.

²⁵⁰ *Social Bookmarking* (definicja terminu)...

²⁵¹ C. Cooke: *Social Bookmarking in Libraries. Simply del.icio.us* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/cacemlis/social-bookmarking-in-libraries-simply-delicious>.

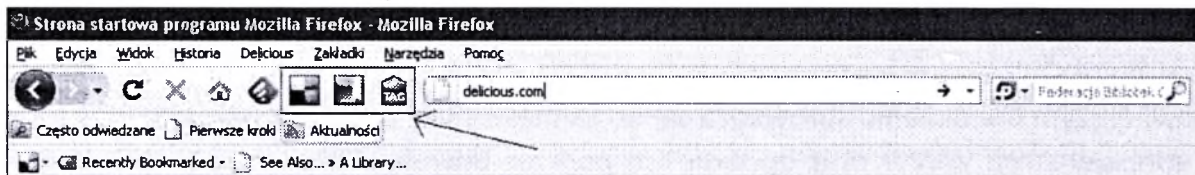
²⁵² M. Roszkowski: *Folksonomia jako narzędzie...*

²⁵³ Zob. *About Delicious* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.delicious.com/help/about>.

²⁵⁴ P. Brągoszewski: *Kolekcjonerzy...*, s. 121.

ków lub współpracujących z nią witryn internetowych (np. similicious.us)²⁵⁵. Joshua Schachter, mówiąc o tym zjawisku stwierdził, że przyszłość projektu oraz to, w jaki sposób będzie on dalej się rozwijał i funkcjonował zależy od jego użytkowników. „Możemy rozbudować Delicious tak, by przechowywało, kategoryzowało i udostępniało wszystkie aspekty naszego cyfrowego życia. Tak długo, jak ludzie korzystają z Delicious, dobrze wykonujemy swoją pracę”²⁵⁶. Bogactwo rozwiązań, efektywność, jak również praktyczny i społecznościowy aspekt wykorzystania Delicious w codziennym obcowaniu z sieciowymi zasobami zdecydowały o tym, że dzisiaj jest to witryna wyznaczająca standardy dla innych, podobnych usług²⁵⁷.

Ilustracja 10. Dodatek do przeglądarki umożliwiający szybkie dodanie linku do konta w serwisie Delicious

Źródło: własne.

Na stronie głównej Delicious znajduje się stale aktualizowana lista najczęściej dodawanych „odkryć” (ciekawych stron) użytkowników. Mamy też tutaj do dyspozycji okno wyszukiwarki służące do znajdowania treści na interesujący nas temat. Wyszukiwać informacje możemy też poprzez przeglądanie list odnośników innych użytkowników (poprzez kliknięcie w jego nazwę). Co więcej, jeśli dane słowo kluczowe znalezione przez internautę wyda się mu intrygujące, zawsze może w nie kliknąć, dzięki czemu wyświetli się lista stron, które zostały nim opisane. Dodatkowymi elementami poszerzającymi możliwości Delicious są także: subskrypcje stron odpowiadających podanym przez nas słowom kluczowym, zapisywanie list stron WWW w formie oddzielnych kanałów RSS, proste tworzenie chmur tagów odzwierciedlających słowa kluczowe używane przez danego użytkownika²⁵⁸. Należy zaznaczyć, że każdy z zarejestrowanych internautów ma do dyspozycji swoją własną podstronę serwisu (znaleźć ją można pod adresem http://delicious.com/login_uzytkownika).

Warto dodać, że udostępnianie zakładki – w zależności od decyzji użytkownika – może mieć charakter otwarty (dla wszystkich użytkowników usługi lub wybranej grupy) lub zamknięty (tzn. wyłącznie do użytku prywatnego internauty). Jednak zgodzić się w tym miejscu należy z poglądem Karoliny Żernickiej, że w odniesieniu do filozofii Internetu 2.0 „optymalnym rozwiązaniem jest publiczne dzielenie się zasobami – według zasady mówiącej, że im intensywniej dane narzędzie jest wykorzystywane, tym staje się lepsze”²⁵⁹.

²⁵⁵ Więcej na ten temat można przeczytać w artykule P. Brągoszewskiego: *Kolekcjonerzy...*, s. 123. Zob. także S. P. Aune: *Delicious Toolbox: 80+ Updated Tools and Resources* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2009/02/20/delicious-new-tools/>; J. Chark: *Del.icio.us toolbox 180+ Del.icio.us Tools and Resources* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2007/08/31/delicious-toolbox/>; *Absolutely Delicious Tools Collection* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.quickonlinetips.com/archives/2005/02/absolutely-delicious-complete-tools-collection/>; K. Hines: *How to Use Delicious: The King of Social Bookmarking* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.socialmediaexaminer.com/tag/delicious-tools/>; G. Marshall: *del.icio.us: 15 smakowitych przeróbek*. „Magazyn Internet” 2006, nr 5, s. 50-53.

²⁵⁶ Wywiad z Joshua Schachterem. Zob. „Magazyn Internet” 2007, nr 1, s. 70-71.

²⁵⁷ W. Wowra: *Ulubione...*, s. 51.

²⁵⁸ Więcej na ten temat pisał P. Brągoszewski: *Kolekcjonerzy...*, s. 122-123. Zob. także M. P. Sauers: *Searching 2.0...*, s. 10-55.

²⁵⁹ K. Żernicka: dz. cyt.

Również mechanizm zapisywania („zakładkowania”) danej witryny został tak skonstruowany, aby nie sprawiał trudności użytkownikowi. Niezależnie czy korzystamy z zainstalowanego w przeglądarce pluginu czy domowej strony Delicious, proces tworzenia bazy „ulubionych” wygląda podobnie. Oprócz tytułu strony (w tym przypadku artykułu) dostępne są także pola definiowane przez samego internautę (notatki, tagi). Warto zwrócić uwagę, że w niektórych przypadkach Delicious podpowiada nam listę słów kluczowych, które mogą być przydatne w opisie danej strony (rekomendowane i popularne tagi). K. Stępień widzi w tej opcji niewielkie podobieństwo do systemu kartotek haseł wzorcowych (KHW). Z drugiej strony charakteryzuje to rozwiązanie, jako zastosowanie swego rodzaju inteligentnych programów, „które korzystając ze swojej bazy słów czy terminów podpowiadają, jak opisywać dane treści stron WWW”²⁶⁰. Należy dodać, że tak przygotowaną zakładką można podzielić się ze „znajomym” – innym użytkownikiem usługi (na grafice opcji tej towarzyszy czerwona strzałka) i w ten sposób, odwołując się do bibliotekarskiego zjawiska współkatalogowania – tworzyć społeczną bazę odnoszącą się do interesujących treści bez konieczności dublowania pracy, czyli tworzenia poszczególnych opisów przez wiele osób jednocześnie²⁶¹.

Tak jak wcześniej wspomniano, Delicious to dzisiaj najpopularniejszy serwis należący do zjawiska *Social Bookmarking*. Jednakże ze względu na możliwości wykorzystania bardziej zaawansowanych opcji opisu dokumentów, warto także wymienić inne podobne usługi. Oczywiście nie są tutaj brane pod uwagę liczne „klony” Delicji (w tym polskie linkologia.pl i etapia.pl), których metoda działania odzwierciedla elementy zaimplementowane w analizowanej powyżej usłudze, ale raczej inne nowatorskie i oryginalne projekty.

Niewątpliwie, jako jeden z najciekawszych należy wymienić serwis Diigo (diigo.com), wcześniej znany jako Furl.com²⁶², który proponuje bardziej efektywne możliwości współtworzenia katalogu „ulubionych”. Diigo to przedstawiciel odrębnego nurtu w ramach *Social Bookmarkingu* – tzw. Clippingu. Za Wojciechem Wowrą przyjmijmy, że jest to jedna z funkcji dostępna w wybranych serwisach społecznościowych „pozwalająca na zapisywanie nie tylko linków, ale także fragmentów (wycinków) stron internetowych”²⁶³. Oczywiście, tak jak w przypadku Delicious, również tutaj wszystkie zakładki możemy znacznikować, ale także przypisywać im odrębne tematy (Topics), oznaczać jako przeczytane lub nieprzeczytane (publiczne/prywatne), zaznaczać za pomocą kolorowego markera dowolne fragmenty witryny WWW, dodawać komentarze – w tym szczegółowe notatki odnoszące się na przykład do autora dokumentu, daty jego publikacji, źródła itp.²⁶⁴. Warto zaznaczyć, że Diigo ułatwia tworzenie swoistych grup zainteresowań użytkowników oraz zapraszanie do nich innych internautów (interesujących się podobnym do nas zagadnieniem, tematem, zjawiskiem itp.).

Inne popularne usługi służące do społecznego tworzenia bazy zakładek to między innymi Stumble Upon (www.stumbleupon.com), Reddit (www.reddit.com), Spurl (www.spurl.net),

²⁶⁰ K. Stępień: dz. cyt., s. 57.

²⁶¹ Więcej na temat możliwości tworzenia opisów stron WWW można dowiedzieć się z książki M. P. Sauersa: *Searching 2.0...*, s. 9-55.

²⁶² R. Wauters: *Diigo Buys Web Page Clipping Service Furl Away From LookSmart* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://techcrunch.com/2009/03/09/diigo-buys-web-page-clipping-service-furl-away-from-looksmart/>.

²⁶³ W. Wowra: *Ulubione online...*, s. 52.

²⁶⁴ Tamże. Zob. także K. Karpieszuk: *Diigo, lepsza wersja Delicious* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.muzungu.pl/2010/02/04/diigo-lepsza-wersja-delicious/muzungu-skomputeryzowany/>.

Clipmarks (www.clipmarks.com) czy Elefanta.pl (nazwana przez jej twórców pierwszą polską linkowarką internetową)²⁶⁵. Warto zaznaczyć, że w przypadku serwisu Clipmarks, mamy do czynienia z możliwościami znacznikowania nie tylko całych stron internetowych, bądź też ich statycznych fragmentów (zdjęcia, artykuły), ale także „wycinania” i opisywania występujących na ich łamach dźwięków czy sekwencji wideo.

Serwisy należące do zjawiska *Social Bookmarking* możemy podzielić i sklasyfikować na różne sposoby. K. Żernicka mówi o serwisach uniwersalnych (czyli takich, które są skierowane do szerokiego grona użytkowników Internetu – np. Delicious) i naukowych (przeznaczonych dla środowiska naukowego – np. CiteULike)²⁶⁶. Inny podział autorka odnosi do dostępności zgromadzonych przez użytkowników zasobów – serwisy umożliwiające pełne dzielenie się zakładkami i tworzenie prywatnych zasobów, np. Google Bookmarks, Myboo.pl. Według trzeciej klasyfikacji, usługi „zakładkowe” możemy porządkować według funkcjonalności i formy prezentacji zasobów. Wyróżniamy tutaj dwa typy serwisów: rankingowe (linki pogrupowane są według ich popularności wśród użytkowników, np. Digg.com) i klasyfikujące (porządkowanie następuje poprzez nadawanie słów kluczowych poszczególnym treściom). K. Żernicka zwraca także uwagę na serwisy klasyfikujące zasoby pod względem profilu gromadzonych linków. Są to na przykład linki do newsów (Digg.com, Wykop.pl), zakładki do blogów (Technorati.com) czy muzyki (Ilike.com)²⁶⁷. W tym jednak przypadku, wydaje się, że mówić powinniśmy raczej o zjawisku *Social News* niż *Social Bookmarking*. Dodatkowo, charakteryzując serwisy „zakładkowe” skierowane bezpośrednio do czytelników bibliotek, możemy wyróżnić usługi umożliwiające klasyfikowanie i opisywanie za pomocą tagów informacji o książkach, artykułach itp. (np. LibraryThing.com).

²⁶⁵ Zob. *Poznaj Elefantę* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://elefanta.pl/getToKnow.action>; W. Wowra: *Ulubione online...*, s. 50-53. Zob. także S. P. Aune: *SOCIAL BOOKMARKING: 50+ Social Bookmarking Sites* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2007/08/08/social-bookmarking-2/>; L. Baker: *125 Social Bookmarking Sites : Importance of User Generated Tags, Votes and Links* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.searchenginejournal.com/125-social-bookmarking-sites-importance-of-user-generated-tags-votes-and-links/6066/>; *Bookmarking Sites Top 250* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sharethisup.com/bookmarking-sites>; *Social Marker* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.socialmarker.com/>.

²⁶⁶ Szerzej na temat naukowych serwisów zakładkowych pisał J. Pacek: *Darmowe oprogramowanie wspomagające prace bibliograficzne*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2008, nr 4; J. Pacek: *Bibliografia 2.0*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2008, nr 1, s. 35-44. Zob. także B. Bednarek-Michalska: *Źródła informacji w Internecie...*, s. 25-27.

²⁶⁷ K. Żernicka: dz. cyt. Warto zaznaczyć, że w przytoczonych klasyfikacjach mamy do czynienia z serwisami, które bezpośrednio odnoszą się do zjawiska *Social Bookmarking*, ale także obejmują takie społecznościowe usługi, jak *Social News* (ranking newsów tworzony przez użytkowników), *Social Citation* (cytowanie społecznościowe, zarządzanie informacją bibliograficzną) oraz *Social Annotation* (społecznościowe anotowanie, czyli uzupełnianie opisu dokumentów różnego rodzaju rzeczowymi adnotacjami, komentarzami, uwagami, wyjaśnieniami). Zob. J. Pacek: *Darmowe oprogramowanie...*; Z. Corbyn: *Read it, like it, list it, share it* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.timeshighereducation.co.uk/story.asp?storyCode=400931§ioncode=26>; *Using Social Citations* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://virtuallythere.wikispaces.com/Using+social+citation>; M. Rees, P. Hopkins: *Towards the Integration of Social Media With Traditional Information Systems*. [W:] *Computer-Mediated Social Networking. First International Conference, ICCMSN 2008. Dunedin, New Zealand. June 2008*. Dunedin 2008, s. 123; H. Alhoori, O. Alvarez, R. Furuta, M. Muñiz, E. Urbina: *Supporting the Creation of Scholarly Bibliographies by Communities Through Online Reputation Based Social Collaboration*. [W:] *Research and Advanced Technology for Digital Libraries. 13th European Conference, ECDL 2009. Corfu, Greece September/October 2009*. Berlin 2009, s. 180-191.

3.7.2. PRZYKŁADY WYKORZYSTANIA ZJAWISKA FOLKSONOMII I *SOCIAL BOOKMARKING* W DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEK

Tworzenie społecznościowych baz „ulubionych” to jeden z elementów zjawiska Library 2.0. W tym przypadku mamy do czynienia z dwoma rodzajami aktywności. Po pierwsze, w sieci spotkać możemy przykłady tworzenia przez samych pracowników bibliotek aplikacji, które wzbogacają proponowane przez nich usługi informacyjne o nową jakość, odnoszącą się bezpośrednio do społecznościowego „zakładkowania”. Przykładem takiego przedsięwzięcia jest usługa PennTags uruchomiona w 2005 roku w ramach katalogu OPAC Biblioteki Uniwersyteckiej w Pensylwanii²⁶⁸. Głównym celem tego projektu było zaproponowanie odbiorcom usług innowatorskich przewodników przedmiotowych (ang. *subject guide*) po sieciowych zasobach, ale także dostarczenie narzędzia do tworzenia dynamicznych bibliografii adnotowanych (uzupełnionych informacjami o treści dokumentów). Za pośrednictwem tej usługi czytelnicy mogą współuczestniczyć w budowaniu bazy „ulubionych” (stron, obiektów itp.) odnoszącej się tak do zasobów sieciowych, jak i bibliotecznych, wliczając w to rekordy bibliograficzne, artykuły pochodzące z pełnotekstowych serwisów czasopism naukowych, biblioteczne klipy wideo, dokumenty wchodzące w skład udostępnianych przez bibliotekę baz danych czy inne cyfrowe treści. Każdy użytkownik może ponadto oznaczać daną zakładkę jako prywatną (nieдоступną dla innych) lub dzielić się nią z pozostałymi czytelnikami. Pomimo, że zasięg tej usługi jest ograniczony, w 2008 roku korzystało z niej ponad 800 użytkowników, którzy wygenerowali ok. 13 000 tagów²⁶⁹.

W drugim przypadku, wykorzystanie przez biblioteki serwisów internetowych należących do zjawiska *Social Bookmarking* ma charakter wyszukiwania, organizowania i udostępniania przez bibliotekarzy uporządkowanych informacji o ciekawych „znaleziskach” w sieci. Wśród bibliotek, które zdecydowały się na tego rodzaju działalność są między innymi: Biblioteka Uniwersytecka w Paryżu (Sorbona) (zob. www.delicious.com/bibliparis4), biblioteka publiczna w La Grange (USA) (zob. www.delicious.com/LaGrangeParkLibrary) czy biblioteka publiczna w San Mateo (Kanada) (zob. www.delicious.com/sanmateolibrary)²⁷⁰. Na uwagę zasługuje również wykorzystanie serwisu Delicious przez Bibliotekę Miejską w Waszyngtonie, która organizuje w ten sposób dokumenty odnoszące się zarówno do regionu, jak i całego państwa (zob. www.delicious.com/wastatelib).

Warto także wspomnieć o księżnicach, które na łamach swoich kont w poszczególnych serwisach bookmarkingowych, grupują informacje odnoszące się do różnych dziedzin nauki, kultury czy sztuki. Tak jest w przypadku pracowników Maui Community College Library (USA), którzy na bieżąco wyszukują i zamieszczają linki do aktualności dotyczących nowych technologii (zob. www.delicious.com/mauicclibrary). Innymi przykładami odnoszącymi się do takich aktywności są: aktualne informacje na temat ewolucji WWW, gadżetów,

²⁶⁸ Zob. <http://tags.library.upenn.edu/>. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Więcej na ten temat pisała M. L. Rethlefsen – zob. *Tags Help Make Libraries Del.icio.us* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6476403.html>.

²⁶⁹ Zob. E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 56-57. Zob. także L. Allen, M. Barnhart: *PennTags at the University of Pennsylvania*. [W:] *Information literacy meets...*, s. 110-115.

²⁷⁰ Więcej przykładów bibliotek używających w swojej działalności serwisów zakładkowych, znaleźć można w publikacji *del.icio.us libraries – September 27, 2008* [on-line]. [Dostęp: 17 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://angelacw.wordpress.com/2007/06/04/delicious-libraries/>. Zob. także B. Herzog: *Library Subject Guides using del.icio.us* [on-line]. [Dostęp: 17 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.swissarmylibrarian.net/2007/07/28/library-subject-guides-using-delicious>.

technologii komputerowych (The Thomas Ford Memorial Library w USA, www.delicious.com/thomasford) czy informacje na temat zjawiska Library 2.0 przygotowane przez bibliotekarzy z Carl A. Pescosolido Library (The Governor's Academy, USA, www.delicious.com/peskylibrary).

Wśród możliwości wykorzystania usług sieciowych umożliwiających organizowanie cyfrowych zasobów wymienia się wreszcie narzędzia wspomagające czynności związane zarządzaniem informacją bibliograficzną, rekordami bibliograficznymi, odsyłaczami czy zestawieniami wykazów bibliograficznych²⁷¹. Przykładami takich narzędzi są Connotea (www.connotea.org), CiteULike (www.citeulike.org) czy BibSonomy (www.bibsonomy.org).

3.8. SERWISY TYPU WIKI I ICH ZASTOSOWANIE W BIBLIOTECE

Wśród najczęściej wymienianych narzędzi, które bezpośrednio odnoszą się do współtworzenia przez internautów cyfrowych treści znajdują się także interaktywne usługi sieciowe określane mianem serwisów, technologii czy mechanizmów typu wiki²⁷². Warto zaznaczyć, że należą one do grupy społecznościowych narzędzi służących dzieleniu się wiedzą, słusznie nazywanych przez S. Cisek serwisami *Collabortive Writing (Collaborative Authorship)*. Ich główną cechą stanowi przy tym „świadome i zamierzone współautorstwo, współredagowanie jednego „dużego” dokumentu, tekstu, źródła informacji”²⁷³. Na łamach takich projektów internauci mają szansę na łatwe (synchroniczne i asynchroniczne) dzielenie się swoją wiedzą, przeprowadzanie dyskusji odnoszących się do danego tematu, redagowanie i bieżące wprowadzanie zmian do współtworzonych dokumentów. Inaczej mówiąc, przywołując przykład podany przez T. Ganicza, tego typu serwis to jakby tablica, „po której każdy może mazać. Kolejna osoba może bohomyzy poprzedniej zmasać gąbką i wstawić w to miejsce swoje albo dołączyć do zabawy i do poprzednich bohomyzów dodać własne, tworząc w ten sposób nową jakość”²⁷⁴. W ten sposób treści te podlegają dynamicznym zmianom. Nigdy nie są definitywnie ukończone. W każdej chwili osoba, która chce współtworzyć dany projekt ma możliwość jego poszerzenia o nowe informacje. Może także usunąć te fragmenty, które według niej są nieprawdziwe, nieprzydatne czy też nie dotyczą opisywanego zjawiska, zdarzenia, faktu itp. Mówiąc o funkcjonalności tego typu sieciowych usług, mamy do czynienia z technologicznymi mechanizmami odnoszącymi się do oryginalnych możliwości prostego tworzenia witryn WWW (bez znajomości języka HTML), edycji i kontroli jakości tworzonych treści, ale także ich zbiorowego autorstwa będącego w istocie zjawiskiem diametralnie różnym od „prostej sumy” autorów jednostkowych²⁷⁵.

²⁷¹ Aplikacje umożliwiające tego rodzaju czynności szczegółowo scharakteryzował J. Pacek w publikacji *Darmowe oprogramowanie...* Zob. także J. Pacek: *Bibliografia w zmieniającym się...*, s. 210-211; K. Żernicka: dz. cyt.

²⁷² Termin wiki pochodzi od hawajskiego zwrotu „wiki wiki”, czyli szybki. Zob. Ch. Wagner: *Wiki: A technology for conversational knowledge management and group collaboration*. „Communications of the AIS” 2004, vol. 13, s. 269. Zob. także *Wiki* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Wikipedia*. [Dostęp: 17 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Wiki>.

²⁷³ S. Cisek: *Dzielenie się wiedzą w Internecie* [on-line]. „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” 2009, nr 3-4, s. 33-42. [Dostęp: 17 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblioteka.awf.katowice.pl/biuletyn.html>.

²⁷⁴ T. Ganicz: *Mechanizmy kontroli jakości Wikipedii – czyli jak pół-anarchiczna społeczność może skutecznie zastąpić radę redakcyjną* [on-line]. „EBIB” 2009, nr 1. [Dostęp: 17 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2009/101/a.php?ganicz>.

²⁷⁵ Por. S. Cisek: dz. cyt., s. 35.

Przyjmijmy, za internetową encyklopedią Wikipedią, że wiki to „nazwa specyficznych stron internetowych (Web 2.0), które można nie tylko oglądać, ale też tworzyć, edytować i zmieniać bezpośrednio za pomocą przeglądarki internetowej. Nazwą tą określa się również oprogramowanie umożliwiające wspólną pracę wielu użytkowników przy tworzeniu zawartości takich stron”²⁷⁶. Termin ten odnosi się do mechanizmów pozwalających na łatwe tworzenie internetowej infrastruktury dla kolektywnej pracy nad cyfrowymi treściami (np. redakcją haseł w społecznie tworzonej encyklopedii)²⁷⁷. A biorąc pod uwagę słowa samego twórcy tego zjawiska, „jest to najprostsza i mogąca prawidłowo funkcjonować baza danych dostępna on-line”²⁷⁸.

3.8.1. GENEZA I CECHY SERWISÓW TYPU WIKI

Początków mechanizmów wiki należy doszukiwać się już w 1994 roku, kiedy to Ward Cunningham (informatyk z Portland w Oregonie) stworzył technologiczne podstawy umożliwiające łatwe modyfikowanie stron internetowych przez użytkowników WWW²⁷⁹. Sam termin „wiki” pochodzi od nazwy autobusu kursującego pomiędzy terminalami międzynarodowego lotniska w Honolulu, którym Cunningham w tamtym czasie miał okazję podróżować²⁸⁰. Celem twórcy pierwszego wiki było utworzenie prostego narzędzia do zarządzania wiedzą i prowadzenia efektywnej współpracy on-line, dlatego też serwis Cunninghama na pierwszy rzut oka przypomina listę dyskusyjną, której każdy może być uczestnikiem²⁸¹. Warto zaznaczyć, że inspiracją dla tego badacza podczas opracowywania mechanizmu łatwego edytowania stron internetowych był stworzony w 1987 roku przez firmę Apple program HyperCard (umożliwiający użytkownikom komputerów Macintosh organizację danych za pomocą fiszek, na których mogli oni umieszczać pola, przyciski odwołujące się do innych kart, otwierać okna dialogowe, wywoływać prezentacje graficzne i dźwiękowe)²⁸².

W wyniku przeprowadzonych prac, w marcu 1995 roku Cunningham zaprezentował szerszej publiczności pierwszą odsłonę swojego serwisu, który nazwał WikiWikiWeb. Od tej pory, każdy internauta, który chciał być współtwórcą treści wchodzących w skład tego przedsięwzięcia, w prosty sposób, podobnie jak ma to miejsce w znanych dzisiaj edytorach tekstu, mógł dodawać do niego nowe treści, modyfikować je lub usuwać²⁸³. Głównym celem projektu – od momentu jego założenia do dzisiaj – jest dzielenie się pomysłami dotyczącymi programowania i rozwoju informatycznych aplikacji. WikiWikiWeb stał się także wzorem dla innych serwisów, na łamach których użytkownicy organizują i zarządzają różnego typu informacjami. Wśród nich znajdują się zarówno projekty dotyczące oprogramowania Open Source (np. Linuksa), internetowe encyklopedie (Wikipedia, Helionica.pl), ale także prywatne czy bran-

²⁷⁶ Wiki (definicja terminu)...

²⁷⁷ Por. M. Wilkowski: *Internet jako archiwum – obrazy historii w cyfrowym świecie*. [W:] *Tekst w sieci. Tekst, język gatunki*. T. II, pod. red. A. Gumkowskiej. Warszawa 2009, s. 229.

²⁷⁸ W. Cunningham: *What is Wiki?* [on-line]. [Dostęp: 18 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://wiki.org/wiki.cgi?WhatIsWiki>.

²⁷⁹ R. E. Cummings, M. Barton: *Wiki writing: collaborative learning in the college classroom*. Michigan 2008, s. 5.

²⁸⁰ S. Mader: *Four Letter Words...*

²⁸¹ M. Krakowska: dz. cyt., s. 60.

²⁸² J. A. West, M. L. West: *Using wikis for online collaboration : the power of the read-write Web*. San Francisco 2009, (brak paginacji). Zob. także *HyperCard* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Encyklopedia Wiem*. [Dostęp: 18 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://portalwiedzy.onet.pl/91752,,,hypercard,haslo.html>.

²⁸³ Zob. R. E. Cummings, M. Barton: dz. cyt., s. 5. Zob. także D. Woods, P. Thoeny: *Wikis for dummies*. Indianapolis 2007, s. 9.

zowe strony WWW (np. tworzona przez pracownika Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informatyki UMCS w Lublinie *Bibliopedia.pl* dotycząca szeroko pojętej nauki o informacji).

Pomimo, że analizowany mechanizm pojawił się już w latach dziewięćdziesiątych, idea zastosowania wiki tak naprawdę została szerzej rozpropagowana dopiero we wczesnych latach nowego tysiąclecia. Wpływ na to miało w dużym stopniu udostępnienie szerszej publiczności bezpłatnego oprogramowania MediaWiki, na bazie którego zostały stworzone najbardziej dziś znane serwisy o otwartej treści jak Wikipedia, Wikistownik czy Wikinews²⁸⁴. Przedsięwzięcia te często są określane jako projekty otwarte dla każdego – zarówno dla osób, które chcą je współtworzyć, jak i dla czytelników, poszukujących ciekawych informacji²⁸⁵.

Jak trafnie zauważył Paweł Wimmer, serwisy typu wiki zyskały sporą popularność, „gdyż wiele osób chciało się uniezależnić od istniejących już społeczności”²⁸⁶. Do dnia dzisiejszego powstała duża liczba projektów pozwalających na bezpłatne i proste tworzenie takich witryn przez użytkowników. Firmy, które je udostępniają „oferują gotowe rozwiązania, biorą na siebie problemy techniczne, tworząc na podstawie rozmaitych silników (publicznie dostępnych lub własnych) tzw. farmy wiki”²⁸⁷.

Wśród najważniejszych cech (elementów funkcjonalnych) serwisów tworzonych za pośrednictwem mechanizmu wiki wymienić możemy:

- edycję zasobów przez każdego, kto dokonał wcześniejszej rejestracji w danym serwisie (niektóre projekty umożliwiają wprowadzanie zmian bez konieczności rejestrowania, np. WikiWikiWeb),
- bezpłatną (lub płatną) możliwość tworzenia strony internetowej generowanej przez wielu użytkowników jednocześnie,
- opcję śledzenia wprowadzanych w ostatnim czasie zmian,
- prowadzenie dyskusji on-line (opcja archiwizacji poszczególnych wypowiedzi),
- możliwość skorzystania przez użytkownika z gotowych szablonów serwisów wiki lub samodzielnego tworzenia tematów graficznych dostosowanych do jego własnych potrzeb,
- łatwość tworzenia odnośników do innych treści zamieszczonych zarówno na łamach macierzystej, jak i zewnętrznej witryny WWW,
- możliwość integracji treści wchodzących w skład danego serwisu wiki z zasobami pochodzącymi z innych stron World Wide Web (np. zdjęcia, wykresy, pliki wideo i audio itp.),
- możliwość szybkiej wymiany informacji pomiędzy użytkownikami danego serwisu za pośrednictwem kanałów informacyjnych, np. RSS,

²⁸⁴ Charakterystyka Wikipedii została przedstawiona między innymi w następujących publikacjach: T. Ganicz: dz. cyt.; M. P. Sauers: dz. cyt., s. 91-110; P. Levinson: *Nowe nowe...*, s. 136-159; S. Kotuła: *Jak buduje się jakość baz open content na przykładzie Wikipedii* [on-line]. „EBIB” 2007, nr 3. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/84/a.php?kotula>; J. Hofmokl, A. Tarkowski: *Wikipedia – pospolite ruszenie encyklopedystów. Największa encyklopedia na świecie* [on-line]. „EBIB” 2006, nr 3. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2006/73/hofmokl_tarkowski.php; S. Skolik: *Spółeczne tworzenie Wikipedii perspektywa aktywnego uczestnictwa projektu*. [W:] *Media i społeczeństwo. Nowe strategie komunikacyjne*, pod red. M. Sokołowskiego. Toruń 2008, s. 326-342; K. Pękała: *Wspólne tworzenie wiedzy w Wikipedii – analiza zasad edycji artykułów i metod przeciwdziałania wandalizmowi*. [W:] *Oblicza Internetu. Opus Universale. Kulturowe, edukacyjne i technologiczne przestrzenie Internetu*. Elbląg 2008, s. 87-95; P. Wimmer: *Wikipedia – wolna encyklopedia*. „PC World Komputer” 2004, nr 10, s. 160-161.

²⁸⁵ S. Skolik: dz. cyt., s. 327.

²⁸⁶ P. Wimmer: *Wikimania*. „PC World Komputer” 2007, nr 11, s. 162.

²⁸⁷ Tamże. Farmy Wiki jest to tzw. przestrzeń serwerowa, na bazie której udostępniono użytkownikom narzędzia pozwalające tworzyć i rozwijać niezależne od siebie serwisy typu Wiki. Zob. *Wiki Farm* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Wikipedia*. [Dostęp: 18 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://en.wikipedia.org/wiki/Wiki_farm.

- specjalne miejsce (strona), gdzie użytkownik może eksperymentować i uczyć się obsługi różnych narzędzi wiki,
- opcja etykietowania (tagowania) poszczególnych treści oraz pełnotekstowe wyszukiwanie²⁸⁸.

W przeciągu kilku lat nastąpiło upowszechnienie się mechanizmu wiki będącego podstawą organizowania różnego typu zasobów i aktywności użytkowników sieci. Mamy dzisiaj do czynienia z hobbystycznymi stronami tworzonymi przez miłośników gry na gitarze (The Guitar Wiki – <http://guitarwiki.com>), gotowania (Cookbook Wiki – www.cookbookwiki.com), filmów (Film Wiki – <http://film.wikia.com>), gier fabularnych i fantastyki (Wieża Snów – <http://wieszasnów.wikidot.com/>) czy wolnym repozytorium tekstów źródłowych oraz ich tłumaczeń (Wikiźródła – <http://pl.wikisource.org>)²⁸⁹. Co więcej, technologia ta służy z jednej strony jako sposób tworzenia informatycznych repozytoriów, społecznościowych encyklopedii, słowników itp., a z drugiej – wirtualnych platform branżowych pozwalających na dzielenie się dokumentami, pomysłami pomiędzy pracownikami jednej bądź też wielu instytucji²⁹⁰.

Odnosząc się do świata literatury i nauki, serwisy wiki mogą być dobrym sposobem na komunikowanie się autorów książek z odbiorcami ich twórczości, swoistą płaszczyzną dialogu pomiędzy pisarzami a czytelnikami, specjalistami a pasjonatami w danej dziedzinie²⁹¹. Zawsze jednak należy pamiętać, że korzystanie z tego rodzaju narzędzi może nieść ze sobą niebezpieczeństwo dyletantyzmu, celowego wprowadzania błędnych informacji przez użytkowników czy świadomego usuwania wcześniej dodanych materiałów. Niska jakość informacji to chyba najczęściej pojawiający się argument wysuwany przeciw wiarygodności projektów tworzonych za pośrednictwem tej technologii. W związku z tym, że każdy z internautów może aktualizować i wprowadzać dowolne informacje w wiki (nie we wszystkich serwisach nowe treści są wprowadzane tylko przez zarejestrowanych użytkowników), nie ma jasno określonych standardów korzystania z tego typu witryn. Problemem jest również brak prawidłowo przygotowanego opisu źródeł, którymi posługiwali się internauci pod-

²⁸⁸ Por. P. Wimmer: dz. cyt., s. 162-164. Zob. także J. Davies, G. Merchant: *Web 2.0 for Schools. Learning and Social Participation*. New York 2009, s. 97-101; F. Cervone: *So You Want a Wiki – Now What?* [on-line]. [Dostęp: 19 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.cervone.com/So_you_want_a_wiki_-_now_what.pdf; F. Bachman, P. Merson: *Experience Using the Web – Based Tool Wiki for Architecture Documentation* [on-line]. Pittsburgh 2005, s. 4-18. [Dostęp: 19 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA446186>; K. Kluza: *Zastosowanie systemów Wiki i semantycznych Wiki w procesie dydaktycznym*. „Edukacja. Studia – Badania – Innowacje” 2010, nr 2 (dodatek), s. 1; A. Ebersbach, M. Glaser, R. Heigl: *Wiki: Web collaboration*. Berlin 2006, s. 19-21; Ch. Wagner: dz. cyt., s. 269-278; M. Farkas: *So You Want to Build a Wiki?* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webjunction.org/technology/web-tools/articles/content/438218>; B. Lamb: *Wide Open Spaces: Wikis, Ready or Not* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.educause.edu/EDUCAUSE+Review/EDUCAUSE-ReviewMagazineVolume39/WideOpenSpacesWikisReadyorNot/157925>.

²⁸⁹ Szukając tematycznego serwisu typu Wiki warto skorzystać z witryny Wiki Index (<http://wikiindex.org>), na łamach której zgromadzono linki do ponad 5000 projektów tworzonych na bazie tego mechanizmu.

²⁹⁰ Zob. S. T. Harris, X. Zeng: *Using Wiki In an Online Record Documentation Systems Course* [on-line]. „Perspectives in Health Information Management” 2008, nr 1 (5), s. 1. [Dostęp: 18 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2242345/pdf/phim0005-0001.pdf>. Zob. także A. Aguiar, G. David: *WikiWiki Weaving Heterogeneous Software Artifacts*. [W:] *International Symposium on Wikis*. San Diego 2005, s. 67-74; M. Guy: *Wiki or Won't He? A Tale of Public Sector Wikis* [on-line]. „Ariadne” 2006, nr 49. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ariadne.ac.uk/issue49/guy/>.

²⁹¹ Zob. M. Górska: *Rewolucja Gutenberga – przełom cyfrowy. Próba porównania* [on-line]. „Biuletyn EBIB” 2007, nr 17 (Materiały konferencyjne). [Dostęp: 15 lipca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/gorska.php>.

czas swojej pracy w ramach serwisu²⁹². Zdarza się, że w wyniku tworzenia nowych czy zmiany już istniejących treści, natrafić możemy na opór ze strony innych użytkowników współkreujących zasoby danego serwisu wiki. W odniesieniu do Wikipedii, mówi się w takim momencie o swoistej „wojnie edycyjnej” (dwóch lub więcej wikipedystów nie zgadza się co do treści jakiegoś hasła i ciągle je zmienia według własnego uznania lub przywraca starszą, stworzoną przez siebie wersję)²⁹³. Z punktu widzenia użytkownika (obserwatora, czytelnika) sytuacja ta może wydawać się nieco dziwna, ponieważ korzystając z ciągle aktualizowanego dzieła nie ma on pewności z jakiej właściwie wersji korzysta i czy nie zostanie ona za chwilę zaktualizowana, czyli zmieniona²⁹⁴.

3.8.2. SPOSOBY WYKORZYSTANIA SERWISÓW TYPU WIKI PRZEZ BIBLIOTEKI

W większości przeanalizowanych koncepcji dotyczących zjawiska Library 2.0 technologia wiki odgrywa jedną z najważniejszych ról. Podkreśla się w nich zazwyczaj możliwości jej stosowania w kontekście efektywnej komunikacji pomiędzy samymi bibliotekarzami, ale także użytkownikami tych instytucji. Serwisy typu wiki przedstawiane są też jako jedna z najbardziej elastycznych technologii, którą biblioteki mogą wykorzystywać na wiele różnych sposobów. Nie ograniczają się one przy tym tylko i wyłącznie do stworzenia internetowej platformy, na łamach której bibliotekarze mogą zamieszczać aktualne informacje dotyczące macierzystej placówki czy prowadzić dyskusje z czytelnikami na temat bibliotecznych wydarzeń lub dostępnych dokumentów. Serwisy wiki to przede wszystkim wirtualna przestrzeń do współpracy i dynamicznego tworzenia multimedialnych zasobów, czasem nawet nazywanych cyfrowymi repozytoriami. To także sposobność zaprezentowania użytkownikom (lub wraz z użytkownikami) ciekawych sieciowych „znalezisk”, e-learnigowych szkoleń (np. kursów dotyczących korzystania z oferty księżnicy), ale także narzędzie służące komunikacji wewnątrz instytucji (pomiędzy jej pracownikami)²⁹⁵. Poniżej zaprezentowano najważniejsze możliwości wykorzystania tej technologii w placówkach bibliotecznych:

1. Wiki dla wewnętrznej komunikacji w bibliotece.

Stworzenie internetowego serwisu dla wewnętrznej komunikacji pomiędzy pracownikami biblioteki to element, który już pojawił się w książce (zob. podrozdział 3.2.2. Blogi w bibliotekach). W tym przypadku jednak, analizowana technologia oferuje dużo większe możliwości zarówno w odniesieniu do prowadzenia dyskusji, jak i tworzenia elektronicznej dokumentacji przez personel biblioteczny. Wiele tradycyjnych witryn bibliotecznych będących w swych założeniach platformą „dialogu wewnątrzbibliotecznego” jest uzależniona od jednego bądź też kilku administratorów, którzy mają bezpośred-

²⁹² M. Krakowska: dz. cyt., s. 60.

²⁹³ Zob. *Wojna edycyjna* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Wikipedia*. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wojna_edycyjna. Zob. także P. Levinson: dz. cyt., s. 135-147. Na temat wad i zalet serwisów typu Wiki pisał między innymi F. Bachman, P. Merson: dz. cyt., s. 12-18. Zob. także J. Davies, G. Merchant: dz. cyt., s. 94-101; M. Guy: dz. cyt.

²⁹⁴ M. Góralska: *Rewolucja Gutenberga...*

²⁹⁵ Zob. M. Farkas: *Wiki World (podcast)* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.libsuccess.org/index.php?title=Wiki_World; D. Cochenour: *Is there a Wiki In Your (Library) Future? „Colorado Libraries” 2006, nr 1, s. 34-36*; D. Fichter: *Intranets, Wikis, Bikis, and Collaborative Working. „Online” 2005, nr 5, s. 47-50*; M. Farkas: *Using Wikis to create Online Communities* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webjunction.org/technology/web-tools/articles/content/438229>; S. Kai-Wah Chu: *Using Wikis In Academic Libraries* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://web.edu.hku.hk/staff/samchu/docs/using_wikis_in_lib_hmpg.doc; P. Bradley: dz. cyt., s. 124-131.

ni wpływ na to co pojawia się na łamach tych serwisów WWW. Również aktualność udostępnianych tam informacji często pozostawia wiele do życzenia. Wiki pozwala na pokonanie tego problemu i umożliwia wszystkim pracownikom placówki dodawanie, edycję (aktualizację) bibliotecznych treści, co może efektywnie przyczynić się do poprawy komunikacji pomiędzy różnymi organizacyjnymi komórkami instytucji. Zaznaczę, że większość tego typu projektów dostępnych jest na zasadzie wykorzystania wewnętrznej sieci komputerowej (tzw. Intranetu) jednej bądź wielu instytucji. Nie zawsze więc użytkownik z zewnątrz ma możliwość śledzenia i dokonywania zmian w ramach tych przedsięwzięć.

Dobrym przykładem takiej praktyki jest projekt biblioteki uniwersyteckiej w Ohio (Ohio University Alden Library), nazwany przez twórców The Ref Wiki od *Reference Department* (oddział informacji)²⁹⁶. Jego początki sięgają czerwca 2006 roku, gdy okazało się, że wcześniej wykorzystywane do wewnętrznej komunikacji narzędzie (blog internetowy) w wyniku zbyt dużej ilości zamieszczonych na jego łamach informacji (problem z ich prawidłową organizacją i wyszukiwaniem) musi zostać zastąpione bardziej efektywnym i praktycznym rozwiązaniem technologicznym. Zdecydowano się na witrynę w technologii wiki, do której przeniesiono wcześniej dostępne na blogu treści, ale także inne dokumenty, tworzone przez bibliotekarzy i dotychczas przechowywane w pamięci różnych bibliotecznych stacji komputerowych. W ten sposób do dzisiaj zgromadzono obszerną bazę treści obejmującą swoim zasięgiem informacje odnoszące się do funkcjonowania biblioteki (zarządzenia, regulaminy, wzory dokumentów itp.), ale także branżowe artykuły, materiały dotyczące komputerowego oprogramowania, tematyczne zestawienia czy biblioteczne kursy (w formie e-learningu). Ponadto, w ramach tego projektu bibliotekarze mają do dyspozycji dział FAQ (najczęściej zadawane pytania), jak również techniczne wskazówki odnoszące się do potencjalnych problemów, które mogą się pojawić w trakcie pracy z nowymi technologiami. Pomimo, że serwis jest częścią wewnętrznej sieci uczelni, pracownicy – za pośrednictwem Internetu – mogą korzystać z jego zasobów także z komputerów ulokowanych w innych miejscach (np. w domu). W tym jednak przypadku należy posiadać osobiste dane do logowania, bez których nie ma możliwości współtworzenia treści The Ref Wiki²⁹⁷.

Inne podobne projekty to:

- The University of Connecticut Libraries Staff Wiki (http://wiki.lib.uconn.edu/index.php/Main_Page) – duża baza dokumentów na temat bibliotecznych usług, ale także organizacji uczelni. Projekt dostępny również dla niezarejestrowanych użytkowników,
- The University of Minnesota Libraries Staff Wiki (<https://wiki.lib.umn.edu/>) – na bieżąco aktualizowane wiki zawierające informacje odnoszące się zarówno do codziennego funkcjonowania Uniwersytetu Stanowego w Minnesocie (programy studiów, informacje na temat jego organizacji i administracji itp.), jak również wchodzących w jego skład bibliotek. Do dyspozycji użytkowników dostępne są takie działy jak: informacje o osobach zatrudnionych w poszczególnych księżnicach, nowych nabytkach, wystawach czy obszerne repozytorium artykułów. Ponadto, za pośrednictwem tego serwisu użytkownicy mają możliwość zdalnej rezerwacji sprzętu

²⁹⁶ Serwis znajduje się pod adresem http://wiki.lib.uconn.edu/wiki/Main_Page. [Dostęp: 28 stycznia 2011].

²⁹⁷ Charakterystykę projektu opracowano na podstawie Ch. F. Boeningre: *The Wonderful World of Wikis Applications for Libraries*. [W:] *Library 2.0 and Beyond...*, s. 26.

(komputer, laptop, aparat cyfrowy, rzutnik multimedialny itp.) dostępnego na terenie biblioteki oraz przyłączenia się do współtworzenia uniwersyteckiej encyklopedii Libpedii (<https://wiki.lib.umn.edu/Libpedia/HomePage>).

- The Albany County Public Library Staff Wiki (<http://albystaff.pbworks.com/w/page/1693188/FrontPage>) – wiki tworzone przez pracowników biblioteki publicznej w Albany (USA). Znajdziemy tutaj informacje odnoszące się do funkcjonowania oddziałów gromadzenia, udostępniania, obsługi technicznej, biblioteki dziecięcej i szeroko pojętych usług informacyjno-bibliotecznych. Możliwość współtworzenia (także przez czytelników) kolekcji linków, np. do dostępnych w sieci kursów on-line²⁹⁸.

2. Wiki jako przewodnik po tematycznych zasobach cyfrowych (bazy wiedzy).

To jeden z najczęstszych sposobów korzystania z mechanizmu wiki. W tym przypadku bibliotekarz ma możliwość, wraz z innymi pracownikami ksiąźnicy i użytkownikami sieci, tworzenia swoistego przewodnika po zasobach cyfrowych. Projekty przez nich tworzone odnoszą się do najróżniejszych aspektów tematycznych. Zwraca także uwagę aktualność oferowanych dokumentów oraz duża ilość odsyłaczy do materiałów zamieszczonych w światowej sieci. Przykładem takiego przewodnika jest The Wyoming Authors Wiki (<http://wiki.wyomingauthors.org>), na bogactwo którego składają się noty biograficzne ponad tysiąca autorów pochodzących lub związanych swoją twórczością z amerykańskim stanem Wyoming. Autorem i pomysłodawcą uruchomionego w 2006 roku serwisu jest Susan Vittitov, pracownik Wyoming Center for the Book (Centrum dla Książek). Główna idea to włączenie jak największej liczby internautów w poszukiwania informacji na temat pisarzy oraz ich twórczości. Tworzone przez ponad cztery lata zasoby możemy przeszukiwać na kilka sposobów (nazwisko autora, hrabstwo, w którym żył i gatunek literacki). Warto zaznaczyć, że projekt ten powstał jako alternatywa dla już istniejących biograficznych baz danych. Jednak w odróżnieniu od nich, w tym przypadku mamy do czynienia z zasobami tworzonymi zarówno przez „profesjonalistów w poszukiwaniu informacji”, jak i zwykłych użytkowników Internetu. Tylko w ciągu 6 pierwszych miesięcy funkcjonowania wiki, w projekcie uczestniczyło ponad 50 użytkowników sieci²⁹⁹.

Przykładami przedsięwzięć, które odnoszą się bezpośrednio do tworzenia przewodników po cyfrowych zasobach są:

- przewodnik biblioteki publicznej w St. County w USA (www.libraryforlife.org/subjectguides) – przejrzysty podział na kategorie tematyczne (np. edukacja, książki, biznes, administracja państwowa itp.), możliwość przeszukiwania zasobów za pośrednictwem słów kluczowych, bezpośredni dostęp z poziomu wiki do wirtualnych usług oferowanych przez bibliotekę. Użytkownicy mogą współtworzyć nowe treści, ale tylko pod kontrolą bibliotekarza (konieczność rejestracji). Jeden z najczęściej wymienianych przykładów efektywnego wykorzystania analizowanej technologii³⁰⁰,
- Biz Wiki (www.library.ohiou.edu/subjects/bizwiki), Lit Wiki (www.library.ohiou.edu/subjects/litwiki), Comm Wiki (www.library.ohiou.edu/subjects/commwiki) tworzo-

²⁹⁸ Więcej przykładów odnoszących się do serwisów wiki tworzonych w ramach współpracy i komunikacji pomiędzy bibliotekarzami znajdziemy na stronie projektu *LibrariesWiki*. Zob. *Collaboration between library Staff* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://librarywikis.pbworks.com/w/page/17064485/Collaboration-between-Library-Staff>.

²⁹⁹ Opracowano na podstawie E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 45-46.

³⁰⁰ Zob. F. Cervone: dz. cyt.

ne przez pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Ohio – przewodniki po zasobach odnoszących się do biznesu, kina, teatru i literatury, nauk społecznych oraz mediów. Projektom towarzyszą blogi bezpośrednio powiązane z tematyką poszczególnych wiki. Zob. *Library Voice Blog* prowadzony przez Chada Boeningera (<http://libraryvoice.com>), *Library FYI – Theatre, Film and Literature Blog* autorstwa Lorraine Wochna (<http://aldenfyi.wordpress.com>),

- przewodnik po zasobach i tutorialach tworzony przez bibliotekarzy z Biblioteki Uniwersyteckiej w Bentley w USA (<http://blogsandwikis.bentley.edu/library/research-help>) – zbiór linków odnoszących się do poszczególnych dziedzin nauki, dostęp do obszernej bazy szkoleń on-line mających na celu pomoc czytelnikom w korzystaniu z usług bibliotecznych, tworzeniu bibliograficznych zestawień itp.,
- przewodnik biblioteki szkoły wyższej w Champlain (<http://champlaincollegelibrary.pbworks.com/w/page/15042470/FrontPage>) – przejrzysty podział treści na poszczególne dziedziny nauki, łatwa nawigacja, możliwość korzystania ze stron wchodzących w skład wiki jako dokumentów w formacie PDF,
- GRPLpedia (www.grpl.org/wiki) – projekt tworzony przez bibliotekarzy biblioteki publicznej z Grand Rapids (USA). Podział tematyczny zasobów (film, książka, muzyka, edukacja, nauka itp.). Możliwość przeszukiwania dostępnych treści poprzez wybór kategorii odnoszących się do typu użytkownika (dzieci, dorośli, rodzice, osoby pochodzenia latynoskiego, Afroamerykanie itp.). Dodatkowo, wiki jest na bieżąco uzupełniane praktycznymi w danej chwili informacjami dla odbiorców usług bibliotecznych (np. na początku 2011 roku dostępny był bogaty zbiór dokumentów pomagających w indywidualnym rozliczaniu podatków za 2010 rok),
- Electronic Resource Lists Wiki tworzone przez pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Huddersfield w Wielkiej Brytanii (<http://library.hud.ac.uk/wiki>) – również i w tym przypadku mamy do czynienia z bogatą kolekcją linków odnoszących się do różnych dziedzin nauki. Na stronie głównej projektu zamieszczane są ponadto aktualne informacje dotyczące działalności placówki³⁰¹.

3. Wiki jako strona główna biblioteki.

Wśród różnych możliwości wykorzystania mechanizmu wiki, znaleźć możemy także przykłady zastosowania tej technologii w ramach tworzenia internetowych stron bibliotecznych. Oczywiście w tym przypadku możliwość edytowania witryny czy dodawania nowych treści mają tylko i wyłącznie uprawnieni do tego bibliotekarze. Jednakże łatwość tworzenia serwisów WWW za pośrednictwem narzędzia wiki i możliwość

³⁰¹ Więcej projektów dotyczących tworzenia tematycznych przewodników i bibliotecznych baz wiedzy poprzez wykorzystanie technologii wiki znaleźć możemy na stronie *Library Success: A Best Practices Wiki*. Zob. www.libsucceess.org/index.php?title=Wikis#Intranets. [Dostęp: 29 stycznia 2011]. Zob. także Ch. Allan: *Using a Wiki to manager a library instruction program*. „College & Research libraries News” 2007, nr 68, s. 242-244; D. Chase: *Transforming Sharing with Instant Messaging, Wikis, Interactive Maps, and Flickr*. „Computer in Libraries” 2007, nr 27, s. 52-56; Ch. Boeninger: *A Wiki as a Research Guide* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://libraryvoice.com/wikis/a-wiki-as-a-research-guide>; A. Kille: *Wikis in the Workplace: How Wikis Can Help Manage Knowledge in Library Reference Services* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://faculty.fims.uwo.ca/nickerson/FIS%201311/Shared%20Documents/How%20Wikis%20can%20Help%20Manage%20Knowledge%20in%20Reference%20Services.pdf>; J. Russell: *Wikis and Collaborative Reference Services* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/handle/1794/10652>; Ch. Boeninger: *Wikis in action: A wiki as a research guide* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.docstoc.com/docs/3477200/Wikis-in-Action-A-Wiki-as-a-Research-Guide>.

szybkiego wprowadzania zmian bez konieczności posiadania przez bibliotekarza informatycznej wiedzy zdecydowało o tym, że spotkać dzisiaj możemy w sieci biblioteczne strony tworzone na bazie tego oprogramowania. Dobrym przykładem księżnicy, która zdecydowała się na takie rozwiązanie jest Biblioteka Uniwersytecka w Karolinie Południowej w USA (<http://library.usca.edu>). (Posłużono się w tym przypadku oprogramowaniem PM Wiki).

4. Wiki jako platforma edukacyjna i repozytorium wiedzy współtworzone przez pracowników różnych instytucji bibliotecznych³⁰².

W tym przypadku tworzenie serwisu za pośrednictwem technologii wiki ma na celu udostępnienie bibliotekarzom platformy służącej ich samokształceniu i zdobywaniu nowych umiejętności. Za przykłady takich przedsięwzięć mogą nam posłużyć następujące projekty:

- Library Staff Training and Support Wiki Biblioteki Uniwersyteckiej w Nowej Anglii (Antioch University New England)³⁰³ – projekt funkcjonuje od października 2005 roku. Znajdziemy tutaj informacje odnoszące się do konferencji bibliotekarskich, płatnych i bezpłatnych kursów, projektów mających na celu podnoszenie kwalifikacji bibliotekarzy. Na stronie dostępne są także liczne wskazówki dotyczące rozwiązywania problemów, na które mogą natknąć się bibliotekarze na co dzień obsługujący czytelników i bezpośrednio odpowiadający za oferowanie informacyjno-bibliotecznych usług,
- North Metro Technical College Library w Acworth w USA (<http://nmtclibrary.pbworks.com/w/page/5615545/FrontPage>) – obszerna baza dokumentów dotycząca funkcjonowania instytucji, oferty bibliotecznej, usług itp. Wiki niedostępne dla osób niezarejestrowanych,
- UL Cataloguers Desktop tworzony przez pracowników biblioteki uniwersyteckiej w Limerick (Irlandia) (<http://ulcat.wikia.com/wiki/ULCat>) – szczegółowe informacje dotyczące procedur katalogowania dokumentów (opracowanie formalne i rzeczowe zbiorów),
- Library Success Wiki (www.libsuccess.org/index.php?title=Main_Page) – projekt został zapoczątkowany przez Meredith Farkas (bibliotekarkę z Biblioteki Uniwersyteckiej w Norwich) w lipcu 2005 roku³⁰⁴. Głównym jego celem jest gromadzenie informacji na temat szeroko rozumianej praktyki bibliotekarskiej dotyczącej innowacyjnych usług informacyjno-bibliotecznych. Znajdziemy więc tutaj nie tylko bogatą kolekcję linków dotyczących doświadczeń w wykorzystaniu nowych technologii w różnego typu bibliotekach, ale także obszerne repozytorium dokumentów, w skład których wchodzi artykuły, prezentacje i inne materiały autorstwa bibliotekarzy pochodzących z różnych stron świata. Co więcej, poszczególne zagadnienia uzupełnione są odsyłaczami do innych sieciowych materiałów na dany temat, jak również bibliograficznymi zestawieniami. W nawigowaniu po informacyjnych zasobach

³⁰² Termin „profesjonalne repozytorium wiedzy” pojawił się w publikacji F. Calvone (dz. cyt.) w ramach przedstawionej przez niego charakterystyki serwisu *Library Success: A Best Practice Wiki* gromadzącego informacje na temat szeroko rozumianej bibliologii i doświadczeń bibliotek oferujących innowacyjne usługi.

³⁰³ Zob. http://www.seedwiki.com/?wiki=antioch_university_new_england_library_staff_training_and_support_wiki&page=. [Dostęp: 30 stycznia 2011].

³⁰⁴ Zob. *Revision history of „Library Success: A Best Practices Wiki”* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.libsuccess.org/index.php?title=Library_Success:_A_Best_Practices_Wiki&offset=20050711232914&limit=500&action=history.

serwisu pomaga ich szczegółowa organizacja (kategorie i podkategorie tematyczne). Do dyspozycji użytkowników dostępna jest także pełnotekstowa wyszukiwarka oraz możliwość wydrukowania poszczególnych podstron wchodzących w skład projektu (ang. *printable version*). Warto zaznaczyć, że Library Success Wiki przez wielu badaczy jest uznawany za najlepszy i najszybciej rozwijający się przykład bibliotekarskiego serwisu internetowego wykorzystującego technologię wiki³⁰⁵,

- LISwiki: Library and Information Science Wiki (http://liswiki.org/wiki/Main_Page) – uruchomiona 30 czerwca 2005 roku przez Johna Hubbarda społecznościowa encyklopedia z zakresu bibliologii i informacji naukowej zawierająca definicje specjalistycznej terminologii, linki do naukowych publikacji oraz charakterystykę bibliotekarskich doświadczeń we wdrażaniu innowacyjnych przedsięwzięć. Zasoby tego serwisu może współtworzyć każdy użytkownik Internetu (bez konieczności rejestracji)³⁰⁶,
 - Library Technology Training Wiki (<http://trainingwiki.pbworks.com/w/page/22418086/FrontPage>) – zbiór artykułów, wskazówek i kursów on-line dla osób planujących stworzyć serwis internetowy w na bazie oprogramowania MediaWiki³⁰⁷.
5. Biblioteczne wiki współtworzone przez wirtualne społeczności.

Biblioteczne wiki to także projekty internetowych serwisów bezpośrednio skierowanych do użytkowników sieci i zachęcających ich do wspólnego tworzenia tematycznych zasobów. Przykładem takiego projektu jest ArborWiki (http://www.arborwiki.org/city/Main_Page) – serwis zapoczątkowany przez uczniów lokalnych szkół i pracowników bibliotek funkcjonujących w mieście Ann Arbor (USA). Na jego łamach gromadzone są informacje dotyczące hrabstwa Washtenaw (historia, administracja, ciekawe miejsca, instytucje edukacji i kultury, lokalne media, komunikacja itp.). W chwili obecnej dostępnych jest ponad 7000 dokumentów. [Dostęp: 31 stycznia 2011]³⁰⁸.

6. Serwisy typu wiki towarzyszące bibliotekarskim konferencjom.

W ramach tych projektów prezentowane są informacje na temat danej konferencji naukowej (aktualne wiadomości, program, abstrakty lub pełne teksty referatów, sylwetki prelegentów, galerie zdjęć itp.). Za przykład może posłużyć corocznie organizowana przez amerykańskich bibliotekarzy konferencja „Komputery w bibliotece” – ang. *Computers In Libraries* – (Arlington w USA)³⁰⁹. Oprócz wymienionych powyżej przykładów znajdziemy tutaj także linki do innych społecznościowych serwisów, na których zamieszczono informacje o tym wydarzeniu (zdjęcia na Flickr, prezentacje na Slideshare, ciekawe linki na Delicious, posty w formie relacji z poszczególnych wystąpień na blogach i mikroblogach itp.). Każdy z uczestników konferencji (słuchaczy i prelegentów)

³⁰⁵ Zob. E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 48; *Library 2.0 and Beyond...*, s. 29.

³⁰⁶ Więcej na temat projektu można przeczytać w publikacji J. Hubbarda: *LISwiki: The First 30 day* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://marylaine.com/exlibris/xlib257.html>. Zob. także J. Hubbard: *Interactive Online Community Participation* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.lisjobs.com/career_trends/?p=375; *Why Wiki?* (screencast) [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www4.uwm.edu/libraries/courses/wiki/>.

³⁰⁷ Zob. także *Collaboration between libraries* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://librarywikis.pbworks.com/w/page/17064483/Collaboration-between-Libraries>.

³⁰⁸ Zob. *Collaboration between Library Staff and Patrons* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://librarywikis.pbworks.com/w/page/17064484/Collaboration-between-Library-Staff-and-Patrons>. Zob. także *Collaboration between Patrons* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://librarywikis.pbworks.com/w/page/17064486/Collaboration-between-Patrons>.

³⁰⁹ Zob. *Computers In Libraries 2009 Wiki* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://cil2009.pbworks.com/w/page/6387984/FrontPage>.

może także dodawać własne treści, na przykład dotyczące instytucji, w której pracuje, swojego hobby itp. (w celu ułatwienia komunikacji pomiędzy osobami zainteresowanymi tematyką konferencji). Serwisowi wiki towarzyszy „tradycyjna” witryna WWW (www.infotoday.com) oraz internetowy blog (www.infotodayblog.com).

Warto zaznaczyć, że podobnym rozwiązaniem posługuje się Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotek (ALA) w ramach organizowanych przez siebie seminariów bibliotecznych. Zob. *ALA Midwinter Meeting 2010* (http://alamw.ala.org/2010/index.php?title=Main_Page)³¹⁰.

7. Inne projekty:

- ALA Wikis (http://wikis.ala.org/readwriteconnect/index.php/ALA_wikis) – serwisy tworzone przez Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotek (ponad 40 projektów),
- Bibliotherapy Wiki (<http://bibliotherapy.wikispaces.com/>) – tematyczne wiki poświęcone biblioterapii („działania terapeutycznego opierającego się o zastosowanie materiałów czytelniczych, rozumianych jako środek wspierający proces terapeutyczny, jest rodzajem psychicznego wsparcia, pomocy w rozwiązywaniu osobistych problemów danej osoby przez ukierunkowane czytanie”³¹¹),
- Blogging Libraries Wiki (www.blogwithoutalibrary.net/links/index.php?title=Welcme_to_the_Blogging_Libraries_Wiki) – na bieżąco aktualizowany spis bibliotek i bibliotekarzy prowadzących internetowe blogi,
- FutureLib (<http://futurelib.pbworks.com/w/page/13686657/FrontPage>) – serwis dotyczący projektowania bibliotecznego oprogramowania oraz rozwoju elektronicznych formatów opisów dokumentów (zawiera bogatą bibliografię przedmiotu),
- Lianza It-Sig Wiki (<http://wiki.lianza.org.nz/>) – wiki prowadzone przez nowozelandzkich bibliotekarzy, specjalistów z zakresu technologii informacyjnych,
- PharmLib Wiki (<http://pharmlib.pbworks.com/w/page/16284404/FrontPage>) – serwis tworzony przez pracowników amerykańskich bibliotek medycznych,
- Radical Reference Wiki (http://wiki.radicalreference.info/index.php/Main_Page) – wiki prowadzone przez amerykańskie stowarzyszenie bibliotekarzy (wolontariuszy), których głównym celem jest oferowanie usług informacyjno-bibliotecznych nietypowym grupom odbiorców (np. więźniom).

3.9. INNE NARZĘDZIA WEB 2.0 I ICH WYKORZYSTANIE W PRAKTYCE BIBLIOTECZNEJ

Mówiąc o innych typowych usługach zaliczanych do zjawiska Web 2.0, trudno jest nie wspomnieć o narzędziach, których zastosowanie ma na celu ułatwienie komunikacji pomiędzy pracownikami księżnic i ich czytelnikami (fora dyskusyjne, komunikatory internetowe³¹²).

³¹⁰ Zob. także *Conference Wikis* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://liswiki.org/wiki/Wikis>.

³¹¹ Definicję „biblioterapii” zaczerpnąłem z prezentacji E. Gromadzkiej: *Biblioterapia w pracy nauczyciela i bibliotekarza* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: www.gdynia.tnbsp.pl/proponujemy_pliki/Biblioterapia.ppt.

³¹² „Komunikator internetowy (ang. *Instant Messenger*, od tego skrót IM) – program komputerowy pozwalający na przesyłanie natychmiastowych komunikatów (komunikacja natychmiastowa – ang. *Instant Messaging*) pomiędzy dwoma lub więcej komputerami, poprzez sieć komputerową, zazwyczaj Internet. Od poczty elektronicznej różni się tym, że oprócz samej wiadomości, przesyłane są także informacje o obecności użytkowników, co zwiększa znacznie szansę na prowadzenie bezpośredniej konwersacji”. Na podstawie definicji w encyklopedii *Wikipedia* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://pl.wikipedia.org/wiki/Komunikator_internetowy.

Pierwsze z nich (fora dyskusyjne), wykorzystując możliwości przeglądarki internetowej, służą wymianie informacji i poglądów pomiędzy osobami o podobnych zainteresowaniach³¹³. Możliwość współdzielenia się wiedzą zarówno tą naukową i popularnonaukową, a także doświadczeniami z zakresu praktycznego wykorzystania nowych technologii i oprogramowania komputerowego, wymiana poglądów na różne, niekoniecznie specjalistyczne tematy, brak cenzury, łatwy dostęp do archiwalnych wpisów oraz ciekawy sposób na spędzenie wolnego czasu to tylko niektóre aspekty wykorzystania tych narzędzi. Za przykład mogą posłużyć projekty tworzone przez polskie środowisko bibliotekarzy oraz badaczy nauki o informacji – *Forum EBIB* (<http://forum.nowyebib.info/pun/>) czy *Forum społeczności czytelników i bibliotekarzy cyfrowych Biblioteka 2.0* (<http://forum.biblioteka20.pl/>)³¹⁴. Co więcej, niektóre biblioteki (np. Mediateka we Wrocławiu – www.mediateka.biblioteka.wroc.pl/forum, Miejska Biblioteka Publiczna w Tarnowie – www.biblioteka.tarnow.pl/forum) tworzą własne, instytucjonalne fora. Nawiazywane są w ten sposób kontakty z czytelnikami, których zachęca się do wyrażania opinii o usługach i zbiorach bibliotecznych, pisania recenzji wybranych przez nich książek, proponowania nowych tytułów do zakupu czy dyskusowania na tematy bezpośrednio niezwiązane z biblioteką³¹⁵. Pomimo, że forum dyskusyjne jest jednym z najmniej skomplikowanych narzędzi Web 2.0, w praktyce trudno jest je jednoznacznie przyporządkować do usług umożliwiających efektywną komunikację z użytkownikiem. Jak trafnie zauważyła A. Koszowska, „doświadczenia bibliotek eksperymentujących z własnymi forami pokazują, że czytelnicy nie są zainteresowani tą metodą komunikacji z bibliotekarzami, z wyjątkiem sytuacji, gdy forum służy realizacji konkretnej bibliotecznej usługi lub pomysłu”³¹⁶. Jako przykład takiego przedsięwzięcia autorka wymienia *Giełdę podręczników szkolnych* dostępną na forum Miejskiej Biblioteki Publicznej w Tarnowie.

Obok powyżej scharakteryzowanych narzędzi, nie bez znaczenia wydają się także przedsięwzięcia umożliwiające dzielenie się aktualnymi informacjami (tzw. Social News)³¹⁷, udzie-

Na temat wykorzystania komunikatorów internetowych przez pracowników bibliotek pisali między innymi: L. Bedwell, D. Rodrigues, L. J. Duggan, S. Orlov: *IM a Librarian: Extending Virtual Reference Services through Instant Messaging and Chat Widgets* [on-line]. „The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research” 2008, vol. 3, nr 2. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://journal.lib.uoguelph.ca/index.php/perj/article/view/533/1368>; J. Cummings, L. Cummings, L. Frederiksen: *User Preferences in Reference Services: Virtual Reference and Academic Libraries* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dailybust.com/User-Preferences-in-Reference-Services:-Virtual-Reference-and-....html>; A. Etches-Johnson: *IM Reference @ Your Library* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://journal.lib.uoguelph.ca/index.php/perj/article/view/533/1368>. Zob. także *Online Reference* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.libsuccess.org/index.php?title=Online_Reference; *IM talking points* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.walkingpaper.org/358>; A. Schmidt, M. Stephens: *IM Me* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA512192.html>; P. Bradley: *How to use Web 2.0...*, s. 133-149; M. E. Casey, L. C. Savastinuk: *Library 2.0...*, s. 90-93; D. B. Gaspar, S. P. Wilhelm: *IMplementing IM @ Reference: The GW Experience*. [W:] *Library 2.0 Initiatives...*, s. 133-144.

³¹³ *Forum dyskusyjne* (definicja terminu) [on-line]. [W:] *Wikipedia*. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://pl.wikipedia.org/wiki/Forum_dyskusyjne.

³¹⁴ Więcej na temat *Forum społeczności czytelników i bibliotekarzy cyfrowych Biblioteka 2.0* można dowiedzieć się z wystąpienia P. Majewskiej na konferencji „Polskie Biblioteki Cyfrowe 2009” pt. *Cyfrowy bibliotekarz i cyfrowy czytelnik – spotkania wirtualne. Społeczność Biblioteka 2.0 jako platforma komunikacji* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.man.poznan.pl/PBC/2009/?s=program-warsztaty>. Zob. także A. Koszowska: *Społeczna Pracownia Digitalizacji...*

³¹⁵ A. Koszowska: *Web 2.0 a...*, s. 25-26.

³¹⁶ Tamże.

³¹⁷ Social News to zjawisko odnoszące się bezpośrednio do serwisów WWW tworzonych przez użytkowników gromadzących i oceniających linki do potencjalnie interesujących treści w Internecie. Istotą tych serwisów jest wspólne prezentowanie najbardziej aktualnych informacji dotyczących zarówno poszczególnych dziedzin nauki, jak i poli-

lanie sobie porad, zadawanie pytań i odpowiadanie na zapytania innych użytkowników (tzw. Answers Technology)³¹⁸ czy tworzenie dodatkowych, bardziej społecznościowych wersji bibliotecznego serwisu WWW; na przykład za pośrednictwem wirtualnych kreatorów spersonalizowanych stron startowych³¹⁹. W literaturze przedmiotu coraz częściej pojawia się także element wykorzystania projektów przygotowanych w formie tzw. mashup (tzn. hybrydy aplikacji webowych, która łączy gotowe usługi udostępniane przez różne serwisy, tworząc nową jakość)³²⁰. Przykładem bibliotecznego mashup jest wykorzystanie w katalogu OPAC projektu Google Books i umożliwienie użytkownikom zapoznanie się z zamieszczonymi w nim wybranymi publikacjami z poziomu strony WWW danej placówki. W sieci dostępne są również projekty, które integrują katalog biblioteczny z danymi pochodzącymi z amerykańskich księgarń internetowych (Amazon, Barnes & Noble). Współpraca ta ma na celu informowanie użytkowników, czy wydawnictwo będące w ofercie księgarni można wypożyczyć w bibliotece, jak również czy dokument występujący w katalogu bibliotecznym jest dostępny na stronie danej księgarni³²¹. Mashup może być także wykorzystane w lokalizowaniu bibliotek w ramach udostępniach w sieci interaktywnych map³²².

tyki, filmu, muzyki, sportu itp. Wiadomości, nowości czy linki do ciekawych stron lub blogów są zamieszczane przez zarejestrowanych użytkowników. Poszczególne wpisy podlegają ocenie innych, co w konsekwencji prowadzi do ich swobodnego „awansowania” wśród pozostałych setek informacji. Za pomocą systemu punktacji najlepsze wpisy ukazują się na stronie głównej serwisu. (Na podstawie *Wikipedii* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Digg>). Przykładami projektów wchodzących w skład tego zjawiska są amerykański Digg.com i polski Wykop.pl. W ramach tych serwisów biblioteki mogą tworzyć własne tematyczne profile, na łamach których ich pracownicy prezentowaliby aktualne informacje z wybranych dziedzin (np. linki – nagłówki do artykułów informacyjnych). Narzędzia te mogą także służyć jako platforma komunikacji dla osób pracujących w różnych placówkach bibliotecznych oraz miejsce prezentacji wiadomości bezpośrednio związanych z bibliologią, informacją naukową, infobrokerstwem, nowymi technologiami itp. Przykładem takiego projektu jest tematyczna grupa stworzona przez autora niniejszej pracy w ramach serwisu Wykop.pl. Zob. <http://nauka-o-informacji.wykop.pl/>. Więcej na temat Social News pisała E. Kroski w pracy *Web 2.0 for Librarians...*, s. 131-138.

³¹⁸ Są to witryny, na których internauci zadają pytania na dowolne tematy, a odpowiedzi udziela społeczność dobrowolnie dzieląca się wiedzą. Do najczęściej wymienianych witryn tego typu należą Yahoo! Answers (<http://answers.yahoo.com>), a w Polsce – Pytamy.pl. Więcej na temat samej usługi dowiemy się z publikacji B. Dymckiego: *Wiedza tłumem w służbie jednostki. Zadawanie pytań i społeczne udzielanie odpowiedzi w serwisach typu Web 2.0*. „Magazyn Internet” 2007, nr 11, s. 42-44. Bibliotekarze z racji pełnienia funkcji społecznej mają okazję dzielić się w tym przypadku wiedzą zgromadzoną w dostępnych na terenie książki dokumentach.

³¹⁹ Więcej na ten temat pisałem w publikacji *Czego potrzebują bibliotekarze 2.0...*

³²⁰ Zob. P. Brągoszewski: *Co to jest mashup?* „PC World Komputer” 2006, nr 10, s. 162-164. Zob. także A. Koszowska: *Mashup – przyszłość Internetu?* [on-line]. [Dostęp: 13 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=38>; S. Chow: *PHP Web 2.0. Tworzenie aplikacji typu mashup*. Gliwice 2009, s. 17-22.

³²¹ Zob. *Barnes & Noble/HCL Lookup. Hennepin County Library Catalog News* [on-line]. [Dostęp: 13 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.hclib.org/blogs/CatalogNews.cfm?ID=100>. Zob. także *Amazon/HCL Tool Update. Hennepin County Library Catalog News* [on-line]. [Dostęp: 13 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.hclib.org/blogs/CatalogNews.cfm?ID=494>. Więcej na temat wykorzystania mashup w bibliotece można dowiedzieć się z publikacji E. Kroski: *Web 2.0 for Librarians...*, s. 183-192; A. Cho: *An introduction to mashups for health librarians* [on-line]. [Dostęp: 13 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashup.pubs.dbs.uni-leipzig.de/files/Cho2007Anintroductiontomashupsforhealthlibrarians.pdf>; S. Bech-Petersen: *The Mashup Library* [on-line]. [Dostęp: 13 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://gl.aakb.dk/graphics/user/HB/Ledelse%20og%20konsulenter/mashuplibrary.pdf>; A. Macdonald: *Library Mashups: Exploring New Ways to Deliver Library Data*. „Library Review” 2010, vol. 59, iss. 5, s. 376-378; M. Vandenburg: *Using Google Maps as an interface for the library catalogue*. „Library Hi Tech” 2008, vol. 26, iss. 1, s. 33-40; B. Maharana i in.: *Library Mashups: Web 2.0 Tool for Integrating Contents and Services of Libraries* [on-line]. [Dostęp: 13 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://iam.inflibnet.ac.in:8080/dxml/bitstream/handle/1944/1165/41.pdf?sequence=1>.

³²² Zob. M. Vandenburg: dz. cyt., s. 33-40. Zob. także projekt Libraries411.com (wyszukiwanie i lokalizowanie amerykańskich i kanadyjskich bibliotek publicznych wraz z podaniem informacji odnoszących się do poszczególnych placówek).

Zakończenie

Celem książki było wykazanie, że model działalności współczesnej biblioteki podlega istotnym zmianom, których podstawą jest ewolucja środowiska informacyjnego użytkownika nowych mediów. Środowiska, w którym ważną rolę odgrywa dzisiaj szeroko rozumiane zjawisko konwergencji mediów i Web 2.0, umożliwiające internautom nie tylko wyszukiwanie w sieci już dostępnych informacji, ale także tworzenie multimedialnych zasobów oraz udostępnianie ich innym. Na podstawie przeanalizowanego materiału można stwierdzić, że powstałe w 2005 roku na amerykańskim gruncie zjawisko Library 2.0 w zasadniczy sposób oddziałuje na funkcjonowanie tradycyjnych i cyfrowych księżnic. Warto dodać, że nie ogranicza się ono tylko i wyłącznie do wykorzystania interaktywnych technologii w pracy tych instytucji. Koncepcja ta dotyczy także wprowadzania zmian na wielu poziomach funkcjonowania bibliotecznych placówek (organizacji pracy instytucji, szczególnego miejsca czytelnika w otwartym systemie biblioteki). W konsekwencji tego tworzone są podstawy i warunki współpracy dla pracowników poszczególnych księżnic i użytkowników Internetu.

Library 2.0 to termin charakteryzujący instytucję, której główną cechą jest zmienność i przystosowywanie się do otaczającego ją środowiska. Przy czym należy zaznaczyć, że środowisko to również podlega dynamicznym i ciągłym zmianom. Główne funkcje biblioteki to już nie tylko informowanie, gromadzenie, katalogowanie i udostępnianie dokumentów, ale także współdziałanie z użytkownikami i porządkowanie multimedialnych treści dostępnych w sieci.

Przedstawiona koncepcja odnosi się do działalności instytucji adaptującej nowe technologie oraz możliwości wykorzystania wirtualnych usług w celu zaspokojenia informacyjnych potrzeb użytkowników. Jednak, tak jak słusznie zauważają niektórzy badacze, działalność ta nie ogranicza się tylko i wyłącznie do nowych mediów, ale także realizuje się na polu rzeczywistego kontaktu z czytelnikiem. To swoista filozofia pracy instytucji wspierającej rozwój kulturalny czytelników. Co ważne, w ramach jej organizacyjnych działań znajduje się tworzenie przez użytkowników wirtualnych społeczności skupionych wokół konkretnych problemów czy tematów. Biblioteka jest dla nich pomocna w selekcjonowaniu i porządkowaniu informacji (np. za pomocą serwisów bookmarkingowych, katalogów OPAC 2.0), a także w przygotowywaniu indywidualnych prac (prezentacji, referatów, wypracowań itp.). To również miejsce oferujące swoim użytkownikom multimedialną ofertę, w skład której oprócz tradycyjnie

udostępnianych dokumentów, wchodzi zasoby dostępne on-line. Jej otwartość polega też na większym niż to było do tej pory zaufaniu do swych gości. Mogą oni współtworzyć tagi (słowa kluczowe) dla bibliotecznych dokumentów, jak i innych treści dostępnych w World Wide Web, uczestniczyć w forach i internetowych grupach dyskusyjnych, blogach, serwisach wiki, społecznościowych, wirtualnych projektach serwisów dotyczących konkretnych tematów lub dziedzin czy katalogów tematycznych o kontrolowanej jakości informacyjnej. Na uwagę zasługują też coraz częstsze przykłady wykorzystania przez pracowników ksiąźnic dostępnych technologii sieciowych w celu tworzenia bibliotecznych audycji dźwiękowych i audiowizualnych (podcastów, vodcastów), jak również kanałów telewizji internetowej. Właściwości nowych mediów pozwalają na proste i szybkie tworzenie tego rodzaju środków przekazu.

Koncepcja Library 2.0 dotyczy uniwersalnego zdobywania wiedzy, zarówno przez bibliotekarzy, jak i użytkowników. Wiedzy pochodzącej z tradycyjnych typów dokumentów, ale także z treści tworzonych przez społeczności internetowe, tzw. zbiorowej inteligencji. Biblioteka 2.0 to odpowiedź na rewolucję, która dokonuje się w świecie nowych technologii. Rewolucję, która dzisiaj nie ogranicza się tylko do komunikacji użytkowników za pośrednictwem narzędzi należących do Web 2.0, ale także do swoistego społecznościowego tworzenia, edycji, wyszukiwania, szacowania wartości, organizowania, dzielenia się elektronicznymi treściami i informacjami.

Przeprowadzone analizy i badania miały służyć ukazaniu roli zjawiska konwergencji mediów i Web 2.0 w działalności instytucji bibliotecznych. Na podstawie przeanalizowanego materiału sformułować można następujące wnioski będące odpowiedzią na postawione we *Wstępie* tezy:

1. Rozwiązania technologiczne będące częścią zjawiska konwergencji mediów i Web 2.0 znajdują szerokie zastosowanie w ofercie usług informacyjno-bibliotecznych. Praktycznie w przypadku większości narzędzi wchodzących w skład sieci drugiej generacji mamy do czynienia z ich wdrożeniem w praktyce bibliotecznej. Należy jednak podkreślić, że efektywność implementacji sieciowych usług zależy w największym stopniu od zaangażowania i determinacji pracowników ksiąźnic. To oni sprawują pieczę nad poszczególnymi projektami, „kontrolując” jednocześnie treści wprowadzane przez użytkowników. Co więcej, nie we wszystkich przypadkach zaproponowane przez bibliotekarzy interaktywne usługi spotykają się z zainteresowaniem ze strony czytelników danej instytucji (czego świadectwem jest na przykład brak komentarzy na blogu czy forum dyskusyjnym). Powodem może być brak odpowiedniej promocji społecznościowych elementów wchodzących w skład bibliotecznej oferty lub nikłe zainteresowanie ze strony czytelników wprowadzonymi przez bibliotekę innowacjami. Konsekwencją takiej sytuacji jest zazwyczaj brak bieżącej aktualizacji usługi (np. blogu, wiki, bibliotecznego profilu w serwisie społecznościowym) lub całkowita rezygnacja z jej dalszego tworzenia. Dlatego też wdrożenie narzędzia 2.0 powinno być poprzedzone badaniami (np. w formie ankiety) wśród jego przyszłych odbiorców i potencjalnych współtwórców. Nadrzędny cel tych badań to oszacowanie stopnia zainteresowania wprowadzaną przez bibliotekę usługą.

Z drugiej strony, w erze powszechnego dostępu do informacji, wielu czytelników korzysta z urządzeń przenośnych i wykorzystuje je w celu tworzenia i zarządzania sieciowymi treściami (np. aktualizacja profili w społecznościowych serwisach internetowych). Oczekują oni również, że biblioteka będzie im proponowała multimedialne usługi infor-

macyjne, które byłyby odpowiedzią na ewolucję ich nowoczesnego środowiska informacyjnego. Przykładem takich usług może być w tym przypadku amerykański projekt MyMediaMall (zob. www.mymedimall.net) polegający na sieciowym udostępnieniu przez biblioteki cyfrowych zasobów (audiobooków i e-booków), które użytkownik może pobrać na swój własny komputer, telefon komórkowy bądź też elektroniczny czytnik książek¹. Inną egzemplifikacją występowania zjawiska konwergencji mediów w książnicach jest tworzenie i udostępnianie przez bibliotekarzy wirtualnych przewodników po instytucji (np. w formie podcastów), krótkich wizualnych kursów, w jaki sposób korzystać z prezentowanej oferty (np. screencasty) czy specjalnych wersji katalogów OPAC (tzw. wersji lite). Przy czym wszystkie wymienione przykłady odnoszą się bezpośrednio do wykorzystania przez użytkowników ich własnych urządzeń przenośnych.

W efekcie zaproponowania przez bibliotekę szerokiej gamy technologicznych, multimedialnych i interaktywnych usług, staje się ona instytucją wychodzącą naprzeciw informacyjnym potrzebom dotychczasowych, jak i potencjalnych czytelników. Co więcej, wykorzystanie bezpłatnych i ogólnodostępnych sieciowych usług może w wydatny sposób przyczynić się do postrzegania funkcjonowania biblioteki jako instytucji nowoczesnej, posługującej się w swej działalności innowacyjnymi rozwiązaniami informatycznymi i aktywnie poszukującej nowych użytkowników (np. poprzez stworzenie bibliotecznego profilu w serwisie społecznościowym Facebook, w ramach którego bibliotekarze zamieszczają informacje odnoszące się do działalności placówki, galerie zdjęć, wideo, okno wyszukiwania katalogu OPAC, ale także aktualności z zakresu wyszukiwania, organizowania i udostępniania tradycyjnych, jak i cyfrowych treści). W ten sposób książnica ma szansę na nawiązanie kontaktu ze swoimi czytelnikami, promując jednocześnie zgromadzone w jej budynku zbiory.

2. Na przestrzeni kilku lat nastąpiła także ewolucja samej koncepcji Biblioteki 2.0. Jej konsekwencją jest definiowanie przez wielu badaczy tego zjawiska nie tylko z punktu widzenia wprowadzania technologicznych innowacji, ale także zmian odnoszących się do wewnętrznej organizacji placówki oraz szczególnego miejsca użytkownika nowych mediów w systemie bibliotecznym (zarówno dotyczących wykorzystywania informatycznych narzędzi, jak i rzeczywistych spotkań bibliotekarzy z czytelnikiem). W wyniku wprowadzania powyższych zmian następuje rekonceptualizacja modelu instytucji, w którym wszelka działalność informacyjno-biblioteczna jest skierowana na użytkownika (ang. *User-Centered Model*). Wprowadzane zmiany stanowią przy tym podstawę dla powstania i rozwoju proponowanych przez książnicę nowych – bazujących na idei społecznościowego dzielenia się wiedzą – usług.
3. Istotą wykorzystania narzędzi należących do zjawiska Web 2.0 jest zaoferowanie przez bibliotekę interaktywnych możliwości współpracy z użytkownikami nowych mediów w tworzeniu zasobów sieciowych. Kooperacja w tworzeniu multimedialnych treści może przybierać zarówno formę synchroniczną (np. za pośrednictwem komunikatorów internetowych czy Second Life), jak i asynchroniczną (np. w wyniku wspólnego tworzenia blogu, elementów opisu dokumentów w OPAC-u 2.0, serwisów typu wiki czy *social bookmarking*). Interaktywność nowych mediów może być również wykorzystana

¹ Więcej informacji na temat możliwości wykorzystania poszczególnych typów i rodzajów urządzeń przenośnych w ramach prezentowanej powyżej usługi, znajdziemy na stronie biblioteki publicznej w Champaign. Zob. <http://www.champaign.org/downloadables.html>. [Dostęp: 20 lutego 2011].

w celu komunikacji i współpracy pomiędzy samymi bibliotekarzami będącymi pracownikami jednej lub wielu niezależnie działających od siebie placówek (np. międzybiblioteczny blog czy wiki, projekt The Commons kreowany w ramach portalu Flickr, konta w społecznościowych serwisach, Forum Biblioteka 2.0).

4. Ze względu na powszechność zjawiska Library 2.0, główne idee, jak i wchodzące w jego skład narzędzia, koncepcja ta może mieć zastosowanie we wszystkich typach bibliotek. Na podstawie przeprowadzonych badań i analiz, należy stwierdzić, że różnorodność usług bibliotecznych wdrożonych poprzez wykorzystanie narzędzi należących do zjawiska Web 2.0 to dzisiaj ważny element codziennego funkcjonowania księżnic. Pomimo faktu, że idea Library 2.0 ma swoje korzenie w bibliotekach publicznych, przykłady wdrożenia społecznościowych rozwiązań znajdziemy także w przypadku oferty bibliotek akademickich, szkolnych, a także specjalnych. Należy podkreślić, że niektóre projekty bibliotecznych serwisów WWW tworzone w duchu zjawiska Web 2.0 charakteryzują się tematyczną ogólnością dodawanych treści. Mam tutaj na myśli zwłaszcza przedsięwzięcia, w ramach których pracownicy różnych typów bibliotek wspólnie tworzą zasoby dotyczące szeroko rozumianej praktyki bibliotekarskiej. Przykładem takiego projektu jest archipelag Info Island w wirtualnym świecie Second Life lub Library Success Wiki.

Podsumowując, należy stwierdzić, że wykorzystanie przez biblioteki narzędzi należących do zjawiska Web 2.0 może wydatnie przyczynić się nie tylko do poprawy wizerunku tej instytucji wśród czytelników, ale także do efektywnej współpracy pomiędzy samymi bibliotekarzami, jak i użytkownikami nowych mediów. Pomimo, że od pewnego czasu spotkać można głosy dotyczące nowej koncepcji sieci, tzw. Web 3.0 (sieci semantycznej)² oraz możliwości jego wykorzystania w ramach funkcjonowania instytucji bibliotecznych nazywanych Bibliotekami 3.0³, wydaje się, że póki co zjawisko Library 2.0 nie jest zagrożone. Prawdopodobnie minie jeszcze kilka lat zanim sieć semantyczna pozwoli na systematyczne przypisywanie znaczenia poszczególnym elementom stron WWW, co w konsekwencji doprowadzi do sytuacji, w której specjalne programy (zwane agentami) będą w stanie w pełni odczytywać te informacje i wykonywać zlecane przez użytkowników skomplikowane zadania⁴.

Za konkluzję posłużą mi słowa Elżbiety Barbary Zybert, która mówiąc o funkcjonalności dostępu do zasobów i jakości usług bibliotecznych oferowanych przez publiczne placówki stwierdziła, że dzisiaj „konieczne staje się także dostosowanie bibliotek do realiów panujących poza ich murami (pojawienie się nowych technologii, wprowadzenie technologii 2.0

² Sieć semantyczna bazuje na pomysłach, „aby rozumienie informacji publikowanych na stronach internetowych, przerzucić z użytkownika na działający z jego upoważnienia program. Rozumienie wiąże się ściśle z filozoficznym pojęciem ontologii, które zostało przeniesione na grunt informatyki oraz odpowiednio zdefiniowane dla celów opisywania pojęć”. Ontologia natomiast to „słownik, który łączy zbiór pojęć pochodzących z pewnej dziedziny wiedzy oraz relacje zachodzące pomiędzy nimi, z opisami tekstowymi czytelnymi dla człowieka, a także regułami poprawnego użycia tych pojęć czytelnymi dla „inteligentnej” aplikacji” – za: S. Ambroszkiewicz, D. Mikułowski: *Web serwisy i Semantic Web. Idee i technologie*. Warszawa 2006, s. 100-101. Zob. także A. Dudczak: *Nowe media a środowisko biblioteczne XXI wieku. W stronę społeczeństwa nadmiaru informacji*. [W:] *Biblioteka 2.0. Zasoby...*, s. 122-129.

³ Biblioteka 3.0 to instytucja porządkująca rozproszone zasoby światowego Internetu (również te należące do Web 2.0) posługując się przy tym ontologiami oraz specjalnymi aplikacjami należącymi do świata semantycznych technologii. Więcej na temat koncepcji Library 3.0 można przeczytać w publikacji S. K. Chauhan: *Library 3.0* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://key2information.blogspot.com/2009/09/library-30.html>. Zob. także W. Evans: *Building Library 3.0...*, s. 133-145.

⁴ Zob. T. Berners-Lee, J. Hendler, O. Lassila: *Sieć semantyczna* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.makolab.com/pl/software/semantic/siec_semantyczna.pdf.

i ułatwiona partycypacja użytkowników w różnych obszarach życia społecznego) i ukierunkowanie się na zmieniające się oczekiwania i kwalifikacje użytkowników. [...] Korzystanie z serwisów społecznościowych pozwala na budowanie lojalności użytkowników i jest pożądane dla obu stron, gdyż może przyczynić się do powstania dynamicznych bibliotek zmieniających się wraz z potrzebami korzystających z nich osób, sami użytkownicy przestają je postrzegać jako miejsca staromodne i nieatrakcyjne”⁵.

⁵ E. B. Zybert: *Udział bibliotek publicznych w działaniach na rzecz budowy społeczeństwa informacyjnego. Refleksje z międzynarodowych kongresów IFLA*. [W:] *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*, pod red. E. Chuchro, M. Ochmańskiego i M. Zająca. Warszawa 2010, s. 41-42.

Bibliografia

Rozprawy, monografie, artykuły

1. Abram S.: *Web 2.0, Library 2.0, and Librarian 2.0: Preparing for the 2.0 World* [on-line]. „Monthly e-Newsletter for the Worldwide Sirsidynix Community” 2006, vol. 2, is. 1. [Dostęp: 21 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.imakenews.com/sirsi/e_article000505688.cfm?x=b6yRqLJ,b2rpQhRM.
2. Agosto D. E., Hughes-Hassell S.: *Urban teens in the library: research and practice*. Chicago 2010.
3. Aguiar A., David G.: *WikiWiki Weaving Heterogeneous Software Artifacts*. [W:] *International Symposium on Wikis*. San Diego 2005.
4. Aharony N.: *Librarians and information scientists in the blogosphere: An exploratory analysis*. „Library & Information Science Research” 2009, nr 31.
5. Allan Ch.: *Using a Wiki to manager a library instruction program*. „College & Research libraries News” 2007, nr 68.
6. Alexander B.: *A New Wave of Innovation for Teaching and Learning* [on-line]. [Dostęp: 27 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.educause.edu/EDUCAUSE+Review/EDUCAUSEReviewMagazineVolume41/Web20ANewWaveofInnovationforTe/158042>.
7. Alhoori H., Alvarez O., Furuta R., Muñiz M., Urbina E.: *Supporting the Creation of Scholarly Bibliographies by Communities Through Online Reputation Based Social Collaboration*. [W:] *Research and Advanced Technology for Digital Libraries. 13th European Conference, ECDL 2009. Corfu, Greece September/October 2009*. Berlin 2009.
8. Al-Khalifa H. S., Davis H. C.: *FolksAnnotation: A Semantic Metadata Tool for Annotating Learning Resources Using Folksonomies and Domain Ontologies* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://eprints.ecs.soton.ac.uk/13123/1/FolksAnnotation_CameraReady.pdf.
9. Allen L., Barnhart M.: *PennTags at the Univesity of Pennsylvania*. [W:] *Information literacy meets Library 2.0*, ed. by P. Godwin, J. Parker. London 2008.
10. Allen M. R.: *This is not a hypertext, but...: a set of lexias of textuality* [on-line]. [Dostęp: 12 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=389>.

11. Ambroszkiewicz S., Mikułowski D.: *Web serwisy i Semantic Web. Idee i technologie*. Warszawa 2006.
12. Amsen E.: *Who Benefits from Science Blog?* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: www.hypothesisjournal.com/index.php/main/article/download/56/56.
13. Anderson C.: *Długi ogon. Ekonomia przyszłości – każdy konsument ma głos*. Poznań 2008.
14. Anderson P.: *'All That Glitters Is Not Gold' – Web 2.0 and the Librarian*. „Journal of Librarianship & Information Science” 2007, nr 39.
15. Anderson R. H. i in.: *Universal Access to E-Mail – Feasibility and Societal Implications* [on-line]. [Dostęp: 18 kwietnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/2005/MR650.pdf.
16. Antelman K., Lynema E., Pace A. K.: *Toward a 21st Century Library Catalog*. „Information Technology and Libraries” 2006, nr 25.
17. *Archipelag blogów. Z Ashem o blogach i komunikowaniu w sieci rozmawia Jan Sowa*, pod red. P. Mareckiego. Kraków 2003.
18. Ashraf B.: *Teaching the Google-eyed YouTube generation*. „Education + Training” 2009, vol. 51, iss. 5/6.
19. Atton Ch.: *Blogs and blogging*. [W:] *The Alternative Media Handbook*. London 2007.
20. Austin T., Dopust R.: *Projektowanie dla nowych mediów*. Warszawa 2008.
21. Babik W.: *Kartoteki wzorcowe a terminologiczne banki danych*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1994, nr 1/2.
22. Babik W.: *Zarządzanie wiedzą we współczesnych systemach informacyjnych*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2005, nr 1.
23. Babik W., Rykaczewska-Wiorogórska B.: *Telematyka – koncepcja i wykorzystanie w społeczeństwie informacyjnym*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1998, nr 1(71).
24. Balas J. L.: *Learning about Library 2.0*. „Computers in Libraries” 2007, nr 1.
25. Ballard P.: *Ajax w mgnieniu oka*. Gliwice 2007.
26. Banks D., Daus K.: *Customer Community: Unleashing the Power of Your Customer Base*. San Francisco 2002.
27. Barack L.: *Green Libraries Grow in SL*. „School Library Journal” 2009, nr 1.
28. Bachman F., Merson P.: *Experience Using the Web-Based Tool Wiki for Architecture Documentation* [on-line]. Pitsburg 2005. [Dostęp: 19 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA446186>.
29. Barczyk P.: *Nowe technologie a kultura cyfrowego dostępu*. [W:] *Wokół mediów ery Web 2.0*, pod red. B. Junga. Warszawa 2010.
30. Bard A., Söderqvist J.: *Netokracja. Nowa elita władzy i życie po kapitalizmie*. Warszawa 2006.
31. Barney D.: *Spółeczeństwo sieci*. Warszawa 2008.
32. Batorski D.: *Korzystanie z nowych technologii. Uwarunkowania, sposoby i konsekwencje*. [W:] *Spółeczeństwo informacyjne. Doświadczenia i przyszłość*, pod red. G. Bliźniuka i J. S. Nowaka. Katowice 2006, s. 239-275.
33. Batorski D.: *Internet a nierówności społeczne*. „Studia Socjologiczne” 2005, nr 2.

34. Battelle J.: *Szukaj. Jak Google i konkurencja wywołali biznesową i kulturową rewolucję*, Warszawa 2006.
35. Bech-Petersen S.: *The Mashup Library* [on-line]. [Dostęp: 13 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://gl.aakb.dk/graphics/user/HB/Ledelse%20og%20konsulenter/mashuplibrary.pdf>.
36. Bednarczyk D.: *Kolejne wcielenie bibliotek – biblioteki w Second Life* [on-line]. „Warsztaty Bibliotekarskie” 2008, nr 1-2. [Dostęp: 21 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2008/1-2/080105.htm>.
37. Bednarek-Michalska B.: *Czasopisma bibliotekarskie w nowej kulturze*. „Bibliotekarz” 2008, nr 5.
38. Bednarek-Michalska B.: *Źródła informacji w Internecie. Podręcznik studenta* [on-line]. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://kpbk.umk.pl/Content/32425>.
39. Bedwell L., Rodrigues D., Duggan L. J., Orlov S.: *IM a Librarian: Extending Virtual Reference Services through Instant Messaging and Chat Widgets* [on-line]. „The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research” 2008, vol. 3, nr 2. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://journal.lib.uoguelph.ca/index.php/perj/article/view/533/1368>.
40. Bell L., Peters T.: *Virtual Libraries and Education in Virtual Worlds: twenty-first century library services*. „Policy Futures in Education” 2008, nr 6.
41. Bell L., Peters T., Pope K.: *Library 2.0 and Virtual Worlds = Innovation + Exploration*. [W:] *Library 2.0 and Beyond. Innovative Technologies and Tomorrow's User*, pod red. N. Courtney. Westport 2007.
42. Bell L., Pope K., Peters T.: *The Universal library in a virtual universe: Second life and a second chance for librarians?* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-7827582/The-universal-library-in-a.html.
43. Bendyk E.: *Antymatrix. Człowiek w labiryncie sieci*. Warszawa 2004.
44. Bendyk E.: *Broń masowego tworzenia*. [W:] *Biblioteki cyfrowe. Projekty, realizacje, technologie*, pod. red. J. Woźniak-Kasperek i J. Franke. Warszawa 2009.
45. Benkler Y.: *Bogactwo sieci. Jak produkcja społeczna zmienia rynki i wolności*. Warszawa 2008.
46. Berners-Lee T., Hendler J., Lassila O.: *Sieć semantyczna* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.makolab.com/pl/software/semantic/siec_semantyczna.pdf.
47. *Bibliographic Services Task Force, University of California Libraries: Rethinking how we provide bibliographic services for the University of California* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://libraries.universityofcalifornia.edu/sopag/BSTF/Final.pdf>.
48. *Bibliotekarstwo*, pod red. Z. Żmigrodzkiego. Warszawa 1994.
49. *Biblioteki cyfrowe. Projekty, realizacje, technologie*, pod red. J. Woźniak i J. Franke. Warszawa 2007.
50. *Biblioteki publiczne w erze cyfrowej. Poradnik*, pod red. J. Burskiej. Warszawa 2004.
51. Black E. L.: *Web 2.0 and Library 2.0: What librarians Need to know*. [W:] *Library 2.0 and beyond. Innovative Technologies and Tomorrow's User*. London 2007.
52. Blackwell J.: *The History And Evolution Of Podcasting* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.articledashboard.com/Article/The-History-And-Evolution-of-Podcasting/1613881>.

53. Block M.: *The thriving library: successful strategies for challenging Times*. Medford 2007.
54. Blyberg J.: *Mause Bites Cat: Taking Back the 21-st Century ILS*. [W:] *Information tomorrow : reflections on technology and the future of public and academic libraries*. Medford 2007.
55. Boeningre Ch. F.: *The Wonderful World of Wikis Applications for Libraries*. [W:] *Library 2.0 and Beyond. Innovative Technologies and Tomorrow's User*, pod red. N. Courtney. Westport 2007.
56. Böhringer M., Gluchowski P.: *Microblogging*. „Informatik Spektrum” 2009, nr 32 (6).
57. Bojar B.: *Języki informacyjno-wyszukiwawcze wczoraj, dziś... czy jutro?* „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2009, nr 1.
58. Boog J.: *Library 2.0 Movement Sees Benefits in Collaboration with Patrons* [on-line]. [Dostęp: 24 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.publish.com/c/a/Online-Media/Library-20-Movement-Sees-Benefits-in-Collaboration-with-Patrons/>.
59. *Booktalking Guidelines and Resources* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.infopeople.org/training/past/2006/teens/bktalking_resources_cg.pdf.
60. Borgman Ch. L.: *Why Are Online Catalog Still Hard to Use?* „Journal of the American Society for Information Science” 1996, nr 7.
61. Borowski J. i in.: *Człowiek w organizacji. Podręczny słownik psychologii zarządzania i dziedzin pokrewnych*. Warszawa 2001.
62. Boutin P.: *The new internet “boom” doesn’t live up to it’s name* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slate.com/id/2138951>.
63. Boyd D. M., Ellison N. B.: *Social Network Sites: Definition, history and scholarship* [on-line]. „Journal of Computer-Mediated Communication” 2007, nr 1. [Dostęp: 9 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>.
64. Bradley P.: *How to use Web 2.0 in your library*. London 2007.
65. Breeding M.: *Next generation library catalogs* [on-line]. „Library Technology Reports” 2007, vol. 43, nr 4. [Dostęp: 18 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/ltr/next-generation-library-catalogs>.
66. Breeding M.: *Technology for the next generation* [on-line]. „Computers in Libraries” 2006, vol. 26, iss. 10. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.librarytechnology.org/ltg-displaytext.pl?RC=12342>.
67. Breeding M.: *We need to Go Beyond Web 2.0*. „Computers in Libraries” 2007, nr 27(5).
68. Breeding M.: *Web 2.0? Let’s get to Web 1.0 first*. „Computers in Libraries” 2006, nr 5.
69. Broder A.: *A taxonomy of Web search*. „SIGIR Forum” 2002, vol. 36, nr 2.
70. Brodzicki T., Szultka S.: *Koncepcja klastrów a konkurencyjność przedsiębiorstw*. „Organizacja i Kierowanie” 2002, nr 4.
71. Brookover S.: *The only limits on what your blog covers are those imposed by your bloggers’ imaginations* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6497263.html>.
72. Bryndal D., Kochański P.: *Multimedialne platformy cyfrowe* [on-line]. [Dostęp: 12 grudnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://new-arch.rp.pl/arttykul/193925_Multimedialne_platfor-my_cyfrowe.html.

73. Brynjolfsson E., Hu Y. J., Simester D.: *Goodbye Pareto Principle, Hello Long Tail: The Effect of Search Costs on the Concentration of Product Sales* [on-line]. [Dostęp: 18 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=953587.
74. Bugeja M. J.: *Facing the Facebook* [on-line]. [Dostęp: 9 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://vpss.ku.edu/pdf/PSDC%20Facing%20the%20Facebook.pdf>.
75. Burns E.: *Children's book blogs offer homegrown reviews, Newbery gossip, and, oh yes, hot men* [on-line]. [Dostęp: 13 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.schoollibrary-journal.com/article/CA6410485.html#Must%20Reads>.
76. Calhoun K.: *The changing nature of the Catalog and its integration with Rother Discovery tools* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/catdir/calhoun-report-final.pdf>.
77. Cao D.: *Chinese Library 2.0: Status and Development* [on-line]. „Chinese librarianship” 2009. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.white-clouds.com/iclc/cliej/cl27.htm>.
78. Casey M., Savastinuk L. C.: *Library 2.0*. „Library Journal” 2006, nr 14.
79. Casey M. E., Savastinuk L. C.: *Library 2.0. A Guide to Participatory Library Service*. Medford 2007.
80. Casey M. E., Savastinuk L. C.: *Library 2.0. Services for the Next – Generation Library* [on-line]. „Library Journal” 2006 (styczeń). [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6365200.html>.
81. Castells M.: *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*. Poznań 2003.
82. Castillo J.: *Comin' Atcha Live* [on-line]. „Streaming Media” 2009, October/November, s. 53-70. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.streamingmedia.com/Articles/News/Featured-News/Comin-Atcha-Live-Web-Based-Live-Streaming-Services-Reviewed-65581.aspx>.
83. Çelikbaş Z.: *What is RSS and how can it serve libraries?* [on-line]. [Dostęp: 29 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://faculty.fims.uwo.ca/nickerson/FIS%201311/Lecture%20Notes/Session%2002%20-%20Online%20Communications/What%20is%20RSS%20and%20How%20can%20it%20Serve%20libraries.pdf>.
84. Cervone F.: *So You Want a Wiki – Now What?* [on-line]. [Dostęp: 19 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.cervone.com/So_you_want_a_wiki_-_now_what.pdf.
85. Chabot S.: *Empirical Research and Library 2.0* [on-line]. [Dostęp: 25 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://subjectobject.net/2007/10/31/empirical-research-and-library-20/>.
86. Chad K., Miller P.: *Do Libraries matter? The rise of Library 2.0* [on-line]. Birminham 2005. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.talis.com/applications/downloads/white_papers/DoLibrariesMatter.pdf.
87. Chalon P., Di Pretoro E., Kohn L.: *OPAC 2.0 : Opportunities, development and analysis* [on-line]. [Dostęp: 3 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.terkko.helsinki.fi/bmf/EAHILpapers/Patrice_Chalon_paper.pdf.
88. Chase D.: *Dynamiczny sharing z użyciem komunikatorów, mechanizmu wiki, interaktywnych map i serwisu Flickr* [on-line]. „EBIB” 2007, nr 4. [Dostęp: 13 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/85/a.php?chase>.

89. Chase D.: *Transforming Sharing with Instant Messaging, Wikis, Interactive Maps, and Flickr*. „Computer in Libraries” 2007, nr 27.
90. Chen C. i in.: *A dynamic RSS information push service mechanism based on ontology of user information Leeds*. „The Electronic Library” 2009, vol. 27, nr 2.
91. Cho A.: *An introduction to mashups for health librarians* [on-line]. [Dostęp: 13 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashup.pubs.dbs.uni-leipzig.de/files/Cho2007Anintroductiontomashupsforhealthlibrarians.pdf>.
92. Chow S.: *PHP Web 2.0. Tworzenie aplikacji typu mashup*. Gliwice 2009.
93. Christensen-Dalsgaard B.: *Research and advanced technology for digital libraries : 12th European conference, ECDL 2008, Aarhus, Denmark, September 14-19, 2008 : proceedings*. Berlin 2008.
94. Chu H.: *Critical Thinking through Asynchronous On-line Discussions*. „Journal of Pan-Pacific Association of Applied Linguistics” 2005, nr 1.
95. Cisek S.: *Dzielenie się wiedzą w Internecie* [on-line]. „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” 2009, nr 3-4. [Dostęp: 17 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblioteka.awf.katowice.pl/biuletyn.html>.
96. Cisek S.: *Narzędzia, technologie i zasoby internetowe w działalności brokera informacji: wybrane aspekty* [on-line]. [Dostęp: 16 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/11350/1/Cisek_internet_w_dzial_brokera_informacji.pdf.
97. Cisińska B.: *Promowanie książek metodą book-talking* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www publikacje.edu.pl/publikacje.php?nr=1249>.
98. Cochenour D.: *Is there a Wiki In Your (Library) Future?* „Colorado Libraries” 2006, nr 1.
99. Cochrane T.: *Podcasting: The Do-It-Yourself Guide*. Indianapolis 2004.
100. Courtney N.: *Library 2.0 and Beyond: innovative technologies and tomorrow's user*. Wetsport-Connecticut 2007.
101. Coyer K., Dowmunt T., Fountain A.: *The Alternative Media Handbook*. New York 2007.
102. Crawford W.: *Library 2.0 and „Library 2.0”* [on-line]. „Cites & Insights” 2006, nr 2. [Dostęp: 14 września 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://citesandinsights.info/civ6i2.pdf>.
103. Crawford W.: *Library 2.0 Revisited* [on-line]. „Cites & Insights” 2009, nr 9. [Dostęp: 18 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://citesandinsights.info/v9i9c.htm>.
104. Cuddy C.: *Using PDAs In libraries. A how-to-do-it manual*. New York 2005.
105. Cummings J., Cummings L., Frederiksen L.: *User Preferences in Reference Services: Virtual Reference and Academic Libraries* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dailybust.com/User-Preferences-in-Reference-Services:-Virtual-Reference-and-....html>.
106. Cummings R. E., Barton M.: *Wiki writing: collaborative learning in the college classroom*. Michigan 2008.
107. *Czy amatorzy zagrażają kulturze? Dyskusja o książce Kult amatora Andrew Keena*. „Kultura popularna” 2008, nr 1 (19).
108. Danowski P.: *Library 2.0 and user-generated content: What can the users do for us? World Library and Information Congress: 73rd IFLA General Conference and Council*. Durban 2007.

109. Danowski P., Heller L.: *Bibliothek 2.0: Die Zukunft der Bibliothek?* [on-line]. „Bibliotheksdienst” 2006, 40. Jg., H. 11. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.zlb.de/aktivitaeten/bd_neu/heftinhalte2006/DigitaleBib011106.pdf.
110. Danskin A.: *„Tomorrow never knows”: the end of cataloguing?* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://archive.ifla.org/IV/ifla72/papers/102-Danskin-en.pdf>.
111. Davies J., Merchant G.: *Web 2.0 for Schools. Learning and Social Participation*. New York 2009.
112. Dąbrowski M.: *e-learning 2.0 – przegląd technologii i praktycznych wdrożeń* [on-line]. „e-mentor” 2008, nr 1. [Dostęp: 23 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/23/id/510>.
113. *Definicja i rodzaje blogów* [on-line]. [Dostęp: 19 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://eredaktor.pl/teoria/definicja-i-rodzaje-blogow/>.
114. Deitz C.: *How to Create Your Own Podcast – A Step-by-Step Tutorial* [on-line]. [Dostęp: 19 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://radio.about.com/od/createlyourownpodcast/ss/How-to-Create-Your-Own-Podcast-Make-Your-Own-Talk-Show-Music-Program-or-Audio-Stream.htm>.
115. Dempsey L.: *Libraries and the Long Tail* [on-line]. [Dostęp: 17 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dlib.org/dlib/april06/dempsey/04dempsey.html>.
116. Derfert-Wolf L.: *Blogi i RSS dla bibliotekarzy i bibliotek* [on-line]. „EBIB” 2007, nr 7. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/88/a.php?derfert>.
117. Deshpande A., Jadad A. R.: *Web 2.0: Could it Help Move to Health System into the 21st Century?* „The Journal of Men’s Health & Gender” 2006, vol. 3, iss. 4.
118. DeZelar-Tiedman Ch.: *Doing the LibraryThing in an Academic Library Catalog* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://dc2008.de/wp-content/uploads/2008/10/11_dezelar_poster.pdf.
119. *Diagnoza Internetu 2009*, pod red. K. Krejtza. Warszawa 2009.
120. Dijk J. van: *The Network Society: Social Aspects of New Media*. London 1999.
121. DiMaggio P., Hargittai E.: *From the ‘Digital Divide’ to ‘Digital Inequality’: Studying Internet Use as Penetration Increases* [on-line]. Princeton 2001. [Dostęp: 24 kwietnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.webuse.umd.edu/webshop/resources/Dimaggio_Digital_Divide.pdf.
122. DiMaggio P. i in.: *Social Implications of the Internet*. „Annual Review of Sociology” 2001, nr 27.
123. Dobiegała-Korona B., Doligarski T., Korona B.: *Konkurowanie o klienta e-marketingiem*. Warszawa 2004.
124. Donnelly K. M., Berge Z. L.: *Podcasting: Co-opting MP3 Players for Education and Training Purposes* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/fall93/donnelly93.htm>.
125. Doshi A.: *How gaming could improve information literacy*. „Computers in Libraries” 2006, nr 26.
126. Dresang E. T.: *Radical Change, Book for Youth in a Digital Age*. New York 1999.
127. *Drugi raport z prac międzyresortowego Zespołu ds. Realizacji Programu „Cyfrowa Polska”* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.polskacyfrowa.mswia.gov.pl/download.php?s=63&id=602>.

128. Dryl T.: *Serwisy społecznościowe Web 2.0 jako element budowania interakcji przedsiębiorstwa z klientami* [on-line]. [Dostęp: 23 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://wzr.pl/~dryl/img_fck/artykul%20-%20serwisy%20web%20_0%20-%20Tomek%20Dryl.pdf.
129. Drzewiecki M.: *Udział bibliotek publicznych w rozwoju społecznym*. „Bibliotekarz” 2008, nr 10.
130. Dymecki B.: *Wiedza tłumu w służbie jednostki. Zadawanie pytań i społeczne udzielanie odpowiedzi w serwisach typu Web 2.0*. „Magazyn Internet” 2007, nr 11.
131. Dziuba D.: *Koncepcja kapitału informacyjnego*. [W:] *Kierunki i priorytety rozwoju informacji naukowej w kontekście budowania społeczeństwa wiedzy*. Katowice 2006.
132. Dudczak A.: *Możliwości wykorzystania technologii Web 2.0 w bibliotekach cyfrowych* [on-line]. [W:] *Materiały z warsztatów „Biblioteki Cyfrowe”. 12-13 grudnia 2006 r.* [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://dlibra.psn.pl/biblioteka/Content/111/Web2.0wBC.pdf>.
133. Dudczak A.: *Nowe media a środowisko biblioteczne XXI wieku. W stronę społeczeństwa nadmiaru informacji* [on-line]. [W:] *Biblioteka 2.0 – Zasoby cyfrowe w nauce, kulturze i administracji. Materiały z konferencji*. Katowice 2008. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=10043&from=FBC>.
134. Dyson E.: *Wersja 2.0. Przepis na życie w epoce cyfrowej*. Warszawa 1999.
135. Eaton G.: *How to do a Book Talk* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.uri.edu/artsci/lsc/Faculty/geaton/MSLMAtalk/>.
136. Ebersbach A., Glaser M., Heigl R.: *Wiki: Web collaboration*. Berlin 2006.
137. Eberspächer J.: *The Evolution of Broadcasting In Germany. Digitalisation, Convergence, Competition*. [W:] *Convergence of Telecommunications and Broadcasting in Japan, United Kingdom and Germany: Technological Change, Public Policy and Market Structure*, red. K. Nakamura, K. Agata. Richmond 2001.
138. *Edge – the third culture* [on-line]. [Dostęp: 12 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.edge.org/discourse/digital_maoism.html.
139. *Encyclopedia of Multimedia*. 2008.
140. Etches-Johnson A.: *IM Reference @ Your Library* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://journal.lib.uoguelph.ca/index.php/perj/article/view/533/1368>.
141. *The Expanding Digital Universe: A Forecast of Worldwide Information Growth Through 2010* [on-line]. [Dostęp: 12 grudnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.emc.com/collateral/analyst-reports/expanding-digital-idc-white-paper.pdf>.
142. Evans W.: *Building Library 3.0. Issue in creating a culture of participation*. Oxford 2009.
143. Farabaugh R.: „The Isle Is Full of Noises”: *Using Wiki Software to Establish a Discourse Community In a Shakespeare Classroom*. „Language Awareness” 2007, nr 1.
144. Farkas B. G.: *Secrets of Podcasting: Audio Blogging for the Masses*. Berkeley 2005.
145. Farkas M. G.: *Social software in libraries: building collaboration, communication, and community Online*. Medford 2007.
146. Felix L., Stolarz D.: *Hands-On Guide to Video Blogging and Podcasting: Emerging Media Tools for Business Communication*. Massachusetts 2006.

147. Feret B., Marcinek M.: *Przyszłość bibliotekarzy i bibliotek akademickich. Studium wykorzystujące metodę delficką* [on-line]. „EBIB” 2000, nr 9. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e009-06.html>.
148. Feret B., Marcinek M.: *Przyszłość bibliotekarzy i bibliotek akademickich. Studium wykorzystujące metodę delficką. Kontynuacja* [on-line]. „EBIB” 2005, nr 7. [Dostęp: 26 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://ebib.oss.wroc.pl/2005/68/feret_marcinek.php.
149. Fichter D.: *Intranet applications for tagging and folksonomies* [on-line]. „Online” 2006, nr 30, s. 43-45. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://faculty.philau.edu/kayk/kkay/articles/Tagging_folksonomy.pdf.
150. Fichter D.: *Intranets, Wikis, Bikis, and Collaborative Working*. „Online” 2005, nr 5.
151. Fichter D.: *Why and How to Use Blogs to Promote Your Library's Services* [on-line]. „Marketing Library Services” 2003, vol. 17, nr 6. [Dostęp: 19 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.infotoday.com/MLS/nov03/fichter.shtml>.
152. Figge F., Kropf K.: *Chancen und Risiken der Bibliothek 2.0: Vom Bestandsnutzer zum Bestandsmitgestalter*. „Bibliotheksdiens” 2007, t. 41, h. 2.
153. Filiciak M.: *Kultura konwergencji i luka uczestnictwa – w stronę edukacji medialnej [W:] Kultura 2.0. Wyzwania cyfrowej przyszłości*. Warszawa 2007.
154. Filiciak M.: *Wirtualny plac zabaw. Gry sieciowe i przemiany kultury współczesnej*. Warszawa 2006.
155. Filip A.: *Wirtualna rzeczywistość czy wirtualny świat?* [on-line]. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.czn.uj.edu.pl/index.php/pl/artykuly/wirtualna_rzeczywisto_czy_wirtualny_wiat/.
156. Filipczak M.: *Jak daleko stąd do nowoczesności – w stronę biblioteki drugiej generacji* [on-line]. „EBIB” 2008, nr 1. [Dostęp: 26 lutego 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2008/92/a.php?filipczak>.
157. „First Monday” 2008, nr 3 [on-line]. [Dostęp: 29 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/issue/view/263/showToc>.
158. Flew T.: *New Media: An Introduction*. Melbourne 2002.
159. Foley B., Chang T.: *Wiki as a Professional development tool* [on-line]. „AERA” 2006. [Dostęp: 20 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.csun.edu/~bfoley/AERA_Wiki.pdf.
160. Fong E. i in.: *Correlates of the Digital Divide: Individual, Household and Spatial Variation* [on-line]. Toronto 2001. [Dostęp: 16 kwietnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/digitaldivide/digital-report2d.PDF>.
161. Fox M.: *Mobile Technologies in Libraries. How the academic library is using pda's, handhelds and other mobile technologies* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w Word Wide Web: <http://web.simmons.edu/~fox/pda/>.
162. Fox M.: *Mobile trends. Finding information on the go* [on-line]. [Dostęp: 4 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://web.simmons.edu/~fox/pda/fox_cil_2010.pdf.
163. Fox M.: *Trends in Mobile Tools and Applications for Libraries, Connecticut Library Association* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://web.simmons.edu/~fox/pda/cia_4_08_fox.pdf.

164. Franke J.: *Biblioteki wobec zmian w opisie bibliograficznym*. [W:] *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*, pod red. E. B. Zybert. Warszawa 2002.
165. Franklin T., Harmelen M. van: *Web 2.0 for Content for Learning and Teaching in Higher Education* [on-line]. 2007. [Dostęp: 15 lipca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/programmes/digitalrepositories/web2-content-learning-and-teaching.pdf>.
166. Frankowski P., Juneja A.: *Serwisy społecznościowe. Budowa, administracja i moderacja*. Gliwice 2009.
167. Furner J.: *User tagging of library resources: Toward a framework for system evaluation* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/157-Furner-en.pdf>.
168. Gajek E.: *E-learning w edukacji*. [W:] *E-learning wyzwaniem dla bibliotek*. Warszawa 2009.
169. Gajewski R. R.: *Web 2.0 i multimedia w rapid e-learningu* [on-line]. [W:] *Nowe Media w Edukacji 2008. Zastosowania technik informacyjnych i komunikacyjnych w kształceniu*. Wrocław 2008. [Dostęp: 18 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://dlib.bg.pwr.wroc.pl/Content/2475/nowe+media+w+edukacji+2008.pdf#page=15>.
170. Gallaway B.: *Game On! Gaming at the Library*. New York 2007.
171. Ganicz T.: *Mechanizmy kontroli jakości Wikipedii – czyli jak pół-anarchiczna społeczność może skutecznie zastąpić radę redakcyjną* [on-line]. „EBIB” 2009, nr 1. [Dostęp: 17 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2009/101/a.php?ganicz>.
172. Garrod P.: *Weblogs: Do they belong in libraries?* [on-line]. [Dostęp: 5 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ariadne.ac.uk/issue40/public-libraries/intro.html>.
173. Gaspar D. B., Wilhelm S. P.: *IMplementing IM @ Reference: The GW Expierence*. [W:] *Library 2.0 Initiatives in Academic Libraries*. Chicago 2007.
174. Gawrysiak P.: *Cyfrowa rewolucja. Rozwój cywilizacji informacyjnej*. Warszawa 2008.
175. Geoghegan M., Klass D.: *Podcast Solutions: The Complete Guide to Audio and Video Podcasting*. Berkeley 2008.
176. Gibbons S. L.: *The academic library and the net-gen student: making the connections*. Chicago 2007.
177. Gmiterek G.: *Audialne i audiowizualne dokumenty online. Możliwości ich wykorzystania, tworzenia i udostępniania w praktyce biblioteki dla dzieci i młodzieży*. [W:] *Internet w bibliotece dla dzieci i młodzieży. Od teorii do praktyki. Poradnik*, pod red. Grażyny Lewandowicz-Nosal. Warszawa 2009.
178. Gmiterek G.: *Katalogi OPAC „następczej generacji”. Charakterystyka, różnorodność i możliwości ich wykorzystania*. [W:] *Biblioteka, Książka, Informacja i Internet w 2010 r.*, pod red. Z. Osińskiego. Lublin 2010.
179. Gmiterek G.: *Library 2.0. Możliwości zastosowania Web 2.0 w bibliotekach polskich* [on-line]. „EBIB” 2007 nr 4(85). [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/85/a.php?gmiterek>.
180. Gmiterek G.: *Library 2.0. Nowe wyzwanie dla polskich bibliotek*. [W:] *Oblicza internetu. Architektura komunikacyjna sieci*, pod red. M. Sokołowskiego. Elbląg 2007.

181. Gmiterek G.: *Prasa w erze konwergencji i nowych mediów* [on-line]. „EBIB” 2008, nr 1. [Dostęp: 12 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2008/92/a.php?gmiterek>.
182. Gmiterek G., Kotuła S., Pacek J., Zieliński P.: *Katalogowanie internetu na przykładzie polskiego subject gateway'a nauki o informacji*. [W:] *Oblicza Internetu. Architektura komunikacyjna sieci*, pod red. M. Sokołowskiego. Elbląg 2007.
183. Goban-Klas T.: *Ontologia Internetu* [on-line]. [Dostęp: 10 kwietnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty2/0095/033-040.pdf>.
184. Gocłowska B., Łojewski Z.: *Platformy edukacyjne. Administrowanie i zarządzanie*. Lublin 2008.
185. Godfrey K.: *A new world for virtual reference*. „Library Hi Tech” 2008, vol. 26, iss. 4.
186. Goeghegan M. W., Klass D.: *Podcasting Solutions: The Complete Guide to Podcasting*. Berkeley 2005.
187. Gogołek W.: *Komunikacja sieciowa. Uwarunkowania kategorie i paradoksy*. Warszawa 2010.
188. Golder S. A., Huberman B. A.: *The Structure of Collaborative Tagging Systems* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: www.hpl.hp.com/research/idl/papers/tags/tags.pdf.
189. Golder S. A., Huberman B. A.: *Usage patterns of collaborative tagging systems*. „Journal of Information Science” 2006, nr 32.
190. Gołębiowski Ł.: *Śmierć książki. No future book*. Warszawa 2008.
191. Górska M.: *Fenomen multimediiów w 1999 r.* [on-line]. „EBIB” 1999, nr 4. [Dostęp: 21 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib04/mgoralska.html>.
192. Górska M.: *Rewolucja Gutenberga – przełom cyfrowy. Próba porównania* [on-line]. „Biuletyn EBIB” 2007, nr 17. [Dostęp: 15 lipca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/goralska.php>.
193. Górny M.: *Dlaczego oceny efektywności są mało efektywne?* [W:] *Dokument, książka i biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim*, pod red. M. Skalskiej-Zlat i A. Żbikowskiej-Migoń. Wrocław 2008.
194. Górny M.: *Ocena efektywności udostępniania informacji w bibliotekach naukowych*. Poznań 1999.
195. Grabianowska K.: *Rodzaje blogów internetowych*. [W:] *Media i społeczeństwo. Nowe strategie komunikacyjne*, red. nauk. M. Sokołowski. Toruń 2008.
196. Grabowska M.: *Systemy online w bibliotekach*. Warszawa 1995.
197. Grabowski G.: *Nowe modele biznesowe na konkurencyjnym rynku łączności elektronicznej* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.iir.pl/UserFiles/Image/INNE/EA0008_grabowski_grzegorz.pdf.
198. Greenall R. T.: *Mobiles in Libraries*. „Online Magazine” 2010, vol. 34, iss. 2.
199. Griffis P. i in.: *Discovering Places to Serve Patrons in the Long Tail*. [W:] *Library 2.0 Initiatives in Academic Libraries*. Chicago 2007.
200. Griggs K., Bridges L. M., Rempel H. G.: *Library/mobile: Tips on Designing and Developing Mobile Web Sites* [on-line]. „Code4Lib Journal” 2009, nr 8. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://journal.code4lib.org/articles/2055>.
201. Grzymała J., Ziółek M.: *Bibliotekarz w miejscu pracy – wybrane aspekty organizacji i zarządzania w bibliotece*. [W:] *Profesjonalna biblioteka*, pod red. Z. Gruszki. Łódź 2009.

202. Gucwa E.: *Co to jest Wiki?* „Biblioteka w szkole” 2009, nr 3.
203. Guy M.: *Wiki or Won't He? A Tale of Public Sector Wikis* [on-line]. „Ariadne” 2006, nr 49. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ariadne.ac.uk/issue49/guy/>.
204. Guy M., Tonkin E.: *Folksonomies. Tidying up tags?* [on-line]. „D-Lib Magazine” 2006, nr 12. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dlib.org/dlib/january06/guy/01guy.html>.
205. Habib M. C.: *Toward Academic Library 2.0: Development and Application of a Library 2.0 Methodology*. Chapel Hil 2006.
206. Hadro J.: „*The Future is Mobile*”: *Strategy, Predictions as Smartphone Service Booms* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w Word Wide Web: http://www.libraryjournal.com/lj/home/885270-264/the_future_is_mobile_strategy.html.csp.
207. Hammond T., Lund B., Hannay T., Scott J.: *Social Bookmarking Tools (I)* [on-line]. „D-Lib Magazine” 2005, nr 4. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dlib.org/dlib/april05/hammond/04hammond.html>.
208. Han Z., Liu Y. Q.: *Web 2.0 application in top Chinese university libraries*. „Library Hi Tech” 2010, vol. 28.
209. Hargittai E.: *Second-Level Digital Divide: Differences In People's Online Skills* [on-line]. „First Monday” 2002, vol. 7, nr 4. [Dostęp: 14 maja 2009] Dostępny w World Wide Web: <http://chnm.gmu.edu/digitalhistory/links/pdf/introduction/0.26c.pdf>.
210. Harris Ch.: *A Matter of (Radical) Trust* [on-line]. „School Library Journal” 2006, 1 XI 2006 r. [Dostęp: 24 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.schoollibraryjournal.com/article/CA6386682.html>.
211. Harris Ch.: *SL2.0: Synthesis 2.0* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://schoolof.info/infomancy/?p=129>.
212. Harris S. T., Zeng X.: *Using Wiki In an Online Record Documentation Systems Course*. „Perspectives in Health Information Management” 2008, nr 1 (5).
213. Hart M.: *The History and Philosophy of Project Gutenberg* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.gutenberg.org/wiki/Gutenberg:The_History_and_Philosophy_of_Project_Gutenberg_by_Michael_Hart.
214. Hartley J.: *Communication, Cultural and Media Studies. The Key Concepts*. London, New York 2007.
215. Hedreen R. C., Johnson J. L.: *Exploring Virtual Librarianship: Second Life Library 2.0*. „Internet Reference Services Quarterly” 2008, vol. 13, nr 2.
216. *Helionica. Sieciowa Encyklopedia Informatyki* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://encyklopedia.helion.pl/>.
217. Hendzel J.: *Uczymy się blogując?* „e-mentor” 2007, nr 4.
218. Herrington J. D.: *Podcasting Hacks: Tips & Tools for Blogging Out Loud*. Sebastopol 2005.
219. Hinchcliffe D.: *Web 2.0 Architectures: What Entrepreneurs and Architects Need to Know* [on-line]. [Dostęp: 12 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://web2.socialcomputingjournal.com/>.
220. *Historia RSS* [on-line]. [Dostęp: 12 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://rssicons.pl/pl/article/Historia-RSS/2>.
221. Hofmokl J.: *Internet jako nowe dobro wspólne*. Warszawa 2009.

222. Hofmokl T.: *Globalne społeczeństwo informacyjne – globalna rewolucja*. [W:] *Spółeczeństwo informacyjne. Doświadczenia i przyszłość*. Katowice 2006.
223. Hofmokl T.: *Wizja społeczeństwa informatycznego w Raporcie Bangemanna. Wpływ infostrady na społeczeństwo i gospodarkę*. [W:] *Spółeczeństwo informacyjne. Doświadczenia i przyszłość*, red. nauk. G. Bliźniuk, J. S. Nowak. Katowice 2006.
224. Hofmokl J., Tarkowski A.: *Wikipedia – pospolite ruszenie encyklopedystów. Największa encyklopedia na świecie* [on-line]. „EBIB” 2006, nr 3. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2006/73/hofmokl_tarkowski.php.
225. Hoffman C., Polkinghorne S.: *Sparking Flickrs of insight into controlled vocabularies and subject searching*. [W:] *Information literacy meets Library 2.0*, ed. by P. Godwin, J. Parker. London 2008.
226. Hollender H.: *Strategia rozwoju bibliotek cyfrowych z uwzględnieniem zasad współpracy przy ich tworzeniu*. [W:] *Praktyczne doświadczenia w zarządzaniu dostępem do bibliotek cyfrowych. XII edycja konferencji z cyklu Digitalizacja. 17 stycznia 2008 r. Materiały*. Warszawa 2008.
227. Holmes D.: *Communication Theory: Media, Technology and Society*. London 2005.
228. Holtz S.: *Communicating in the world of Web 2.0* [on-line]. „Communication World” 2006, nr 3. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://findarticles.com/p/articles/mi_m4422/is_3_23/ai_n26855782/?tag=content;col1.
229. Holzner S.: *Sekrety RSS*. Gliwice 2007.
230. Hopfinger M.: *Doświadczenia audiowizualne. O mediach w kulturze współczesnej*. Warszawa 2003.
231. Hubbard J.: *Interactive Online Community Participation* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.lisjobs.com/career_trends/?p=375.
232. Huczek M.: *Klasy jako środek przedsiębiorczości lokalnej*. „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas dawnej Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu” 2006, nr 2.
233. Humphries L.: *Extras – itList and Other Bookmark Managers* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.llrx.com/extras/itlist.htm>.
234. Hurst-Wahl J.: *Librarians and Second Life: it's a source of information, a platform for networking, an opportunity to try out new approaches before you take them to the real world* [on-line]. [Dostęp: 23 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://findarticles.com/p/articles/mi_m0FWE/is_6_11/ai_n19311772/.
235. Huwe T. K.: *Born to Blog*. „Computers in Libraries” 2003, nr 10.
236. Hvass A.: *Cataloguing with LibraryThing: as easy as 1,2,3!* „Library Hi Tech News” 2008, nr 25.
237. Idehen K. U.: *RSS: INJAN (It's not just about news)* [on-line]. [Dostęp: 3 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.openlinksw.com/dataspace/kidehen@openlinksw.com/weblog/kidehen@openlinksw.com%27s%20BLOG%20%5B127%5D/241>.
238. *i-slownik.pl* [on-line]. [Dostęp: 20 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.i-slownik.pl/1,1894,web,2,0.html>.
239. *Informacja Naukowa. Rozwój – Metody – Organizacja*, pod red. Z. Żmigrodzkiego, W. Babibka i D. Pietruch-Reizes. Warszawa 2006.
240. *Information Literacy Meets Library 2.0*, ed. by P. Godwin, J. Parker. London 2008.

241. *Internet w marketingu*, pod red. A. Bajdaka. Warszawa 2003.
242. Jacquesson A.: *Automatyzacja bibliotek*. Warszawa 1999.
243. Jakubiec A.: *Rozwój polskiego e-learningu w Second Life* [on-line]. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: www.e-mentor.edu.pl/artukul.php?numer=28&id=614.
244. Jakubowicz K.: *Konwergencja i jej konsekwencje dla rozwoju i regulacji radia i telewizji w erze cyfrowej*. Warszawa 2000.
245. Jarocki M.: *Otwarte oprogramowanie edukacyjne w szkole i bibliotece – wybór rozwiązań* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://e-pedagogiczna.edu.pl/upload/file/zasoby/konferencje/seminarium_olsztyn/jarocki_olsztyn.pdf.
246. Jaskowska B.: *Jak włączyć pracowników w procesy zarządzania biblioteką?* „Poradnik Bibliotekarza” 2010, nr 3.
247. Jaskowska B.: *Koncepcja biblioteki uczącej się odpowiedzią na dylemat: stare czy nowe*. [W:] *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich : materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej Rzeszów-Czarna, 1-3 czerwca 2005 r.* Rzeszów 2005.
248. Jaskowska B.: *Kultura organizacyjna służb informacyjnych bibliotek akademickich – na przykładzie uczelni ekonomicznych* [on-line]. Warszawa 2007. [Dostęp: 5 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/doccontent?id=1183&from=FBC>.
249. Jaskowska B.: *O kulturze konwergencji słów kilka* [on-line]. „EBIB” 2008, nr 1. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2008/92/a.php?jaskowska#11>.
250. Jaskowska B., Dudczak A.: *Library 2.0 – rewolucja i przełom. Czy kolejny etap rozwoju współczesnego bibliotekarstwa?* „Przegląd Biblioteczny” 2007, z. 3.
251. Jenkins H.: *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*. Warszawa 2007.
252. JISC & SCONUL: *Library Management Systems Study Report* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.sconul.ac.uk/news/lms_report/lmsstudy/.
253. John P. D., Wheeler S.: *The Digital Classroom. Harnessing Technology for the future*. New York 2008.
254. Joint N.: *Managing the implementation of federal search tool in an academic library*. „Library Review” 2009, vol. 58, iss. 1.
255. Jung B.: *Od Veblena do iPoda. O gadżetach społeczeństwa informacyjnego*. [W:] *Społeczeństwo informacyjne. Aspekty funkcjonalne i dysfunkcjonalne*, pod red. L. H. Habera i M. Niezgody. Kraków 2006.
256. Kai-Wah Chu S.: *Using Wikis In Academic Libraries* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://web.edu.hku.hk/staff/samchu/docs/using_wikis_in_lib_hmpg.doc.
257. Kamel Boulos M. N., Hetherington L., Wheeler S.: *Second Life: an overview of the potential of 3-D virtual worlds in medical and health education*. „Health Information & Libraries Journal” 2007, vol. 24, iss. 4.
258. Kandol R., Fullerton J.: *Managing the mosaic: diversity in action, institute of personnel and development*. London 1994.
259. Kapelak T.: *ASP.NET AJAX* [on-line]. [Dostęp: 18 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.fizyka.umk.pl/~bigman/kursv/prezentacjaAJAX.pdf>.

260. Kaplan-Leiserson E.: *Podcasting in Academic and Corporate Learning* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.astd.org/LC/2005/0605_kaplan.htm.
261. Kamińska-Czubala B.: *Potrzeby zdalnego nauczania bibliotekarzy w perspektywie de-konstrukcji bibliotek*. [W:] *E-learning wyzwaniem dla bibliotek*. Warszawa 2009.
262. Kamiński F.: *Konwergencja w obszarze komunikacji elektronicznej*. „Przegląd telekomunikacyjny” 2000, nr 1.
263. Kanczak A., Szołtysik K.: *Czy w bibliotece XXI wieku jest miejsce dla bibliotekarza?* [W:] *Biblioteki XXI wieku czy przetrwamy? Materiały konferencyjne*. Łódź 2006.
264. Kessler G.: *Student-Initiated Attention to Form in Wiki-Based Collaborative Writing*. „Language Learning & Technology” 2009, nr 1.
265. Kille A.: *Wikis in the Workplace: How Wikis Can Help Manage Knowledge in Library Reference Services* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://faculty.fims.uwo.ca/nickerson/FIS%201311/Shared%20Documents/How%20Wikis%20can%20Help%20Manage%20Knowledge%20in%20Reference%20Services.pdf>.
266. Kisilowska M.: *Tezaurus czy folksonomia? Narzędzia lingwistyczne a potrzeby użytkowników i organizatorów „Systemu informacji o kulturze regionu”*. [W:] *Konferencja krajowa Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Conrada Korzeniowskiego w Gdańsku „Problemy hierarchizacji i kategoryzacji informacji o kulturze regionu”, 20-21 listopada 2008, Gdańsk*. Gdańsk 2008 [dokument elektroniczny: płyta CD].
267. Kitsis S. M.: *The Facebook Generation: Homework as Social Networking*. „English Journal” 2008, nr 2.
268. Kieżun W.: *Sprawne zarządzanie organizacją. Zarys teorii i praktyki*. Warszawa 1997.
269. Kirriemuir J.: *The librarian as video game player*. „The New Review of Information Networking” 2006, nr 1-2.
270. Klenczon W.: *Indeksowanie zawartości treściowej w bibliograficznych bazach danych. Indeksowanie zawartości treściowej w bibliograficznych bazach danych* [on-line]. [W:] *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy. Ogólnopolska konferencja naukowa z okazji 10-lecia bazy danych BazTech. Bydgoszcz, 27-29 maja 2009*. [Dostęp: 15 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat19/klenczon.php>.
271. Kless L.: *The most useful ScreenCast Applications* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.the10most.com/entrepreneurs/10-useful-screencast-applications.html>.
272. Kluza K.: *Zastosowanie systemów Wiki i semantycznych Wiki w procesie dydaktycznym*. „Edukacja. Studia – Badania – Innowacje” 2010, nr 2 (dodatek).
273. Kocójowa M.: *Internet jako źródło do badań bibliotekoznawczych*. [W:] *Elektroniczne publikacje w bibliotekach*. Kraków 2002.
274. *Konferencja Ex Libris. Praktyczne doświadczenia. Materiały* [on-line]. [Dostęp: 2 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.aleph.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=139&Itemid=42.
275. Kopaliński W.: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*. Warszawa 1994.

276. Kopecka-Piech K.: *Konwergencja jako strategia. Charakterystyka konstytutywnych elementów komunikacji skonwertowanej na przykładzie mobloga*. [W:] *Nowe strategie komunikacyjne*, pod red. M. Sokołowskiego. Toruń 2008.
277. Korzeń A.: *Interaktywne narzędzia internetowe w promocji wizerunku bibliotek publicznych*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2009, nr 1.
278. Kostrzewa H.: *Czy podcasty mogą zainteresować współczesne biblioteki?* [W:] *Tradycyjne i nowoczesne bibliotekarstwo w oczach studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa*, pod. red. J. Ladoruckiego i R. Malesy. Lublin 2009.
279. Koszowska A.: *Biblioteka 2.0 – usługi biblioteczne z wykorzystaniem technologii i narzędzi Web 2.0*. [W:] *Nowe technologie w bibliotekach publicznych. Materiały z VIII ogólnopolskiej konferencji pt. „Automatyzacja bibliotek publicznych”*. Warszawa 26-28 listopada 2008 r. Warszawa 2009.
280. Koszowska A.: *Spółeczna Pracownia Digitalizacji ŚBC przy Bibliotece Śląskiej. Forum i blog Biblioteka 2.0* [on-line]. [W:] *Biblioteka 2.0 – Zasoby cyfrowe w nauce, kulturze i administracji. Materiały z konferencji*. Katowice 2008. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://fbc.pionier.net.pl/owoc/rstats?url=http%3A%2F%2Fwww.sbc.org.pl%2Fdlibra%2Fdocmetadata%3Fid%3Doai%3Awww.sbc.org.pl%3A10043%26amp%3Bfrom%3DFBC>.
281. Koszowska A.: *Web 2.0 a biblioteki – możliwości, narzędzia, zastosowania*. [W:] *Internet w bibliotece dla dzieci i młodzieży. Od teorii do praktyki. Poradnik*. Warszawa 2009.
282. Kotuła S.: *Biblioteka 2.0 i jej czytelnicy*. „Książka i Czytelnik” 2008, nr 2, s. 9-10.
283. Kotuła S. D.: *Folksonomia – narodziny i charakterystyka (w aspekcie wyszukiwania informacji)*. [W:] *Biblioteka i informacja w roku 2008. Materiały konferencyjne* (w druku).
284. Kotuła S. D.: *Folksonomia – struktura i forma tagów na przykładzie serwisu „Wykop”*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2009, nr 4.
285. Kotuła S.: *Jak buduje się jakość baz open content na przykładzie Wikipedii* [on-line]. „EBIB” 2007, nr 3. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/84/a.php?kotula>.
286. Kotuła S.: *Od Web 1.0 do Biblioteki 2.0*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2008, nr 1, s. 27-34.
287. Kotuła S. D.: *Programy telewizyjne o książkach w Internecie*. [W:] *Biblioteka, książka, informacja, Internet w 2011 r.* Lublin 2010.
288. Kotuła S.: *Web 2.0 – współczesny paradygmat internetu*. [W:] *Oblicza Internetu. Architektura komunikacyjna Sieci*, red. nauk. M. Sokołowski. Elbląg 2007, s. 181.
289. Kotuła S.: *Współczesny Internet w modelu Web 2.0 jako biblioteka 2.0*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2008, nr 3, s. 5-20.
290. Kowalczyk K.: *Historia rozwoju oprogramowania open source* [on-line]. „e-mentor” 2004, nr 2. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.eud.kei.pl/artukul/index/numer/4/id/50>.
291. Krakowska M.: *Nowe formy komunikacji społecznej w europejskiej przestrzeni edukacyjnej*. Kraków 2008.
292. Kretz C.: *Podcasting in Libraries*. [W:] *Library 2.0 and Beyond. Innovative Technologies and Tomorrow's User*, pod red. N. Courtney. Westport 2007.

293. Krol E., Hoffman E.: *RFC 1462 – Request for Comments 1462 albo FYI on “What is the Internet?”* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://web.archive.org/web/20080304210200/http://rfc.net/rfc1462.html>.
294. Kroski E.: *All a Twitter: Want to Try Microblogging?* [on-line]. [Dostęp: 7 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.schoollibraryjournal.com/article/CA6573999.html>.
295. Kroski E.: *Folksonomies and User-Based Tagging*. [W:] *Library 2.0 and beyond. Innovative Technologies and Tomorrow’s User*. London 2007.
296. Kroski E.: *On the Move with the Mobile Web: Libraries and Mobile Technologies* [on-line]. [Dostęp: 5 maja 2009] Dostępny w World Wide Web: <http://www.docstoc.com/docs/2346321/On-the-Move-with-the-Mobile-Web-Libraries-and-Mobile-Technologies>.
297. Kroski E.: *Text Message Reference: Is It Effective? | Stacking the Tech* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6701869.html?nid=2673&source=title&rid=1105906703>.
298. Kroski E.: *Web 2.0 for Librarians and Information Professionals*. New York, London 2008.
299. Krzysztofek K.: *Status mediów cyfrowych: stare i nowe paradygmaty*. „Global Media Journal – Polish Edition” 2006, nr 1.
300. Krzysztofek K.: *Wprowadzenie. WEBski świat: mądrość tłumów sieciowych czy zbiorowe nieucstwo?* [W:] A. Keen: *Kult amatora. Jak internet niszczy kulturę*. Warszawa 2007.
301. Kulisiewicz T.: *Konwergencja w komunikacji elektronicznej i jej wpływ na operatorów, media i odbiorców* [on-line]. [W:] *Raport Kultura 2.0: wyzwania cyfrowej przyszłości* [on-line]. Warszawa 2007, s. 7. [Dostęp: 9 kwietnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pwa.gov.pl/pl/home/75/news/0/350/index.html>.
302. *Kultura 2.0?* „Kultura Popularna” 2008, nr 1.
303. Lamb B.: *Wide Open Spaces: Wikis, Ready or Not* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.educause.edu/EDUCAUSE+Review/EDUCAUSEReviewMagazineVolume39/WideOpenSpacesWikisReadyorNot/157925>.
304. Lambert H.: *Bibliothek 2.0 – Perspektiven, Probleme, Handlungsbereiche. Erfolgreiches Management von Bibliotheken und Informationseinrichtungen*. Verlag Dashöfer 2008.
305. Lanier J.: *Digital Maoism: The Hazards of the New Online Collectivism* [on-line]. [Dostęp: 25 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.edge.org/3rd_culture/lanier06/lanier06_index.html.
306. Lanza F. M.: *LibraryThing la catalogació a l’abast de tothom* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ub.edu/bid/22/pdf/moreno.pdf>.
307. Laun C.: *Twitter for Librarians: the ultimate guide* [on-line]. [Dostęp: 13 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.collegeathome.com/blog/2008/05/27/twitter-for-librarians-the-ultimate-guide/>.
308. Lavender G.: *Why You Should Blog* [on-line]. [Dostęp: 5 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://webpages.mcgill.ca/students/ssever1/web/lavender.html>.
309. Lawson D.: *Taking the Library to Users: Experimenting with Facebook as an Outreach Tool*. [W:] *Library 2.0 Initiatives in Academic Libraries*. Chicago 2007.

310. Leniek A.: *Co to jest VR lub Virtual Reality, Rzeczywistość wirtualna?* [on-line]. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.i-slownik.pl/1,1535,vr,lub,virtual,real,ity,rzeczywistosc,wirtualna.html>.
311. Lessig L.: *Remiks. Aby sztuka i biznes rozkwitały w hybrydowej gospodarce*. Warszawa 2009.
312. Lessig L.: *Wolna kultura*. Warszawa 2005.
313. Lévy P.: *Collective Intelligence: Mankind's Emerging World in Cyberspace*. New York 1994.
314. Lewandowski D.: *Ranking library materials*. „Library Hi Tech” 2009, vol. 27, iss. 4.
315. Lewandowski D.: *Suchmaschinen als Konkurrenten der Bibliothekskataloge: Wie Bibliotheken ihre Angebote durch Suchmaschinentechnologie attraktiver und durch Öffnung für die allgemeinen Suchmaschinen populärer machen können*. „Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie” 2005, vol. 53, iss. 3.
316. Lewandowski D., Mayr P.: *Exploring the academic invisible web*. „Library Hi Tech” 2006, vol. 24, iss. 4.
317. Levinson P.: *Nowe nowe media*. Kraków 2010.
318. *Library 2.0 Initiatives In Academic Libraries*, pod red. L. B. Cohen (Introduction). Chicago 2007.
319. *Library Mobile Initiatives*. [W:] „Library Technology Reports” 2008, vol. 44, iss. 5.
320. Lih-Ching Chen Wang, Beasley W.: *The Wiki as a Web 2.0 Tool in Education* [on-line]. [Dostęp: 19 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.sicet.org/journals/ijttl/issue0801/4_1_6_Wang.pdf.
321. Lis R.: *Śląska Biblioteka Cyfrowa. Społeczna Pracownia Digitalizacji* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=7645&dirids=1>.
322. Lis R.: *Tworzenie biblioteki w modelu klastrowym – doświadczenia ŚBC*. [W:] *Polskie Biblioteki Cyfrowe 2008. Materiały z konferencji*. Poznań 2009.
323. Lis R., Koszowska A.: *Biblioteka cyfrowa w wersji 2.0? (wybór możliwości)* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/doccontent?id=13390&dirids=1>.
324. Lister M. i in.: *New Media: A Critical Introduction*, Routledge. London, New York 2003.
325. Livingstone D.: *Online Learning In Virtual Environments with SLOODLE*. „Computing and Information Systems Technical Reports” 2009, nr 50.
326. Luo L.: *Reference service in Second Life: an overview*. „Reference Services Review” 2008, vol. 36, iss. 3.
327. Mäkelä E.: *Harnessing Folksonomies of search* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.164.4863>.
328. Macdonald A.: *Library Mashups: Exploring New Ways to Deliver Library Data*. „Library Review” 2010, vol. 59.
329. Macgregor G., McCulloch E.: *Collaborative Tagging as a Knowledge Organisation and Resource Discovery Tool*. „Library Review” 2006, vol. 55, nr 5.
330. Maciąg K.: *Miejsce bibliotek publicznych w systemie edukacji*. Warszawa 2006.
331. Mader S.: *Four Letter Words* [on-line]. [W:] *Using Wiki in Education*, pod red. S. Madera. [Dostęp: 18 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: https://wiki.uibk.ac.at/confluence/download/attachments/85557310/UsingWikilnEducation_StewartMader.pdf?page=45.

332. Mader S.: *Using Wiki In Education*. Providence 2005.
333. Maharana B. i in.: *Library Mashups: Web 2.0 Tool for Integrating Contents and Services of Libraries* [on-line]. [Dostęp: 13 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://shodhganga.inflibnet.ac.in/dxml/bitstream/handle/1944/1165/41.pdf?sequence=1>.
334. Majewska P.: *Cyfrowy bibliotekarz i cyfrowy czytelnik – spotkania wirtualne. Społeczność Biblioteka 2.0 jako platforma komunikacji na konferencji* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.man.poznan.pl/PBC/2009/?s=program-warsztaty>.
335. Makens K.: *Gaming in Libraries 2.0* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dev-lcg.com/Kathy%20Makens%27%20YALSA%20Summer%20Newsletter%20article.pdf>.
336. *Making a Video Book Talk with Microsoft Photo Story* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://drscavanaugh.org/booktalk/making_a_video_book_talk_PhotoStory.htm.
337. Maness J.: *Library 2.0 Theory: Web 2.0 and Its Implications for Libraries* [on-line]. „Webology” 2006, vol. 3, nr 1. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://webology.ir/2006/v3n2/a25.html>.
338. Manovich L.: *Język nowych mediów*. Warszawa 2006.
339. Marczuk M.: *Multimedialność Moodle – różne wymiary edukacji*. „E-learning. Horyzonty 2008. Prace Naukowo-Badawcze Instytutu Maszyn Matematycznych” 2008, nr 2.
340. Marvanová E.: *Knihovna 2.0: model služeb* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2008/februar/03.pdf.
341. Masłyk-Musiał E.: *Organizacje w ruchu*. Kraków 2003.
342. Materska K.: *Mobilność usług informacyjnych* [on-line]. [Dostęp: 4 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ptin.org.pl/konferencje/9forum/9forum.html>.
343. Mathews B.: *Moving Beyond the Reference Desk: Being Where Users Need Us*. „The Reference Librarian” 2008, vol. 48, iss. 2.
344. Mathes A.: *Folksonomies – cooperative classification and communication through shared metadata* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.adam-mathes.com/academic/computer-mediated-communication/folksonomies.html>.
345. Mathes A.: *Weblogs In Libraries: Opportunities and Challenges* [on-line]. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.adammathes.com/academic/reference/weblogs-in-libraries.pdf>.
346. Mathiot V. T.: *Les outils du web 2.0 en bibliothèque* [on-line]. „BBF” 2007, nr 6, s. 100-101. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2007-06-0100-011>.
347. Mazurek G.: *Blogi i wirtualne społeczności – wykorzystanie w marketingu*. Kraków 2008.
348. McKiernan G.: *Features – Rich Site Services: Web Feeds for Extended Information and Library Services* [on-line]. [Dostęp: 29 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.llrx.com/features/richsite.htm>.
349. McLean M.: *Information literacy, Web 2.0, and public libraries: an exploration*. [W:] *Information literacy meets Library 2.0*, ed. by P. Godwin, J. Parker. London 2008.

350. McLester S.: *Technology Literacy and the MySpace Generation* [on-line]. [Dostęp: 9 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://cil733.pbworks.com/f/Tech+literacy.pdf>.
351. McLuhan M.: *Wybór tekstów*. Poznań 2001.
352. *Media Convergence: Creating Content, Questioning Relationships*. „Computers and Composition” 2008, nr 25.
353. Meadows-Klue D.: *Opinion piece: Falling in Love 2.0: Relationship marketing for the Facebook generation* [on-line]. [Dostęp: 9 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <https://secure.palgrave-journals.com/dddmp/journal/v9/n3/full/4350103a.html>.
354. Мэнесс Д. М.: *Теория Библиотеки 2.0 [второй версии]: Веб 2.0 и его значение для библиотек* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://ifapcom.ru/files/Monitoring/2009/mannes_library_20.pdf.
355. Meszyński C.: *Wpływ kultury hakerskiej na rozwój społeczeństwa informacyjnego. Hakerzy jako awangarda technologiczna*. [W:] *Spółczesność informacyjna. Aspekty funkcjonalne i dysfunkcjonalne*, pod red. L. H. Habera i M. Niezgody. Kraków 2006.
356. Miller M.: *Od Library 2.0 do Library 3-D – drugie życie bibliotek* [on-line]. „EBIB” 2008, nr 1. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2008/92/a.php?miller>.
357. Miller P.: *Syndicated content: it's more than Just some file formats* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ariadne.ac.uk/issue35/miller/>.
358. Miller P.: *Web 2.0: Building the new library* [on-line]. „Ariadne” 2005, nr 45. [Dostęp 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ariadne.ac.uk/issue45/miller/>.
359. Miller P.: *What Happens When We Mash The Library?* [on-line]. „Ariadne” 2007, iss. 50. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ariadne.ac.uk/issue50/miller/>.
360. Miller M., Mroczek E.: *Profil użytkownika i inne elementy Web 2.0 w bibliotekach cyfrowych* [on-line]. „EBIB” 2007, nr 7. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2007/88/a.php?miller_mroczek.
361. Miszczak S., Miszczak A.: *Książka konwergencyjna* [on-line]. „EBIB” 2008, nr 1. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2008/92/a.php?miszczak_miszczak.
362. Morris T. i in.: *Podcasting for Dummies: A Reference for the Rest of Us*. New York 2005.
363. Mossman K.: *Serving the Niche. Viewing libraries through Chris Anderson's "Long Tail" lens* [on-line]. „Library Journal” 2006, nr [15 lipca]. [Dostęp: 23 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6349032.html>.
364. Mu C.: *Using RSS feeds and social bookmarking tools to keep current*. „Library Hi Tech News” 2008, vol. 25, nr 9.
365. Murphy J.: *Better Practices From the Field. Micro-Blogging for Science & Technology Libraries* [on-line]. „Science and Technology Libraries” 2008, nr 4. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://eprints.rclis.org/12752/2/Murphy_Microblogging.pdf.
366. Musser J., O'Reilly T.: *Web 2.0. Principles and Best Practices* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://oreilly.com/catalog/web2report/chapter/web20_report_excerpt.pdf.

367. Neiburger E.: *Gamers...in the Library?! The Why, What, and How of Videogame Tournaments for All Ages*. Chicago 2007.
368. Neiburger E.: *Gamers...in the library?*. „American Libraries” 2007, nr 5.
369. Noruzi A.: *Folksonomies: Why do we need controlled vocabulary?* [on-line]. „Webology” 2007, nr 2, vol. 4. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://webology.ir/2007/v4n2/editorial12.html>.
370. Notes G.: *The Terrible twos: Web 2.0, Library 2.0 and more.* „Online” 2006, nr 3, s. 40.
371. *Nowy słownik języka polskiego*, red. E. Sobol. Warszawa 2002.
372. Nowwiskie B., Sadler E., Hatcher E.: *Adapting an Open-Source, Scholarly Web 2.0 System for Findability In Library Collections*. [W:] *Library 2.0 Initiatives In Academic Libraries*, pod red. L. B. Cohen. Chicago 2007.
373. O'Connor B.: *del.icio.us Mashups*. Indianapolis 2007.
374. Olszański L.: *Dziennikarstwo internetowe*. Warszawa 2006.
375. Opoka J.: *Multimedia w edukacji*. „Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej” 2008, z. 2.
376. Orchard L. M.: *Hacking Delicious*. Indianapolis 2006.
377. O'Reilly T.: *Web 2.0: Compact definition?* [on-line]. [Dostęp: 27 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://radar.oreilly.com/archives/2005/10/web-20-compact-definition.html>.
378. O'Reilly T.: *What is Web 2.0?* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>.
379. Osińska W.: *Dynamika historycznego rozwoju stron WWW* [on-line]. „EBIB” 2007, nr 7. [Dostęp: 18 grudnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2007/88/a.php?osinska>.
380. Osiński Z.: *Nauka 2.0 w środowisku historyków najnowszych dziejów Polski* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://zbyszeko.startowy.com/download/15216/Perspektywy+Web+2.0%2C+a+rozw%C3%B3j+edukacji+historycznej..pdf>.
381. Osiński Z.: *Perspektywy Web 2.0, a rozwój edukacji historycznej* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://zbyszeko.startowy.com/download/793897/Nauka+2.0+w+%C5%9Brodowisku+historyk%C3%B3w+najnowszych+dziej%C3%B3w+Polski.pdf>.
382. Ostrander M.: *Talking, looking, flying, searching: information seeking behaviour in Second Life*. „Library Hi Tech” 2008, vol. 26.
383. Ostrowicki M.: *Dydaktyka w środowisku elektronicznym 3D* [on-line]. „e-mentor” 2009, nr 1. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.eud.kei.pl/arttykul/index/numer/28/id/614>.
384. Ostrowska D.: *Od Web 2.0 do Biblioteki 2.0*. „Bibliotekarz” 2008, nr 3.
385. Pacek J.: *Bibliografia 2.0*. „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 2008, nr 1, s. 35-44.
386. Pacek J.: *Bibliografia w zmieniającym się środowisku informacyjnym*. Warszawa 2011.
387. Pacek J.: *Darmowe oprogramowanie wspomagające prace bibliograficzne*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2008, nr 3.
388. Pacek J.: *Uwolnić informację* [on-line]. „EBIB” 2009, nr 1. [Dostęp: 7 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2009/101/a.php?pacek>.

389. Packer R., Jordan K.: *Multimedia: From Wagner to Virtual Reality*. New York 2001.
390. Pamuła-Cieślak N.: *Zjawisko Ukrytego Internetu – rola bibliotek w upowszechnianiu jego zasobów*. [W:] *Biblioteki XXI wieku czy przetrwamy? Materiały konferencyjne*. Łódź 2006.
391. *Paper on the Convergence of the Telecommunications, Media and Information Technology Sectors, and the Implications for Regulation. Towards an Information Society Approach COM (97) 62, European Commission*. Brussels 1997.
392. Paszkowski M.: *Czy biblioteki utoną w sieci?* „Bibliotekarz” 2005, nr 5.
393. Perron B., Wolf M. J. P.: *The Video Game Theory Reader 2*. New York 2009.
394. Peters I.: *Folksonomies : indexing and retrieval in the Web 2.0*. Berlin 2009.
395. Peterson E.: *Beneath the Metadata. Some Philosophical Problems with Folksonomy* [on-line]. [Dostęp: 3 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dlib.org/dlib/november06/peterson/11peterson.html>.
396. Pękała K.: *Wspólne tworzenie wiedzy w Wikipedii – analiza zasad edycji artykułów i metod przeciwdziałania wandalizmowi*. [W:] *Oblicza Internetu. Opus Universale. Kulturowe, edukacyjne i technologiczne przestrzenie Internetu*. Elbląg 2008.
397. Picot A.: *Telecommunication and Convergence. The situation in Germany*. [W:] *Convergence of Telecommunications and Broadcasting in Japan, United Kingdom and Germany: Technological Change, Public Policy and Market Structure*, red. K. Nakamura, K. Agata. Richmond 2001.
398. Pienaar H., Smith I.: *Development of a Library 2.0 service model for an African library* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/146-Pienaar_Smith-en.pdf.
399. Pindłowa W.: *Zastosowanie techniki w informacji naukowej*. [W:] *Informacja naukowa w Polsce: tradycja i współczesność*. Olsztyn 1998.
400. Piotrowicz G.: *Wpływ technologii teleinformatycznych na kształt i funkcjonowanie współczesnych bibliotek uczelnianych* [on-line]. [W:] *Materiały konferencyjne EBIB*, nr 6. [Dostęp: 3 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/iwb2/piotrowicz.php>.
401. Płaneta P.: *Chaos w globalnej sieci perswazji*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2002, nr 2-3.
402. *Polska 2.0. Platforma polskiej architektury: Architektura bez granic* [on-line]. [Dostęp: 28 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.annakrenz.net/Architecture_pdf/content_Polska20.pdf.
403. Porter J.: *Serwisy społecznościowe. Projektowanie*. Gliwice 2009.
404. Porter M. E.: *Porter o konkurencji*. Warszawa 2001.
405. Pośłada U.: *Biblioteka 2.0 – pragmatyka funkcjonowania*. Wykład wygłoszony w Bibliotece Głównej UMCS w dniu 16 marca 2009 r. Dostępna prezentacja [on-line]. [Dostęp: 14 września 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bg.umcs.lublin.pl/nowa/wyklady/biblioteka20.ppt>.
406. Powazek D. M.: *Design for Community the art of connecting real people in virtual places*. Indianapolis 2002.
407. Prémel A.: *E-bibliothèques, e-bibliothécaires* [on-line]. „BBF” 2006, nr 5, s. 87-88. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2006-05-0087-003>.
408. Przybyła M., Wudarczewski W., Koziński J.: *Struktura organizacyjna jako narzędzie zarządzania*. Wrocław 1992.

409. Quintarelli E.: *Folksonomies: power to the people* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.iskoi.org/doc/folksonomies.htm>.
410. Quintarelli E., Resmini A., Rosati L.: *FaceTag: Integrating Bottom-up and Top-down Classification in a Social Tagging System*. „Bulletin of the American Society for Information and Technology” 2007, June/July.
411. Rainie L., Madden M.: *Podcasting catches on* [on-line]. „Pew & American Life Project” 2005, kwiecień. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pewinternet.org/Reports/2005/Podcasting-catches-on.aspx>.
412. Radwański A.: *Biblioteczne oprogramowanie Open Source w polskich realiach*. [W:] *Nowe technologie w bibliotekach publicznych*. Warszawa 2009.
413. Radwański A.: *Komputery – biblioteki – systemy. Podręcznik*. Warszawa 1996.
414. Radwański A.: *Wolne oprogramowanie dla bibliotek*. [W:] *Automatyzacja bibliotek publicznych*. Warszawa 2005.
415. Rathemacher A. J., Sanders M. R.: *2009 New England Technical Services Librarians (NETSL) Spring Conference: Working the Cataloging Landscape: Fishing, Mining, and Harvesing*. „Blythe” 2009, nr 35.
416. *Re: internet – społeczne aspekty medium. Polskie konteksty i interpretacje*. Warszawa 2006.
417. B. Read: *How to Podcast Campus Lectures* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010] Dostępny w World Wide Web: http://www.itr8.com/attachments/chronicle_on_campus_podcasting.pdf.
418. M. Rees, P. Hopkins: *Towards the Integration of Social Media With Traditional Information Systems*. [W:] *Computer – Mediated Social Networking. First International Conference, ICCMSN 2008. Dunedin, New Zealand. June 2008*. Dunedin 2008.
419. Reichardt R., Harder G.: *Weblogs: Their Use and Application in Science and Technology Libraries*. „Science and Technology Libraries” 2005, nr 3, vol. 25.
420. Remiszewska Z.: *Porównanie czytników RSS* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://iem.pw.edu.pl/~remiszez/opis_czytnikow_rss.htm.
421. *Rethinking How We Provide Bibliographic Services for the University of California: Final Report*. „Library Resources & Technical Services” 2006, nr 4.
422. Rethlefsen M. L.: *Tags Help Make Libraries Del.icio.us* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6476403.html>.
423. Roberts D. F., Foehr Ulla J.: *Generation M: Media In the lives of 8-18 years-olds* [on-line]. 2005, s. 39. [Dostęp: 24 kwietnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.kff.org/entmedia/upload/Executive-Summary-Generation-M-Media-in-the-Lives-of-8-18-Year-olds.pdf>.
424. Robbins W., Dustdar S.: *Collaborative Computing*. [W:] *Encyclopedia of Multimedia*. 2008.
425. Rosenberg L.: *The Gordian Knot (blog)*. „Cites & Insights” 2006, nr 2, vol. 6.
426. Roszkowski M.: *Czym jest tagowanie?* [on-line]. „Warsztaty Bibliotekarskie” 2008, nr 3-4. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2008/3-4/080306.htm>.
427. Roszkowski M.: *Język informacyjno-wyszukiwawczy jako narzędzie organizacji informacji w dziedzinowych systemach hipertekstowych* [on-line]. [Dostęp: 15 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=12770&from=FBC>.

428. Roszkowski M.: *Folksonomia jako narzędzie społecznego tagowania* [on-line]. „Warsztaty Bibliotekarskie” 2007, nr 4. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2007/4/070404.htm>.
429. Rudnicka I.: *Wybrane narzędzia internetowe jako wsparcie dydaktyki szkolnej w kształceniu kompetencji medialnych* [on-line]. [Dostęp: 23 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.up.krakow.pl/ctime/ref2009/rudnicka.pdf>.
430. Russell J.: *Wikis and Collaborative Reference Services* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/handle/1794/10652>.
431. Rygiel P.: „*Subject Access Points*” w *polskich bibliotekach cyfrowych (przeгляд)* [on-line]. [Dostęp: 15 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.europeana.pl/download/document/1260454744.ppt>.
432. Rymaszewski M., Au W. J. i in.: *Second Life. Przewodnik gracza*. Gliwice 2007.
433. Salarelli A.: „*The Commons*”, *indicizzare la fotografia digitale tra istanze biblioteconomiche e social tagging*. „Biblioteche Oggi” 2008, nr 5.
434. Santolaria A. M.: *LibraryThing as a library service. Assessment report* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://e-collection.ethbib.ethz.ch/eserv/eth:777/eth-777-01.pdf>.
435. Sauers M. P.: *Blogging and RSS: a librarian's guide*. New York 2006.
436. Sauers M. P.: *Searching 2.0*. London 2009.
437. Saxton B.: *All Thumbs Isn't a Bad Thing: Video Game Programs @ your library*. „Young Adult Library Services” 2007, nr 2.
438. Schall L.: *Booktalks and beyond: promoting great genre reads to teens*. Westport, Conn 2007.
439. Schmidt A.: *Are You Game? Thanks to electronic games, attracting teens has never been easier*. „School Library Journal” 2006, nr 6.
440. Schmidt A., Stephens M.: *IM Me* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libraryjournal.com/article/CA512192.html>.
441. Schmitt Ch., Blessing K. i in.: *CSS / AJAX. Strony WWW zgodne ze standardami sieciowymi W3C*. Gliwice 2008.
442. Schneider K.: *How OPACS suck, part 1: relevance rank (or the lack of it)* [online]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2006/03/how-opacs-suck-part-1-relevance-rank-or-the-lack-of-it.html>.
443. Schneider K.: *How OPACS suck, part 2: the checklist of shame* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2006/04/how-opacs-suck-part-2-the-checklist-of-shame.html>.
444. Schneider K.: *How OPACS suck, part 3: the big Picture* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2006/05/how-opacs-suck-part-3-the-big-picture.html>.
445. Scordato J.: *Gaming as a Library Service*. „Public Libraries” 2008, nr 1.
446. Selfe C. L., Hawisher Gail E.: *Literate lives in the information age: Narratives of literacy from the United States*. Mahwah, New York 2004.
447. Shearer K. D., Burgin R.: *The readers' advisor's companion*. Englewood, Colo 2001.

448. Shu-Wai Chow: *PHP Web 2.0. Tworzenie aplikacji typu mashup*. Gliwice 2009.
449. Shuen A.: *Web 2.0. Przewodnik po strategiach*. Gliwice 2009.
450. Sierra T., Ryan J., Wust J.: *Beyond OPAC 2.0: Library catalog as versatile discovery platform* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://journal.code4lib.org/articles/10>.
451. Singer Gordon R.: *Information tomorrow : reflections on technology and the future of public and academic libraries*. Medford 2007.
452. Singh G., Shahid S. M.: *Blogs as Tools for Online Information Sharing* [on-line]. „Library Philosophy and Practice” 2006, vol. 9, nr 1. [Dostęp: 19 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webpages.uidaho.edu/~mbolin/singh-shahid.htm>.
453. Siuda P.: *Jak Web 2.0 stymuluje amatorskie dziennikarstwo i co z tego wynika dla społeczeństwa obywatelskiego* [on-line]. [Dostęp: 3 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.sceno.edu.pl/print_content.php?dsid=&cms_id=2497&ctr=c&tr=&lang=pl.
454. Skinner G.: *Filters and Rogue Librarians: Weblogs in the Library World* [on-line]. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.redgravenstein.com/people/gs/mlis/289/weblog/weblog.htm>.
455. Skolik S.: *Spoleczne tworzenie Wikipedii perspektywa aktywnego uczestnictwa projektu*. [W:] *Media i społeczeństwo. Nowe strategie komunikacyjne*, pod red. M. Sokołowskiego. Toruń 2008.
456. *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, oprac. B. Bojar. Warszawa 2002.
457. *Słownik pojęć – reklama w portalu o2* [on-line]. [Dostęp: 3 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://reklama.o2.pl/slownik.html>.
458. *Słownik terminologiczny informacji naukowej*, pod red. M. Dembowskiej. Wrocław 1979.
459. *Słownik terminologii medialnej*, pod. red. W. Pisarka [wersja elektroniczna]. Kraków 2006.
460. Smith G.: *Tagging: people-powered metadata for the social Web*. Berkeley 2008.
461. Sokołowska S.: *Organizacja i zarządzanie. Ujęcie teoretyczne*. Opole 2000.
462. Sokołowska-Gogut A.: *Czy bibliotekarz to zawód dla ludzi przedsiębiorczych?* [W:] *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*, pod red. M. Kocójowej. Kraków 2004.
463. Sokół M., Sokół R.: *Blog. Więcej niż internetowy pamiętnik*. Gliwice 2008.
464. Sopińska A., Wachowiak P.: *Jak mierzyć kapitał intelektualny w przedsiębiorstwie?* [on-line]. [Dostęp: 17 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-mentor.edu.pl/artukul_v2.php?numer=4&id=51.
465. Sosińska-Kalata B.: *Czym jest dzisiaj nauka o informacji?* [W:] *Spoleczeństwo informacyjne i jego technologie*, pod. red. B. Sosińskiej-Kalaty, K. Matreskiej i W. Glińskiego. Warszawa 2004.
466. Sosińska-Kalata B.: *Klasyfikacja: struktury organizacji wiedzy, piśmiennictwa i zasobów informacyjnych*. Warszawa 2002.
467. Sosińska-Kalata B.: *Struktury klasyfikacyjne w organizacji zasobów informacyjnych Internetu*. [W:] *III Krajowa Konferencja pt. Multimedialne i Sieciowe Systemy Informacyjne, 19+20 września 2002 r.* [on-line]. [Dostęp: 15 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.zsi.pwr.wroc.pl/zsi/missi2002/pdf/s403.pdf>.

468. Sosińska-Kalata B.: *Tezaurusy w zmieniającym się środowisku wyszukiwania informacji*. [W:] *Informacja w sieci. Problemy, metody, technologie*, pod red. B. Sosińskiej-Kalaty, E. Chuchro, W. Dąszewskiego. Warszawa 2006.
469. *Special Project Developer, Library Information Technology Services* [on-line]. [Dostęp: 17 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bsu.edu/libraries/lits/rtv/opacwork.htm>.
470. Spiteri L.: *Editorial. Folksonomies, the Web and Search Engines* [on-line]. „Webology” 2008, vol. 5, nr 3. [Dostęp: 3 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webology.ir/2008/v5n3/editorial17.html#1>.
471. Spiteri L. F.: *Structure and form of folksonomy tags: The Road to the public library catalogue* [on-line]. „Webology” 2007, vol. 4, nr 2. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webology.ir/2007/v4n2/a41.html>.
472. *Spółeczeństwo informacyjne. Istota, rozwój, wyzwania*. Warszawa 2006.
473. *Spółeczeństwo Informacyjne*, pod red. J. Papińskiej-Kacperek. Warszawa 2008.
474. Springer M. i in.: *For the Common Good: The Library of Congress Flickr Pilot Project* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.loc.gov/rr/print/flickr_report_final.pdf.
475. Stephens M.: *Better Library Services for More People* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2006/01/better-library-services-for-more-people.html>.
476. Stephens M.: *Flickr + Libraries = Scary, Scary, Scary to Some Folks* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2006/07/flickr-libraries-scary-scary-scary-to-some-folks.html>.
477. Stephens M.: *Foreword* [W:] *Library 2.0. A Guide to Participatory Library Service*. Medford, New Jersey 2007.
478. Stephens M.: *Libraries and the Read/Write Web*, pod. red. R. S. Gordon. Medford 2007.
479. Stephens M.: *The Academic Library 2.0 Model: An ALA TS Blog Interview with Michael C. Habib* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2007/01/the-academic-library-20-model-an-ala-ts-blog-interview-with-michael-c-habib.html>.
480. Sterken V.: *Folksonomy as a Thing for a Library. An analysis of user generated metadata in LibraryThing* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.abd-bvd.net/cah/2009-1_Sterken.pdf.
481. Stępień K.: *Folksonomie*. Warszawa 2010.
482. Stępień M.: *Scribd krok po kroku. Publikuj i zarabiaj*. „PC World” 2010, nr 4.
483. Stęпка P.: *Zintegrowane ciała regulacyjne w dobie konwergencji technologicznej*. „Studia Medioznawcze” 2007, nr 4.
484. Storey T.: *The Long Tail and Libraries* [on-line]. [Dostęp: 17 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oclc.org/news/publications/newsletters/oclc/2005/268/thelongtail.htm>.
485. Strauber Ch.: *Handheld Computers In Libraries*. [W:] *Library 2.0 and Beyond: innovative technologies and tomorrow's user*. Wetsport-Connecticut 2007.

486. Sturtz D. N.: *Communal Categorization: The Folksonomy* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://davidsturtz.com/drexel/622/communal-categorization-the-folksonomy.html>.
487. Szmigielska T. U.: *Model biblioteki a standardy biblioteczne* [on-line]. [Dostęp: 19 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://bg.uwb.edu.pl/download/PFB-Model_biblioteki_a_standardy_biblioteczne.ppt.
488. Szymeczko K.: *Naturalny wróg książki, czy mimowolny sprzymierzeniec? O wadach i zaletach wykorzystania gier komputerowych w bibliotekach szkolnych*. [W:] *Internet w bibliotece dla dzieci i młodzieży. Od teorii do praktyki. Poradnik*. Warszawa 2009.
489. Ścibor E.: *Języki informacyjne w warunkach postępującej informatyzacji procesów informacyjnych – kilka refleksji*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1994, nr 1/2.
490. Świerczyńska-Kaczor U.: *Przyszłość handlu internetowego – e-commerce czy vw-commerce?* [on-line]. „e-mentor” 2008, nr 4. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/26/id/580>.
491. Tadayoni R., Skouby K. E.: *Terrestrial digital broadcasting: convergence and its regulatory implications*. „Telecommunications Policy” 1999, nr 23.
492. Tam W., Cox A. M.: *Student user preferences for features of next-generation OPACs. A case study of University of Sheffield international students*. „Program: electronic library and information system” 2009, vol. 43, iss. 4.
493. Tadeusiewicz R.: *Spółeczność Internetu*. Warszawa 2002.
494. Tafiłowski P.: *Etykietowanie treści w serwisie Podaj.net* [on-line]. „EBIB” 2010, nr 4. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2010/113/a.php?tafilowski>.
495. Tapscott D.: *Cyfrowa dorosłość. Jak pokolenie sieci zmienia nasz świat*. Warszawa 2010.
496. Tapscott D., Williams A. D.: *Wikinomia. O globalnej współpracy, która zmienia wszystko*. Warszawa 2008.
497. Thorman R.: *How to start a video blog – the definitive guide* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://modite.com/blog/2009/05/06/how-to-start-a-video-blog-%E2%80%93-the-definitive-guide/>.
498. Tofler A.: *Trzecia fala*. Poznań 2006.
499. Tomaszczyk J.: *Bibliotekoznawstwo – bibliotekarz, informacja naukowa?* „Bibliotekarz” 2006, nr 5.
500. Tomaiuolo N. G., Quint B.: *The Web library : building a world class personal library with free Web resources*. Medford 2004.
501. Tonta Y.: *Information Services and Web 2.0: New Challenges and Opportunities* [on-line]. [W:] *Electronic Library: International Scientific Conference, Belgrade, September 25th-28th, 2008*. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yay-inlar/tonta-belgrade-2008-full-text-son.pdf>.
502. Tunkelang D.: *Faceted Search*. San Francisco 2009.
503. *University of Wisconsin – Madison Libraries: Resources Discovery exploratory task force final report* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://staff.library.wisc.edu/rdetf/RDETF-%C4%8F%C2%AC%C2%81nal-report.pdf>.

504. Urban T.: *RSS dla blogerów*. Gliwice 2008.
505. *Vademecum Bibliotekarza*, pod red. L. Bilińskiego. Warszawa 2008.
506. *Vademecum teleinformatyka II. Sieci nowej generacji, technologie internetowe, metrologia sieciowa*, pod red. T. Boczyńskiego, T. Janosia, S. Kaczmarka. Warszawa 2002.
507. Vandenburg M.: *Using Google Maps as an interface for the library catalogue*. „Library Hi Tech” 2008, vol. 26.
508. Vander Wal T.: *Folksonomies: A wrapper’s delight?* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://vanderwal.net/essays/folksonomy/050307folksonomy.pdf>.
509. Ven Ch. van der: *Second Life: A Tool for Reference and International Understanding*. „The Reference Librarian” 2008, vol. 49, iss. 2.
510. Vie S.: *Digital Divide 2.0: “Generation M” and Online Social Networking Sites in the Compositions Classroom*. „Computers and Composition” 2008, nr 25.
511. Vogele C., Garlick M.: *Podcasting Legal Guide* [on-line]. [Dostęp: 19 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://wiki.creativecommons.org/Podcasting_Legal_Guide.
512. Wagner Ch.: *Wiki: A technology for conversational knowledge management and group collaboration*. „Communications of the AIS” 2004, vol. 13
513. Walczak M.: *Internet czyli „Wszechnica Wiedzy Wszelakiej”*. „Poradnik Bibliotekarza” 2003, nr 4.
514. Waldrop M. M.: *Science 2.0 – Is Open Access Science the Future? Is posting raw results online, for all to see, a great tool or a great risk?* [on-line]. [Dostęp: 16 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=science-2-point-0>.
515. Walser R., VanTine M.: *Cataloging a Small Library Using LibraryThing* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://home.southernct.edu/~walserr1/courses/585LibraryThing.htm>.
516. Wałek A.: *Biblioteki cyfrowe na platformie dLibra*. Warszawa 2009.
517. Welzner J.: *LibraryThing and the Library Catalog: Adding Collective Intelligence to the OPAC* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.cni.org/tfms/2007b.fall/Abstracts/Handouts/CNI_Library_Wenzler.pdf.
518. West J.: *Ajax: Not just another acronym or is it?* „Searcher” 2006, nr 14.
519. West J. A., West M. L.: *Using wikis for online collaboration : the power of the read-write Web*. San Francisco 2009.
520. Westcott J., Chappel A., Lebel C.: *LibraryThing for libraries at Claremont*. „Library Hi Tech” 2009, nr 27.
521. *Where Do We Begin? A Library 2.0 Conversation with Michael Casey* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alatechsource.org/blog/2005/12/where-do-we-begin-a-library-20-conversation-with-michael-casey.html>.
522. Wibbels A.: *Prowadź blog! Przewodnik dla małych firm*. Gliwice 2006.
523. Wilkowski M.: *Internet jako archiwum – obrazy historii w cyfrowym świecie*. [W:] *Tekst w sieci. Tekst, język gatunki*. T. II, pod. red. A. Gumkowskiej. Warszawa 2009.
524. Wilson H.: *Gaming for Librarians: An Introduction*. „Voice of Youth Advocates” 2005, nr 6.

525. Wilson K.: *OPAC 2.0: Next generation online library catalogues ride the Web 2.0 wave!* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://epubs.scu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=lib_pubs.
526. Witczak D.: *Konferencja 23rd Annual EMEA Users'Group Meeting, Gdańsk 2009 (sprawozdanie)* [on-line]. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. 2009, nr 5. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://kangur.ue.krakow.pl/biblioteka/biuletyn/artykuly.php?Strona=Art&Wybor=34&Art=ks_006.
527. Wodecki A.: *Second Life Uniwersytetu*. [W:] *E-edukacja dla rozwoju społeczeństwa*, pod red. M. Dąbrowskiego, M. Zająca. Warszawa 2008.
528. Wodecki A., Moczadło R.: *Projekty dydaktyczne w środowisku Second Life* [on-line]. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: www.e-edukacja.net/piata/referaty/sesja_1/03_e-edukacja.pdf.
529. Wojciechowicz A.: *Biblioteka moich marzeń*. „Bibliotekarz” 2009, nr 5.
530. Wojciechowska M.: *Zarządzanie zmianami w bibliotece*. Warszawa 2006.
531. Wojciechowski J.: *Biblioteczna wartość naddana*. Kraków 2006.
532. Wojciechowski J.: *Bibliotekarze – różne warianty ról*. [W:] *Dokument, książka i biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim*, pod. red. M. Skalskiej-Zlat i A. Żbikowskiej-Migoń. Wrocław 2008.
533. Wojciechowski J.: *Marketing w bibliotece*. Warszawa 1993.
534. Wojciechowski J.: *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*. Warszawa-Kraków 1998.
535. Wojciechowski J.: *Trwałość nietrwałości*. „Bibliotekarz” 2008, nr 10.
536. Wojciechowski M.: *AJAX – rewolucja w tworzeniu aplikacji internetowych* [on-line]. [Dostęp: 17 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cs.put.poznan.pl/mwojciechowski/papers/sem06.pdf>.
537. Wojtkowska W.: *Potrzeby informacyjne użytkowników a język informacyjno-wyszukiwawczy systemu. Komunikat o badaniach prowadzonych w Bibliotece Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1998, nr 1.
538. *Wokół mediów ery Web 2.0*, pod red. B. Junga. Warszawa 2010.
539. Wolff K.: *Spółeczny zasięg bibliotek w Polsce. Potrzeby i oczekiwania użytkowników*. [W:] *Nowoczesna biblioteka. Materiały z ogólnopolskiej, przedjazdowej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Konstancin-Jeziorna, 29-30 maja 2009 r.*, red. M. Drzewiecki. Warszawa 2009.
540. Woodland M., Klass G. D.: *Podcast solutions: the complete guide to podcasting*. Berkeley 2005.
541. Woods D., Thoeny P.: *Wikis for dummies*. Indianapolis 2007.
542. Woźniak J.: *Cechy dobrego języka informacyjno-wyszukiwawczego*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1998, nr 2.
543. Woźniak-Kasperek J.: *Narzędzia wyszukiwania treściowego w spisach bibliograficznych*. [W:] *Bibliografia. Teoria. Praktyka. Dydaktyka*, pod red. J. Woźniak-Kasperek, M. Ochmańskiego. Warszawa 2009.
544. Woźniak-Kasperek J.: *Organizacja informacji w internetowych serwisach kontrolowanej jakości* [on-line]. [W:] *Opracowanie przedmiotowe dokumentów z zakresu nauk ścisłych: matematyczno-przyrodniczych i technicznych. Język haseł przedmiotowych KABA: teoria, praktyka, przyszłość. Kazimierz Dolny, 20-22 września 2006 roku*. [Dostęp: 2 marca 2009]. Dostępny w WWW: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/kaba/wozniak-kasperek.php>.

545. Woźniak-Kasperek J.: *Problemy nauki i praktyki informacji. Wybór subiektywny*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2009, nr 1.
546. Wróbel A., Wołodko A.: *Kształcenie bibliotekarzy online: od klasyki do awangardy*. [W:] *E-learning wyzwaniem dla bibliotek*. Warszawa 2009.
547. Wusteman J.: *RSS: the latest feed*. „Library Hi Tech” 2004, nr 4, vol. 22.
548. Yancey K. B.: *Made not only in words: Composition in a new key* [on-line]. „College Composition and Communication” 2004, nr 56 (2), s. 302. [Dostęp: 15 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cookingwithdionysus.net/wp-content/uploads/2008/Yancey%20Made%20Not%20Only%20in%20Words.pdf>.
549. Zając M.: *Biblioteka dziecięca 2.0 – najnowsze tendencje komunikacyjne i organizacyjne*. [W:] *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Warszawa 2007.
550. Zając J. M., Krejtz K.: *Internet jako przedmiot badań psychologii społecznej*. „Psychologia Społeczna” 2007, nr 3-4, t. 2.
551. Zaraziński G.: *Komunikacja i media. Wprowadzenie*. Siedlce 2006.
552. Zwiefka-Chwałek A.: *Drugie życie polityka. O kampaniach politycznych i komunikacji z wyborcami w Second Life*. [W:] *Media i społeczeństwo. Nowe strategie komunikacyjne*, pod red. M. Sokołowskiego. Toruń 2008.
553. Zybert E. B.: *Studenci kierunku Informacja Naukowa i Bibliotekoznawstwo a przyszłość zawodu*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2003, nr 2.
554. Zybert E. B.: *Udział bibliotek publicznych w działaniach na rzecz budowy społeczeństwa informacyjnego. Refleksje z międzynarodowych kongresów IFLA*. [W:] *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*, pod red. E. Chuchro, M. Ochmańskiego i M. Zająca. Warszawa 2010.
555. Žižek S.: *Komputerowa iluzja demokracji* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://zizekstudies.org/index.php/ijzs/article/viewFile/117/186>.
556. Żernicka K.: *Serwisy typu social bookmarking jako narzędzie wspomagające zarządzanie zasobami naukowymi w Internecie* [on-line]. „EBIB” 2010, nr 6. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2010/115/a.php?zernicka>.
557. Żernicka K.: *Wyszukiwanie w czasie rzeczywistym – przyszłość Internetu?* [on-line]. „e-mentor” 2010, nr 4. [Dostęp: 15 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/36/id/770>.

Artykuły prasowe

1. *5 Worst Websites* [on-line]. [Dostęp: 3 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.time.com/time/specials/2007/article/0,28804,1638344_1638341_1638337,00.html.
2. Anderson Ch.: *The Long Tail* [on-line]. „Wired” 2004, iss. 12.10 (October). [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.wired.com/wired/archive/12.10/tail.html>.
3. Bendyk E.: *Sieciaki*. „Polityka” 2009, nr 2, s. 66-67.
4. Bendyk E., Krusiński W.: *Wystarczy trącić myszkę*. „Polityka” 2004, nr 32.

5. Berners-Lee T.: *Interview by Scott Laningham. IBM Developer Works. IBM*, 22 sierpnia 2006 r. [on-line]. [Dostęp: 23 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ibm.com/developer-works/podcast/dwi/cm-int082206.txt>.
6. Berners-Lee T.: *Nobody even knows what it means* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://arstechnica.com/business/news/2006/09/7650.ars>.
7. Bigo Ł.: *Przyszłość w kieszeni. „PC World Komputer”* 2008, nr 8.
8. Bigo Ł.: *Web 2.0 – ewolucja, rewolucja czy... anarchia?!* [on-line]. [Dostęp: 25 maja 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.idg.pl/news/85027_2/Web.2.0.ewolucja.rewolucja.czy.anarchia.html.
9. Błaszczkiewicz D.: *Google Lively już działa. Koniec z Second Life?* [on-line]. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.internetstandard.pl/news/158242/Google.Lively.juz.dziala.Koniec.z.Second.Life.html>.
10. Brągoszewski P.: *Co to jest mashup?* „PC World Komputer” 2006, nr 10.
11. Brągoszewski P.: *Kolekcjonerzy WWW.* „PC World Komputer” 2007, nr 2.
12. Brągoszewski P.: *Książka w komórce.* „PC World Komputer” 2006, nr 6.
13. Brągoszewski P.: *Moda na sukces.* „PC World Komputer” 2006, nr 9.
14. Bryś M.: *neTTheatre – rzeczywistość przeStawiona* [on-line]. [Dostęp: 13 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/48620.html>.
15. Charland A.: *Top ten reasons AJAX is here to stay* [on-line]. [Dostęp: 26 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.developer.com/design/article.php/3567706/Top-Ten-Reasons-AJAX-is-Here-to-Stay.htm>.
16. Cieśliński P.: *Nauka trafiła do blogów.* „Gazeta Wyborcza” 2006, 10-12 XI.
17. Clark’a J. A.: *AJAX (Asynchronous JavaScript and XML): This Isn’t the Web I’m Used To* [on-line]. [Dostęp: 27 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.infotoday.com/online/nov06/Clark.shtml>.
18. Cobbett R.: *Biznes na podcastingu?* „Magazyn Internet” 2007, nr 1.
19. Cohen N.: *Historical Photos in Web Archives Gain Vivid New Lives* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nytimes.com/2009/01/19/technology/internet/19link.html?_r=2&ref=technology.
20. Corbyn Z.: *Read it, like it, list it, share it* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.timeshighereducation.co.uk/story.asp?storyCode=400931§ioncode=26>.
21. *Co to jest RSS?* [on-line]. [Dostęp: 23 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://rssi-cons.pl/pl/article/Co-to-jest-RSS-/1>.
22. *Co to jest RSS i Atom?* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://taat.pl/article/rss/index.php>.
23. *Czas na Facebook. Poradnik.* „Komputer Świat” 2010, nr 3.
24. Domagała-Pereira K.: *Newsy dla mobilnych.* „Press” 2005, nr 5.
25. Domaszewicz Z.: *Świergot zdechłej wrony.* „Polityka” 2009, nr 24.

26. Domaszewicz Z.: *Web 2.0 to rewolucja w Internecie?* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://gospodarka.gazeta.pl/gospodarka/1,68367,3196659.html>.
27. Dvorak J. C.: *Web 2.0 Baloney* [on-line]. „PC Magazine” 2006, nr 5, s. 61. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pcmag.com/article2/0,2817,1931858,00.asp>.
28. Dymecki B.: *Wikidot.com. Wiki dla każdego*. „Magazyn Internet” 2007, nr 8.
29. Farivar C.: *New Food for iPods: Audio by Subscription* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nytimes.com/2004/10/28/technology/28podd.html?pagewanted=print&position>.
30. Farkas M.: *So You Want to Build a Wiki?* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webjunction.org/technology/web-tools/articles/content/438218>.
31. Farkas M.: *Using Wikis to create Online Communities* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webjunction.org/technology/web-tools/articles/content/438229>.
32. Festa P.: *Net surfers can backtrack with Backflip* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://news.cnet.com/2100-1023-233926.html>.
33. Fiołek M.: *Kto wymyślił blogi?* [on-line]. [Dostęp: 18 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://wiadomosci.onet.pl/1521821,720,1,kto_wymyslil_blogi,kioskart.html.
34. Gajda W.: *AJAX Kurs od podstaw - interaktywne aplikacje WWW* [on-line]. [Dostęp: 18 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://internetmaker.pl/artukul/3289,1,ajax_kurs_od_podstaw_-_interaktywne_aplikacje_www.
35. Glijer M.: *Web 2.0 przyszłością Internetu?* [on-line]. [Dostęp: 26 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://pcarena.pl/page/78268/Web-20-przyszloci-Internetu/>.
36. Gontarek K.: *Śledzik Naszej-Klasy już działa* [on-line]. [Dostęp: 6 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://di.com.pl/news/28617,0,Śledzik_Naszej-Klasy_juz_dziala.html.
37. Goodman A.: *HotLinks Taps Bookmarks to Build Scalable Internet Directory* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.traffick.com/article.asp?aID=37>.
38. Goodman A.: *Someday, We'll All Backflip* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.traffick.com/story/05-2000-backflip.asp>.
39. Górak M.: *Jak ugryźć Web 2.0?* [on-line]. [Dostęp: 29 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.internetstandard.pl/news/94696/Jak.ugryzc.Web.2.0.html>.
40. Górak M.: *Najpopularniejszy serwis Web 2.0 w Polsce* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.internetstandard.pl/news/97928/Najpopularniejszy.serwis.Web.2.0.w.Polsce.html>.
41. Górak M.: *Web 2.0 według Krzysztofa Urbanowicza* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.internetstandard.pl/news/98029/Web.2.0.wedlug.Krzysztofa.Urbanowicza.html>.
42. Gruber F.: *The State of Online Feed Readers* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://techcrunch.com/2006/03/30/the-state-of-online-feed-readers/>.
43. Grzesiak P.: *Ajax w kilka minut* [on-line]. [Dostęp: 17 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://internetmaker.pl/artukul/723,1,ajax_w_kilka_minut.
44. Grzesiak P.: *RSS – syndykacja treści*. „Magazyn Internet” 2003, nr 12.

45. Hall Ch.: *Flickr.com – w stronę mobilności*. „Magazyn Internet” 2007, nr 2.
46. Hane P.: *Blogs are a natural for librarians* [on-line]. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://newsbreaks.infotoday.com/nbReader.asp?ArticleId=18945>.
47. Harris Ch.: *SL2.0: Synthesis 2.0* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://schoolof.info/infomancy/?p=129>.
48. Hodge K.: *Stwórz własne wiki* [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://internetmaker.pl/artukul/355,1,stworz_wlasne_wiki.
49. Hołyński M.: *Widz zdecyduje. „i-biz”* (Bezpłatny dodatek do „Media & Marketing Polska”) 2007, grudzień.
50. Janus R.: *Koniec klasycznych aplikacji?* „PC World Komputer” 2006, nr 8.
51. Janus R.: *Nowe oblicze Internetu*. „PC World Komputer” 2006, nr 8.
52. Kanellos M.: *Newsmaker: Gates taking a seat in your den* [Wywiad z B. Gatesem przeprowadzony 5 stycznia 2005 r.] [on-line]. [Dostęp: 29 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://news.cnet.com/Gates-taking-a-seat-in-your-den---page-4/2008-1041_3-5514121-4.html?tag=mncol.
53. Karpieszuk K.: *Diggo, lepsza wersja Delicious* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.muzungu.pl/2010/02/04/diigo-lepsza-wersja-delicious/muzungu-skomputeryzowany/>.
54. Kapiszewski K.: *Starcie internetowych miliarderów*. „Przegląd” 2010, nr 21.
55. Kenig K.: *Life umiera po raz trzeci*. „Gazeta Wyborcza” 2007, 7-9 kwietnia.
56. Kennedy R.: *With irreverence and an iPod, recreating the museum tour* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nytimes.com/2005/05/28/arts/design/28podc.html>.
57. Kierzkowska P., Kapelak T.: *Jak stworzyć serwis Web 2.0. Poradnik praktyczny*. „Magazyn Internet” 2007, nr 9.
58. Klepacki M.: *Telewizja w Internecie czy może Internet w telewizorze – analiza trendów w oparciu wybrane projekty z rynku* [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: [http://www.webhosting.pl/print/Konferencja.Nowe.Media.w.Polsce._.relacja.\(prawie\).na.zywo.cz..ll](http://www.webhosting.pl/print/Konferencja.Nowe.Media.w.Polsce._.relacja.(prawie).na.zywo.cz..ll).
59. Kondraciuk P.: *Podcasting radio na życzenie* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://internetmaker.pl/artukul/3322,1,podcasting_-_radio_na_zyczenie.html.
60. Koszowska A.: *Do biblioteki po e-książkę* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w Word Wide Web: <http://biblioteki.org/pl/wiadomosci/czytaj/795>.
61. Koszowska A.: *Spółeczne Pracownie Digitalizacji – sprawdzony sposób na współpracę z wolontariuszami* [on-line]. [Dostęp: 16 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblioteki.org/pl/wiadomosci/czytaj/339>.
62. Krawczyk P.: *DDos na Akamai* [on-line]. [Dostęp: 29 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://ipsec.pl/meta/archiwum-ipsecpl-od-19-maja-2004-do-12-pazdziernika-2004.html>.
63. *Kurs RSS 2.0* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.egrafik.pl/kurs-rss/czesc1/>.
64. Kuther M., Rau T., Janus R.: *PDA pecet do kieszeni*. „PC World Komputer” 2005, nr 9.

65. *Kwestionariusz. Wokół Internetu*. [W:] „Raport 2009 magazyn” (dodatek do czasopisma „Media & Marketing” 2009, nr 38).
66. Laube P.: *Nowy wymiar telewizji. Mobile TV* [on-line]. [Dostęp: 13 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.t-k.pl/p/artykul?i26=1201&o27=0>.
67. Levy S., Stone B.: *Żywy Internet*. „Newsweek” 2006, 23 kwietnia.
68. *Linux – wprowadzenie do systemu operacyjnego* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.eioba.pl/a/vr/linux-wprowadzenie-do-systemu-operacyjnego>.
69. *List of Libraries Using flickr* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webjunction.org/768/resources/discussion/25751472>.
70. Łazarewicz C.: *Blogi, blagi, bluzgi*. „Polityka” 2007, nr 41.
71. Maj M.: *Google Lively kończy swój żywot* [on-line]. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://di.com.pl/news/24595,0,Google_Lively_konczy_swoj_zywot.html.
72. Marshall G.: *del.icio.us: 15 smakowitych przeróbek*. „Magazyn Internet” 2006, nr 5.
73. Marshall G.: *Lifehacking – sposób na pozbycie się stresu*. „Magazyn Internet” 2007, nr 1.
74. Marszał T.: *Web 2.0 w świecie finansów* [on-line]. „Nowe Technologie” Magazyn Comarch 2007, nr 3, s. 11. [Dostęp: 21 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.comarch.pl/files_pl/file_1545/Nowe_Technologie_3_2007_10__Web2_0.pdf.
75. *Mądrość 2.0*. Rozmowa z A. Leszczyńskiego z prof. T. Szkuclarkiem. „Gazeta Wyborcza” 2011, nr 11 (15-16 stycznia).
76. McElhearn K.: *Beginner’s Guide to Podcast Creation* [on-line]. [Dostęp: 19 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ilounge.com/index.php/articles/comments/beginners-guide-to-podcast-creation/>.
77. Michalska I.: *Piąta władza?* [on-line]. [Dostęp: 23 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.miesiecznikprowincjonalny.yoyo.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=179&Itemid=57.
78. Mieszkowski K.: *“Steal this bookmark!”* [on-line]. „Salon” 2005, February. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.salon.com/technology/feature/2005/02/08/tagging>.
79. *Miliardy gigabajtów danych*. „PC World” 2009, nr 7, s. 10.
80. Miller-Stefańska E.: *Flickr – światowa mega galeria*. „Magazyn Internet” 2005, nr 10.
81. Milstein S.: *Twitter for Libraries (and Librarians)* [on-line]. [Dostęp: 5 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.infotoday.com/cilmag/may09/Milstein.shtml>.
82. Miś B.: *Władza myszki*. „Polityka” 2006, nr 14.
83. *Mobile marketing*. [W:] „Raport strategiczny IAB Polska. Internet 2008. Polska-Europa-Świat”. Dodatek do czasopisma „Media & Marketing” 2009, maj-czerwiec.
84. Mrożewski B.: *Sieć 2.0*. „Enter” 2006, nr 5.
85. *Najstarsza gazeta tylko w Internecie* [on-line]. „Dziennik Internautów” [dostęp: 23 kwietnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://di.com.pl/archiwum/15522.html>.
86. *Netopedia. Encyklopedia Internetu i Nowych Technologii* [on-line]. [Dostęp: 15 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ws-webstyle.com/pl/content/view/full/377>.

87. Notess G. R.: *Searching the Twitter Realm* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.allbusiness.com/technology/software-services-applications-internet-social/11466671-1.html>.
88. Ojala M.: *LibraryThing Finds a 'CIgnificant' Other* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://newsbreaks.infotoday.com/NewsBreaks/LibraryThing-Finds-a-CIgnificant-Other-52416.asp>.
89. Ohuiginn D.: *Folksonomies: a new style of metadata* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://ohuiginn.net/docs/folksonomy.html>.
90. Orłowski A.: *Web 2.0: It's... like your brain on LSD!* [on-line]. [Dostęp: 29 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.theregister.co.uk/2005/10/21/web_two_point_nought_poll/.
91. O'Shea W.: *Six Degrees of sexual frustration: Connecting the dates with Friendster.com* [on-line]. „Village Voice” 2003, July 4-10. [Dostęp: 9 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.villagevoice.com/news/0323,oshea,44576,1.html>.
92. Pakulski M.: *Jeśli czegoś nie ma w Google, to nie istnieje? Nieprawda* [on-line]. [Dostęp: 15 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pcworld.pl/news/338693/Jesli.nie.ma.w.Google.to.nie.istnieje.Nieprawda.html>.
93. *PC Magazine Encyclopedia* [on-line]. [Dostęp: 30 maja 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.pcmag.com/encyclopedia_term/0,,t=mobile+web+site&i=60020,00.asp.
94. Pelczar T.: *Technologie Web 2.0 – Zastosowanie w biznesie* [on-line]. [Dostęp: 15 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://pcarena.pl/articles/show/87926/Technologie-Web-20-Zastosowanie-w-biznesie.html>.
95. Poznański P.: *Jest telewizja w komórce. W zasadzie.* „Gazeta Wyborcza” 2009, nr 229 (30 września).
96. *Putting Information in the Hands of the World* [on-line]. [Dostęp: 28 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://lwb-online.org/>.
97. Quinnelly T.: *5 Free Screencasting Apps for Creating Video Tutorials* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.makeuseof.com/tag/5-free-screencasting-apps-for-creating-video-tutorials/>.
98. *Reklama video w gazecie* [on-line]. [Dostęp: 25 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.focus.pl/newsy/zobacz/publikacje/reklama-video-w-gazecie/nc/1/>.
99. Schwartz G.: *Blogs for Libraries* [on-line]. [Dostęp: 19 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webjunction.org/technology/web-tools/articles/content/430713>.
100. *Semantyczna sieć zwiększy skuteczność reklamy on-line?* [on-line]. [Dostęp: 14 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://e-biznes.pl/2008/10/semantyczna-siec-zwiekszy-skuteczosc-reklamy-online/>.
101. Shaw R.: *Web 2.0.? It doesn't exist* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://blogs.zdnet.com/ip-telephony/?p=805>.
102. *Sieć zmienia oblicze* [on-line]. [Dostęp: 29 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.idg.pl/news/84628/Siec.zmienia.oblicze.html>.
103. Stallmana R.: *Perspective: Bill Gates and other communists* [on-line]. [Dostęp: 25 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://news.cnet.com/Bill-Gates-and-other-communists/2010-1071_3-5576230.html.

104. Stelter B.: *Finding Political News Online, the Young Pass It On* [on-line]. „New York Times” 2008, 27 marca. [Dostęp: 3 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nytimes.com/2008/03/27/us/politics/27voters.html>.
105. Stephens M.: *Web 2.0. Where will it take libraries? Into a new world of librarianship* [on-line]. „Next Space” 2006, nr 2. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oclc.org/nextspace/002/3.htm>.
106. Sutter J. D.: *The future of libraries, with or without books* [on-line]. [Dostęp: 11 września 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://edition.cnn.com/2009/TECH/09/04/future.library.technology/index.html>.
107. Surowiecki J.: *Joshua Schachter, 32* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.technologyreview.com/tr35/profile.aspx?trid=432>.
108. Szewczyk Ł.: *Gazeta Wyborcza w iPhonie* [on-line]. [Dostęp: 24 maja 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://media2.pl/telekomunikacja/52214-gazeta-wyborcza-w-iphonie.html>.
109. Szewczyk A.: *Telewizja internetowa – co to takiego?* [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://telewizja-internetowa.com.pl/>.
110. Szewczyk Ł.: *Wyborcza.pl na iPada* [on-line]. [Dostęp: 12 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://media2.pl/telekomunikacja/73343-wyborcza.pl-na-ipada.html>.
111. *Szkoła z klasą 2.0* [on-line]. [Dostęp: 15 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://wyborcza.pl/szkola20/0,0.html>.
112. Szlendak K.: *Telewizja internetowa czyli medium czasów konwergencji* [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.pcworld.pl/news/107802_1/Telewizja-internetowa.czyli.medium.czasow.konwergencji.html.
113. Szpunar W.: *Czas na drugie życie!* „Magazyn Internet” 2007, nr 1.
114. Szwarzman D.: *Koncert nierealny.* „Polityka” 2009, nr 18, s. 85.
115. Ścisłowski R.: *RSS – najlepsze programy* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pcworld.pl/news/92235/7/RSS.najlepsze.programy.html>.
116. Tengler S.: *AJAX w praktyce – automatycznie aktualizujący się wykres* [on-line]. [Dostęp: 26 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ks-ekspert.pl/artykuly/tworzenie-stron-www/ajax/2008/11-12/ajax-w-praktyce---automatycznie-aktualizujacy-sie-wykres.aspx?page=2>.
117. Teridman D.: *Folksonomies Tap People Power* [on-line]. [Dostęp: 3 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.wired.com/science/discoveries/news/2005/02/66456>.
118. Wartecki D.: *RSS i świat jest twój.* „Magazyn Internet” 2007, nr 3.
119. Wasąg M.: *Kultura Web 2.0 – rewolucja czy upadek?* [on-line]. [Dostęp: 25 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://psr.racjonalista.pl/kk.php/s,6023>.
120. Wauters R.: *Diigo Buys Web Page Clipping Service Furl Away From LookSmart* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://techcrunch.com/2009/03/09/diigo-buys-web-page-clipping-service-furl-away-from-looksmart/>.
121. Wilkowski M.: *Twitter w bibliotece* [on-line]. [Dostęp: 6 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://historiaimedia.org/2009/10/20/twitter-w-bibliotece/>.
122. Wimmer P.: *MySpace kontra Facebook.* „PC World computer” 2007, nr 12.
123. Wimmer P.: *RSS – zrób to sam.* „PC World Komputer” 2004, nr 4.

124. Wimmer P.: *Twitter podbija świat*. „Next” 2009, nr 8.
125. Wimmer P.: *Wikimania*. „PC World Komputer” 2007, nr 11.
126. Wimmer P.: *Wikipedia – wolna encyklopedia*. „PC World Komputer” 2004, nr 10.
127. Władyka W.: *Sieć znakomości*. „Polityka”, 2005, nr 35.
128. Wowra W.: *Rss Błyskawiczne wieści z sieci*. „Magazyn Internet” 2008, nr 2.
129. Wowra W.: *Ulubione online*. „Magazyn Internet” 2008, nr 8.
130. Wowra W.: *Vademecum bloggera* [on-line]. [Dostęp: 23 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://internetmaker.pl/arttykul/3612,1,vademecum_blogera.html.
131. Wygnański T., Wiaderek T.: *Sieć wagi piórkowej*. „Media i Marketing” 2009, 8 kwietnia.
132. *Wywiad z Joshuą Schachterem*. „Magazyn Internet” 2007, nr 1.
133. Zalewski P.: *Osiem cech Web 2.0* [on-line]. [Dostęp: 15 grudnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.internetstandard.pl/news/107199/Osiem.cech.Web.2.0.html>.
134. Zalewski P.: *Web 2.0 to społeczność* [on-line]. [Dostęp: 29 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.internetstandard.pl/news/94750/Web.2.0.to.spolecznosci.html>.
135. Zieliński J.: *Czym jest Internet?* [on-line]. [Dostęp: 17 lipca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.winter.pl/internet/czym.html>.
136. Żakowski J.: *Ginące plemię*. „Polityka” 2009, nr 37.

Dokumenty zamieszczone w serwisach internetowych (blogi, wiki, serwisy społecznościowe itp.)

1. *10 Librarian Blogs To Read in 2010* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://lisnews.org/10_librarian_blogs_read_2010.
2. *Absolutely Delicious Tools Collection* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.quickonlinetips.com/archives/2005/02/absolutely-delicious-complete-tools-collection/>.
3. Acampora S.: *Libraries and Second Life: Getting Started in Virtual Reality* [on-line]. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/AlexandrianFreeLibrary/libraries-and-second-life-1511585>.
4. Anderson P. F.: *Social Bookmarking & Del.icio.us: A Personal and Professional Productivity Tool* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/umhealthscienceslibraries/social-bookmarking-delicious-a-personal-and-professional-productivity-tool>.
5. *Andrew Keen on Media, Culture and Politics: the future with a twist. The Great Seduction* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://andrewkeen.typepad.com/the_great_seduction/.
6. *Antymatrix. Blog Edwina Bendyka* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bendyk.blog.polityka.pl/>.
7. Aune S. P.: *12 Screencasting Tools for Creating Video Tutorials* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2008/02/21/screencasting-video-tutorials/>.

8. Aune S. P.: *20 Twitter Badges to Show Off Your Tweets* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2009/03/30/twitter-badges/>.
9. Aune S. P.: *30+ Solutions to Start Your Own Wiki* [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2008/07/29/wiki-solutions/>.
10. Aune S. P.: *40+ Free Blog Hoss* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2007/08/06/free-blog-hosts/>.
11. Aune S. P.: *Delicious Toolbox: 80+ Updated Tools and Resources* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2009/02/20/delicious-new-tools/>.
12. Aune S. P.: *SOCIAL BOOKMARKING: 50+ Social Bookmarking Sites* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2007/08/08/social-bookmarking-2/>.
13. Aune S. P.: *How to Live Stream Your Life: 20+ Tools and Resources* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2008/07/15/video-streaming-tools/>.
14. Baker L.: *125 Social Bookmarking Sites : Importance of User Generated Tags, Votes and Links* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.searchenginejournal.com/125-social-bookmarking-sites-importance-of-user-generated-tags-votes-and-links/6066/>.
15. Baker L.: *Delicious Redesigns, Drops the Dots & Adds New Features : Screenshots* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.searchenginejournal.com/delicious-drops-the-dots-adds-new-features-screenshots/5600/>.
16. Baker L.: *Delicious.com Relaunches : Enhanced Speed, Search & Design with No Dots* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.searchenginejournal.com/deliciouscom-relaunches-enhanced-speed-search-design-with-no-dots/7403/>.
17. Bednarek-Michalska B.: *Jaki będzie ten blog?* [on-line]. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://nowyebib.blogspot.com/2010/03/jaki-bedzie-ten-blog.html>.
18. Bendyk E.: *A. Keen w „Polityce”* [on-line]. [Dostęp: 24 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://bendyk.blog.polityka.pl/?p=369>.
19. Bendyk E.: *Kultura chce być wolna* [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.futrega.org/wk/02.html>.
20. Bendyk E.: *User Filtered Content* [on-line]. [Dostęp: 3 czerwca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://bendyk.blog.polityka.pl/?p=473>.
21. Bernal V.: *Building Online Communities: Transforming Assumptions Into Success* [on-line]. [Dostęp: 12 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.benton.org/archive/publibrary/practice/community/assumptions.html?0#0>.
22. *Biblioteka wirtualnie* [on-line]. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://secondumcs.blogspot.com/2008/10/biblioteka-wirtualnie.html>.
23. *Bibliothek 2.0 und mehr* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bibliothek2null.de/>.
24. Bisson C.: *Library 2.0?* [on-line]. [Dostęp: 28 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://maisonbisson.com/blog/post/10957/library-20/>. Tłum. B. Jaskowska.
25. Blyberg J.: *11 reasons why Library 2.0 exists and matters* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blyberg.net/2006/01/09/11-reasons-why-library-20-exists-and-matters/>.

26. Blyberg J.: *AADL.org goes social* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blyberg.net/2007/01/21/aadlorg-goes-social/>.
27. Blyberg J.: *Library 2.0 Debased* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blyberg.net/2008/01/17/library-20-debased/>.
28. Blyberg J.: *Library 2.0 Perils* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blyberg.net/2005/11/07/library-20-perils/>.
29. Blyberg J.: *Library 2.0: The road ahead* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.blyberg.net/2005/12/13/library-20-the-road-ahead/>.
30. Boeninger Ch.: *A Wiki as a Research Guide* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://libraryvoice.com/wikis/a-wiki-as-a-research-guide>.
31. Boeninger Ch.: *Wikis in action: A wiki as a research guide* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.docstoc.com/docs/3477200/Wikis-in-Action-A-Wiki-as-a-Research-Guide>.
32. *Bookmarking Sites Top 250* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sharethisup.com/bookmarking-sites>.
33. Boryczka B.: *Blog, podcast, RSS itd. w bibliotece szkolnej* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.etwinning.pl/aktualnosci/relacja-z-ogolnopolskiej-konferencji-etwinning-dla-nauczycieli-bibliotekarzy-szkolnych>.
34. Boyer J., Ryan J.: *Considering Facebook in the Library* [on-line]. [Dostęp: 10 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.diglib.org/forums/spring2009/presentations/Boyer.pdf>.
35. Breid E.: *Ajax in Libraries* [on-line]. [Dostęp: 26 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://web.simmons.edu/~breid/xml/Breid_paper.pdf.
36. Brown L.: *Twittering Libraries* [on-line]. [Dostęp: 6 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://lis5313.ci.fsu.edu/wiki/index.php/Twittering_Libraries.
37. Burchardt A.: *Top Ten iPad Apps for Librarians* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://andyburkhardt.com/2010/07/07/top-ten-ipad-apps-for-librarians/>.
38. Carlson A.: *100 Ways to Use Twitter In Your Library* [on-line]. [Dostęp: 8 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://acceleratedbachelordegree.org/100-ways-to-use-twitter-in-your-library/>.
39. Carr N. G.: *The amorality of Web 2.0* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://rougthtype.com/archives/2005/10/the_amorality_o.php.
40. Casey M. E.: *Change* [on-line]. [Dostęp: 26 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.librarycrunch.com/2005/12/>.
41. Casey M. E.: *A Dialogue on L2: The services change, the mission does not* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/12/a_dialogue_on_l2.html.
42. Casey M. E.: *M. Casey: Born in the Biblioblogsphere* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2006/01/post_1.html.
43. Casey M. E.: *Don't Forget the Need for Constant Change* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/11/dont_forget_the_need_for_const.html.

44. Casey M. E.: *Is There a Library 1.0? Does it help to ask?* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/is_there_a_library_10_does_it.html.
45. Casey M.: *Librarians without borders* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/09/librarians_without_borders.html.
46. Casey M. E.: *Library 2.0, Beta* [on-line]. [Dostęp: 26 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/library_20_beta.html.
47. Casey M. E.: *Looking Toward Catalog 2.0*. [W:] *Library 2.0 and Beyond. Innovative Technologies and Tomorrow's User*, pod red. N. Courtney. Wetsport 2007.
48. Casey M. E.: *OPAC Wishlist, Continued* [on-line]. [Dostęp: 11 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/opac_wishlist_continued.html.
49. Casey M. E.: *OPAC Wishlist, more* [on-line]. [Dostęp: 11 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/opac_wishlist_continued_1.html.
50. Casey M. E.: *Take My Desktop – Web 2.0 and Libraries* [on-line]. [Dostęp: 11 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/09/please_take_my_desktop.html.
51. Casey M. E.: *Whatever tools take us there are the ones we will use* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/12/whatever_tools_take_us_there_a.html.
52. Casey M. E.: *Working Towards a Definition of Library 2.0* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/working_towards_a_definition_o.html.
53. Casey M. E.: *What is Library 2.0???* [on-line]. [Dostęp: 23 lutego 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/12/what_is_library_20.html.
54. Casey M. E.: *What Library 2.0 Is Not* [on-line]. [Dostęp: 30 stycznia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/10/what_library_20_is_not.html.
55. Casey M.: *Where's My OPAC Browser?* [on-line]. [Dostęp: 11 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarycrunch.com/2005/09/wheres_my_opac_browser.html.
56. *Cell Phones in Libraries* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://liswiki.org/wiki/Cell_phones_in_libraries.
57. Chark J.: *Del.icio.us toolbox 180+ Del.icio.us Tools and Resources* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2007/08/31/delicious-toolbox/>.
58. Chauhan S. K.: *Librar 3.0* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://key2information.blogspot.com/2009/09/library-30.html>.
59. Cisek S.: *Biblioteka uniwersytecka i Nauka 2.0. Nowe wyzwania?* [on-line]. [Dostęp: 23 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/sabinacisek/biblioteka-uniwersytecka-i-nauka-20-nowe-wyzwania-presentation>.
60. Cisek S.: *Weblogi (blogi) – nowe narzędzia komunikacji w nauce* [on-line]. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/sabinacisek/weblogi-blogi-nowe-narzdzie-komunikacji-w-nauce>.
61. Clark J. A. : *AJAX for Libraries* [on-line]. [Dostęp: 27 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/guest5aa3e8/ajax-for-libraries-presentation>.

62. Cohen L.: *A Librarian 2.0 Manifesto* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://liblogs.albany.edu/library20/2006/11/a_librarians_20_manifesto.html.
63. Cole J.: *12 Historical Social Media (Marketing) Moments* [on-line]. [Dostęp: 23 grudnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://adspace-pioneers.blogspot.com/2008/08/12-historical-social-media-marketing.html>.
64. *Collaboration between library Staff* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://librarywikis.pbworks.com/w/page/17064485/Collaboration-between-Library-Staff>.
65. *Confessions of an Face-Fan. The Official Weblog of Henry Jenkins* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.henryjenkins.org/>.
66. Cooke C.: *Social Bookmarking in Libraries. Simply del.icio.us* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/cacemlis/social-bookmarking-in-libraries-simply-delicious>.
67. Cunningham W.: *What is Wiki?* [on-line]. [Dostęp: 18 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://wiki.org/wiki.cgi?WhatIsWiki>.
68. *Czym jest Sloodle?* [on-line]. [Dostęp: 26 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://slisweb.sjsu.edu/sl/index.php/Sloodle_Home_Page-pl.
69. *Czytniki RSS* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://wiro.home.pl/marcin/myrss/index.php?option=com_content&task=category§ionid=5&id=90&Itemid=57.
70. *del.icio.us libraries – September 27, 2008* [on-line]. [Dostęp: 17 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://angelacw.wordpress.com/2007/06/04/delicious-libraries/>.
71. Deschamps R.: *What Can Organizational Structure do for User-centered Change?* [on-line]. [Dostęp: 10 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://otherlibrarian.wordpress.com/2007/10/14/what-can-organizational-structure-do-for-user-centred-change/>.
72. *Diffusion Group: Podcasting Users to Approach 60 Million US Consumers by 2010* [on-line]. [Dostęp: 16 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://tdgresearch.com/blogs/press-releases/archive/2005/06/15/podcasting-users-to-approach-60-million-us-consumers-by-2010.aspx>.
73. DiNucci D.: *Fragmentem Future* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cdinucci.com/Darcy2/articles/articlesindex.html>.
74. Dobrzyński P.: *Statyczne metody oceny projektów inwestycyjnych: księgową stopą zwrotu* [on-line]. [Dostęp: 13 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.teoria-inwestowania.pl/index.php/statyczne-metody-oceny-projektow-inwestycyjnych-2-ksiegowa-stopa-zwrotu>.
75. Drew B.: *Academic Libraries and Library 2.0* [on-line]. [Dostęp: 26 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://babyboomerlibrarian.blogspot.com/2005/11/academic-libraries-and-library-20.html>.
76. *Drill down i drill up w Cognos* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ibm-cognos.pl/powerplay-raportowanie/drill_up-drill_down.htm.
77. Duda A.: *Biblioteka-czytelnik (sposoby komunikacji)* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=14>.
78. Dyk G. van: *Amazon: "OK to Lend Kindles in Libraries"* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://shapinglibraries.wordpress.com/2009/03/13/amazon-ok-to-lend-kindles-in-libraries/>.

79. Farkas M.: *It's not all about the tech – why 2.0 tech fails* [on-line]. [Dostęp: 27 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://meredith.wolfwater.com/wordpress/2009/03/14/its-not-all-about-the-tech-why-20-tech-fails/>.
80. Farkas M.: *Wiki World (podcast)* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.libsuccess.org/index.php?title=Wiki_World.
81. Fichter D.: *Web 2.0, Library 2.0 and Radical Trust: A First Take* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://library2.usask.ca/~fichter/blog_on_the_side/2006/04/web-2.html.
82. Francoeur S.: *Reference Services and Twitter* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.teachinglibrarian.org/weblog/2007/05/reference-services-and-twitter.html>.
83. Garrett J. J.: *Ajax: A New Approach to Web Applications* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.adaptivepath.com/ideas/essays/archives/000385.php>.
84. Giustini D.: *Open Access (OA) and Web 2.0 – What's the connection?* [on-line]. [Dostęp: 16 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://oalibrarian.blogspot.com/2007/03/open-access-oa-and-web-20-whats.html>.
85. Gmiterek G.: *Amerykańskie biblioteki szkolne i zjawisko book-talkingu* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bibliolabpl.blogspot.com/2010/12/amerykan-skie-biblioteki-szkolne-i.html>.
86. Gmiterek G.: *Biblioteki w wirtualnym świecie Second Life* [on-line]. [Dostęp: 21 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://bg.uwb.edu.pl/?pid=PFB_Biblioteki_w_wirtualnym_swiecie_Second_Life.
87. Gmiterek G.: *Idea biblioteki 2.0. Elementy Web 2.0 w bibliotekach szkolnych* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pbw.waw.pl/pbw/pliki/publikacje/szkolna%20biblioteka%202.0.pps>.
88. Gmiterek G.: *Praktyczne aspekty implementacji narzędzi Web 2.0 w bibliotekach polskich* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://bg.uwb.edu.pl/seminarium/pliki/Gmiterek-Praktyczne_aspekty_implementation_narzedzi_web2_0.pps.
89. Greenhill K.: *What's new about Library 2.0? Shift in power* [on-line]. [Dostęp: 18 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://librariansmatter.com/blog/2007/09/10/whats-new-about-library-20-shift-in-power/>.
90. Gromadzka E.: *Biblioterapia w pracy nauczyciela i bibliotekarza* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: www.gdynia.tnbp.pl/proponujemy_pliki/Biblioterapia.ppt.
91. Herzog B.: *Library Subject Guides using del.icio.us* [on-line]. [Dostęp: 17 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.swissarmylibrarian.net/2007/07/28/library-subject-guides-using-delicious>.
92. Hines K.: *How to Use Delicious: The King of Social Bookmarking* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.socialmediaexaminer.com/tag/delicious-tools/>.
93. *Historia Internetu cz. 32 – Serwisy społecznościowe* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://internetum.blox.pl/2010/11/Historia-Internetu-cz32.html>.
94. Houghton S.: *Library 2.0: New or no?* [on-line]. [Dostęp: 24 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://librarianinblack.net/librarianinblack/2006/01/library_20_new_.html.

95. Hubbard J.: *LISwiki: The First 30 day* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://marylaine.com/exlibris/xlib257.html>.
96. *IM talking points* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.walkingpaper.org/358>.
97. Jaskowska B.: *Jak łąpać użytkownika w sieć? Elementy Marketingu 2.0 w bibliotece* [on-line]. [Dostęp: 22 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/bjasko/m20-w-bibliotece>.
98. Jensen R.: *100 Best Blogs for Library Science Students* [on-line]. [Dostęp: 6 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.onlinedegreeprograms.com/blog/2009/100-best-blogs-for-library-science-students/>.
99. Kalota T.: *Analiza funda(mentalna)* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=15>.
100. Kapela D.: *Z perspektywy Analoga 2.0* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=17>.
101. Kellett N.: *Library Refernce Services in Second Life* [on-line]. [Dostęp: 23 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/nkellett/library-reference-services-in-second-life-presentation#>.
102. Kemper D.: *From Canada to London: How Twitter Opens (Conference) Doors* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.teachinglibrarian.org/weblog/2007/05/reference-services-and-twitter.html>.
103. Klimowicz M.: *Historia blogowania cz. 1* [on-line]. [Dostęp: 2 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://klimowicz.blox.pl/2007/07/historia-blogowania-cz-1.html>.
104. Kosedowski M.: *Co lubimy w serwisach społecznościowych* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://internetmaker.pl/artukul/6716,1,co_lubimy_w_serwisach_spolecznosciowych.
105. Koszowska A.: *Biblioteki w Second Life – Info Island* [on-line]. [Dostęp: 21 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=46>.
106. Koszowska A.: *Biblioteka 2.0 – partycypacyjny model usług bibliotecznych* (recenzja) [on-line]. [Dostęp: 24 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=76>.
107. Koszowska A.: *Biblioteka w komórce* [on-line]. [Dostęp: 4 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://bibliowizjer.blogspot.com/2008/11/biblioteka-w-komrce.html>.
108. Koszowska A.: *Mashup – przyszłość Internetu?* [on-line]. [Dostęp: 13 lutego 2011] Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=38>.
109. Koszowska A.: *Opracowanie zbiorów z udziałem społeczności internetowych* [on-line]. [Dostęp: 6 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/AgaK/opracowanie-zbiorw-z-udziaem-spoeczności-internetowych-na-przykadzie-projektu-the-commons>.
110. Koszowska A.: *Spółeczny OPAC – nowe trendy. Cz. 1 i Cz. 2* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępne w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=107> i <http://blog.biblioteka20.pl/?p=132>.
111. Koszowska A.: *Wirtualny świat jako źródło informacji – zachowania użytkowników Second Life i możliwości dla bibliotekarzy* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://bibliowizjer.blogspot.com/2008/12/wirtualny-wiat-jako-rdo-informacji.html>.

112. Kribble M.: *Second Life Workshop* [on-line]. [Dostęp: 22 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/mak506/nsu-libraries-second-life>.
113. Kroski E.: *Libraries to go. Mobile Tech In Libraries* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/ellyssa/libraries-to-go-mobile-tech-in-libraries-presentation>.
114. Kroski E.: *Next-Gen Libraries* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/ellyssa/nextgen-libraries>.
115. Kroski E.: *The hive mind: Folksonomies and user-based tagging* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://infotangle.blogspot.com/2005/12/07/the-hive-mind-folksonomies-and-user-based-tagging/>.
116. Kulik J.: *Blogi w bibliotekach* [on-line]. [Dostęp: 19 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/jnnklk/blogi-w-bibliotekach>.
117. *Kultura 2.0. Cyfrowy wymiar przyszłości* (blog) [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://kultura20.blog.polityka.pl/>.
118. Lacolare L.: *The Wiki Toolbox: 30+ Wiki Tools and Resources* [on-line]. [Dostęp: 28 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2007/07/16/wiki-toolbox/>.
119. Laun C.: *Twitter for Librarians: the ultimate guide* [on-line]. [Dostęp: 13 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.collegeathome.com/blog/2008/05/27/twitter-for-librarians-the-ultimate-guide/>.
120. Lee King D.: *Twitter Explained for Librarians, or 10 ways to use Twitter* [on-line]. [Dostęp: 12 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.davidleeking.com/2007/03/10/twtter-explained-for-librarians-or-10-ways-to-use-twitter/>.
121. *Libraries that Use Flickr* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.librarystuff.net/2006/07/23/libraries-that-use-flickr/>.
122. *Libraries lending out Kindle* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://ireaderreview.com/2009/06/16/libraries-lending-kindle/>.
123. *Library Success: A Best Practices Wiki. Gaming* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libsuccess.org/index.php?title=Gaming>.
124. R. Lis: *Bogactwo bibliotek i siła sieci* [on-line]. [Dostęp: 17 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=18>.
125. R. Lis: *Cyfrowi kopiści w klasztorze, czyli warsztaty bibliotekarstwa cyfrowego w słupskiej MBP oraz otwarcie nowej Społecznej Pracowni Digitalizacji* [on-line]. [Dostęp: 16 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://relis-blog.blogspot.com/2009/11/cyfrowi-kopisci-w-kosciele-czyli.html>.
126. *LTFL:Libraries using LibraryThing for Libraries* [on-line]. [Dostęp: 10 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.librarything.com/wiki/index.php/LTFL:Libraries_using_LibraryThing_for_Libraries.
127. Maj A.: *Folksonomia jako nowy model wiedzy. Komunikacyjne i kulturowe aspekty Web 2.0* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://annamaj.wordpress.com/2009/11/04/folksonomia-jako-nowy-model-wiedzy-komunikacyjne-i-kulturowe-aspekty-web-2-0/>.
128. Malinowski M.: *Malin społecznościowy odc. 2: Blip, Twitter i Flaker* [on-line]. [Dostęp: 6 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.malin.net.pl/malin-spolesznosciowy-odc2-blip-twitter-i-flaker>.

129. Marczak G.: *Lively – Google właśnie uruchomiło swój wirtualny świat!* [on-line]. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://antyweb.pl/lively-google-wlasnie-uruchomilo-swoj-wirtualny-swiat/>.
130. Markowicz B.: *Dydaktyka w środowisku elektronicznym 3D* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.servicetek.media.pl/2009/06/dydaktyka-w-srodowisku-elektronicznym-3d/>.
131. Materska K.: *Na szlaku Lincolna* [on-line]. [Dostęp: 20 grudnia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bibliolabpl.blogspot.com/2010/12/na-szlaku-lincolna.html>.
132. Paparo A.: *Getting it Wright* [on-line]. [Dostęp: 9 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.aripaparo.com/archive/001456.html>.
133. Pattern D.: *Decorative Tag Cloud self-plagiarism is style* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010] Dostępny w World Wide Web: <http://www.daveyp.com/blog/archives/297>.
134. Pattern D.: *OPAC Survey* [on-line]. [Dostęp: 15 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.daveyp.com/blog/archives/category/opac-survey>.
135. Pattern D.: *Supporting your library users: OPAC 2.0* [on-line]. [Dostęp: 16 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/daveyp/online>.
136. Peek R.: *Web Publishing 2.0* [on-line]. [Dostęp: 27 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.redorbit.com/news/technology/308091/web_publishing_20/.
137. Plutchak T. Scott: *Why I dislike the Library 2.0 tag* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://tscott.typepad.com/tsp/2006/01/why_i_dislike_t.html.
138. *Poradnik tworzenia kanałów RSS* [on-line]. [Dostęp: 27 września 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://webmaster.helion.pl/starocie/rss/poradnik.htm>.
139. *Przypadki projektu Koha, czyli o znaczeniu licencji na soft* [on-line]. [Dostęp: 28 sierpnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://forum.biblioteka20.pl/viewtopic.php?t=484&postdays=0&postorder=asc&start=0>.
140. Rich «Lowtax» Kyanka: *The Hogosphere: "Web 2.0: No Thanks, I'm Holding Out for Web 3.0"* [on-line]. [Dostęp: 29 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.somethingawful.com/d/hogosphere/web-20.php>.
141. Rowse D.: *9 Benefits of Twitter for Bloggers* [on-line]. [Dostęp: 7 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.probblogger.net/archives/2008/01/23/9-benefits-of-twitter-for-bloggers/>.
142. Rozkosz E.: *Folksonomia w kontekście umiejętności informacyjnych. Wstęp do rozważań* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/sarna/folksonomia-w-kontekcie-umieijnoci-informacyjnych>.
143. Rubel S.: *Finally, a Definition for Web 2.0 We Can Agree On?* [on-line]. [Dostęp: 21 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.micropersuasion.com/2006/09/finally_a_defin.html.
144. Rumscy E.: *Mobile Library Catalogs* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.lib.uiowa.edu/hardinmd/2010/03/02/mobile-library-catalogs/>.
145. Sah V.: *How To Create A Tag Cloud?* [on-line]. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.technacular.com/2007/04/22/how-to-create-a-tag-cloud/>.
146. Schmidt A.: *Getting out there* [on-line]. [Dostęp: 23 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.walkingpaper.org/264>.

147. Schroeder S.: *The Tagging Toolbox: 30+ Tagging Tools* [on-line]. [Dostęp: 8 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://mashable.com/2007/07/13/tagging-tools/>.
148. Secker J.: *Whose Space is It Anyway? Librarians, Libraries and Facebook* [on-line]. [Dostęp: 10 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/seckerj/librarians-libraries-and-facebook-presentation>.
149. *Second Life Guides* [on-line]. [Dostęp: 27 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://slisweb.sjsu.edu/sl/index.php/Second_Life_Guides.
150. Segchrist G.: *How To Create a Free Video Blog (or "Vlog")* [on-line]. [Dostęp: 31 stycznia 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://desktopvideo.about.com/od/videoblogging/ht/howtovlog.htm>.
151. Selhorst K.: *Change and change management in libraries* [on-line]. [Dostęp: 13 lipca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/KarolienSelhorst/change-and-change-management-in-libraries>.
152. Shirky C.: *Folksonomy* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://many.corante.com/archives/2004/08/25/folksonomy.php>.
153. Shirky C.: *Ontology is Overrated: Categories, Links, and Tags* [on-line]. [Dostęp: 4 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://shirky.com/writings/ontology_overrated.html.
154. Smith B.: *Library 2.0 is Evil* [on-line]. [Dostęp: 15 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.laughinglibrarian.com/2006_03_01_archive.html#114260365800793134.
155. Sobek Ł.: *Co to jest RSS, czym jest kanał informacyjny?* [on-line]. [Dostęp: 20 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://topblogger.pl/co-to-jest-rss-czym-jest-kanal-informacyjny/>.
156. *Social Marker* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.socialmarker.com/>.
157. Stephens M.: *10 More Reasons to Use Flickr in Your Libraries (Updated)* [on-line]. [Dostęp: 2 lutego 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://tametheweb.com/2006/05/10_more_reasons_to_use_flickr_1.html.
158. Stephens M.: *Open Conversation: Twitter & Libraries* [on-line]. [Dostęp: 14 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://tametheweb.com/2010/01/27/open-conversation-twitter-libraries/>.
159. Stephens M.: *Update: Defining Library 2.0: Is it More than Technology?* [on-line]. [Dostęp: 26 lutego 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://tametheweb.com/2006/01/defining_library_2_0_is_it_m.html.
160. Stephens M.: *Visiting the Second Life Reference Desk* [on-line]. [Dostęp: 23 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://tametheweb.com/2009/02/24/visiting-the-second-life-reference-desk/>.
161. Szpunar M.: *Wikipedia – zbiorowa mądrość czy kolektywna głupota?* [on-line]. [Dostęp: 26 listopada 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.magdalenaszpunar.com/_publikacje/2008/Wikipedia-zbiorowa_madroszc_czy_kolektywna_glupota.pdf.
162. Ścibor A., Skowronek K.: *Monitoring blogów* [on-line]. [Dostęp: 18 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/krzysztofsk/monitoring-blogw-prezentacja-236673>.
163. Śpiechowicz D., Strokosz E.: *Społeczna Pracownia Digitalizacji ŚBC po roku działalności* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=77>.
164. Tarkowski A.: *Społeczna Pracownia Digitalizacji* [on-line]. [Dostęp: 21 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://kultura20.blog.polityka.pl/?p=657>.

165. *Top 30 Library iPhone Apps (Part 1 i 2)* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://oedb.org/blogs/ilibrarian/2010/top-30-library-iphone-apps-%E2%80%93-part-1/> i <http://oedb.org/blogs/ilibrarian/2010/top-30-library-iphone-apps-%E2%80%93-part-2/>.
166. *Twittering Libraries* [on-line]. [Dostęp: 3 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://lis5313.ci.fsu.edu/wiki/index.php/Twittering_Libraries.
167. Urbanowicz K.: *Co to jest i jak działają Tagi i folksonomia?* [on-line]. [Dostęp: 2 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web <http://mediacafepl.blogspot.com/2007/06/co-to-jest-i-jak-dziaajtagi-i.html>.
168. Urbanowicz K.: *Czy gazety umrą jutro?* [on-line]. [Dostęp: 23 kwietnia 2009] Dostępny w World Wide Web: <http://mediacafepl.blogspot.com/2008/10/czy-gazety-umr-jutro.html>.
169. Urbanowicz K.: *Internet jest rewolucją, która zmienia reguły gry w mediach raz na zawsze* [on-line]. [Dostęp: 23 kwietnia 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/mediapolis/internet-jest-rewolucja-ktra-zmienia-reguy-gry-w-mediach>.
170. Urbanowicz K.: *Pięć sposobów jak rozpoznać serwis Web 2.0* [on-line]. [Dostęp: 21 sierpnia 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://web.archive.org/web/20071006064247/http://mediacafepl.blogspot.com/2007/05/jak-rozpozna-serwis-web-20.html>.
171. *Using Social Citations* [on-line]. [Dostęp: 16 listopada 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://virtuallythere.wikispaces.com/Using+social+citation>.
172. Wajda M., Rosiak M.: *Świat kodów QR* [on-line]. [Dostęp: 5 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.blog.tp.pl/technologiczny/entry/kody_qr.
173. West J.: *Library 2.0* [on-line]. [Dostęp: 23 marca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.librarian.net/stax/1531/library-20/>.
174. *What is There?* [on-line]. [Dostęp: 20 października 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.there.com/info/>.
175. *Wikipedia. The free encyclopedia* [online]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://en.wikipedia.org/wiki/Rough_set.
176. *Wikipedia. Wolna encyklopedia* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://pl.wikipedia.org/wiki/Strona_główna.
177. Wrzosiński P.: *Polski mikroblogging według wnet* [on-line]. [Dostęp: 4 czerwca 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://wnet.bblog.pl/wpis,polski;mikroblogging;wedlug;wnet,17860.html>.
178. Zając M.: *Książka konwergencyjna* [on-line]. [Dostęp: 12 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://zajeczanora.blogspot.com/2007/10/ksika-konwergencyjna.html>.
179. Żatuchin D.: *Rozwój SI – syndykacja treści* [on-line]. [Dostęp: 23 września 2010]. Dostęp w World Wide Web: <http://www.slideshare.net/dizhat/rozwj-systemw-informacyjnych-syndykacja-treci>.

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-355 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7, tel. (22) 827-52-96
Warszawa 2012 r. Wyd. I. Ark. wyd. 23. Ark. druk. 16,25.

Łamanie: Justyna Grzymała

Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii
ul. Piłsudskiego 2A, 05-270 Marki, www.c-p.com.pl
e-mail: biuro@c-p.com.pl, tel. (22) 497-66-55

Grzegorz Gmiterek jest adiunktem w Instytucie Bibliologii i Studiów Bibliologicznych UW. Jego zainteresowania koncentrują się wokół zagadnień związanych z wykorzystaniem nowych technologii w instytucjach kultury i nauki, e-learningiem, oprogramowaniem komputerowym dla instytucji bibliotecznych, zarządzaniem informacją i wiedzą, digitalizacją i dokumentem elektronicznym oraz długoterminową ochroną zasobów cyfrowych. Twórca lub współtwórca kilku projektów sieciowych. Stypendysta Polskiej Akademii Umiejętności i uczestnik Programu Departamentu Stanu USA International Visitor Leadership Program „Library & Information Science”.

28590
no. 2

Książka jest próbą analizy kilku obszarów problemowych odnoszących się z jednej strony do kultury konwergencji i Web 2.0, z drugiej natomiast do samego zjawiska Library 2.0, jego charakterystyki oraz zmian jakie proponuje. Szczegółowej analizie poddano funkcjonalność kluczowych elementów i narzędzi wchodzących w skład koncepcji Library 2.0, a także scharakteryzowano możliwości ich praktycznego wykorzystania w poszczególnych instytucjach bibliotecznych. Książka podkreśla, że zjawisko Web 2.0 oddziałuje na ewolucję tak tradycyjnych, jak i cyfrowych bibliotek, a zmiany te mają głównie pozytywny wpływ na oferowane przez księżnice usługi informacyjno-biblioteczne.

Seria wydawana przez Wydawnictwo
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
we współpracy
Z INSTYTUTEM INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO

Cena 35,00 zł

ISBN: 978-83-61464-82-2